în practica Externelor exista obiceiul „rafisto-
e la oficiile diplomatice (așa cum se va vedea
stea erau dirijate (cu precădere) către niveluri
le la structurile specializate în culegerea de
tice sau tehnice) aveau următorul parcurs:
au centralizate și scrise de mână pe hârtie.
roșu" sosite prin cifru de stat de la rezidențele
ui Nicolae Ceaușescu doar de către șeful
l Informațiilor Externe. Dar nu totdeauna cei
t la 1 Decembrie 1989, când singur generalul
ui statului un „document în roșu", incendiar la
aflate pe culoarele puterii de la Washington,
iate uneia sau alteia din cele menționate.
căi neștiute la București ar fi trebuit să fie
tru Nicolae Ceaușescu, deoarece evidența
său. Nici din Est și nici din Vest nu mai era
i mari își dăduseră mâna încă o dată și con-
unor presiuni economice și politice pentru
nâniei în tendința generală de înnoire și de
form intereselor lor.

MIHAI RETEGAN

ISBN 978-606-006-281-3

RAO CLASS

1989 PRINCIPIUL DOMINOULUI

Dumitru Preda
Mihai Retegan

Dumitru Preda
Mihai Retegan

1989 PRINCIPIUL DOMINOULUI

PRĂBUȘIREA REGIMURILOR COMUNISTE EUROPENE

DUMITRU PREDA MIHAI RETEGAN

1989 PRINCIPIUL DOMINOULUI

PRĂBUŞIREA REGIMURILOR COMUNISTE EUROPENE

Ediţia a II-a revăzută

RAO CLASS

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
PREDA, DUMITRU
1989 - Principiul dominoului : prăbuşirea regimurilor comuniste europene / Dumitru Preda, Mihai Retegan.
- Ed. a 2-a, rev. - Bucureşti : RAO Distribuţie, 2019
Index
ISBN 978-606-006-281-3

I. Retegan, Mihai

94
327
329

RAO Distribuţie
Str. Bârgăului nr. 9–11, sector 1, Bucureşti, România
www.raobooks.com
www.rao.ro

DUMITRU PREDA • MIHAI RETEGAN
1989 – Principiul dominoului
Prăbuşirea regimurilor comuniste europene
Toate drepturile rezervate

© Coperta: Paul Hitter

© RAO Distribuţie, 2019
Pentru prezenta ediţie

2019

ISBN 978-606-006-281-3

Nimic nu este ce pare a fi.
Nici chiar revoluţiile

CUPRINS

Prefață la Ediția a II-a 9
Prefață la Ediția I 11
Introducere 15
Mulțumiri 31
Cronologie 33
Abrevieri 43
Lista documentelor 45
Documente 83
Indice 687

PREFAȚĂ LA EDIȚIA A II-A

La aproape două decenii de la apariția volumului nostru, lansat în toamna anului 2000, o premieră veritabilă în istoriografia nu numai românească, dar și internațională, se poate constata o evoluție spectaculoasă în cercetarea și publicarea de noi surse documentare, îndeosebi de arhivă, dar și memorii ale unor personalități politice și diplomatice implicate direct în evenimentele care aveau să conducă la o prefacere profundă în geopolitica mondială, pe fondul schimbărilor structurale revoluționare din statele fostului sistem socialist european.

Cu toate acestea, specificul *Principiului dominoului* a rămas și, după știința noastră, nicio altă instituție sau autori din aceste țări nu au realizat o astfel de culegere complexă care să includă telegramele șefilor de misiuni diplomatice referitoare la evoluțiile interne și externe din acel an, 1989.

În tot acest răstimp, trebuie să mărturisim, numeroși librari și anticari au fost întrebați dacă mai au vreun exemplar din carte, iar colegi mai tineri ne-au afirmat că au încercat să o găsească, inclusiv răscolind diverse site-uri și că ar fi nevoie de reeditarea sa.

Iată de ce am acceptat cu reală satisfacție inițiativa Editurii RAO de a oferi publicului interesat o nouă ediție, acum revăzută și adăugită cu note necesare cunoașterii și înțelegerii aprofundate a contextului începutului acelor transformări politice și social-economice ale căror consecințe directe au direcționat societățile contemporane până în prezent.

Dar, la fel ca atunci când am publicat cu mult curaj un astfel de demers, considerăm cu îndreptățit temei și în baza propriei noastre experiențe că orice idee preconcepută și mai ales politizarea evenimentelor pe care noi înșine le-am trăit cu intensitate nu poate fi decât

dăunătoare adevărului de care, pas cu pas, cu tenacitate și răbdătoare străduințe am încercat și încercăm mereu să ne apropiem. În momentul în care aceste condiții nu sunt îndeplinite, întregul demers este destinat eșecului.

Orice carte are o istorie și nici aceasta nu putea face excepție. Istoria ei este una tumultuoasă. La scurt timp după schimbarea conducerii Ministerului de Externe, cea care ne-a încurajat și susținut în realizarea proiectului, precum și distinsul președinte al Fundației Culturale Române, academicianul Augustin Buzura, în iulie 2000, moment în care lucrarea se afla în faza de tipărire, noua conducere ne-a solicitat în mod expres să renunțăm și să predăm manuscrisul, fără niciun fel de explicații. Aceasta, evident, lăsa loc de speculați, mai ales că mișcarea a fost dublată de măsuri administrative fără precedent și vreo bază legală; mai mult, se interzicea accesul la fondul „Telegrame 1989", a cărui declasificare fusese realizată pe căi strict legale, în concordanță cu legislația în vigoare la acea dată. Dovada o constituie cele 17 semnături care aprobau memorandumul de publicare, la care se adaugă cele ale directorului general al Arhivelor Naționale și directorului arhivelor speciale. Ne aflam în anul 2000!

Un manuscris de peste 600 pagini a fost predat, așa cum ni s-a cerut. El cuprindea însă doar documentele care „căzuseră" la selecție, iar documentele alese, Prefața, Introducerea și toate celelalte părți componente, au luat, la o zi-două distanță, drumul tipografiei „Monitorului Oficial". Astfel, spre sfârșitul toamnei acelui an, volumul, prezentat elogios de academicianul Dinu C. Giurescu și prof. univ. dr. Ioan Scurtu, a intrat în librării, fără publicitatea pe care am fi vrut să i-o acordăm. Asta nu l-a împiedicat să aibă succesul pe care-l așteptam și pe care îl dorim multiplicat și asupra prezentei ediții.

EDITORII

PREFAȚĂ LA EDIȚIA I

Volumul acesta deschide seria *Eveniment* din cadrul colecției oficiale *Documente Diplomatice Românești (DDR)*. Însești pregătirea și editarea lui reprezintă, fără îndoială, un eveniment major cel puțin dintr-un punct de vedere, și anume: este pentru întâia oară când în țara noastră – printr-o decizie curajoasă, care are la bază o riguroasă operație de selecționare și de clasificare – sunt publicate într-o astfel de culegere materiale de primă importanță din fondurile Arhivelor Ministerului Afacerilor Externe al României.

Tema majoră a volumului – criza finală a regimurilor comuniste din Europa – reprezintă și azi, la mai bine de zece ani de la prăbușirea lor în cascadă în ultima parte a anului 1989, un subiect de larg interes, pentru că fenomenul respectiv, ale cărui rădăcini, evoluții și consecințe se cer a fi temeinic analizate, a reprezentat încheierea unei etape distincte în istoria omenirii în secolul al XX-lea, cea a „Războiului Rece".

Evenimentele s-au petrecut cu o iuțeală neașteptată, fiind strâns legate între ele, iar deznodământul i-a surprins categoric atât pe istorici, cât și pe cei mai îndrăzneți teoreticieni politici. Rezultatul lor a condus la fel de rapid la o reașezare a raporturilor internaționale, la definirea unei noi arhitecturi geostrategice, continentale și mondiale, ce avea să fie puternic influențată de destructurarea în scurtă vreme a URSS.

Evident, orice dezbatere serioasă asupra a ceea ce s-a întâmplat, și la care am fost fie simpli martori, fie participanți – în diverse ipostaze – la transformările radicale pe care societățile din Centrul și Estul Europei le-au suferit, nu poate fi realizată fără cunoașterea detaliată a determinărilor interne și externe. Se impune, astfel, mai întâi scoaterea la lumină a izvoarelor de primă mărime care să evidențieze cauzele profunde și mecanismele producerii unor veritabile reacții

social-politice în lanţ, inclusiv a stimulilor acestora, reacţii ce nu au mai putut fi nici prevenite, nici – mai ales – contracarate eficient de regimurile comuniste aflate la putere în Europa.

Unul dintre unghiurile de vedere, capabil să precizeze şi totodată să nuanţeze argumentat elementele caracteristice ale evenimentelor circumscrise anului 1989, să reflecte concepţii, atitudini şi mai ales stări de spirit la nivelul conducerilor centrale, ca şi al opiniei publice, să sugereze noi şi posibile direcţii de investigare care să permită o abordare corectă a complexelor cauze şi conexiunile cu acestea, este fără îndoială cel reprezentat de activitatea diplomatică. Imaginea celuilalt partener, aflat încă – teoretic – de aceeaşi parte a baricadei, confruntat la rândul său, în propria sa ţară, cu întrebarea-cheie: încotro ne îndreptăm? sau, într-o tonalitate mai gravă: ce ne rezervă viitorul (apropiat)?, constituie desigur doar una din modalităţile de apropiere a înţelegerii fenomenului de referinţă. Dar una esenţială.

Iată deci rostul culegerii de faţă! Cele 299 de piese din fondul „Telegrame", acoperind intervalul 19 aprilie – 26 decembrie 1989, provin în marea lor majoritate de la misiunile româneşti din capitalele statelor Tratatului de la Varşovia: Moscova, Budapesta, Berlin, Varşovia, Praga şi Sofia. Pentru o mai completă imagine a problematicii lumii socialiste din epoca respectivă am adăugat acele materiale de informare şi sinteză transmise de ambasadele din Belgrad şi Beijing, deci din statele „neangajate". Acestea evidenţiază alte elemente de criză internă a sistemului, cu particularităţile lor specifice, ce aveau să influenţeze evoluţia ulterioară a ţărilor şi regiunilor respective.

În mod firesc, în structura lucrării am introdus documente sosite din principalele capitale occidentale europene – Paris, Bonn, Viena –, ca şi de la Washington. Ele pun în lumină cu suficientă obiectivitate, mergând uneori până la detaliu, modul de percepere a evenimentelor – aflate într-o dinamică accelerată – din Europa Centrală şi de Răsărit, atât la nivelul conducerilor politice, cât şi al opiniei publice, aprecierile, iniţial destul de prudente, privind consecinţele lor asupra relaţiilor internaţionale, a dialogului Est–Vest dominat de noul stadiu al raporturilor sovieto-americane. *„Să construim împreună o nouă lume"*, mesajul declaraţiei televizate din seara de 22 noiembrie 1989 a Preşedintelui George Bush, va caracteriza de altfel şi deciziile de importanţă istorică pe care acesta le va lua împreună cu Preşedintele

Mihail S. Gorbaciov zece zile mai târziu, cu prilejul întâlnirii la înalt nivel din Malta.

Acceptarea de către conducerea de la Moscova a noului curs, pe fondul deteriorării situaţiei economice interne şi al primelor semnale de dezintegrare a edificiului statal sovietic, fusese prompt sesizată de reprezentanţii diplomaţiei române. Astfel, în preajma tradiţionalei sărbătoriri a Revoluţiei din Octombrie 1917, unele rapoarte atrăgeau atenţia factorilor responsabili de la Bucureşti asupra faptului că, pe lângă alte elemente noi de politică externă promovate de liderii de la Kremlin, aceştia renunţaseră la exprimarea solidarităţii PCUS cu partidele comuniste şi muncitoreşti. Evident, o asemenea atitudine avea implicaţii directe şi imediate în sfera relaţiilor externe asupra modalităţilor şi mai ales a mijloacelor reale de apărare a socialismului în statele ce gravitaseră până atunci în jurul Moscovei.

Regimul Ceauşescu, confruntat cu grave disfuncţionalităţi interne, amplificate de o largă nemulţumire a populaţiei, provocată de scăderea drastică a nivelului de trai, apărea tot mai izolat.

Nici încercarea de a confecţiona o altă imagine care să contrasteze evident cu realitatea existentă, nici ultimele tentative de a închega o anume „solidaritate" a statelor socialiste nu mai aveau sorţi de izbândă. Iluzia perpetuării regimului Ceauşescu era spulberată peste o lună de zile în împrejurările cunoscute.

Documentele selecţionate surprind cu fidelitate atmosfera complexă din această ultimă perioadă, încărcată de tensiuni interne – unele mocnind – pe fondul confruntărilor politice internaţionale şi al accelerării prăbuşirii sistemului comunist ce formase una din componentele bipolarismului geostrategic de pe continentul european.

Autorii au căutat să păstreze „spiritul şi litera" telegramelor expediate de diplomaţii români, intervenind doar acolo unde au impus-o rigorile gramaticii şi ortografiei.

Fragmentele scrise cu italice din unele telegrame reprezintă pasajul eliminat de conducerea MAE din rapoartele trimise la Cabinetele 1 şi 2.

Suntem convinşi că apariţia lucrării va însemna şi un semnal grăitor al noului curs inaugurat în activitatea atât de importantă a Arhivelor Diplomatice româneşti, în planul valorificării ştiinţifice superioare a inestimabilului tezaur pe care îl reprezintă.

DUMITRU PREDA

INTRODUCERE

În ultimă analiză, un sistem care se dorea „pretutindenar"*, care urmărea să asigure „fericirea" și „bunăstarea" omenirii, nu a fost decât un lung șir de atentate, individuale sau colective, la adresa drepturilor fundamentale ale omului. Dar și un lung șir de crize.

Anii 1953, 1956, 1968, 1970, 1980–82, 1989 sunt jaloane ale rezistenței celor mulți care nu doreau să fie „fericiți" și „bogați" în comunism, în ceea ce se dovedea a fi un regim totalitar. Între 1953 și 1989 sunt tot atâtea crize ale sistemului.

Primii care au reacționat au fost berlinezii, cei aflați sub ocupație sovietică de aproximativ opt ani.

Sătui de condițiile economice în care trăiau, confruntați cu o mărire a normelor de lucru, muncitorii din Berlin, cărora aveau să li se alăture curând și cei din alte centre din Germania de Est, au declarat grevă generală. Aflate în fața unei acțiuni majore declanșate de o clasă ale cărei interese susțineau că le reprezintă, autoritățile comuniste germane au contracarat fenomenul cu violență, scoțând forțele de ordine în stradă și dispunând deschiderea focului împotriva demonstranților. S-a întâmplat ca acțiunea muncitorilor să treacă de cadrul de „clasă" și de „oraș", iar rezultatul să fie un uriaș exod al locuitorilor din Republica Democrată către Republica Federală. Rezultatul a fost o nouă încercare de rupere a legăturilor dintre cele două ramuri ale națiunii germane, de a ridica un „zid" între ele.

La București, membrii Biroului Politic „înfierau cu mânie proletară" noua provocare a imperialismului, deși aceasta purta un nume comun, dincolo de sisteme, de granițe: exploatarea, foamea.

---

* Am preluat termenul de la Marin Preda care, în romanul *Delirul* (1975), îl folosea pentru a pune în evidență dorința legionarilor care se visau dăinuind pretutindeni în timp și spațiu.

Cu totul altele au fost determinările evenimentelor din vara lui 1956 din Polonia și ale revoluției ungare din același an.

Ele s-au derulat în condițiile create de inaugurarea „noului curs" în politica internă și în cea intrabloc de către Uniunea Sovietică, de deschiderile operate de Congresul al XX-lea al PCUS. Pe fondul acestei detente, în statele satelit ale Moscovei conducerile de partid se confruntau cu o dilemă: prelungirea destinderii în interior, așa cum o cerea noua conducere de la Kremlin, lucru care de altfel răspundea unui interes general, ar fi pus în discuție prezența forțelor sovietice în țările respective. Însă, fără o prezență militară semnificativă a sovieticilor era problematică menținerea la putere (lucru pe care Hrușciov îl spusese răspicat comuniștilor români în vara lui 1955, când aceștia sugeraseră că, pentru binele socialismului, trupele sovietice ar trebui retrase din România). În afara acestor ezitări, politica internă a sateliților se modelase după exemplul fratelui mai mare.

A existat în interiorul celor două state, mai ales în Ungaria, o situație care a favorizat dezbaterile în interiorul partidelor comuniste, dezbateri care nu de multe ori reprezentau critici severe la adresa politicii duse și a conducătorilor. Cuvântarea lui Hrușciov a reprezentat catalizatorul acțiunilor din cele două țări. Aceasta pune în evidență un fapt fundamental: schimbările din interiorul sistemului sovietic erau posibile numai dacă și conducerea sovietică era favorabilă înnoirilor, dacă le putea controla sau dacă socotea că promovarea lor era în avantajul blocului. Așa s-a ajuns la acceptarea lui Gomułka în Polonia, în toamna lui 1956, sau la progresul pe care aripa lui Imre Nagy l-a înregistrat în abordarea unor probleme fundamentale pe care societatea ungară le traversa. Când lucrurile au căpătat o altă turnură, care nu se înscria în vederile conducerii moscovite, când dreptul ei de a controla a fost contestat, aceasta a intervenit punând capăt unei situații care putea deveni periculoasă pentru poziția ei de mare putere, de lider al sistemului comunist.

Ridicarea muncitorilor polonezi împotriva „socialismului victorios" avea loc în condiții internaționale marcate de detenta instaurată cu un an în urmă în relațiile dintre cele două blocuri. Această destindere, sau *încredere reciprocă,* cum a fost numită în epocă, fusese rezultatul instrumentării de către Moscova a unei noi abordări în politica față de celălalt bloc. Factorii care determinaseră adoptarea unei noi conduite în relația cu Occidentul țineau de un realism politic pe care Moscova nu o dată îl afișase: nevoia de timp pentru a consolida moștenirea lui Stalin (oricât l-ar fi condamnat pe Stalin pentru excesele din politica internă, cei care i-au urmat erau conștienți de poziția internațională a URSS pe care același Stalin o impusese); necesitatea reducerii riscului unui război generalizat din cauza dezvoltării armamentelor nucleare; costurile ridicate ale armamentului modern; speranța că diminuarea încordării internaționale va determina în Occident o reducere a efortului militar (fără ca aceasta, se gândeau cei de la Kremlin, să atragă măsuri similare ale Moscovei).

Când Gomułka a transmis la Moscova că ei, polonezii, nu vor cere retragerea trupelor sovietice, nimeni de acolo nu a mai avut ceva cu el. Dar când Nagy a pus problema eliminării prezenței militare sovietice în Ungaria, a retragerii țării sale din structurile Pactului de la Varșovia și a proclamării neutralității ei, intervenția sovietică a fost promptă, necruțătoare, ca nu cumva exemplul să se extindă.

1968 a fost generat tot de un *background* politic favorabil. Mai întâi a fost „schisma" comuniștilor chinezi, iar pe fondul ei s-a produs îndepărtarea României de unele din acțiunile blocului comunist și o mai constantă dirijare a acțiunilor sale spre Occident. Desigur, o Iugoslavie distantă de Moscova a fost receptată de liderii „primăverii" pragheze ca o oportunitate favorabilă aplicării programului lor.

Și în Cehoslovacia în 1968, ca și în Ungaria în 1956, conducerea sovietică a asistat inițial la derularea evenimentelor fără a se implica determinant (este adevărat, în Cehoslovacia grupul de prieteni ai Moscovei era mult mai puternic decât cel din Ungaria și se credea că ei pot ține sub control evoluția faptelor). Dar în momentul în care cererile grupurilor reformiste din partid și mai ales ale „străzii" (pe care nici măcar reformiștii moderați ai lui Dubček nu le mai puteau controla) au amenințat programul militar nuclear sovietic din această țară, sovieticii au decis să pună capăt „experimentului".

Ceea ce deosebește intervenția sovietică din vara lui 1968 de precedenta a fost coalizarea „pe teren" a celorlalți membri ai Tratatului de la Varșovia (unii dintre conducătorii acestor state fiind adevărați avocați ai intervenției, de pildă Honecker și reformistul din urmă cu un deceniu – Gomułka), cu excepția notabilă a României, pentru a readuce Cehoslovacia la matca socialistă.

Brejnev a dorit să arate lumii că blocul socialist este unit, reacționează monolit la orice „provocări imperialiste" și mai ales că sistemul are o doctrină în baza căreia va acționa și în viitor pentru a preveni orice „dezertări" de la cauza socialismului.

În ceea ce privește „doctrina Brejnev", a apărării socialismului acolo unde este amenințat, a apărării lui chiar împotriva voinței unei națiuni, trebuie spus că Brejnev nu a făcut decât să dea un nume unui mod de acțiune „brevetat" de Hrușciov. Căci ce altceva reprezintă intervenția din Ungaria în 1956 decât „apărarea socialismului a cărui existență era în pericol"?

Trebuie menționat că la acea dată Moscova dispunea de o întreagă justificare politică și ideologică sub umbrela căreia să intervină nu doar în Cehoslovacia, ci oriunde în sfera sa de influență. Astfel, la scurt timp după intervenția din Ungaria, blagoslovită de „acte justificative", ideologii partidului comunist au început să lucreze asupra unor formule tot mai acoperitoare. În 1957, la a 40-a aniversare a victoriei Revoluției din octombrie, Nikita Hrușciov declara răspicat, să se audă în patru zări: „apărarea independenței naționale și a cuceririlor revoluționare în fiecare țară, și în întregul sistem socialist mondial, apărarea păcii și securității popoarelor – iată baza pe care se dezvoltă această comunitate frățească [a țărilor socialiste]". Mult mai explicite aveau să fie documentele Conferinței Internaționale a Partidelor Comuniste și Muncitorești, desfășurată la Moscova, în noiembrie 1960. În *Declarația* conferinței era inserat conceptul doctrinei obligațiilor reciproce. Pe de o parte, „fiecare partid este răspunzător în fața clasei muncitoare, în fața oamenilor muncii din țara sa, în fața întregii mișcări muncitorești și comuniste internaționale". De cealaltă parte, „forțele unite ale lagărului socialist reprezintă o garanție de nădejde pentru fiecare țară socialistă împotriva atentatelor din partea reacțiunii imperialiste". În *Declarație* se afirma în continuare că fiecare partid comunist aflat la conducere „poartă răspunderea istorică pentru destinele țării sale, cât și pentru destinele întregului lagăr socialist" și se susținea că fiecare partid și popoarele din țările socialiste poartă „răspunderea în fața mișcării muncitorești internaționale pentru construirea cu succes a socialismului și comunismului". Fără echivoc, autorii *Declarației* stabileau un rol principal pentru PCUS, care

este „recunoscut pe plan mondial ca avangarda mișcării comuniste internaționale". Nu este, poate, lipsit de interes a sublinia că această *Declarație* a fost folosită de diferite personaje de la Moscova pentru a justifica intervenția din august 1968.

Din derularea evenimentelor din 1953, care au avut la bază cauze economice, se pare că liderii comuniști nu au învățat prea multe. În continuare creștea presiunea în domeniul economic, cea mai mare parte a investițiilor era dirijată către marea industrie producătoare, „cea grea, cu pivotul ei – industria constructoare de mașini", cea a bunurilor de consum fiind lăsată undeva în urmă. Era absolut firesc ca lucrurile să explodeze. Și unde? În Germania? Era vitrina socialismului și în plus acolo erau dislocate peste 20 de divizii sovietice. În Cehoslovacia? Nici chiar autoincendierea lui Jan Palach nu mai putea scoate din amorțeală „generația 68". În România? Era una dintre puținele țări în care, după memorabilul an 1968, oamenii intrau de bunăvoie în partid și unde se înregistra o creștere semnificativă a nivelului de trai. În Ungaria era prea vie amintirea războiului cu URSS din 1956, iar Bulgaria ieșea automat din discuție, sora mai mică a Uniunii Sovietice fiind și cea mai cuminte membră a „familiei". Nu mai rămânea decât Polonia.

„Explozia" s-a produs la sfârșitul anului 1970, în luna decembrie, când, în preajma sărbătorilor Crăciunului, echipa Gomułka a avut proasta inspirație să mărească prețurile cu 15 până la 30% la unele dintre principalele bunuri de consum. Reacția celor mulți a fost promptă și neinhibată de prezența semnificativă a trupelor sovietice. Nu doar factorul economic a fost motivul masivei ieșiri în stradă a polonezilor. Cu doar doi ani în urmă, cu ocazia intervenției în Cehoslovacia, aprig susținută de Gomułka, s-a înregistrat prima înfățișare în divorțul dintre națiune și conducerea partidului.

Elemente ale *leadership*-ului au reacționat violent față de ieșirea în stradă a zeci de mii de muncitori, adică a acelora pentru care, chipurile, se clădea societatea comunistă. Zeci de morți și sute de răniți au fost rezultatul intervenției armatei și poliției împotriva demonstranților. Gomułka, cel care în 1956 păruse un novator, sfârșise prin a fi un ultrastalinist. Înlocuitorul său, Edward Gierek, a „slăbit șurubul" și oamenii s-au întors mulțumiți la casele lor. Cel puțin așa părea. Confruntarea dintre regimul comunist și restul societății se încheiase

încă o dată cu victoria primului. O victorie care conținea, însă, semințele prăbușirii.

După încercarea reformatoare eșuată din Cehoslovacia și zdrobirea muncitorilor portuari polonezi, deceniul al optulea se dovedea a fi pe de-a-ntregul pierdut pentru cei care mai gândeau la un spațiu și un timp în care libertățile oamenilor să fie real recunoscute. Chiar și România, spre care la un moment dat se îndreptau ochii germanilor, ungurilor, polonezilor, cehilor și slovacilor și ai altora ca spre țara unui liberalism pe care nu îl găseau la ei acasă, cunoștea un regim din ce în ce mai stalinist.

Către sfârșitul anilor '70 se simte însă un reviriment al mișcării pentru o societate democratică.

Lanțul grevelor în Polonia se reface; de această dată, lângă muncitori se aflau parte din intelectuali, ei formând Comitetul de Apărare a Muncitorilor (care va primi sprijinul Bisericii Catolice). Mai la sud, personalități progresiste din Cehoslovacia au pregătit și difuzat un manifest intitulat „Carta 77", în care se milita pentru recunoașterea drepturilor omului. Era mai mult decât o simplă acțiune a unor disidenți care acționau ilegal, ea semnifica apariția societății civile. În același an, în România, unde semnele unei opoziții individuale sau de grup erau din ce în ce mai rare, se declanșează un conflict de muncă major: greva minerilor din Valea Jiului. Între revendicări se află și cele privind liberalizarea regimului, dar care, în viziunea greviștilor, putea fi făcută de... liderul regimului comunist de la București. Și tot în România, doi ani mai târziu, au apărut semnale relative la timide demersuri pentru înființarea unui Sindicat Liber al Oamenilor Muncii.

Sistemul era însă prea puternic, Moscova, prin pârghiile ei, controla totul, iar acolo unde capacitățile sale de amestec erau diminuate (România), regimul era stabil prin libera voință a liderului său și prin activitatea unui puternic aparat represiv.

O nouă confruntare între regimul comunist și opoziție nu putea întârzia să se producă, prea multe erau semnalele care anunțau declanșarea unei crize. Ea va eclata tot în Polonia, acolo unde situația economică se deteriora pe zi ce trecea, uriașele credite externe neputând rezolva gravele contradicții. Soluția a fost găsită de către guvernanți tot în majorarea prețurilor la principalele mărfuri alimentare.

De data aceasta, măsura a [illegible] opoziția [illegible]
tății. Grevele din 1980 au pus în evidență o concentrare nemaiîntâlnită până la acea dată în mișcarea sindicală din țările comuniste și un activism extrem. O nouă forță – „Solidaritatea" – și un nou lider – Lech Wałesa – se ridicau pe eșichierul politic polonez. Acordurile semnate la Gdansk (31 august) cu reprezentanții partidului și ai statului oficializau acest adevărat nou pol al puterii.

Cererile „Solidarității" nu vizau totuși punerea în discuție a datelor geostrategice, a zonei sovietice de influență din Europa, ci numai un dialog asupra condițiilor de muncă ce trebuiau neîntârziat îmbunătățite.

Liderii Partidului Muncitoresc Unit Polonez nu puteau consimți la această erodare a puterii, la împărțirea ei, astfel că anul 1981 este martorul aplicării unor măsuri ce vizau limitarea progresului înregistrat de „Solidaritatea": numirea generalului Wojciech Jaruzelski (ministrul Apărării) în fruntea guvernului (9 februarie) și ulterior a partidului (18 octombrie), consultările cu sovieticii (martie, iulie, august), arestarea lui Wałesa și a altor mii de membri ai sindicatului său. Mai puțin contau rezultatele economice, importantă era anihilarea „Solidarității". Era un exemplu de percepție greșită a realității, de fixare a unei ținte false, de felul în care regimul comunist înțelegea să rezolve criza pe care o traversa. Era evident că „decapitarea" sindicatului nu ducea automat la îmbunătățirea performanțelor economice ale sistemului. Nu înlăturarea unei persoane era „cheia".

Problemele poloneze au ecou tocmai la Moscova, acolo unde conducătorii gerontocrați ai comunismului își puneau întrebări asupra căilor de rezolvare a „crizei poloneze, ediția a II-a". Deși „Solidaritatea" nu se pronunțase asupra chestiunilor legate de „balanța de forțe în Europa", „echilibru strategic", „blocuri politico-militare", situația din Polonia a intrat pe agenda de lucru a conferinței Comitetului Miniștrilor Apărării al Tratatului de la Varșovia (2–4 decembrie 1981).

Punctul de vedere al majorității celor prezenți (cu excepția ministrului român al Apărării, Constantin Olteanu, căruia i s-a alăturat, destul de șovăielnic, omologul său ungur Lájos Czinege) a fost că problema are o singură soluție: intervenția militară a trupelor Pactului. Datorită lui Olteanu („ceea ce se petrece în Polonia este o problemă strict internă a acestui stat", „România nu sprijină o intervenție

militară acolo"), națiunea poloneză a fost ferită de o confruntare militară cu armatele celorlalte state socialiste.

Felul în care au evoluat lucrurile în cadrul Consfătuirii de la Moscova l-a determinat pe generalul Jaruzelski să introducă în țară regimul legii marțiale. Dorea să asigure Moscova că ține situația sub control și că nu are nevoie de „ajutorul frățesc", dar asta l-a împiedicat să normalizeze cadrul politic intern și relațiile cu „Solidaritatea", cu celelalte elemente ale societății civile tot mai renăscânde.

Poziția lui Olteanu a atras încă o dată atenția conducerii politico-militare sovietice asupra României. Potrivit unor aprecieri bazate pe sursele de informații sovietice din România și din alte țări, statul român era „pe jumătate desprins din Pactul de la Varșovia" și, date fiind colapsul economic pe care-l traversa și „dictatura neostalinistă și megalomaniacă" a lui Ceaușescu, serviciile speciale sovietice considerau posibilă o lovitură care să determine orientarea spre Occident a națiunii române. Lucrurile nu au ajuns însă în acel punct de care se temea Moscova. Explicațiile sunt multiple: rezistența anticomunistă inițială a fost anihilată fie prin represiunea dură dezvoltată, fie prin atragerea foștilor rezistenți și deținuți politici în activitățile și funcțiile din care fuseseră îndepărtați; organele de represiune, bine organizate și informate, au împiedicat extinderea firavelor manifestări anticomuniste; a lipsit o opoziție în PCR care să angajeze discuții pentru modernizare, iar cei care se opuneau lui Ceaușescu erau socotiți, real sau nu, „oamenii Moscovei". Astfel, era o mare diferență între România anului 1968 și cea a anilor '80.

Din cauzele provenite din derularea evenimentelor trecute mai sus în revistă, se pot detașa câteva constatări: unele dintre acțiunile anticomuniste au avut la bază motive pur economice; altele au fost rezultatul revoltei împotriva „Centrului" a propriilor elite comuniste sau au fost determinate de dorința de înlocuire/reformare a sistemului; represiunea a evoluat – de la folosirea propriei forțe coercitive până la masiva intervenție a forțelor blocului; până prin 1981/1982 Vestul democrat nu s-a implicat decisiv în favoarea celor sătui de comunism, iar atunci când a făcut-o, mai mult a instigat sau a tatonat capacitatea de reacție a Moscovei.

Ceea ce se petrecea în spațiul polonez (după 1985) depășea cu mult interesul blocului comunist sau o discuție Est-Vest asupra drepturilor omului. Era vorba despre o poziție strategică de prim ordin în Europa, de cel mai mare stat din Europa Centrală cu un rol de prim rang în sistemul comunist. De felul în care evoluau lucrurile în Polonia depindeau multe: de la raporturile dintre Estul comunist și Vestul democrat până la situația din interiorul blocului sovietic. Mai mult chiar, atitudinea față de evenimentele din Polonia se putea transforma într-o problemă de politică externă și internă a administrației americane datorită numărului mare de alegători polonezi din SUA.

Din momentul producerii celei de-a doua crize din Polonia comunistă se putea înregistra o modificare în poziția Occidentului față de felul în care Moscova gestiona sistemul, de modul în care conducerile comuniste din fiecare țară reacționau la manifestările opiniei publice interne. Conducerile statelor occidentale sunt mai atente la relațiile dintre Uniunea Sovietică și ceilalți membri ai Pactului de la Varșovia, la atitudinea URSS față de anumite crize. Marile probleme ale societății contemporane din Apus fuseseră rezolvate: în condițiile unei remarcabile dezvoltări economice, presiunea socială internă fusese detonată; disponibilitățile financiare uriașe permiteau angajarea unui program militar fără precedent; blocul acționa unitar, dar nu pe bază de constrângere, ci din convingere (în condițiile noilor strategii globale elaborate de americani, poziția Franței nu mai reprezenta o fisură). Cu toate acestea, SUA și aliații săi nu își propun încă ruperea echilibrului de forțe al lumii bipolare. NATO preferă un inamic cunoscut decât o puzderie de probleme, pentru care nu avea deocamdată rezolvare, desprinse din dispariția adversarului. De altfel, mesajul pe care președintele Bush îl transmite lui Wałesa și sindicaliștilor săi în vara lui 1989 este „Don't push too far!"

Dar nu numai Occidentul este cel care monitorizează situația din statele blocului sovietic unde diferite crize stăteau gata să explodeze. „Din punct de vedere geopolitic, importanța țărilor socialiste europene pentru Uniunea Sovietică a fost determinată de faptul că de la început ele au jucat rolul unei centuri de securitate, care a creat o acoperire strategică centrului socialismului. Astăzi, cu toate schimbările produse în situația internațională, acest rol al Europei de Est, și în special al RDG, Poloniei și Cehoslovaciei, a rămas într-o măsură nemodificat", era punctul de vedere care domina chiar și conducerea reformatoare a URSS, la începutul anului 1989.

Noua echipă de la Moscova caută cu disperare să reformeze ceea ce oricum nu putea fi reformat. Liderul M.S. Gorbaciov este foarte interesat de evoluțiile din țările aliate. El preia de la Iuri Andropov ideea restructurării și modernizării ca o condiție esențială a păstrării regimului. Echipa de reformatori din jurul său, între care G.H. Șahnazarov, A. Iakovlev, V.V. Zagladin, primește și elaborează nenumărate adevărate documente de planificare strategică.

Astfel, în octombrie 1988, după mai multe întrevederi pe care Gorbaciov le-a avut cu lideri comuniști, între care și Ceaușescu, și urmând evoluțiilor din Polonia și Ungaria unde societatea civilă înregistra succese (au loc primele întâlniri între reprezentanții Puterii și cei ai Opoziției), Șahnazarov pune la dispoziția lui Mihail Sergheevici o „Notă pregătitoare" în vederea ședinței Biroului Politic. „Noi, scria sfetnicul secretarului general al PCUS, am descoperit slăbiciunile acestui model (socialist – n.n.) și am început să le schimbăm sistematic. De fapt acesta este scopul final al *perestroika* – să confere socialismului o nouă calitate. Un număr de țări ne urmează și au început, chiar înaintea noastră, procesul unor adânci reforme. Altele, RDG, România, Coreea de Nord, nu admit această necesitate, mai ales din motive politice, pentru că *leadership*-ul lor nu dorește să schimbe nimic. În realitate, toți au nevoie de schimbări, dar noi nu putem să le-o spunem în mod public pentru a nu fi criticați că încercăm să impunem prietenilor noștri *perestroika*". Criza evidentă pe care o traversează socialismul poate fi depășită, în concepția lui Șahnazarov, numai prin „reforme radicale". „Iar cei care se încăpățânează să nu răspundă chemării timpului fac ca răul să se adâncească și să-și agraveze manifestările în viitor". Modificările strategice internaționale îi reduc drastic Moscovei capacitatea de intervenție. Salvarea socialismului nu se mai poate face ca în 1956 sau 1968, consideră Șahnazarov. „Noi trebuie să înțelegem clar că în viitor posibilitatea rezolvării situațiilor de criză prin mijloace militare trebuie exclusă cu desăvârșire". După 10 ani de aventură afgană, Moscova ajungea la această concluzie!

Dar cele mai mari probleme care îngrijorau cercul reformatorilor din Uniunea Sovietică erau de natură economică, în primul rând ale tuturor țărilor socialiste, dar și cele proprii. În jurul lui Gorbaciov se înțelegea importanța modernizării factorului economic pentru salvarea socialismului. De aceea eforturile trebuiau îndreptate în acest domeniu. Lucrurile se puteau agrava însă în condițiile în care „una sau mai multe țări (socialiste – n.n.) vor fi în același timp falimentare. Aceasta este o viziune reală – scria Șahnazarov –, câteva dintre ele sunt pe marginea insolvabilității financiare (Polonia, Ungaria, Bulgaria, Vietnam, Cuba, RDG). Chiar și Cehoslovacia, care era deasupra acestor probleme, vede crescând cu rapiditate datoria externă".

Nerezolvarea chestiunilor economice poate genera tulburări sociale în câteva țări. „Avem noi, se întreba oarecum retoric consilierul lui Gorbaciov, un plan în cazul în care criza cuprinde întreaga lume socialistă sau numai o parte a ei?" Și, dacă vor fi existat aceste planuri, erau ele viabile?

În ceasul al 12-lea pentru sistem „nu trebuie să ne mai ascundem capul în nisip ca struțul, ci trebuie să privim în viitor cu ochii larg deschiși și să ne punem următoarele întrebări: pot țările socialiste să traverseze situația de pre-criză fără asistența Vestului? Cât vor plăti pentru această asistență? Până unde vom încuraja un asemenea curs? În ce grad mai suntem interesați în prezența trupelor sovietice pe teritoriul unor țări aliate (mai puțin RDG)?"

Nu aveau răspunsuri la toate, dar se străduiau cu disperare să mențină sistemul și hegemonia URSS în cadrul lui. Pentru aceasta întocmeau planurile de care vorbea Șahnazarov. Reformatorii din jurul lui Gorbaciov erau „bombardați" cu memorandumuri provenite de la diverse structuri ce aveau competențe în domeniu. Departamentul Internațional din cadrul CC al PCUS și Comisia Bogomolov au înaintat, în februarie 1989, lui Alexandr Iakovlev, prim-sfătuitor al lui Gorbaciov, două asemenea memorandumuri elaborate: „Despre strategia relațiilor cu țările socialiste europene" și „Schimbările din Europa Răsăriteană și consecințele lor asupra URSS". Sunt documente unice în felul lor, care marchează preocupările echipei de la Kremlin pentru a înțelege ce se petrecea în țările blocului și a folosi derulările de acolo pentru crearea unei „fețe umane" comunismului în vederea salvării lui. Erau o încercare de a folosi transformările din statele blocului pentru a-și conserva poziția strategică.

Cele două documente aveau o structură comună: starea lucrurilor din țările socialiste și estimările asupra direcției în care se vor îndrepta acestea.

Ca trăsătură generală se poate menţiona declinul dramatic al poziţiilor partidelor comuniste, care, în unele cazuri, este atât de pronunţat încât se poate vorbi de „o criză de încredere în ele însele".

Analiştii de la Moscova apreciau că în Polonia şi Ungaria evenimentele evoluau deschis spre o societate pluralistă. Cele două partide comuniste erau atât de slabe, încât ar fi putut să-şi conserve poziţiile numai în cadrul unor alianţe politice, împărţind puterea şi acceptând legalizarea forţelor opoziţiei. Mai era vizibil şi faptul că în cadrul PMUP şi al PMSU nu domnea unitatea punctelor de vedere, existând grupări pentru care folosirea forţei în cazul deteriorării rapide a situaţiei şi pierderii locului pe scena politică era normală.

În Cehoslovacia, „unde sindromul 1968 este încă prezent", domină o tendinţă de a începe schimbări în domeniul economic şi de a amâna pentru o altă etapă democratizarea.

Ambiţiilor personale ale lui Todor Jivkov li se datorează o simulare a *perestroikăi,* dar felul în care liderul de partid dirijează acţiunea umbreşte dimensiunea acestui proces.

RDG şi România sunt cazuri speciale. Date fiind bazele pe care s-a creat statul est-german (nu naţionale, ci ideologice şi de clasă), democratizarea poate să creeze probleme. În România dăinuie un regim opresiv, iar şeful regimului, care „caută să îndepărteze influenţa noastră", se „îmbracă în hainele luptătorului pentru puritatea socialismului". Datorită regimului autoritar şi cultului personalităţii, în „ţară sunt posibile explozii de nemulţumire, dar este puţin probabil că acestea vor avea acum o largă răspândire". Dar, continuau specialiştii din Departamentul Internaţional al CC al PCUS, lucrurile se pot schimba „numai prin plecarea lui Ceauşescu, care poate să aducă cu sine evenimente dureroase".

În aceeaşi apreciere, Iugoslavia se afla în situaţia cea mai dificilă întrucât traversează probleme economice foarte grave; ele ar fi putut avea drept consecinţe slăbirea poziţiilor UCI şi chiar „spargerea" federaţiei.

Reflectând la ultimele aprecieri, nu poţi să nu te întrebi care a fost rolul factorului extern în evoluţiile din aceste două state.

Moscova considera că există trei formule de depăşire a acelui moment. Prima era reprezentată de o „mişcare lină spre democratizare şi o nouă formă de socialism sub conducerea partidelor comuniste". Nu pot fi excluse concesii legate de actul de guvernare, creşterea semnificativă a autoguvernării, sporirea rolului organelor reprezentative. „Acest drum către o republică socialistă parlamentară sau prezidenţială în unele state (Polonia, Ungaria, Cehoslovacia) este pentru noi preferabil. Dacă iniţiativa schimbărilor democratice pleacă din partea partidelor conducătoare, şansele menţinerii stabilităţii interne şi a obligaţiilor de aliaţi sunt foarte mari." Cea de-a doua derivă din prima şi în cadrul ei, după ce se vor fi produs mai multe mini-crize, partidele conducătoare fac o serie de concesii. Dar aceasta poate duce la marginalizarea partidului, stimulează pretenţiile opoziţiei, creează neîncredere în socialism, în final pregăteşte terenul abandonării socialismului. În sfârşit, a treia cale constă în menţinerea sistemului şi a suprimării activităţii politice şi sociale a opiniei publice. Îi este caracteristică respingerea *perestroika* şi promovarea unor reforme limitate în conducerea economiei. „Un asemenea drum nu exclude în viitor rezolvarea violentă a situaţiei de criză printr-o explozie socială cu consecinţe de nebănuit pentru politica internă şi externă a ţării".

Datele aflate la îndemâna diferitelor instanţe sovietice le permiteau acestora să imagineze posibilele scenarii ale evoluţiilor politico-sociale în cele şase state. Primul grup era cel al ţărilor mai avansate pe drumul modernizării. În **Polonia** erau posibile dezvoltări ce puteau fi înscrise în patru scenarii, de la cel mai nefavorabil („eşecul pactului anticriză, urmat de agravarea relaţiilor cu opoziţia. Rapida escaladare a conflictului până la explozie [în acest caz, cel mai probabil – primăvara lui 1989]. Reintroducerea legii marţiale sau o situaţie aproximativă de război civil – «Afganistan în centrul Europei»") la cel mai favorabil (încheierea unui pact anticriză, ceea ce poate însemna un compromis între PMUP, „Solidaritatea" şi celelalte sindicate. Va avea loc tranziţia către economia de piaţă şi spre un adevărat pluralism politic. „Relaţiile cu URSS vor rămâne ideologizate atât timp cât Polonia va fi membru al Pactului de la Varşovia").

Ungaria putea evolua între formula cea mai avantajoasă („Reforme radicale în sectorul economic de stat, parţială reprivatizare a industriei şi agriculturii, transformarea economiei într-una mixtă, funcţionând pe bazele relaţiilor pieţei. Dezvoltarea legăturilor instituţionalizate cu Uniunea Europeană, creşterea cooperării cu Austria. Refacerea, pas-cu-pas, a sistemului parlamentar pe bazele multipartitismului.

Odată cu declinul inevitabil al cooperării cu CAER și cu prezența formală în OTV, se poate dezvolta o tendință către neutralitate și o posibilă mișcare spre o federație danubiană dacă ideea are sprijin printre vecinii Ungariei") și cea mai defavorabilă (concentrarea aripii conservatoare în partid, inconsecvență și compromisuri în îndeplinirea reformei, creșterea tensiunilor economice și politice, prăbușirea nivelului de viață, creșterea mișcării greviste, politizarea sindicatelor).

Din al doilea grup de state privirea cea mai atentă este acordată **României**, care îngrijora cel mai mult conducerea sovietică: „Scenariul favorabil: au loc schimbări în conducerea politică a țării. Ca rezultat, N. Ceaușescu este înlocuit de politicieni rezonabili, capabili să îndeplinească reformele radicale și ideile reînnoirii socialismului. În România există premise bune pentru folosirea relațiilor de piață, pentru restructurarea relativ dinamică și modernizarea economiei și o reală descătușare a inițiativei economice și creării unui macrosistem economic competitiv. Scenariul pesimist: prezenta conducere a țării rămâne pe loc și continuă politica. Dacă resursele care sunt eliberate prin plățile datoriei externe sunt folosite pentru a reduce tensiunea socială, este posibil să se mențină pentru un timp stabilitatea politică generală, fără însă a rezolva problemele politice și, în plus, se încetinește progresul tehnico-științific. Însă, dacă conducerea alege să ignore obiectivul îmbunătățirii nivelului de viață al populației și deturnează resursele obținute pentru realizarea unor noi proiecte ambițioase, atunci nu se poate exclude o explozie socială. În acest moment în care procesele reînnoirii din celelalte țări socialiste nu au dovedit încă fezabilitatea politicii de reformă, atunci poate exista pericolul unei decisive întoarceri a țării, a cărei populație s-a eliberat de valorile socialiste și care tradițional a fost educată în spiritul destinului comun cu lumea latină, spre Vest (inclusiv ieșirea din OTV). Sprijinul material și financiar din Vest, cel mai probabil în condițiile unui schimb real, poate fi efectiv pentru o țară care posedă resurse economice și naturale îndestulătoare". Concluzia era că: „Atât timp cât regimul nu și-a epuizat resursele și recent a acumulat experiență prin combinarea măsurilor represive și manevre sociale pentru menținerea stabilității, al doilea scenariu poate fi cel mai probabil. În favoarea lui vorbesc și un nivel scăzut al conștiinței naționale, și absența unei opoziții organizate în România. În același timp, o evidentă iraționalitate a conducerii produce o nemulțumire continuă nu numai la nivelurile de jos, dar și în clasa conducătoare. De aceea, posibilitatea unor schimbări «de la vârf» nu poate fi exclusă".

Planuri existau, discuții se purtau, au fost imaginate noi politici și relații economice în interiorul și în afara cadrului CAER, s-au propus măsuri pentru reconversia sistemului militar, dar derulările din statele comuniste vor ieși din tiparele croite pentru ultima dată la Moscova. Intervenise un al doilea jucător, iar spațiul până nu de mult aflat sub umbrela Moscovei devine treptat terenul de joacă al Vestului.

Pentru destinul statelor din centrul și estul Europei, unele orașe al căror nume era, ca o fatalitate, format din exact cinci litere, dintre care patru erau identice, au constituit o adevărată cheie care a încuiat și ulterior a descuiat ușa către manifestarea liberă a voinței națiunilor care le formau. Ialta și Malta vor fi totdeauna în conștiința acelor state, cu rele și cu bune.

Dacă înțelegerile care au fost luate în frumosul palat din Crimeea și contextul lor sunt îndeobște cunoscute, nu același lucru se poate spune despre cele discutate pe o navă în rada portului Malta. Convorbirile purtate pe „Maxim Gorki" sunt în general cunoscute. Dar, 1) știm doar ceea ce au vrut părțile implicate să ajungă la cunoștința generală, și 2) probabil vor trece 50 de ani până când discuțiile private dintre cei doi vor deveni publice.

Se spune cu deplin temei că acela care deține informația are și puterea. Truism valabil în toate regimurile politice și apreciat de toți liderii, indiferent de locul pe care îl ocupau pe eșichierul politic. Doar mecanismul erau altul.

În Statele Unite, National Security Council cerea comunității informative să elaboreze și să prezinte sinteze referitoare la un eveniment în derulare. Serviciile ce compuneau NSC puneau cap la cap toate datele adunate de pe teren și înaintau elaboratul final „beneficiarului".

În România lucrurile stăteau altfel, nu doar din cauza numărului mai mic de structuri de *intelligence*, care oricum era determinat de resursele insuficiente. Competențe în domeniu aveau: Apărarea, Direcția de Informații Externe, Ministerul Afacerilor Externe (dar ale cărui surse de informare erau „deschise"). Evident, ele nu se puteau compara cu cele 17 (!) servicii care procurau informații pentru primul nivel al Executivului de la Washington.

Mai era ceva, anume grija obsesivă (la nivelul conducerii de stat) de a reduce la minimum posibilitățile de scurgeri informative către așa-zisul eșalon doi. Totul trebuia ținut într-un cerc cât mai mic, format din cât mai puțini oameni. Încă un element deosebea practica din cele două țări. Dacă la americani rezultatul final era suma elaboratelor serviciilor speciale, la români erau prezentate șefului statului de regulă informațiile brute, neprelucrate, obținute de la servicii. Ținând cont de faptul că în practica Externelor exista obiceiul „rafistolării" telegramelor venite de la oficiile diplomatice (așa cum se va vedea în cuprinsul volumului), acestea erau dirijate (cu precădere) către niveluri inferioare. Cele provenite de la structurile specializate în culegerea de informații (general politice sau tehnice) aveau următorul parcurs: „bucățile" de informații erau centralizate și scrise de mână pe hârtie. Așa-numitele „documente în roșu" sosite prin cifru de stat de la rezidențele externe erau prezentate lui Nicolae Ceaușescu doar de către șeful Informațiilor Militare și de cel al Informațiilor Externe. Dar nu totdeauna cei doi erau prezenți. Cum a fost la 1 Decembrie 1989, când doar generalul Iulian Vlad a prezentat șefului statului un „document în roșu", incendiar la propriu, obținut de la surse aflate pe culoarele puterii de la Washington, Moscova sau alte capitale aliate uneia sau alteia din cele menționate.

Esența raportului era că liderii celor două mai mari puteri de pe planetă se înțeleseseră asupra căilor de urmat pentru a trăi într-o lume mai bună, mai sigură. Iar asta presupunea nu doar acceptarea sensibilităților celuilalt în materie de înarmare, de susținere economică, dar și acțiunea comună pentru eliminarea asperităților lumii contemporane, aflate în sau în afara zonei de interes a fiecăruia.

Mesajul care ajungea pe căi neștiute la București ar fi trebuit să fie extrem de îngrijorător pentru Nicolae Ceaușescu, deoarece evidența deplina izolare a regimului său. Nici din Est și nici din Vest nu mai era de așteptat vreun ajutor. Cei mari își dăduseră mâna încă o dată și consimțiseră asupra exercitării unor presiuni economice și politice asupra României pentru a determina înscrierea țării în tendința generală de înnoire și de așezare a continentului conform intereselor lor.

MIHAI RETEGAN

MULȚUMIRI

Editorii nu văd nici un motiv să nu reînnoiască mulțumirile lor către domnii Andrei Gabriel Pleșu și profesor Mihai Răzvan Ungureanu, ale căror înțelegere și susținere au permis investigarea fondurilor documentare din Arhivele Diplomatice și strângerea materialului necesar întocmirii volumului.

Ei mulțumesc, de asemenea, Cristinei Păiușan și lui Narcis Dorin Ion pentru sprijinul dat la definitivarea unor părți structurale ale volumului și la redactarea lui.

Îi mulțumim și pe această cale lui Francesca Savu care ne-a dat unul dintre cele mai prețioase lucruri de care dispune – timpul. Și a întocmit Indicele corpusului de documente.

Gândul lor se îndreaptă către domnul Marian Gabriel Avram, care a susținut financiar acest al doilea demers, deoarece l-a considerat esențial pentru cunoașterea a ceea ce s-a petrecut în Europa în ultimul an al deceniului al nouălea din secolul XX.

Vocabularul limbii române este prea sărac pentru a exprima gândurile noastre față de doamna Anca Enculescu și domnul Ovidiu Enculescu, care au înțeles importanța retipăririi unui volum de mult epuizat de pe rafturile librăriilor.

CRONOLOGIE

1985

11 martie – Mihail S. Gorbaciov este ales în funcţia de Secretar General al PCUS; se reiau negocierile americano-sovietice asupra dezarmării, întrerupte din 1982;

13 aprilie – în RS Albania, Ramiz Alia îi succede lui Enver Hodja în fruntea Partidului Muncitoresc Albanez;

26 aprilie – în capitala RP Polone se reînnoieşte Tratatul de la Varşovia;

6 noiembrie – Generalul Wojciech Jaruzelski renunţă la funcţia de Prim-Ministru al RP Polone în favoarea ec. Zbigniew St. Messner (1985-1988), păstrând funcţia de Preşedinte al Republicii;

19 noiembrie – la Geneva are loc prima întâlnire dintre Mihail S. Gorbaciov şi Ronald Reagan, Preşedintele SUA;

1986

25 februarie-7 martie – la Moscova se desfăşoară lucrările celui de-al XXVIII-lea Congres al PCUS; e lansat programul „Glasnost" (deschidere, transparenţă), iar „Perestroika" (restructurare) va caracteriza procesul complex de reformare economică şi socială a statului sovietic în perioada următoare;

21 aprilie – M.S. Gorbaciov declară disponibilitatea URSS de a dizolva Organizaţia Tratatului de la Varşovia, dacă acest lucru se va produce simultan cu dizolvarea NATO;

mai – este arestat Zbigniew Bujak, principalul conducător al sindicatului polonez „Solidaritatea";

11 septembrie – Generalul W. Jaruzelski dispune eliberarea tuturor deţinuţilor politici;

19 noiembrie – prin lege (completată la 26 mai 1988), în URSS apare un sector al economiei private și se acordă o oarecare autonomie întreprinderilor de stat;

16 decembrie – Mihail S. Gorbaciov are o discuție telefonică cu disidentul Andrei Dmietrevici Saharov, aflat în exil din 1980 la Gorki (azi Nijni Novgorod). O săptămână mai târziu, acesta revine la Moscova;

1987

30 ianuarie – în URSS sunt promulgate legile de dezvoltare a economiei pe baza principiilor noi de autonomie contabilă și autofinanțare;

18 martie – Gustáv Husák, Prim-Secretar al PCCS, prezintă în fața CC al Partidului Comunist Cehoslovac un program de reforme inspirat de „Perestroika" promovată de M.S. Gorbaciov;

9-12 aprilie – Prima vizită oficială a lui Mihail S. Gorbaciov în RS Cehoslovacia; este primit călduros de populație la Praga și Bratislava;

25-27 mai – Mihail S. Gorbaciov efectuează a doua vizită oficială în RS România;

8-14 iunie – Papa Ioan Paul al II-lea întreprinde a treia călătorie a sa în Polonia. În marile orașe Sfântul Părinte este întâmpinat cu steagurile „Solidarității";

27 septembrie – în Ungaria, întrunire a intelectualilor din opoziție la Lakitelek (sat în sudul țării, lângă Kecskemét). Se pun bazele Forumului Democrat Ungar (MDF);

7-11 noiembrie – Erich Honecker, Președintele Consiliului de Stat al RD Germane, întreprinde o vizită oficială în RF Germania;

15 noiembrie – Manifestații puternice ale muncitorilor de la uzinele „Steagul Roșu" și „Roman" din Brașov, provocate de condițiile generale grele de viață și muncă;

17 decembrie – începe caruselul înlocuirilor în fruntea partidelor comuniste: Gustáv Husák este înlocuit de Miloš Jakeš (1987-1989) în fruntea PC Cehoslovac;

1988

1-21 ianuarie – la Praga au loc primele manifestații în favoarea democrației și a reformelor („Săptămâna Palach"). Dramaturgul

disident Václav Havel („Charta'77") este arestat și condamnat la 9 luni închisoare, la fel sunt închiși sute de opozanți;

14-18 martie – Mihail S. Gorbaciov vizitează RSF Iugoslavia;

14 aprilie – *Acordurile de la Geneva* între URSS, SUA, Afganistan și Pakistan (în vigoare din 15 mai) marchează încheierea primului război din Afganistan și retragerea trupelor sovietice din această țară, operație încheiată la 15 febr. 1989;

aprilie – demararea programului de sistematizare rurală în România;

25 aprilie-9 mai – Un nou val de greve în Polonia ca urmare a agravării situației economice;

22 mai – Kádár János demisionează din funcția de Secretar General al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar. Biroul Politic este remaniat, fiind cooptați reformatorii Nyers Rezső și Pozsgay Imre; Grósz Károly este numit Secretar General al PMSU;

21 august – la Praga, zeci de mii de persoane participă la comemorarea a 20 ani de la invazia trupelor statelor aparținând Pactului de la Varșovia;

26 august – confruntat cu un nou val de greve, ministrul polonez de Interne, Czesław Jan Kiszczak, propune începerea de negocieri cu Opoziția „constructivă";

16 septembrie – în Magdalenka, localitate din apropierea Varșoviei, la Centrul de conferințe al Ministerului de Interne, are loc prima întâlnire între reprezentanții Puterii, Bisericii Catolice și respectiv ai „Solidarității" (Lech Wałęsa);

1 octombrie – Mihail S. Gorbaciov își consolidează puterea: este ales președinte al Prezidiului Sovietului Suprem al URSS;

12 octombrie – în RS Cehoslovacia, Primul-Ministru Dr. Lubomír Štrougal (1970-1988), un reformist prudent, demisionează și este înlocuit cu Ladislav Adamec (12 oct. 1988-10 dec. 1989);

24 noiembrie – reformatorul Németh Miklós depune jurământul ca președinte al Consiliului de Miniștri al RP Ungare (24 nov. 1988–23 oct. 1989);

29 noiembrie – guvernul polonez condus de Zbigniew St. Messner (6 nov. 1985-27 sept. 1988) este înlocuit cu cel condus de Mieczysław Fr. Rakowski (27 sept. 1988-2 aug. 1989);

1 decembrie – Se adoptă substanțiale schimbări în *Constituția* sovietică (1977): președintele Sovietului Suprem primește puteri sporite

atât în plan legislativ, cât și în afacerile externe; Parlamentul devine bicameral (Congresul Deputaților Poporului și Sovietul Suprem); se introduce pluralitatea candidaturilor (nu a partidelor);

7 decembrie – de la tribuna ONU, Mihail S. Gorbaciov declară necesitatea „dezideologizării relațiilor dintre state"; susținând explicit „interesele comune ale omenirii" ca bază a politicii externe sovietice; el subliniază importanța „principiului libertății de alegere" ca „ un principiu universal de la care nu ar trebui să existe excepții", surprinzând, totodată, prin anunțarea reducerii unilaterale a efectivelor trupelor sovietice cu 500 000 și retragerea masivă de militari și echipamente din Europa de Est;

9-12 decembrie – Lech Wałęsa (Premiul Nobel pentru Pace 1983) este autorizat să participe la Conferința de la Paris, de celebrare a 40 de ani a *Declarației Universale a Drepturilor Omului*; aici se întâlnește cu Andrei D. Saharov;

30 decembrie – în RSF Iugoslavia, după un vot de neîncredere în Adunarea Federală (urmare a crizei economice), Premierul Branko Mikulić, la putere din 1986, demisionează;

1989

11 ianuarie – Parlamentul ungar aprobă legea privind libera asociere, care face posibilă crearea de noi formațiuni politice în afara PMSU; se garantează, de asemenea, dreptul de a demonstra în mod liber;

15 ianuarie – la Praga are loc o amplă manifestație, împrăștiată de forțele de ordine, pentru comemorarea a 20 de ani de la jertfa studentului Jan Palach (1948-1969), care, în semn de protest față de continuarea prezenței trupelor de ocupație sovietice pe teritoriul cehoslovac, și-a dat foc în Piața Wenceslas;

16-17 ianuarie – în Polonia, generalul W. Jaruzelski și gruparea „reformatorilor comuniști", care îl susține, convinge Comitetul Central al PMUP să aprobe pluralismul politic și sindical; astfel, se deschide calea spre un dialog între Guvern și Opoziție;

20 ianuarie – la Budapesta are loc o primă întâlnire între reprezentanții Guvernului și cei ai Forumului Democratic (*Magyar Demokrata Fórum*, MDF, centru-dreapta, creat în 1987); ulterior reuniunile vor avea loc sub forma unor „mese rotunde", la care vor fi invitate și alte organizații de masă;

27 ianuarie – Ministrul Czesław Kiszczak și Lech Wałęsa convin asupra problemelor ce urmează să fie dezbătute între Putere și sindicatul „Solidaritatea";

6 februarie – în Polonia încep negocieri între reprezentanții Guvernului și cei ai „Solidarității", asistați de trimișii Bisericii Catolice (până la 5 aprilie);

8 februarie – în Bulgaria se organizează sindicatul independent „Podkrepa";

11 februarie – Hotărârea CC al PMSU privind trecerea graduală și progresivă la multipartidism;

15 februarie – ultimele forțe militare sovietice părăsesc teritoriul Afganistanului;

11 martie – Scrisoarea deschisă a celor șase vechi activiști ai PCR (Gh. Apostol, Al. Bârlădeanu, C. Pârvulescu, C. Mănescu, Gh. Răceanu și S. Brucan), trimisă lui Nicolae Ceaușescu, condamnă abuzurile politicii sale; difuzată la „Europa liberă", ea va determina arestarea temporară a semnatarilor ei și apoi măsuri severe de supraveghere a acestora;

16 martie – Ante Marković (fost președinte al RS Croația), cunoscut pentru orientarea sa reformistă, în favoarea economiei de piață, este numit în fruntea guvernului federal iugoslav (până în 20 dec. 1991). Pentru prima dată, după 22 de ani, funcția nu mai este deținută de un etnic sârb;

28 martie – în provincia Kossovo au loc confruntări între separatiștii albanezi și forțele de ordine iugoslave, soldate cu zeci de morți;

6 aprilie – purtătorul de cuvânt al MAE sovietic declară că autoritățile de la Moscova vor urmări cu „atenție și înțelegere" evenimentele din Polonia;

9 aprilie – la Tbilisi, în Georgia, o manifestație pașnică, în cursul căreia participanții au cerut independența republicii, a fost transformată într-o baie de sânge prin intervenția violentă a trupelor Ministerului de Interne sovietic; represiunea este considerată ca un moment de cotitură în evoluția și prăbușirea URSS;

22 aprilie-10 iunie – la Budapesta sunt continuate negocierile dintre Putere și Opoziție;

2 mai – Ungaria anunţă că soldaţii maghiari au început să demonteze sârma ghimpată şi gardurile electrice de-a lungul graniţei cu Austria vecină; câteva luni mai târziu, în septembrie, prima fisură din Cortina de Fier urma să fie deschisă, sute de germani din RDG trecând peste frontiera austro-ungară;

4 iunie – în Polonia au loc primele alegeri libere după ce PMUP abandonase monopolul puterii politice în aprilie (presa occidentală le va caracteriza „parţial democrate"); victoria răsunătoare a Opoziţiei a deschis calea către sfârşitul guvernării comuniste în Polonia;

– Armata populară chineză intervine în forţă şi reprimă mişcarea de protest a studenţimii din Piaţa Tien An Men („Primăvara de la Beijing");

13 iunie – la Budapesta încep convorbiri trilaterale între PMSU, Opoziţie şi reprezentanţi ai organizaţiilor sociale şi ai sindicatelor; trei zile mai târziu, la 16 iunie, aproximativ 25 000 de persoane participă la ceremonia înmormântării lui Nagy Imre, fostul lider din 1956 fiind reabilitat oficial la 6 iulie (funeralii naţionale); coincidenţă, în mod simbolic Kádár János a murit în aceeaşi zi;

15 iunie – guvernul bulgar declanşează expulzarea masivă a minorităţii turce din sudul ţării; până în august, Turcia avea să primească circa 300 000 refugiaţi;

24 iunie – este creată o direcţie colegială a PMSU, formată din patru membri şi prezidată de Nyers Rezső (grupul reformator domină conducerea ungară);

2 iulie – în vizită la Praga, şi în pragul vizitelor sale în Polonia şi Ungaria, Preşedintele SUA solicita guvernului URSS să-şi retragă trupele din Polonia;

7-8 iulie – la Bucureşti are loc şedinţa Comitetului Politic Consultativ al Pactului de la Varşovia; pentru prima dată liderul sovietic M.S. Gorbaciov vorbeşte despre o reformă a alianţei, subliniind necesitatea „respectării independenţei partidelor frăţeşti" şi exclude „folosirea forţei sau a ameninţării cu forţa". La rândul său, N. Ceauşescu se arată îngrijorat de evoluţia evenimentelor din Polonia, de faptul că PMUP pierde situaţia de sub control;

17 iulie – reluarea relaţiilor diplomatice dintre Polonia şi Vatican;

19 iulie – Seimul îl alege pe Generalul W. Jaruzelski în funcţia de Preşedinte al Republicii;

19 august – Preşedintele W. Jaruzelski îl însărcinează pe Tadeusz Mazoviecki, un intelectual catolic din cercul „Solidarităţii", cu formarea guvernului; după 45 de ani, pentru prima oară un necomunist era numit Premier într-un stat din sfera de influenţă a URSS. Nicolae Ceauşescu trimite o scrisoare Comitetelor Centrale ale partidelor comuniste frăţeşti prin care cere discutarea urgentă a situaţiei din Polonia şi oferă sprijin lui W. Jaruzelski şi PMUP pentru „victoria socialismului"; iniţiativa sa avea să fie ignorată;

20 august – Otto von Habsburg organizează la frontiera austro-ungară manifestaţia „*Un picnic pentru Europa*", atrăgând atenţia asupra situaţiei cetăţenilor germani din RDG, aflaţi în tranzit în Ungaria;

21 august – ample manifestaţii la Praga de comemorare a 21 ani de la intervenţia trupelor Pactului de la Varşovia din 1968. În piaţa Václav se strigă de către mulţime „Trăiască Polonia!"

24 august – Premierul polonez Tadeusz Mazoviecki acordă un interviu ziarului „Izvestia" în care declară că „*Polonia îşi va îndeplini cu loialitate datoriile de aliat, de membru al Pactului de la Varşovia*";

23 septembrie – Liderul est-german Erich Honecker refuză să fie înregistrată formaţiunea „Noul Forum". Împotriva acestei decizii, în Berlinul de Est au loc mari manifestaţii;

25 septembrie – cetăţenii din Leipzig se solidarizează cu berlinezii şi ies în stradă;

27 septembrie – Parlamentul sloven modifică Constituţia Republicii, abolind rolul hotărâtor al Partidului Comunist şi prevede dreptul de secesiune;

2-16 octombrie – în principalele oraşe din RDG se desfăşoară mari manifestaţii în favoarea reformelor politice;

7 octombrie – în RDG, Puterea organizează serbări cu ocazia împlinirii a 40 ani de la crearea statului. Preşedintele sovietic Mihail Gorbaciov, prezent la ceremoniile oficiale, îi declară lui Erich Honecker: „*Cei care reacţionează târziu sunt pedepsiţi de viaţă*".

18 octombrie – Parlamentul Ungariei modifică Constituţia şi adoptă pluripartidismul;

– Lipsit de sprijinul aliatului sovietic, Erich Honecker demisionează şi este înlocuit de Egon Krenz în fruntea partidului şi statului;

7 noiembrie – la rândul său, guvernul est-german condus de Willi Stoph își prezintă demisia, un nou Premier fiind numit în persoana lui Hans Modrow;

9 noiembrie – noua conducere germană renunță la monopolul politic al Partidului Socialist Unit German (PSUG) și anunță organizarea de alegeri libere;
– începe demolarea „Zidului Berlinului", eveniment apreciat drept sfârșitul erei politice postbelice, cea a „Războiului Rece";

10 noiembrie – liderul bulgar Todor Jivkov este înlocuit de Petăr Mladenov la conducerea Partidului Comunist;

14 noiembrie – la București se deschid lucrările celui de-al XIV-lea Congres al PCR;

17 noiembrie – piața Václav din Praga este ocupată de zeci de mii de manifestanți care cer reforme: debutul „Revoluției de catifea";
– Petăr Mladenov anunță începerea restructurărilor din societatea bulgară;
– Hans Modrow formează un nou guvern est-german care include și necomuniști;

21 noiembrie – Václav Havel se adresează mulțimii adunate în Piața Hrád-ului, arătând pașii ce vor fi făcuți spre desființarea sistemului autoritar comunist;

24 noiembrie – Karel Urbánek îl înlocuiește în fruntea Partidului Comunist Cehoslovac pe Miloš Jakeš;
– Nicolae Ceaușescu este reales, cu unanimitate de voturi, în funcția de Secretar General al PCR;

27 noiembrie – în Cehoslovacia se declanșează greva generală;

28 noiembrie – Cancelarul Helmuth Kohl anunță planul său în 10 puncte de reunificare a Germaniei;

29 noiembrie – este abolit rolul conducător al Partidului Comunist Cehoslovac;

2-3 decembrie – în Malta se desfășoară întâlnirea la nivel înalt americano-sovietică; liderii celor două superputeri ajung la o serie de înțelegeri asupra sensului evoluțiilor politice din Europa Centrală și de Est, asupra menținerii frontierelor și a numărului de state existente la acea dată; ei mai decid păstrarea NATO și a Tratatului de la Varșovia, văzute drept garante ale păcii și securității în Europa; potrivit lui M.S. Gorbaciov, cu același prilej, situația României nu a fost discutată;

3 decembrie – în Germania de Est continuă seria „căderilor": după Zidul Berlinului cade și guvernul Krenz, membrii Biroului Politic și ai CC-PSUG demisionează;

4 decembrie – la Moscova are loc întâlnirea șefilor de stat membre ale Pactului de la Varșovia, în cadrul căreia Mihail S. Gorbaciov îi informează, în linii mari, asupra convorbirilor avute cu Președintele SUA, George Bush;

5 decembrie – cele două state germane (RFG și RDG) semnează *Acordul asupra liberei circulații a cetățenilor*;

9 decembrie – se desfășoară lucrările Congresului XIV al PSUG, în care se decide transformarea acestuia în Partidul Socialist Democrat (condus de Gregor Gysi);

10 decembrie – mai mult de 100 000 de cetățeni sofioți cer accelerarea reformei;

16 decembrie – la Timișoara mai multe sute de persoane organizează o manifestație împotriva revocării și evacuării pastorului protestant Laszlo Tökes; aceasta se transformă într-o revoltă deschisă împotriva regimului Ceaușescu;

17-18 decembrie – forțele de ordine reprimă manifestațiile timișorenilor, numeroși morți și răniți;

19 decembrie – Cancelarul Helmuth Kohl este aclamat, în cadrul unui miting desfășurat la Dresda, ca erou al unității naționale germane;
– la Timișoara se declanșează greva generală și se cere demisia lui Nicolae Ceaușescu. Șeful Marelui Stat-Major, generalul Ștefan Gușe, raportează la București că în stradă nu se află „huligani", ci muncitori de la marile întreprinderi; în fața muncitorilor de la o astfel de uzină, generalul promite că unitățile Ministerului Apărării Naționale nu vor interveni ducă muncitorii vor demonstra în liniște. În oraș se strigă: „Armata e cu noi!" Seara, generalul Gușe ordonă trupelor din subordinea sa să intre în cazărmi. Pentru aceasta el are aprobarea ministrului Apărării Naționale, generalul Vasile Milea;

20 decembrie – La Timișoara se constituie Forumul Democratic Român, cea dintâi formațiune politică antitotalitară, și se proclamă primul oraș liber de comunism al României;
– La ora 15.00, N. Ceaușescu se întoarce din vizita oficială din R.I. Iran și organizează o teleconferință în care expune

implicarea SUA, URSS și Ungariei în evenimentele petrecute în țară în ultimele zile;
– seara târziu, Președintele RS România îi convoacă la sediul CC-PCR pe reprezentanții Ambasadei URSS pentru a le cere retragerea agenților sovietici ce se aflau la Timișoara;

21 decembrie – în București, este organizată o mare adunare populară pentru a se obține sprijinul „maselor populare". Mișcarea se transformă exact în opusul ei: sutele de mii de bucureșteni își declară sprijinul pentru timișoreni. Forțele de ordine intervin cu brutalitate: zeci de morți și sute de răniți, majoritatea tineri;
– Poarta Brandenburg, simbol al unității germane, închisă de decenii, este redeschisă;

22 decembrie – manifestația din București se extinde, atât ca obiective, cât și ca arie;
– ora 10.45: se instituie starea de necesitate pe tot teritoriul României;
– ora 12.00: Nicolae Ceaușescu și Elena Ceaușescu părăsesc cu elicopterul sediul PCR și pleacă din Capitală; au loc lupte de stradă în principalele orașe din România;
– în cursul serii cuplul Ceaușescu este arestat și depus sub pază într-o unitate militară din Târgoviște;
– se desfășoară prima ședință a Comitetului Frontului Salvării Naționale, compus din vechi comuniști și disidenți, prezidată de Ion Iliescu;
– la Radio și Televiziune este prezentată *Proclamația Consiliului Frontului Salvării Naționale*;

24 decembrie – Consiliul Frontului Salvării Naționale proclamă Victoria Revoluției și anunță încetarea completă și imediată a focului pe tot teritoriul țării;

25 decembrie – are loc „procesul" cuplului Ceaușescu și executarea sentinței;

26 decembrie – se formează un nou Guvern al României în frunte cu Petre Roman.

ABREVIERI

AMAE – Arhivele Ministerului Afacerilor Externe
DCP – Direcția Cultură și Presă
DR I – Direcția I din Ministerul Afacerilor Externe
DR V – Direcția V din Ministerul Afacerilor Externe
DREETOI – Direcția Relații cu Europa de Est, Tratate și Organizații Internaționale
FDU – Frontul Democratic Ungar
FPP – Frontul Popular Patriotic
PCUS – Partidul Comunist al Uniunii Sovietice
PMSU – Partidul Muncitoresc Socialist Ungar
PMUP – Partidul Muncitoresc Unit Polonez
PSUG – Partidul Socialist Unit German

LISTA DOCUMENTELOR

1. ***19 aprilie 1989, Varşovia.*** Telegramă a lui Ion Teşu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Varşovia, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind evoluţiile politice din RP Polonă, după legalizarea sindicatului „Solidaritatea"
2. ***25 aprilie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, referitoare la situaţia politică după adoptarea proiectului noii Constituţii a RP Ungare
3. ***25 aprilie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, referitoare la convorbirea avută cu redactorul-şef al oficiosului „Népszabadság" despre măsurile luate de Biroul Politic al PMSU
4. ***27 aprilie Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, privind remanierea guvernului ungar
5. ***27 aprilie, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, privind poziţia conducerii PMSU de evitare a crizei politice interne
6. ***3 mai 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, despre măsurile guvernului ungar de desfiinţare a sistemului de protecţie instalat la frontiera cu Austria şi consecinţele acesteia
7. ***9 mai 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, privind hotărârile

Plenarei CC-PMSU referitoare la starea generală a Partidului și relațiile sale cu societatea ungară

8. ***17 mai 1989, Varșovia.*** Telegramă a lui Ion Teșu, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Varșovia, referitoare la vizita oficială a lui Németh Miklós, Prim-Ministru al RP Ungare, în RP Polonă și rezultatele acesteia
9. ***19 mai 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind poziția Secretarului General al PMSU față de evoluția politică internă din Ungaria și modernizarea Tratatului de la Varșovia
10. ***20 mai 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, privind situatia internă din PMSU
11. ***22 mai 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, privind întâlnirea de la Szeged a „Cercurilor reformei" din cadrul PMSU și noile evoluții politice din Ungaria
12. ***23 mai 1989, Beijing.*** Telegramă a lui Angelo Miculescu, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Beijing, către Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind evoluția situației din capitala RP Chineze la șase zile de la decretarea legii marțiale
13. ***23 mai 1989, Beijing.*** Telegramă a lui Angelo Miculescu, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Beijing, către Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind vizita lui M.S. Gorbaciov în RP Chineză
14. ***23 mai 1989, Beijing.*** Telegramă a lui Angelo Miculescu, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Beijing, către Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind situația politică din RP Chineză
15. ***23 mai 1989, Varșovia.*** Telegramă a lui Ion Teșu, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Varșovia, privind politica externă a RP Polone

16. ***24 mai 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, privind reînhumarea lui Imre Nagy și declararea zilei de doliu național la 18 iunie
17. ***25 mai 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, referitoare la „Platforma-program a „Cercurilor reformei"-PMSU de la Szeged
18. ***26 mai 1989, Beijing.*** Telegramă a lui Angelo Miculescu, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Beijing, către Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind evoluțiile politice din RP Chineză
19. ***28 mai 1989, Beijing.*** Telegramă a lui Angelo Miculescu, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Beijing, către Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind situația din capitala RP Chineze și poziția fermă a guvernului de restabilire a ordinei publice
20. ***29 mai 1989, Varșovia.*** Telegramă a lui Ion Teșu, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Varșovia, către Ministerul Afacerilor Externe privind campania electorală și interesul cercurilor occidentale față de evenimentele în desfășurare din Polonia
21. ***30 mai 1989, Beijing.*** Telegramă a lui Angelo Miculescu, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Beijing, către Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind criza politică prelungită și consecințele ei asupra relațiilor externe politice și economice ale RP Chineze
22. ***31 mai 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, privind politica externă ungară
23. ***1 iunie 1989, Varșovia.*** Telegramă a lui Ion Teșu, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Varșovia, privind noile legi referitoare la raporturile dintre Stat și Biserica Catolică
24. ***1 iunie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, privind interviul acordat de Secretarul General al PMSU Televiziunii ungare și unele aprecieri asupra poziției acestuia față situația internă a Partidului

25. ***2 iunie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, privind discursul Premierului ungar în Adunarea Naţională referitor la problemele economice şi politice ale RP Ungare

26. ***3 iunie 1989, Beijing.*** Telegramă a lui Angelo Miculescu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Beijing, către Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind noi evoluţii în situaţia internă din RP Chineză

27. ***3 iunie 1989, Beijing.*** Telegramă a lui Angelo Miculescu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Beijing, către Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind situaţia de criză din RP Chineză şi eforturile guvernului de rezolvare a stărilor conflictuale din ţară

28. ***4 iunie 1989, Beijing.*** Telegramă a lui Angelo Miculescu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Beijing, către Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind ultimele desfăşurări explozive din Piaţa Tien An Men

29. ***4 iunie 1989, Beijing.*** Telegramă a lui Angelo Miculescu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Beijing, către Ministerul Afacerilor Externe privind ciocnirile violente din Piaţa Tien An Men între forţele de intervenţie şi demonstranţi

30. ***4 iunie 1989, Beijing.*** Telegramă a lui Angelo Miculescu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Beijing, către Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind situaţia explozivă din capitala chineză şi starea personalului misiunii diplomatice

31. ***4 iunie 1989, Beijing.*** Telegramă a lui Angelo Miculescu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Beijing, către Ministerul Afacerilor Externe privind poziţia ministrului Apărării Naţionale al RP Chineze faţă de evenimentele în desfăşurare din Piaţa Tien An Men

32. ***4 iunie 1989, Beijing.*** Telegramă a lui Angelo Miculescu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Beijing, către Ministerul Afacerilor Externe privind intervenţia în forţă a autorităţilor pentru evacuarea Pieţii Tien An Men

33. ***7 iunie 1989, Beijing.*** Telegramă a lui Angelo Miculescu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Beijing, către Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind aspecte ale situaţie din capitala chineză după ocuparea militară a Pieţii Tien An Men

34. ***7 iunie 1989, Varşovia.*** Telegramă a lui Ion Teşu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Varşovia, referitoare la primele rezultate ale alegerilor parlamentare din Polonia

35. ***8 iunie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, privind înfiinţarea Organizaţiei „Mişcarea pentru o Ungarie democratică"

36. ***9 iunie 1989, Varşovia.*** Telegramă a lui Ion Teşu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Varşovia, privind rezultatele oficiale ale primului tur al alegerilor parlamentare

37. ***13 iunie 1989, Varşovia.*** Telegramă a lui Ion Teşu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Varşovia, privind situaţia creată după alegeri şi măsurile de organizare a turului doi de scrutin

38. ***14 iunie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, adresată lui Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind începerea tratativelor între PMSU şi grupările din cadrul „Mesei rotunde a Opoziţiei"

39. ***16 iunie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, privind demonstraţia de protest a Uniunii Democrate a Tineretului (FIDESZ) în faţa Ambasadei URSS

40. ***17 iunie 1989, Varşovia.*** Telegramă a lui Ion Teşu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Varşovia, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind vizitele Preşedintelui RP Polone în Belgia şi Marea Britanie

41. ***17 iunie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, referitoare la ceremoniile legate de reînhumarea fostului Premier Imre Nagy şi a colaboratorilor acestuia în Revoluţia din 1956

42. ***18 iunie 1989, Varşovia.*** Telegramă a lui Ion Teşu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Varşovia, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind vizita Preşedintelui Republicii Franceze în RP Polonă

43. ***24 iunie 1989, Varşovia.*** Telegramă a lui Ion Teşu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Varşovia, privind rezultatele turului doi al alegerilor din RP Polonă, situaţia din PMUP şi degradarea stării economice din ţară

44. ***26 iunie 1989, Varşovia.*** Telegramă a lui Ion Teşu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Varşovia, referitoare la interviul acordat de Marian Orzechowski, Secretar CC-PMUP, ziarului „Trybuna ludu" despre rezultatul alegerilor parlamentare şi urmările acestora asupra viitorului Partidului

45. ***26 iunie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, privind Plenara CC-PMSU şi schimbările în conducerea Partidului

46. ***1 iulie 1989, Varşovia.*** Telegramă a lui Ion Teşu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Varşovia, privind desfăşurarea Plenarei CC-PMUP şi candidatura Generalului W. Jaruzelski pentru funcţia de Preşedinte al Republicii

47. ***1 iulie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, privind comentariile diplomatice referitoare la deciziile Plenarei CC-PMSU

48. ***1 iulie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, privind înfiinţarea unei noi grupări anticomuniste „Partidul Octombrie Maghiar"

49. ***2 iulie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, referitoare la organizarea „Mişcării pentru o Ungarie Democrată" şi reacţia „Platformei de unitate marxistă din PMSU"

50. ***6 iulie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, privind poziţia preşedintelui PMSU de susţinere a reformei politice şi economice

51. ***8 iulie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, referitoare la interviul acordat de Preşedintele SUA, George Bush, ziariştilor unguri

52. ***12 iulie 1989, Varşovia.*** Telegramă a lui Ion Teşu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Varşovia, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind vizita oficială a Preşedintelui SUA în RP Polonă

53. ***12 iulie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, privind vizita oficială a Preşedintelui SUA în RP Polonă

54. ***12 iulie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, privind discursul Preşedintelui SUA la Institutul de Ştiinţe Economice din Budapesta

55. ***13 iulie 1989, Varşovia.*** Telegramă a lui Ion Teşu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Varşovia, către Ioan Totu, ministru al Afacerilor Externe, privind vizita oficială a Preşedintelui SUA în RP Polonă

56. ***20 iulie 1989, Varşovia.*** Telegramă a lui Ion Teşu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Varşovia, referitoare la alegerea preşedintelui RP Polone

57. ***27 iulie 1989, Varşovia.*** Telegramă a lui Ion Teşu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Varşovia, referitoare la situaţia şi luptele fracţioniste din partid la deschiderea lucrărilor Plenarei a XIII-a a CC-PMUP

58. ***3 august 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, privind evoluţiile politice din ţară şi poziţiile exprimate de PMSU şi Opoziţie faţă de noua lege asupra partidelor, sistemul electoral şi organizarea structurilor de stat

59. ***10 august 1989, Varşovia.*** Telegramă a lui Ion Teşu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Varşovia, referitoare la interpelările din Seim cu privire la reuniunea de la Bucureşti şi hotărârile Comitetului Politic Consultativ al statelor Tratatului de la Varşovia

60. ***10 august 1989, Budapesta.*** Telegramă a Ambasadei române la Budapesta către Ministerul Afacerilor Externe privind victoria frontului Democrat Ungar în alegerile parțiale și poziția liderilor acestuia față de celelalte forțe politice din țară

61. ***12 august 1989, Budapesta.*** Telegramă a Ambasadei române la Budapesta către Ministerul Afacerilor Externe privind tensionarea relațiilor între RPU și RDG ca urmare a grupurilor de refugiați est-germani spre RF Germania

62. ***12 august 1989, Budapesta.*** Telegramă a Ambasadei române la Budapesta către Ministerul Afacerilor Externe privind măsuri de reducere a forțelor armate ungare

63. ***13 august 1989, Budapesta.*** Telegramă a Ambasadei române la Budapesta către Ministerul Afacerilor Externe privind adâncirea crizei din societatea maghiară și din cadrul PMSU

64. ***14 august 1989, Varșovia.*** Telegramă a lui Ion Teșu, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Varșovia, privind situația încordată în legătură cu formarea noului guvern polonez

65. ***16 august 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, privind tensiuni în relațiile ungaro-cehoslovace

66. ***18 august 1989, Varșovia.*** Telegramă a lui Ion Teșu, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Varșovia, către Ministerul român de Externe privind demisia Cabinetului Kisczak și negocierile pentru un guvern de coaliție

67. ***18 august 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, referitoare la convorbirea cu Gyula Thürmer, consilier al SG-PMSU în probleme externe, despre situația politică și social-economică din Ungaria

68. ***19 august 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, către Ministerul Afacerilor Externe referitoare la situația refugiaților est-germani și implicațiile sale în relațiile externe ale RPU

69. ***19 august 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, referitoare la publicarea a două documente ale CC-PMSU în pregătirea viitorului Congres al Partidului

70. ***20 august 1989, Varșovia.*** Telegramă a lui Ion Teșu, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Varșovia, privind negocierile legate de formarea noului guvern polonez, desemnarea lui Tadeusz Mazowiecki ca Premier și ultimele reacții politice

71. ***21 august 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Washington, către Centrala MAE privind atitudinea Administrației SUA față de evoluția evenimentelor din Polonia

72. ***22 august 1989, Varșovia.*** Telegramă a lui Ion Teșu, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Varșovia, privind primirea sa la CC-PMUP în legătură cu mesajul adresat de Nicolae Ceaușescu, Secretar General al PCR și Președinte al RS România, conducerilor de partid și de stat din toate țările socialiste

73. ***23 august 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, către Ministerul Afacerilor Externe privind acțiunile de marcare a zilei de 20 august sub semnul Sf. Ștefan, regele întemeietor al statului ungar și poziția conducerii PMSU față de evoluțiile politice și social-economice din țară

74. ***24 august 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, către Ioan Totu, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la primirea sa la CC-PMSU și transmiterea răspunsului conducerii ungare la mesajul adresat de Nicolae Ceaușescu, SG-PCR și Președinte al RS România, privind situația din Polonia

75. ***24 august 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Washington, către Centrala MAE privind unele aspecte ale relațiilor bilaterale

76. ***26 august 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Washington, către Centrala MAE privind vizita unei delegații a Congresului SUA în Polonia și stadiul relațiilor bilaterale

77. ***28 august 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, referitoare la precizările făcute de Gyula Horn, ministru al Afcerilor Externe, privind Programul PMSU pentru Congresul Partidului

78. ***29 august 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, referitoare la rezultatele Consfătuirii pe ţară a „Platformei unite marxiste"

79. ***29 august 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, referitoare la aprecierile ambasadorului RDG privind situaţia cetăţenilor est-germani din RP Ungară

80. ***30 august 1989, Varşovia.*** Telegramă a Ambasadei române la Varşovia către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, referitoare la convorbirea la MAE polonez privind raporturile bilaterale româno-polone şi problemele interne ale PMUP

81. ***31* august 1989, Budapesta.** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, către Ministerul Afacerilor Externe privind o nouă convorbire cu Gyula Thürmer, consilier al Secretarului General al PMSU, asupra situaţiei de criză din Ungaria

82. ***1 septembrie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, către Ministerul Afacerilor Externe privind aprecierile Secretarului General al PMSU şi ale preşedintelui Adunării Naţionale asupra situaţiei Partidului

83. ***1 septembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Washington, către Centrala MAE privind aprecieri ale oficialităţilor americane asupra evoluţiei situaţie din Polonia şi poziţia lui Mihail S. Gorbaciov

84. ***5 septembrie 1989, Budapesta.*** Telegramă a Ambasadei române la Budapesta către Ministerul Afacerilor Externe privind situaţia internă din PMSU

85. ***6 septembrie 1989, Budapesta.*** Telegramă a Ambasadei române la Budapesta către Ministerul Afacerilor Externe privind activitatea şi evoluţiile grupărilor din PMSU în pregătirea Congresului Partidului

86. ***7 septembrie 1989, Varşovia.*** Telegramă a Ambasadei române la Varşovia către ministerul Afacerilor Externe privind noile evoluţii politice din Polonia

87. ***11 septembrie 1989, Budapesta.*** Telegrama Ambasadei României la Budapesta către Constantin oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind hotărârea guvernului ungar în problema refugiaţilor est-germani

88. ***13 septembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Washington, către Centrala MAE privind lui Boris Elţîn, membru al Congresului Deputaţilor din URSS, în SUA

89. ***14 septembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Washington, către Centrala MAE privind poziţia SUA faţă de ajutorul promis Poloniei

90. ***17 septembrie 1989, Varşovia.*** Telegramă a Ambasadei române la varşovia către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind desfăşurarea lucrărilor Seimului RP Polone şi programului noului cabinet Tadeusz Mazowiecki

91. ***20 septembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Washington, către Centrala MAE privind decizia casei Albe de a include Ungaria pe lista ţărilor în curs de dezvoltare beneficiare ale sistemului generalizat de preferinţe (SGP)

92. ***20 septembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Washington, către Centrala MAE privind vizita unei delegaţii parlamentare ungare în SUA

93. ***21 septembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Washington, către Centrala MAE privind precizările Administrației SUA referitoare la poziția față de evoluțiile din țările socialiste

94. ***22 septembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Washington, către Centrala MAE privind vizita lui Eduard Șevardnadze, ministru al de Afacerilor Externe al URSS, în SUA și raporturile americano-sovietice

95. ***23 septembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Washington, către Centrala MAE privind convorbirile americano-sovietice desfășurate cu prilejul vizitei lui Eduard Șevardnadze, ministru al Afacerilor Externe al URSS, în SUA

96. ***27 septembrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoștean, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Praga, către Ministerul Afacerilor Externe privind expunerea problemelor actuale ale restructurării economice în Cehoslovacia organizată de MAE federal al RS Cehoslovace

97. ***3 octombrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind situația politică internă din RD Germană

98. ***3 octombrie 1989, Budapesta.*** Telegramă a Ambasadei Române la Budapesta către Ministerul Afacerilor Externe privind situația internă în ajunul Congresului PMSU

99. ***4 octombrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoștean, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Praga, către Ministerul Afacerilor Externe privind convorbirile germano-cehoslovace asupra refugiaților est-germani

100. ***4 octombrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Washington, către Centrala MAE privind poziția Administrației americane față de problema refugiaților est-germani

101. ***6 octombrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Sofia, către Ministerul Afacerilor Externe privind scrisoarea critică a lui Stanko Todorov, președintele Adunării Naționale a RP Bulgaria, trimisă conducerii Partidului Comunist Bulgar, despre procesul de restructurare a vieții social-politice și economice

102. ***7 octombrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoștean, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Praga, către Ministerul Afacerilor Externe privind publicarea unei corespondențe a CTK despre cuvântarea Secretarului General al PCR la Consfătuirea organizată de CC-PCR despre problemele economice ale României

103. ***7 octombrie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, către Ministerul Afacerilor Externe privind lucrările Congresului extraordinar al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar

104. ***7 octombrie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, către Ministerul Afacerilor Externe privind înființarea Partidului Socialist Ungar

105. ***9 octombrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind situația politică internă din RD Germană

106. ***9 octombrie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, referitoare la alegerea conducerii Partidului Socialist Ungar

107. ***10 octombrie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, către Ministerul Afacerilor Externe privind difuzarea de către Radio „Kossuth" a emisiunii „Alternative ale României" cu accent pe situația și viitorul minorității maghiare

108. ***11 octombrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind evoluția situației interne din RD Germană

109. ***12 octombrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Sofia, către Ministerul Afacerilor Externe privind activitatea de modificare a Constituției RP Bulgaria

110. ***12 octombrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Washington, către Centrala MAE privind noi luări de poziție ale oficialităților din SUA față de evenimentele interne din RD Germană

111. ***12 octombrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Ministerul Afacerilor Externe despre primele reacții la declarația BP-PSUG privind inițierea unui program de restructurare a vieții politice interne de partid și de stat

112. ***13 octombrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind măsurile luate de autoritățile RDG pentru liberalizarea călătoriilor în străinătate și a informării cetățenilor în problemele de interes

114. ***13 octombrie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, către Ministerul Afacerilor Externe referitoare la rezultatele Congresului PSU și lupta pentru putere în Ungaria

115. ***14 octombrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Sofia, către Ministerul Afacerilor Externe privind organizarea de conducerea bulgară a unei reuniuni pe probleme economico-sociale în pregătirea planului de dezvoltare pe 1990

116. ***16 octombrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoștean, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Praga, privind desfășurarea și deciziile adoptate la Plenara CC al PC din Cehoslovacia

117. ***17 octombrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind situația internă complicată din RD Germană

118. ***17 octombrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Washington, către Centrala MAE privind expunerea Secretarului de Stat al SUA la Asociația de Politică Externă din New York referitoare la situația relațiilor Vest-Est, în special americano-sovietice

119. ***17 octombrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Washington, către Centrala MAE privind convorbirea cu Raymond G.H. Seitz, asistent al Secretarului de Stat al SUA, despre stadiul și perspectivele relațiilor bilaterale

120. ***18 octombrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind alegerea lui Egon Krenz în funcția de Secretar General al CC-PSUG

121. ***19 octombrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoștean, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Praga, către Ministerul Afacerilor Externe privind punctul de vedere al Cehoslovaciei asupra proiectului canadian de organizare a conferinței „Cerul liber" la Ottawa

122. ***20 octombrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind aprecieri ale Corpului Diplomatic asupra poziției și orientărilor politice ale noii conduceri a PSUG față de criza internă

123. ***20 octombrie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, către Ministerul Afacerilor Externe privind desfășurarea lucrărilor noii sesiuni a Adunării Naționale (Parlamentului ungar)

124. ***23 octombrie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, către Ministerul Afacerilor Externe privind interviul acordat de premierul Ungariei revistei „Der Spiegel", cu referiri și la relațiile româno-ungare

125. ***26 octombrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind întâlnirea lui Mihail S. Gorbaciov cu reprezentanţi ai mass-media, instituţiilor de profil ideologic şi Uniunilor de creaţie

126. ***26 octombrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Sofia, către Ministerul Afacerilor Externe privind hotărârea BP-PCB cu privire la perfecţionarea calitativă a studierii şi folosirii opiniei publice în condiţiile restructurării

127. ***27 octombrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoştean, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Praga, privind evoluţiile politice din RS Cehoslovacă

128. ***27 octombrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Berlin, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind prelungirea crizei din RD Germană pe fondul neîncrederii sporite a cetăţenilor şi al deficienţelor economice

129. ***30 octombrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind cuvântarea lui Eduard Şevardnadze, ministru al Afacerilor Externe al URSS, în Sovietul Suprem

130. ***31 octombrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind dezbaterile din Sovietul Suprem al URSS asupra legii proprietăţii şi urmările acesteia în reformarea societăţii socialiste

131. ***31 octombrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Berlin, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind creşterea în amploare şi intensitate a demonstraţiilor de stradă, evoluţia dezbaterilor politice interne şi a raporturilor cu RF Germania

132. ***31 octombrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe referitoare la comentariile MAE al URSS privind rezultatele reuniunii Comitetului Miniştrilor Afacerilor Externe ai statelor membre ale Tratatului de la Varşovia

133. ***31 octombrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind stabilirea datei şi locului întâlnirii, precum şi scopul discuţiilor dintre Mihail S. Gorbaciov şi George Bush

134. ***1 noiembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind conţinutul şi semnificaţia chemărilor adresate de CC-PCUS cu prilejul aniversării Revoluţiei socialiste din Octombrie

135. ***1 noiembrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoştean, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Praga, privind evoluţia situaţiei interne din RS Cehoslovacă şi acţiunea Clubului „Renaşterea"

136. ***1 noiembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Washington, către Centrala MAE privind întâlnirea din 2-3 decembrie 1989 între Mihail S. Gorbaciov şi George H.W. Bush

137. ***2 noiembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind întâlnirea lui Vadim A. Medvedev, Secretar all CC-PCUS, cu şefii misiunilor diplomatice despre desfăşurarea Perestroikăi

138. ***3 noiembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind vizita de lucru a lui Egon Krenz, noul Secretar General al PSUG, în URSS

139. ***4 noiembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind stadiul relaţiilor sovieto-poloneze

140. ***4 noiembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Washington, către Centrala MAE privind vizita lui Imre Pozsgay în SUA

141. ***4 noiembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Ministerul Afacerilor Externe privind desfășurarea unei mari demonstrații și a unui miting pașnic de protest în Berlin

142. ***7 noiembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Ministerul Afacerilor Externe privind vizita lui Egon Krenz în Polonia

143. ***7 noiembrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Sofia, către Ministerul Afacerilor Externe privind constituirea și activizarea unor grupări de opoziție și atitudinea reținută a autorităților bulgare

144. ***7 noiembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Washington, către Centrala MAE privind poziția și reacțiile Administrației SUA față de evoluția accelerată a evenimentelor în RD Germană

145. ***7 noiembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Ministerul Afacerilor Externe privind noile evoluții politice din RD Germană, consecințele economice ale emigrării și problema reunificării Germaniei

146. ***8 noiembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Ministerul Afacerilor Externe privind demisia guvernului RDG și normalizarea relațiilor cu Statul Israel

147. ***8 noiembrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoștean, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Praga, către Ministerul Afacerilor Externe privind reflectarea evenimentelor din țările socialiste în mass-media cehoslovacă

148. ***9 noiembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Ministerul Afacerilor Externe privind desfășurarea Plenarei CC al PSUG și modificări în conducerea Partidului

149. ***9 noiembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Ministerul Afacerilor Externe privind hotărârile Plenarei CC al PSUG în problema călătoriilor și emigrării în RFG și a înlăturării „Zidului Berlinului"

150. ***10 noiembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Ministerul Afacerilor Externe privind primele manifestări și consecințe ale căderii „Zidului Berlinului"

151. ***10 noiembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Ministerul Afacerilor Externe privind deschiderea frontierei cu RF Germania și urmările imediate și de perspectivă

152. ***10 noiembrie 1989, Sofia.*** Telegramă a Ambasadei române la Sofia către Ministerul Afacerilor Externe privind eliberarea lui Todor Jivkov din funcțiile de SG-PCB și Președinte al Consiliului de Stat

153. ***12 noiembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Ministerul Afacerilor Externe privind apariția unor grupări politice reconsiderate parteneri de dialog ai PSUG

154. ***12 noiembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Ministerul Afacerilor Externe privind ultimele evoluții interne din RD Germană și pregătirea întâlnirii H. Kohl-E. Krenz

155. ***13 noiembrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Sofia, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, privind pregătirea Plenarei CC-PCB și a noii sesiuni a Adunării Naționale cu obiectivul accelerării restructurării de partid și de stat

156. ***14 noiembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la organizarea unei demonstrații antiromânești în fața Ambasadei române

157. ***15 noiembrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Sofia, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, privind evoluția ultimelor evenimente politice și măsurile întreprinse de noua conducere a PCB

158. ***15 noiembrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Sofia, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, privind Plenara specială a CC-PCB şi măsurile organizatorice preconizate de impulsionare a reformelor social-economice

159. ***16 noiembrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Sofia, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, privind hotărârile organizatorice adoptate de Plenara specială a CC al PCB

160. **16 noiembrie 1989, Washington.** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Washington, către Centrala MAE privind pregătirea întâlnirii M.S. Gorbaciov-G. Bush şi opiniile generalului Alexander Haig asupra consecinţelor politico- militare ale acesteia

161. ***17 noiembrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoştean, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Praga, privind demonstraţia antiguvernamentală din cartierul Vyšegrad al Capitalei cu prilejul Zilei Internaţionale a Studenţilor

162. ***17 noiembrie 1989, Bucureşti.*** Circulară a Ministerului Afacerilor Externe al RS România prin care se solicită şefilor de misiuni urmărirea evenimentelor internaţionale şi intensificarea contactelor politice şi diplomatice din ţările de reşedinţă, precum şi prezentarea poziţiei României faţă de evoluţiile rapide din ultima perioadă

163. ***18 noiembrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Sofia, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, privind deciziile adoptate în sesiunea Parlamentului bulgar

164. ***20 noiembrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoştean, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Praga, referitoare la continuarea manifestaţiilor de protest faţă de intervenţia dură a organelor de ordine în tiompul demonstraţiei studenţeşti din 17 noiembrie

165. ***20 noiembrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoştean, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Praga, referitoare la

situaţia tensionată din Capitală şi principalele oraşe cehoslovace în urma intervenţiei dure a organelor de ordine în timpul demonstraţiei studenţeşti din 17 noiembrie

166. ***20 noiembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Berlin, către Ministerul Afacerilor Externe privind unele aprecieri asupra situaţiei politice din RD Germană şi perspectivele relaţiilor bilaterale

167. ***21 noiembrie 1989, Belgrad.*** Telegramă a lui Dumitru Popa, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Belgrad, către Ministerul Afacerilor Externe privind o corespondenţă din Budapesta referitoare la înăsprirea relaţiilor între PSU şi PCR, între Ungaria şi România

168. ***21 noiembrie 1989, Belgrad.*** Telegramă a lui Dumitru Popa, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Belgrad, către Ministerul Afacerilor Externe privind reacţiile presei iugoslave referitoare la desfăşurarea Congresului al XIV-lea al PCR şi relaţiile româno-iugoslave

169. ***21 noiembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind vizita lui Roland Dumas, ministru al Afacerilor Externe al Franţei, în URSS

170. ***22 noiembrie 1989, Varşovia.*** Telegramă a lui Ion Teşu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Varşovia, către Ministerul Afacerilor Externe privind comentarii ale presei poloneze asupra desfăşurării Congresului al XIV-lea al PCR

171. ***22 noiembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Washington, către Centrala MAE privind vizita lui Hans-Dietrich Gensche, ministru al Afacerilor Externe al RF Germania, în SUA

172. ***22 noiembrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoştean, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Praga, către Ministerul Afacerilor Externe privind intensificarea mişcării de protest şi încercarea conducerii cehoslovace de a restabili ordinea constituţională

173. ***22 noiembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind apropiata întâlnire la înalt nivel sovieto-americană din Malta

174. ***23 noiembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Washington, către Centrala MAE privind declaraţia televizată a Preşedintelui SUA referitoare la întâlnirea la înalt nivel americano-sovietică din Malta şi situaţia din Europa Răsăriteană

175. ***23 noiembrie 1989, Viena.*** Telegramă a Ambasadei române la Viena către Ministerul Afacerilor Externe privind vizita ministrului sovietic al Apărării în Austria, aprecierile acestuia asupra relaţiilor militare sovieto-americane şi a evenimentelor din statele socialiste europene

176. ***23 noiembrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoştean, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Praga, către Ministerul Afacerilor Externe referitoare la criza politico-socială din RS Cehoslovacă

177. ***23 noiembrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Sofia, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la măsurile şi acţiunile noii conduceri bulgare pe linia restructurării social-economice şi politice

178. ***24 noiembrie 1989, Moscova,*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Moscova, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la schimbarea Secretarului General al CC-PCCS

179. ***24 noiembrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Sofia, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la evoluţia situaţiei interne şi poziţia PCB

180. ***24 noiembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe referitoare la unele aprecieri asupra evoluţiilor economice din ţările socialiste

181. ***24 noiembrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoştean, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Praga, către Ministerul Afacerilor Externe referitoare la o nouă demonstraţie civică care cere reformarea sistemului social-politic

182. ***24 noiembrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoştean, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Praga, către Ministerul Afacerilor Externe privind Plenara extraordinară a CC-PCCS

183. ***25 noiembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Berlin, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la evoluţia crizei social-politice din RD Germană şi problema reunificării Germaniei

184. ***26 noiembrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoştean, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Praga, către Ministerul Afacerilor Externe privind schimbările de cadre din PCCS şi măsurile luate pentru depăşirea crizei şi stabilizarea situaţiei interne

185. ***26 noiembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind vizita noului Premier polonez în URSS

186. ***26 noiembrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoştean, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Praga, către Ministerul Afacerilor Externe privind evoluţia rapidă a evenimentelor din Cehoslovacia, lipsa de unitate şi decizie a conducerii Partidului Comunist

187. ***27 noiembrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Sofia, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, privind punerea bazelor Partidului Uniunea Populară Agrariană

188. ***27 noiembrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoştean, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Praga, către Ministerul Afacerilor Externe referitoare la desfăşurarea şi hotărârile celei de-a II-a Plenare extraordinare a CC-PCCS din 26 noiembrie

189. ***28 noiembrie 1989, Varşovia.*** Telegramă a lui Ion Teşu, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Varşovia, către Ministerul

Afacerilor Externe privind analiza activității fostului guvern în plenul Seimului și răspunsul lui M. Rakowski

190. ***28 noiembrie 1989, Viena.*** Telegramă a Ambasadei române la Viena către Ministerul Afacerilor Externe privind cuvântarea Cancelarului Helmuth Kohl la Congresul al XXVIII-lea al Partidului Populist Austriac despre viitorul Europei

191. ***28 noiembrie 1989, Belgrad.*** Telegramă a lui Dumitru Popa, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Belgrad, către Ministerul Afacerilor Externe privind Comunicatul Prezidiului CC-UCI asupra participării delegației iugoslave la cel de-al XIV-LEA Congres al PCR

192. ***28 noiembrie 1989, Belgrad.*** Telegramă a lui Dumitru Popa, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Belgrad, către Ministerul Afacerilor Externe privind convorbirea avută la CC-UCI referitoare la Comunicatul Prezidiului CC-UCI asupra participării delegației iugoslave la cel de-al XIV-lea Congres al PCR

193. ***28 noiembrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoștean, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Praga, către Ministerul Afacerilor Externe referitoare la convorbirile avute între delegația Frontului Național și Guvernului cu reprezentanții Forumului Civic

194. ***28 noiembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind comentariile din media sovietică și Corpul Diplomatic din capitala URSS asupra ultimelor evoluții politice din RS Cehoslovacă

195. ***28 noiembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Washington, către Centrala MAE privind apropiata întâlnire la înalt nivel între Președinții George Bush și Mihail S. Gorbaciov

196. ***29 noiembrie 1989, Varșovia.*** Telegramă a lui Ion Țeșu, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Varșovia, către Ministerul Afacerilor Externe privind comentarii ale presei poloneze asupra aprecierii Secretarului General al PCR despre anularea Pactului Ribbentrop-Molotov

197. ***29 noiembrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoștean, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Praga, către Ministerul Afacerilor Externe privind rezultatul convorbirilor între delegația Frontului Național și Guvernului cu reprezentanții Forumului Civic

198. ***29 noiembrie 1989, Belgrad.*** Telegramă a lui Dumitru Popa, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Belgrad, către Ministerul Afacerilor Externe privind pregătirile pentru organizarea Congresului al XIV-lea extraordinar al Uniunii Comuniștilor din Iugoslavia și adâncirea contradicțiilor în Partid și în țară

199. ***29 noiembrie 1989, Belgrad.*** Telegramă a lui Dumitru Popa, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Belgrad, către Ministerul Afacerilor Externe privind manifestările antisocialiste din RS Cehosslovacă și amplificarea lor prin acțiuni destabilizatoare ale minorității ungare susținute de forțe din Ungaria și Occident

200. ***29 noiembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind comentarii ale diplomaților polonezi referitoare la caracterul și rezultatele vizitei Premierului T. Mazowiecki în URSS

201. ***29 noiembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind întâlnirea de lucru la înalt nivel a statelor Tratatului de la Varșovia din 4 decembrie de la Moscova

202. ***29 noiembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Washington, către Centrala MAE privind poziția SUA față de reunificarea Germaniei

203. ***29 noiembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind evoluția Tratatului de la Varșovia ca urmare a schimbărilor politice din unele țări socialiste

204. ***30 noiembrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoștean, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Praga, către Ministerul Afacerilor Externe despre hotărârea Adunării Federale de a

elimina din textul Constituției articolul 4 privind rolul conducător al Partidului Comunist în societatea și în statul cehoslovac

205. ***30 noiembrie 1989, Belgrad.*** Telegramă a lui Dumitru Popa, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Belgrad, către Ministerul Afacerilor Externe privind situația tensionată din RSF Iugoslavia și implicațiile asupra stabilității și unității țării

206. ***30 noiembrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Sofia, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, privind inițiativa de revenire a Partidului Social Democrat pe scena politică a Bulgariei

207. ***30 noiembrie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind rezultatele referendumului din 26 noiembrie și consecințele sale asupra politicii interne

208. ***30 noiembrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoștean, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Praga, către Ministerul Afacerilor Externe privind agravarea crizei politice și sociale din RS Cehoslovacă

209. ***1 decembrie 1989, Belgrad.*** Telegramă a lui Dumitru Popa, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Belgrad, către Ministerul Afacerilor Externe privind starea complexă din RSF Iugoslavia, îndeosebi în relațiile sârbo-slovene

210. ***1 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe referitoare la restructurarea relațiilor economice ale URSS

211. ***1 decembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la anularea prevederii din Constituția RD Germane privind rolul conducător al Partidului (PSUG)

212. ***1 decembrie 1989, Praga.*** Telegramă a lui George Homoștean, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Praga, către Ministerul Afacerilor Externe constituirea Forumului Democrat al Comuniștilor

213. ***1 decembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Washington, către Centrala MAE privind poziția Administrației SUA față de întâlnirea George Bush-Mihail S. Gorbaciov

214. ***2 decembrie 1989, Paris.*** Telegramă a lui Petre Gigea, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Paris, către Ministerul Afacerilor Externe referitoare la poziția Franței față de declarația Cancelarului H. Kohl privind problema reunificării Germaniei

215. ***2 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind întâlnirea sovieto-americană din Malta

216. ***2 decembrie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, privind comentarii ungare la întâlnirea din Malta și problemele relațiilor ungaro-române

217. ***2 decembrie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, către ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la hotărârile guvernului ungar cu privire la organizarea forțelor armate, misiunile lor și o nouă doctrină militară, precum și importante schimbări în conducerea armatei

218. ***3 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind aspecte ale situației politice din URSS

219. ***3 decembrie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, către ministerul Afacerilor Externe privind evoluția situației din Ungaria și reorganizarea noului PMSU

220. ***3 decembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la hotărârile Plenarei CC-PSUG de excludere a lui Erich Honecker și altor

lideri din partid, precum și punerea sub stare de arest a unor înalți responsabili pentru corupție și abuz de putere

221. ***4 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe referitoare la evoluția economei URSS și influența acesteia asupra colaborării bilaterale româno-sovietice

222. ***4 decembrie 1989, Belgrad.*** Telegramă a lui Dumitru Popa, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Belgrad, către Ministerul Afacerilor Externe privind accentuarea crizei din RSF Iugoslavia, tensiunile politice sârbo-slovene și escaladarea naționalistă din Kosovo

223. ***4 decembrie 1989, Belgrad.*** Telegramă a lui Dumitru Popa, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Belgrad, către Ministerul Afacerilor Externe privind agravarea crizei politice iugoslave pe fondul disensiunilor din conducerea Federației și al confruntării sârbo-slovene

224. ***4 decembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Washington, către Centrala MAE privind întâlnirea americano-sovietică din Malta

225. ***5 decembrie 1989, Belgrad.*** Telegramă a lui Dumitru Popa, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Belgrad, către Ministerul Afacerilor Externe privind poziția Prezidiului RSF Iugoslavia față de înrăutățirea periculoasă a evoluțiilor interne, în special a confruntării sârbo-slovene

226. ***5 decembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, privind noi evoluții politice interne în RD Germană

227. ***5 decembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Washington, către Centrala MAE privind unele comentarii și aprecieri oficiale asupra rezultatelor întâlnirii americano-sovietice

228. ***5 decembrie 1989, Paris.*** Telegramă a lui Petre Gigea, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Paris, către Ministerul Afacerilor Externe referitoare la opinia oamenilor politici francezi privind implicațiile reunificării Germaniei

229. ***5 decembrie 1989, Paris.*** Telegramă a lui Petre Gigea, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Paris, către Ministerul Afacerilor Externe despre vizita lui Imre Pozsgay în Franța și interviul acordat postului TV „Antenne 2", cu referire și la raporturile cu România

230. ***6 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind unele zvonuri în legătură cu transportul de documente secrete de partid din RD Germană în RS România

231. ***6 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind convorbirile sovieto-vest-germane și problema planului de reunificare a Germaniei

232. ***6 decembrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Sofia, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la intensificarea mișcărilor de protest studențești

233. ***7 decembrie 1989, Paris.*** Telegramă a lui Petre Gigea, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Paris, către Ministerul Afacerilor Externe privind aprecierile franceze referitoare la reuniunea NATO de la Bruxelles din 4 decembrie

234. ***7 decembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la berlin, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, privind evoluția situației politice din RD Germană și pregătirea Congresului extraordinar al PSUG

235. ***7 decembrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Sofia, către ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la convocarea Plenarei extraordinare a CC-PCB și crearea uniunii Forțelor Democratice

236. ***8 decembrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Sofia, către Ministerul Afacerilor Externe privind vizita lui Petăr Mladenov la Moscova

237. ***8 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind evoluţia politică internă din URSS şi acţiunile de eliminare din Constituţie a rolului conducător al PCUS în societate

238. ***8 decembrie 1989, Belgrad.*** Telegramă a lui Dumitru Popa, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Belgrad, către Ministerul Afacerilor Externe privind protestul la nivelul MAE Federal faţă de unele interpretări tendenţioase la Televiziunea centrală referitoare la relaţiile româno-iugoslave

239. ***8 decembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Berlin, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la începerea discuţiilor în cadrul „Mesei rotunde" şi starea de anarhie din RD Germană

240. ***9 decembrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Sofia, către Ministerul Afacerilor Externe privind crearea Frontului Restructurării şi Apărării Socialismului

241. ***9 decembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Berlin, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la Congresul extraordinar al PSUG

242. ***10 decembrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Sofia, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la presiunile exercitate de forţele de opoziţie asupra conducerii PCB pentru eliminarea din Constituţie a rolului conducător al Partidului Comunist şi pentru alegeri libere

243. ***11 decembrie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Budapesta, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la interviul acordat de Gyula Horn, ministru al Afacerilor Externe, ziarului „Népszabadság", despre situaţia şi problemele PSU şi ale societăţii ungare

244. ***11 decembrie 1989, Paris.*** Telegramă a lui Petre Gigea, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Paris, către Ministerul Afacerilor Externe privind vizita Preşedintelui Franţei în URSS şi convorbirile cu Mihail S. Gorbaciov

245. ***12 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind sporirea interesului în RSS Moldovenească faţă de soarta populaţiei autohtone româneşti din sudul şi nordul Basarabiei, aflate acum în componenţa RSS Ucrainene

246. ***12 decembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Berlin, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la evoluţia problemei germane şi raporturile dintre cele două state germane

247. ***12 decembrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Sofia, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la raportul prezentat de Petăr mladenov la Plenara CC-PCB şi starea generală din Partid, precum şi primele reacţii ale forţelor de opoziţie

248. ***13 decembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Berlin, către Ministerul Afacerilor Externe referitoare la grupările politice participante la prima rundă a „Mesei rotunde" din 7 decembrie

249. ***14 decembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Washington, către Centrala MAE privind lucrările Comitetului pentru Relaţii Externe din Congresul american referitoare la consecinţele evenimentelor din Europa de Est asupra politicii de apărare şi securitate a SUA

250. ***14 decembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Berlin, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la evoluţiile privind problema germană

251. ***14 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Moscova, către Ministerul

Afacerilor Externe privind unele comentarii asupra Plenarei CC-PCUS din ziua de 9 decembrie

252. ***14 decembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Washington, către Centrala MAE privind poziția Administrației americane față de evoluțiile din Europa de Est și, în special, relațiile între SUA și România

253. ***16 decembrie 1989, Belgrad.*** Telegramă a lui Dumitru Popa, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Belgrad, către Ministerul Afacerilor Externe privind principalele prevederi ale declarației celui de-al XIV-lea Congres extraordinar al UCI

254. ***16 decembrie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la vizita Cancelarului Helmuth Kohl în Ungaria și poziția lui Gyula Horn cu privire la reunificarea Germaniei

255. ***16 decembrie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la declarația lui Grósz Károly privind cauzele care au condus la dezmembrarea PMSU

256. ***17 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind desfășurarea lucrărilor celui de-al II-lea Congres al Deputaților Poporului din URSS

257. ***18 decembrie 1989, Varșovia.*** Telegramă a lui Ion Teșu, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Varșovia, către Ministerul Afacerilor Externe referitoare la bătălia propagandistică din mass-media poloneză

258. ***18 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la aplicarea ordinului privind măsurile legate de transportul cetățenilor străini în România

259. ***18 decembrie 1989, Viena.*** Telegramă a lui Traian Cocârlă, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Viena, către Ministerul Afacerilor Externe privind transmiterea regulată de către Radiodifuziunea austriacă despre „ciocniri violente" la Timișoara și Arad

260. ***18 decembrie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la desfășurarea Congresului al XIV-lea al PMSU

261. ***18 decembrie 1989, Berlin.*** Telegramă a lui Gheorghe Caranfil, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Berlin, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la lucrările Congresului extraordinar al PSUG

262. ***18 decembrie 1989, Bonn.*** Telegramă a lui Marcel Dinu, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Bonn, către Ministerul Afacerilor externe privind unele aprecieri și comentarii asupra poziției guvernului vest-german față de evoluția situației din RD Germană

263. ***19 decembrie 1989, București.*** Circulară a Ministerului Afacerilor Externe către misiunile diplomatice ale României privind poziția guvernului român față de evenimentele de la Timișoara

264. ***19 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind cel de-al II-lea Congres al Deputaților poporului din URSS

265. ***19 decembrie 1989, Varșovia.*** Telegramă a lui Ion Teșu, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Varșovia, către Ministerul Afacerilor Externe referitoare la difuzarea de către Radioul și Televiziunea poloneze a unor știri despre „Evenimentele de la Timișoara", precum și despre declarația Seimului privind situația din România

266. ***19 decembrie 1989, Paris.*** Telegramă a lui Petre Gigea, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Paris, către Ministerul Afacerilor Externe privind reacții ale mass-media franceze la evenimentele din România

267. ***19 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul

Afacerilor Externe privind prezentarea evenimentelor din România la posturile de radio și televiziune sovietice, precum și în ziare centrale

268. ***19 decembrie 1989, Viena.*** Telegramă a lui Traian Cocârlă, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Viena, către Ministerul Afacerilor Externe privind difuzarea de știri și comentarii în legătură cu evenimentele de la Timișoara în mass-media austriacă, precum și reacția și măsurile anunțate de Alois Mock, ministrul austriac al Afacerilor Externe

269. ***19 decembrie 1989, Viena.*** Telegramă a lui Traian Cocârlă, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Viena, către Ministerul Afacerilor Externe privind primirea reprezentantului Ambasadei la directorul politic al MAE austriac în legătură cu evenimentele din România

270. ***19 decembrie 1989, Sofia.*** Telegramă a lui Vasile Pungan, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Sofia, către Ministerul Afacerilor Externe referitoare la o demonstrație de protest în fața Ambasadei române

271. ***19 decembrie 1989, Paris.*** Telegramă a lui Petre Gigea, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Paris, către Ministerul Afacerilor Externe referitoare la invitarea sa la MAE francez și convorbirea cu directorul pentru Europa cu privire la evenimentele din România

272. ***20 decembrie 1989, Budapesta.*** Telegramă a lui Traian Pop, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Budapesta, referitoare la afirmațiile purtătorului de cuvânt al Ministerului Apărării al Ungariei privind poziția guvernului ungar față de evenimentele din Timișoara și România

273. ***20 decembrie 1989, Belgrad.*** Telegramă a lui Dumitru Popa, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Belgrad, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la decizia CC-UCI de a întrerupe relațiile cu PCR

274. ***20 decembrie 1989, Paris.*** Telegramă a lui Petre Gigea, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Paris, către Ministerul Afacerilor Externe referitoare la Declarația miniștrilor Afacerilor

Externe ai statelor membre ale CEE cu privire la poziția lor față de evenimentele din România

275. ***20 decembrie 1989, Varșovia.*** Telegramă a lui Ion Teșu, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Varșovia, către Ministerul Afacerilor Externe privind o demonstrație de violență de protest în fața Ambasadei române

276. ***21 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind relatările mass-mediei sovietice despre evoluția evenimentelor din România

277. ***21 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind intervenția sa la MAE sovietic în legătură cu modul de informare și comentariile mass-mediei referitoare la situația și evenimentele din România

278. ***21 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind audiența la I.P. Aboimov, adjunct al ministrului Afacerilor Externe al URSS

279. ***21 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la noua sa primire de către I.P. Aboimov, adjunct al ministrului Afacerilor Externe al URSS

280. ***21 decembrie 1989, Belgrad.*** Telegramă a lui Dumitru Popa, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Belgrad, către Ministerul Afacerilor Externe privind o demonstrație de protest organizată de Uniunea Tineretului Socialist în fața Ambasadei române

281. ***21 decembrie 1989, Belgrad.*** Telegramă a lui Dumitru Popa, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Belgrad, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la poziția organelor de partid și de stat iugoslave împotriva regimului de la București

282. ***21 decembrie 1989, Paris.*** Telegramă a lui Petre Gigea, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Paris, către Ministerul

Afacerilor Externe privind participarea unor miniștri francezi, precum și a unor membri ai Parlamentului la demonstrația de protest organizată în fața Ambasadei române

283. ***22 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind difuzarea în continuare a informațiilor despre evenimentele din România

284. ***22 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind aprecierile lui V.L. Musatov, adjunct al Secției Relații Internaționale a CC-PCUS, asupra evoluției evenimentelor politice din țările socialiste

285. ***22 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind difuzarea reportajului TV centrale despre *Evenimentele din România*

286. ***22 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind Declarația adoptată de Congresul Deputaților Poporului ai URSS asupra situației din România

287. ***22 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, referitoare la răspunsul conducerii URSS la apelul României trimis prin însărcinatul sovietic cu afaceri a.i. la București

288. ***22 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind intervenția lui M.S. Gorbaciov la Congresul Deputaților Poporului ai URSS despre situația complexă din România

289. ***23 decembrie 1989, Belgrad.*** Telegramă a lui Dumitru Popa, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Belgrad, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind declarația personalului Ambasadei române de solidarizare cu Frontul Salvării Naționale prezentată MAE al RSF Iugoslavia

290. ***23 decembrie 1989, Belgrad.*** Telegramă a lui Dumitru Popa, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Belgrad, către Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe, prin care se exprimă solidaritatea personalului misiunii cu Mișcarea de Salvare

291. ***23 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind informările lui M.S. Gorbaciov la Congresul Deputaților Poporului ai URSS despre evoluția evenimentelor din România

292. ***24 decembrie 1989, Paris.*** Telegramă a lui Petre Gigea, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Paris, către Ministerul Afacerilor Externe privind constituirea unei celule de criză la MAE francez, pentru situația din România

293. ***24 decembrie 1989, Paris.*** Telegramă a lui Petre Gigea, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Paris, către Ministerul Afacerilor Externe referitoare la acțiunile misiunii de informare a autorităților și opiniei publice franceze privind situația din România și măsurile luate de Consiliul Frommtului Salvării Naționale

294. ***25 decembrie 1989, Paris.*** Telegramă a lui Petre Gigea, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Paris, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind recunoașterea Frontului Salvării Naționale de către guvernul francez

295. ***25 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind relațiile cu autoritățile sovietice și activitatea misiunii diplomatice

296. ***26 decembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Washington, către Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, privind Declarația Administrației SUA de recunoaștere a Frontului Salvării Naționale

297. ***26 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind poziția guvernului URSS față de situația din România

298. ***26 decembrie 1989, Moscova.*** Telegramă a lui Ion Bucur, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Externe privind solicitarea unei audienţe la MAE-URSS în scopul precizării recunoaşterii Consiliului FSN

299. ***26 decembrie 1989, Washington.*** Telegramă a lui Ion Stoichici, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar la Washington, către Central MAE privind recunoaşterea Ambasadei Române ca reprezentantă a Consiliului FSN

1

TELEGRAMĂ A LUI ION TEŞU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA VARŞOVIA, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND EVOLUŢIILE POLITICE DIN RP POLONĂ, DUPĂ LEGALIZAREA SINDICATULUI „SOLIDARITATEA"

19 aprilie 1989, Varşovia, ora 19.00,

În cursul zilei de luni, 17.04. a.c., la un tribunal din Varşovia a avut loc înscrierea oficială a Uniunii sindicale independente „Solidaritatea", conform celor stabilite la „masa rotundă", consfinţind astfel relegalizarea acestei organizaţii care reapare pe scena politică a Poloniei, după desfiinţarea ei odată cu introducerea stării de asediu din decembrie 1981. Sediul central al organizaţiei va fi, din cât se pare, la Gdansk, iar ziarul pe care-l vor edita în mod legal se va numi „Tygodnik Solidarność" [Solidaritatea săptămânală].

Lech Wałęsa[1] a chemat membrii „Solidarităţii" să treacă la formarea structurilor organizatorice în întreprinderi şi să se pregătească pentru alegerile din iunie pentru Seim şi Senat, campanie care poate fi considerată decisivă în Polonia.

În cursul zilei de 18.04 a.c. a avut loc o întâlnire între W. Jaruzelski[2] şi Lech Wałęsa, la care au participat Primul-Ministru Rakowski[3],

---

[1] *Lech Wałęsa* (1943-), co-fondator şi lider al sindicatului „Solidaritatea" (*Solidarność*, 1980-1990); Preşedinte al Poloniei (22 dec. 1990-22 dec. 1995).

[2] *Wojciech Witold Jaruzelski* (1923-2014), general şi om politic polonez. Prim-Secretar al PMUP (18 oct. 1981-29 iul. 1989). Ministru al Apărării (1968-1983); Prim-Ministru (1981-1985) şi Preşedinte al Consiliului de Stat (1985-1989). Preşedinte al Poloniei (19 iul. 1989-22 dec. 1990).

[3] *Mieczysław Franciszek Rakowski* (1926-2008), lider politic comunist, istoric şi jurnalist polonez; Prim-Ministru (27 sept. 1988-2 aug. 1989). Ultimul Prim-Secretar al PMUP (29 iul. 1989-29 ian. 1990).

Roman Malinowski[4] (mareşalul Seimului), ministrul de Interne, Kiszczak[5] şi St. Ciosek[6], Secretar al CC al PMUP.

Mass-media poloneză a prezentat pe larg comentariile făcute în diferite ţări occidentale, privind evenimentele din Polonia şi îndeosebi cuvântarea lui [George] Bush ţinută în faţa unor americani de origine poloneză, referindu-se la noua politică a SUA faţă de Polonia, prezentând în acest scop un program de ajutor în opt puncte, unele din acestea referindu-se la reeşalonarea datoriilor.

De asemenea, presa a dat o atenţie deosebită vizitei ministrului de Externe francez, R[oland] Dumas[7], care a avut ca principal obiectiv organizarea vizitei lui [François] Mitterrand în Polonia, vizită ce a fost stabilită pentru data de 14 iunie.

De menţionat că R. Dumas a avut o întâlnire cu Lech Wałęsa, în care a abordat o serie de aspecte legate de hotărârile luate la „masa rotundă".

În diferite cercuri se discută despre o eventuală vizită a lui Bush în acest an în Polonia, toate aceste vizite marcând interesul deosebit al Occidentului şi îndeosebi al SUA faţă de evenimentele ce au loc în Polonia.

AMAE, fond *Telegrame. Varşovia/1989*, vol. 2, f. 20-21.

2

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BUDAPESTA, REFERITOARE LA SITUAŢIA POLITICĂ DUPĂ ADOPTAREA PROIECTULUI NOII CONSTITUŢII A RP UNGARE

25 aprilie 1989, Budapesta, ora 19.00

Tovarăşului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],

[4] *Roman Malinowski* (1935-), om politic polonez, mareşal al Seimului- preşedinte al Camerei Deputaţilor (6 nov. 1985-22 iun. 1989).

[5] *Czesław Jan Kiszczak* (1925-2015), general şi lider comunist polonez; ministru al Afacerilor Interne (1981-1990).

[6] *Stanisław Józef Ciosek* (1939-), om politic comunist şi diplomat polonez. Secretar al CC-PMUP (1986-1988, 1988-1989)

[7] *Roland Dumas* (1922-), avocat şi om politic socialist francez; ministru al Afacerilor Externe în timpul Preşedintelui François Mitterand, al cărui apropiat colaborator a fost (1984-1986, 1988-1993).

Tovarăşului Ioan Totu [Ministru al Afacerilor Externe],
Tovarăşului Vasile Milea [Ministru al Apărării Naţionale],
Tovarăşului Iulian Vlad [Departamentului Securităţii Statului]

În cadrul dezbaterilor în curs în Ungaria, cu privire la structurile politice şi instituţionale viitoare ale ţării, după adoptarea proiectului noii Constituţii, care nu va mai consacra expres rolul conducător al partidului clasei muncitoare – când în RPU vor funcţiona mai multe partide politice de opoziţie –, semnalăm că în ultima vreme armata, organele Ministerului de Interne şi gărzile patriotice au devenit ţinte a numeroase atacuri. Aceste atacuri urmăresc scoaterea respectivelor instituţii de sub conducerea PMSU şi împiedicarea ca ele să mai joace în viitor rolul de instrumente de apărare a orânduirii socialiste.

Luând cuvântul la sesiunea recentă a Parlamentului ungar, deputatul János Sebők[8], general-maior, a declarat că noua Constituţie ungară va trebui să prevadă că niciun partid, guvern sau persoană nu-şi va putea însuşi puterea, ideologia, utopia, declaraţiile şi demagogia vor trebui să fie excluse din viitoarea lege fundamentală a ţării. Pornind de la poziţia exprimată de generalul Sebők, cotidianul „Magyar Nemzet", din 25 aprilie 1989, publică sub titlul *Va fi oare dictatură militară?* o convorbire cu acesta, în care afirmă următoarele idei:

Armata ungară sprijină, în majoritatea ei, reformele.

– Este de neconceput ideea că armata ungară ar putea împiedica cu armele o democratizare radicală în ţară. Istoria a dovedit că reforma este inevitabilă, şi trebuie înţeles de către toţi că sistemul unipartinic a eşuat.

– Dacă noua Constituţie ungară nu va mai consacra rolul conducător al PMSU, armata va recunoaşte acest lucru şi nu se va opune, dacă nu din alte raţiuni, cel puţin pornind de la faptul că o opoziţie ar avea nevoie de sprijinul maselor, armele în sine fiind insuficiente; soldaţii unguri nu vor recurge la forţă.

– Armata se teme de haos, ea este adepta ordinii şi îşi desfăşoară activitatea pe baza disciplinei; destrămarea organizatorică a armatei nu ar folosi nimănui, având în vedere rolul ei de apărător al ţării. În consecinţă, nu ar fi indicată expunerea armatei la luptele politice, dar,

[8] *Sebők János István* (1929-2013), general ungur; fost comandant de brigadă de rachete; membru al Adunării Naţionale (1985-1989)

desigur, existența unei armate apolitice este o iluzie, întrucât și membrii acesteia cunosc evoluțiile din lume și își au opiniile lor. Esențialul constă în a nu transforma armata în terenul luptelor politice. Károly Grósz[9] a declarat că trebuie permisă și activitatea altor partide în armata ungară, însă acest lucru nu este posibil, comandanții unităților neputând să desfășoare, zilnic, negocieri de punere de acord cu partidele.

– În armată nu va mai trebui să activeze niciun partid, fără însă a interzice ca militarii de carieră să fie membri de partid, dar numai în afara cazarmelor.

– În cadrul sistemului cu mai multe partide, nu va fi posibil ca în pregătirea cadrelor ofițerești să fie predate ideologiile tuturor acestor partide; în consecință, pregătirea militară va cuprinde pregătirea generală și insuflarea patriotismului.

– În recrutarea cadrelor militare se vor avea în atenție calitățile morale și fizice, vocația spre cariera militară.

– Nu este acceptabilă ideea ca în viața civilă și militară cadrele de conducere să aibă absolvite studii marxiste.

– Este de neconceput ca, în viitor, în situația existenței mai multor partide politice, armata ungară să mai stea sub supravegherea și îndrumarea PMSU. Ea va fi chemată să traducă în viață politica apărării naționale elaborată de către Adunarea de Stat, aleasă conform suveranității poporului și de către guvern.

Interviul de mai sus, ca și multe alte teze și idei care se difuzează zilnic în rândul opiniei publice ungare, ilustrează starea de confuzie creată în Ungaria, în mod deosebit după Conferința națională a PMSU din mai 1988.

Conducerea PMSU nu mai stăpânește cursul evenimentelor din țară. A făcut, în mod conștient, atâtea concesii forțelor de opoziție încât în prezent este pusă în situația să negocieze cu aceste forțe căi și modalități de guvernare a țării împreună, sub forma unor coaliții, fără a dispune însă de o platformă clară și fără a avea un scop precis în ce privește calea de urmat. Socialismul din RPU este discreditat zilnic, punând pe seama acestuia actuala criză politică, economică și socială din societatea ungară.

[9] *Károly Grósz* (1930-1996), SG al PMSU (22 mai 1988-7 oct. 1989).

Vom urmări cu atenție în ce măsură problema unei eventuale implicări a armatei în starea actuală de lucruri din Ungaria ar putea fi luată în considerare, dacă este vorba numai de o abordare de ordin tactic a forțelor care se confruntă în prezent.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 3, f. 1-3.

3

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, REFERITOARE LA CONVORBIREA AVUTĂ CU REDACTORUL-ȘEF AL OFICIOSULUI „NÉPSZABADSÁG" DESPRE MĂSURILE LUATE DE BIROUL POLITIC AL PMSU

25 aprilie 1989, Budapesta, ora 20.00

Tovarășului Emil Bobu [BP-CPEx],
Tovarășului Ion Stoian [Secretar CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [Ministru al Afacerilor Externe]

Zilele acestea am avut o convorbire cu redactorul-șef al ziarului „Népszabadság" – organul central de presă al PMSU, Gábor Borbély.

Interlocutorul mi-a relatat despre unele măsuri discutate în ședința Biroului Politic al PMSU din 19 aprilie a.c. În condițiile pluralismului politic.

Pentru a se evita situația ca noile partide să treacă la crearea de organizații de bază în întreprinderi industriale și agricole, instituții, inclusiv armată și unitățile Ministerului de Interne, Biroul Politic al PMSU a propus dezbaterea în cadrul organelor de partid a măsurii de retragere treptată a PMSU din locurile de muncă ale membrilor de partid. Până la sfârșitul lunii mai urmează să se ia o decizie în acest sens.

După aprecierea conducerii PMSU, acordarea dreptului de a crea organizații de bază în întreprinderi și instituții, și celorlalte partide și organizații alternative ar conduce la un haos politic, cu efecte negative asupra activității întreprinderilor și instituțiilor, ca și asupra reformelor politice și economice aflate în curs.

În cazul aprobării de către Plenara CC al PMSU a acestei măsuri, viața și activitatea de partid ar urma să se desfășoare în cartiere, sate și comune. Se are în vedere modelul de activitate al partidelor din țările occidentale. Activitatea de partid ar avea mai mult caracterul unor dezbateri „libere", în care membrii de partid să-și expună punctele de vedere cu privire la problemele care îi preocupă, probleme legate mai mult de conducerea societății și a vieții publice.

Prin aceste măsuri, a spus interlocutorul, s-ar aduce unele „perfecționări" în ce privește principiul centralismului democratic, care până în prezent a acționat numai de sus în jos; de astă dată, noua structură va determina eșaloanele superioare ale partidului să țină seama de opiniile și propunerile rezultate din cercurile de dezbatere ale membrilor de partid. De altfel, partidul urmărește ca pe această cale să activeze participarea membrilor de partid la dezbaterea unor probleme mai largi decât rezultatele la locurile de muncă.

O altă măsură care și-a făcut loc în ultimul timp în presa de partid și în mijloacele de informare în masă, precum și în cuvântările unor membri ai Biroului Politic, vizează posibilitatea creării în cadrul organizațiilor de partid a unor „platforme politice". Prin aceste platforme politice se are în vedere ca într-o organizație de partid, fie locală, fie județeană, unii membri să poată avea și susține idei și propuneri separate de cele ale majorității membrilor de partid, care ar urma să fie analizate la eșaloanele imediat superioare, iar conducerea partidului să decidă în legătură cu conținutul acestora.

Această măsură vine în întâmpinarea principiului centralismului democratic, conceput de către Lenin în construcția partidului.

Se cunoaște că, în legătură cu crearea de platforme și funcționarea așa-ziselor cercuri-atelier ale reformei în sânul PMSU, au existat deosebiri importante de vederi între secretarul general Károly Grósz și Imre Pozsgay[10], membru al Biroului Politic, definirea și permiterea acestora fiind considerată o nouă victorie a liniei reformiste din partid reprezentată de Imre Pozsgay și Rezső Nyers.

[10] *Poszgay Imre* (1933-2016), om politic ungur; fost ministru al Culturii (1976-1980) și al Educației (1980-1982); lider al grupului reformator, membru al BP-PMSU (din mai 1988) și ministru de Stat (1988-1990) a fost unul din artizanii tranziției democratice și transformărilor regimului politic din 1989. Ulterior vicepreședinte al Partidului Socialist (până în 1991).

Problema libertății de platformă a fost dezbătută la 24 aprilie și de Comitetul PMSU al orașului Budapesta, cu participarea, în calitate de invitați a reprezentanților uniunii alternativei de stânga (BAL) a cercului reformei, a organizației PMSU – Budapesta, a forumului „pentru socialism democratic", și societății „Münnich Ferenc".

Dezbaterile au ilustrat preponderența adepților creării de platforme în cadrul organizației; ședința a adoptat un document în care se exprimă poziția favorabilă a Comitetului orășenesc Budapesta al PMSU pentru crearea de platforme.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 3, f. 4-6.

4

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, PRIVIND REMANIEREA GUVERNULUI UNGAR

27 aprilie 1989, Budapesta, ora 13.20

Tovarășului Ion Stoian [Secretar CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [Ministru al Afacerilor Externe],
Tovarășului Iulian Vlad [Departamentul Securității Statului]

Președintele Consiliului de Miniștri al RP Ungare, Miklós Németh[11], a inițiat la 26 aprilie a.c. importante remanieri în componența guvernului pe care îl conduce. În acest sens, el a propus Consiliului Prezidențial să supună Adunării de Stat, la 10 mai 1989, următoarele schimbări de persoane la conducerea unor ministere importante:

Eliminarea din funcție a ministrului Afacerilor Externe, Péter Várkonyi[12], a ministrului Industriei, Frigyes Berecz[13], a ministrului

[11] *Németh Miklós* (1948-), economist și om politic ungur; Prim-Ministru al RPU (24 nov. 1988-23 oct. 1989) și al celei de-a Treia Republici Ungaria (23 oct. 1989-23 mai 1990).

[12] *Várkony Péter* (1931-2008), ministru al Afacerilor Externe (1983-1989).

[13] *Frigyes Berecz* (1933-2005), fost ofițer, inginer electrician și om politic ungur; ministru al Industriei (1987-1989).

Agriculturii și Industriei Alimentare, Jenő Vancsa[14], a ministrului Educației, Dr. Tibor Czibere[15], a președintelui CSP [Comitetul de Stat al Planificării], Dr. János Hoós.

Numirea următoarelor persoane la conducerea respectivelor ministere:

Gyula Horn[16], fost Secretar de Stat la MAE, în funcția de ministru de Externe.

Ferenc Horváth, fost Secretar de Stat la Ministerul Industriei, în funcția de ministru al Industriei,

László Békesi[17], fost adjunct al ministrului Finanțelor, în funcția de ministru al Finanțelor,

Dr. Csaba Hütter[18], fost președinte al CAP „Rákoczi al II-lea", în funcția de ministru al Agriculturii și Industriei Alimentare,

Ferenc Glatz[19], directorul Institutului de științe istorice al Academiei ungare, în funcția de ministru al Culturii,

Dr. Ernő Kemenes, fost Secretar de Stat la CSP, în funcția de președinte al CSP.

Anunțând aceste viitoare schimbări în componența guvernului, mijloacele de informare ungare din 26 și 27 aprilie 1989 au relevat faptul că s-a produs o modificare în practica anterioară, respectiv Frontul Popular Patriotic a renunțat la atribuția care îi revine de a face el propunerile de schimbări în guvern, lăsând, pentru viitor, această sarcină pe seama Primului-Ministru, cu consultarea doar a FPP.

La rândul său, Biroul Politic al PMSU, care anterior avea în atribuție inițierea modificării guvernului, a anunțat că, în conformitate cu noul său stil de muncă, nu va mai proceda astfel și, în consecință, în ședința sa din 19 aprilie a acceptat doar propunerea respectivă, de

[14] *Vancsa Jenő* (1928-2016), inginer agronom; ministru al Agriculturii și Industriei Alimentare (1980-1989).

[15] *Dr. Czibere Tibor* (1930-), ministru al Educației (1988-1989).

[16] *Horn Gyula* (1932-2013), om politic ungur; ministru al Afacerilor Externe (10 mai 1989-23 mai 1990); ulterior Prim-Ministru (1994-1998).

[17] *Békesi László* (1942-), ministru al Finanțelor (1989-1990, 1994-1995).

[18] *Dr. Hütter Csaba* (1943-), inginer agronom; ministru al Agriculturii și Industriei Alimentare (1989-1990).

[19] *Glatz Ferenc* (1941-), istoric și professor universitar ungur; ministru al Culturii (1989-1990); ulterior director al Institutului de istorie al Academiei Maghiare de Științe (1990-1996) și președinte al Academiei Ungare de Științe (1996-2002).

modificare a componenței guvernului. Această propunere va fi supusă și Comitetului Central la apropiata plenară, inițiindu-se, totodată, abrogarea reglementărilor anterioare, care prevedeau atribuția Biroului Politic de a iniția schimbările în guvern.

Remanierea guvernului, în componența anunțată, nu ne este favorabilă, în bună măsură. Astfel, la Externe – Gyula Horn este cunoscut ca un dușman înverșunat al țării noastre, ministrul Culturii – Ferenc Glatz – este un istoric naționalist, susținător al fostei monarhii austro-ungare; fostul ministru al Industriilor – Berecz Frigyes – a avut o atitudine corectă față de țara noastră, având și funcția de președinte al părții ungare în Comisia de cooperare economică și tehnico-științifică.

Din modul în care s-a procedat cu această remaniere în guvern, rezultă, încă o dată în plus, concesiile pe care PMSU le face de la o zi la alta și pierderea rolului său conducător în societatea ungară. Această constatare este valabilă și pentru Frontul Popular Patriotic, care a trecut în umbră, iar pe primul plan se afirmă Forumul Democratic Ungar (organizație alternativă).

Vom urmări în continuare intențiile urmărite prin această remaniere.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 3, f. 19-20.

5

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, PRIVIND POZIȚIA CONDUCERII PMSU DE EVITARE A CRIZEI POLITICE INTERNE

27 aprilie 1989, Budapesta, ora 19.00

Tovarășului Emil Bobu [Biroul Politic-CPEx],
Tovarășului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [Ministru al Afacerilor Externe]

Vorbind, la 26 aprilie 1989, în fața activului de partid din județul Veszprém, Secretarul General al PMSU, Károly Grósz, a anunțat

organizarea, în iunie a.c., a unei Plenare lărgite a Comitetului Central sau chiar a unei noi conferințe naționale a PMSU, care ar urma să adopte un document programatic al partidului ungar.

Încercând să justifice modificarea intervenită în poziția PMSU, după Conferința națională din mai 1988, când s-a anunțat doar posibilitatea funcționării în viitor în Ungaria a mai multor partide, K. Grósz a susținut că, între timp, situația internă s-a schimbat, introducerea sistemului multipartinic urmărind evitarea unei crize.

Vorbitorul a exprimat preocuparea PMSU pentru elaborarea principiilor colaborării cu noile organizații politice, recunoscând, însă, că astăzi nu mai apare ca realistă ideea creării unui consens, care să se extindă la întreaga societate ungară.

În ceea ce privește PMSU, K. Grósz a reluat teza referitoare la necesitatea de a se clarifica pe cine se poate conta sau nu în sânul acestuia, respingând însă ideea că în partid ar exista doar „fundamentaliștii" și „reformatorii puri".

Conducătorul partidului ungar a atacat, pe de o parte, pe cei care recurg la retorica reformelor, dar pe de altă parte, a recunoscut că PMSU nu dispune de un program suficient de matur și că, în consecință, până la finele anului, va trebui clarificat, cel puțin în linii generale, ce fel de socialism se dorește în Ungaria.

El a mai vorbit despre necesitatea aplicării într-un mod nou a principiului centralismului democratic, prin accentuarea laturii democratismului, și despre activitatea „cercurilor reformei", avertizând împotriva transformării lor în structuri și centre organizate, independente.

Referindu-se la alegerile parlamentare, K. Grósz a declarat că nu ar fi indicat ca PMSU să se opună organizării lor anticipate și că, în consecință, reuniunea din iunie a PMSU urmează să definitiveze și programul electoral al partidului.

El a respins ideea organizării unui congres extraordinar al PMSU, arătând că Congresul al XIV-lea va fi organizat numai după alegerile parlamentare și pentru consiliile populare, pentru a permite partidului să-și mobilizeze forțele în vederea scrutinului electoral.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 3, f. 23-24.

6

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, DESPRE MĂSURILE GUVERNULUI UNGAR DE DESFIINȚARE A SISTEMULUI DE PROTECȚIE INSTALAT LA FRONTIERA CU AUSTRIA ȘI CONSECINȚELE ACESTEIA

3 mai 1989, Budapesta, ora 19.00

Tovarășului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [Ministru al Afacerilor Externe],
Tovarășului Iulian Vlad [Departamentul Securității Statului]

Autoritățile ungare au decis trecerea la înlăturarea instalațiilor speciale și a gardului existent pe frontiera ungaro-austriacă, de cca 350 km, din care pe 260 km au fost amplasate aceste instalații de semnalizare, în valoare, la timpul respectiv, de cea 156 milioane forinți. Desființarea acestora va costa cca 40 milioane forinți.

Acest sistem se consideră învechit, atât din punct de vedere moral și politic, cât și tehnic, și că și-a pierdut sensul.

Având în vedere dezvoltarea relațiilor ungaro-austriece pe multiple planuri, precum și reformele politice și sociale care au avut loc în prezent în Ungaria, Biroul Politic al PMSU a hotărât la 26.02.89 suspendarea acestui sistem tehnic (apreciat ca fiind „Centura de fier") până la 31 decembrie 1990.

Această măsură este prezentată și comentată pe larg în mijloacele de informare în masă din cursul zilei de astăzi, miercuri 03.05.1989.

Cancelarul Austriei, Franz Vranitzky[20], apreciază hotărârea autorităților ungare „ca pe un pas important în dezvoltarea în continuare a relațiilor ungaro-austriece. De asemenea, măsura respectivă prezintă importanță pentru întreaga Europă, întrucât pentru prima dată se sparge linia de demarcație dintre Europa de Vest și Europa de Est".

Se mai face mențiunea că Ungaria nu s-a consultat, în adoptarea acestei hotărâri, cu Cehoslovacia, Bulgaria sau RD Germană, cu toate

[20] *Franz Vranitzky* (1937-), om politic austriac, lider al PSD; Cancelar al Austriei (1986-1997).

că ar fi posibil să sporească numărul celor care intenționează să plece în Occident pe căi ilegale.

După aprecierea noastră, această măsură și publicitatea care se face pe marginea ei are în vedere o liberalizare tot mai mare a relațiilor Ungariei cu Austria. De altfel, în ultimul timp, se constată un interes crescând al autorităților ungare față de apropierea și integrarea treptată cu țările vest-europene.

Un moment de seamă în această perspectivă îl va constitui organizarea în comun de către Austria și Ungaria, a expoziției internaționale din 1995 în capitalele celor două țări.

Ținem să menționăm că la ședința plenară a PMSU din 08.05.1989, urmează să se dezbată propunerile privind strategia politică și economică externă a Ungariei, în contextul procesului de integrare cu Europa occidentală.

În ședința Biroului Politic al PMSU din 02.05.1989 se apreciază că toate aceste măsuri sunt menite să servească integrării Ungariei în rândul țărilor capitaliste dezvoltate.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 3, f. 55-56.

7

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, PRIVIND HOTĂRÂRILE PLENAREI CC-PMSU REFERITOARE LA STAREA GENERALĂ A PARTIDULUI ȘI RELAȚIILE SALE CU SOCIETATEA UNGARĂ

9 mai 1989, Budapesta, ora 20.00

Tovarășului Emil Bobu [Biroul Politic-CPEx],
Tovarășului Ion Stoian [Secretar CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [Ministru al Afacerilor Externe]

Plenara CC al PMSU din 8 mai 1989, convocată pentru dezbaterea proiectului „Legii partidelor politice", a abordat un cerc mai larg de probleme, referitoare la situația generală a partidului și la procesele

care se desfășoară în sânul acestuia, precum și la raporturile PMSU cu societatea ungară.

Plenara a hotărât, în principiu, convocarea în toamna acestui an a unei noi conferințe naționale a partidului, data exactă și procedura alegerii delegațiilor urmând să fie stabilite de viitoarea plenară din mai a.c.

Conferința națională a PMSU ar urma să elaboreze o poziție unitară a partidului în legătură cu viitoarele alegeri parlamentare, pentru consiliile populare și pentru funcția de Președinte al Republicii.

Ea va fi chemată, de asemenea, să facă bilanțul politicii PMSU din ultimii 15 ani și să aprobe proiectul unui „regulament" de funcționare a partidului.

În cadrul Plenarei au mai fost dezbătute și aprobate propunerile privind renunțarea de către PMSU la atribuțiile pe care le-a deținut anterior în problemele de cadre, ca și la dreptul de a desemna candidați pentru Parlament. CC a acceptat, de asemenea, propunerea ca în viitor gărzile muncitorești să fie îndrumate și controlate de către Consiliul de Miniștri, și nu de către partid.

Dezbătând problema funcționării „cercurilor reformei" în cadrul PMSU, Comitetul Central a luat poziție în favoarea dreptului membrilor partidului de a-și exprima opiniile, avertizând, totodată, împotriva organizării la nivel național a unor structuri, altele decât cele prevăzute de statutul partidului.

Plenara a salutat recenta înființare a noii organizații a tineretului, DEMISZ – Uniunea Tineretului Democrat Maghiar – la congresul din luna aprilie a.c., care a înlocuit Uniunea Tineretului Comunist.

Ea a hotărât, de asemenea, înființarea unui „Forum de conciliere", în legătură cu care urmează să fie dată publicității o declarație detaliată.

CC al PMSU a ascultat o informare despre starea sănătății președintelui partidului și a hotărât eliminarea lui János Kádár din funcția de președinte al PMSU, precum și din calitatea de membru al Comitetului Central.

Mesajul scris adresat de CC al partidului ungar lui János Kádár, în legătură cu aceasta, va fi dat publicității ulterior.

În cercurile politice și diplomatice de la Budapesta se discută că János Kádár și-ar fi tăiat venele de la o mână, cu intenția de a se

sinucide, cu cca două săptămâni în urmă, datorită intenţiilor de a-l face răspunzător pentru criza economică actuală, cât şi pentru rolul jucat în condamnarea la moarte a lui Imre Nagy.

În vederea ocupării funcţiei de preşedinte al partidului, a fost înfiinţată o comisie a CC al PMSU.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 3, f. 101-102.

8

TELEGRAMĂ A LUI ION TEŞU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA VARŞOVIA, REFERITOARE LA VIZITA OFICIALĂ A LUI NÉMETH MIKLÓS, PRIM-MINISTRU AL RP UNGARE, ÎN RP POLONĂ ŞI REZULTATELE ACESTEIA

17 mai 1989, Varşovia, ora 12.30

Tovarăşului Nicolae Mihai [adjunct de şef de secţie] CC al PCR,
Tovarăşului Constantin Oancea [adjunct al ministrului Afacerilor Externe],
DR I

În legătură cu vizita Primului-Ministru al RP Ungare, Miklós Németh, în RP Polonă, la invitaţia Primului-Ministru M. Rakowski vă informăm:

Pe data de 15 mai a.c. Premierul maghiar a fost primit de Primul Secretar al CC al PMUP, W. Jaruzelski, ocazie cu care în discuţii au fost abordate probleme ale cooperării bilaterale, precum şi aspecte ale problematicii internaţionale. S-a făcut, de asemenea, o informare reciprocă cu privire la restructurarea funcţiilor mecanismelor economice ale celor două ţări şi introducerea reformelor social-politice.

S-a accentuat asupra convergenţei soluţiilor reformatoare din cele două ţări, ceea ce oferă perspective favorabile intensificării problemelor cheie cu care se confruntă cele două ţări. M Németh s-a întâlnit, de asemenea, cu omologul său M. Rakowski. La întrevedere, care a

avut o durată de trei ore, cei doi Premieri au exprimat intenţia dezvoltării în continuare a relaţiilor dintre cele două ţări, remarcân-du-se asemănarea punctelor lor de vedere. Întâlnirea s-a concentrat, de asemenea, şi pe discutarea unor aspecte ale situaţiei internaţionale, îndeosebi cooperarea Poloniei şi Ungariei cu ţările europene, relaţiile celor două ţări cu CEE şi cooperarea în cadrul CAER. Cei doi Premieri au accentuat că este necesar să se dezvolte cooperarea în cadrul CAER şi să se producă o schimbare în sistemul financiar care guvernează raporturile economice dintre ţările membre.

În cadrul unei conferinţe de presă, M. Németh a menţionat că scopul vizitei sale a fost acela de a se familiariza cu procesul de transformări care se desfăşoară în Polonia şi pe care Ungaria îl urmăreşte cu interes. „Scopurile noastre sunt identice sau apropiate, nu ne putem însă da unii altora soluţii. Fiecare ţară trebuie să-şi fructifice experienţa şi să-şi creeze propriul model de dezvoltare care să aibă la bază realităţile proprii".

Referindu-se la relaţiile economice bilaterale, Premierul maghiar a arătat că acestea sunt foarte strânse, dar că, încă, mai sunt multe de făcut.

Relaţiile în cadrul CAER sunt, potrivit aprecierii lui Németh, depăşite, îndeosebi în ceea ce priveşte mecanismele financiare. Referindu-se la similitudinile transformărilor care au loc în Polonia şi Ungaria, s-a arătat că cea mai vizibilă este orientarea spre o economie de piaţă. „Masa rotundă" s-a apreciat că a reprezentat un eveniment istoric care a permis normalizarea relaţiilor sociale şi a facilitat implementarea reformelor.

Ultima întrebare, formulată de un ziarist indian, s-a referit la stadiul relaţiilor ungaro-române. Németh a arătat că relaţiile dintre cele două ţări, în ultimul an s-au înrăutăţit, „nu din vina noastră". Vicierea drepturilor omului afectează – potrivit aprecierii Premierului maghiar – nu numai naţionalităţile maghiară şi germană din România, ci însuşi poporul român. „Am formulat şi am transmis conducerii de la Bucureşti propuneri concrete. Suntem deschişi în continuare pentru discuţii" a conchis Primul-Ministru ungar.

AMAE, fond *Telegrame. Varşovia /1989*, vol. 2, f. 125-126.

9

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND POZIŢIA SECRETARULUI GENERAL AL PMSU FAŢĂ DE EVOLUŢIA POLITICĂ INTERNĂ DIN UNGARIA ŞI MODERNIZAREA TRATATULUI DE LA VARŞOVIA

19 mai 1989, Budapesta, ora 17.00

La 18 mai a.c. Secretarul General al PMSU, Károly Grósz, a primit delegaţiile Consiliilor Politice Superioare ale armatelor statelor participante la Tratatul de la Varşovia, care au luat parte la o consfătuire organizată în capitala ungară.

Cu această ocazie, Károly Grósz a ţinut o cuvântare în care a făcut cunoscută poziţia actuală a PMSU faţă de evoluţia situaţiei interne din Ungaria şi preocupările acestei ţări pentru modernizarea Tratatului de la Varşovia.

Referindu-se la situaţia internă din Ungaria, Secretarul General al PMSU a subliniat că partidul „vrea să rezolve problemele socialismului nu pe căi administrative, ci pe căi democratice, în cadrul unui sistem politic multipartit".

A recunoscut că în Ungaria se înregistrează o largă nemulţumire în legătură cu greşelile trecutului, dar că există şi unii care „nu vor să scape doar de acestea, dar încearcă să nege în ansamblu rezultatele obţinute".

Grósz Károly a subliniat că PMSU se pronunţă împotriva „depolitizării forţelor armate" şi că acestea, în conformitate „cu spiritul Constituţiei, trebuie să apere orânduirea socialistă". În acelaşi timp, Secretarul General a afirmat că „în condiţiile sistemului cu mai multe partide, nu se va putea interzice prezenţa acestora în cadrul armatei".

Secretarul General al PMSU a informat participanţii la consfătuire că, recent, Biroul Politic al CC a luat hotărârea ca Ungaria să treacă la prezentarea unor propuneri pentru modernizarea Tratatului de la Varşovia, propuneri care urmează să fie făcute la şedinţa de la Bucureşti din luna iulie a.c. a Consiliilor Politice ale armatelor Tratatului.

Partea ungară consideră că nu este nevoie de o schimbare a funcţiilor de bază ale Tratatului stabilite în 1955, dar că în viitor „trebuie întărită semnificaţia politică" a acestuia, iar activitatea şi documentele organizaţiei să reflecte mai exact „noile preocupări politice şi să facă posibilă exprimarea intereselor naţionale proprii şi a suveranităţii statelor participante".

PMSU consideră necesar ca, în viitor, organizaţia să sprijine cursul procesului colaborării şi securităţii europene „acordând o atenţie mai mare drepturilor omului, apărării mediului înconjurător şi colaborării economice". În acelaşi spirit, partea ungară se pronunţă pentru accelerarea procesului de dezarmare şi pentru creşterea responsabilităţii politice a Tratatului de la Varşovia, în domeniul drepturilor omului, inclusiv minorităţilor naţionale, în care scop a propus înfiinţarea unui comitet special.

Partea ungară se pronunţă, de asemenea, pentru întărirea democratismului în organismele politice şi militare ale Tratatului de la Varşovia, inclusiv prin sistemul rotaţiei în funcţiile de conducere ale organizaţiei.

*

După întâlnirea lui Károly Grósz cu participanţii la consfătuirea de la Budapesta, ziaristul Zalai István de la cotidianul „Népszabadság" l-a întrebat pe consilierul de politică externă al Secretarului General al PMSU, Thürmer Gyula, dacă partea ungară are noi detalii în legătură cu acele ştiri occidentale după care România ar intenţiona să ridice „problema relaţiilor ungaro-române" la viitoarea întâlnire la nivel înalt a statelor participante la Tratatul de la Varşovia. Thürmer Gyula a arătat că „partea română nu a confirmat în faţa presei internaţionale această ştire, dar nici nu a dezminţit-o. Punctul de vedere ungar este neschimbat".

*

Delegaţia Ministerului Apărării Naţionale al ţării noastre, care a participat în aceste zile la consfătuirea de la Budapesta, dispune de o informare mult mai completă referitoare la cuvântarea lui Károly Grósz, care nu a fost publicată decât parţial.

După cum se va putea vedea, Secretarul General al PMSU a fost destul de confuz şi contradictoriu în expunerea prezentată, în mod

special atunci când s-a referit la situaţia internă din Ungaria, precum şi la viitorul rol al PMSU în armată.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 3, f. 175-177.

10

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BUDAPESTA, PRIVIND SITUAŢIA INTERNĂ DIN PMSU

20 mai 1989, Budapesta, ora 18.00

Tovarăşului Emil Bobu [Biroul Politic-CPEx],
Tovarăşului Ion Stoian [Secretar CC-PCR],
Tovarăşului Ioan Totu [Ministru al Afacerilor Externe],
Tovarăşului Iulian Vlad [Departamentul Securităţii Statului]

În cadrul şedinţei din 18 mai 1989 a Comisiei Centrale de Revizie a PMSU a fost prezentat un raport referitor la situaţia internă din sânul partidului ungar.

Discuţiile pe marginea raportului au evidenţiat necesitatea înnoirii şi transformării PMSU într-un partid al reformei, pentru a-şi putea îndeplini rolul în etapa următoare. S-a exprimat, de asemenea, părerea că investigarea greşelilor şi abuzurilor din trecut urmăreşte, în numeroase cazuri, compromiterea partidului şi este unilaterală, PMSU fiind acuzat de continuarea practicilor perimate.

În documentul intitulat „Punctul de vedere al Comisiei Centrale de Revizie asupra situaţiei partidului", publicat în presa ungară din 19 mai a.c., se arată următoarele:

PMSU trebuie să se transforme într-un partid de masă, care să reprezinte interesele naţionale şi să ţină seama de realităţile internaţionale; el trebuie să acţioneze pentru dezvoltarea marxismului, manifestând, totodată, toleranţă faţă de diversele idei existente în partid, renunţând să ridice exigenţe ideologice nejustificate la primirile de noi membri.

PMSU are nevoie de un program nou, care să prevadă reforma sistemului proprietăţii, stimularea iniţiativei în economie, modernizarea mecanismului economic, a vieţii sociale, culturii şi ştiinţei.

În conformitate cu schimbarea rolului social al PMSU, vor trebui modificate strategia şi practica acestuia, partidul trebuind să acţioneze în condiţiile sistemului multipartidic, pentru lărgirea cât mai mult a sprijinului pe care îl acordă masele.

PMSU va trebui să-şi modifice atitudinea faţă de organizaţiile de opoziţie, acomodându-se la noua situaţie, întărindu-şi, însă, capacitatea de a combate încercările de a-l discredita şi consolidân-du-şi poziţia în mijloacele de informare în masă.

În cadrul partidului, trebuie să se instaureze o structură organizatorică de tip nou, şi un nou mod de funcţionare democratică, care să permită libera exprimare a opiniilor de către membrii săi. Comisia Centrală de Revizie consideră existenţa platformelor în sânul partidului drept o situaţie firească, care nu contravine unităţii şi disciplinei partidului.

Activitatea „cercurilor reformei" din sânul PMSU corespunde, în esenţă, cu linia partidului. Ele pot sprijini desfăşurarea unor dezbateri constructive şi transformarea PMSU într-un partid al reformei.

Divizarea forţelor partidului ar conduce la slăbirea PMSU. De aceea, nu trebuie să se procedeze la calificări şi discriminări împotriva unor grupuri care exprimă opinii diferite.

Politica partidului trebuie să se contureze în urma unor dezbateri deschise, sincere şi democratice, afirmarea democraţiei de partid implicând şi reflectarea opiniilor divergente, iar hotărârile trebuind să fie adoptate pe bază majoritară. PMSU are nevoie de o conducere unitară, precum şi de strategia şi tactica corespunzătoare.

Membrii şi conducătorii partidului trebuie să se supună, şi în viitor, legilor şi normelor morale, lichidându-se cu practica abuzurilor şi avantajelor ilegale ale unor cadre.

Membrii partidului nu pot fi făcuţi răspunzători de greşelile politice ale conducerii PMSU; Comisia Centrală de Revizie îşi face autocritica şi recunoaşte că, pentru curăţenia morală a partidului şi pentru câştigarea încrederii oamenilor, vor trebui dezavuaţi, politic şi moral, cei care sunt cu adevărat răspunzători de gravele erori care au condus la actuala criză.

Comisia Centrală de Revizie consideră necesară schimbarea conținutului și formei activității sale, valorificând principiul democratismului și transpunând în viață „autonomia" sa față de Comitetul Central și față de celelalte organe conducătoare ale PMSU; ea va promova traducerea în viață, neștirbit, a drepturilor membrilor partidului, conform prevederilor care asigură funcționarea democratică a partidului.

Comisia Centrală de Revizie consideră motivată convocarea, pentru toamna acestui an, a Conferinței naționale a PMSU și apreciază că numai prin pregătirea și desfășurarea acesteia, cu participarea delegaților aleși în mod democratic, vor putea fi risipite principiile de bază ale organizării și funcționării acestuia, organismele sale naționale.

Din cele de mai sus, se desprinde, în mod clar, concluzia că PMSU pornește de la recunoașterea că în viitor nu va mai deține monopolul puterii în societatea ungară și va trebui să-și adapteze metodele și stilul de muncă, în funcție de prezența unor partide de opoziție.

Începând de la Conferința națională din mai 1988, conducerea partidului a făcut atâtea concesii încât la ora actuală opinia publică ungară așteaptă să apară o altă forță politică care să scoată țara din impasul economic, politic și social în care se află.

PMSU a acceptat ca în noul proiect de Constituție să nu se mai înscrie rolul său conducător, guvernul și Parlamentul au ieșit de sub controlul partidului, inclusiv organizația de tineret (Uniunea Democratică a Tineretului Maghiar – DEMISZ). Biroul Politic a renunțat la dreptul său în numirea și promovarea cadrelor în aparatul de stat. În prezent, se discută măsura de renunțare la organizațiile de partid din întreprinderi și instituții. Gărzile muncitorești au trecut de la partid în subordinea guvernului. Politica externă a Ungariei nu mai este elaborată și îndrumată de partid, trecând și aceasta în sarcina guvernului și a Parlamentului. Practic, PMSU adoptă sistemul partidelor burgheze din Occident, care în cea mai mare parte a timpului lor sunt niște cluburi de discuție.

Zilele acestea Imre Pozsgay, membru al Biroului Politic al CC al PMSU, ministru de stat, care a întreprins o vizită în Austria, a declarat că PMSU trebuie să se împace cu ideea că ar putea să piardă alegerile parlamentare de la sfârșitul acestui an sau primăvara anului viitor;

criticile aduse la ultima Plenară Secretarului General Károly Grósz, a spus Imre Pozsgay, ar putea determina schimbarea actualului Secretar General la viitoarea Conferință națională.

În cadrul partidului au luat ființă diferite platforme și cercuri ale reformei, care în realitate conduc la subminarea unității PMSU. Recent, s-a anunțat formarea unei platforme marxist-centriste, care cuprinde mai multe sute de membri de partid, reprezentând mai ales generația vârstnică. Potrivii acestei platforme, partidul se află într-o gravă criză a cărei responsabilitate este pusă în seama actualilor conducători. Se apreciază că în Biroul Politic personalitățile influente sunt acelea care, împreună cu partidele burgheze în curs de renaștere și care se pronunță direct împotriva socialismului, preconizează trecerea la un sistem burghez de tip occidental.

Membrii platformei se pronunță împotriva reevaluării istoriei ultimilor 40 de ani, motivând că aceasta riscă să promoveze disensiuni fără sfârșit și să conducă, în mod inevitabil, la o sciziune în partid. Platforma se pronunță pentru unitatea partidului, dar mulți fondatori ai acesteia susțin instituirea unui „autentic" partid comunist.

După alegerea noastră, principalul răspunzător de criza prin care trece PMSU este Secretarul său General, Károly Grósz, care a dovedit lipsă de consecvență și fermitate în apărarea și promovarea principiilor și ideologiei marxiste, în activitatea teoretică și practică a partidului ungar.

Evoluția din ultimul timp a activității conducerii PMSU lasă impresia, tot mai mult, a existenței unui plan de trecere a societății ungare de la socialism spre o democrație burgheză. Se vehiculează tot mai frecvent ideea neutralității Ungariei și adoptarea modelului de dezvoltare finlandez, prin crearea unei economii de piață și a unei societăți pluraliste, care să-i permită integrarea, în anii ce vin, în comunitatea economică vest-europeană.

Cercurile guvernamentale ungare afirmă că încă cu doi ani în urmă Ungaria a intrat în contact cu Consiliul Europei, al cărui Parlament urmează ca, în cel mai scurt timp, să creeze un „statut de invitai special" pentru țările din Europa de Est. Acest statut urmează să fie acordat în primul rând Ungariei.

La Budapesta au început, deja, pregătirile în vederea vizitei Președintelui SUA, George Bush. Conducerea ungară nutrește convingerea

că vizita Președintelui american va contribui la participarea SUA la punerea pe picioare a economiei ungare.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 3, f. 183-187.

11

TELEGRAMĂ LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, PRIVIND ÎNTÂLNIREA DE LA SZEGED A „CERCURILOR REFORMEI" DIN CADRUL PMSU ȘI NOILE EVOLUȚII POLITICE DIN UNGARIA

22 mai 1989, Budapesta, ora 20.00

Tovarășului Emil Bobu [Biroul Politic-CPEx],
Tovarășului Ion Stoian [Secretar CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [Ministru al Afacerilor Externe],
Tovarășului Iulian Vlad [Departamentul Securității Statului]

1. Vă *informăm* că în zilele de sâmbătă 20 și duminică 21 mai a.c., s-a desfășurat la Szeged întâlnirea pe țară a „cercurilor reformei" din cadrul Partidului Muncitoresc Socialist Ungar (PMSU).

La acțiune au participat trei membri ai Biroului Politic al PMSU: Imre Pozsgay, Rezső Nyers[21] și Pál Vastagh[22]. Acțiunea a fost salutată, prin scrisori, de Primul-Ministru Németh Miklós și de președintele Parlamentului ungar, Szűrös Mátyás[23].

Sâmbătă, întâlnirea s-a desfășurat sub forma unor ședințe plenare, la care au participat 440 de reprezentanți ai „cercurilor reformei" și în

[21] *Rezső Nyers* (1923-2018), economist, om politic ungur. Fost ministru de Finanțe (1960-1962), promotor al reformei economice în 1968, ulterior îndepărtat din conducerea țării; președinte al Comitetului de reformă din Adunarea Națională și ministru de stat din 1987. Președinte al PMSU (26 iun.-7 oct. 1989) și al Partidului Socialist Ungar (9 oct. 1989-27 mai 1990).

[22] *Vastagh Pál* (1946-), jurist, diplomat și om politic ungur. Ministru al Justiției (1994-1998).

[23] *Szűrös Mátyás* (1933-), om politic ungur; președinte al Adunării Naționale a RPU (10 mart.-23 oct. 1989). Președinte provizoriu al celei de-a Treia Republici Ungare (23 oct. 1989-2 mai 1990).

cadrul a patru secțiuni denumite: „trecut și prezent", „ce fel de partid dorim", „politica economică și reforma proprietății", „perspectivele trecerii pe cale pașnică la statul democratic".

Deși întâlnirea și-a propus, inițial, să adopte o „platformă a reformei", acest lucru nu a reușit, acțiunea încheindu-se cu adoptarea unei scurte declarații în care se arată, printre altele, că: „întrunirea a dat un nou impuls mișcării reformatoare din interiorul PMSU, care va contribui la înnoirea partidului și la pregătirea congresului acestuia, propus să se desfășoare încă în acest an" și că: „în următoarele luni, cercurile reformei vor elabora și vor da publicității un program al reformei".

2. Cu ocazia întrunirii au fost exprimate numeroase opinii legate de rolul și perspectivele PMSU în contextul actualelor evoluții din viața politică a Ungariei.

Prezentăm câteva din aceste opinii: actuala structură organizatorică a PMSU nu mai corespunde evoluțiilor „democratice" din societatea ungară, fapt pentru care „cercurile reformei" acționează în prezent pentru înființarea, în cadrul partidului, a unui „centru al reformei" și pentru „crearea unei noi structuri organizatorice și introducerea unui nou stil de muncă". În mai multe rânduri s-a subliniat, totuși, că „cercurile reformei nu doresc distrugerea sau dezmembrarea partidului", ci doar „reorganizarea" lui.

Se susține că PMSU „nu are în prezent un program". Totodată, s-a cerut schimbarea denumirii partidului, urmând ca și prin aceasta să se poată exprima mai clar „caracterul lui deschis, marxist și democratic".

Pe baza acestor preocupări, „cercurile reformei" din cadrul PMSU solicită ținerea încă în acest an a congresului partidului.

3. În legătură cu evenimentele din 1956, „cercurile reformei" susțin denumirea acestora drept „revoluție". Ca un nou punct de vedere în legătură cu situația în care s-a aflat Ungaria până în prezent, a apărut ideea că „din 1948 în Ungaria s-a instaurat un regim despotic, de tip asiatic, care după 1956 s-a ameliorat și a obținut și unele realizări temporare, dar ca structură de bază a rămas neschimbat".

„Cercurile" cer ca până la 16 iunie a.c., Comitetul Central al PMSU să facă o declarație în legătură cu reabilitarea lui Imre Nagy, iar membrilor acestor cercuri li se recomandă să participe la festivitățile reînhumării fostului Prim-Ministru.

4. În domeniul economic, „cercurile reformei" susțin că actualul model economic din Ungaria *nu mai corespunde*, fapt pentru care

trebuie schimbat prin „introducerea democrației și în economie" și că aceasta „nu se poale realiza pe baza proprietății de stat", ci prin întărirea proprietății particulare.

5. În legătură cu poziția politică pe care PMSU trebuie să o adopte, în condițiile „democratizării" societății ungare, „cercurile reformei" susțin că *„consensul politic se poate realiza* numai prin împărțirea puterii", sens în care se impune începerea imediată a dialogului cu reprezentanții opoziției. Aceștia susțin, de asemenea, necesitatea elaborării unor noi legi referitoare la: activitatea partidelor, a presei, a dreptului la vot, desfășurarea alegerilor, un nou cod penal, instituirea Președintelui țării și securitatea națională.

6. La încheierea lucrărilor de sâmbătă, 20 mai, Imre Pozsgay și Pál Vastagh au participat la o conferință de presă cu ziariștii străini. Răspunzând la întrebarea dacă „cercurile reformei" vor ieși din partid, Imre Pozsgay a răspuns, tot printr-o întrebare, „de ce tocmai cercurile reformei ar trebui să părăsească partidul?"

7. Duminică, 21 mai, cu ocazia încheierii întrunirii de la Szeged, în fața a 3 000 de participanți, Imre Pozsgay a rostit o scurtă alocuțiune, în care a subliniat, printre altele, că, în actuala etapă pe care o parcurge societatea ungară, este nevoie de fermitate în realizarea reformelor, deoarece „trebuie să folosim împrejurările internaționale care nu au fost *atât de favorabile în întreaga istorie ungară*". În acest sens, Pozsgay a menționat că, „cercurile reformei" au dovedit deja că nu au un rol episodic în viața partidului, ci dimpotrivă acestea au devenit „inspiratorii" acțiunilor viitoare ale PMSU, și „o mișcare puternică, plină de perspective", fără de care „nu se poate realiza consensul național și înnoirea socială".

În încheiere, Imre Pozsgay a ținut să arate că „preocupările pentru împăcarea națională și realizarea procesului pașnic sunt exprimate și de faptul că cei 10,5 milioane de cetățeni de pe teritoriul de 93 000 kilometri pătrați ai Ungariei sunt responsabilitatea celor 15 milioane de maghiari".

Menținerea și perpetuarea națiunii ungare se poate realiza pe mai multe căi, dar „cea mai eficientă este *de a demonstra tuturor* că merită să trăiești în Ungaria de astăzi". Vorbitorul consideră că „responsabilitatea față de ungurime poate fi singura bază a relațiilor cu grupările de opoziție, alternative, independente, și cu celelalte partide".

Rațiunea organizării la Szeged a primei întâlniri pe țară a „cercurilor reformei" și participarea celor trei membri ai Biroului Politic al PMSU este legată și de marcarea a 45 de ani de la întâlnirea, în același oraș, a reprezentanților mișcării progresiste maghiare, care și-a propus, la timpul respectiv, „renașterea maghiară". Și cu ocazia acestei întâlniri, Imre Pozsgay a ținut să reafirme că va avea loc o „renaștere maghiară", la care cei 3 000 de participanți au răspuns prin aplauze îndelungate și prin intonarea imnului național maghiar.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 3, f. 200-203.

12

TELEGRAMĂ A LUI ANGELO MICULESCU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BEIJING, CĂTRE OLIMPIA SOLOMONESCU, ADJUNCT AL MINISTRULUI FACERILOR EXTERNE, PRIVIND EVOLUȚIA SITUAȚIEI DIN CAPITALA RP CHINEZE LA ȘASE ZILE DE LA DECRETAREA LEGII MARȚIALE

23 mai 1989, Beijing, ora 07.00

În a șasea zi a legii marțiale în Beijing, activitatea din oraș s-a normalizat în cea mai mare parte. Străzile principale au fost degajate, curățite și traficul a fost reluat. Studenții au rămas concentrați în Piața Tien An Men și în fața intrării principale la sediul CC al PC Chinez. Asemenea celor petrecute în ultimele zile, după-amiază coloane de demonstranți formate din reprezentanți ai presei, cercurilor academice, studenții din Beijing și din provincie s-au îndreptat spre Piața Centrală unde au rămas câteva ore, în cadrul unui nou miting. Demonstranții purtau pancarte și strigau lozinci în care cereau insistent demiterea lui Li Peng[24] și retragerea lui Deng Xiaoping[25]. În aceste zile, studenții desfășoară o intensă activitate de propagandă, difuzează afișe, mani-

[24] *Li Peng* (1928-2019), lider politic chinez; Prim-Ministru (1988-1998).

[25] *Deng Xiaoping* (1904-1997), liderul principal al RP Chineze (1978-1992); Șef al Statului Major al Armatei Populare de Eliberare (1975-1980); președinte al Comisiei Centrale Militare (1981-1989) și al Comisiei Centrale Consultative (1982-1992), este considerat „arhitectul Chinei moderne".

feste, fotografii și citesc cuvântări la colțuri de stradă insistând asupra caracterului just al revendicărilor lor și protestând împotriva poziției guvernului și mai ales a Primului-Ministru.

Trupele Armatei chineze de Eliberare s-au repliat în zona periferiilor orașului „în așteptare de noi ordine".

Aici s-au organizat în tabere, montând corturi și creând condiții pentru o ședere ceva mai lungă. Apreciem ca semnificativă revenirea în țară a președintelui Comitetului Permanent al Adunării Naționale a Reprezentanților Poporului, Wan Li. Oficial, această întrerupere a vizitei pe care o desfășura în SUA, a fost prezentată ca datorându-se stării sale de sănătate.

Din informațiile pe care le deținem, rezultă însă că se pregătește o ședință extraordinară a Comitetului Permanent al Adunării Naționale, în cadrul căreia se are în vedere adoptarea de măsuri destinate reglementării situației curente, precum și unele probabile schimbări de cadre.

AMAE, fond *Telegrame. Beijing/1989*, vol. 3, f. 34-35.

13

TELEGRAMĂ A LUI ANGELO MICULESCU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BEIJING, CĂTRE OLIMPIA SOLOMONESCU, ADJUNCT AL MINISTRULUI FACERILOR EXTERNE, PRIVIND VIZITA LUI MIHAIL S. GORBACIOV ÎN RP CHINEZĂ

23 mai 1989, ora 09.00

La 22 mai a.c. am fost invitat la Ministerul de Externe, unde Dai Bingguo[26], directorul Direcției pentru URSS și țările socialiste Est-europene, a prezentat o informare privind vizita în RP Chineză

[26] *Dai Bingguo* (1941-), om politic și diplomat chinez; a contribuit la normalizarea relațiilor chino-sovietice (1987-1989); ambasador la Budapesta (1989-1991); vice-Ministru al Afacerilor Externe (1993-1995, 2003-2008); director al Departamentului Relații Internaționale al CC PCC (1997-2003), consilier de stat (2008-2013); SG al Comisiei de Politică Externă-CC PCC (2005-2013) și președinte al Universității din Jinan (din 2013). Din 2009, reprezentant special al Președintelui HU Jintao în dialogul strategic și economic cu SUA.

a tovarășului Mihail Gorbaciov[27]. În esență, interlocutorul a subliniat următoarele:

1. Realizată după peste treizeci de ani[28], întâlnirea chino-sovietică la cel mai înalt nivel a marcat normalizarea relațiilor pe linie de stat și a celor pe linie de partid.

A. Ambele părți au fost de acord – în decursul convorbirilor – ca relațiile bilaterale să fie guvernate de cele cinci principii ale coexistenței pașnice, acord consemnat și în cadrul comunicatului comun. Este prima dată când ambele părți recunosc principiile menționate ca fundament al raporturilor lor și aceasta are o semnificație majoră. Dacă în viitor se va acționa în spiritul acestor principii, raporturile bilaterale vor cunoaște o dezvoltare sănătoasă și normală.

B. Dezvoltarea relațiilor pe linie de partid va fi întemeiată pe cele patru principii, respectiv: respectul reciproc, neamestecul în treburile interne, independență și autonomie, deplină egalitate. În perspectivă, între cele două partide se vor realiza schimburi de experiență și informări reciproce asupra activității, fără ea să fie discutată forma de concretizare a acestora, cu ocazia întâlnirii.

C. Ambele părți au declarat că normalizarea raporturilor lor nu este în detrimentul intereselor altor state.

2. În spiritul „încheierii trecutului și deschiderii perspectivelor", s-au desfășurat discuții sincere, trecându-se în revistă problemele perioadelor anterioare în cadrul unor discuții sincere, deschise. Deng Xiaoping, în numele părții chineze, a arătat:

A. În trecut, Marile Puteri au împărțit și umilit China. Japonia a adus cele mai mari prejudicii, dar și Imperiul țarist și Uniunea Sovietică – într-o anume perioadă – au beneficiat masiv. Prin intermediul tratatelor inechitabile, inclusiv prin înțelegerea de la Yalta și cele încheiate cu Kuomintang-ul (Partidul Naționalist) rușii au răpit Chinei o suprafață de peste 3 milioane kilometri pătrați – inclusiv actuala RP Mongolă, inițial teritoriu aparținând Chinei.

B. În ultimii 30 de ani, principala amenințare la adresa securității Chinei a venit din partea URSS care, după deteriorarea relațiilor

[27] Vizita oficială a lui M.S. Gorbaciov a avut loc în perioada 15-18 mai 1989.

[28] Referire la vizita efectuată de Nikita S. Hrușciov, Prim-Secretar al PCUS și Președinte al Consiliului de Miniștri al URSS, în sept. 1959.

bilaterale, a concentrat trupe în Mongolia și la frontieră și a amplasat rachete în zonă.

C. Principala problemă a relațiilor bilaterale a fost tratarea Chinei de către URSS de pe o poziție de superioritate, marcată de inegalitate. S-au spus acestea – a afirmat directorul Dai Bingguo – pentru ca sovieticii să cunoască ceea ce gândesc chinezii și în viitor lucrurile vor merge bine. Partea sovietică a declarat că nu este în întregime de acord cu aceste păreri, dar a recunoscut că în anumite probleme, într-o anumită perioadă, a comis greșeli.

3. În problema majoră a situației din Kampuchia[29], partea chineză a reafirmat poziția sa:

A. Necesitatea unei retrageri reale a trupelor vietnameze și prevenirea unui simulacru;

B. După retragerea vietnamezilor înainte de alegeri, esențială este constituirea unui guvern provizoriu de coaliție cvadripartită condus de N. Sianuk[30];

C. Pentru prevenirea războiului civil, este necesară reducerea forțelor armate ale celor patru fracțiuni politice la nivel scăzut și egal;

D. Trebuie afirmată, cu claritate, lupta contra agresiunii externe. Vietnamul n-a abandonat programul său de constituire a Federației îndoctrineze. Poziția părții sovietice a fost diferită de cea chineză în o serie de aspecte importante: sovieticii nu sunt de acord cu constituirea guvernului provizoriu de coaliție și vor, în fapt, să permită guvernului lui Heng Samrin să joace un rol în perioada de tranzit și să mențină consecințele intervenției vietnameze, situându-se pe poziția Vietnamului.

Pe acest fond, nu s-au înregistrat progrese în substanță și părțile au contenit continuarea consultărilor.

[29] Din mai 1989 s-a revenit la vechea denumire Cambodgia, în locul Republicii Populare (1979-1989), formată în urma răsturnării guvernului Pol Pot (Khmerii roșii)

[30] *Norodom Sihanouk* (1922-2012), Rege al Cambodgiei (1941-1955, 1993-2004); Șef al Statului (1960-1970, 1975-1976, 1993); în 1982, în exil, a format un partid de rezistență anti-vietnameză (Coaliția Guvernamentală pentru Kampuchea Democrată-CGDK), păstrând locul Cambodgiei la ONU; la sfârșitul anilor 1980, La sfârșitul anilor 1980, s-au desfășurat negocieri pentru a se pune capăt ostilităților între Republica Populară Kampuchea, susținută de Vietnam și CGDK. În 1990, Consiliul Național Suprem al Cambodgiei a fost format ca un organism de tranziție pentru supravegherea problemelor suverane din Cambodgia, cu N. Sihanouk în calitate de președinte. *Acordurile de pace de la Paris* din 1991 și instalarea unei Autorități de tranziție a ONU în Cambodgia (UNTAC) în anul următor au permis organizarea alegerilor generale în 1993.

4. Abordarea altor probleme de interes bilateral.

A. Ambele părți au convenit reducerea trupelor de la frontiera comună la un nivel scăzut, corespunzător relațiilor de bună vecinătate. S-a căzut de acord asupra constituirii unui grup de lucru de diplomați și experți militari, fără a se preciza și funcționarea sa efectivă.

B. Partea chineză a exprimat speranța că partea sovietică va retrage complet trupele sale din RP Mongolă (nu numai % așa cum s-a declarat), iar aceasta s-a angajat să soluționeze acest aspect, după consultări cu partea locală.

C. Ambele părți au convenit să coreleze problemele frontierelor din est și vest și să soluționeze împreună aceasta, fără ca în prezent să se contureze o concepție concretă în această privință. Structura actuală de negociere va funcționa în continuare dar încă nu s-a precizat data următoarei runde de tratative.

5. În cadrul schimbului de păreri în probleme majore ale comitetului mondial s-a arătat:

Ambele părți s-au declarat pentru însănătoșirea fundamentală a vieții internaționale, pentru atingerea acestui obiectiv; partea chineză a apreciat că se impune instaurarea unei noi ordini politice internaționale pe baza celor cinci principii ale coexistenței pașnice.

6. Partea sovietică apreciază că e necesară afirmarea unei „noi gândiri politice". Ambele părți s-au angajat să nu urmărească obținerea hegemoniei în zona Asiei și Pacificului și în lume și să se opună oricui ar încerca să obțină orice tip de hegemonie. Partea chineză a declarat că va continua ferm politica sa independentă de pace, nu se va alia nimănui și nu va intra în relații strategice cu alte state.

Efectuând un schimb de păreri în problemele construcției socialiste, cele două părți au fost de acord că nu există un model unic al dezvoltării socialiste și al reformei, fiecare țară acționând în funcție de situația sa concretă. S-a convenit realizarea unui schimb de experiență referitor la desfășurarea procesului de reformă în cele două țări.

7. În cadrul convorbirilor dintre vicepremierul Tian Jiyun[31] și vicepreședintele Masliukov[32], s-a convenit convocarea sesiunii anuale a

[31] *Tian Jiyun* (1929-), om politic chinez, apropiat al lui Deng Xiaoping; Vicepremier al Consiliului de Stat (1983-1993).

[32] *Yuri Dmietrevici Masliukov* (1937-2010), om politic sovietic (rus); membru al BP al CC-PCUS, Prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri al URSS (1988-1991), acesta a

Comisiei mixte tehnico-ştiinţifice în luna iulie, la Moscova. Ambele părţi au manifestat interes pentru dezvoltarea schimburilor în zona de frontieră, precum şi a cooperării în industrie, transporturi, energie şi asigurării cu forţă de muncă, dar nu s-au abordat aspecte concrete.

8. La nivelul miniştrilor de Externe, în principal, s-a definitivat conţinutul comunicatului comun (negociat anterior de către adjuncţii de miniştri şi directori). Datorită timpului restrâns, s-au mai abordat, succint, problemele Peninsulei Coreene şi situaţia din Afghanistan, iar partea sovietică a informat asupra convorbirilor recente cu secretarul de stat american.

9. În concluzie, a subliniat interlocutorul, întâlnirea la nivel înalt va impulsiona dezvoltarea relaţiilor bilaterale în toate domeniile. Vor continua asemenea întâlniri între conducerile celor două ţări. Sigur, Deng Xiaoping nu va merge în URSS, el şi-a încheiat misiunea de a realiza vizite în străinătate.

În acelaşi timp, persistă probleme complexe care vor necesita eforturi pentru soluţionare – ceea ce, evident, nu era posibil în cadrul unei singure întâlniri la nivel înalt. Partea chineză nu se aşteaptă să nu mai apară noi probleme sau fricţiuni, chiar şi divergenţele sunt firești, dar esenţialul este ca abordarea lor să se facă în spiritul celor cinci principii ale coexistenţei paşnice care pot asigura o dezvoltare sănătoasă a relaţiilor bilaterale.

AMAE, fond *Telegrame. Beijing/1989*, vol. 3, f. 10-14.

14

TELEGRAMĂ A LUI ANGELO MICULESCU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BEIJING, CĂTRE OLIMPIA SOLOMONESCU, ADJUNCT AL MINISTRULUI FACERILOR EXTERNE, PRIVIND SITUAŢIA POLITICĂ DIN RP CHINEZĂ

23 mai 1989, Beijing, ora 09.00

Din ansamblul comentariilor făcute de membri ai Corpului Diplomatic (ministrul-consilier brazilian L[uiz] Amado, italian E[ugenio]

discutat şi problema achiziţionării de către chinezi a avioanelor de luptă MIG-27.

Campo, alţi diplomaţi) extragem o serie de aprecieri concordante cu privire la actuala situaţie politică din China. Situaţia continuă să fie în general confuză, făcând dificilă, orice presupunere asupra turnurii pe care o va lua în viitorul imediat. Deşi se înregistrează o anumită acalmie în rândurile masei demonstranţilor, existând indicii ale depăşirii punctului culminant al crizei, se apreciază că situaţia continuă să fie serioasă şi imprevizibilă. După cum ne-au informat miniştrii brazilian şi american, ambasadele lor au fost notificate că Preşedintele Yang Shangkun[33] şi-a anulat vizita în unele ţări ale Americii Latine.

Inactivitatea armatei şi, în consecinţă, ineficacitatea legii marţiale, denotă că: La nivelul conducerii politice şi militare persistă lipsa de unitate în ce priveşte hotărârea de recurgere la armată; Cei ce au favorizat această decizie (Deng Xiaoping, Yang Shangkun, Li Peng şi câţiva generali veterani din jurul acestora) ezită să ordone armatei să întreprindă acţiuni dure, în dorinţa de a ţine seama şi de cei care s-au opus sau au exprimat rezerve faţă de decizia respectivă (Zhao Ziyang[34], unii şefi militari provinciali).

Aprecierile diplomaţilor converg spre concluzia că, indiferent de evoluţia situaţiei, chiar în condiţiile în care autorităţile vor reuşi să o aducă sub control, evenimentele ultimei luni se vor repercuta, mai devreme sau mai târziu, asupra situaţiei politice din China, provocând schimbări notabile în orientările generale ale conducerii şi chiar în componenţa organelor acesteia.

Se mai exprimă opinia că, faţă de deteriorarea situaţiei politice din RP Chineză, ţările străine, îndeosebi Marile Puteri şi Puterile regionale vecine acestei ţări, trebuie să renunţe la orice încercare sau tentaţie de a obţine anumite avantaje politice sau de altă natură, amestecându-se, într-un fel sau altul, în această chestiune internă a Chinei. Diplomaţii apreciază că orice destabilizare din exterior a statului chinez ar avea consecinţe nedorite pe planul relaţiilor dintre state, consecinţe ce s-ar repercuta negativ asupra tendinţelor spre dialog şi destindere care s-au făcut simţite în viaţa internaţională în ultima perioadă.

AMAE, fond *Telegrame. Beijing/1989*, vol. 3, f. 15-16.

[33] *Yang Shangkun* (1907-1998), SG al Comisiei Militare Centrale a CC-PCC (1945-1956, 1981-1989); Preşedinte al RP Chineze (1988-1993).

[34] *Zhao Ziyang* (1919-2005), Premier al Consiliului de Stat (1980-1987); Secretar General al PCC (1987-1989).

15

TELEGRAMĂ A LUI ION TEȘU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VARȘOVIA, PRIVIND POLITICA EXTERNĂ A RP POLONE

23 mai 1989, Varșovia, ora 20.00

Tovarășului ministru Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe],
Tovarășului Nicolae Mihai [adjunct șef de secție-CC PCR],
Tovarășului Constantin Oancea [adjunct al Ministrului Afacerilor Externe],
DR I,

În ziarul guvernului „Rzeczpospolita" a apărut un amplu material referitor la răspunsurile date ziariștilor de ministrul de Externe, Tadeusz Olechowski[35], privind politica externă a RP Polonă în etapa actuală.

În principal ministrul de Externe a arătat următoarele probleme: „Suntem martorii unor schimbări profunde a sistemului socialist din Polonia. Procesul restructurării din URSS, favorizează căutări și rezolvări fără precedent, precum și elaborări de principii și mecanisme noi de conducere în țara noastră. Abandonarea liniei confruntărilor în relațiile Est-Vest, mărește sentimentul securității externe și deschide noi posibilități și direcții de dezvoltare reciproc avantajoase de colaborare".

Referindu-se la o serie de bariere și prejudecăți ideologice care au adus Poloniei prejudicii, Olechowski a dat ca exemplu limitările în folosirea patrimoniului civilizației.

„Frica deschiderii granițelor noastre, în fața fluxului de idei și cugetări noi, care au fost însoțite de limitări în deplasarea oamenilor din Est spre Vest și invers, au adus pierderi ireparabile, nu numai în domeniul culturii, dar și în știință, tehnică și economie. Astăzi Polonia este în cercul țărilor care cu toată fermitatea cer desființarea barierelor

[35] *Tadeusz Olechowski* (1926-2001), om politic și diplomat polonez; ambasador la Paris (1969-1972, 1976-1980), Cairo (1972-1974), Bonn (1983-1986); adjunct al ministrului Afacerilor Externe (1965-1969, 1980-1983, 1986-1988) și ministru al Afacerilor Externe (1972, 1988-1989).

dintre legăturile între oameni. Astfel privim și legăturile cu conaționalii noștri stabiliți în străinătate.

Reevaluări similare au loc și în alte direcții, amintind doar colaborarea bilaterală și multilaterală cu țările socialiste, atitudinea noastră față de procesele de integrare din Vest și căutarea posibilităților de stabilire a legăturilor directe economice cu economiile țărilor comunității economice europene, atitudinea față de așa-zisele «chemări globale» mai ales pericolul catastrofei ecologice.

Țelul principal rămâne întărirea și dezvoltarea relațiilor cu țările socialiste. În relațiile cu țările socialiste se află interesele noastre economice, sociale și culturale, dar și cele politice, cele care privesc securitatea noastră. În relațiile reciproce dintre țările socialiste ne distanțăm de situația în care am ascuns cu asiduitate tot ce ne diferenția, ce reprezenta interesul specific național. Odată cu adoptarea tezei necesității deideologizării relațiilor internaționale și începerea unei «gândiri noi» privind soarta omenirii, se reduce rolul internaționalismului socialist ca bază teoretic-ideologică de formare a relațiilor comunității țărilor socialiste. Ea este tot mai mult completată de categoria intereselor naționale. De aceea pot avea loc coliziuni de interes, ceea ce este natural ca și diferența de interese a diferitelor state, iar tangența lor pe planul relațiilor internaționale poate provoca, de asemenea, coliziuni".

La una din întrebările ziariștilor care se referă la faptul că în țările socialiste se conturează un tablou specific al confruntării între socialismul de tip vechi și noul socialism și dacă nu cumva această unitate în diversitate nu slăbește atitudinile comunității socialiste în problemele care au un caracter al intereselor de bloc, Olechowski a răspuns următoarele:

„Trebuie să subliniez că fiecare popor are dreptul de a alege un asemenea drum și mijloace de dezvoltare care îi convin, ceea ce se leagă deseori cu tradițiile și interesele naționale. În consecință, se naște acea diferențiere în țările socialiste exprimată pe fondul intereselor naționale. De aceea și în cadrul comunității noastre socialiste avem azi de a face cu țări care pășesc cu prudență și domol pe această cale, precum și cu țări care nu au pășit deloc pe acest drum. Cu siguranță că aceasta influențează asupra caracterului relațiilor reciproce și asupra formei politicii externe a întregii comunități. Aceasta se observă în diferitele foruri ale colaborării țărilor socialiste ca de

exemplu în lucrările organelor Pactului de la Varşovia sau CAER. Activitatea lor, deşi cresc greutăţile în căutarea acordurilor comune, a devenit mai autentică şi e un rezultat al compromisului părţilor. Se observă, de asemenea, că problemele de bază ale politicii faţă de problema păcii şi securităţii popoarelor, capătă mai uşor şi mai rapid acceptul partenerilor ca de exemplu constituirea unei politici economice". Referindu-se la o serie de întrebări privind procesul de dezvoltare al Conferinţei pentru Securitate şi Colaborare în Europa (CSCE), al constituirii unei «case europene comune», Olechowski a ţinut să arate că „Europa a ocupat întotdeauna un loc central în politica externă a Poloniei. Dorim o Europă a colaborării şi securităţii".

În finalul interviului, răspunzând întrebării: care sunt problemele cele mai grele pentru diplomaţia poloneză, ministrul de Externe a ţinut să arate că „cea mai grea sarcină se leagă de dilema: ce să facem pentru ca ţara să poată cât mai repede să păşească înainte, ca să nivelăm lacuna care ne separă de cele mai dezvoltate state. Tocmai de aceea problemele ce privesc asigurarea intereselor noastre economice, rezolvarea problemei datoriilor, accesul la tehnologiile moderne, dobândirea mijloacelor indispensabile pentru realizarea reformelor noastre, constituie pentru noi sarcini importante, realizări cărora le consfinţim cele mai mari eforturi".

În continuare a spus că: „în actuala situaţie internaţională trăinicia alianţelor este fără îndoială unul din factorii principali de asigurare a securităţii statelor participante la aceste alianţe. Este, de asemenea, evident că eficienţa alianţelor depinde în mare măsură de condiţiile participanţilor cât şi de concordanţa acţiunilor lor cu obligaţiile asumate. Credibilitatea de alianţă a Poloniei nu este chestionată de nimeni. Procesele reformelor şi rezultatele «mesei rotunde» creează premisele favorabile furnizării unei stabilităţi noi şi mai durabile. Ele nu pricinuiesc nici o schimbare în atitudinea Poloniei faţă de realizarea obligaţiilor de alianţă, dar mai ales slăbirea puterii de apărare care constituie un factor indispensabil al sistemului, ajutorului reciproc al statelor Pactului de la Varşovia, deoarece ele joacă rolul unuia din factorii principali ai schimbărilor pozitive care au loc la ora actuală în relaţiile Est-Vest, dar mai ales în dialogul privind securitatea şi colaborarea în Europa".

AMAE, fond *Telegrame. Varşovia/1989*, vol. 2, f. 143-146.

16

TELEGRAMA A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BUDAPESTA, PRIVIND REÎNHUMAREA LUI IMRE NAGY ŞI DECLARAREA ZILEI DE DOLIU NAŢIONAL LA 18 IUNIE

24 mai 1989, Budapesta, ora 17.00

Tovarăşului Ion Stoian [Seccretar al CC-PCR],
Tovarăşului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe],
Tovarăşului Ilie Ceauşescu [adjunct al ministrului Apărării Naţionale],
Tovarăşului Iulian Vlad [Departamentul Securităţii Statului]

Potrivit relatărilor presei ungare din 24 mai 1989, „Comisia pentru adevărul istoric" şi organele oficiale competente au realizat un acord referitor la organizarea acţiunii de reînhumare a fostului premier Imre Nagy şi a colaboratorilor săi apropiaţi, la 18 iunie a.c., care va fi declarată zi de doliu în RP Ungară.

Programul acţiunilor respective va cuprinde următoarele:

Orele 10.00 – depunerea de coroane de flori şi un miting de doliu în Piaţa Eroilor din centrul oraşului Budapesta, în cadrul căruia să ia cuvântul Miklós Vásárhelyi[36], singurul supravieţuitor al procesului lui Imre Nagy, care trăieşte în Ungaria, Sándor Rácz[37], fostul preşedinte al Consiliului muncitoresc al Capitalei, Imre Mécs[38], fost condamnat la moarte pentru rolul jucat în 1956, Béla Király[39], care este aşteptat să vină din SUA, şi un reprezentant al foştilor deţinuţi politici.

---

[36] *Vásárhelyi Miklós* (1917-2001), ziarist ungur, şef de presă al guvernelor Imre Nagy; după intervenţia sovietică din nov. 1956, deportat în România, apoi judecat şi condamnat la cinci ani închisoare; ulterior a fost traducător şi din 1973 dramaturg la MAFILM; membru al Parlamentului (1990-1994).

[37] *Rácz Sándor* (1933-2013), reprezentant al Partidului Micilor Agrarieni, veteran al Revoluţiei ungare din 1956.

[38] *Mécs Imre* (1933-), veteran al Revoluţiei ungare din 1956; sentinţa de condamnare i-a fost comutată în detenţie pe viaţă; aministiat în 1963 şi a lucrat ca inginer electrician. Ulterior a devenit membru fondator al Alianţei Liberalilor Democraţi (SZDSZ), fiind ales în 1990 în Parlamentul Ungariei.

[39] *Dr Király Béla* (1912-2009), fost ofiţer al armatei ungare, condamnat după 1945 la închisoare pe viaţă; eliberat a comandat Garda Naţională Maghiară în timpul Revoluţiei din 1956, apoi a fugit în SUA; din 1964 a predat *Istoria Militară* la Brooklyn College,

Orele 12.30 – începerea ceremoniei funerare în Piaţa Eroilor. Vor fi trase clopotele bisericilor din întreaga ţară şi din alte ţări ale lumii (SUA şi alte ţări europene) şi se va păstra un minut de reculegere. Sicriele vor fi transportate la cimitirul unde au fost anterior înhumate persoanele în cauză (parcela 301). Aici se va oficia, în cercul restrâns al familiilor şi invitaţilor, serviciul funerar, vor oficia preoţi catolici, reformaţi, evanghelici şi israeliţi.

În Piaţa Eroilor vor fi depuse şase sicrie, cu rămăşiţele pământeşti ale lui Imre Nagy, Miklós Gimes [jurnalist, expulzat din PMU în 1955, apropiat al lui I. Nagy, 1917-1958], Géza Losonczy [jurnalist, ministru de stat în timpul Revoluţiei, 1917-1957], Pál Meléter [comandantul Diviziei de blindate din Budapesta, promovat general şi ministru al Apărării în timpul Revoluţiei, 1917-1958], József Szilágyi [jurist, membru al PC în ilegalitate, ulterior ofiţer, scos din PMU pentru opiniile sale, în 1956, 1917-1958], ultimul sicriu fiind, simbolic, „al revoluţionarului necunoscut".

Organizatorii cheamă poporul ungar să aducă un omagiu tăcut şi evlavios şi să participe la acţiune numai cu drapele negre şi naţionale; participanţii din provincie şi din străinătate pot să-şi indice prezenţa prin pancarte. Ceremonia reînhumării, subliniază ei, „nu trebuie să ofere prilejul pentru demonstraţii cu caracter politic".

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 3, f. 222-223.

17

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BUDAPESTA, REFERITOARE LA PLATFOMA-PROGRAM A „CERCURILOR REFORMEI"- PMSU DE LA SZEGED

25 mai 1989, Budapesta, ora 21.00

Tovarăşului Emil Bobu [Biroul Politic-CPEx],
Tovarăşului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],

unde a devenit preşedinte al Departamentului de istorie şi Director al Programului *Society in Change in East-Central Europe*. S-a pensionat ca profesor emerit în 1982. După 1990 membru SZDSZ al Parlamentului ungar; ulterior consilier guvernamental.

Tovarăşului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe],
Tovarăşului Iulian Vlad [Departamentul Securităţii Statului]

Urmare la tg. noastră nr. 021038/22.05.89, privind întrunirea de la Szeged a „cercurilor reformei" din cadrul PMSU[40], *vă prezentăm* principalele prevederi ale proiectului „Platformei mişcării cercurilor reformei", dată publicităţii în cursul zilei de 23 mai, după cum urmează:

1. În prezent, în Ungaria se înregistrează criza acelui regim politic de tip asiatic, „despotic poststalinist", care s-a instaurat în această ţară în 1948, iar după 1956 a cunoscut unele îmbunătăţiri şi unele realizări temporare, dar în prezent este incapabil de a mai funcţiona; se impune, în consecinţă, schimbarea democratică şi socialistă a acestuia.

„Cercurile reformei" propun elaborarea unei concepţii ideologice, care „să înglobeze valorile trainice ale gândirii progresiste europene şi maghiare, ale mişcărilor socialiste, radicaliste şi liberaliste burgheze, ca şi ale mişcărilor populare; se impune, totodată, reexaminarea sistematică a hotărârilor ideologice adoptate după noiembrie 1958, ca şi reabilitarea tuturor celor care au fost afectaţi de aceste hotărâri".

2. Conducătorilor PMSU, care nu au dovedit sensibilitatea necesară faţă de problemele destinului naţional, le revine o mare răspundere, însăşi orânduirea economică, politică şi socială a „statului partinic" dovedeşte, în sine, în mod inevitabil o incapacitate structurală de funcţionare.

Ieşirea din criză poate fi garantată numai de către un program reformator, care să vizeze întregul model şi care să se extindă la toate sferele societăţii: ale economiei, politicii, infrastructurii, vieţii şi gândirii.

Partidul trebuie „să se retragă" din stat, administraţia acestuia urmând să fie înfăptuită de către specialişti. Se impune o reformă cuprinzătoare a administraţiei de stat.

Partidul trebuie să se angajeze în apărarea valorilor fundamentale ale omului şi societăţii, a libertăţii individului, democraţiei, libertăţii de expresie, siguranţei sociale şi a familiei, a sănătăţii, ştiinţei şi unui mediu ambiant *sănătos*. Trebuie sprijinite şi întărite formele autoconducerii societăţii civile.

PMSU trebuie să regândească, prin prisma intereselor universale ale individului şi ale naţiunii, internaţionalismul şi solidaritatea

[40] Vezi doc. nr. 11.

internațională. El trebuie să se fundamenteze pe baze raționale, acțiunile sale urmând să fie călăuzite de interesul național.

Partidul trebuie să-și asume răspunderea pentru maghiarimea din alte țări și pentru destinul minorităților din Ungaria.

„Cercurile reformei" se declară adepte ale creării „clasei comune europene", dar și pentru găsirea căilor care să ducă la înțelegerea între popoarele bazinului dunărean.

3. *Vorbind despre* bazele reformelor economice, în document se arată următoarele:

Necesitatea schimbării sistemului economic prin modificarea radicală a mecanismului politicii economice externe și, înainte de toate, a conținutului și formelor colaborării CAER.

Reforma sistemului de proprietate, transformarea acesteia într-o proprietate pluralistă, echilibrată, care să consolideze piața.

Finanțarea cheltuielilor statului într-un mod care să permită controlul acestora.

Crearea unei *piețe moderne a banului și capitalului* (sistem bancar competitiv, societăți pe acțiuni etc.).

Crearea unui sistem corespunzător de asigurări sociale.

Modernizarea radicală a activităților economice ale statului (conducerea economică, sistem financiar, apărarea pieței, administrarea averii statului).

Transformarea agriculturii într-o ramură competitivă la nivel mondial.

4. Problema cheie *a reformei economice* o constituie reforma proprietății. *Actualele proiecte de modificare a legii proprietății pământului sunt inacceptabile, întrucât prevăd o reformă voalată și împărțirea averii sociale între indivizi, care nu vor ști s-o administreze. Aceasta nu ar face decât să consacre monopolurile din sfera proprietății existente în prezent, împiedicând acțiunea legilor pieței și crearea unei piețe adevărate a capitalului.* Legea proprietății va trebui să dispună cu privire la viitorul întreprinderilor de stat și cooperatiste, sistemul administrării averii statului, garantarea împotriva concentrării monopoliste a proprietății, ca și asupra proprietății sociale și funcționarea pieței capitalului.

5. PMSU se află el însuși într-o criză gravă și restructurarea sa internă nu ține pasul cu transformările sistemului instituțiilor politice care au început deja.

Partidul nu are în prezent un program politic național corespunzător și nu dispune de o conducere autentică și de o masă de membri capabili de acțiune. Dorim un partid care să aibă inițiativă și să se adapteze la societatea pluralistă și democrația pluripartinică. În vederea acestui obiectiv se cere organizarea unui congres cu delegați aleși în mod democratic, care să se întrunească în toamna acestui an. Sarcina acestuia ar reprezenta-o elaborarea unui program național de ieșire din criză, circumscrierea structurii fundamentale a unui partid, care să aibă caracter de mișcare politică, precum și elaborarea noului statut și alegerea conducătorilor veridici, capabili să traducă în viață, în mod sistematic, programul reformei.

PMSU trebuie să se transforme dintr-un partid de cadre și de clasă, într-un partid de orientare marxistă și de stânga al comunității. El trebuie să se bazeze pe valorile mișcărilor sociale ale secolului XX și ale gândirii burgheze progresiste. Partidul trebuie să renunțe la centralismul democratic, activitatea sa urmând să se bazeze pe o democrație de partid deplină (publicitate, libertatea platformelor, vot universal, congrese de lucru anuale etc.). În sânul PMSU trebuie să ia ființă un sistem orizontal și vertical de raporturi, trebuie sprijinită crearea organizațiilor teritoriale de partid, care să se alinieze noului sistem electoral, parlamentar și local.

Se impune schimbarea denumirii partidului, reflectarea de către aceasta a caracterului democratic-socialist al partidului înnoit.

Se cere asigurarea unei publicități depline a curentelor din sânul partidului prin apariția unui nou organ de presă intitulat „platformă".

PMSU este chemat să asigure trecerea pașnică la statul orânduirii democratice, angajându-se ferm că nu va folosi forța pentru a-și *asigura* sau păstra puterea.

6. Ungaria poate ieși din actuala criză numai prin realizarea unui consens social, care să conducă la crearea pașnică a statului noii orânduiri democratice. În realizarea acestei sarcini istorice, toate forțele politice trebuie să-și asume răspunderea, și cu atât mai mult PMSU, a cărui guvernare de 40 de ani a adus țara la actuala criză. Această sarcină o va putea realiza numai un partid radical înnoit, și de aceea se preconizează să fie dusă la bun sfârșit în două etape:

a) prin împărțirea puterii,

b) iar ulterior prin socializarea puterii.

Documentul prevede, în continuare, sarcinile de viitor:

Crearea consensului minimal pentru prevenirea catastrofei economice, a anarhiei și a reîntoarcerii la vechile stări de lucruri. Aceasta ar urma să fie realizată prin împărțirea puterii.

Reprezentanții puterii să înceapă neîntârziat negocieri de conținut cu „masa rotundă a opoziției"; CC al PMSU este somat să adopte la proxima Plenară o hotărâre în acest sens, în caz contrar, se impune ca Guvernul sau Parlamentul să inițieze, în numele puterii, asemenea negocieri.

Negocierile respective trebuie să ducă la realizarea unui consens asupra legilor de adoptat pentru crearea condițiilor transformărilor democratice.

Părțile la negocieri să-și asume, reciproc, obligația de a renunța la folosirea forței, declarând că urmăresc realizarea unui consens și nu discreditarea reciprocă. Se cere în mod special *opoziției democratice* să dovedească loialitate față de guvern.

Se propune „cercurilor reformei" să intre în contact cu „masa rotundă a opoziției" și să acționeze pentru crearea unei coaliții de jos în sus.

Sunt sprijinite propunerile vizând începerea unor negocieri multilaterale cu sindicatele și organizațiile profesionale.

7. Pledând în favoarea *începerii* neîntârziate a reformelor, autorii proiectului „platformei" subliniază, totodată, importanța schimbării radicale a modelului socio-economic actual, care să conducă la o economie de piață eficientă, bazată pe o reformă a proprietății; se evidențiază semnificația drepturilor individuale și colective, a suveranității poporului și autoconducerii, în cadrul unui sistem pluripartit.

8. Consfătuirea de la Szeged a mai adoptat o „declarație" și un apel.

Declarația statuează că Imre Nagy, membru fondator al PMSU, a fost condamnat și executat în urma unui proces înscenat, și se cer măsurile care se impun; totodată, propune ca CC al PMSU „să adopte o poziție corespunzătoare", încă înainte de 16 iunie, când Imre Nagy va fi reînhumat. „Cercurile reformei" își declară intenția de a participa la această ceremonie.

Apelul cheamă „cercurile reformei" din PMSU să procedeze la strângerea de semnături în favoarea convocării congresului partidului, în locul Conferinței naționale preconizate.

Întâlnirea „cercurilor reformei" de la Szeged din zilele de 20-21 mai a.c., precum și conținutul „platformei" adoptate la întâlnirea respectivă, demonstrează puternica criză în care se află în prezent PMSU.

În cadrul partidului se duce, de mai mult timp, o luptă între apărătorii liniei tradiționale (susținătorii lui János Kádár) și partizanii reformelor și înnoirii partidului, membrii Biroului Politic (Imre Pozsgay și Rezső Nyers) au creat aceste „cercuri ale reformei", prin care s-a trecut la demolarea partidului din interiorul său.

Secretarul General, Károly Grósz, a făcut concesii după concesii, aducând partidul în pragul destrămării sale; se vorbește în mod public despre iminenta sa înlocuire.

„Cercurile reformei" reprezintă, în fapt, o deviere de dreapta, care sub pretextul înnoirii partidului, urmăresc lichidarea acestuia, și odată cu el, desprinderea Ungariei din sistemul socialist și instaurarea orânduirii burgheze.

Singura forță care ar fi în măsură să întoarcă Ungaria de pe acest drum este armata.

Teama de o eventuală lovitură de stat, din partea armatei, l-a determinat pe Primul-Ministru să se întâlnească, recent, cu membrii Consiliului Apărării. La această întâlnire a mai participat și ministrul de Interne Horváth István, cu principalii săi colaboratori.

Există ideea că o eventuală lovitură de stat ar putea fi inițiată chiar de Primul-Ministru Miklós Németh, sprijinit de armată și de forțele Ministerului de Interne, inclusiv de gărzile muncitorești.

Reformele politice, economice și sociale au creat în Ungaria o stare de confuzie și liberalism.

Un moment deosebit de critic îl va constitui, pentru stabilitatea situației din Ungaria, ziua de 16 iunie a.c., când vor avea loc ceremoniile de reînhumare a lui Imre Nagy și a foștilor săi colaboratori apropiați.

Sunt așteptate să sosească în Ungaria, pentru a participa la această reînhumare, câteva zeci de mii de persoane, în special membri ai emigrației ungare după evenimentele din 1956.

În climatul politic actual din Ungaria, prezența unor foști ofițeri horthiști și a altor elemente reacționare ar putea determina acțiuni cit totul neprevăzute.

În rândul Corpului Diplomatic au loc discuții și se manifestă mult interes față de evoluția evenimentelor din această țară.

Ambasadorul Belgiei îmi spunea în cursul dimineții de astăzi că „nu mai înțelege ce se întâmplă în această țară. În partid este un haos, membrii Biroului Politic fac fel de fel de declarații, fără să țină seama unul de altul. În Parlament se revocă hotărâri luate cu 2-3 ani în urmă". După

părerea diplomatului belgian, „în Ungaria este nevoie de o mână de fier, de un De Gaulle", care, pe lângă forță, să aibă și idei. Nu vede însă cine ar putea fi această personalitate.

Vom urmări cu atenție și vom informa despre evoluția evenimentelor politice din această țară.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 3, f. 227-233.

18

TELEGRAMĂ A LUI ANGELO MICULESCU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BEIJING, CĂTRE OLIMPIA SOLOMONESCU, ADJUNCT AL MINISTRULUI FACERILOR EXTERNE, PRIVIND EVOLUȚIILE POLITICE DIN RP CHINEZĂ

26 mai 1989, Beijing, ora 07.00

În comentariile din Corpul Diplomatic se accentuează ideea că, în prezent, în sânul conducerii chineze se desfășoară o confruntare între două grupuri cu poziții și abordări diferite în ce privește reglementarea situației curente și atitudinea față de revendicările studenților.

Absența Secretarului General Zhao Ziyang din acțiuni politice rămâne în continuare un element ce permite speculații referitoare la atitudinea sa rezervată sau chiar de opoziție față de măsurile adoptate până în prezent.

De asemenea, din contactele cu diplomații străini, am reținut observațiile lor cu privire la necesitatea acută ca autoritățile chineze să întreprindă ceva pentru soluționarea actualei situații. Cercurile de afaceri străine și autoritățile politice din alte țări solicită intens reprezentanților lor din Beijing să informeze asupra situației guvernului, pozițiilor și intențiilor sale de viitor.

Poziția de expectativă adoptată față de studenți sau lăsarea remedierii unor aspecte colaterale (medicale, administrative etc.) pe seama unor organe și organizații municipale, apreciază observatorii politici străini, nu este de natură a favoriza evoluții pozitive ale situației și de a „dezamorsa" eventuale izbucniri viitoare legate de persistența elementelor de instabilitate pe fondul politic al problemelor ridicate de studenți.

AMAE, fond *Telegrame. Beijing/1989*, vol. 3, f. 43.

19

TELEGRAMĂ A LUI ANGELO MICULESCU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BEIJING, CĂTRE OLIMPIA SOLOMONESCU, ADJUNCT AL MINISTRULUI FACERILOR EXTERNE, PRIVIND SITUAȚIA DIN CAPITALA CHINEZĂ ȘI POZIȚIA FERMĂ A GUVERNULUI DE RESTABILIRE A ORDINII PUBLICE

28 mai 1989, Beijing, ora 07.00

În a șaptea zi de la instituirea legii marțiale în Beijing, constatăm continuarea scăderii tensiunii din oraș și o accentuată tendință spre normalizarea situației.

1. Trupele chemate să aplice legea marțială s-au repliat pe poziții, în afara orașului, și au organizat tabere improvizate, unde s-au instalat. Din informații care circulă în Corpul Diplomatic – dar neconfirmate de partea chineză – se conturează probabilitatea apelării la noi forțe militare deviate însă din alte regiuni.

2. Ieri după-amiază au continuat demonstrațiile organizate de studenți și reprezentanții unor organe de presă, instituții academice etc., pe arterele principale și în Piața Centrală. În afara apelurilor la extinderea procesului democratic, reforma politică, libertatea cuvântului etc., s-au înmulțit criticile și acuzațiile la adresa lui Li Peng, ca exponent al adoptării unor măsuri de represiune contra studenților, a liniei dure față de studenți și în general față de manifestanți.

3. Din contacte recente cu instituțiile chineze, am reținut informații privind probabilitatea convocării unei ședințe a Comitetului permanent al Adunării Naționale a reprezentanților populari, în perioada următoare. În acest sens, tovarășul Wan Li a revenit la Beijing, ieri după-masă.

4. Semnalăm faptul că, la 25 mai a.c., în cadrul primirii unor noi ambasadori (ai Nigeriei, Mexicului și Birmaniei), premierul Li Peng a reafirmat fermitatea guvernului în reglementarea situației și a avertizat asupra amestecului unor guverne străine în treburile interne ale Chinei. Li Peng a afirmat o netă distincție între măsurile avute în vedere de guvernul chinez, în cadrul legii marțiale și modul în care s-ar fi acționat, în cazul impunerii controlului militar – ceea ce ar fi semnificat și recunoașterea pierderii controlului de către guvern.

AMAE, fond *Telegrame. Beijing/1989*, vol. 3, f. 41-42.

20

TELEGRAMĂ A LUI ION TEȘU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VARȘOVIA, CĂTRE MINISTERUI AFACERILOR EXTERNE PRIVIND CAMPANIA ELECTORALĂ ȘI INTERESUL CERCURILOR OCCIDENTALE FAȚĂ DE EVENIMENTELE ÎN DESFĂȘURARE DIN POLONIA

29 mai 1989, Varșovia, ora 19.00

Vă informăm că deosebit de activa campanie electorală desfășurată de „Solidaritatea" este susținută și cu importante fonduri din străinătate, dovadă în plus a intereselor cercurilor din Europa Occidentală și SUA față de evenimentele din Polonia.

Astfel, pentru anul bugetar curent Congresul SUA a aprobat alocarea sumei de 3 mil[ioane]. dolari pentru asistența financiară a opoziției poloneze (în 1987 „ajutorul" s-a ridicat la 1 mil. dolari, iar în 1988 la 2 mil. dolari). La aceasta se adaugă sprijinul material al sindicatelor din RFG, Italia, Belgia și, evident, SUA.

În Bundestagul vest-german, deputatul Gert Weisskirchen[41] a prezentat recent „conceptul vest-european" de colectare de fonduri în RFG pentru susținerea scopurilor electorale și politice ale „Solidarității" și Comitetului său cetățenesc.

Birourile „Solidarității" din Bruxelles, care operează sub denumire codificată „Polonia", au încasat de la începutul acestui an suma de 300 000 dolari.

Cunoscând nevoile practice ale opoziției, postul de radio „Europa liberă" plătește articolele publicate de emigrația poloneză și interviurile luate unor lideri ai „Solidarității" în echipamente de telecomunicații și tipografie.

Pe de altă parte, în SUA acționează organizații care asigură, prin contrabandă, alimentarea Poloniei cu broșuri, cărți, periodice și manifeste. În afara acestui „sprijin", fundații particulare americane colectează sume importante destinate opoziției poloneze.

Tot prin contrabandă se asigură pătrunderea din SUA în Polonia a echipamentelor video, foto, computerelor, echipamentelor tipografice,

[41] *Gert Weisskirchen* (1944-), deputat social-democrat vest-german (Baden Württemberg) din 1976.

chiar și a grenadelor fumigene. Așa se explică și faptul că un periodic clandestin ca „Mazowsze Weekly" este tipărit cu „ultima" tehnologie laser.

Presa, radioul și televiziunea poloneză au făcut referire la acest sprijin din afară acordat „Solidarității", criticând faptul că „Solidaritatea" a acceptat aceste fonduri.

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia/1989*, vol. 2, f. 160-161.

21

TELEGRAMĂ A LUI ANGELO MICULESCU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BEIJING, CĂTRE OLIMPIA SOLOMONESCU, ADJUNCT AL MINISTRULUI FACERILOR EXTERNE, PRIVIND CRIZA POLITICĂ PRELUNGITĂ ȘI CONSECINȚELE EI ASUPRA RELAȚIILOR EXTERNE POLITICE ȘI ECONOMICE ALE RP CHINEZE[42]

30 mai 1989, Beijing, ora 06.00

Actuala criză politică prelungită din China a făcut ca programul relațiilor politice și economice externe, minuțios pregătit la începutul anului în curs și aprobat de conducerea Chinei, să sufere perturbări notabile, la diferite niveluri de execuție, inclusiv la nivelul cel mai înalt. Conducători și membri ai unor instituții guvernamentale, academice, educaționale și de cercetări, cu care suntem în contact (ex. Zhang Delin și Zhang Qing, directori adjuncți din MAE, Wang Yiping, director al Institutului de Cercetări Juridice, etc), ca și reprezentanți bine informați ai cercului diplomatic (miniștri- consilieri: japonez, francez, canadian, bulgar, mexican), au făcut comentarii care, coroborate cu propriile noastre observații, conduc la următorul tablou al situației semnalate:

1. Guvernele statelor străine au luat notă de lipsa de hotărâre și ezitările manifestate de autoritățile chineze în primele săptămâni de la declanșarea crizei, de informațiile referitoare la existența unor diviziuni în rândul conducerii de partid, guvernamentale și a armatei, și de analogiile ce se fac între efectele actualei crize și efectele destabilizatoare ale unor mișcări și tulburări similare, petrecute anterior în China. Toți

[42] Vezi și doc. nr. 14, 18, 19.

acești factori au diminuat credibilitatea guvernului chinez în percepția guvernelor străine, mai ales în ce privește valabilitatea și viabilitatea înțelegerilor și aranjamentelor pe care acestea le-au realizat sau urmau să le realizeze cu actuala echipă guvernamentală a Chinei.

2. Într-un efort de corectare a acestei percepții, autoritățile chineze au acționat pentru a demonstra, direct sau indirect, faptul că guvernul central este stăpân pe situație, capabil să controleze actuala criză și să onoreze înțelegerile realizate cu guverne și parteneri economico-financiari străini.

Această interpretare a fost dată, de pildă, declarațiilor făcute de Premierul Li Peng, la 25 mai a.c., cu ocazia primirii a trei noi ambasadori străini, în care, în afara asigurărilor de stabilitate și control, oficialitatea chineză a mai introdus ferm ideea necesității neamestecului în treburile interne ale Chinei – aluzie evidentă la Camera Reprezentanților a SUA și țările membre ale Parlamentului european, foarte active în această perioadă pe tema crizei din China. Premierul Li Peng a prevenit că amestecul în orice forme va avea drept consecință o înrăutățire nedorită a relațiilor țărilor respective cu RP Chineză.

Un alt exemplu de acțiune cu adresă similară l-a constituit articolul publicat la 26 mai a.c. în ziarul „China Daily" și preluat in extenso de agenția „Xin-hua", intitulat semnificativ „Legăturile economice dintre China și SUA urmează să înregistreze o nouă dezvoltare".

3. Datorită crizei, importante activități de contacte la nivelul cel mai înalt nu au mai putut avea loc. Incertitudinile privind durata crizei au făcut ca activitățile respective să nu fie reprogramate, ci pur și simplu întrerupte, anulate sau amânate *sine die*. Astfel, Președintele Yang Shangkun și-a contramandat turneul în patru țări importante din America Latină (Argentina, Brazilia, Mexic și Uruguay), președintele Parlamentului, Wan Li, a fost nevoit să-și scurteze vizita în America de Nord (SUA), iar vizita Reginei Olandei, proiectată pentru sfârșitul lunii mai, a trebuit să fie anulată. Și în domeniul economic au fost înregistrate efecte negative ale crizei politice, astfel:

4. A. Principalele guverne și investitori străini (Japonia, SUA, CEE etc.), au suspendat fluxurile de capital, până la clarificarea situației;

B. În domeniul turistic, numeroase agenții străine au anulat contracte deja încheiate sau au suspendat negocieri în curs, cu perspectiva reducerii considerabile a volumului încasărilor pe anul 1989;

C. Au fost anulate deplasări în și din China, ale unor delegații economice, comerciale și financiare. În cazul celor deja aflate în această țară, eficacitatea a fost redusă, datorită nivelului scăzut la care au fost purtate discuțiile și incertitudinii acestora.

Vom continua să observăm evoluția situației descrise mai sus și vom semnala aspectele ce ar putea prezenta interes pentru Centrala MAE.

AMAE, fond *Telegrame. Beijing/1989*, vol. 3, f. 64-65.

22

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, PRIVIND POLITICA EXTERNĂ A RP UNGARE

31 mai 1989, Budapesta, ora 17.00

Tovarășului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe],
Tovarășului Ilie Ceaușescu [adjunct al ministrului Apărării Naționale],
Tovarășului Iulian Vlad [Departamentul Securității Statului],

Redacția ziarului „Magyar Nemzet" a organizat o masă rotundă asupra politicii externe ungare, la care au participat: adjunctul ministrului de Externe, József Bényei, adjunctul șefului secției de Relații Externe al CC al PMSU, Csaba Tabajdi[43], Rudolf Joo[44] și istoricul Miklós Szabó, din partea grupărilor alternative a „Forumului Democratic Ungar" și respectiv „a Asociației Democraților Liberi".

[43] *Tabajdi Sándor Csaba* (1952-), fost atașat cultural în URSS (1975-1982); adjunct al Departamentului Relații Internaționale al CC-PMSU (1986-1989) și șef al Secretariatului Colegiului Minorităților Naționale și Etnice în guvernul ungar (1989-1990); membru al Adunării Naționale (1990-2004).

[44] Acesta a pregătit pentru Forumul Democratic Maghiar un raport privind situația minorității maghiare în timpul România, lucrare publicată în 1988: *Report on the situation of the Hungarian minority in Rumania*; ulterior în 1994, în calitate de asistent al secretarului de Stat la Ministerul Apărării ungar, avea să publice, în SUA, împreună cu profesorul Andrew Ludanyi de la Ohio Northern University: *The Hungarian Minority's Situation in Ceausescu's Romania*, East European Monographs, Columbia University Press, Bradenton, 1994).

Participanții la discuții au avut mai multe puncte de vedere comune asupra modului în care se va desfășura activitatea de politică externă ungară în condițiile procesului de democratizare a societății ungare și în perspectiva instaurării sistemului pluriparlit în această țară.

Astfel, s-a subliniat că în noile condiții, „diplomația deschisă devine cea mai importantă valoare a democratizării relațiilor internaționale" și că această diplomație va trebui realizată, în practică, de „un minister de Externe independent", format din specialiști, profesioniști, care să nu fie reprezentanți sau sub controlul politic; se consideră că numai în aceste condiții vor putea fi reprezentate, mai bine, interesele naționale ungare pe plan extern.

Csaba Tabajdi a arătat că, în condițiile viitorului sistem multipartit, „partidele politice, câștigătoare în alegeri, vor hotărî și politica externă".

József Bényei a subliniat că Ministerul de Externe ungar a început deja o amplă activitate de contacte și consultări cu diferitele partide și grupări apărute pe scena politică ungară, în vederea „realizării deschiderii politice" și stabilirii acelor categorii de probleme în care, în interesul națiunii ungare, punctele de vedere sunt comune. În acest sens, ministerul a propus mișcărilor alternative constituirea unui „comitet comun de consultări", în care să fie abordate „probleme esențiale ale politicii externe ungare de azi", cum ar fi: apartenența la Tratatul de la Varșovia, la CAER, problema neutralității Ungariei etc.

Rudolf Joo susține că „în prezent, în Ungaria nu este creată structura organizatorică și mecanismul care să permită inițiativele unei politici externe pluraliste", fapt ce impune, mai întâi stabilirea unui „cadru intern" în acest domeniu. Istoricul Miklós Szabó a susținut necesitatea stabilirii, încă din această etapă, a problemelor esențiale ale politicii externe ungare, în care pozițiile diferitelor grupări pot să coincidă, indiferent de opțiunile politice din alte domenii.

Acesta a exemplificat cu situația înregistrată în Ungaria interbelică, când „în cea mai importantă problemă a Ungariei, s-a realizat un consens deplin, stabilindu-se necesitatea revizuirii Tratatului de la Trianon și a realipirii teritoriilor locuite de maghiari". În continuare, Miklós Szabó a subliniat că „un asemenea consens este posibil și în situația de astăzi, în legătură cu preocuparea față de soarta ungurilor care trăiesc în afara granițelor noastre. Aceasta va deveni o preocupare comună, care va putea reprezenta principala problemă a politicii externe maghiare,

iar pentru realizarea ei, grupările de cele mai diverse orientări politice vor acționa împreună, punându-și de acord activitatea".

În același timp, participanții la masa rotundă au subliniat posibilitatea că, pe lângă „probleme de interes național" asupra cărora există consens din partea tuturor forțelor și grupărilor, vor exista și probleme, cum ar fi apartenența la Tratatul de la Varșovia sau recunoașterea sau nu a statului palestinian, asupra cărora nu se va putea realiza consensul. În această situație, va trebui stabilit, pe baza înțelegerilor dintre diferitele grupări și partide, un proces constant de consultări și tratative, care să ducă, în final, la „consensul național".

„Consensul național" va putea fi realizat, în opinia lui Csaba Tabajdi, în domeniul politicii externe, în probleme de interes general pentru Ungaria, cum ar fi: „dezvoltarea comerțului exterior și menținerea legăturilor cu naționalitatea maghiară din țările vecine, precum și cu ungurimea din Occident".

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 3, f. 232-233.

23

TELEGRAMĂ A LUI ION TEȘU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VARȘOVIA, PRIVIND NOILE LEGI REFERITOARE LA RAPORTURILE DINTRE STAT ȘI BISERICA CATOLICĂ

1 iunie 1989, Varșovia, ora 19.00

Tovarășului Lucian D. Petrescu [director-MAE],
Tovarășului Ion Cumpănașu [președinte-Departamentul Cultelor]

În ședința sa din mai a.c. Seimul polonez prin 306 voturi pentru, 2 contra și 12 abțineri s-a aprobat o serie de legi care reglementează relațiile dintre Biserica Catolică și Stat. Ele conferă o personalitate juridică Bisericii Catolice, aceasta beneficiind de un statut special. Legile (raportul dintre Stat și Biserica Catolică, garanțiile libertății de conștiință și credință, asigurarea socială a preoților) acordă Bisericii dreptul de tranzacții financiare și imobiliare, dreptul de construire a

bisericilor fără autorizații prealabile, dreptul de cler în armată, în penitenciare, spitale, școli etc., dreptul la presă proprie și scutirea de serviciu militar pentru seminariști.

Statul și Biserica au convenit crearea unei comisii mixte care să se ocupe de restituirea unor bunuri confiscate în perioada anterioară bisericii.

Legile reglementează, în general, libertatea de credință și conștiință, separă Biserica de Stat și Școala de Biserică, egalitatea tuturor cetățenilor indiferent de atitudinea lor față de religie, precum și recunoașterea rolului bisericilor în viața socială.

Aceste legi vor deschide calea legăturilor diplomatice cu Vaticanul, aceasta urmând să aibă loc la finele anului.

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia /1989*, vol. 2, f. 177.

24

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, PRIVIND INTERVIUL ACORDAT DE SECRETARUL GENERAL AL PMSU TELEVIZIUNII UNGARE ȘI UNELE APRECIERI ASUPRA POZIȚIEI ACESTUIA FAȚĂ DE SITUAȚIA INTERNĂ A PARTIDULUI

1 iunie 1989, Budapesta, ora 20.00

Tovarășului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe]

Károly Grósz, Secretar General al PMSU a dat, în seara *zilei de 30 mai a.c.*, un interviu Televiziunii ungare, care a fost reprodus de principalele cotidiene, rezultând următoarele *principale aspecte.*

Încă de la început a ținut să sublinieze că membrii de astăzi ai partidului „nu au nici un motiv să stea cu capul plecat, să se rușineze" de apartenența la PMSU, ei nefiind răspunzători pentru unele greșeli ale trecutului.

În legătură cu opiniile vehiculate în societatea ungară de azi, care afirmă că PMSU a condus Ungaria pe un drum greșit în ultimele

patru decenii, Károly Grósz a respins ferm această idee, a arătat că au fost unele greșeli, unele hotărâri necorespunzătoare, dar întregul drum parcurs de societatea ungară în anii socialismului nu poate fi etichetat drept „greșit".

Răspunzând la o întrebare legată de faptul că PMSU *s-ar afla în situația* de a pierde puterea, deoarece acesta „nu are un program politic, iar conducerea sa nu se bucură de încredere", Károly Grósz a subliniat că partidul nu se află în această situație și că a apărut doar o schimbare în poziția lui inițială în legătură cu pluralismul politic.

Astfel, dacă inițial PMSU opta pentru un pluralism politic în cadrul sistemului unipartit, acum opțiunea lui se îndreaptă spre pluralism în cadrul sistemului multipartit. Secretarul General a ținut să arate că una din activitățile deficitare ale PMSU a fost cea din domeniul politicii de cadre, „fapt ce a permis intrarea în partid a unor oameni care nu au făcut acest pas datorită convingerilor lor politice, ci din interese carieriste", iar astăzi se poate vedea cât de ușor *aceștia își schimbă poziția.*

În legătură cu reabilitarea lui Imre Nagy, Károly Grósz a menționat că, în prezent, continuă studierea condițiilor în care acesta a fost condamnat, a documentelor *care, în ultimul timp, au fost* obținute *inclusiv de la* partidele frățești și din alte țări, și că în situația în care din această examinare va rezulta că fostul Prim-Ministru a fost condamnat pe nedrept, se va lua hotărârea corespunzătoare. Totodată, a ținut să sublinieze că din arhivele partidului rezultă că PMSU, János Kádár, respectiv conducerea partidului din acea perioadă, nu a dat nici o indicație celor care s-au ocupat de procesul lui Imre Nagy. În același timp, este adevărat că niciun organism al PMSU nu a luat poziție în „problema Imre Nagy".

Károly Grósz a mai subliniat că, din câte se cunoaște până în prezent *în legătură cu* soarta lui Imre Nagy, aceasta s-a hotărât „pe baza unor interese politice internaționale", iar în legătură cu condamnarea la moarte *a acestuia* „nu a existat nicio hotărâre de partid". Referitor la renunțarea convocării conferinței partidului, programată pentru toamna acestui an, în favoarea unui congres al PMSU, Károly Grósz a arătat că, în ceea ce-l privește, rămâne în continuare la părerea că partidul nu este încă pregătit pentru congres, dar că subiectele care au fost gândite, inițial, pentru conferință pot fi abordate și de congres. Principalul subiect este cel al elaborării proiectului programului

partidului, acest *proiect* fiind dat în grija unui comitet condus de Imre Pozsgay. În legătură cu stadiul *acestui* program, Károly Grósz a reprodus chiar afirmația lui Imre Pozsgay, potrivit căreia elaborarea *programului* se află doar în faza exprimării poziției față de trecut, fapt pentru care *programul* ar putea fi definitivat doar în primăvara anului viitor.

K. Grósz a respins ideea că schimbarea conferinței din acest an s-ar fi făcut la dorința „cercurilor reformei" conduse de Imre Pozsgay.

Referindu-se la opiniile exprimate de Imre Pozsgay în interviul acordat postului de radio „Europa Liberă", în legătură cu transformarea PMSU într-un partid având ca model partidele socialiste din Franța, Italia, Austria sau țările nordice, Károly Grósz a arătat: „eu îl respect pe Imre Pozsgay, dar îi recomand să nu își supraaprecieze într-o asemenea măsură, rolul", căci „orientarea și profilul partidului în următoarele decenii nu vor fi hotărâte de o singură persoană".

În opinia lui K. Grósz, „partidul maghiar trebuie să revină la izvoarele marxiste", să devină un partid „cu un profil politic individualizat", bazat pe marxism.

Secretarul General a ținut să precizeze că, de mai mult timp, PMSU *nu este* o formațiune politică unitară, în cadrul lui existând mai multe curente și grupări. Astfel, principalele trei grupări de azi sunt: „o grupare cetățenească", care se pronunță pentru „democrație nepartinică", „o grupare centristă" și „o grupare care se pronunță ferm pentru calea socialistă".

La afirmația reporterului că K. Grósz aparține grupării centriste, acesta nu a negat acest lucru, afirmând că „nu-mi place să-mi schimb poziția, dar nu-mi place nici să rămân în urmă. Nu sunt reformist, nu sunt fundamentalist, sunt comunist".

Secretarul General a subliniat că, în prezent, PMSU „*dorește* în mod serios regimul pluripartit", deoarece acesta va putea duce mai ușor la găsirea și recunoașterea acelei forțe politice care se va bucura de sprijinul marii părți a națiunii și va putea exprima mai bine interesul țării.

În încheiere, K. Grósz a arătat că, și în condițiile existenței celor trei fracțiuni, PMSU „rămâne un partid puternic, așa cum este cazul multor partide puternice din alte țări", dar a ținut să sublinieze că „dacă unii vor să iasă din partid, conducerea acestuia nu are mijloace să-i oprească".

În legătură cu interviul de mai sus, se reliefează, încă o dată în plus, lipsa de poziție clară și fermă a Secretarului General față de situația de criză în care se află partidul. În fapt, K. Grósz se recunoaște în poziția de „centrist", de împăciuitor între cele două curente opoziționiste din PMSU.

Nici de această dată, K. Grósz nu a exprimat o opinie clară în legătură cu activitatea fracționistă a lui Imre Pozsgay. De aici s-ar putea trage concluzia că Imre Pozsgay nu acționează de unul singur și că are asentimentul conducerii partidului și statului. Activitatea și inițiativele pe care acesta le-a avut în tot mai frecventele vizite și contacte cu țările occidentale sunt acceptate în mod tacit de conducerea PMSU.

În legătură cu reabilitarea și reînhumarea lui Imre Nagy, conducerea partidului evită să ia o poziție clară, de teamă că opinia publică ungară ar putea să ceară tragerea la răspundere a celor vinovați de condamnarea și executarea acestuia.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 3, f. 305-308.

25

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, PRIVIND DISCURSUL PREMIERULUI UNGAR ÎN ADUNAREA NAȚIONALĂ REFERITOR LA PROBLEMELE ECONOMICE ȘI POLITICE ALE RP UNGARE

2 iunie 1989, Budapesta, ora 19.30

Tovarășului Emil Bobu [Biroul Politic al CPEx],
Tovarășului Ion Coman [Secretar al CC-PCR],
Tovarășului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe],
Tovarășului Iulian Vlad [Departamentul Securității Statului]

Luând cuvântul, la 1 iunie a.c., în cadrul sesiunii Parlamentului ungar, Primul-Ministru Miklós Németh s-a referit pe larg la problemele actuale economice și politice care confruntă Ungaria.

El a afirmat că programul guvernului *constă din:*

– Depășirea structurii est-europene, care durează de mai multe decenii;

– Desființarea statutului partidului;

– Edificarea sistemului politic pluralist.

1. Respingând acuzațiile potrivit cărora ritmul rapid al procesului legislativ actual ar urmări crearea de avantaje în favoarea unor forțe ale PMSU mai organizate, Premierul M. Németh a cerut urgentarea negocierilor dintre partid și „masa rotundă a opoziției" în problemele fundamentale ale Constituției, reformelor și economiei naționale, declarând că guvernul va duce la îndeplinire hotărârile adoptate de participanții la negocieri.

Afirmând că anii următori *vor supune* Ungaria unor încercări dure, el s-a referit la necesitatea *de a se alinia țărilor dezvoltate și de* a înlătura forțele divizării și urii pentru a nu face din istorie un mijloc de discordie.

2. Recunoscând lipsa de încredere pe care o manifestă societatea ungară față de conducerea politică a țării drept o problemă fundamentală a politicii interne, M. Németh a subliniat că unitatea din ultimele două decenii nu mai poate fi refăcută și a chemat la acțiune toate forțele dispuse să colaboreze cu guvernul său.

„Ținând seama de interesele națiunii, acest guvern și-a asumat cultivarea tradițiilor și valorilor care îi unesc pe maghiarii din patrie cu cei care trăiesc dincolo de frontierele de stat. El a sprijinit și sprijină realizarea activității proprii a naționalităților din Ungaria și asigurarea condițiilor sociale, politice și culturale ale existenței acestora. Guvernul a reprezentat și reprezintă, adresându-se și forurilor internaționale, cauza maghiarimii, inclusiv pe cea a minorității maghiare care trăiește în România. În pofida dificultăților, guvernul a creat condiții pentru primirea și întreținerea refugiaților din România trecând peste barierele politice și ideologice nedrepte și perimate care divizau maghiarimea *lumii*. Guvernul s-a adresat și emigrației în spiritul deschiderii.

Problema refugiaților impune, cu caracter de urgență, elaborarea legii emigrării și imigrării – considerată un drept fundamental al omului. Trebuie să asigure fiecărui cetățean posibilitatea de a părăsi liber teritoriul țării și de a se întoarce aici, în condițiile respectării prevederilor legii.

Bazându-mă pe toate acestea, pot spune, în numele maghiarimii, al tuturor maghiarilor, ca și al altor prieteni de alte naționalități din țară și de peste hotare, că pe scena istoriei ungare urcă o nouă forță națională, care este scutită de crimele epocii trecute și care dorește, cu angajare socialistă, democrație și înnoire social-economică.

Această nouă forță este deja, în parte, la putere, iar o altă parte a ei tinde spre putere. Ea este ghidată de comandamente morale interne și-și caută, în prezent, aliați. Ea acceptă și mulțumește pentru orice ajutor cinstit și bine intenționat" – a declarat președintele Consiliului de Miniștri al RP Ungare.

3. Referindu-se la evenimentele din octombrie 1956 ca la o răscoală populară, el a afirmai că sentința dată la vremea respectivă împotriva lui Imre Nagy a fost, și după legile vremii, ilegală și a inclus elemente concepționale prefabricate, întrucât „concepția pe care ea s-a fundamentat nu a fost elaborată exclusiv în Ungaria". De asemenea, a exprimat părerea că multe din elementele programului lui Imre Nagy și-au găsit locul în reforma economică din 1968 și în diferite alte programe economice.

Subliniind împletirea tragică a destinelor lui Imre Nagy și János Kádár, vorbitorul a declarat că există, în această împletire, multe puncte obscure și numeroase urme care conduc în afara țării, spre conducerile de atunci ale partidelor comuniste, lucruri despre care încă nu se știe prea mult.

M. Németh a vorbit despre „epoca János Kádár", a ultimelor trei decenii, ca despre o epocă care, în pofida scăderilor sale, a făcut posibilă, prin rezultatele obținute și prin reformele sale, „trecerea pașnică și organizată la un nou model". *În prezent,* „cariera lui János Kádár, ca Prim-Secretar, a început tragic, după care a cunoscut un avânt. A urmat înfrângerea și eșuarea într-o criză prelungită, care durează și acum. Pe baza aprecierii corespunzătoare a rolului său istoric, personalitatea acestuia va ocupa, ulterior, locul cuvenit. În definirea acestui loc istoric nu pot juca un rol acuzațiile și sentințele subordonate dorinței de a dobândi avantaje politice de moment", a subliniat vorbitorul.

El a exprimat angajamentul guvernului de a face totul în vederea transformării zilei de 16 iunie a.c., când se va desfășura ceremonia reînhumării lui Imre Nagy, într-un simbol al împăcării naționale.

M. Németh a anunțat, totodată, că Procuratura Generală își va publica poziția în legătură cu dosarul penal al lui Imre Nagy încă

înainte de data de 16 iunie 1989, făcând, astfel, posibilă reabilitarea juridică și politică. El a chemat la cinstirea memoriei lui Imre Nagy și a foștilor miniștri de stat și al Apărării din 1956, propunând, de asemenea, ca Parlamentul să elaboreze o lege care să declare nevinovăția persoanelor respective.

Chemând, din nou, la transformarea zilei de 16 iunie într-o zi a pietății și doliului național, Primul-Ministru al RP Ungare a încheiat cu sublinierea: „depinde numai de noi ca epoca care a început în 1956 cu o tragedie națională să nu se încheie cu o tragedie națională, ci să conducă la dezvoltare, în *împrejurări* pașnice, organizate, de trecere [tranziție]".

AMAE, fond Telegrame. *Budapesta/1989*, vol. 3, f. 314-317.

26

TELEGRAMĂ A LUI ANGELO MICULESCU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BEIJING, CĂTRE OLIMPIA SOLOMONESCU, ADJUNCT AL MINISTRULUI FACERILOR EXTERNE, PRIVIND NOI EVOLUȚII ÎN SITUAȚIA INTERNĂ DIN RP CHINEZĂ

3 iunie 1989, Beijing, ora 06.00

În legătură cu situația internă din China, semnalăm o serie de elemente care vin să completeze tabloul evoluțiilor recente:

1. În Piața Centrală a orașului continuă prezența studenților, dar numărul lor s-a redus substanțial. Majoritatea celor care au mai rămas provin din instituțiile de învățământ din provincie. Conform datelor oficiale asistăm la o tendință accentuată către reluarea cursurilor, în special în unitățile de învățământ superior din provincie (procentul este de peste 90% ca prezență a studenților și în orașele Changchun, Wujan, Chongqing).

2. În declarații oficiale recente, Comisia de Stat pentru învățământ a făcut apel la conducerile institutelor de învățământ pentru organizarea eficientă a activității didactice și folosirea intensă a timpului rămas până la încheierea anului universitar, pentru a asigura încheierea studiilor conform programului și susținerea la timp a examenelor

de admitere. Se subliniază că numai până la 3 iunie a.c. se va permite studenților călătoria pe trenuri fără bilet, gratuit, pentru a le facilita întoarcerea la cursuri.

3. În județele limitrofe ale Capitalei continuă mitinguri de demonstrații – aprobate de organele de securitate publică, după cum subliniază relatările oficiale –, în cadrul cărora se exprimă sprijinul și aprobarea populației rurale față de măsurile stabilite de către guvern pentru normalizarea situației. Continuă, de asemenea, campania de studiu a cuvântărilor lui Li Peng și Yang Shangkun, apreciate a reprezenta poziția principială a conducerii de partid și de stat.

4. Datorită atmosferei create în străinătate în urma evoluțiilor interne din China, un număr important de contracte cu companii și societăți turistice au fost anulate, partea chineză înregistrând pierderi evaluate la 40 milioane de RMB în perioada 1-25 mai a.c.

În prezent hotelurile din Capitală nu au ocupate decât circa 50% din capacitatea de cazare.

AMAE, fond *Telegrame. Beijing/1989*, vol. 3, f. 94-95.

27

TELEGRAMĂ A LUI ANGELO MICULESCU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BEIJING, CĂTRE OLIMPIA SOLOMONESCU, ADJUNCT AL MINISTRULUI FACERILOR EXTERNE, PRIVIND SITUAȚIA DE CRIZĂ DIN RP CHINEZĂ ȘI EFORTURILE GUVERNULUI DE REZOLVARE A STĂRILOR CONFLICTUALE DIN ȚARĂ

3 iunie 1989, Beijing, ora 07.00

În continuarea telegramelor noastre nr. 015935/31.05.1989 și nr. 015940/ 01.06.1989[45], arătăm următoarele:

1. Rezolvarea conflictului, devenit acut, intervenit în sânul conducerii și al nucleului de intelectuali, implicați în formularea politicilor, evoluează treptat către luarea unor măsuri ferme de către acei

[45] Vezi în volumul *ANGELO MICULESCU, Ambasador la Beijing (telegrame desecretizate 1982-1989)*, ed. Mihai Floroiu și Liviu Țăranu, Târgoviște, 2019, \doc. nr. 145, 147.

factori care în prezent și-au asumat sarcina rezolvării situației create (Deng Xiaoping, Li Peng, Yang Shangkun). O categorie de măsuri trebuie să conducă la depășirea crizei de regim guvernamental, antrenând, prin aceasta, soluționarea, pentru această etapă, a luptei pentru putere. O altă categorie de măsuri trebuie să urmărească depășirea crizei sociale, prin eliminarea acelor disfuncții apărute în procesul reformelor. Ambele categorii de măsuri sunt dificil de întreprins în situația actuală. Se cuvine menționat însă că măsurile din prima categorie au un caracter imediat, ele nu suferă amânare. Cele din a doua categorie necesită timp mai îndelungat, comportând acțiuni pe termen mediu și lung.

2. Rezolvarea crizei de guvernământ considerăm că se va produce prin ținerea reuniunii organelor centrale de partid (Plenara CC al PCC) și de stat (sesiunea ANRP). Așa cum se discută în cercurile bine informate, la această sesiune probabil își vor pierde funcțiile Secretarul General Zhao Ziyang, Hu Qili, membru al Comitetului Permanent al Biroului Politic, Qin Jiwei, ministrul Apărării Naționale, o serie de ofițeri superiori ai armatei, alte cadre superioare de partid și de stat. Din câte cunoaștem, în prezent sunt în curs pregătiri care se concentrează asupra stabilirii motivațiilor specifice, care au determinat acest grup să se găsească, în momentele de cumpănă, în tabăra nucleului de instigatori care acționau în consonanță cu elementele din străinătate.

Este important de reamintit faptul că editorialul din „Jenminjibao", publicat la 26 aprilie, a denunțat acest nucleu ca urmărind scopuri antisocialiste, imperialiste și antiguvernamentale. Printr-o asemenea asociere, gravitatea criticilor și acuzațiilor ce se vor aduce grupului din rândul conducerii va fi excepțională.

3. În acest stadiu, analiza prospectivă se poate baza pe un număr limitat de date facturale. Dacă principalul cap de acuzare constă, după cum apare probabil, din faptul că s-a încercat să se folosească politica de reforme și deschidere, ca și teza cu privire la „o Chină – două sisteme", în scopul de a lichida socialismul și de a împinge țara spre capitalism, este de prevăzut că noua conducere, ce se va institui după plenara CC și după sesiunea ANRP, va acționa cu vigoare pentru a repune în drepturi tezele majore ale Congresului al XIII-lea – cele patru principii cardinale ale construirii socialismului, în China rolul

conducător al partidului în societate, respingerea hotărâtă a pluripartitismului și a conceptului de democrație liberală. Reafirmarea acestor teze presupune, în același timp, o regândire și o reevaluare a politicii de reforme, deschidere și modernizare, la care, evident, nu se va putea renunța, în liniile sale strategice generale.

O gândire similară se va impune în sfera relațiilor Chinei cu statele și grupurile de state ale lumii, în funcție nu numai de reacțiile imediate ale acestora față de actuala criză politică, ci și de interesele fundamentale reciproce și filosofiile politice ce guvernează aceste relații, ca și de măsura în care aceste relații servesc sau nu noile orientări sau accente pe care China le va adopta în urma crizei.

AMAE, fond *Telegrame.Beijing/1989*, vol. 3, f. 105-107.

28

TELEGRAMĂ A LUI ANGELO MICULESCU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BEIJING, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND ULTIMELE DESFĂȘURĂRI EXPLOZIVE DIN PIAȚA TIEN AN MEN

4 iunie 1989, Beijing, ora 03.00

Tovarășului ministru Ioan Totu, personal

În cursul serii de ieri (3.06) o nouă încercare de a ajunge cu formații militare, pe camioane, în centrul orașului a eșuat. Din nou, cu toate că forțele militare au fost mult mai numeroase, populația, existentă masiv pe bulevardele capitalei, a oprit înaintarea convoaielor armatei.

Reacția populației a fost deosebit de activă, la începutul nopții (orele 20-24) pe bulevardele principale și în Piața Tien An Men s-au strâns din nou peste 1 milion de oameni.

Se difuzau, la megafoane, texte cerând populației să nu se lase intimidată, să se solidarizeze împotriva guvernului și a celor din conducere care au decretat și aplică legea marțială. Menționăm că în cursul încercărilor de a ajunge în Piața Tien An Men au fost câțiva morți,

călcați de autocamioane și s-a azvârlit cu pietre, cărămizi, în armată fiind unii răniți. În Piața Tien An Men, la începutul nopții, populația a luat cu asalt intrările principale ale palatului Marii Adunări Naționale. Au spart geamuri, au lipit afișe. Lansau lozinci potrivnice guvernului și amenințări la adresa conducătorilor legii marțiale.

Situația a devenit brusc explozivă, în principal datorită acțiunii trimiterii coloanelor de camioane militare, încărcate cu trupe, într-un moment cu totul nepotrivit (sâmbătă după-amiaza) când există maximum de circulație și aflux de populație, în special pe arterele principale și Piața Tien An Men. Nereușita noii acțiuni a încurajat și îndârjit și mai mult populația, respectiv pe studenți și masele de susținători. Se poate spune că s-a ajuns la un vârf de confruntare, numai în câteva ore, dintr-o situație care evolua lent spre calm și reintroducerea ordinii. Este adevărat că aceasta, fără să se dea curs oficial cererilor studenților, contându-se pe erodarea mișcării lor și pe epuizarea lor fizică și psihică.

Vom reveni cu evoluția situației în continuare.

AMAE, fond *Telegrame. Beijing/1989*, vol. 3, f. 110-111.

29

TELEGRAMĂ A LUI ANGELO MICULESCU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BEIJING, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND CIOCNIRILE VIOLENTE DIN PIAȚA TIEN AN MEN ÎNTRE FORȚELE DE INTERVENȚIE ȘI DEMONSTRANȚI

4 iunie 1989, Beijing, ora 03.15

Tovarășului ministru Ioan Totu, personal

Vă informăm că, în a doua jumătate a nopții, situația la Beijing a căpătat aspecte mai deosebite.

Trupele autopurtate au luat cu asalt toate centrele importante din centrul orașului și în primul rând Piața Tien An Men. De data asta, coloanelor de autocamioane cu militari li s-a deschis drum cu tancuri și transportoare blindate. Afluxul de trupe autopurtate este masiv, în

jurul Beijingului fiind adusă o armată de cea 200 000 militari. Au fost în felul acesta înlăturate, prin împingere, toate barierele puse pe bulevardele Capitalei. Grupuri de populație au încercat să se opună înaintării, dar s-au folosit gaze și focuri de avertisment. După o mică rezistență s-au împrăștiat, dar au început de pe case și ziduri să arunce cu pietre, bombe artizanale și sticle cu lichide incendiare. În aceste condiții armata a deschis focul. Sunt aprecieri că ar fi deja 20-30 de morți și câteva sute de răniți. S-a comunicat, prin radio și la difuzoare, ca toată lumea să rămână în case, să nu iasă pe stradă. S-a anunțat, de asemenea, că trupele au dreptul de a face uz de orice mijloace în aplicarea ordinelor primite.

Informăm că în oraș sunt mișcări de blindate permanent, care se îndreaptă către centrul Capitalei, și patrule de supraveghere pentru instituțiile centrale și intersecțiile principale de circulație și alte puncte strategice.

Se aud focuri de armă frecvente, trase din armament automat. Se pare că există, de data aceasta, hotărârea mult mai fermă de a lichida mișcarea antiguvernamentală și a reintroduce cu adevărat ordinea în activitățile curente.

Vom urmări în continuare și informa.

AMAE, fond *Telegrame. Beijing/1989*, vol. 3, f. 112-113.

30

TELEGRAMĂ A LUI ANGELO MICULESCU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BEIJING, CĂTRE OLIMPIA SOLOMONESCU, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND SITUAȚIA EXPLOZIVĂ DIN CAPITALA CHINEZĂ ȘI STAREA PERSONALULUI MISIUNII DIPLOMATICE

4 iunie 1989, Beijing, ora 03.30

În cursul nopții de 3/4 iunie au avut loc evenimente deosebite în Beijing.

Trupele autopurtate, în camioane, susținute de tancuri și autotransportoare au forțat toate intrările principale în oraș și au ajuns în Piața

Tien An Men. Aici au evacuat manifestanții și au făcut ordine, în tot ceea ce era amenajat în aceasta.

Guvernatorul municipiului a atras atenția ca toată lumea să nu părăsească locuințele și să nu se circule pe străzi. În aceste condiții au fost luate măsuri deosebite de pază și protecție pentru ambasada noastră, pentru a evita situații deosebite. Tot personalul permanent și temporar este în bune condiții de sănătate și siguranță, dacă considerați de anunțat familiile. Vom acorda toată atenția evenimentelor și protejării coloniei române.

AMAE, fond *Telegrame. Beijing/1989*, vol. 3, f. 114.

31

NOTĂ DE INFORMARE A LUI ANGELO MICULESCU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BEIJING, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND POZIȚIA MINISTRULUI APĂRĂRII NAȚIONALE AL RP CHINEZE FAȚĂ DE EVENIMENTELE ÎN DESFĂȘURARE DIN PIAȚA TIEN AN MEN

4 iunie 1989, Beijing, ora 04.45

Tovarășului ministru Ioan Totu, personal

Referitor la situația din China, vă informăm asupra următoarelor elemente deosebite. În cursul după-amiezii de ieri (3.06) a reapărut, după două săptămâni de totală absență, tovarășul Qin Jiwei[46], ministrul Apărării Naționale. Acesta a dispărut din orice activitate odată cu

[46] *Qin Jiwei* (1914-1997), general de armată, membru al BP al PCC (1987) și ministru al Apărării Naționale (1988-1990). La 17 mai 1989, în calitate de ministru al Apărării a participat la o întâlnire la domiciliul liderului Deng Xiaoping, președintele Comisiei Centrale Militare, în scopul introducerii legii marțiale împotriva manifestanților din Piața Tien An Men. A refuzat să facă acest lucru imediat, invocând necesitatea de a primi aprobarea lui Zhao Ziyang, SG-PCC, în speranța că acesta va anula ordinul respectiv. Ceea ce nu s-a întâmplat, pe fondul divergențelor la nivelul conducerii chineze, așa cum reiese și din telegramele ambasadorului român la Beijing. Deși ulterior a executat ordinul de represiune militară, Qin avea să fie înlocuit din funcția de ministru al Apărării.

tovarășul Secretar General Zhao Ziyang și ceilalți cinci tovarăși din organele de conducere. Am fost informați că tovarășul Qin Jiwei a avut stabilit domiciliu obligatoriu până la clarificarea situației în conducerea partidului. În prezent avem informații că acesta a avut o discuție cu tovarășul președinte Deng Xiaoping, care i-ar fi reacordat încrederea de a conduce activitatea operativă a armatei. Imediat (ieri după-amiază) tovarășul Qin Jiwei a inspectat trupele din jurul Beijingului, ținând și o cuvântare în care a pus cu fermitate sarcina armatei de a executa ordinele conducerii Comisiei militare, criticând sever pe cei care nu și-au făcut datoria. Sunt informații că s-a procedat și la schimbarea unor comandanți de mari unități și unități. În continuare a avut loc intervenția masivă și în forță a trupelor din jurul Capitalei, pentru a aplica ordinele date în baza legii marțiale.

AMAE, fond *Telegrame. Beijing/1989*, vol. 3, f. 117.

32

TELEGRAMĂ A LUI ANGELO MICULESCU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BEIJING, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND INTERVENȚIA ÎN FORȚĂ A AUTORITĂȚILOR PENTRU EVACUAREA PIEȚII TIEN AN MEN

4 iunie 1989, Beijing, ora 05.45

Tovarășului ministru Ioan Totu, personal

În continuarea informărilor noastre, vă comunicăm noi elemente din evoluția situației speciale din municipiul Beijing. În primele ore ale dimineții în Piața Tien An Men au ajuns 25.000 militari, care au ridicat toate amenajările improvizate (corturi, bărăci, statui, stâlpi de arborarea drapelelor facultăților și panourilor cu lozinci etc.) și au evacuat studenții și ceilalți manifestanți. Practic Piața Tien An Men este în prezent evacuată de manifestanți și în curățire. Elicopterele dirijează celelalte coloane militare spre alte aglomerații de manifestanți. Armata se instalează și introduce sub control dirijarea activităților orașului. Guvernatorul municipiului Beijing lansează – prin

radio – apeluri repetate pentru ca populația să nu părăsească locuințele. În afara morților și răniților de care am comunicat (sunt informații că numărul morților ar fi de 100) au fost anunțate pierderi (morți și răniți) din partea armatei. Mai mult, sunt informații de răpire a unor militari de (către) manifestanți.

Au fost folosite de armată petarde, gaze și aruncătoare de flăcări. Spitalele din Beijing acționează susținut pentru strângerea celor răniți și morți și-i transportă la centrele organizate. Este evidentă o grabă a autorităților de a rezolva cât mai repede, în cursul zilei de azi, situația existentă în Beijing, pentru a normaliza activitatea, care va reîncepe mâine în instituții și întreprinderi.

Vom urmări și informa în continuare.

AMAE, fond *Telegrame. Beijing/1989*, vol. 3, f. 115-116.

33

TELEGRAMĂ A LUI ANGELO MICULESCU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BEIJING, CĂTRE OLIMPIA SOLOMONESCU, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND ASPECTE ALE SITUAȚIEI DIN CAPITALA CHINEZĂ DUPĂ OCUPAREA MILITARĂ A PIEȚII TIEN AN MEN

7 iunie 1989, Beijing, ora 00.30

Vă rugăm să ne permiteți să vă informăm asupra unor aspecte speciale apărute în Beijing, după ocuparea militară a Pieței Tien An Men și introducerea unor măsuri restrictive deosebite, în cadrul aplicării legii marțiale, începând de sâmbătă (03.06.1989) noaptea și până în prezent: circulația pe străzi este liberă, cu excepția centrului orașului și a unor intersecții importante, ocupate de armată, care nu permite trecerea. În general nu circulă mijloace de transport în comun, taxiuri puține și nici mijloace de transport ale instituțiilor și întreprinderilor, care sunt oprite la sediile acestora.

Majoritatea intersecțiilor importante (neocupate de armată) sunt blocate de autobuze, troleibuze, camioane încărcate (cu pământ sau

cărbune) trase de-a latul bulevardelor, lovite în general între ele, pentru a nu putea fi puse în mișcare și înlăturate cu ușurință. Multe autobuze, autoutilitare și autoturisme de teren sunt arse, dându-li-se foc de populație. Armata păzește locurile ocupate cu tancuri și cordoane de militari înarmați cu arme automate. Se trag focuri de avertisment. Curioșii sunt ținuți la distanțe de 50-60 metri. Actele de agresiune împotriva armatei (ucidere de ostași, dat foc la mijloacele auto, zvârlire cu sticle de benzină etc.) au încetat și respectiv și deschiderea focului de către militari împotriva grupurilor civile agresive. În spitale, sunt informații că ar fi câteva mii de răniți și câteva sute de morți, civili și militari. Pe străzi lume puțină, față de perioadele normale și cu deosebire față de perioada manifestărilor de stradă.

Lumea mai este strânsă la stâlpii de lumină sau susținerea cablurilor de troleibuz, unde citesc afișele puse de studenți și susținători, în cursul nopții, referitoare la cele întâmplate și apeluri la solidaritate și împotrivire față de măsurile luate în cadrul legii marțiale. Nu circulă mijloacele de transport în comun. Se merge numai pe biciclete și pe jos. Instituțiile lucrează parțial, cu salariații care pot să ajungă. Mulți preferă să stea acasă. Magazinele sunt închise, cu mici excepții a celor alimentare, care nu prea mai au ce vinde. La piața țărănească prețurile au urcat de 4-5 ori în cele patru zile. Cozi mari. Lumea nemulțumită, agitată, de pericolul de a nu mai avea ce mânca în următoarele zile.

În cadrul ambasadei am restrâns circulația în oraș la strictul necesar, pe trasee speciale, evitându-se zonele ocupate de armată și cu posibilități de conflict. Continuăm să purtăm, cu destule dificultăți, discuțiile economico-comerciale. Avem în ambasadă circa 30 de delegați. Am luat măsuri să asigurăm posibilități de aprovizionare pentru mâncare. Ținem legătura cu gara și aeroportul, mergând cu mașinile în coloană, cu ambasadorul și pavilion românesc. Asigurăm paza și securitatea, cu măsuri speciale de protecție. Informăm permanent membrii coloniei de evoluția situației. Starea fizică și moralul este bun. Apreciem că situația va mai dura. Oamenii de afaceri și chiar personalul unor ambasade (Austria, Iugoslavia, Italia, Canada, Australia, SUA, etc.) au început să părăsească Beijingul.

AMAE, fond *Telegrame. Beijing/1989*, vol. 3, f. 133-134.

34

TELEGRAMĂ A LUI ION TEȘU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VARȘOVIA, REFERITOARE LA PRIMELE REZULTATE ALE ALEGERILOR PARLAMENTARE DIN POLONIA

7 iunie 1989, Varșovia, ora 15.00

Tovarășului Miu Dobrescu, președinte al UGSR,
Tovarășului Nicolae Mihai, CC al PCR,
Tovarășului Constantin Oancea, MAE,
DR I

Vă informăm că la prima rundă de alegeri pentru Seim și Senat au participat 62,11% din totalul de peste 27 milioane de alegători, procent situat sub așteptările atât ale coaliției guvernamentale, cât și ale opoziției (în mediul rural au participat numai 40% din electorat).

În legătură cu datele parțiale ale alegerilor, [pentru] purtătorul de cuvânt al CC al PMUP, în numele coaliției guvernamentale, au rezultat următoarele elemente:

– rezultatul alegerilor este într-adevăr defavorabil coaliției, alegerile au avut un caracter plebiscitar și „Solidaritatea" a obținut majoritatea covârșitoare de voturi pentru cele 100 de locuri în Senat.

Din informațiile și comentariile ce se fac pe marginea alegerilor, cei 35 de candidați de pe lista națională n-au realizat majoritatea de 50% necesară pentru primul tur de scrutin. Printre aceștia (care au candidat fără contracandidați pe lista de alegeri) se aflau: K[azimierz] mierz, A[lfred] Miodowicz, J[ózef] Czyrek, Czesław Kiszczak, R[oman] Malinowski, M[ieczysław] F. Rakowski, F[lorian] Siwicki.

L. Wałęsa, exprimându-și satisfacția pentru rezultatul obținut de „Solidaritatea", a propus o nouă întâlnire a „mesei rotunde" la care să se țină cont de rezultatul alegerilor:

– coaliția va rămâne consecventă, din punct de vedere politic, dezvoltării democrației și reformelor, indiferent de rezultatul alegerilor;

– ca o consecință a rezultatelor alegerilor, opoziția trebuie să devină co-responsabilă față de problemele statului;

– primul pas al opoziției în această direcție trebuie să-l constituie grija comună față de ordinea în țară.

Pe de altă parte, din declarațiile purtătorului de cuvânt al sindicatului independent „Solidaritatea", precum și ale lui B. Geremek[47], membru al conducerii sindicatului, rezultă că, practic, toți candidații opoziției pentru Seim par a avea asigurate voturile necesare alegerii încă din primul tur de scrutin. Din aceleași declarații se desprinde, de asemenea, faptul că electoratul nu și-a dat votul candidaților desemnați de partid și celor înscriși pe lista națională în semn de protest împotriva sistemului stalinist.

Rezultatul statistic al alegerilor constituie urmarea hotărârilor politice luate la „masa rotundă".

Participarea majorității societății poloneze la vot a reprezentat un sprijin pentru calea compromisurilor și dialogului dintre autorități și opoziție dar, totodată, se observă că o parte însemnată a cetățenilor urmărește situația în țară cu neîncredere.

B. Geremek a afirmat că, în ceea ce privește viitorul dialogului politic în Polonia, apar două pericole:

– posibilitatea renunțării la dialog din partea opiniei publice;

– apariția în cadrul coaliției a sentimentelor de frustrare și teamă în legătură cu durabilitatea privilegiilor pe care le-a obținut, situație în care dialogul poate fi blocat.

„Solidaritatea", conform celor declarate de Geremek, va rămâne, din principiu, în opoziție, neintenționând să participe la nici un guvern de coaliție. Cel în cauză a lăsat, de asemenea, de înțeles că sunt posibile soluționări politice după schimbarea actualului sistem de guvernare, proces care reclamă timp. Rămâne de văzut modul cum se va soluționa formarea noului guvern în urma eșecului candidaților înscriși pe

[47] *Bronisław* Geremek (1932-2008), istoric și om politic polonez. Fost membru al PMUP (1950), din care a demisionat în 1968, după invazia trupelor Pactului de Varșovia în Cehoslovacia; lider marcant al opoziției intelectuale, cu largi contacte în Occident și SUA, în aug. 1980 s-a alăturat mișcării protestare a muncitorilor de la Gdánsk și a devenit consilier al sindicatului „Solidaritatea", având strânse legături cu Lech Wałęsa. Arestat în mai multe rânduri sub imperiul Legii marțiale decretate în dec. 1981, între 1987-1989 a fost liderul Comisiei pentru reforme politice a Comitetului civic, militând pentru transformarea democratică pașnică a țării. În 1989 a jucat un rol crucial în dialogul angajat de autorități cu „Solidaritatea", care a condus la primele alegeri parlamentare libere. Membru al Seimului (1989-2001), unde a prezidat Comisia de Politică Externă (până în 1997) și ministru al Afacerilor Externe (1997-2000), în martie 1999 a semnat Acordul de aderare a Poloniei la NATO.

lista națională și a rezultatelor obținute de „Solidaritatea". B. Geremek a subliniat, de asemenea, faptul că nu se întrevede nici o posibilitate ca lista candidaților „Comitetului cetățenesc al Solidarității" să poată servi ca bază de creare a unui guvern de coaliție. În schimb, „Solidaritatea" se simte deplin responsabilă pentru soarta țării și este gata să acorde sprijin guvernului care înfăptuiește politica de reforme și schimbare a sistemului.

Vom informa în legătură cu rezultatele finale ale alegerilor de îndată ce vor fi comunicate.

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia/1989*, vol. 2, f. 219-221.

35

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAODINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, PRIVIND ÎNFIINȚAREA ORGANIZAȚIEI „MIȘCAREA PENTRU O UNGARIE DEMOCRATICĂ"

8 iunie 1989, Budapesta, ora 19.00

Tovarășului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe],
Tovarășului Iulian Vlad [Departamentul Securității Statului],

În cadrul unei adunări a cca 500 de intelectuali, desfășurată la Budapesta la 7 iunie 1989, a fost înființată organizația intitulată „Mișcarea pentru o Ungarie democratică", care își propune să joace un rol important în crearea „noului model social".

La ședința de constituire, prezidată de profesorul universitar Ferenc Gazsó (fost până recent adjunct al ministrului Culturii pentru problemele învățământului liceal), au fost prezenți și au luat cuvântul Imre Pozsgay, membru al Biroului Politic al PMSU, ministru de stat, Mátyás Szűrös, președintele Parlamentului, István Horváth, ministrul de Interne, și Imre Nagy, președintele Uniunii Tineretului Democrat Ungar (DEMISZ).

Invitat să rostească cuvântul de deschidere al adunării, Imre Pozsgay s-a referit la acceptarea de către PMSU a sistemului multipartinic drept

o condiție a „schimbării modelului social și a democratizării", precum și la necesitatea eliberării noilor izvoare pe care le reprezintă forțele reformei.

Vorbind despre noua organizație ca despre o mișcare chemată să sprijine crearea noului stat al democrației și justiției, sub semnul alegerilor libere, ministrul de stat a îndemnat să nu se ofere teren de acțiune forțelor extremiste și celor care doresc răzbunarea, dar nici înclinațiilor dictatoriale. El a subliniat că „în Europa nu este permisă folosirea forței în atingerea niciunui scop", arătând că „deși numeroase persoane sunt cuprinse de amărăciune, trebuie să li se atragă atenția că răzbunarea nu este compatibilă cu maturitatea politică a poporului". „Mișcarea pentru o Ungarie democratică", a declarat vorbitorul, își propune să acționeze sub egida împăcării generale, libertății și solidarității. Ea nu este propice și nu trebuie folosită în slujba unor dispute între partide, nu dorește să devină o grupare a elitelor, chiar dacă înființarea ei a fost inițiată de cercurile intelectuale. Noua organizație este deschisă celor desemnați sub calificativul de „majoritatea tăcută", a apreciat Imre Pozsgay.

El a vorbit, de asemenea, despre stat, ca instrument al cetățenilor capabili de autoconducere și despre dorința de a conexa noua organizație cu cercurile din cadrul PMSU.

În cuvântul său, ministrul de Interne István Horváth a salutat înființarea „Mișcării pentru o Ungarie democratică" vorbind despre laturile democratismului și a necesității atingerii obiectivelor propuse în condițiile oferite de socialism. El a subliniat necesitatea ca noua organizație să nu funcționeze pe baze de partid.

Înființarea „Mișcării pentru o Ungarie democratică" a mai fost salutată de către președintele Parlamentului, Mátyás Szűrös, și de către profesorul universitar Mihály Bihári, care s-au pronunțat în favoarea creării noii mișcări.

În comisia pregătitoare a noii organizații au fost aleși: Imre Pozsgay, profesorul universitar Ferenc Gazsó, József Annus, ziarist, profesorul universitar Mihály Bihári, Endre Bilecz, ziarist, Lajos Bokros, director la Banca Națională, edit. Rózsa Bodo, deputată în Parlament, Lajos Devecz, director de întreprindere, József Géczi, conferențiar universitar, Csaba Gombár, sociolog, István Gyenesei, președinte de consiliu

popular județean, Csaba Hámori, Prim-secretar al comitetului județean Pesta și membru al Biroului Politic al PMSU, András Hideg, economist, István Horváth, ministru de Interne, Ferenc Kósa, regizor, István Kukorelli, prodecan, Tibor Huszein Nagy, președinte CAP, Imre Nagy, președintele DEMISZ, Sándor Rózsa, director-economist, József Simon, activist, Tibor Szécsényi, filosof, Csaba Tabajdi, adjunct de șef de secție la CC al PMSU, Mari Törőcsik, artistă, și István Kiss, sociolog.

Înființarea „Mișcării pentru o Ungarie democratică" este menită, după primele noastre observații, să introducă în viața politică ungară o nouă organizație politică, care ar putea constitui osatura unui viitor front, menit să ia locul actualului Front Popular Patriotic, sau chiar să se transforme, ulterior, într-un sprijin politic. Acest lucru nu a fost exclus, total, de Imre Pozsgay, în cadrul unui scurt interviu acordat televiziunii în seara de 7 iunie a.c.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 3. f. 346-348.

36

TELEGRAMĂ A LUI ION TEȘU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VARȘOVIA, PRIVIND REZULTATELE OFICIALE ALE PRIMULUI TUR AL ALEGERILOR PARLAMENTARE

9 iunie 1989, Varșovia, ora 8.20

Tovarășului secretar al CC al PCR, Ion Stoian,
Tovarășului președinte al MAN, Nicolae Giosan,
Tovarășului ministru al MAE, Ioan Totu,
Tovarășului președinte al UGSR, Miu Dobrescu,
Tovarășului secretar al CC al PCR, Nicolae Mihai,
Tovarășului adjunct al ministrului, Constantin Oancea,
DR I

Vă informăm că Televiziunea poloneză a transmis în seara zilei de 8.06 a.c. Comunicatul oficial al Comisiei electorale de stat în legătură cu rezultatul alegerilor la primul tur de scrutin:

Din 460 de deputați cât prevede Constituția pentru completarea Parlamentului au obținut voturile electoratului 165 de candidați, din care 160 reprezentanți ai „Solidarității". Din cei cinci candidați ai coaliției guvernamentale doi figurau pe lista națională, respectiv: Mikołaj Kozakiewicz, membru al PTU, și Adam Zieliński, președintele Tribunalului Suprem Administrativ, membru al Consiliului de Stat, fără partid.

Niciunul din membrii Biroului Politic și ai guvernului înscriși pe lista națională nu a întrunit numărul minim de voturi (50%) necesar alegerilor în Seim. Este vorba de următorii: W[ładisław] Baka – secretar al CC al PMUP; K[azimierz] Barcikowski – vicepreședinte al Consiliului de Stat; S[tanisław] Ciosek – secretar al CC; J[ózef] Czirek – secretar al CC; Cz[eszław] Kiszczak – prim-ministru; Fl. Siwicki – ministrul Apărării Naționale. Nu a fost ales nici președintele Seimului, R. Malinowski.

Întrucât legea electorală nu prevede un al 2-lea tur de scrutin pentru ocuparea locurilor rămase vacante în Seim, prin eșecul candidaților de pe lista națională, Comisia de reconciliere, întrunită în cursul zilei de 08.06. a.c., urmează să decidă în legătură cu cele 33 de locuri rămase vacante.

Din cele 100 de mandate ale Senatului, 92 au fost obținute încă din acest prim tur de scrutin, toate de către candidații „Solidarității".

Față de rezultatele comunicate oficial în legătură cu rezultatul alegerilor, la al 2-lea tur de scrutin, programat pentru data de 18.06.1989, vor fi disputate 262 de locuri pentru Seim și 8 pentru Senat.

În diferite luări de poziție în urma alegerilor se resimte insatisfacția reprezentanților coaliției pentru rezultatele obținute, făcându-se, totodată, o scrie de aprecieri critice asupra modului în care coaliția și-a pregătit și desfășurat campania electorală, precum și asupra modului în care și-a apreciat șansele.

Actualmente se caută o serie de formule pentru depășirea impactului creat, mai ales în ceea ce privește constituirea guvernului, eforturile coaliției con-centrându-se asupra pregătirii celui de-al doilea tur de scrutin. Din declarațiile reprezentanților „Solidarității" rezultă deosebita satisfacție pentru rezultatele obținute în alegeri, exprimându-se, cel puțin până în prezent, hotărârea de a rămâne în continuare în opoziție în această etapă, fără a participa la formarea noului

guvern, deşi conducerea coaliţiei le-a solicitat oficial participarea în Parlament pentru a-şi asuma răspunderea în rezolvarea problemelor grele cu care se confruntă ţara.

Starea de tensiune se menţine, nefiind încă clar modul în care se va rezolva situaţia noului guvern. Rămân o serie întreagă de întrebări privind modul în care îşi vor desfăşura activitatea Parlamentul şi Senatul, precum şi în legătură cu desemnarea preşedintelui ţării.

Vă vom informa în continuare asupra aspectelor legate de desfăşurarea evenimentelor.

AMAE, fond *Telegrame. Varşovia/1989*, vol. 2, f. 226-228.

37

TELEGRAMĂ A LUI ION TEŞU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA VARŞOVIA, PRIVIND SITUAŢIA CREATĂ DUPĂ ALEGERI ŞI MĂSURILE DE ORGANIZARE A TURULUI DOI DE SCRUTIN

13 iunie 1989, Varşovia, ora 07.00

Tovarăşului Ion Stoian, Secretar al CC al PCR,
Tovarăşului Ioan Totu, ministrul Afacerilor Externe,
Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

Vă informăm că urmare situaţiei create după prima rundă de alegeri pentru Seim şi Senat, prin eşecul celor 33 de candidaţi înscrişi pe lista naţională (din cei 35 pe listă) a avut loc o şedinţă a Comisiei de reconciliere condusă de C[zesław] Kiszczak (din partea coaliţiei guvernamentale) şi L. Wałęsa (din partea opoziţiei – „Solidaritatea").

Cele 33 de locuri rămase vacante în Seim modifică proporţia distribuţiei politice a mandatelor (problemă asupra căreia s-a căzut de acord la „masa rotundă"). Situaţia după alegeri venind în contradicţie cu prevederile constituţionale, care precizează un număr de 460 locuri în organul legislativ suprem, şi fiind complicată de faptul că pentru candidaţii înscrişi pe lista naţională (neîntrevăzându-se şi un posibil eşec), legislaţia electorală nu a prevăzut un al doilea tur de

scrutin. În cadrul şedinţei, „Solidaritatea" a reconfirmat intenţia de a respecta întocmai acordurile convenite la „masa rotundă", declarând că decizia în legătură cu locurile vacante ar trebui să fie luată de noul Seim. Faţă de situaţia creată, a cărei gravitate „Solidaritatea" a declarat că o înţelege, s-a decis să nu se formuleze obiecţii la propunerea prezentată de coaliţia guvernamentală, aceea de a se adresa Consiliului de Stat pentru a crea posibilităţi legale de organizare a alegerilor pentru cele 33 de locuri, prin un al doilea tur de scrutin, programat pe 18 iunie a.c. OPZZ a adoptat aceeaşi poziţie.

Din informaţiile pe care le deţinem o parte din cei 33 de candidaţi înscrişi pe lista naţională, membri ai Biroului Politic al PMUP, între care W. Baka, S. Ciosek, Czyrek, M.F. Rakowski, precum şi A. Miodowicz, preşedinte al OPZZ, au intenţia de a nu mai candida în al doilea tur de scrutin.

În mediile diplomatice, ca de altfel şi în mijloacele mass-media poloneze, se comentează pe larg implicaţiile rezultatelor alegerilor electorale pentru Seim şi Senat (care prefigurează o majoritate a opoziţiei în Adunarea Naţională) asupra compoziţiei viitorului guvern.

Apar trei variante de ieşire din „criza de guvern":

1. Crearea unei coaliţii guvernamentale lărgite (de tipul celei din RFG);

2. Realizarea unei coaliţii parlamentare care să susţină problemele-cheie ale ţării;

3. Crearea unui guvern minoritar (această ultimă variantă fiind apreciată ca fiind „cea mai fericită").

„Solidaritatea" continuă să se menţină în expectativă, apărând ca certă, cel puţin până în prezent, intenţia de neimplicare în formula viitorului guvern. Comentând propunerea adresată „Solidarităţii" de a se implica într-o coaliţie guvernamentală, L. Wałęsa a declarat că problema „comportă o analiză temeinică, în linişte, înainte de a se face declaraţii în faţa camerelor TV". De asemenea, în toate declaraţiile lui menţionează însemnătatea acordului de la „masa-rotundă".

După rezultatele celui de-al doilea tur de scrutin din 18 iunie a.c. vă vom informa asupra alegerii preşedintelui care va propune noul guvern (7 iulie a.c.)

AMAE, fond *Telegrame. Varşovia/1989*, vol. 2, f. 243-244.

38

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BUDAPESTA, ADRESATĂ LUI CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND ÎNCEPEREA TRATATIVELOR ÎNTRE PMSU ŞI GRUPĂRILE DIN CADRUL „MESEI ROTUNDE A OPOZIŢIEI"

14 iunie 1989, Budapesta, ora 22.00

Vă informăm că, marţi 13 iunie a.c., au avut loc la Budapesta primele tratative politice între reprezentanţii Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, şi ai grupărilor şi partidelor constituite în aşa-numita „masă rotundă a opoziţiei" precum şi cei ai diferitelor organizaţii de masă şi obşteşti.

Tratativele au fost conduse de preşedintele Parlamentului ungar – Mátyás Szűrös, la care au mai participat următoarele personalităţi ale vieţii politice:

1. **Din partea PMSU:**
   - Secretarul General K. Grósz, György Fejti, Secretar al Comitetului Central, şi Imre Pozsgay, membru al Biroului Politic al CC al PMSU;
2. **Din partea „Mesei rotunde a opoziţiei":**
   - Dr. Károly Vigh, László Morvay, Zsolt Zétényi şi István Domokos, reprezentând „Societatea de prietenie Bajcsy-Zsilinszky Endre";
   - Dr. László Köver, Dr. Viktor Orbán şi Dr. Gábor Fodor, reprezentând „Uniunea Tinerilor Democraţi";
   - István Prepeliczay, Dr. Imre Boros şi Péter Hardi, reprezentând „Partidul Independent al Micilor Proprietari";
   - Dr. Sándor Keresztes, Dr. Tibor Füzessy şi Dr. György Szakolczai, din partea Partidului Creştin-Democrat Popular;
   - Dr. József Antall, Dr. Lajos Für şi Dr. György Szabad, reprezentând Forumul Democratic Ungar;
   - Márton János, László Kónya şi Csaba Varga, din partea Partidului Popular Maghiar;
   - Dr. András Révész, Tibor Bárányi şi Sándor Bacskai, reprezentând Partidul Social-Democrat Maghiar;

   - Imre Mécs, din partea Uniunii Democraţilor Liberi;
   - Gyula Csomós, Imre Kónya, Imre Kerényi şi Ildikó Fonyódi, din partea Ligii Democratice a Sindicatelor Independente.
3. **Organizaţiile şi mişcările sociale au fost reprezentate de:**
   - Dr. Csaba Kemény, Dr. György Drucker şi András Varjas, din partea Asociaţiei Alternativei de Stânga;
   - István Huszár, Lajos István şi István Kukorelli, din partea Frontului Popular Patriotic;
   - Imre Nagy, László Boldvai şi Béla Rabi din partea Uniunii Tineretului Democratic Maghiar;
   - Dr. Sándor Sárközi, Márton Ispanovics şi László Csillag, din partea Uniunii Luptătorilor Maghiari antifascişti;
   - [Doamnele] Lajos Duschek, Sándor Fazekas şi Dr. Doboş Mária Soos, din partea Consiliului Naţional al Femeilor;
   - Ferenc Berényi, Dr. József Aggod, András Széchy, din partea „Societăţii Münnich Ferenc";
   - Dr. Kovács Magda Kósáné, Attila Bálint şi Attila Hajdú din partea Consiliului Naţional al Sindicatelor.

La deschiderea tratativelor au fost prezenţi peste 120 de ziarişti, mulţi din străinătate. Menţionăm că actuala întrunire a avut doar rolul de a deschide tratativele dintre cele trei părţi reprezentative ale vieţii politice ungare actuale. Cu acest prilej, au rostit declaraţii de intenţii, din partea PMSU, Károly Grósz, din partea „Mesei rotunde a opoziţiei", Dr. Imre Kónya, iar din partea organizaţiilor sociale şi obşteşti István Kukorelli. În încheiere, Mátyás Szűrös a anunţat reluarea şedinţei plenare la 21 iunie a.c.

Răspunzând întrebărilor presei, Károly Grósz a precizat că la viitoarea şedinţă plenară delegaţia PMSU va fi completată cu Rezső Nyers, membru al Biroului Politie, ministru de stat, şi János Berecz, Secretar al CC al PMSU. Imre Pozsgay a declarat, cu acelaşi prilej, că, în cadrul negocierilor începute, guvernul îşi va exprima în mod independent poziţia sa, în problemele care vor face obiectul acestor convorbiri.

„Platforma pentru unitate marxistă a PMSU", „Cercurile reformei" din cadrul partidului şi „Noul Front din martie" au exprimat poziţii în sprijinul continuării negocierilor începute de PMSU cu opoziţia. Reprezentantul „Uniunii Democraţilor Liberi", Imre Mécs, a

menționat că organizațiile grupate în „Masa rotundă a opoziției" au convenit o poziție unitară.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 4, f. 23-25.

39

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, PRIVIND DEMONSTRAȚIA DE PROTEST A FIDESZ ÎN FAȚA AMBASADEI URSS

16 iunie 1989, Budapesta, ora 21.00

Tovarășului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe]

Vă informăm că în seara zilei de 16 iunie 1989, orele 21.00, Uniunea Democrată a Tineretului (FIDESZ) a organizat o demonstrație de protest în fața Ambasadei Uniunii Sovietice din Budapesta.

Acțiunea, la care au participat mai multe sute de tineri, a urmărit să atragă atenția, conform organizatorilor, asupra faptului că, în pofida începerii retragerii trupelor sovietice din Ungaria, problema nu poate fi considerată rezolvată, întrucât majoritatea militarilor sovietici continuă să rămână în RP Ungară.

Reprezentantul fracțiunii radicale din cadrul FIDESZ-ului a declarat că nu dorește ieșirea țării din Tratatul de la Varșovia, dar pretinde începerea neîntârziată a negocierilor în acest sens. Toți vorbitorii au cerut retragerea trupelor sovietice și făurirea unei Ungarii independente și democrate.

Acțiunea organizată de FIDESZ a fost urmărită la fața locului de un mare număr de ziariști străini, aflați la Budapesta în vederea participării la reînhumarea lui Imre Nagy la 16 iunie.

Ambasada URSS a fost păzită de un cordon puternic al poliției. Nu s-au înregistrat incidente.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 4, f. 41.

40

TELEGRAMĂ A LUI ION TEȘU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VARȘOVIA, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND VIZITELE PREȘEDINTELUI RP POLONE ÎN BELGIA ȘI MAREA BRITANIE

17 iunie 1989, Varșovia, ora 08.00

Vă informăm că în perioada 9-11 iunie a.c. s-au desfășurat vizitele în Belgia și Marea Britanic ale Președintelui Consiliului de Stat al RP Polone, W. Jaruzelski.

Turneul a început pe data de 9 iunie cu Belgia – vizită cu caracter de lucru – Președintele Consiliului de Stat al RP Polone fiind primit de Regele Baudouin[48], după care, în după-amiaza aceleiași zile, au avut loc discuții cu Premierul belgian Wilfried Martens[49]. W. Jaruzelski a prezentat actuala situație social-economică a RP Polone, discuția concentrându-se pe identificarea unor noi posibilități de cooperare bilaterală.

A fost, de asemenea, abordată și problematica politico-militară în lumina propunerilor formulate de Președintele american G. Bush la recenta întâlnire NATO[50].

În toastul rostit la dineul oferit în cinstea înalților oaspeți polonezi, Premierul belgian a relevat atenția cu care Belgia, ca de altfel întreaga opinie publică mondială, urmărește evoluția democratică a Poloniei. „În ceea ce ne privește vă vom susține inițiativele pe toate planurile și în toate domeniile în care avem posibilitatea să o facem. Vom continua să acordăm atenție dezvoltării cooperării bilaterale în domeniile industrial, economic și financiar", a subliniat W. Martens.

W. Jaruzelski a subliniat în toastul său că dialogul politic între statele europene aparținând unor sisteme social-politice diferite a demarat în anii '50, prin contribuția Belgiei și Poloniei. „Dialogul care s-a

[48] *Regele Baudouin I al Belgiei* (1951-1993).

[49] *Wilfried Martens* (1936-2013), om politic belgian (Partidul Popular-Creștin); Prim-Ministru (1979-1981, 1981-1992). Președinte al Partidului Popular European (1990-2013).

[50] Referire la *Summitul* NATO de la Bruxelles, din 29-30 mai 1989.

dovedit a fi și este și în prezent fructuos servește cauzei păcii în Europa", a accentuat W. Jaruzelski.

Pe durata prezenței în Belgia, înaltul oaspete polonez a avut, de asemenea o întâlnire cu Jacques Delors[51], președintele comisiei CEE, ocazie cu care au fost analizate posibilitățile de adâncire a relațiilor Poloniei cu Piața Comună, probleme legate de sistemul generalizat de preferințe vamale acordat de CEE.

În seara aceleiași zile, la invitația Institutului Regal pentru Afaceri Externe, W. Jaruzelski a prezentat o expunere intitulată *O Polonie în schimbare într-o Europă în schimbare*. „Prima rundă a alegerilor a reflectat o nouă hartă politică a Poloniei. Este mai puțin important rezultatul obținut la alegeri de PMUP și pentru partenerii săi din coaliție. Cel mai important lucru este că ne-am decis să ne asumăm acest risc electoral – menținând continuitatea structurilor statului, fiind conștienți de consecințele posibile", a declarat între altele W. Jaruzelski.

Pe data de 10 iunie a.c. a început vizita în Marea Britanic a lui W. Jaruzelski, prima a unui Șef de Stat polonez în această țară, în perioada postbelică.

Vizita în Marea Britanie a debutat cu depunerea unei coroane de flori la cimitirul eroilor căzuți în cel de-al doilea război mondial, din Brookwood (lângă Londra). Pe durata convorbirilor cu Premierul britanic M. Thatcher[52] (desfășurate la reședința din Chequers) o atenție deosebită a fost acordată problematicii social-economice a Poloniei.

Potrivit informațiilor publice, Premierul britanic a fost impresionat de „sinceritatea" cu care W. Jaruzelski a prezentat problemele cu care se confruntă Polonia, pe durata vizitei sale în toamna anului trecut la Varșovia. Acum M. Thatcher s-a referit la „fascinația" cu care urmărește evenimentele din Polonia. Aspectele financiare discutate s-au constituit într-o prelungire a problematicii abordate de W. Jaruzelski cu J. Delors în cadrul întrevederii de vineri 9 iunie a.c. din capitala Belgiei.

Premierul britanic s-a referit la declarația pe care a făcut-o pe durata vizitei de anul trecut în Polonia, și anume aceea că Marea Britanie va face pași concreți pe linia sprijinirii Poloniei după transpunerea în

[51] *Jacques Delors* (1925-), om politic francez (socialist); ministru de Finanțe (1981-1984); președinte al Comisiei Europene (1985-1995).

[52] *Margaret Thatcher* (1925-2013), om politic britanic, lider al Partidului Conservator (1975-1990); Prim-Ministru (1979-1990).

practică a reformelor economice. În lumina acestei declarații, M. Thatcher i-a prezentat Președintelui Consiliului de Stat al RP Polone direcțiile activităților în sfera economică și financiară pe care Marea Britanie este gata să le aplice. Acestea sunt:

- intenția Marii Britanii de a avea un rol constructiv în discuțiile referitoare la problemele financiare ale Poloniei în cadrul FMI;
- Marea Britanie va sprijini problema reeșalonării – în termene favorabile – a debitului Poloniei, în cadrul Clubului de la Paris;
- o altă importantă inițiativă a Marii Britanii se referă la alocarea anual a sumei de 5 milioane de lire sterline pentru o perioadă de 5 ani, sume ce se vor constitui într-un efort pentru pregătirea cadrelor de conducere din economia poloneză. În acest scop, guvernul britanic este gata să delege secretarul pentru comerț să investigheze în Polonia posibilitățile de investiții pentru firme britanice;
- Marea Britanie se obligă, de asemenea, să inițieze acțiuni în cadrul CEE care să vizeze liberalizarea comerțului cu Polonia și eliminarea limitărilor cantitative discriminatorii în schimburile comerciale reciproce;
- Marea Britanie va încuraja și conducerile altor țări occidentale în efortul de coparticipare la asistența financiară a reformelor din Polonia.

Din declarațiile lt.col. Wiesław Górnicki, consilier al Președintelui Consiliului de Stat, în cadrul unei conferințe de presă care a succedat vizitelor, au rezultat următoarele elemente de interes:

- turneul vest-european al Președintelui W. Jaruzelski este considerat primul pas real, concret pe calea normalizării relațiilor financiare și de credit ale Poloniei cu Vestul, încheierea definitivă a perioadei restricțiilor aplicate Poloniei și izolării sale;
- Premierul belgian W. Martens și-a declarat de altfel intenția de a acționa ca „purtător de cuvânt al Poloniei" în cadrul CEE;
- președintele Comisiei CEE, Jacques Delors, a subliniat pe de altă parte că CEE este hotărâtă să traducă în viață documentele semnate pe 22 mai a.c. privind relațiile CEE cu Polonia;
- vizitele au fost apreciate ca un succes diplomatic, o cotitură în relațiile Poloniei cu țările vest-europene;
- ofertele Vestului sunt legate de problemele ajustării la programul FMI, Vestul exprimând intenția ca acest proces să progreseze cu

un preţ cât mai mic plătit de Polonia. În acest sens un „argument prospectiv" îl reprezintă suma de 25 milioane lire sterline oferită de guvernul britanic pentru pregătirea managerilor polonezi;
– în curs de negociere este programul de amânare a plăţilor Poloniei pentru anul 1989, urmând ca în cel mult 10 săptămâni problema să fie rezolvată.

Consilierul Preşedintelui Consiliului de Stat a arătat că pe durata celor două vizite nu s-a pronunţat niciun cuvânt critic la adresa conducerii poloneze.

AMAE, fond *Telegrame. Varşovia/1989*, vol. 2, f. 257-260.

41

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BUDAPESTA, REFERITOARE LA CEREMONIILE LEGATE DE REÎNHUMAREA FOSTULUI PREMIER IMRE NAGY ŞI A COLABORATORILOR ACESTUIA ÎN REVOLUŢIA DIN 1956

17 iunie 1989, Budapesta, ora 23.00

Tovarăşului Emil Bobu [Biroul Politic-CPEx],
Tovarăşului Ion Coman [Secretar al CC-PCR],
Tovarăşului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarăşului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe]

În legătură cu reînhumarea lui Imre Nagy şi a tovarăşilor săi, condamnaţi şi executaţi pentru rolul jucat în evenimentele din 1956, vă informăm următoarele:

I. La 16 iunie 1989, orele 8.45, în Piaţa Eroilor, unde se aflau depuse sicriele celor cinci conducători executaţi şi un sicriu simbolic „al martirilor din 1956" în prezenţa câtorva sute de mii de persoane, a început pelerinajul locuitorilor care au depus coroane şi jerbe de fiori, în acordurile marşurilor funebre. Între cei care şi-au adus omagiul s-a remarcat şi un individ purtând o pancartă cu inscripţia „Székelyföld" (pământul secuiesc).

II. La orele 11.00 a început ceremonia oficială a depunerii coroanelor de flori la catafalcul lui Imre Nagy. Au depus coroane următoarele instituţii şi organizaţii: Consiliul Popular al localităţii Kaposvár (locul naşterii lui Imre Nagy), Parlamentul ungar (preşedintele Mátyás Szűrös şi alţi 3 membri), Guvernul (Premierul Miklós Németh, vicepremierul Péter Medgyessy, ministrul de stat Imre Pozsgay). În numele Corpului Diplomatic au depus o coroană Decanul (ambasadorul peruan) însoţit de ambasadorii SUA, Iugoslaviei şi Argentinei. S-a menţionat care sunt ambasadele prezente la ceremonie, fără a fi amintite, însă, ambasadele ţărilor socialiste. Au urmat încă 45 de organizaţii şi grupări alternative, instituţii oficiale ungare (Academia, Uniunea Scriitorilor, Uniunea Cineaştilor, Uniunea Ziariştilor, Radioul şi Televiziunea etc.). Menţionăm prezenţa între cei care au depus coroane şi a reprezentanţilor unor grupări cum ar fi: „România Liberă" cu sediul în Ungaria, delegaţia emigraţiei române din Franţa (Mihnea Berindei şi alte două persoane), delegaţia „Uniunea Transilvăneană", cu sediul în Ungaria. De asemenea, au depus coroane delegaţiile grupărilor disidente – „Charta 77" (Cehoslovacia) şi „Solidaritatea" (Polonia), reprezentanţii maghiarilor din Ucraina subcarpatică (URSS). Din ţările occidentale au fost prezenţi şi au depus coroane conducătorii PS italian, Betino Craxi, Secretarul PC italian, Ahile Ochetto, preşedintele Partidului Radical Transnaţional, [Sergio] Stanzani. Menţionăm că un număr important de coroane au fost depuse din partea unor organizaţii ale emigraţiei ungare din diferite ţări occidentale (SUA, Canada, Australia, Noua Zeelandă, RFG, Austria, Franţa, Marea Britanie şi Suedia, Olanda, Elveţia etc.).

III. La orele 12.25 ceremonia a fost întreruptă şi s-a cântat imnul naţional ungar, în timp ce clopotele bisericilor au bătut timp de trei minute. În continuare, în piaţă a răsunat vocea lui Imre Nagy chemând la apărarea cuceririlor revoluţiei, restabilirii ordinii şi încrederii (extrase din cuvântul acestuia rostit în Parlamentul ungar la 30 octombrie 1956). Conform celor stabilite, au luat apoi cuvântul: 1. Miklós Vásárhelyi, colaborator al lui Imre Nagy, care a vorbit în numele Comitetului pentru restabilirea adevărului istoric; 2. Sándor Rácz, preşedintele Consiliului muncitorilor din Budapesta, în 1956; 3. Imre Mécs, din partea condamnaţilor la moarte din 1956; 4. Tibor Zimány, din partea foştilor deţinuţi, strămutaţi şi exilaţi; 5. Béla Király, istoric, şeful Gărzilor naţionale din 1956; 6. Viktor Orbán, în numele tineretului maghiar.

IV. Din cuvântările acestora au reținut atenția următoarele idei:

Înfrângerea revoluției ungare din 1956 s-a datorat intervenției externe brutale. Maghiarii nu au uitat idealurile din 1956 și doresc o Ungarie democrată (M. Vásárhelyi). Lupta nu a fost zadarnică, poporul a reînviat, dar în calea lui stau trei piedici foarte mari: prezența trupelor sovietice în țară; cramponarea PMSU de putere, în pofida răspunderii care îi revine pentru cei 43 de ani de eșec; dispersarea forțelor sociale ungare în nenumărate partide (S. Rácz).

Martirii revoluției ungare din 1956 s-au opus celei mai mari armate din lume, pe care au reușit să o scoată o dată din Budapesta. Doliul Ungariei este împărtășit de polonezi, cehi și slovaci, români (a citat organizația „România Liberă"), ca și de sovietici, ucraineni și estonieni. Conducerea sovietică din 1956 a săvârșit o gravă greșeală și o crimă înăbușind revoluția ungară și este timpul ca popoarele URSS să condamne amestecul sovietic din 1956 (I. Mécs). Este necesară concilierea națională și reabilitarea tuturor celor condamnați, îndepărtarea de la conducere a tuturor celor vinovați de ilegalități. Imre Nagy nu a fost un trădător, ci o victimă a trădării de patrie, a unei crime politice săvârșite din interes străin (T. Zimány). Imre Nagy a fost în 1956 apostolul independenței naționale ungare, care a revizuit marxismul pentru a-l face compatibil cu dezvoltarea. Ideile sale sunt expresia voinței națiunii ungare, iar destinul poporului ungar rezidă în afirmarea unității spirituale a maghiarilor (B. Király). Ocupația rusească și dictatura comunistă nu au avut decât o singură dată curajul să înăbușe independența și libertatea națională a Ungariei. Cei comemorați au slujit interesele poporului ungar, opunându-se sovieticilor și dictaturii comuniste. Democrația și comunismul sunt incompatibile. Conducătorii unguri de azi, participanți la ceremonie, nu aveau dreptul să fie prezenți, întrucât au inoculat tineretului o istorie falsă. Tineretul este capabil să pună capăt dictaturii comuniste. Trebuie să înceapă neîntârziat negocieri pentru retragerea trupelor sovietice din RPU. Rămânerea în continuare la putere a PMSU va conduce la repetarea evenimentelor tragice, care au dus la ceremonia de astăzi (V. Orbán).

V. În timpul depunerii de flori de către populație la catafalc și în cadrul ceremoniei funerare de la cimitir au fost citite numele tuturor persoanelor executate după 1956, cu menționarea profesiei, vârstei și datei execuției.

VI. În jurul orei 14.00 adunarea de doliu din Piața Eroilor s-a încheiat, convoiul funerar, însoțit de familii, invitați și presă, îndreptându-se spre cimitirul Új Rákoskeresztúri, unde s-a desfășurat ceremonia înmormântării. Aici au luat cuvântul mai mulți vorbitori, foști tovarăși de luptă ai defuncților, majoritatea trăind în prezent în emigrație, în Occident (ziariștii Molnár Miklós – Elveția, Tibor Méray – Paris, Sándor Kopácsi, fostul comandant al Gărzii naționale din 1956, emigrat în Canada, Antal Gyenes, Ferenc Forgács, Jenő Fónay în numele foștilor condamnați politici, Pál Lacsei, ziarist pensionar). Vorbind la mormântul lui Imre Nagy, ziaristul Tibor Méray, redactor-șef al revistei emigrației maghiare din Franța, „Irodalmi Újság" (care până în 1956 a apărut la Budapesta, ca publicație a Uniunii Scriitorilor), a atacat într-un limbaj foarte virulent și anticomunist PMSU. El a subliniat că acesta s-a menținut la putere numai datorită etichetării revoluției din 1956 drept o contrarevoluție și numai cu ajutorul tancurilor sovietice. După opinia sa, Ungaria din 1956 a fost inițiatoarea și epicentrul procesului de reforme care se desfășoară astăzi în țările socialiste, iar ideile lui Imre Nagy fundamentul acestora. Vorbitorul a apelat la URSS să-și reconsidere poziția față de Imre Nagy și să permită descătușarea energiilor din țările est-europene.

Adresându-se popoarelor vecine Ungariei și în special țărilor în care trăiesc, conform spuselor sale, sute de mii și milioane de maghiari, T. Méray a subliniat că ele nu trebuie să-i lezeze pe maghiari, cum nici în Ungaria cei de altă naționalitate nu sunt lezați, și că pământul nu este numai al celor care îl lucrează, ci și al celor care trăiesc pe el. Acolo unde populația maghiară este majoritară, pământul respectiv este pământ unguresc, a spus vorbitorul.

Mitingul de doliu din Piața Eroilor și ceremonia înhumării s-au desfășurat în ordine, fără incidente sau provocări. Aceasta se datorează apelurilor și chemărilor pe care autoritățile, biserica, diferitele organizații alternative le-au adresat populației, încă cu câteva săptămâni în urmă, cerând să se dea dovadă de maturitate și să nu se expună în fața opiniei publice internaționale. Orice tulburare ar fi în defavoarea reformelor care se desfășoară în Ungaria și nu ar face altceva decât să contribuie la pierderea credibilității acelor țări și popoare care vor să sprijine ieșirea Ungariei din actuala criză. Subliniem, în același timp, însă că organele de ordine au deplasat la fața locului și pe traseu

4 000 de polițiști. La cimitir a fost aliniată o gardă de onoare a armatei ungare, formată din 300 de militari neînarmați. Totodată, ca o măsură de precauțiune, au luat măsuri ca în țară ceremoniile legate de reînhumare, în special în capitalele de județe, să se desfășoare cu o zi înainte. În seara zilei de 16 iunie, la apelul organizatorilor funeraliilor lui Imre Nagy, în geamurile locuințelor din Ungaria au fost aprinse lumânări, în semn de cinstire a memoriei victimelor din 1956.

1. Din modul în care a decurs pregătirea și organizarea acestei manifestări, rezultă în mod clar implicarea și prezența organelor de stat. O acțiune de asemenea amploare, cu participarea a sute de mii de persoane, precum și a cheltuielilor mari solicitate, nu putea fi realizată numai de Comitetul pentru restabilirea adevărului istoric, care a fost prezentat ca organizator.

2. Prin amploarea sa, acest moment de reînhumare a devenit o acțiune politică internă și externă a Ungariei, cu o semnificație cu totul deosebită. Prin esența sa, manifestarea a fost îndreptată, în fapt, împotriva PMSU, care a fost discreditat în mod public în fața opiniei publice interne și internaționale.

3. Prin conținutul acestei ceremonii și prin prezența, în fapt, a tuturor instituțiilor de bază ale societății ungare, ea a condus la exacerbarea sentimentelor naționaliste, șovine, revizioniste existente în opinia publică ungară și la o afirmare oficială și pe scară națională a sentimentelor antisovietice.

4. Este neîndoielnic că, după acest eveniment, transformările politice, economice și sociale din Ungaria vor găsi un ecou și un sprijin tot mai puternic în rândul țărilor occidentale și al reacțiunii internaționale. Ungaria a dovedit la 16 iunie că nu se mai simte legată cu nimic de orânduirea socialistă și că, în mod necritic, a negat înfăptuirile celor 43 de ani de dezvoltare socialistă.

5. Manifestările care au condus la evenimentele de la 16 iunie a.c. și desfășurarea acestora sunt o dovadă elocventă a crizei în care se află PMSU și actuala sa conducere, scăpând din mână frâiele societății ungare. După aprecierea noastră, conducerea PMSU ar fi putut să folosească acțiunea de reabilitare a lui Imre Nagy și a tovarășilor săi, și în general a reconsiderării evenimentelor din 1956, în folosul său, al afirmării și creșterii prestigiului său în societatea ungară. Lipsa de inițiativă și discernământ a conducerii actuale a partidului ungar au făcut

din Imre Nagy un simbol al reacțiunii ungare și, în parte, al reacțiunii internaționale. Ziua de 16 iunie 1989 poate fi considerată în Ungaria ca un moment de vârf în procesul destrămării orânduirii socialiste. Din cuvântările reprezentanților partidelor și organizațiilor alternative s-a desprins cu tărie faptul că noile forțe politice din Ungaria nu intenționează să intre într-o coaliție cu PMSU.

Este de așteptat ca transformările politice, economice și sociale din Ungaria să cunoască un curs și mai accelerat (elaborarea și adoptarea noii Constituții, noua lege a partidelor, alegerile parlamentare etc.).

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 4, f. 43-46.

42

TELEGRAMĂ A LUI ION TEȘU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VARȘOVIA, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND VIZITA PREȘEDINTELUI REPUBLICII FRANCEZE ÎN RP POLONĂ

18 iunie 1989, Varșovia, ora 10.00

În perioada 14-16.06.1989, Președintele Franței, Fr. Mitterrand, a efectuat o vizită oficială în Polonia la invitația Președintelui Consiliului de Stat al RP Polone, W. Jaruzelski.

Fr. Mitterrand a avut convorbiri cu W. Jaruzelski, M.F. Rakowski, Primul-Ministru al guvernului polonez. S-a întâlnit, de asemenea, la Varșovia, cu Primatul Poloniei, Cardinalul J. Glemp[53], iar la Gdansk, cu L. Wałęsa, președintele sindicatului „Solidaritatea".

Președintele francez a depus coroane de flori la Varșovia la „Mormântul Soldatului necunoscut" și la „Monumentul eroilor Capitalei – Nyke", iar la Gdańsk la „Monumentul apărătorilor litoralului" – Westerplatte, la Monumentul „Muncitorilor navali" uciși în 1970 și la Cimitirul militar francez; a depus coroane de flori la Monumentul internațional al victimelor fascismului de la Auschwitz-Birkenau.

[53] *Józef Glemp* (1929-2013), Cardinal polonez (1983) al Bisericii Romano-Catolice; Arhiepiscop al Varșoviei și Primat al Poloniei (1981-2006).

Fr. Mitterrand a vizitat zonele vechi ale celor trei oraşe, Varşovia, Gdańsk şi Cracovia.

În timpul vizitei, în prima zi, miniştrii de Externe ai celor două ţări au semnat următoarele documente referitoare la colaborarea între guvernele Franţei şi RPP:

- Convenţie privind schimbul în domeniul tineretului;
- Convenţie privind colaborarea în protejarea mediului înconjurător;
- Convenţie privind pregătirea cadrelor de conducere pentru întreprinderi.

Tot în aceeaşi zi miniştrii de Finanţe ai celor două ţări au semnat Convenţia privind eşalonarea plăţii datoriei poloneze faţă de Franţa; aceasta constituie aplicarea unei părţi din înţelegerea pe care Polonia a încheiat-o cu Clubul de la Paris şi care prevede – în următorii patru ani – amânarea plăţii creditelor pe care le are Polonia faţă de Franţa. Pe această bază, în scurt timp, se prevede semnarea şi a altor înţelegeri referitoare la relaţiile financiare şi economice dintre cele două ţări.

În timpul discuţiilor între miniştrii de Externe polonez şi francez s-a exprimat satisfacţia în legătură cu dezvoltarea relaţiilor bilaterale în ultimul timp, precum şi interesul faţă de adâncirea dialogului între cele două ţări în probleme ca: negocierile de dezarmare în cadrul celor „23" şi „35"[54], implementarea înţelegerilor CSCE de la Viena, colaborarea Poloniei cu Comunitatea Europeană (R. Dumas a reamintit declaraţia lui Fr. Mitterrand că Franţa va fi în acest sens avocatul Poloniei).

Partea polonă referindu-se la Convenţia privind pregătirea cadrelor şi-a arătat interesul pentru pregătirea acestora în domeniul administraţiei.

În ceea ce priveşte Convenţia de colaborare în protejarea mediului, partea polonă a înaintat ideea creării unui fond în acest scop care să se formeze din conversiunea datoriei poloneze faţă de Franţa.

În timpul convorbirilor dintre W. Jaruzelski şi Fr. Mitterrand, cei doi au dat o înaltă apreciere desfăşurării vizitei care constituie un pas important în strângerea în continuare a relaţiilor de prietenie şi a colaborării reciproce active, în mod deosebit în domeniul economic.

[54] Referire la cele 23 de state europene şi SUA, membre ale alianţelor militare existente la acea dată, respectiv cele 35 de state semnatare ale Acordului de la Helsinki (1975).

Fr. Mitterrand a declarat că este gata să reprezinte interesele Poloniei faţă de statele occidentale şi îndeosebi cele din CEE. Preşedintele francez a adresat lui W. Jaruzelski invitaţia de a efectua o vizită în Franţa.

La sfârşitul vizitei – care s-a prelungit cu peste o oră peste programul iniţial – Fr. Mitterrand a participat la o conferinţă de presă, la care, printre altele, a făcut următoarele afirmaţii:

- perestroika sovietică, iniţiativele diplomatice ale lui Gorbaciov, evoluţia situaţiei în câteva ţări ale Europei estice – în Ungaria şi Polonia – şi totodată o mai bună înţelegere a problemelor Europei estice de către SUA şi câteva ţări ale Europei occidentale, o anumită pregătire spre deschidere din partea CEE indică faptul că urmează o accelerare „la care acum câţiva ani nici nu îndrăzneam să mă aştept";
- L. Wałęsa i-a înmânat un material referitor la un ajutor de 10 miliarde de dolari pe care să-l acorde Franţa Poloniei în decurs de 3 ani. Mitterrand a declarat că va analiza memoriul respectiv şi a subliniat că nu este vorba de un cadou, ci de o participare în domeniul industriei, al investiţiilor comune; cu acest prilej şi-a exprimat regretul faţă de numărul foarte scăzut de întreprinderi mixte polono-franceze existente;
- Franţa nu pune nici un fel de condiţii în ceea ce priveşte ajutorul acordat Poloniei, dar „nu vom fi indiferenţi la modul cum se va dezvolta democraţia în Polonia";
- Ajutorul pentru Polonia este – cel puţin până acum – cel mai mare pe care l-a acordat vreo ţară vestică Poloniei;
- „aş dori ca ceea ce se întâmplă în Polonia, Ungaria şi parţial în URSS să contamineze şi restul ţărilor Europei de Est".

Mijloacele de informare în masă poloneze, care au prezentat pe larg aspecte ale desfăşurării vizitei Preşedintelui francez, exprimă satisfacţia ambelor părţi faţă de rezultatul vizitei. Presa subliniază elementele la care s-au referit Fr. Mitterrand şi W. Jaruzelski în toasturile rostite la dineul oferit de şeful statului polonez. W. Jaruzelski a subliniat printre altele:

- poporul francez a contribuit în mod remarcabil la propagarea în lume a democraţiei, drepturilor omului şi cetăţeanului;
- respectarea actualelor graniţe teritoriale europene facilitează dezvoltarea pozitivă a întregului proces Helsinki;
- „experimentul" polonez este tot mai cunoscut acum în Vest.

Fr. Mitterrand a subliniat în toastul său satisfacţia faţă de curajul, rezistenţa şi patriotismul poporului polonez dovedite în cadrul transformărilor actuale din Polonia; a afirmat că Franţa şi Polonia sunt în măsură să inaugureze un nou model de relaţii între cele două părţi ale Europei şi a declarat sprijin pentru reformele poloneze; în acest sens, Franţa va deveni avocatul Poloniei în Clubul de la Paris.

Ambii şefi de stat au abordat, de asemenea, cele două evenimente care vor fi comemorate anul acesta: 200 de ani de la Revoluţia franceză şi 50 de ani de la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial şi şi-au exprimat convingerea că vizita va determina revenirea relaţiilor bilaterale dintre cele două ţări la nivelul înalt pe care l-au cunoscut.

AMAE, fond Telegrame. *Varşovia/1989*, vol. 2, f. 264-267.

43

TELEGRAMĂ A LUI ION TEŞU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA VARŞOVIA, PRIVIND REZULTATELE TURULUI DOI AL ALEGERILOR DIN RP POLONĂ, SITUAŢIA DIN PMSU ŞI DEGRADAREA STĂRII ECONOMICE DIN ŢARĂ

24 iunie 1989, Varşovia, ora 08.00

Tovarăşului Ion Stoian, Secretar al CC al PCR,
Tovarăşului Ioan Totu, ministrul Afacerilor Externe,
Tovarăşului Miu Dobrescu, preşedinte al UGSR,
Tovarăşului Nicolae Giosan, preşedinte al MAN,
Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului [Afacerilor Externe],
DR I

Cu cel de-al doilea tur de scrutin de la 18 iunie au luat sfârşit frământatele alegeri pentru Seim şi Senat în RP Polonă, alegeri care au adus opoziţiei o concludentă victorie, materializată prin cei 99 de reprezentanţi ai lor în Senat şi 161 de deputaţi în Seim. De menţionat faptul că participarea la cel de-al doilea tur de scrutin a fost deosebit de scăzută şi anume 25,41% din electorat.

În urma alegerilor, coaliţia (formată din Partidul Muncitoresc Unit, Partidul Popular Unit, Partidul Democrat – 60% şi organizaţiile

creştine şi catolice laice – 5%) va avea din cei 460 deputaţi în Seim, 299 deputaţi, iar opoziţia 161, iar în Senat aproape în totalitate opoziţia (99 din cei 100 prezenţi a fi aleşi), unul fiind independent.

Adunarea Naţională (Seim + Senat) va fi formată din 299 membri reprezentând coaliţia şi 260 reprezentând opoziţia şi un independent în Senat în total 560.

Senatul îşi exercită controlul în domeniul legităţii având în acelaşi timp dreptul la iniţiativă legislativă. Are dreptul de a analiza legile votate de Seim. Senatul poate cere Seimului ca acesta să modifice legea sau poate să o respingă.

Când Seimul nu acceptă propunerea Senatului acest lucru se va putea face cu condiţia să obţină votul a 2/3 din deputaţi, în prezenţa a cel puţin jumătate din numărul total de deputaţi.

După alegeri şi publicarea rezultatelor lor, a diferitelor aprecieri şi declaraţii ale forţelor care au participat în campania electorală, toată atenţia se îndreaptă asupra alegerii Preşedintelui ţării, a numirii Primului-Ministru şi formării guvernului, probleme deosebit de complicate ca urmare a apariţiei unei noi structuri politice în Polonia şi diferenţelor de programe şi obiective ce stau la baza coaliţiei şi a opoziţiei.

Preşedintele urmează să fie ales de Seim şi Senat în şedinţă comună, respectiv în Adunarea Naţională. Dreptul de a face propuneri pentru funcţia de Preşedinte îl au membrii Adunării Naţionale în grup de cel puţin 1/4 (respectiv 140) din totalul deputaţilor şi senatorilor. Alegerea Preşedintelui se face prin majoritate relativă de voturi în prezenţa a cel puţin 50% din totalul membrilor Adunării. Preşedintele va fi ales pe o perioadă de 6 ani.

Deşi toate previziunile erau că în această funcţie va fi propus şi W. Jaruzelski, totuşi opoziţia a anunţat (cel puţin până acum) că nu va susţine candidatura lui.

Aceasta a creat o nouă îngrijorare în rândurile coaliţiei, dar şi în ţară deoarece nu este o altă personalitate care să-şi asume în actuala situaţie politică şi economică din ţară conducerea şi păstrarea unui echilibru de forţe care să evite anarhia şi ajungerea la conflicte care să ducă ţara spre haos.

În plus, forţele extremiste (Confederaţia Poloniei Independente, Libertate şi Pace, Federaţia Tineretului Luptător) şi-au propus organizarea de manifestaţii de stradă în principalele centre ale ţării împotriva

lui W. Jaruzelski și alegerii sale ca Președinte. Deja în ziua de 21 iunie 1989 a avut loc la Cracovia o astfel de manifestație, urmând să aibă loc și la Varșovia, Gdańsk, Lublin și Wrocław.

Până în prezent, tovarășul W. Jaruzelski nu și-a exprimat încă punctul de vedere dacă își va depune sau nu candidatura, dar din informațiile pe care le avem aceasta va fi certă, analizându-se acum pregătirea de cadre și atragerea unui număr cât mai mare de susținători și din rândul independenților și chiar al opoziției.

Se pare că reprezentanții opoziției își propun să iasă din sală în timpul votării, dar se consideră că, chiar dacă se va ajunge la această situație, se va putea obține alegerea Președintelui în persoana lui W. Jaruzelski. De aceea, s-a ajuns la decizia ca alegerea Președintelui Republicii să aibă loc pe 14 sau 15 iulie, deși inițial se avea în vedere ca aceasta să aibă loc până la venirea Președintelui SUA, George Bush, în vizită în Polonia.

Coaliția are în vedere și faptul că cercurile occidentale, prin Președinții Bush, Mitterrand, precum și prin Premierul M. Thatcher, s-au pronunțat sub diferite forme în favoarea lui Jaruzelski, factor de care se consideră că opoziția trebuie să țină seama. De asemenea, URSS este favorabilă și susține alegerea lui Jaruzelski, considerat ca singura personalitate care poate conduce Polonia în actuala situație de criză, având autoritatea și sprijinul necesar din partea armatei.

Pentru data de 3 iulie s-a stabilit convocarea CC al PMUP care își propune să fie discutată [așa în original – *n.n.*] depunerea candidaturii lui Jaruzelski la Președinția Republicii, urmând ca lucrările Plenarei să fie reluate după alegerea Președintelui de către Adunarea Națională, unde să se facă o amplă analiză a rezultatelor alegerilor, a situației partidului și măsuri pentru întărirea acestuia și activitatea de viitor.

O problemă, de asemenea, foarte grea va fi cea a alegerii Primului-Ministru și numirea guvernului. Opoziția și-a exprimat acordul ca Primul-Ministru să fie un membru al partidului, dar a spus că se vor opune în mod categoric să fie ales M.Fr. Rakowski.

Numele care apare tot mai frecvent că are o șansă să fie Premier este cel al lui Władysław Baka, actualmente Secretar al CC al partidului cu probleme economice, candidatură pe care opoziția a anunțat că o va susține.

De asemenea, se mai discută o altă eventuală candidatură și anume cea a lui Ireneusz Sekuła[55], actualmente viceprim-ministru al guvernului.

În ceea ce privește formarea noului guvern și aici vor fi mari discuții, acesta dorindu-se atât coaliție, cât și de opoziție, să fie un guvern de tehnicieni în componența căruia să intre atât membri ai PMUP, ai ZSL, SD Independent, precum și fără de partid.

Deși s-a făcut apel la opoziție de a participa în guvern spre a-și asuma responsabilitatea concretă a rezolvării complexelor probleme ale economiei, opoziția în mai multe rânduri a refuzat participarea, declarând că va continua să rămână în opoziție urmărind atât în Seim, cât și în Senat respectarea înțelegerilor de la „masa rotundă", cât și aplicarea reformelor stabilite.

O altă problemă care a apărut este aceea a depunerii jurământului deputaților și a membrilor Senatului. Kuroń, unul dintre consilierii „Solidarității", a transmis o scrisoare prin care a anunțat că reprezentanții opoziției nu sunt de acord să depună jurământul în forma sa actuală (un paragraf se referă la credința față de statul socialist). Aceasta complică, de asemenea, lucrurile și până la această dată nu s-a găsit soluția care să ducă la un acord asupra noului text de jurământ care, în mod normal, trebuie aprobat, conform Constituției, de Parlament. De altfel, opoziția, prin programul său și desele declarații făcute, susține necesitatea schimbării Constituției, mai ales la capitolul referitor la „Rolul conducător al PMUP în societatea poloneză".

Privind alegerea mareșalului Seimului se pare că șansele cele mai mari le va avea Mikołaj Kozakiewicz, reprezentant al Partidului Popular Unit (Țărănesc), actualul mareșal Malinowski fiind șters de pe lista de alegeri alături de ceilalți membri ai Biroului Politic al PMUP înscriși pe lista națională. De altfel, se crede că Malinowski nu va mai fi ales fiind mult criticat de membrii partidului său. Ca mareșal al Senatului își va pune candidatura consilierul „Solidarității" Bronisław Geremek, care are toate șansele să fie ales, dat fiind procentul de 99% al compoziției Senatului din membri ai opoziției.

Modul cum s-a desfășurat campania electorală, precum și rezultatele celor două tururi de scrutin au dus la o serie întreagă de

[55] *Ireneusz Ludwik Sekuła* (1943-2000), om politic polonez; fost ministru al Muncii și politicii sociale (1988); vice-premier în cabinetul Mieczysław Fr. Rakowski (1988–1989).

comentarii și discuții în rândul coaliției, dar mai ales în rândul membrilor de partid. Starea de „șoc" în rândurile cadrelor partidului se manifestă în diferite feluri pornind de la critici severe la adresa conducerii partidului (se cere chiar schimbarea sa), la concesiile mari făcute „Solidarității" la „masa rotundă" și pentru felul cum s-a dus campania electorală. Se simte o stare de apatie și pesimism în rândul multor cadre de partid, mulți dintre ei afirmând că dacă partidul nu va acționa cu fermitate în viitor și nu va trage învățămintele necesare din cele întâmplate în campania alegerilor și rezultatelor ei, partidul va ajunge în opoziție. De altfel, a început un fenomen periculos de depunere a carnetelor de membrii de partid, atât din rândul muncitorilor, dar mai ales din cel al intelectualității. În cadrul analizei făcute privind desfășurarea alegerilor s-a menționat faptul că unii membri de partid au votat pentru reprezentanții opoziției, iar în armată circa 60% dintre militari au votat împotriva listei naționale, respectiv contra coaliției, pe care se găsea de altfel și ministrul Forțelor Armate, Florian Siwicki.

Se cere cu insistență de către membrii de partid, de activul de partid, analizarea în cadrul Plenarei a XIII-a a CC al PMUP a situației create, măsuri pentru întărirea partidului, precum și adunarea extraordinară a Congresului partidului până la finele anului. Rezultatul alegerilor a scos și mai mult la iveală lipsa de coeziune în rândul conducerii partidului, vorbindu-se acum tot mai mult de existența diferitelor curente și fracțiuni. În cazul alegerii lui W. Jaruzelski ca Președinte al Republicii, se pune problema, în jurul căreia se fac multe discuții și tot felul de presupuneri, privind cadrul care va fi ales în această înaltă funcție, mai ales în actuala situație a partidului.

Din informațiile pe care le deținem se pare că M.Fr. Rakowski ar avea cele mai multe șanse, deși mulți activiști îl critică pentru modul cum a organizat desfășurarea campaniei electorale, pentru lipsa sa de experiență pe linie de partid, precum și critici de ordin moral pentru faptul că este căsătorit a doua oară, iar copiii îi are plecați în Occident.

Membrii tineri din partid cer o remaniere a conducerii partidului și întinerirea acestuia, exponenții principali fiind Leszek Miller (secretar cu probleme pentru tineret) și Aleksander Kwaśniewski (ministru, șef al Comitetului social-politic al Consiliului de Miniștri).

Nu sunt puțini cei care acuză unele cadre din conducerea actuală a partidului că sub lozinca „reformei", au trecut pe poziții social-democrate, îndreptându-se în practică în sens opus marxism-leninismului. De altfel, din rândul acestora se aud voci de schimbare a programului și chiar denumirii partidului.

Se poate aprecia că situația în partid este deosebit de grea și foarte dificilă în fața ofensivei opoziției, care caută să atragă aderenți din rândul Partidului Democrat, din cel al Partidului Popular Unit, dar și din rândurile Partidului Muncitoresc Unit Polonez care manifestă vădite tendințe de dreapta și social-democrate.

Îngrijorați de starea de spirit din rândurile membrilor de partid după primul tur de scrutin, conducerea partidului a adresat o scrisoare către toți membrii și organizațiile de partid în care se încearcă explicarea situației create, cerându-se în același timp necesitatea convocării celui de-al XI-lea Congres al partidului precum și necesitatea elaborării de noi principii și metode de acțiune în condițiile politice schimbate (vom trimite prin curier TAROM această scrisoare pe care am reușit s-o procur în mod strict confidențial).

Alături de situația politică deosebit de complicată și imprevizibilă existentă actualmente în Polonia, situația economică continuă să fie gravă, inflația galopantă, deficiențele de aprovizionare, prețuri ireale, precum și scăderea producției industriale înregistrate în primele patru luni ale anului (o scădere cu 4% pe total și în producția de oțel cu 10%), constituie îngrijorarea principală atât pentru reprezentanții guvernului, dar și pentru opoziție (motiv pentru care nu vor să participe la guvern). Guvernul are în vedere noi creșteri de prețuri începând cu luna iulie, în principal la produsele alimentare și bunurile de larg consum (deja la unele produse, cum ar fi zahărul, prețul s-a dublat), ceea ce va duce iarăși la nemulțumiri în rândul maselor de oameni ai muncii. Se așteaptă chiar noi valuri de greve începând cu lunile august-septembrie, ceea ce va complica și mai mult situația politică și economică din această țară, unde rămâne de văzut cum se vor aplica în practică măsurile reformatoare prevăzute în programele coaliției și opoziției, posibilitățile de conlucrare în cadrul Parlamentului și Senatului și în guvern în noua structură politică rezultată în urma alegerilor de la 4 și 18 iunie.

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia/1989*, vol. 2, f. 288-294.

44

TELEGRAMĂ A LUI ION TEŞU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA VARŞOVIA, REFERITOARE LA INTERVIUL ACORDAT DE MARIAN ORZECHOWSKI, SECRETAR CC-PMUP, ZIARULUI „TRYBUNA LUDU" DESPRE REZULTATUL ALEGERILOR PARLAMENTARE ŞI URMĂRILE ACESTORA ASUPRA VIITORULUI PARTIDULUI

26 iunie 1989, Varşovia, ora 06.00

Tovarăşului Ion Stoian, Secretar al CC-PCR,
Tovarăşului Ioan Totu, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului [Afacerilor Externe],
DR I

Vă informăm că Marian Orzechowski[56], membru al Biroului Politic şi Secretar al CC al PMUP, în cadrul unui interviu acordat ziarului „Tribuna Ludu" din 23.06.1989, a spus în principal următoarele:

1. Astăzi în partid, ca urmare a rezultatelor recentelor alegeri, se manifestă o mare preocupare. Tendinţe foarte contradictorii. Sunt membri de partid care văd cauzele interne ale înfrângerii partidului în lipsurile în „arta" sa politică. Unii sunt bănuiţi de acţiune conştientă în defavoarea socialismului şi partidului. Rezultatul alegerilor recente este un refuz hotărât al majorităţii societăţii faţă de sistemul puţin eficient al exercitării puterii şi al administraţiei. Prin natura lucrurilor, critica societăţii a fost îndreptată înainte de toate împotriva PMUP ca forţă politică care a purtat şi poartă cea mai mare parte a responsabilităţii pentru soarta Poloniei. Situaţia economică a influenţat în mod deosebit starea de spirit a electoratului. La Plenara a X-a a CC, când au fost adoptate într-o atmosferă dramatică deciziile privind reforma profundă a partidului, masa rotundă, legalizarea „Solidarităţii" şi

[56] *Marian Odon Orzechowski* (1931-), istoric, om politic polonez. Rector al Universităţii din Wroclaw (1971-1975) şi al Academiei de Ştiinţe Sociale din Varşovia (1984-1986); ministru al Afacerilor Externe (12 nov. 1985-17 iun. 1988); membru al Biroului Politic şi Secretar pe probleme ideologice al CC-PMUP (1988-1989).

desfăşurarea alegerilor în iunie a.c., conducerea partidului a considerat că se va reuşi să se ajungă la ameliorarea simţitoare a situaţiei economice, la redresarea cantitativă a problemelor sociale dificile rezultate din lipsa mai multor mărfuri pe piaţă, inflaţie etc. Nu s-a întâmplat aşa şi partidul a plătit pentru asta pe 4 şi 18 iunie a.c.

2. Verdictul electoratului n-a fost un protest împotriva socialismului în general, a idealurilor şi valorilor lui, aşa cum au fost ele înţelese la Plenara a X-a. Nici o forţă politică importantă n-a folosit în campania electorală lozinci antisocialiste. Realizarea majorităţii ideilor din programul electoral al Comitetului cetăţenesc de pe lângă Lech Wałęsa ar conduce în mod obiectiv la întărirea premiselor ordinii sociale socialiste şi nu la slăbirea ei. Votând împotriva coaliţiei, manifestându-şi dorinţa de reforme profunde, concrete, îndreptate spre mai bine, electoratul, în marea lui majoritate, s-a pronunţat totodată pentru ceea ce formează esenţa socialismului, adesea fără a numi şi identifica aceasta cu socialismul. Orzechowski a subliniat că este „conştient că aceasta este o părere contradictorie, dar asta-i părerea sa".

3. Rezultatul alegerilor poate constitui un moment de cotitură în istoria PMUP, un început de reînsănătoşire spre „viitoarele victorii electorale".

4. Sunt toate şansele pentru a păstra şi consolida în viitor rolul deosebit al partidului în viaţa societăţii şi a statului. Odată cu realizarea programului de transformări radicale politice şi economice, treptat, în societate se va generaliza convingerea că „fără partidul profund reformat, fără partidul socialismului, democraţiei şi progresului, fără potenţialul său nu poate fi creată Polonia modernă, progresistă, democratică a dreptăţii şi legalităţii". Aceasta, după părerea lui M. Orzechowski, ar trebui să fie sursa optimismului membrilor PMUP.

5. „PMUP trebuie să devină un partid socialist şi naţional, un partid politic şi nu ideologic, un partid care să tindă spre dreptate socială, însă programatic şi deschis din punct de vedere ideologic, un partid democratic în interiorul său şi care să obţină sprijinul societăţii în lupta electorală deschisă, să acţioneze în structurile reprezentative, în organizaţiile de masă şi obşteşti, un partid nu doar coautor şi iniţiator al transformărilor care să ducă spre o economie eficientă şi raţională, de democraţie parlamentară şi societate cetăţenească, ci şi o forţă politică care să impregneze aceste schimbări cu valorile creatoare ale esenţei

socialismului și în primul rând cu principiile dreptății sociale, al cărui instrument principal de realizare îl constituie politica socială".

6. Cel de-al XI-lea Congres al partidului ar trebui să aibă loc în acest an, iar pe ordinea de zi se vor afla probleme ca: programul și modul de organizare a partidului, alegerea și formarea organelor de conducere, forme și metode de acțiune, denumirea partidului. „O dată cu ziua de 18.06.1989, a luat irevocabil sfârșit o întreagă epocă din istoria PMUP, aceea de partid de guvernământ – conducător principal". Orzechowski și-a exprimat convingerea „că majoritatea membrilor și simpatizanților partidului adepți ai socialismului, democrației și progresului vor depăși sentimentul de amărăciune și divergențe de opinii, actuala situație dificilă. Uniți în jurul rațiunilor politice supreme, vor găsi cea mai bună cale posibilă spre noua etapă".

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia/1989*, vol. 2, f. 300-302.

45

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, PRIVIND PLENARA CC-PMSU ȘI SCHIMBĂRILE ÎN CONDUCEREA PARTIDULUI

26 iunie 1989, Budapesta, ora 19.00

Tovarășului Emil Bobu [Biroul Politic-CPEx],
Tovarășului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe]

I. În continuarea telegramei noastre nr. 021 197[57], vă informăm că la Budapesta a fost dat publicității comunicatul Plenarei CC al PMSU desfășurată în zilele de 23 și 24 iunie 1989, în cadrul căreia au fost hotărâte schimbări în conducerea Partidului Ungar.

Plenara a hotărât convocarea viitorului Congres al PMSU la 7 octombrie a.c. și a dezbătut situația actuală a partidului și măsuri pentru viitor în contextul noilor realități din Ungaria.

În funcția de Președinte al PMSU a fost ales Rezső Nyers.

[57] Nu se publică.

Totodată, a fost aleasă, ca organ de conducere colectivă a PMSU, o Președinție formată din 4 membri: Rezső Nyers, Președintele PMSU, Károlyi Grósz, Secretar General al PMSU, Miklós Németh, Primul-Ministru, și Imre Pozsgay, ministru de stat.

Plenara l-a eliberat din funcția de Secretar al CC al PMSU pe János Berecz, care urmează să primească alte sarcini pe linie de partid. Totodată, au fost aleși secretari ai CC al PMSU János Barabás[58] și Jenő Kovács (primul a fost secretar la Capitală, iar al doilea șef de secție la CC al PMSU).

La propunerea Președinției partidului, Biroul Politic al PMSU a fost lărgit de la 9 la 21 de membri, sub denumirea de Comitet Politic Executiv, ca organ de lucru.

Din acest organ fac parte: János Barabás, Secretar al CC, László Boros, director tehnic al I.S. de construcții a județului Győr-Sopron, Róbert Burgert, Director General al Combinatului agricol Bábolna, József Dudla, Prim-secretar al Comitetului județean de partid Borsod-Abaúj-Zemplén, György Fejti, Secretar al CC, Károly Grósz, Secretar General al PMSU, László Gyuricza, Prim-secretar al Comitetului de partid al județului Veszprém, Csaba Hámori, Prim-secretar al Comitetului de partid al județului Pest, Lajos Hegedűs, președintele CAP „Erdei Ferenc" din Harka, Gyula Horn, ministrul Afacerilor Externe, Pál Iványi, Secretar al CC, Mihály Jászó, Prim-secretar al Comitetului de partid al orașului Budapesta, Jenő Kovács, Secretar al CC, Miklós Németh, Primul-Ministru, Rezső Nyers, Președintele PMSU, Mária Ormos, Rectorul Universității „Janus Pannonius" din Pécs, Imre Pozsgay, ministru de stat, Rajk Sándor, Prim-secretar al Comitetului de partid al orașului Gyöngyös, Ilona Tatai, Director General al întreprinderii „Taurus", László Varga, președintele Consiliului popular al județului Zala, Pál Vaslagh, Prim-secretar al Comitetului de partid al județului Csongrád.

CC al PMSU a decis să propună candidatura lui Imre Pozsgay pentru funcția de Președinte al Republicii, în cazul în care Parlamentul ungar va adopta legea privind înființarea acestei funcții.

[58] *Barabás János László* (1947-), sociolog, doctor în științe politice (la Moscova), om politic ungur; din aug. 1988 Secretar (ideologic) al Comitetului de partid Budapesta; după 24 iun. 1989, membru al Biroului Politic și Secretar (probleme ideologice) al CC-PMSU; din 7 oct. 1989 membru al Partidului Socialist Ungar.

CC a hotărât, prin vot, componența delegației PMSU la negocierile tripartite (cu opoziția), care va fi formată din Rezső Nyers, Imre Pozsgay, György Fejti și Pál Iványi.

II. În cursul dimineții de astăzi, 16 iunie 1989, ambasadorii țărilor socialiste au fost invitați la CC al PMSU, unde noul Președinte al Partidului Ungar, Rezső Nyers, și Secretarul General, Károly Grósz, au făcut câteva precizări pe marginea Plenarei CC și au răspuns la întrebările ridicate de unii ambasadori.

K. Grósz, care a luat primul cuvântul, a arătat că în momentul de față în fața PMSU se pun multe probleme cu caracter practic. La Conferința Națională a partidului din mai 1988 nu s-au putut stabili măsurile și, în mod deosebit, modul de acțiune față de noile realități și evoluții din Ungaria. Încă din mai 1988 s-a știut că modul vechi de acțiune nu mai corespunde, dar nu s-a avansat nici o măsură concretă, specifică acestei situații.

Situația economică grea, ca o acumulare a celor patru decenii de existență a orânduirii socialiste din Ungaria, nu trebuie să ducă la negarea unor rezultate obținute în această perioadă, nici la eforturile în direcția inițierii unor reforme.

Schimbarea modelului economic s-a evidențiat pe parcursul acestor ani și a apărut ca o necesitate că rolul pieței nu poate fi exclus, dar nu a fost clar ce model trebuie adoptat în condițiile unei economii de piață.

În rândurile PMSU există multă confuzie. La o parte din membrii de partid s-a creat iluzia că schimbările din conducerea partidului efectuate la Conferința națională din mai 1988 ar constitui garanții suficiente.

Partidul nu a fost pregătit pentru schimbări atât de mari ca acelea care au loc în prezent. S-au formulat dorințele, dar nu și mijloacele prin care acestea ar putea fi realizate. În același timp, nici conducerea partidului, CC și comitetele județene nu au fost pregătite pentru schimbări atât de mari. Disputele care au apărut nu au putut fi orientate și, din această cauză, s-a ivit pericolul scindării partidului. Recenta Plenară a CC al PMSU a evidențiat necesitatea unor schimbări, în structură și cadre, și a dat noi orientări mișcării interne din partid. S-a ajuns la concluzia că înnoirea partidului nu poate fi ruptă de înnoirea societății.

Partidul, în noile condiții, trebuie să devină un atelier de direcționare politică și să nu își aroge sarcini care revin altor foruri, întrucât experiența a dovedit că nici sarcinile proprii nu le-a putut cuprinde

pe toate. În viitor, guvernul va trebui să răspundă în fața Parlamentului de modul în care organizează viața socială. În condițiile pluralismului politic, PMSU va fi pus într-o situație de competiție cu celelalte partide și organizații. El va trebui să se retragă din acele domenii ale vieții sociale, care intră în competența statului. Plenara a stabilit elaborarea unui nou program, care să fie adoptat de către congres. Referindu-se la noile modificări din structura conducerii PMSU, s-a subliniat că fostul Birou Politic nu a putut cuprinde întreaga arie de probleme ori, prin noua măsură adoptată, Comitetul Politic Executiv are o bază și rădăcini mult mai largi, în sensul că acesta a cooptat în sânul său mai mulți prim-secretari de județe și reprezentanți ai unor întreprinderi. S-a renunțat la Secretariatul partidului, încă de la Conferința națională din mai 1988, și s-a creat Președinția PMSU, formată din 4 persoane. Președintele PMSU este conducătorul numărul unu al partidului, care va răspunde de relațiile internaționale ale PMSU și de raporturile cu partidele și mișcările alternative din țară.

Secretarul General al PMSU se va ocupa cu problemele vieții interne de partid. Va lucra în strânsă colaborare cu președintele partidului. Luând cuvântul, Președintele PMSU, Rezső Nyers, a arătat că recenta Plenară a acordat un loc important relațiilor internaționale ale Partidului Ungar și a stabilit necesitatea dezvoltării legăturilor cu Europa Occidentală și, în această direcție, a colaborării cu partidele frățești. Speră să găsească înțelegerea și sprijinul partidelor și țărilor frățești în activitatea pe care o desfășoară pentru reînnoirea societății ungare. Dacă reformele din RPU vor conduce la rezultate pozitive, acest lucru va permite și celorlalte țări socialiste să studieze și să preia din experiența ungară. Faptele vor dovedit dacă drumul pe care a pornit Ungaria este cel just.

III. În cadrul întâlnirii, au luat cuvântul ambasadorii Poloniei, Cehoslovaciei, Bulgariei și Vietnamului. În cuvântul lor, toți vorbitorii l-au felicitat pe Rezső Nyers pentru noua funcție și au formulat câteva întrebări. Dintre întrebările puse de ambasadorul polonez, am reținut-o pe cea legată de cine va conduce delegația ungară la reuniunea CPC de la București[59]. S-a răspuns că, în principiu, există deja o hotărâre, care va fi anunțată public în câteva zile.

---

[59] Referire la Reuniunea Consiliului Politic Consultativ al Statelor membre ale Tratatului de la Varșovia desfășurată la București în 7-8 iulie 1989.

Rezső Nyers a ţinut să precizeze că, spre deosebire de János Kádár, care nu era membru al Biroului Politic, noul preşedinte al partidului este, în primul rând, membru al Comitetului Politic Executiv, ale cărui şedinţe le va conduce. Károly Grósz este, în primul rând, Secretar General, şi, în al doilea rând, membru al Preşedinţiei colective. Sarcinile de conducere vor fi împărţite între Preşedinte şi Secretarul General, important este dacă cei doi vor putea lucra împreună, a arătat Rezső Nyers.

Referindu-se la viitoarele alegeri parlamentare, el a subliniat că dacă PMSU nu va obţine majoritatea voturilor, acesta va acţiona pentru realizarea unei coaliţii guvernamentale. La întrebarea ambasadorului cehoslovac dacă la Plenară s-au discutat manifestările antisocialiste şi antisovietice produse în ultima vreme în RPU, Rezső Nyers a confirmat acest lucru, subliniind că, deşi astfel de sentimente sunt împărtăşite numai de un cerc restrâns, acest lucru nu le scade gravitatea şi, în consecinţă, PMSU va lupta şi combate permanent astfel de manifestări.

Rezső Nyers a rugat, în încheiere, să se transmită conducătorilor partidelor din ţările socialiste salutul conducerii PMSU şi al său personal.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 4, f. 111-116.

46

TELEGRAMĂ A LUI ION TEŞU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA VARŞOVIA, PRIVIND DESFĂŞURAREA PLENAREI CC-PMUP ŞI CANDIDATURA GENERALULUI W. JARUSELSKI PENTRU FUNCŢIA DE PREŞEDINTE AL REPUBLICII

1 iulie 1989, Varşovia, ora 15.30

Tovarăşului Ion Stoian, Secretar al CC al PCR,
Tovarăşului Ioan Totu, ministru al Afacerilor Externe
Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului DR I

În ziua de 30.06.1989 au avut loc lucrările Plenarei CC al PMUP, care au avut ca principal obiectiv propunerea şi recomandarea

candidatului la funcţia de Preşedinte al RPP. La deschiderea lucrărilor, W. Jaruzelski a prezentat o declaraţie în care a arătat că, deşi Biroul Politic al CC al PMUP, precum şi aliaţii din coaliţia guvernamentală i s-au adresat cu rugămintea să candideze, el a hotărât să nu-şi depună candidatura la funcţia de Preşedinte, recomandând pentru această funcţie pe generalul Czesław Kiszczak, care deţine în prezent funcţia de ministru de Interne. În declaraţia sa a căutat să motiveze această decizie arătând printre altele: „Suntem conştienţi cu ce trăieşte astăzi poporul nostru, care-i sunt grijile, problemele, cum arată, îndeosebi în ultimele luni, viaţa de zi cu zi a familiilor poloneze. Ar fi o eroare să considerăm că întreaga atenţie a societăţii se concentrează în jurul fotoliului prezidenţial.

Viaţa poporului suferă schimbări profunde. Aşa se face că puţini îşi amintesc de începutul acestor schimbări, dar aproape toţi se întreabă ce rezultă din ele astăzi. Societatea obosită are tot dreptul să întrebe când, în sfârşit, vor străluci asupra Poloniei razele soarelui.

Trebuie să ţin, totuşi, seama de realităţile sociale. Ştiu bine că opinia publică mă asociază mai des cu starea de asediu şi mult mai rar cu linia reformelor, cu atât de importantele hotărâri ale celei de a X-a Plenare a CC".

În luările de cuvânt la Plenară, membrii CC au cerut ca W. Jaruzelski să revină asupra deciziei luate, argumentându-se necesitatea şi importanţa candidaturii sale pentru funcţia de Preşedinte. Generalul Jaruzelski nu s-a pronunţat în mod hotărât după aceste luări de cuvânt, însă a subliniat că decizia sa de a nu candida constituie un gest raţional, rezultat din analiza sistemului de forţe din Parlament şi nu din societate.

Se prevede ca în scurt timp Comitetul Central să se întâlnească din nou pentru a lua decizii finale în legătură cu candidatura la funcţia de preşedinte. În cazul menţinerii deciziei lui W. Jaruzelski, va rămâne să se discute candidatura lui C. Kiszczak pentru această funcţie.

Analizând situaţia creată prin decizia comunicată CC la Plenara sa din 30.06.1989, aceasta poate fi privită cel puţin din două aspecte: unul de ordin personal şi unul de ordin strategic. Cel de ordin personal e legat de faptul că W. Jaruzelski a fost foarte afectat de nemulţumirile şi criticile adresate de baza partidului, chiar conducerii partidului, chiar Primului Secretar al CC al PMUP, pentru concesiile făcute „Solidarităţii" la „masa rotundă" şi de rezultatele obţinute

de coaliție în alegeri, de manifestațiile de stradă ale elementelor extremiste împotriva lui Jaruzelski, cât și de decizia „Solidarității" de a nu susține candidatura generalului în timpul votului în Adunarea Națională.

Din punct de vedere strategic, W. Jaruzelski a considerat că în situația creată trebuie să obțină acordul de principiu atât al deputaților coaliției în Parlament, al grupului independent, cât și al opoziției în susținerea candidaturii sale ca Președinte pentru a nu fi pus în situația ca în urma votului în Adunarea Națională să fie respins. Această concluzie ar putea fi trasă și din faptul că Plenara nu a luat încă o decizie și nici un răspuns definitiv al generalului Jaruzelski în cadrul Plenarei. Din informațiile pe care le deținem rezultă că se vor organiza consultări cu reprezentanți ai coaliției și chiar ai „Solidarității", pentru a se ajunge la un acord în vederea susținerii candidaturii lui W. Jaruzelski în funcția de Președinte al RP Polone. Menționăm că declarația lui W. Jaruzelski a accentuat starea de tensiune politică din Polonia, care complică și mai mult situația politică, economică și socială din această țară.

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia/1989*, vol. 2, f. 319-321.

47

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, PRIVIND COMENTARIILE DIPLOMATICE REFERITOARE LA DECIZIILE PLENAREI CC-PMSU

1 iulie 1989, Budapesta, ora 19.30

Tovarășului Emil Bobu [Biroul Politic-CPEx],
Tovarășului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [ministrul Afacerilor Externe],
Tovarășului Iulian Vlad [Departamentul Securității Statului]

1. Lucrările recentei Plenare a CC al PMSU (23-24 iunie a.c.) și hotărârile adoptate de aceasta sunt larg comentate în cercurile

diplomatice de la Budapesta. Crearea prezidiului partidului, din cei 4 membri, se consideră a fi o măsură temporară, până la viitorul congres convocat pentru 7 octombrie a.c. și în același timp o soluție pentru evitarea scindării PMSU. Scindarea partidului ar fi împiedicat consultările cu partidele și organizațiile din opoziție, în vederea elaborării cadrului principalelor reglementări în vederea creării societății ungare pluripartinice. În același timp, s-a dorit ca în preajma vizitei Președintelui SUA, George Bush, la Budapesta să se dea dovadă de o anumită unitate și stabilitate politică.

2. Prin formula Prezidiului alcătuit din cei 4 membri, rolul lui K. Grósz, ca Secretar General al PMSU, a fost foarte mult diminuat, lăsându-i-se în competență numai problemele vieții interne de partid. Personalitatea numărul unu a conducerii Partidului Ungar este Președintele Rezső Nyers, care dispune de o experiență politică, economică și științifică, incomparabilă cu a celorlalți membri din conducerea actuală a partidului și statului. În fapt, raportul de forțe în Prezidiul partidului este de 3 la 1. Nyers, Németh și Pozsgay sunt inițiatorii și susținătorii reformelor, câtă vreme Grósz este apreciat ca reprezentant al laturii tradiționale din partid.

3. Comitetul Politic Executiv, alcătuit din 21 de membri, prin componența sa, împărtășește și sprijină linia reformistă a partidului. În cadrul Plenarei CC al PMSU, Károly Grósz a fost foarte aspru criticat de către marea majoritate a vorbitorilor (în cele două zile au luat cuvântul 90 de membri ai CC). Cel mai fervent critic a fost Mátyás Szűrös, urmat de Imre Nagy, Primul-secretar al Uniunii Tineretului Democrat Ungar (fost KISZ). Plenara CC nu a fost de acord, însă, cu exagerările lui M. Szűrös și, în consecință, nu l-a ales printre membrii Comitetului Politic Executiv. Dorim să subliniem că M. Szűrös îl consideră pe K. Grósz „trădător al cauzei maghiarilor", ca urmare a poziției adoptate de acesta la întâlnirea de la Arad din august 1988[60]. Precizăm, totodată, că M. Szűrös este unul dintre cei mai înverșunați

[60] Referire la întâlnirea celor doi lideri de partid, Nicolae Ceaușescu și Grósz Károly, din 28 august 1988, de la Arad, consacrată tocmai găsirii unor modalități concrete de depășire a problemelor bilaterale, deja tensionate puternic în ultimii ani. Din păcate, în perioada următoare, liderii maghiari și alte forțe antiromânești de peste hotare au continuat propaganda ostilă și atacurile directe nu numai la adresa regimului de la București, dar și asupra poporului român.

dușmani ai țării noastre, care nu scapă nici un prilej pentru a ne ataca și calomnia.

4. După evoluția actualelor evenimente din Ungaria se poate aprecia, cu toată convingerea, că PMSU își va pierde la viitoarele alegeri parlamentare rolul conducător. De altfel, actuala conducere a PMSU discută în prezent cu opoziția modul de asociere al acesteia și de împărțire a puterii. După toate aprecierile, la apropiatul Congres al partidului Károly Grósz nu va mai fi ales în conducerea PMSU. Nu este exclusă nici posibilitatea scindării partidului în cursul Congresului.

Se poate aprecia că recenta Plenară a asigurat victoria forțelor reformiste și că Ungaria se îndreaptă cu pași foarte rapizi spre o orânduire bazată pe economia de piață și pe un sistem multipartinic. În acest context, PMSU încearcă să-și găsească locul într-o viitoare guvernare cu o orientare de centru-dreapta.

5. Situația economică a țării continuă să se deterioreze, iar în viața social-politică își fac apariția noi partide și organizații, unele din ele cu orientări de dreapta, naționaliste. Forurile conducătoare, și, în general, opinia publică din Ungaria văd ieșirea din criză pe seama ajutorului american și vest-european. O mare iluzie creează apropiata vizită a lui Bush în Ungaria.

Ambasadorii RFG, Belgiei și Italiei consideră că ajutorul vest-european nu este de natură să soluționeze problemele grave cu care este confruntată economia ungară. Potrivit afirmațiilor ambasadorului sovietic, vizita lui Bush va fi, până la urmă, o mare deziluzie, din acest punct de vedere. Țările occidentale vor încuraja firmele particulare să facă investiții în Ungaria (dacă acestea vor fi însă sigure de profituri). Ele vor liberaliza, de asemenea, importurile ungare în țările lor și, în general, în CEE, vor acorda burse pentru formarea de specialiști. SUA va finanța în bună măsură cheltuielile Centrului Internațional de formare a cadrelor de conducere din economie, înființat nu demult la Budapesta etc.

Problema plății datoriei externe ungare rămâne însă în seama guvernului RPU. Potrivit interlocutorilor, orice măsură pe linia ușurării datoriei externe ar ridica pretenții similare din partea țărilor din Lumea a Treia.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 4, f. 147-149.

48

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, PRIVIND ÎNFIINȚAREA UNEI NOI GRUPĂRI „PARTIDUL OCTOMBRIE MAGHIAR" ANTICOMUNISTE

1 iulie 1989, Budapesta, ora 19.30

Tovarășului Emil Bobu [Biroul Politic-CPEx],
Tovarășului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [ministrul Afacerilor Externe],
Tovarășului Iulian Vlad [Departamentul Securității Statului]

Recent, în Ungaria s-a înființat o nouă organizație politică, „Partidul Octombrie Maghiar", care urmărește transpunerea în viață a „țelurilor revoluției și războiului pentru independență din 1956". Vineri, 30 iunie a.c., conducerea acestei noi formațiuni politice a ținut o conferință de presă internațională la Budapesta, în care György Krasso[61], emigrant maghiar care în prezent locuiește în Marea Britanie, cunoscut pentru poziția și atitudinea lui anticomunistă, a făcut prezentarea acestui partid. Rezultă că este vorba de un partid radical, care își propune să acționeze împotriva „elementelor manipulate din procesul actual de democratizare din Ungaria, care au ca scop supraviețuirea puterii comuniste". După György Krasso, unele forțe alternative din Ungaria au acceptat deja această manipulare, participând la negocierile „mesei rotunde a opoziției" cu PMSU.

La 9 iulie a.c. va avea loc prima „conferință lărgită" a „Partidului Octombrie Maghiar", la Teatrul „Jurta" din Budapesta.

Dorim să menționăm că, din multitudinea de partide și organizații alternative existente în Ungaria până la această dată, „Partidul Octombrie Maghiar" este prima formație politică care se declară în mod deschis împotriva comunismului.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 4, f. 150.

---

[61] *György Krassó* (1932-1991), fost membru al PC, participant la Revoluția din 1956, arestat, condamnat la închisoare și ulterior amnistiat în 1963; după ce a obținut un doctorat în economie, în 1982 și-a creat propria editură *samizdat* sub denumirea de „Octombrie maghiar", din care cauză a fost din nou pus sub supravegherea autorităților; în exil, din 1986 a fost integrat în redacția „Europei libere" și la BBC.

49

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BUDAPESTA, REFERITOARE LA ORGANIZAREA MIŞCĂRII „PENTRU O UNGARIE DEMOCRATĂ" ŞI REACŢIA „PLATFORMEI PENTRU UNITATE MARXISTĂ"

2 iulie 1989, Budapesta, ora 08.00

Tovarăşului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarăşului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe]

1. Ministrul de stat Imre Pozsgay, în cursul zilei de 30 iunie a.c., a informat presa că mişcarea „Pentru o Ungarie democrată", pe care o conduce, îşi va ţine şedinţa de constituire în cursul lunii septembrie a.c.

Imre Pozsgay a arătat că, după şedinţa pregătitoare din 7 iunie a.c., mişcarea se bucură de un deosebit succes, mai multe grupări, inclusiv „cercuri ale reformei" din cadrul PMSU, şi-au anunţat intenţia de a fuziona cu aceasta. Ministrul de stat a subliniat că, pentru istoria Ungariei, apariţia mişcării este un eveniment deosebit de important, această mişcare urmând „să rupă, în mod radical, formele mecanismului" social-politic de până acum. Mişcarea urmează să promoveze un nou „mecanism, care să plece de la cetăţeni". Mişcarea urmează să cuprindă în rândurile ei „pe toţi aceia care se pronunţă pentru dezvoltare naţională, evoluţie europeană şi pentru valorile socialismului democrat". Imre Pozsgay a arătat că mişcarea „Pentru o Ungarie democrată" „nu intenţionează să se manifeste în dimensiuni de partid, ci într-un rol integralist, trecând peste apartenenţa la un partid".

Răspunzând la întrebarea unui ziarist, ministrul de stat a arătat că situaţia în care se află în prezent Csaba Tabajdi, în cadrul PMSU, nu îi afectează poziţia din cadrul mişcării „Pentru o Ungarie democrată", „contându-se în continuare pe activitatea acestuia în cadrul Comitetului de constituire" a acesteia. După toate elementele existente până în prezent mişcarea „Pentru o Ungarie democrată" urmăreşte să înlocuiască, în timp, actualul Front Popular Patriotic ungar.

2. La 30 iunie a.c., Robert Ribanski, reprezentantul „platformei de unitate marxistă din PMSU" a ţinut o conferinţă de presă la Budapesta. De la început, a subliniat că gruparea pe care o reprezintă se abţine de

la orice poziţie ultrastângistă, şi că aceasta nu susţine dictatura proletariatului. De asemenea, „platforma" împărtăşeşte punctele de vedere ale „acelor politicieni responsabili", care resping posibilitatea opririi pe calea armelor a drumului democratizării societăţii.

„Platforma de unitate marxistă" a trimis o scrisoare Comitetului Central al PMSU, în care se arată, printre altele, că: „sprijinim sistemul de stat socialist, democraţia parlamentară bazată pe sistemul pluripartit, rolul preponderent al economiei de piaţă [...] Considerăm că timpul rămas până la congres trebuie astfel folosit încât PMSU să ia în considerare poziţia aşa-numitei «majorităţi tăcute» şi să clarifice în faţa tuturor că vrea să realizeze înnoirea socialismului prin lărgirea democraţiei socialiste". Robert Ribanski a criticat în termeni severi Comitetul Central, care în cursul acestui an a întrebuinţat metode stăliniste, atunci când a luat hotărâri fără consultarea membrilor de partid, hotărâri care nu intrau în competenţa lui. A subliniat, de asemenea, că reprezentanţii presei scrise, ai Radioului şi Televiziunii nu au înţeles luările de poziţie ale „platformei de unitate marxistă" şi le-au prezentat în mod deformat, inclusiv „Népszabadság" – organul central al PMSU.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 4, f. 151-152.

50

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BUDAPESTA, PRIVIND POZIŢIA PREŞEDINTELUI PMSU DE SUSŢINERE A REFORMEI POLITICE ŞI ECONOMICE

6 iulie 1989, Budapesta, ora 13.45

Tovarăşului Ion Stoian [Secrear al CC-PCR],
Tovarăşului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe]

Luând cuvântul în cadrul întâlnirii organizate la 5 iulie 1989 de către Consiliul „Cercurilor Reformei" din Budapesta, Preşedintele PMSU, Rezső Nyers, i-a salutat pe participanţi drept avangardişti care demolează structurile învechite şi aduc în mişcarea comunistă un nou avânt. El şi-a exprimat speranţa că respectivele cercuri ale reformei vor propulsa socialismul, care are foarte mare nevoie să fie regândit, şi vor

contribui la înnoirea PMSU. Apreciind ca fiind deosebit de importante, pentru procesul de democratizare în curs, crearea economiei de piață și introducerea parlamentarismului, conducătorul Partidului Ungar a subliniat că reformele nu pot avea alt țel decât fundamentarea viitorului națiunii și integrarea intereselor națiunii și ale poporului în concepția socialismului democratic. Partidului și „cercurilor reformei" le revin răspunderea și sarcina de a face acceptate și pe plan internațional năzuințele proprii, a arătat Rezső Nyers.

El a declarat, totodată, că în sânul partidului nu trebuie etichetate ca fiind de dreapta cercurile reformei. „Chiar dacă în viața politică ungară există, neîndoios, pericolul de dreapta, acesta trebuie înțeles, invariabil, ca existând în afara partidului", a subliniat Președintele PMSU. În încheiere el a vorbit despre necesitatea promovării politicii reformei și a manifestării în cadrul PMSU a unei atitudini tolerante față de curentele din sânul acestuia, drept o premisă a continuării negocierilor cu celelalte partide. Rezső Nyers a evidențiat necesitatea continuării reformelor și a edificării democrației, în vederea realizării în Ungaria a obiectivului eșuat în trecut: crearea unui partid de masă, cu adevărat democratic. Cuvântul rostit în cadrul întâlnirii Consiliului „Cercurilor Reformei" din Budapesta, la 5 iulie a.a, reprezintă prima luare de poziție publică a lui Rezső Nyers după alegerea sa, la Plenara CC al PMSU din 23-24 iunie, în funcția de Președinte al Partidului Ungar.

Pozițiile exprimate de el se înscriu în concepția sa de promotor activ al reformelor economice și politice în curs în RP Ungară.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 4, f. 186-187.

51

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, REFERITOARE LA INTERVIUL ACORDAT DE PREȘEDINTELE SUA, GEORGE BUSH, ZIARIȘTILOR UNGURI

8 iulie 1989, Budapesta, ora 15.30

Tovarășului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe]

Principalele cotidiene din 8 iulie a.c., reproduc interviul acordat, la Washington, de Președintele George Bush unui grup de patru ziariști maghiari.

Încă de la început, Președintele Bush a arătat că în prezent s-a schimbat politica SUA față de Ungaria și că vizita primului Președinte american în Ungaria deschide o nouă etapă în relațiile dintre cele două țări. Prin această vizită se va exprima sprijinul american față de reformele din viața politică și economică din Ungaria. Președintele american a arătat, de asemenea, că dorește să cunoască „noua conducere ungară".

După ce a subliniat că SUA nu doresc să se amestece în treburile interne ale Ungariei, G. Bush a arătat, totuși, că dacă „sistemul economic ungar va evolua spre o mai mare deschidere, spre întărirea sectorului particular, atunci Statele Unite pot deveni mai ușor partener în dezvoltarea economiei și reformarea acesteia". A ținut să menționeze că, după vizita Primului-Ministru australian, Bob Hawke[62], în Ungaria, acesta i-a dat un telefon în care a prezentat „uriașele posibilități de apropiere între Ungaria și unele țări occidentale, ca Australia și SUA", scop în care a propus ca cele două țări să sprijine Ungaria.

Abordând problemele militare în contextul propunerilor americane în cadrai NATO de reducere a forțelor militare convenționale, Președintele George Bush a arătat că vrea să abordeze această problemă și cu conducătorii unguri. George Bush a subliniat că SUA sprijină Ungaria din punct de vedere politic și că, în acest domeniu, Președintele este sprijinit și de Parlament, care a luat cunoștință cu satisfacție de reformele din Ungaria (orientarea spre economia de piață, dezafectarea gardului de la frontiera cu Austria), dar că sprijinul economico-financiar este hotărât de experți în acest domeniu. Aceștia vor să știe dacă ajutorul financiar dat Ungariei este folosit în mod corespunzător. Răspunzând la o întrebare a reprezentantului cotidianului „Népszabadság", G. Bush și-a exprimat speranța în legătură cu apropierea momentului în care o țară din Tratatul de la Varșovia va deveni „o țară liberă, cu regim democratic și economie de piață", și a arătat că, în prezent, aceste gânduri se îndreaptă spre Ungaria și Polonia.

A subliniat că ajutorul american către Ungaria va fi cu atât mai concret, mai substanțial, „cu cât privatizarea economiei va fi mai mult

[62] *Robert James Lee Hawke* (1929-2019), lider al Partidului Laburist și Premier al Australiei (1983-1991), a vizitat Ungaria în 2-3 iulie 1989.

dezvoltată, cu cât se va deschide mai mult piața, cu cât Ungaria se va orienta spre Occident".

George Bush a ținut să precizeze că, prin vizita sa în Ungaria, „nu vreau să îngreunez viața domnului Gorbaciov, cum nu cred că el, prin vizita sa la Paris, vrea să îngreuneze viața Statelor Unite". Se deplasează în Ungaria „cu dorința discutării acelor probleme în care credem cu putere: drepturile omului".

Reprezentantul cotidianului „Magyar Hírlap" a arătat că poporul maghiar a apelat de două ori în timpul istoriei pentru ajutor la poporul american, în 1948 și în 1956, și că în ambele situații nu a primit ajutor. În acest context, a întrebat dacă există în SUA un simțământ de responsabilitate față de Europa de Est și viitorul Ungariei.

Președintele american a răspuns că el nu ar folosi cuvântul „responsabilitate", dar că „resimte adânc schimbările și îi bate inima alături de poporul maghiar". În 1956 SUA au fost de partea „celor de pe barricadele" din Budapesta, iar în prezent „suntem alături de cei care vor mai multă libertate". George Bush a lansat un apel către tinerii din Ungaria și Polonia care „trăiesc într-o epocă frământată, o epocă a schimbărilor dinamice", cerând studenților Budapestei să ia parte „la schimbări, la ceea ce se întâmplă în Europa de Est și Uniunea Sovietică". Președintele american a continuat: „dacă eu aș avea 21 de ani și aș trăi în Ungaria aș spune: Dumnezeule, ce evenimente înălțătoare se întâmplă și eu pot fi părtașul acestora și aș putea să devin și președinte".

Referindu-se la întâlnirea de la Paris, care se va desfășura imediat după vizita la Budapesta, G. Bush a subliniat că „un punct deosebit pe ordinea de zi va fi modul în care Occidentul poate sprijini Ungaria și Polonia". Cu această ocazie vor fi clarificate două probleme: ce reforme sunt necesare pentru ca prin intermediul instituțiilor internaționale să fie exprimat acest sprijin, și câți bani pot fi folosiți în acest sens. Răspunzând la ultima întrebare pusă de reprezentantul MTI, în legătură cu „ce pot face americanii și noul lor partener mic, Ungaria, ca Războiul Rece să se încheie în Europa de Est?", Președintele american a subliniat importanța noilor forțe politice din Ungaria, a faptului că acestea poartă deja tratative cu guvernul și că acestea trebuie continuate.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 4, f. 200-202.

52

TELEGRAMĂ A LUI ION TEȘU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VARȘOVIA, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND VIZITA OFICIALĂ A PREȘEDINTELUI SUA ÎN RP POLONĂ

12 iulie 1989, Varșovia, ora 11.00

Vă informăm că în perioada 09-11.07.1989 Președintele SUA a efectuat o vizită oficială în Polonia la invitația lui W. Jaruzelski, Președintele Consiliului de Stat al RP Polone.

G. Bush a avut convorbiri cu W. Jaruzelski, cu Primul-Ministru M.F. Rakowski, a luat cuvântul la ședința comună a celor două camere ale Parlamentului polonez, a depus coroane de flori la Mormântul soldatului necunoscut și la Monumentul *Umschlagplatz* [63] (ridicat anul trecut, pe teritoriul ghetoului din Varșovia, cu ocazia a 45 de ani de la răscoala de la Varșovia – simbol al Holocaustului evreilor).

În cursul zilei de 10.07.1989 G. Bush și W. Jaruzelski, împreună cu soțiile, mareșalul Seimului, M. Kozakiewicz, mareșalul Senatului, A. Stelmachowski[64] („Solidaritatea"), M.F. Rakowski, alți reprezentanți ai diverselor forțe politice poloneze, inclusiv ai opoziției parlamentare, printre care B. Geremek, A[ndrzej] Wielowieyski, Adam Michnik și Jacek Kuroń au participat la un dejun dat de ambasadorul american la reședința sa la Varșovia.

Tot pe 10.07.1989 W. Jaruzelski și soția au oferit un dineu oficial în onoarea Președintelui american și a soției sale, la care au participat din partea polonă cei doi mareșali ai Camerelor parlamentare,

[63] *Umschlagplatz* (în limba germană: punct de colectare sau punct de reîncărcare) a fost termenul folosit în timpul celui de-al Doilea Război Mondial pentru a denumi zonele din apropierea gărilor din Polonia, unde evreii din ghetouri erau concentrați pentru deportarea lor în lagărele naziste.

[64] *Andrzej Stelmachowski* (1925-2009), jurist, profesor universitar și om politic polonez; consilier al „Solidarității" (din 1980); președinte al Senatului (1989-1991), ulterior ministru al Educației Naționale (1991-1992) și consilier al Președintelui Poloniei, Lech Kaczyński (2007-2009).

Primul-Ministru și membri ai guvernului, șefii partidelor politice poloneze, deputați în Seim și senatori. Cei doi șefi de stat au rostit alocuțiuni.

În ziua de 11.07.1989 programul lui G. Bush a prevăzut vizitarea orașului Gdańsk, unde Președintele Bush împreună cu soția au asistat la o slujbă în catedrala din Gdańsk, apoi au luat dejunul la familia Wałęsa. Bush a avut, de asemenea, o întâlnire cu episcopul Gdańsk-ului, T[adeusz] Gocłowski (Primatul Poloniei, J. Glemp, nefiind în țară) și a depus o coroană de flori la Monumentul muncitorilor navali. După depunerea florilor la acest monument, Lech Wałęsa și G. Bush au rostit cuvântări, după care Bush a depus flori la monumentul de la Westerplatte[65], unde a fost însoțit de W. Jaruzelski.

În cuvântul său în Parlament, G. Bush a spus că:

1. Va acționa în cadrul întâlnirii de la Paris a celor 7 state industrializate occidentale pentru coordonarea eforturilor celor 7 state în a acorda ajutor Poloniei;

2. Va cere Congresului american acordarea a 100 milioane dolari pentru dezvoltarea agriculturii în polonez sectorul particular;

3. Va îndemna Banca Mondială să acorde 325 milioane de dolari pentru dezvoltarea agriculturii și industriei alimentare poloneze;

4. Va cere Occidentului să reeșaloneze suma de 5 miliarde de dolari din datoria poloneză;

5. Va cere Congresului american să acorde 15 milioane de dolari pentru conservarea bunurilor culturale din Cracovia și pentru lucrări de protecție din punct de vedere ecologic a zonei Cracovia.

Ministrul Afacerilor Externe polonez a semnat împreună cu Secretarul de Stat american documentul privind înființarea de centre de informare și cultură american în Polonia și polonez în SUA.

Au fost, de asemenea, semnate două acorduri economice care prevăd amânarea pe cinci ani a plății dobânzilor la datoria poloneză.

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia/1989*, vol. 2, f. 365-366.

[65] *Monumentul apărătorilor coastei* (Pomnik Obrońców Wybrzeża), memorial ridicat în 1964-1966, evocă confruntarea între forțele poloneze și cele naziste invadatoare la 1 sept. 1939, *Bătălia de la Westerplatte* fiind considerată prima bătălie de pe teatrele de operații din Europa în cel de-al Doilea Război Mondial.

53

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, PRIVIND VIZITA OFICIALĂ A PREȘEDINTELUI SUA ÎN RP UNGARĂ

12 iulie 1989, Budapesta, ora 17.45

Tovarășului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe]

În legătură cu vizita oficială a Președintelui SUA, G. Bush, în RP Ungară, care a început la 11 iulie a.c., vă informăm următoarele:

La ceremonia oficială a primirii oaspetelui în Piața Parlamentului, au fost rostite scurte alocuțiuni de salut de către Președintele Consiliului prezidențial al RPU, Bruno F. Straub[66], și de către Președintele american.

B.F. Straub a exprimat convingerea că vizita Președintelui Bush în Ungaria conține, fără îndoială, un mesaj care se adresează și lumii – recunoașterea de către Statele Unite a semnificației istorice a cursului actual din Ungaria, faptul că acesta se bucură de simpatia și sprijinul poporului american.

În contextul menționării eșecului Revoluției de la 1848-1849, vorbitorul a afirmat că această epocă grea a fost încheiată printr-o „împăcare" care a deschis Ungariei drumul dezvoltării sociale și economice. El s-a referit la actuala etapă în care se găsește țara ca la o etapă în care va urma o nouă „împăcare", ce constituie dezideratul poporului ungar, al tuturor forțelor social-politice responsabile, având în vedere că numai unirea largă și consensul național adevărat pot garanta Ungariei locul de țară europeană, nu doar în sens geografic ci și pe planul organizării sociale, democrației, drepturilor și libertăților, al dezvoltării economice și culturale.

B.F. Straub s-a referit la schimbările istorice ce se produc în URSS și în țările est-europene, care creează premise favorabile reformelor ungare, la efortul RP Ungare de a acționa în politica sa externă pentru ireversibilitatea cursurilor internaționale favorabile. „Năzuim spre o

[66] *Brunó Ferenc Straub* (1914-1996), om de știință (biochimist) ungur, membru al PMSU; președinte al Consiliului prezidențial (29 iun. 1988-23 oct. 1989).

colaborare reciproc avantajoasă cu toate ţările dispuse la aceasta", a declarat şeful statului ungar, relevând, totodată, importanţa acordată relaţiilor cu SUA.

Preşedintele Bush, răspunzând primirii făcute, şi-a rupt demonstrativ textul cuvântului pregătit şi a vorbit liber. El a mulţumit pentru călduroasa primire rezervată lui şi soţiei sale, salutând, totodată, pe conducătorii unguri, reformele şi schimbările care se petrec în „această minunată ţară". „Ca Preşedinte al Statelor Unite, aş dori să ştiţi că noi, în SUA, am nutrit dragoste şi sentimente deosebite faţă de Ungaria", a subliniat el, arătând că aşteaptă cu speranţă convorbirile cu conducătorii unguri, cărora le va transmite „caldele sentimente ale poporului american şi convingerea noastră că trebuie şi că şi dorim să colaborăm cu Ungaria, în continuarea acelor schimbări şi reforme care au început în ţara dv. Extraordinară". În încheiere, a chemat pe cei de faţă să urmărească declaraţiile pe care le va face în cursul vizitei şi a salutat asistenţa cu cuvintele „Dumnezeu să vă binecuvânteze".

Notă: Menţionăm că, pe toată durata ceremonialului de primire din Piaţa Kossuth, a plouat torenţial, încât după cuvântarea Preşedintelui Bush s-a renunţat la partea a doua a primirii (nu s-a mai trecut în revistă garda de onoare şi nu au mai avut loc prezentările oficialităţilor ungare şi ale corpului diplomatic).

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 4, f. 229-230.

54

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BUDAPESTA, PRIVIND DISCURSUL PREŞEDINTELUI SUA LA INSTITUTUL DE ŞTIINŢE ECONOMICE DIN BUDAPESTA

12 iulie 1989, Budapesta, ora 21.00

Tovarăşului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarăşului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe],
Tovarăşului Iulian Vlad [Departamentul Securităţii Statului]

În cadrul conferinţei ţinute la 12 iulie 1989, la Institutul de Ştiinţe Economice „Karl Marx" din Budapesta, Preşedintele SUA, G. Bush, a

vorbit sub semnul încurajării actualului curs al reformelor politice şi economice din Ungaria, declarând următoarele:

Resimte o mare plăcere să se afle din nou la Budapesta şi este foarte mândru să fie primul Preşedinte american care vizitează Ungaria.

Prezenţa sa la Budapesta trebuie văzută ca un indiciu al disponibilităţii Statelor Unite în direcţia competiţiei ideilor.

Spiritul lui Imre Nagy este prezent în Institutul budapestan, iar vocea Ungariei s-a făcut auzită la recenta ceremonie a reînhumării acestuia.

După reconciliere urmează, acum, momentul realismului, care indică faptul că Ungaria a început să-şi edifice adevăratul ei viitor. Ea îşi descoperă, astfel, rolul care îi revine în Europa. Separată vreme de patrii decenii de Europa, ţara care a dat Americii pe Pulitzer şi Bartók redevine acum parte a culturii europene.

El personal vede un nou început pentru Ungaria, atmosfera din ţară şi din Budapesta îndreptăţind optimismul.

Marx a evaluat doar una din laturile umanităţii, dar omul nu este mânat doar de forţe economice impersonale şi de legile mecanice ale istoriei. El este şi creator, familist, patriot, individ dinamic, hotărât să-şi clădească propriul său viitor.

Acum, pentru Ungaria a început anotimpul libertăţii. Ea se întoarce la valorile sale tradiţionale, revine acasă, fapt ilustrat de apariţia ziarelor independente, a posturilor de radio şi televiziune comerciale, de crearea primului Birou al „Europei libere" la Budapesta.

Prin desfiinţarea gardului de la frontiera cu Austria, Ungaria a păşit pe calea desfiinţării „Cortinei de fier". Apreciind măsurile URSS în direcţia reducerii efectivelor sale militare din Europa de Răsărit, preşedintele SUA şi-a exprimat hotărârea de a conlucra cu sovieticii pentru a se trece, de la confruntare şi Războiul Rece, pe calea diminuării confruntării militare în Europa. În acest context se înscriu şi recentele iniţiative americane în domeniul armamentelor convenţionale, adoptate la reuniunea NATO din luna mai a.c.

„Vom acţiona zi şi noapte pentru reducerea riscului războiului în Europa, cât mai curând posibil", a declarat G. Bush.

Omenirea şi Ungaria, care îşi propune crearea mai multor partide şi alegeri libere, se află în pragul unei noi ere. Pentru succesul reformelor, Ungaria are nevoie de parteneri. „Mă aflu aici pentru a vă oferi colaborarea SUA", a subliniat Preşedintele american, declarând că în trei

domenii vitale – economie, mediul ambiant și schimburile democratice și culturale –, partea americană își propune să ofere Ungariei sprijin pentru propulsarea reformelor, fără a urmări prin aceasta modificarea statu-quo-ului existent.

După ce a vorbit despre dificultățile economiei socialiste planificate, vorbitorul a exprimat opinia americană, potrivit căreia progresul economic implică și acceptarea creșterii prețurilor și a șomajului și că important este ca atelierele să aparțină meseriașilor, iar agricultura fermierilor, neexistând alt drum pentru făurirea destinului propriu al Ungariei. SUA vor fi partenerul acesteia în a face lucrativă economia țării. În continuare, Președintele Bush a enumerat măsurile pe care SUA le preconizează pentru a veni în sprijinul Ungariei:

1. Propunerea pe care o va face la apropiata reuniune occidentală la vârf de la Paris, în vederea acordării de sprijin economic și asistență tehnică;

2. Crearea în viitor, cu aprobarea congresului, a unui fond de 25 milioane dolari din care să fie finanțate acțiunile de înviorare a economiei ungare și încurajarea investițiilor americane în această țară;

3. Acordarea, cu caracter permanent, a clauzei națiunii celei mai favorizate, după adoptarea de către Parlamentul RPU a legii privind dreptul la emigrare;

4. Facilitarea unui acces cât mai liber Ungariei pe piața Statelor Unite și, de asemenea, acordarea de preferințe generale tarifare;

5. Garantarea investițiilor americane în Ungaria, în care scop va fi creat un organism special.

George Bush a mai amintit, de asemenea, propunerea pe care a formulat-o deja în urmă cu 6 săptămâni, referitoare la crearea unui fond de 5 milioane dolari destinați dezvoltării cooperării Est-Vest în domeniul ecologic, și crearea unui organism de resort cu sediul la Budapesta, și propunerea făcută părții ungare de a încheia un acord de colaborare în domeniile științelor de vârf, apărării mediului ambiant, medicinei și siguranței nucleare.

El a mai anunțat că organizația americană „Corpul Păcii" își va începe activitatea în RPU, pentru răspândirea cunoștințelor de limbă engleză și că vor fi alocate fonduri speciale pentru finanțarea schimburilor de experți legislativi, oameni de afaceri, activiști sindicali, oameni de cultură și pe linia tineretului, acordarea de burse pentru studii în SUA, deschiderea de catedre de studii americane în universitățile ungare, acordarea de fonduri de carte americană și deschiderea unui Centru cultural american la Budapesta.

În încheiere, Președintele SUA a lansat chemarea ca Ungaria și SUA să conlucreze pentru viitorul comun, exprimându-și convingerea că poporul ungar va face față sarcinilor descentralizării întreprinderilor economice, pe ruinele sistemului economic stalinist. „Sunteți în stare să realizați acestea, țara dvs. se află pe un drum bun. Dispuneți de resurse umane și de curaj, aveți o națiune care-și găsește destinul. Vă felicit pentru drumul parcurs până în prezent", a spus G. Bush, chemând la acțiune în vederea atingerii obiectivelor propuse, „astfel încât istoria să afirme despre generația noastră că ea a fost generația care a creat o Europă unită și liberă".

Notă: Menționăm că în cuvântarea lui Bush nu s-au făcut nici un fel de referiri sau aluzii la țara noastră.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 4, f. 235-238.

55

TELEGRAMĂ A LUI ION TEȘU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VARȘOVIA, CĂTRE IOAN TOTU, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND VIZITA OFICIALĂ A PREȘEDINTELUI SUA ÎN RP POLONĂ

13 iulie 1989, Varșovia, ora 01.30

În continuarea telegramei noastre nr. 064 436/12.07.1989[67] privind vizita Președintelui G. Bush în Polonia, vă informăm următoarele:

Așteptată cu interes și cu speranță atât de către autoritățile oficiale, cât și de opoziție, vizita a avut ca momente importante cuvântările lui Bush în fața Adunării Naționale, la Gdańsk, și cele 1,5 ore de discuții cu W. Jaruzelski. În cuvântarea din Parlament, a scos în evidență interesul SUA pentru evenimentele ce au loc în Polonia, pentru continuarea reformelor, totodată introducerea pluralismului politic și sindical și a economiei de piață, precum și a edificării unui nou tip de democrație în Polonia.

[67] Vezi doc. nr. 52.

În cuvântarea rostită în Parlament, a arătat în principal următoarele:

„Când am fost data trecută în Polonia nu mă aşteptam că mă voi întoarce atât de repede, şi nici că mă voi întoarce într-o ţară aşa de mult schimbată. Realizările voastre au întrecut orice aşteptări şi au câştigat admiraţia noastră".

„Polonia şi Ungaria se află într-un punct de cotitură. Fiecare dintre ele îşi urmează propria cale spre reforme, fără garanţia unui succes uşor. Popoarele celor două ţări şi curajul conducătorilor lor trezesc admiraţia noastră. Calea aceasta (este) dificilă atât pentru aceste ţări, cât şi la scară internaţională".

„Polonia devine azi purtătorul schimbărilor, iar poporul polonez poate ajuta la lichidarea diviziunii Europei".

„Datorită conducătorilor Poloniei şi Ungariei, care acţionează pentru depăşirea erorilor trecutului – cu sinceritate şi curaj – lumea priveşte cu admiraţie la acest proces de destalinizare". „Prietenii Poloniei, inclusiv poporul american, vor ca Polonia să fie liberă, îndestulată, democratică, independentă, devotată cauzei celor mai bune tradiţii ale poporului său". „Statele Unite, conştiente de măreţia clipei, sunt gata să vă ajute dacă vă veţi ajuta singuri". Referindu-se la sprijinul pe care SUA şi-l propune a-l acorda Poloniei, Bush a enunţat următoarele acţiuni:

Promovarea investiţiilor americane de genul societăţilor mixte;

Va acţiona, în cadrul întâlnirii din 14.07.1989, de la Paris, a celor 7 state occidentale cele mai industrializate, pentru coordonarea efortu-rilor lor în a acorda ajutor Poloniei, ajutor care se va referi la reformele economice necesare, credite, sfera conducerii şi pregătirea cadrelor, asigurări sociale, construcţii;

Va cere Congresului american să acorde un fond de 100 milioane dolari pentru consolidarea sectorului privat polonez;

Va interveni pe lângă Banca Mondială să acorde împrumuturi în valoare de 325 milioane de dolari care vizează creşterea competitivităţii exporturilor poloneze prin restructurarea industriei şi dezvoltarea agriculturii. Împrumuturile vor fi acordate pe o perioadă de 17 ani, cu termen de graţie de 6 ani;

Va cere Occidentului să reeşaloneze plata ratei datoriei poloneze în valoare de circa 5 miliarde dolari pentru acest an, dacă aliaţii şi prietenii SUA din Clubul de la Paris vor acorda condiţii mai favorabile;

Se va adresa Congresului american să acorde 15 milioane dolari, pentru ca, în colaborare cu Polonia, să contracareze poluarea apei şi atmosferei în zona Cracoviei;

Vor fi înfiinţate centre de cultură şi informaţii american în Varşovia şi polonez în SUA.

În cuvântarea de la Gdańsk, G. Bush s-a referit în principal la următoarele: „Salut pe Lech Wałęsa, salut «Solidaritatea», salut Polonia. Recunoştinţa mea pentru ceea ce aţi reuşit să faceţi de la vizita mea anterioară: primele alegeri libere în Polonia postbelică".

„Polonia ocupă un loc deosebit în inimile americanilor şi în inima mea. Când sunteţi răniţi – noi simţim durerea, când voi urziţi vise – în noi se naşte speranţa, când voi reuşiţi ceva, noi ne bucurăm. Este ceva mai mult decât relaţiile diplomatice, ceva în genul unei legături de familie".

„Pentru voi [polonezii] sfârşitul celui de-al II-lea Război Mondial n-a însemnat, totuşi, terminarea perioadei întunericului. «Războiul Rece» a adus o noapte lungă, rece, a grijilor şi suferinţelor şi din nou s-a stins visul de libertate". În continuare, a elogiat acţiunile „Solidarităţii" din 1980, conduse de Lech Wałęsa, menţionând că speranţele lor se transformă în realitate, recentele alegeri fiind primele fructe ale democraţiei.

„America este cu voi. Aici în Polonia, Statele Unite sprijină înţelegerea «Mesei rotunde» şi aplaudă înţelepciunea, rezistenţa, răbdarea unuia din marii conducători ai Poloniei – Lech Wałęsa. Noi americanii ne entuziasmăm de mişcarea care a urnit imaginaţia umanităţii, această mişcare este «Solidaritatea». Recunoaştem, de asemenea, că autorităţile poloneze au dat dovadă de înţelepciune, de abordare creatoare şi curaj, făcând aceşti paşi istorici".

„America este gata să ajute Polonia, pe măsura înaintării pe calea reformelor".

„Polonia este acolo unde a început cel de-al II-lea Război Mondial. Polonia este acolo unde – şi pentru care – a început Războiul Rece şi exact aici, în Polonia, putem începe unificarea Europei. Stă în puterea noastră să ajutăm la lichidarea acestei diviziuni. Nu-mi pot închipui un popor mai bun, mai capabil, căruia i s-ar putea încredinţa această misiune".

În timpul vizitei s-au semnat două acorduri economice, care prevăd reeşalonarea debitului polonez faţă de SUA, în valoare de

940 milioane dolari, și alocarea a 100 milioane dolari pentru pregătirea personalului de conducere polonez în economie.

A treia înțelegere semnată se referă la înființarea de centre de cultură și informații în cele două țări. Presa și Televiziunea poloneză au prezentat pe larg desfășurarea vizitei, făcând totodată comentarii pe marginea acesteia și au prezentat o serie de declarații ale diferitelor personalități americane și poloneze. Astfel, J. Baker, Secretarul de Stat al SUA, a spus: „Convorbirile se desfășoară foarte bine. Sunt deplin convins că delegația americană consideră că este o vizită reușită".

T. Olechowski, ministrul polonez al Afacerilor Externe: „Nu s-a discutat prea multă politică la convorbiri, există deja un angajament privind interesul față de Polonia în contextul schimbărilor prin care trece țara noastră. Vizita este importantă și oportună".

W. Górnicki[68], purtătorul de cuvânt al Consiliului de Stat al Poloniei, în declarația din 10.07.1989, a spus: „Cred că sunt 3 idei valoroase în declarațiile delegației americane: 1. Indicii privind recunoașterea meritelor conducerii poloneze, inclusiv pentru W. Jaruzelski, pentru curajul și înțelepciunea sa; 2. Asigurări clare din partea americanilor că SUA nu au intenția să stimuleze vreo mișcare de divizare atât a Poloniei, cât și în țările Europei Centrale. Americanii au venit aici ca prieteni loiali; 3. În al treilea rând este problema ajutorului economic pentru schimbările care au loc în Polonia.

Același Górnicki a ținut o conferință de presă la 11.07.1989, în timpul căreia a spus printre altele: „A fost o vizită de o semnificație enormă, care a creat o nouă calitate în relațiile polono-americane și, de asemenea, foarte importantă pentru relațiile Est-Vest".

Vizitele din ultima perioadă ale personalităților din țările occidentale, încununate de vizita Președintelui Bush, au fost posibile datorită faptului că noi avem, de câtva timp încoace, o nouă calitate în relațiile cu URSS, relații ce sunt bazate pe fapte concrete: „URSS este cel mai important partener comercial, cel mai important aliat și garant al frontierelor noastre". Polonia este considerată în ultimul timp ca o potențială punte de legătură între Est și Vest. Vorbind despre problemele economice, Górnicki a subliniat că pachetul de propuneri americane,

[68] *Wiesław Górnicki* (1931-1996), ziarist polonez; din 1981, a lucrat în aparatul de presă și propagandă al guvernului; unul din apropiații generalului W. Jaruselski, din aug. 1989 până la 31 dec. 1990, director al Direcției politice a Cancelariei Președintelui Poloniei.

deși semnificativ, este departe de cererile Poloniei de a i se acorda un ajutor de 10 miliarde de dolari. Dacă intențiile cuprinse în programul de ajutor se vor realiza, ele vor constitui o considerabilă ușurare în situația noastră actuală. În comunicatul Agenției PAP se menționează că ambele părți au convenit să acționeze pentru întărirea colaborării bilaterale, în special privind continuarea dialogului intens și a consultărilor politice între cele două țări. Ambele părți vor sprijini activ colaborarea interparlamentară. Colaborarea economică va fi intensificată, iar acțiuni comune vor fi întreprinse în industrie și protecția mediului înconjurător. Folosirea cuprinzătoare a posibilităților de colaborare științifică și tehnologică. Edificarea unei largi infrastructuri în relațiile sociale, inclusiv între diverse grupări și categorii sociale. Comentariile reprezentanților presei străine acreditați la Varșovia (au fost cca 600) relevă, de asemenea, aprecierile pozitive făcute de G. Bush la adresa lui W. Jaruzelski la funcția de Președinte al Poloniei, ca garant al securității militare a Poloniei și a aliaților ei.

Bush nu a repetat, în luările sale de cuvânt, cererea de retragere a trupelor sovietice din Polonia. Promisiunile pentru ajutorul financiar acordat Poloniei sunt modeste și nu au răspuns nici așteptărilor conducerii Poloniei și nici celor ale „Solidarității".

Realizarea programului de ajutor este condiționată de realizarea și reușita reformelor propuse.

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia/1989*, vol. 2, f. 368-372.

56

TELEGRAMĂ A LUI ION TEȘU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VARȘOVIA, REFERITOARE LA ALEGEREA PREȘEDINTELUI RP POLONE

20 iulie 1989, Varșovia, ora 18.45

Tovarășului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe],
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

În ședința Adunării Naționale (Seim + Senat) din 19 iulie a.c. a avut loc alegerea președintelui RP Polone, fiind pusă la vot candidatura

tovarășului Wojciech Jaruzelski. Candidatura a fost prezentată de M. Orzechowski, președintele Clubului parlamentar al PMUP. În urma votului secret, a fost ales Președinte tovarășul Wojciech Jaruzelski, votându-se pentru 270, împotrivă 233, 34 abțineri și 7 voturi anulate.

Condiția de alegere era de 50% plus 1 (unu) din numărul voturilor valabile, reușind la limită votarea ca președinte a tovarășului Jaruzelski.

La închiderea Adunării, tovarășul Jaruzelski a ținut o scurtă cuvântare.

În următoarele zile se așteaptă prezentarea candidaturii primului-ministru de către președinte, după care se va trece la formarea noului guvern.

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia/1989*, vol. 2, f. 394.

57

TELEGRAMĂ A LUI ION TEȘU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VARȘOVIA, REFERITOARE LA SITUAȚIA ȘI LUPTELE FRACȚIONISTE DIN PARTID LA DESCHIDEREA LUCRĂRILOR PLENAREI A XIII-A A CC-PMUP

27 iulie 1989, Varșovia, ora 12.30

Tovarășului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe],
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

Vineri, 28.07.1989, vor începe la Varșovia lucrările celei de a doua părți a Plenarei CC al PMUP (a XIII-a), unde se va face analiza recentelor alegeri pentru Seim și Senat, precum și problema candidaturii pentru funcția de Prim-Ministru al guvernului.

În urma alegerilor de la 04.06.1989, în rândul membrilor de partid se manifestă tot mai mult nemulțumirea față de concesiile făcute „Solidarității" la „Masa Rotundă", precum și pentru modul cum a fost organizată campania de alegeri și rezultatele acesteia. Urmare a acestei situații, cât și a pierderii de către partid (PMUP) a rolului hotărâtor în Parlament, partidul nu mai poate continua politica reformelor singur și nici măcar împreună cu celelalte forțe ale coaliției guvernamentale, fiind obligat ca în principalele probleme să apeleze la acordul opoziției, respectiv al „Solidarității".

Poziția PMUP a slăbit și în cadrul coaliției. Partidul Țărănesc Unit și Partidul Democrat acuză direct Partidul (PMUP) de înfrângerea coaliției în alegeri. Baza partidului își intensifică criticile la adresa conducerii partidului, inclusiv la adresa lui W. Jaruzelski, și-și exprimă părerea că pericolul diviziunii în partid crește, cerând convocarea înainte de termen a celui de al XI-lea Congres.

În acest context de probleme, la 8 iulie a.c. la Universitatea din Varșovia s-au întâlnit reprezentanți ai organizațiilor de partid din institute de învățământ superior (din Varșovia, Poznań, Katowice și Cracovia), unde s-a cerut începerea pregătirilor pentru Congresul al XI-lea (extraordinar). Cu acest prilej a fost inițiată mișcarea intitulată „Inițiativa 8 iulie" care cere schimbări în conducerea partidului și chiar denumirea acestuia (vom transmite un material separat cu ideile și programul acestei mișcări).

Ca rezultat al nemulțumirilor și curentelor fracționiste existente în partid, numărul membrilor de partid continuă să scadă și este posibil ca, sub presiunea opoziției, să se retragă din întreprinderile economice în virtutea cererii acesteia privind „depolitizarea întreprinderilor de producție".

La Plenara care va începe vineri, 28 iulie a.c., sunt posibile schimbări în conducerea partidului și se vor lua hotărâri privind convocarea celui de al XI-lea Congres chiar în acest an, cel mai târziu în primul trimestru al anului viitor; întrucât W. Jaruzelski a fost ales Președinte al RP Polone, se va trece la alegerea unui nou Prim-Secretar al partidului, prognozele făcându-se pentru M.F. Rakowski sau Marian Orzechowski. Se discută tot mai mult (de altfel, în presă apar tot felul de articole pe tema viitorului partidului) că la Congresul al XI-lea se va schimba denumirea partidului, orientările unora fiind spre social-democrație. Se presupune chiar că se va forma un partid cu un caracter social-democrat și un altul de stânga, marxist. Aceasta ar crea o situație deosebit de grea în partid, ducând și mai mult la slăbirea lui. În Adunarea Națională (Seim + Senat), unde „Solidaritatea"

constituie o fracțiune puternică, aceasta va influența serios activitatea Parlamentului, în timp ce reprezentanții coaliției se vor diviza în continuare, în unele probleme o parte din deputații coaliției vor sprijini poziția deputaților „Solidarității" (aceasta s-a văzut și la votul pentru alegerea Președintelui).

În ceea ce privește alegerea guvernului, nu sunt șanse până în prezent să se realizeze un guvern de largă coaliție în care să intre și reprezentanți ai „Solidarității". W. Jaruzelski a început o serie de consultări cu conducerile partidelor din coaliție și ai „Solidarității" pe această temă, dar fără să se ajungă încă la un consens. În cazul în care „Solidaritatea" își va menține poziția de a nu participa la formarea noului guvern (deși, în ultimele zile, L. Wałęsa a declarat că numai în condițiile formării guvernului din membri ai opoziției pot să-și asume răspunderea problemelor țării) atunci noul guvern (de specialiști), în care vor intra reprezentanți ai actualei coaliții, va trebui să accepte și alte compromisuri din partea opoziției.

Este posibil să fie un guvern de tranziție, care în lunile următoare formării sale va lua o serie de măsuri (în principal majorări de prețuri), care va face să crească și mai mult nemulțumirea populației, îndeosebi a oamenilor muncii încadrați în sectorul socialist de stat. În țară deja aspectele aprovizionării pieței au luat forme grave, prețurile cresc continuu, au loc greve în diferite unități economice și se așteaptă ca în urma noilor creșteri de prețuri, îndeosebi la produsele alimentare, ce se prevăd a intra în vigoare în august, să înceapă un nou val de greve profund economice și atunci responsabilitatea va cădea pe noul guvern al „Micii coaliții". În această situație, opoziția va determina guvernul să demisioneze, cerând formarea unui nou guvern, constituit din nemembri de partid, în ideea „Salvării țării", și care să poată obține și de la Occident un ajutor economic și financiar mai mare decât cel obținut până în prezent. În acest timp „Solidaritatea", care a și anunțat formarea unui guvern „din umbră", își va consolida poziția în societate și nu este exclus să ceară organizarea de noi alegeri înainte de termen, motivând aceasta printr-o eventuală criză parlamentară sau chiar de guvern.

Vă vom informa în continuare cu hotărârile celei de a XIII-a Plenare a PMUP și consecințele lor asupra vieții politice din Polonia.

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia/1989*, vol. 2, f. 409-411.

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, PRIVIND EVOLUȚIILE POLITICE DIN ȚARĂ ȘI POZIȚIILE EXPRIMATE DE PMSU ȘI OPOZIȚIE FAȚĂ DE NOUA LEGE ASUPRA PARTIDELOR, SISTEMUL ELECTORAL ȘI ORGANIZAREA STRUCTURILOR DE STAT

3 august 1989, Budapesta, ora 18.45

Tovarășului Emil Bobu [Biroul Politic-CPEx],
Tovarășului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe]

În legătură cu știrile difuzate în ultima vreme, potrivit cărora negocierile „cu ușile închise" dintre PMSU și „Masa rotundă a opoziției" s-ar afla în impas, ambele părți au organizat la 2 august a.c., conferințe de presă, în cadrul cărora și-au expus pozițiile. Redăm, pe scurt, punctele de vedere exprimate:

PMSU: Proiectul legii referitoare la funcționarea partidelor politice este definitivat în proporție de 90%, fără să se fi putut realiza un compromis în trei probleme:

– Cu privire la averea PMSU (deposedarea și reimpărțirea ei), problemă care PMSU consideră că nu trebuie să facă obiectul negocierilor politice, supunând-o însă evidenței publice;

– Cu privire la viitorul organizațiilor de partid la locurile de muncă. PMSU este prin tradiție organizat la locurile de muncă și nu agreează o excludere categorică a sa din uzine și instituții, acceptând însă ca aparatul PMSU din acestea să aibă competență numai în probleme de partid și ca organizațiile sale să-și desfășoare activitatea numai în afara programului;

– PMSU consideră ca fiind o problemă fundamentală a suveranității partidelor ca în finanțarea acestora să nu fie implicate organizații din străinătate.

În ce privește viitorul sistem electoral, sau cel puțin al desfășurării viitoarelor alegeri, PMSU a sublimat existența unui acord de principiu total asupra necesității de alegeri libere și democrate, dar nu și asupra modului de organizare a acestora. PMSU propune un parlament

format din 300 de deputaţi, aleşi în circumscripţii locale, şi 50 de deputaţi conform unei liste naţionale.

În ce priveşte problemele constituţionale, opoziţia nu este de acord ca încă înainte de alegeri să ia fiinţă instituţia Preşedintelui Republicii, şi nici Tribunalul Constituţional.

PMSU consideră însă necesar ca Tribunalul Constituţional să funcţioneze încă înainte de alegeri pentru a se putea proceda la înscrierea de către acesta a funcţionării partidelor.

Cât priveşte alegerea Preşedintelui ţării, prin plebiscit, PMSU consideră că ar fi un factor politic stabilizator, o garanţie a trecerii paşnice la noul model.

În cazul în care în problemele menţionate nu se va realiza consensul dorit, guvernul va fi nevoit să supună Parlamentului, fără a mai negocia cu opoziţia, cele două proiecte legislative asupra instituţiei Preşedinţiei şi a Tribunalului Constituţional.

În ce priveşte problemele legii cu privire la funcţionarea partidelor şi legii electorale, va trebui să se exploreze, în continuare, posibilităţile pentru realizarea consensului participanţilor la negocierile tripartite. PMSU este dispus să facă concesii, dacă şi „Masa rotundă a opoziţiei" are în vedere asemenea concesii din partea sa.

„**Masa rotundă a opoziţiei**" apreciază că negocierile cu PMSU nu trebuie să excludă total publicitatea.

Ritmul acestor negocieri a scăzut, există înţelegere în ce priveşte principiile, în timp ce detaliile sunt încă controversate, şi ele au devenit acum principale, între acestea – problema averii PMSU.

Partidele din opoziţie au acţionat până în prezent unitar, dar în unele probleme există păreri divergente. Punerea de acord asupra concepţiei economice de urmat nu poate fi realizată încă, singurul vinovat de situaţia economică a ţării fiind PMSU, opoziţia neavând, de altfel, la ora actuală, nici posibilitatea de a interveni în această situaţie, ceea ce nu înseamnă că partidele grupate în „Masa rotundă a opoziţiei" nu ar dispune, fiecare, de programe economice de perspectivă. Aceste programe nu pot face însă obiectul negocierilor tripartite.

Consideră prematură crearea Preşedinţiei Republicii şi a Tribunalului Constituţional înainte de alegeri, întrucât acestea ar servi salvării puterii PMSU.

Negocierile privind legea asupra partidelor sunt în impas datorită faptului că PMSU nu este dispus să-şi împartă averea cu celelalte partide, devenind astfel imposibilă egalitatea şanselor lor şi finanţarea cheltuielilor de trecere la noul sistem din fondurile devenite comune.

„Masa rotundă a opoziţiei" pretinde ca mandatele în noul Parlament să fie desemnate 50% în circumscripţiile electorale şi 50% pe baza unei liste, faţă de dorinţa PMSU ca numai o cincime a acestora să fie rezultatul votului pe lista respectivă.

Până la adoptarea unei noi legi a presei, opoziţia cere crearea unei comisii provizorii, în afara partidelor, pentru supravegherea egalităţii şanselor acestora în presă, radio şi televiziune.

Pentru evitarea revenirii la vechile stări de lucruri, nu s-a obţinut decât un progres modest. PMSU doreşte să includă între actele de violenţă interzise şi manifestările de nemulţumire ale populaţiei, lucru pe care opoziţia îl consideră impermisibil, apreciind că prin aceasta s-ar anula dreptul la protest şi s-ar transforma în iluzii legea asupra dreptului de întrunire şi la grevă.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 4, f. 401-403.

59

TELEGRAMĂ A LUI ION TEŞU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA VARŞOVIA, REFERITOARE LA INTERPELĂRILE DIN SEIM CU PRIVIRE LA REUNIUNEA DE LA BUCUREŞTI ŞI HOTĂRÂRILE COMITETULUI POLITIC CONSULTATIV AL STATELOR TRATATULUI DE LA VARŞOVIA

10 august 1989, Varşovia, ora 08.00

Tovarăşului Nicolae Mihai, CC al PCR,
Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului – MAE, DR I

1. Vă *informăm* că în cadrul ultimei sesiuni a Seimului polonez (31.07-02.08 a.c.), unii deputaţi ai opoziţiei i-au interpelat, între alţii,

pe ministrul Apărării Naționale și ministrul de Externe în legătură cu recenta reuniune a Comitetului Politic Consultativ al Statelor participante la Tratatul de la Varșovia, desfășurată la București.

Luând cuvântul, Fl. Siwicki, ministrul Apărării Naționale, a spus că rezultatele reuniunii au fost publicate în presa poloneză, adăugând că la București nu au fost încercări de amestec în treburile interne ale Poloniei sau ale altui stat. Ministrul a explicat atmosfera de destindere și colaborare pe continentul european.

Intervenția ministrului Fl. Siwicki nu l-a satisfăcut pe deputatul Edmund Krasowski („Solidaritatea"), care s-a referit la faptul că în Comunicatul de la București există câteva formulări care privesc luarea unor măsuri comune în interesul apărării socialismului și, de asemenea, despre activitatea de informare reciprocă referitoare la probleme de politică internă și externă. Deputatul și-a exprimat opinia că vede o contradicție între consolidarea socialismului și posibilitatea reformării sale.

Ministrul Siwicki a replicat că nu împărtășește temerile deputatului Krasowski, spunând că „perfecționarea sistemului bazat pe socialism este posibilă și că acest sistem al dreptății poate și trebuie reformat, este ceea ce se întâmplă acum în Polonia".

Aceeași problematică a fost abordată și de deputatul Adam Michnik, care a întrebat dacă este adevărat că în timpul consfătuirii de la București conducătorii român, cehoslovac, din RDG și Bulgaria au criticat schimbările din URSS, Ungaria și Polonia. „în presa din RS Cehoslovacă și RD Germană pot fi citite multe articole critice și observații privind ceea ce se întâmplă în Polonia [...] Oare constituie, totuși, o încălcare a alianței dacă presa poloneză va supune unei critici analoge procesele care au avut loc în RDG, RSC sau România? Dacă nu, atunci cum să înțeleg confiscarea sistematică a materialelor «Gazetei electorale» (organul «Solidarității») privitoare la încălcarea drepturilor omului în România, RSC și RDG?"

Ministrul de Externe, T. Olechowski, a răspuns că reuniunea de la București a confirmat concordanța liniilor principale, în pofida unui pluralism considerabil de vederi prezentat în discuții.

Pozițiile comune s-au referit, în special, la reducerea confruntării și extinderea dialogului Est-Vest, continuarea procesului CSCE, iar

edificarea casei europene comune, a punților de legătură între Estul și Vestul Europei a predominat lucrările consfătuirii.

În continuare, T. Olechowski a spus că se pronunță pentru neamestecul în treburile interne ale altor țări și de aceea preferă să evite orice aspect de dispută; a afirmat că în timpul reuniunii de la București a fost prezentată o diversitate de concepte privind dezvoltarea socialistă, dar aceasta nu a însemnat că cineva a dorit să-și impună proriile opinii asupra celorlalți.

Principiul că nimeni nu deține monopolul adevărului a fost confirmat acolo.

2. La aceeași sesiune a Seimului, la cererea insistentă a opoziției, s-a aprobat constituirea a două comisii extraordinare, una pentru analiza și aprecierea activității desfășurate de guvernul demisionar condus de M.F. Rakowski și cealaltă pentru cercetarea de „crime cu caracter politic" din perioada de după declararea stării de asediu. Menționăm că se are în vedere cercetarea activității desfășurate de organele Ministerului de Interne, condus în această perioadă de Czesław Kiszczak, actualul Prim-Ministru.

3. Au loc consultări privind formarea noului guvern, acțiune care întâmpină mari greutăți din cauza poziției pe care o are opoziția, care prin declarația făcută recent de Lech Wałęsa a propus constituirea guvernului din reprezentanți ai „Solidarității", Partidului Țărănesc Unit și Partidului Democrat, refuzând organizarea unui guvern cu reprezentanți ai PMUP.

Această propunere complică și mai mult problematica creării unui guvern de largă coaliție, punând partidul într-o situație deosebită, continuându-se dezbinarea actualei coaliții guverna-mentale și tergiversarea formării unui guvern nou.

4. Creșterea substanțială a prețurilor, îndeosebi a celor la produsele alimentare (între 300-400%) a creat o stare crescândă de nemulțumire în rândul populației, din care cauză a început un nou val de greve în diferite sectoare de activitate, menținându-se o stare de tensiune în țară.

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia/1989*, vol. 3, f. 22-24.

60

TELEGRAMĂ A AMBASADEI ROMÂNE LA BUDAPESTA CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND VICTORIA FRONTULUI DEMOCRAT UNGAR ÎN ALEGERILE PARȚIALE ȘI POZIȚIA LIDERILOR ACESTUIA FAȚĂ DE CELELATE FORȚE POLITICE DIN ȚARĂ

10 august 1989, Budapesta, ora 15.15

Tovarășului Constantin Oancea [adjunct al ministrului],
Tovarășei Olimpia Solomonescu [adjunct al ministrului],
Tovarășului Lucian Petrescu [director-DRI]

În continuarea telegramei noastre nr. 021387[69], privind succesul în alegerile parțiale recente, în două din cele mai mari circumscripții, a candidaților Forumului Democratic Ungar, vă informăm că victoria a fost calificată de purtătorul de cuvânt al acestuia drept un „nu" spus de popor la Szeged și Kecskemét partidului de guvernământ și celor 40 de ani trecuți.

El a precizat că deputații FDU în Parlament nu vor reprezenta „masa rotundă a opoziției", pe care nu o consideră ca fiind un organ politic superior, ci doar o grupare importantă a perioadei de trecere, chemată să pună de acord regulile „restructurării pașnice".

Purtătorul de cuvânt a respins, totodată, cererea celei de-a treia părți (organizațiile obștești) la negocierile tripartite de a i se acorda statutul de participanți cu drepturi egale, opinând că nici pe plan politic și nici pe plan economic organizațiile respective nu sunt independente de putere.

În cadrul aceleiași conferințe de presă, cu participare internațională, Sándor Lezsák, membru al prezidiului FDU, a declarat că forumul are în prezent 17 350 membri, fiind singura organizație de opoziție care funcționează pe întreg teritoriul țării, cu 252 de organizații în 230 localități. În cinci centre regionale: Pécs, Miskolc, Győr, Szeged și Budapesta vor fi înființate în scurtă vreme birouri teritoriale, iar în viitorul apropiat își vor începe activitatea și birourile județene ale FDU, menite să joace un rol important în viitoarele alegeri. S. Lezsák a mai dezvăluit că, la inițiativa FDU, sunt în curs de organizare în întreaga țară „organisme industriale" și „consilii muncitorești", în luna septembrie a.c. urmând să fie convocat la Komló un „forum național al muncitorilor" sub egida FDU. De asemenea, el a vorbit despre crearea pe o bază tot mai largă a organizației independente de tineret a FDU, inițierea începând cu toamna acestui an a cursurilor de limbi străine în organizațiile forumului și trimiterea celor mai buni cursanți în străinătate.

În cadrul conferinței de presă a fost anunțată convocarea pentru zilele de 20-22 octombrie 1989, la Budapesta, a celei de-a doua adunări pe țară a FDU, chemată să decidă asupra viitorului organizației, strategiei și programului electoral, modificarea statutului.

István Csurka[70] a apreciat participarea FDU la recentele alegeri parțiale ca un test al raporturilor de forță și ca o posibilitate a FDU de a se prezenta în fața opiniei publice. El a diminuat semnificația participării reduse la vot prin motivația că nicăieri în lume nu se organizează alegeri parlamentare vara, și că acestea au fost doar un scrutin parțial, adăugând însă că în multe părți oamenii se tem încă să polemizeze deschis.

István Csurka a pledat în favoarea capacității FDU de a guverna în viitor, cu sprijinul unui aparat de specialitate pregătit și bine salarizat, neexcluzând nici posibilitatea ca PMSU să joace, în continuare, un rol politic în cadrul unei viitoare coaliții.

Conducerea FDU și-a reafirmat și cu prilejul conferinței de presă intenția de a continua acțiunile pentru revocarea mandatului de deputat în Parlament a lui György Aczel[71], fost membru al Biroului Politic, Secretar al CC al PMSU, caracterizat drept „una din figurile cheie ale kadarismului".

Însărcinat cu afaceri a.i.
(Ss) IOAN CHIRA

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 5, f. 20-22.

[69] Nu se publică.

[70] *István Csurka* (1934-2012), scriitor, ziarist și om politic radical ungur; fondator al Forumului Democrat Ungar (FDU); membru al Parlamentului (1990-1994).

[71] *Aczél* (Appel) *György* (Henrik, 1917-1991), om politic ungur; membru al PC din 1935; co-fondator al Biroului Politic al PMSU (1956) și apropiat colaborator al lui János Kádár. Prim-adjunct (1958-1967) și apoi ministru al Culturii (1967-1971; vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1971-1982) și Secretar al CC-PMSU pentru probleme de cultură (1982-1985).

61

TELEGRAMĂ A AMASADEI ROMÂNE LA BUDAPESTA CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND TENSIONAREA RELAȚIILOR ÎNTRE RPU ȘI RDG CA URMARE A GRUPURILOR DE REFUGIAȚI EST-GERMANI SPRE RF GERMANIA

12 august 1989, Budapesta, ora 17.00

Tovarășului Constantin Oancea [adjunct al ministrului],
Tovarășului Lucian Petrescu [director DR I]

În ultimul timp, la Budapesta au avut loc o serie de controverse, mai ales prin intermediul mijloacelor de informare, în legătură cu încercarea unor grupuri de cetățeni RDG de a se refugia în RFG prin intermediul ambasadelor vest-germane de la Berlin și Budapesta.

Din discuțiile avute recent cu ambasadorul RDG, Gerd Vehres, acesta a menționat că autoritățile ungare oficiale încearcă a rezolva situația în sensul de a nu-i fi afectate relațiile cu nici una din părți. După părerea acestuia, autoritățile oficiale ungare se preocupă ca să nu se adâncească procesul de deteriorare a relațiilor ungaro-RDG care, în contextul deteriorării relațiilor cu România, Cehoslovacia și chiar cu Bulgaria, ar constitui un moment neprielnic. În același timp însă, Ungaria este foarte interesată a nu știrbi relațiile cu RFG, de care o leagă interese și perspective economice foarte importante.

Forțele de opoziție și cele politice alternative ungare însă intenționează și insistă pentru a face acțiuni publice din aceste fapte, în scopul accentuării pozițiilor antisocialiste. Din cele informate de către ambasadorul RDG rezultă că, la 13 august a.c., urmează să aibă loc o demonstrație publică (orele 15.00) în piața „Vörösmarty" din Budapesta, cu care prilej să se protesteze împotriva nerespectării drepturilor omului în RDG, să se solicite desființarea Zidului din Berlin și să se asigure liberalizarea circulației cetățenilor RDG în RFG.

Autoritățile ungare au informat ambasada despre aceste intenții ale unor grupări alternative ungare, încercând a justifica lipsa

posibilităților de a opri realizarea acesteia, asigurând însă ca totul să se desfășoare într-o manieră pașnică.

Din afirmațiile ambasadorului rezultă că autoritățile ungare se manifestă nemulțumite, referitor la publicarea unor articole critice în presa din RDG cu referire la situația actuală din Ungaria, încercând a explica reacția opoziției față de RDG și ca urmare a acestor aspecte.

Însărcinat cu afaceri a.i.
(Ss) IOAN CHIRA

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 5, f. 40-41.

62

TELEGRAMĂ A AMBASADEI ROMÂNE LA BUDAPESTA CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND MĂSURI DE REDUCERE A FORȚELOR ARMATE UNGARE

12 august 1989, Budapesta, ora 20.00

Tovarășului Constantin Oancea [adjunct al ministrului],
Tovarășului Lucian Petrescu [director DR I]

Vă informăm că, la 11 august a.c., Ministerul Apărării al RP Ungare a organizat, în prezența atașaților militari, o acțiune publică de desființare a unei brigăzi de tancuri a armatei ungare; se afirmă că măsura se înscrie în contextul procesului de desființare care are loc pe plan internațional și că se constituie parte a reducerii forțelor militare și de întărire a încrederii. Din câte se afirmă de către reprezentanții forțelor armate, Ungaria urmează să-și reducă, până în 1990, cu circa 9% cheltuielile militare.

Măsura și acțiunea au fost folosite în cadrul unei largi propagande a mijloacelor ungare de informare, din zilele de 11 și 12 august a.c.

Din discuțiile avute cu mai mulți diplomați (cehoslovaci, bulgari, cubanezi, chinezi) se deduce ideea că situația economiei ungare este precară și într-un stadiu accelerat de deteriorare, ceea ce impune

măsuri de reducere a cheltuielilor neproductive, printre acestea și cele militare. Având însă în vedere situația internațională favorabilă, Ungaria folosește această conjunctură pentru a-și face o largă popularitate și a câștiga simpatia, mai ales a Occidentului, în urma desființării gardului de sârmă, la frontiera cu Austria. Actuala măsură, și mai ales propaganda ce se face în jurul acesteia, se dorește a fi îndreptată în direcția atragerii în interesul Occidentului și încrederii pentru a participa cu capital la redresarea economiei ungare. În același timp, măsura constituie și un mijloc de liniștire a situației interne, răspunzând unor solicitări și proteste ale forțelor de opoziție ungare.

Vom urmări în continuare aceste aspecte.

Însărcinat cu afaceri a.i.
IOAN CHIRA

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 5, f. 42-43.

63

TELEGRAMĂ A AMBASADEI ROMÂNE LA BUDAPESTA CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND ADÂNCIREA CRIZEI DIN SOCIETATEA MAGHIARĂ ȘI DIN CADRUL PMSU

13 august 1989, Budapesta, ora 15.30

Tovarășului Constantin Oancea [adjunct al ministrului],
Tovarășului Lucian Petrescu [director DR I]

În opinia publică ungară se vehiculează tot mai mult ideea că societatea și economia ungară se găsesc într-o criză și în acest context evenimentele politice și economice din ultimul timp cunosc o accelerare accentuată.

Atât cadre din conducerea de partid și de stat din cadrul unor grupări alternative, cât și numeroși oameni de rând, cu precădere intelectuali, apreciază că apare tot mai deschis pericolul angajării conducerii de partid și de stat în rezolvarea problemelor mărunte de fiecare zi și, astfel, nu există o preocupare serioasă pentru o analiză adâncită a

situației, ceea ce nu permite să se elaboreze programe și măsuri de perspectivă nici măcar pentru următorii 2-3 ani.

Din discuțiile pe care le-am avut cu Major László, purtătorul de cuvânt al CC al PMSU, Dr. Vida László, șef de secție în Ministerul Culturii, și Bónis Lajos, pensionar, consilier la Ministerul Agriculturii, rezultă că se accentuează și crește tot mai mult fenomenul lipsei locurilor de muncă și al creșterii astfel a numărului șomerilor.

Dereglările și neconcordanța existente în cadrul mecanismului comercial (preț de cost, preț de achiziții și preț de vânzare), precum și unele măsuri interne de restricții financiare (reducerea subvențiilor din bugetul de stat) au determinat o serie de fenomene negative, printre care lipsa de cointeresare, mai ales în domeniul agriculturii, și în special la creșterea și îngrășarea porcinelor.

Din afirmațiile lui Lajos Bónis rezultă că, datorită acestui fenomen, numărul porcinelor a scăzut de la 13 milioane capete existente în urmă cu doi ani la 9 milioane capete existente la începutul acestui an. În cadrul unei emisiuni recente a televiziunii ungare se afirmă că, la începutul lunii august a.c., cifra porcinelor este de 6-7 milioane capete.

Menționăm că în ultima săptămână (8-12 august) în capitala ungară a existat o lipsă accentuată de carne în rețeaua comercială. Se observă o scădere treptată a varietății sortimentelor de bunuri existente în rețeaua comercială și se discută tot mai mult despre o posibilă nouă majorare de prețuri, mai ales la cele agroalimentare, servicii și cheltuielile de întreținere.

Pe plan politic, forțele de opoziție reușesc să câștige tot mai mult teren (este semnificativ succesul în alegerile parlamentare parțiale obținut de candidații Forumului Democrat Ungar și înfrângerile suferite de candidații PMSU), să găsească audiență și încredere în masa largă a oamenilor muncii, în ultimul timp și a unor grupări de muncitori (mineri).

În cadrul PMSU continuă să se adâncească diferențierea între diferitele grupări, reușește să se impună tot mai mult gruparea reformistă în frunte cu Imre Pozsgay și Rezső Nyers. Se afirmă deschis că PMSU nu mai este partid comunist. El este asemănat, tot mai des, cu partidele socialiste din unele țări europene occidentale.

În acest context, o grupare de intelectuali (din grupările de opoziție și cele alternative) au luat inițiativa lansării unui apel privind

organizarea unei dezbateri (la începutul lunii octombrie a.c.) privind „Destinul politic și economico-social al poporului ungar". La dezbateri se preconizează să participe diferite personalități independente și neangajate în conducerea nici unei mișcări politice, se prevede să participe și o serie de personalități occidentale de origine maghiară.

Între inițiatorii acestor acțiuni se numără: Sándor Csoóri, Csaba Gombár, Elemér Hankiss, György Konrád, László Lengyel, György Litván, Miklós Vásárhelyi, în majoritatea lor cunoscuți ca oponenți ai socialismului și critici vehemenți ai teoriilor construcției socialiste.

Cotidianul „Magyar Nemzet" din 12 august a.c. (trimis prin curier TAROM) publică la pagina cinci acest apel, sub titlul „Apelul a opt intelectuali de conducere".

Însărcinat cu afaceri a.i.
(Ss) IOAN CHIRA

AMAE, fond *Budapesta/1989*, vol. 5, f. 44-46.

64

TELEGRAMĂ A LUI ION TEȘU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VARȘOVIA, PRIVIND SITUAȚIA POLITICĂ ÎNCORDATĂ ÎN LEGĂTURĂ CU FORMAREA NOULUI GUVERN POLONEZ

14 august 1989, Varșovia, ora 23.15

Tovarășului Ion Stoian, Secretar CC-PCR
Tovarășului Ioan Totu, ministru al Afacerilor Externe
Tovarășului, Constantin Oancea, adjunct al ministrului-MAE, DR I

Situația politică din Polonia se menține încordată în continuare, complicându-se în mod deosebit după declarația făcută de Lech Wałęsa în care a propus formarea unui guvern din reprezentanți ai opoziției, Partidului Țărănesc Unit și Partidului Democrat („mica coaliție"), neacceptând participarea la un guvern din care să facă parte și reprezentanți ai PMUP.

În ultimele sale declarații a ținut să arate că opoziția nu va fi de acord cu un guvern condus de actualul Prim-Ministru ales de Seim, Czesław Kiszczak.

În seara zilei de 14.08.1989 posturile de radio și televiziune polineze au transmis declarația lui C. Kiszczak în care se spun următoarele: „În zilele anterioare am avut numeroase consultări în vederea formării unui guvern de largă coaliție, pe care îl consider în continuare ca [fiind] cel mai indicat în actuala situație a Poloniei. Au apărut îndoieli în ceea ce privește formarea unui astfel de guvern, în care vedeam intrarea unor persoane fără partid și care nu sunt reprezentate în Parlament.

Ultima declarație a lui L. Wałęsa privind formarea unui guvern din reprezentanți ai opoziției, Partidului Țărănesc Unit și Partidului Democrat, complică formarea guvernului.

Declarația lui L. Wałęsa denotă că acesta și-a schimbat fundamental poziția negativă față de Partidul Țărănesc Unit și Partidul Democrat.

Înainte de a mă recomanda pe mine, Președintele W. Jaruzelski l-a recomandat pe Roman Malinowski ca Premier. În situația de atunci, Malinowski nu a acceptat.

Acum văd șansa formării de către R. Malinowski a unui guvern din reprezentanți ai forțelor din Parlament. Totodată, s-ar acorda importanța cuvenită ce revine agriculturii.

Mă voi adresa Președintelui W. Jaruzelski pentru a trage concluziile adecvate în situația creată".

De asemenea, B. Geremek, principalul consilier al „Solidarității", președintele Clubului Cetățenesc Parlamentar (al opoziției), a declarat în același context că în Polonia se impune schimbarea sistemului de exercitare a puterii.

Lipsa guvernului și a factorilor de decizie a agravat situația politică și economică din țară, resimțindu-se o lipsă acută de produse și în mod deosebit de produse alimentare, prețurile crescând vertiginos de la o zi la alta.

S-a extins valul de greve în diverse sectoare ale economiei, agravând și mai mult situația economică.

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia/1989*, vol. 3, f. 28-29.

65

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND TENSIUNI ÎN RELAŢIILE UNGARO-CEHOSLOVACE

16 august 1989, ora 17.00

Tovarăşului Constantin Oancea [adjunct al ministrului],
Tovarăşului Lucian Petrescu [director DR I]

În cadrul unor discuţii recente, consilierii Ambasadei cehoslovace, Stefan Oross şi Tibor Chovan, au relatat consilierului Ioan Chira faptul că, la nivelele conducerii de partid şi de stat a RS Cehoslovacia, se manifestă îngrijorare şi nemulţumire faţă de evoluţia atitudinii şi poziţiei autorităţilor ungare în relaţiile cu Cehoslovacia. Printre altele, au menţionat: „în ultima perioadă, au fost tot mai numeroase, în mijloacele ungare de informare, aspectele critice şi de amestec în treburile interne ale Cehoslovaciei, în special, referitor la evenimentele din 1968. În opinia publică ungară se vehiculează, atât de către autorităţile oficiale, cât şi de către unele grupări alternative, ideea că evenimentele din 1968 au reprezentat o încercare de reformă a modelului stalinist de construcţie socialistă din Cehoslovacia. În această idee mijloacele de informare, fără nici un fel de aprobări, au solicitat tot felul de păreri şi aprecieri referitoare la aceste evenimente unor cetăţeni cehoslovaci, printre care lui A. Dubček.[72]

Prin aceste materiale, precum şi în cadrul unor aprecieri recente făcute de către Imre Szokai, adjunct de şef de secţie la CC al PMSU, se încearcă o reconsiderare a evenimentelor din 1968, făcându-se aluzii directe la necesitatea ca actuala conducere cehoslovacă să-şi reconsidere public poziţia şi să se desolidarizeze de condamnarea evenimentelor respective. Ambasadorul Cehoslovaciei a fost în audienţă la

[72] *Alexander Dubček* (1921-1992), om politic cehoslovac (slovac); Prim-Secretar al Partidului Comunist (5 ian. 1968-17 apr. 1969), liderul „Primăverii de la Praga". Vezi la Mihai Retegan, *1968. Din primăvară până în toamnă. Schiţă de politică externă şi politică militară românească*. Ediţia a doua revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura RAO, 2014, 379 p.; Dumitru Preda (ed.), *1968. Primăvara de la Praga. Documente diplomatice, ianuarie 1968-aprilie 1969*, Bucureşti, 2009.

conducerea PMSU şi MAE ungar şi a protestat împotriva acestor acţiuni, atrăgând atenţia părţii ungare că acestea constituie un amestec grosolan în treburile interne ale Cehoslovaciei. De asemenea, zilele trecute a fost transmisă conducerii PMSU o scrisoare din partea Secretarului General al PCC, M. Jakeš[73], în care se atrage atenţia asupra acestor aspecte, solicitând a nu se adopta şi da publicităţii o asemenea declaraţie de reconsiderare a evenimentelor din 1968.

Din câte se cunoaşte, la data de 14 august a.c. a avut loc şedinţa rezidiului PMSU, iar la data de 15 august a.c. a avut loc şedinţa Comitetului Politic Executiv al CC al PMSU în cadrul căreia, din câte se cunoaşte, punctul de vedere adoptat încearcă a fi un compromis prin care să se dea satisfacţie forţelor de opoziţie alternative ungare şi o atenuare a nemulţumirilor exprimate de partea cehoslovacă.

Din informaţiile pe care le deţine Ambasada cehoslovacă rezultă că, la 21 august a.c., în capitala ungară urmează să aibă loc o demonstraţie de protest faţă de evenimentele din 1968; se va exprima solidaritatea cu A. Dubček şi se vor exprima critici la adresa respectării drepturilor omului în Cehoslovacia, a libertăţii de exprimare şi credinţei religioase.

Tot în legătură cu aceste aspecte, cunoaştem că, redactorul responsabil al revistei ungare alternative „Hiáany" urmează să-i facă o vizită scriitorului cehoslovac din opoziţie Havel şi să publice în numărul revistei, care va apare în preajma acestui eveniment, o serie de critici şi aprecieri negative la adresa Cehoslovaciei. Tot în aceste zile va avea loc, la clubul „Kossuth" din Budapesta, o dezbatere publică privind problemele din Cehoslovacia, la care este invitat să participe şi să facă o expunere şi fostul ministru al Afacerilor Externe cehoslovac din perioada evenimentelor din 1968 [Jiři Hájek].

Cei doi diplomaţi cehoslovaci au mai exprimat părerea că „actuala situaţie din Ungaria este foarte periculoasă, se fac tot felul de aprecieri şi sublinieri, dar nimeni nu poartă nici un fel de răspundere pentru ceea ce spune. Comuniştii sunt inofensivi şi inexistenţi, mulţi se feresc să recunoască faptul că sunt comunişti, iar păturile muncitorimii şi ţărănimii manifestă o indiferenţă faţă de toată această

[73] *Miloš Jakeš* (1922-), om politic cehoslovac (ceh); Secretar General al CC al Partidului Comunist (17 dec. 1987-24 nov. 1989). Vezi şi cartea sa de memorii *Dva roky generálním tajemníkem*, Praha, 1996.

mascaradă și demagogie politică isterică". După aprecierea lor, „evoluția situației politice și social-economice ungare este periculoasă și s-ar putea să aibă repercusiuni foarte grave, mai ales pe plan intern; se simte tot mai mult ascensiunea și acapararea unor poziții de către elementele naționaliste și șoviniste, care promovează o serie de idei și concepții reacționare".

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 5, f. 59-61.

66

TELEGRAMĂ A LUI ION TEȘU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VARȘOVIA, PRIVIND DEMISIA CABINETULUI KISCZAK ȘI NEGOCIERILE PENTRU UN GUVERN DE COALIȚIE

18 august 1989, Varșovia, ora 08.30

Tovarășului Ion Stoian, Secretar CC-PCR
Tovarășului Ioan Totu, ministru al Afacerilor Externe
Tovarășului, Constantin Oancea, adjunct al ministrului-MAE, DR I

În seara zilei de 17.08.1989 posturile de radio și televiziune au transmis hotărârile lui C. Kiszczak de a renunța la formarea guvernului, depunându-și demisia din funcția de Prim-Ministru Președintelui Republicii.

În aceeași zi a avut loc o întâlnire între L. Wałęsa, Roman Malinowski (președintele Partidului Țărănesc Unit) și [Jerzy] Jóźwiak (președintele Partidului Democrat), în urma căreia au dat o declarație prin care și-au exprimat acordul să intre într-o coaliție guvernamentală comună.

Președintele Jaruzelski a acceptat ca în funcția de Prim-Ministru să fie făcută o propunere de către „Solidaritatea".

Deoarece a fost primit de Jaruzelski, profesorul Geremek (președintele grupului parlamentar al opoziției) nu este exclus să fie propus în funcția de Premier.

Lech Wałęsa a mai făcut propunerea să candideze la funcția de Prim-Ministru, în afară de general, alți doi reprezentanți ai „Solidarității" și anume Mazowiecki[74] și J. Kuroń[75].

Din informațiile pe care le deținea, în funcțiile de ministru al Apărării și cel al Internelor vor fi propuși candidați ai PMUP.

În zilele următoare se vor continua discuțiile pentru formarea noului guvern. Se așteaptă în ziua de vineri 18.08.1989 prezentarea candidaturii noului Prim-Ministru de către Președintele Republicii.

În ședința Seimului care a avut loc în ziua de 17.08.1989 s-a aprobat o declarație care a condamnat intervenția militară din 1968 din Cehoslovacia.

Sâmbătă, 19.08.1989, a fost convocată Plenara CC al PMUP care va analiza situația politică din țară care continuă să se agraveze.

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia/1989*, vol. 3, f. 44-45.

67

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE REFERITOARE LA CONVORBIREA CU GYULA THÜRMER, CONSILIER AL SG-PMSU ÎN PROBLEME EXTERNE, DESPRE SITUAȚIA POLITICĂ ȘI SOCIAL-ECONOMICĂ DIN UNGARIA

18 august 1989, Budapesta, ora 21.00

Tovarășului Ioan Totu [ministru],
Tovarășului Constantin Oancea [adjunct al ministrului]

Astăzi, vineri 18 august a.c., *am făcut o vizită, la cerere,* lui Gyula Thürmer, consilierul de politică externă al lui Károly Grósz, secretarul general al PMSU.

---

[74] *Tadeusz Mazowiecki* (1927-2013), scriitor, ziarist și om politic (catolic) polonez, lider al mișcării „Solidaritatea"; cel dintâi Prim-Ministru necomunist din 1946 (24 aug. 1989-12 ian. 1991).

[75] *Jacek Jan Kurón* (1934-2004), artist, istoric și disident politic, consilier apropiat al lui Lech Wałęsa; membru al Seimului (1989-2001); ministru al Muncii (1989-1990, 1992-1993).

Cu prilejul acestei vizite, interlocutorul a făcut o succintă prezentare referitoare la situația actuală din Ungaria, din care au rezultat următoarele aspecte:

1. În ultimul timp, activitatea opoziției din Ungaria s-a dezvoltat foarte mult, fiind influențată în mare măsură și de evenimentele din Polonia, precum și din alte țări socialiste.

Partidele de opoziție, și în primul rând Forumul Democratic Maghiar (FDM), consideră că actualele probleme economice și sociale din Ungaria nu pot fi soluționate nici prin reforme și nici printr-un sistem conservator, soluția cerută de aceste organizații fiind înlocuirea actualului regim social-politic. În acest context, în seara zilei de 18 august a.c., în cadrul unei emisiuni TV, a fost atacat însuși Imre Pozsgay de unul din reprezentanții FDM-ului.

Interlocutorul a ținut să sublinieze că, în ultimul timp, în special după alegerile parțiale pentru pParlament, a crescut încrederea în sine a FDM-ului.

PMSU a început să înțeleagă în ce direcție acționează opoziția și în funcție de aceasta dorește să-și elaboreze o nouă viziune. În momentul de față, important este nu atât în a declara că ești sau nu reformator, ci în a recunoaște dacă ești sau nu comunist. Acest mod de abordare ar putea întări unitatea partidului.

Forumul Democratic Maghiar (FDM) a trecut la crearea și organizarea de comitete și comisii ale muncitorilor din întreprinderi, pe baza cărora se intenționează înființarea de noi sindicate subordonate acestuia.

Cu circa o lună de zile înainte de congres, PMSU se prezintă confruntat cu 6 (șase) tendințe principale: în centru se află Károly Grósz, având la stânga platformele lor Ribanski și János Berecz, iar la dreapta pe Imre Pozsgay. La extrema dreaptă a lui Pozsgay se află cercurile reformei.

În ceea ce îl privește pe Președintele Rezső Nyers, acesta nu reprezintă niciunul din curente, situându-se între Károly Grósz și Imre Pozsgay. FDM-ul și cercurile reformei reprezintă, de fapt, opoziția de dreapta din Ungaria. Unitatea partidului depinde de măsura în care Károly Grósz și Rezső Nyers vor reuși să conlucreze cu Imre Pozsgay; se speră că la viitorul congres se va evita scindarea partidului. Formal

va fi un singur partid, dar în realitate va acționa divizat, deși la bază nu are platforme.

Potrivit interlocutorului, viitorul congres se va ocupa, cu prioritate, de problemele organizatorice și de cadre, programul partidului va ocupa un loc secundar.

Ziarul central al partidului, „Népszabadság", de sâmbătă 19 august a.c. va publica proiectul de program al partidului, elaborat de un comitet de lucru sub conducerea lui I. Pozsgay. Gyula Thürmer apreciază că programul ce va fi dat publicității va exprima poziția aripii social-democrate din partid.

2. În ceea ce privește alegerile pentru noul Parlament, potrivit interlocutorului, acestea vor avea loc în cursul lunii decembrie 1989.

Actuala luptă politică din Ungaria se desfășoară pe fundalul unei economii aflate în plină criză; până în prezent nu s-au obținut progrese în restructurarea economiei, fapt ce se manifestă în nerealizarea programelor economice din ultimii ani.

Există greutăți și în agricultură, din cauza insuficientelor fonduri alocate de guvern. În general, economia ungară are o structură învechită.

3. Interlocutorul a recunoscut că în ultimii ani conducerea PMSU nu a desfășurat o activitate susținută în rândul muncitorilor. Acest aspect a ieșit la iveală, în mod deosebit, cu prilejul funeraliilor lui János Kádár, când „majoritatea tăcută" a venit să-și ia rămas-bun de la fostul ei conducător.

În prezent, clasa muncitoare este preocupată de asigurarea existenței sale și continuă să rămână absentă, evitând să se angajeze în actuala dispută politică care are loc în rândul intelectualității.

Gyula Thürmer a explicat situația de mai sus arătând că, în prezent, componența comitetelor județene de partid, precum și a altor organe de partid, este alcătuită în proporție de 70-80 la sută din intelectuali.

[Notă:] *Am fost însoțit de tovarășul Avram Tura, secretar I.*

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 5, f. 79-81.

68

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE REFERITOARE LA SITUAŢIA REFUGIAŢILOR EST-GERMANI ŞI IMPLICAŢIILE SALE ÎN RELAŢIILE EXTERNE ALE RPU

19 august 1989, Budapesta, ora 20.00

Tovarăşului Constantin Oancea [adjunct al ministrului]
Tovarăşului Lucian Petrescu [director DR I]

Referitor la situaţia refugiaţilor est-germani din Ungaria, putem aprecia, pe baza datelor şi comentariilor ce se fac în Corpul Ddiplomatic şi mijloacele de informare în masă, că problema a luat amploare, în special după desfiinţarea mijloacelor şi echipamentelor tehnice de la graniţa Ungariei cu Austria. De atunci şi până în prezent, la frontiera respectivă s-au înregistrat zilnic sute de tentative de trecere ilegală în Austria ale unor cetăţeni est-germani aflaţi ca turişti în Ungaria.

Menţionăm că autorităţile ungare evită să facă declaraţii publice pe această temă, singura afirmaţie este aceea a ministrului de Externe, G. Horn, că: „problema este de competenţa celor două state germane şi că RPU, în virtutea aderării la Convenţia de la Geneva pentru refugiaţi, trebuie să se situeze pe poziţii de umanitarism".

În ultimele zile, la Budapesta s-au aflat oficiali est- şi vest-germani pentru discuţii şi negocieri în problema refugiaţilor. Partea vest-germană a solicitat ca oficialii unguri să nu facă publicitate asupra problemei refugiaţilor est-germani, lucru ce nu a fost posibil datorită presei ungare care publică zilnic articole pe această temă. Este adevărat, însă, că autorităţile ungare nu s-au angrenat în a face declaraţii etc.

Ambasada şi Consulatul RFG şi-au închis recent sediile pentru lucru cu publicul, în scopul de a evita afluxul de est-germani; continuă însă să se acorde vize vest-germane pentru solicitanţi, într-o grădină a bisericii romano-catolice din Budapesta.

Pe de altă parte, factori din Ministerul de Interne ungar au declarat că au fost investiţi de autorităţile est-germane să „determine pe respectivii refugiaţi să se reîntoarcă în RDG, unde nu li se va întâmpla nimic". (Aceasta este singura luare de poziţie publică în problemă în ultimele zile).

Partea ungară este reţinută în problema refugiaţilor est-germani în comparaţie cu aceea a refugiaţilor din România, neavând interesul să-şi tensioneze relaţiile cu RFG (acum când are nevoie de sprijinul moral-financiar al acestei ţări) şi nici să adauge un nou punct pe agenda de „nerealizări" în relaţiile cu RDG.

Potrivit datelor publicate de presa ungară, rezultă că în momentul de faţă s-ar afla cca 200 persoane la Consulatul vest-german. Ambasada RFG se află în reparaţie şi este închisă publicului.

Menţionăm, însă, că în afara sediului Consulatului, în împrejurimi se află adăpostiţi în maşini personale, corturi etc. peste 800 refugiaţi est-germani.

Până în prezent s-au înregistrat 4 583 tentative de trecere ilegală a est-germanilor spre Austria.

Autorităţile ungare nu mai extrădează în ultimul timp pe cetăţenii est-germani, ca urmare a aderării la Convenţia de la Geneva.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 5, f. 93-94.

69

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BUDAPESTA, REFERITOARE LA PUBLICAREA A DOUĂ DOCUMENTE ALE CC-PMSU ÎN PREGĂTIREA VIITORULUI CONGRES AL PARTIDULUI

19 august 1989, Budapessta, ora 20.40

Tovarăşului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarăşului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe],
Tovarăşului Constantin Oancea [adjunct al ministrului]

La 19.08.89 au fost date publicităţii două documente proiect ale CC al PMSU intitulate:

1. Învăţămintele drumului nostru istoric.
2. Declaraţia-program a PMSU.

Proiectele de documente au fost elaborate de o comisie creată de CC al PMSU și care urma să-și desfășoare lucrările de redactare, conform planului inițial, până la mijlocul anului 1990, când se preconiza organizarea congresului PMSU.

În scrisoarea semnată de Imre Pozsgay, președintele comisiei respective, se arată că cele două proiecte sunt rezultatul unor dispute ascuțite din sânul comisiei și se exprimă speranța că prin dezbaterea lor de către membrii partidului și ai opiniei publice ungare, documentele respective, care urmează să fie supuse congresului, vor reflecta o concepție pătrunsă de responsabilitatea națională. Redăm, în cele ce urmează, ideile principale ale celor două documente:

1. **Învățămintele drumului nostru istoric**.

PMSU renunță la situația sa de monopol și la rolul de partid al statului, considerându-se parte a democrației cu mai multe partide.

Se apreciază că perioada următoare eliberării Ungariei (1947-1950) a fost caracterizată de un ritm forțat al pregătirii armatei, un curs greșit al industrializării și al colectivizării forțate a agriculturii, care au distrus țara.

Evidențiază în mod pozitiv programul guvernului Imre Nagy, inițiat în 1953, care a trasat „direcțiile reformatoare care au ilustrat interesele naționale".

Evenimentele din 1956 sunt calificate drept o răscoală populară, menită să înlăture stalinismul și să înnoiască socialismul.

Satisfacerea cererilor îndreptățite ale poporului.

Înnoirea democratică.

PMSU a intenționat să-și elaboreze independența și suveranitatea națională, renunțând la monopolul puterii și acceptând auto-conducerea muncitorească.

Conducerea sovietică, contrar declarației sale din 30.10.1956, a decis în favoarea amestecului militar și a înfrânt răscoala.

Aripa condusă de J. Kádár și-a asumat sarcina consolidării și a acționat, în pofida izolării sale, în direcția unor schimbări radicale. Această situație istorică a condus, însă, la tragedii umane și contradicții din partea ambelor personalități fondatoare ale PMSU.

Imre Nagy nu a fost adeptul compromisurilor, iar moartea sa de martir are o valoare simbolică, în timp ce J. Kádár a fost obligat să facă compromisuri grave.

Cu toate contradicțiile sale, epoca Kádár a adus o înviorare fără precedent în istoria cea mai recentă a țării, în ceea ce privește modernizarea vieții și a mecanismului social, precum și a dezvoltării rapide a producției agrare.

Regresul înregistrat, însă, în perioada 1972-1984 a indicat limitele modelului stalinist înnoit, ca și a politicii kadariste, a continuat izolarea politicii ungare de reforme în comunitatea țărilor socialiste.

Declarația-program a PMSU din 1975 *apreciază* în mod fundamental greșit posibilitățile dezvoltării economico-sociale a Ungariei, iar PMSU a devenit, de la mijlocul anilor 1970, prizonierul mecanismului economic și de putere închistat (rigid) contravenind intereselor de perspectivă ale țării.

În contradicție cu această situație, politica externă ungară a dovedit o mare flexibilitate și a dobândit succese. Ungaria și-a asumat un rol activ în procesul CSCE și și-a îmbunătățit foarte mult relațiile cu Occidentul.

Realizările țării au continuat, însă, să se deterioreze, cu precădere în domeniul infrastructurii și al mecanismului economic, ceea ce a produs tensiuni sociale sporite, limitând capacitatea de acțiune a conducerii.

Cauza principală a acestei situații rezidă în faptul că reforma economică nu a fost dublată și de o reformă politică, continuând vechea manieră de exercitare a puterii și o politică de cadre greșită.

Conducerea PMSU a decis, la mijlocul anilor 1980, în favoarea reformei economice, dar Congresul al XIII-lea al PMSU a supraapreciat posibilitățile reale ale țării.

Conferința națională a PMSU din mai 1988 a modificat radical conducerea PMSU și a decis în favoarea unor schimbări fundamentale.

Congresul PMSU din octombrie 1989 este menit să devină o piatră de hotar în clarificarea principiilor fundamentale și liniilor politice de urmat, în definitivarea înnoirii ideologice și politice a partidului.

2. **Declarația-program a PMSU**.

La finele anilor 1980, posibilitățile politice ale Ungariei s-au schimbat radical, existând [sic!] posibilitatea elaborării unei noi politici și a unui model de socialism, care să afirme și să realizeze interesele naționale.

Forțele reformei din sânul PMSU au acționat, de decenii, în favoarea trecerii pașnice de la socialismul de stat la socialismul democratic.

Acestor eforturi li se datorește faptul că Ungaria va deveni un stat al dreptului și cu mai multe partide, puterea urmând să fie rezultatul alegerilor libere și controlată de către națiune.

Obiectivul principal al PMSU îl constituie trecerea pașnică și treptată la socialismul democratic.

Socialismul de stat a condus Ungaria la actuala criză, ilustrată de insuficiența realizărilor economice, rămânerea în urmă pe plan mondial, creșterea nemulțumirii populației și a neîncrederii în partidul de guvernământ.

Schimbarea de model este impusă din lumea contemporană.

PMSU se dezice de orice variantă a stalinismului și a făcut deja primii pași pe calea socialismului democratic, el își asumă partea care-i revine în depășirea actualei crize.

Socialismul democratic preconizat se fundamentează pe consonanța intereselor personale și colective și urmărește realizarea următoarelor obiective:

Statul dreptului pe baza unui consens social larg, distribuția echilibrată a puterii, alegeri libere, sistem pluripartid, reprezentare autonomă și organizații corporative, apărarea minorităților etnice, religioase și de altă natură, controlul public asupra sistemului politic, autonomia totală a organelor locale ale puterii.

Realizarea reformelor propuse este pusă în directă legătură cu înnoirea partidului și în competiție constituțională cu celelalte partide.

PMSU înnoit va fi un partid socialist, popular și al reformelor, având o construcție de partid democratică, care va permite traducerea în viață a principiilor autoorganizării și libertății platformelor, organele sale alese fiind controlate de către membrii de partid.

El va fi un partid al viitorului, care a început deja pregătirea trecerii la civilizația secolului viitor și a comunității de tip nou a unității națiunilor.

PMSU dorește să devină inițiatorul înnoirii ungare și bunăstării societății, considerând că „va putea fi un partid național numai în măsura în care își asumă cultivarea și dezvoltarea valorilor naționale ale maghiarimii, respectiv apărarea intereselor maghiarimii care trăiește peste hotare".

Condiția fundamentală a trecerii la socialismul democratic o constituie reforma proprietății, colaborarea în cadrul economiei a mai

multor forme de proprietate (mica proprietate, cooperatistă, de stat, comunală, orășenească etc.).

Este preconizat, de asemenea, ca proprietatea capitalistă externă să beneficieze de posibilitățile de acțiune și se dorește crearea unor forme de participare prin acțiuni a tuturor membrilor societății în economia națională.

Economia ungară trebuie să devină o economie de piață.

Un prim pas în această direcție îl reprezintă reducerea și desființarea subvenționării de către stat a economiei.

În cadrul economiei de piață trebuie ca statul să-și modifice rolul în conformitate cu cerințele actuale din lume, revenindu-i promovarea noilor tehnologii și apărarea intereselor pieței.

În domeniul repartiției veniturilor va trebui urmărită promovarea eficientă a realizărilor și scăderea tensiunilor sociale.

PMSU proclamă sarcina strategică a dezvoltării culturii, învățământului și științei. El consideră că trebuie pus capăt, la toate nivelele, monopolului statului în domeniul învățământului.

Este proclamată, de asemenea, o nouă politică în domeniul sănătății, cu implicarea mai strânsă a întreprinderilor și a forțelor individuale.

Recunoscând importanța hotărârilor mediului ambiant, PMSU sprijină mișcările sociale și acțiunile locale de organizare a forțelor în acest domeniu.

Proiectul de program atrage atenția asupra necesității soluționării corespunzătoare a problemei șomajului printr-o strategie adecvată de creare a locurilor de muncă, de învățământ și recalificare.

De asemenea, documentul trasează, la modul general, obiectivele sprijinului familiei, schimbării radicale în domeniul politicii tineretului, a accesului la locuințe și a asistenței sociale acordate bătrânilor, lupta împotriva sărăciei ca fenomen social grav.

Ocupându-se de locul Ungariei în lumea contemporană, proiectul de program subliniază „aderența PMSU la idealurile socialiste și umaniste de stânga", dorința sa de a reuni valorile comuniste și social-democrate, servind astfel interesele întregii națiuni.

Se apreciază că sarcina nemijlocită care revine PMSU în actuala etapă o constituie democratizarea politică, evitarea prăbușirii economiei și oprirea imediată a dezinteresului față de cultură.

PMSU propune ca obiective guvernamentale pentru anii '90 frânarea inflației și a șomajului, modificarea radicală a mecanismului, tratarea problemei datoriei externe, pentru a evita transformarea Ungariei în ruda săracă a Europei și într-o victimă a civilizației industriale.

PMSU dorește o Ungarie independentă și cere guvernului să reprezinte în mod consecvent țara în viața internațională; consideră ca norme fundamentale: suveranitatea și egalitatea statelor, indivi-dualitatea lor teritorială, interzicerea forței, reglementarea pașnică a conflictelor și dezvoltarea unor relații prietenești între popoare.

În același timp, dorește să sprijine acțiunile îndreptate pentru crearea unor raporturi democratice, pașnice, favorabile colaborării și securității internaționale, care să conducă la întărirea încrederii și la traducerea neîntârziată în practică a drepturilor omului.

Dorește să acționeze pentru ca Ungaria să se ralieze neîntârziat în circuitul mondial.

Documentul recunoaște rolul URSS de partener principal al Ungariei și consideră că elementul fundamental al politicii externe ungare va rămâne și în continuare legătura cu URSS.

Se proclamă, de asemenea, obiectivul desființării, încă în acest secol, a celor două alianțe militare (NATO și Tratatul de la Varșovia), și ca până la realizarea acestuia confruntarea să fie înlocuită cu acțiuni de apropiere.

PMSU consideră de actualitate reforma internă a Tratatului de la Varșovia, democratizarea mecanismului lui și întărirea doctrinei caracterului defensiv al acestui tratat, consideră că apartenența la alianța respectivă nu poate constitui temei pentru intervenție în treburile interne ale statelor membre.

„Piatra unghiulară a politicii europene a PMSU o constituie principiul inviolabilității frontierelor de stat, dar acționează în schimb în vederea desființării frontierelor economice", se subliniază în document, arătându-se că PMSU dorește o Europă pașnică, a colaborării și în curs de unificare treptată.

Principiul de bază al PMSU este ca „forțe militare ungare să nu poată păși pe pământ străin fără aprobarea Adunării de stat". Partidul sprijină ideea ca toate trupele străine să fie retrase de pe teritoriul țărilor europene și ca, în cadrul procesului dezarmării, să fie retrase de pe teritoriul Ungariei toate trupele sovietice.

„Populația Ungariei și a țărilor vecine au învățat cu prețul unor jertfe grele că, luptând unii împotriva altora, nu pot fi decât înfrânții istoriei". De aceea, PMSU dorește în mod sincer ca popoarele din regiunea Dunării să se unească, să-și îmbunătățească și să-și adâncească relațiile.

Convingerea PMSU este că „în regiunea noastră nu schimbarea frontierelor, ci deschiderea lor servește intereselor reale ale oamenilor care trăiesc aici".

„PMSU consideră drept o obligație a sa să-și ridice glasul în favoarea drepturilor omului, a egalității minorităților și pentru apărarea și realizarea totală a acestor drepturi, în Ungaria și în alte țări; el se pronunță, în cel mai ferm mod, împotriva lezării drepturilor naționalităților și a asimilării forțate a minorităților, consideră de dorit ca în Transilvania să se realizeze cel puțin autonomia culturală a minorității și libertatea legăturilor cu națiunea mamă".

PMSU contează în procesul înnoirii democrației societății, pe sprijinul activ al maghiarilor care trăiesc în alte țări, dorește să sprijine îmbunătățirea continuă a relațiilor Ungariei cu maghiarii de peste hotare.

PMSU se preocupă ca în Ungaria și pe plan internațional, în egală măsură, să fie desființate obstacolele, deosebirile între diferitele curente ale stângii. El este adeptul dialogului și colaborării neîngrădite cu social-democrații, socialiștii, democrații-creștini, radicalii de stânga, cu noile mișcări de tineret, pentru pace și ale femeilor.

PMSU recunoaște rolul social-democraților din diferite țări în îmbunătățirea nivelului de viață al oamenilor muncii.

PMSU dorește să-și edifice relațiile externe pe principiile egalității și independenței, a neamestecului în treburile altora, a neimpunerii modelelor și a libertății totale de gândire și acțiune. El urmărește, de asemenea, să gândească domenii de colaborare cu forțele politice burgheze, dând o înaltă apreciere principiilor umaniste, progresiste ale acestora.

[Notă:] *Prin curierul TAROM din 21.08.89 trimitem ziarul la MAE.*

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 5, f. 95-103.

70

TELEGRAMĂ A LUI ION TEȘU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VARȘOVIA, PRIVIND NEGOCIERILE LEGATE DE FORMAREA NOULUI GUVERN POLONEZ, DESEMNAREA LUI TADEUSZ MAZOWIECKI CA PREMIER ȘI ULTIMELE REACȚII POLITICE

20 august 1989, ora 07.00

Tovarășului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe],
Tovarășului, Constantin Oancea [aadjunct al ministrului],
DR I

Președintele Republicii W. Jaruzelski, după o serie de consultări cu reprezentanți ai forțelor politice din țară, a acceptat candidatura lui Tadeusz Mazowiecki la funcția de Prim-Ministru; candidatura aceasta va fi supusă aprobării Seimului la ședința din 23 august a.c.

Tadeusz Mazowiecki are 62 de ani, este jurist de profesie, actualmente este redactorul-șef al săptămânalului „Solidarității" „Tygodnik Solidarność". Are relații strânse cu Biserica, fiind practicant catolic. Este considerat ca un moderat între liderii „Solidarității".

Alegerea lui drept candidat la funcția de Premier se bazează și pe faptul că un guvern condus de acesta ar putea asigura respectarea obligațiilor asumate de Polonia față de aliați, respectiv cele din Tratatul de la Varșovia și CAER.

Continuă discuțiile privind formarea guvernului, PMUP insistând să combată acțiunile opoziției care urmăresc izolarea și chiar eliminarea reprezentanților PMUP din guvern. În acest scop se acționează ca, în afara celor două portofolii la Ministerul Apărării Naționale și Ministerul de Interne, PMUP să conțină câteva alte posturi mai importante din guvern, precum și o funcție de viceprim-ministru.

Schimbarea tacticii „Solidarității", care se folosește de dificultățile interne tot mai mari, urmărește accelerarea preluării puterii și izolarea PMUP, împingându-l spre opoziție.

În rândul tuturor cadrelor de conducere, la nivel central și voievodal, se menține o situație de tensiune, încordare și chiar îngrijorare accentuată după propunerea lui L. Wałęsa de a forma un guvern format din reprezentanți ai „Solidarității", Partidului Țărănesc Unit și Partidului Democrat.

„Solidaritatea" își consolidează structurile organizatorice la toate nivelurile, fiind din ce în ce mai activă, afirmându-și dorința de a prelua puterea.

Acceptarea de către Partidul Țărănesc și Partidul Democrat de a intra în noua coaliție cu opoziția pentru a forma un nou guvern a accentuat și mai mult starea de spirit din rândul membrilor de partid, care au primit cu surprindere crearea acestei coaliții și încercarea de izolare a PMUP la conducerea țării.

Recenta Plenară a CC al PMUP a analizat situația politică și economică din țară, luându-se în discuție măsurile ce se impun pentru activizarea partidului și găsirea celor mai adecvate metode de acțiune în actuala luptă politică și pentru putere ce se desfășoară actualmente în Polonia.

În cadrul discuțiilor s-a pus problema încheierii unei înțelegeri politico-programatice între noua coaliție creată („Solidaritatea", Partidul Țărănesc Unit și Partidul Democrat), pe de o parte și PMUP pe de altă parte, pentru a fi asigurată esența dezvoltării socialiste a Poloniei. Au fost abordate de asemenea, căile de acțiune în situația creată, menționându-se trei variante, și anume:

– trecerea PMUP în opoziție;
– decretarea unei stări excepționale;
– intrarea în coaliție cu celelalte forțe politice participante la „Masa rotundă" pentru respectarea acordurilor încheiate cu acel prilej.

Participanții au susținut cea de-a treia variantă, considerând că o eventuală introducere a unei noi stări excepționale ar constitui un risc prea mare pentru PMUP și ar determina consecințe interne și externe grave pentru Polonia.

Membrii CC au insistat a se acționa în continuare pentru formarea unui guvern de „mare coaliție", în care PMUP să aibă o influență cât mai mare în formarea, cât și în elaborarea programului guvernului.

În timpul lucrărilor plenarei au fost aduse critici la adresa clubului deputaților PMUP în Seim pentru că au votat pentru adoptarea declarației privind condamnarea intervenției din 1968 din Cehoslovacia.

În țară situația se menține gravă, grevele iau amploare, se resimte tot mai mult lipsa produselor pe piață, iar prețurile cresc vertiginos de la o zi la alta, menținând o stare de nemulțumire în rândul întregii societăți.

Amânarea formării guvernului și discuțiile prelungite pe această temă se resimt în întreaga activitate economică, având influențe negative în rezultatele de producție și în conducerea întregii vieți economice.

Vă informăm că tovarășul Józef Czyrek[76], fost secretar al CC al PMUP, a fost numit ministru de Stat la Cancelaria președintelui Republicii.

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia/1989*, vol. 3, f. 52-53.

71

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI[77], AMBASADOR EXTRAODINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND ATITUDINEA ADMINISTRAȚIEI SUA FAȚĂ DE EVOLUȚIA EVENIMENTELOR DIN POLONIA

21 august 1989, Washington, ora 16.30

Tovarășei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
Tovarășului Ilie Șimon, director DR V

În legătură cu evoluția situației din Polonia, Administrația SUA continuă să manifeste public o acțiune prudentă, reliefându-se „grija" de a nu se prezenta deocamdată poziția de fond. În această privință,

[76] *Józef Czyrek* (1928-2013), economist și om politic polonez; ministru al Afacerilor Externe (1980-1982); membru al Biroului Politic al CC-PMUP (1981-1989); membru al Seimului (1985-1989); ministru de stat la cancelaria Președintelui (aug. 1989-dec. 1990).

[77] Prin decretul nr.21 din 4 ian. 1990, ambasadorul Ion Stoichici (oct. 1987) avea să fie rechemat, fiind înlocuit cu Virgil Constantinescu.

menționăm că Președintele G. Bush, care se află în concediu la reședința sa din statul Maine, nu a răspuns întrebărilor ziariștilor cu privire la evenimentele din Polonia iar secretarul de presă al Casei Albe a evidențiat că „vom continua să urmărim evoluția", fiind evidentă intenția de a se aștepta confirmarea oficială de către Parlamentul polonez a noului Prim-Ministru.

Cu toate acestea, diverși reprezentanți ai Departamentului de Stat au arătat că partea americană salută schimbările guvernamentale poloneze și apreciază favorabil persoana noului șef de guvern, precizând că nu este cazul „unui entuziasm" sau „al unei jubilări". R.A. Boucher, adjunctul purtătorului de cuvânt de la Departamentul de Stat, a menționat că „Departamentul de Stat nu dansează pe străzi" ca urmare a situației din Polonia.

În același timp, în cercurile oficiale americane se consideră că în fața noului guvern polonez se află dificultăți deosebit de mari în ceea ce privește situația economică a țării, fiind confruntat cu probleme complexe și greu de soluționat. În acest context, se consideră că Administrației americane nu îi va fi ușor să răspundă, pe măsura așteptărilor, la acțiunile reușite ale „Solidarității".

Administrația americană este, de asemenea, preocupată ca eventualele sale acțiuni și atitudini vizând Polonia să nu afecteze cursul actual al relațiilor sovieto-americane. În această privință se remarcă declarația unui reprezentant al Departamentului de Stat care aprecia că „nu considerăm acțiunile din Polonia ca un act îndreptat împotriva intereselor sovietice, democrația în Polonia contribuind la stabilitatea Europei prin crearea unei baze stabile pentru depășirea războiului rece și a divizării Europei". Concomitent, Administrația SUA nu dorește să lase impresia URSS că SUA și aliații săi încearcă să impulsioneze evoluția și reformele în Polonia, prin lansarea în grabă de promisiuni care să fie considerate drept „îngerul financiar" al noului guvern polonez. Consilierul prezidențial pentru securitate națională, B. Scowcroft[78], a arătat, într-un interviu televizat, că „Președintele M. Gorbaciov ar fi preferat ca evenimentele să nu se desfășoare așa de

[78] *Brent Scowcroft* (1925-), ofițer al Forțelor Aeriene ale SUA; fost asistent militar al Președintelui Richard Nixon; consilier pentru securitate națională sub Președinții Gerald Ford și George H.W. Bush; ulterior, președinte al Comitetului consultativ pentru informații externe al Președintelui George W. Bush (2001-2005).

repede în Polonia", iar în calitatea sa de „reformator nu poate să nu accepte reformele guvernamentale din celelalte țări aliate". De asemenea, el a apreciat că „numai polonezii pot să-și dea seama că reușesc", programul de acordare Poloniei a ajutorului occidental fiind „bine și corect stabilit".

În momentul de față, Administrația SUA consideră că este prea devreme pentru a se discuta despre cunoașterea ajutorului economic pentru Polonia, Președintele G. Bush fiind confruntat cu un buget limitat.

M[arlin] Fitzwater[79] a spus că „restricțiile bugetare" sunt aceleași ca și luna trecută, când a avut loc vizita în Polonia a Președintelui G. Bush[80], problema unui „ajutor suplimentar nefiind luată în considerare acum". El a adăugat că „nu avem mulți bani să oferim", menționând că SUA vor mări ajutorul „în mod corespunzător și în funcție de posibilități".

Se consideră că este imperios să fie soluționate multe probleme înainte de a fi posibil să se elaboreze un program de ajutor occidental suplimentar pentru Polonia. În acest context, s-a reliefat că grupul statelor occidentale, care la recenta Conferință a celor 7, de la Paris[81], au abordat coordonarea ajutorului acordat Poloniei, urmează să aibă o reuniune în a doua parte a lunii septembrie a.c. pentru a examina, în afara problematicii ajutorului alimentar, acțiuni de lungă durată privind ajutorul pentru Polonia.

Opinia unor experți americani [este că] noul guvern polonez va fi confruntat cu mari dificultăți în conducerea economiei, întrucât singura soluție viabilă pentru redresare o constituie „reducerea reală a salariilor și nivelului de trai", în cazul crizei actuale din Polonia, se recomandă o abordare „pas cu pas", responsabilitatea majoră a noului guvern fiind aceea de a elabora un program de restructurare economică, prin introducerea de măsuri privind economia de piață, și de a stabili resursele interne disponibile, înainte de a se solicita ajutoare străine, urmând ca ulterior statele occidentale să convină „un pachet de măsuri financiare de salvare".

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 3, f. 3-5.

[79] *Marlin Fitzwater* (1942-), scriitor și journalist; secretar de presă al Casei Albe în timpul a doi Președinți ai SUA (1985-1993).

[80] Vezi doc. nr. 52, 55.

[81] *Summitul G7* de la Paris s-a desfășurat în zilele de 14-16 iulie 1989.

72

TELEGRAMĂ A LUI ION TEȘU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VARȘOVIA, PRIVIND PRIMIREA SA LA CC-PMUP ÎN LEGĂTURA CU MESAJUL ADRESAT DE NICOLAE CEAUȘESCU, SECRETAR GENERAL AL PCR ȘI PREȘEDINTE AL RS ROMÂNIA, CONDUCERILOR DE PARTID ȘI DE STAT DIN TOATE STATELE SOCIALISTE[82]

22 august 1989, Varșovia, ora 01.45

Tovarășului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe],
Tovarășului Constantin Oancea [adjunct al ministrului-MAE],
DR I

În seara zilei de 21.08.1989 am fost convocat la CC al PMUP unde am fost primit de tovarășul W. Natorf, secretar al CC cu probleme internaționale, și de B. Kulski, ministru adjunct la MAE polonez.

Tovarășul Natorf mi-a făcut cunoscut că m-a convocat pentru a-mi comunica punctul de vedere al conducerii PMUP referitor la considerentele conducerii de partid și de stat ale RS România, personal ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, transmise în seara zilei de 19-20 august a.c. conducerilor de partid și de stat din toate țările socialiste.

În cuvântul său a spus următoarele:

„Conducerea de partid a fost informată despre problemele respective și nu ascunde faptul că nu a primit cu prea multă satisfacție această declarație. Noi ne străduim să informăm despre situația din Polonia fără a ascunde ceva, dorim să fie clar pentru conducerea Partidului Comunist Român că nu vom ceda puterea, că nu vom renunța la sistemul socialist și la obligațiile față de alții, atât în ce privește Tratatul de

[82] În mesajele transmise s-a exprimat evidenta îngrijorare a conducerii de la București față de evoluția evenimentelor, care conduceau la un proces rapid de destabilizare a socialismului, dar nu s-a solicitat, în niciun fel, intervenția armată a OTV în RP Polonă.

la Varșovia, cât și cele din CAER. Ne-am străduit să fim purtătorul de cuvânt al Tratatului de la Varșovia, iar între partidele noastre să fie o colaborare cât mai bună. De aceea, suntem surprinși de unele reproșuri care sunt cuprinse în declarație. Cu atât mai mult cu cât aceasta a fost transmisă și altor țări din Pact. Noi ne așteptăm la sprijin, în situația grea pe care o avem, și nu la critici".

A precizat că Nota nu este un protest, ci este un răspuns la punctul de vedere român.

După această introducere, mi-a înmânat punctul de vedere scris al conducerii PMUP, cu rugămintea de a-l transmite conducerii noastre de partid și de stat, și cu precizarea că acest material va fi înaintat și celorlalte conduceri de partid, cărora partea română le-a transmis punctul ei de vedere.

Vă transmitem alăturat conținutul integral al Notei înmânate, urmând ca, prin curierul TAROM din 23.08.1989, să transmitem originalul materialului.

Răspuns

La punctul de vedere al Comitetului Politic Executiv al Partidului Comunist Român și al Președintelui Nicolae Ceaușescu în legătură cu aprecierea actualei situații din Polonia, inclusiv cu formarea guvernului Republicii Populare Polone.

În legătură cu declarația Secretarului central al Partidului Comunist Român, tovarășul Ion Stoian, în prezența adjunctului ministrului Afacerilor Externe al Republicii Socialiste România, Constantin Oancea, transmisă în ziua de 19.08.1989 ambasadorului Republicii Populare Polone din București. Din însărcinarea Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Unit Polonez, afirm cele ce urmează:

1. Am luat cunoștință cu atenție de punctul de vedere al Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român care exprimă îngrijorarea față de soarta socialismului în Polonia, față de obligațiile noastre de aliat și eventualele implicații ale dezvoltării evenimentelor în Polonia pentru interesele comunității statelor socialiste.

Încercăm să înțelegem intențiile tovarășilor români, nu putem să acceptăm și să recunoaștem motivația nici a aprecierilor și nici a concluziilor formulate în declarația conducerii Partidului Comunist Român.

Analiza actualei situații din Polonia, inclusiv poziția partidului în legătură cu formarea noului guvern, a fost prezentată în hotărârea celei de-a XIV-a Plenare a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Unit Polonez. În aceasta se afirmă, între altele, că «numai un guvern care se bucură de cea mai largă încredere și sprijin social, cu participarea reprezentanților tuturor forțelor politice din Seimul Republicii Populare Polone poate scoate Polonia din criză pe calea reformelor evolutive și consecvente».

Partidul nostru, definindu-și actuala linie politică, se conduce după interesele supreme ale poporului și statului, luând ca bază realitățile existente.

Suntem convinși că linia aceasta este singura justă în condițiile concrete poloneze și nu există o altă alternativă la ea. Nu pierdem din vedere, de asemenea, interesele generale ale socialismului ca formațiune socială.

Acordul partidului nostru privind crearea guvernului, cu participarea tuturor forțelor reprezentate în Parlament, nu înseamnă renunțarea, de către Partidul Muncitoresc Unit Polonez, la influența asupra formării politicii statului care să corespundă intereselor socialismului și așteptărilor poporului.

În conformitate cu rolul partidului nostru în societate, în organele statului și administrației locale, în forțele armate și de ordine, vom face totul pentru a fi păstrată, de asemenea, poziția puternică a partidului în guvernul care se va forma.

Baza acțiunii lui o va constitui platforma politică, asupra căreia se va cădea de acord de către partenerii coaliției. Garantul continuității regimului statului polonez și a caracterului evolutiv al schimbărilor socialiste este funcția de Președinte, cu prerogativele sale constituționale largi, cunoscute.

2. Respingem afirmația tovarășilor români că participarea în guvernul Republicii Populare Polone a reprezentanților „Solidarității" servește „celor mai reacționare cercuri imperialiste" și că aceasta este „nu numai o problemă internă a Poloniei, ci se referă la toate țările socialiste".

Considerăm că tovarășii români nu au avut nici un fel de motiv de a face astfel de aprecieri, componența guvernului polonez și modul lui de creare constituie o problemă exclusiv internă a poporului nostru, orice încercări de subminare a acestui principiu din afară ar fi în

contradicție cu normele fundamentale de drept internațional – neamestecul în treburile interne ale altor state.

Conducerea română întotdeauna a expus cu o deosebită forță acest principiu referitor la propria țară, un caz univoc în acest sens l-a constituit neparticiparea României la intervenția în Cehoslovacia, în 1968.

Este inadmisibilă imputația făcută *a priori* unui guvern al unui stat suveran că ar sluji vreunor forțe străine.

3. Considerăm absolut nefondat reproșul că transformările care au loc în Polonia constituie o lovitură serioasă pentru Tratatul de la Varșovia, creează pentru acesta un mare pericol și că constituie un sprijin puternic pentru NATO; vedem aceasta ca o încercare nefondată de subminare a loialității ca aliat al țării noastre. Polonia, chiar și din punct de vedere al intereselor propriei securități, a fost și va rămâne fidelă obligațiilor sale de aliat în cadrul Tratatului de la Varșovia și, ca și până acum, va face totul pentru a întări legăturile între partenerii-părți ai Tratatului de la Varșovia. În această operă, Polonia are un aport serios și care nu poate fi contestat.

Am exprimat clar acest lucru în hotărârea celei de-a XIV-a Plenare a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Unit Polonez afirmând: «Polonia trebuie să rămână un stat loial din punct de vedere economic și militar al CAER și Tratatului de la Varșovia. Participarea noastră la Tratatul de la Varșovia este de câteva decenii garanția securității naționale». Arătăm că țelul partidului nostru este ca schimbările care au loc în Polonia să ducă la stabilizarea internă, pe baza ameliorării situației economice, la consolidarea poziției și rolului Poloniei în Europa și în lume. Și, în același timp, la întărirea participării noastre la securitatea europeană și creșterea importanței Tratatului de la Varșovia în relațiile internaționale.

Dorim să amintim că și forțele politice din afara Partidului Muncitoresc Unit Polonez, în declarațiile lor publice, precum și în obligațiile adoptate în cursul desfășurării „Mesei rotunde", stau la baza faptului că Polonia este membră a Tratatului de la Varșovia și își va menține obligațiile de aliat, conducându-se, bineînțeles, nu de premisele ideologice, ci de realismul politic normal.

Partidul Muncitoresc Unit Polonez va transpune, cu toată puterea, în practică, păstrând controlul – printre altele – asupra resorturilor Apărării Naționale și Afacerilor Interne.

4. Considerăm că statele participante la Tratatul de la Varșovia trebuie să respecte întocmai poziția adoptată în comun. Declarația română prezentată ambasadorului nostru este în contradicție cu comunicatul de la ultima consfătuire a Consiliului Politic Consultativ de la București, adoptată de asemenea și de către partea română, unde s-a afirmat că «Nu există nici un fel de modele universale ale socialismului și că nimeni nu dispune de monopolul adevărului, construcția societății noi este un proces creator, care se desfășoară în fiecare țară, în conformitate cu tradițiile și necesitățile sale».

Așteptăm respectarea de către toți, inclusiv și de partea română, a principiilor adoptate în documentele comune ale statelor participante la Tratatul de la Varșovia în ceea ce privește dezvoltarea relațiilor dintre ele «pe baza egalității, independenței și dreptului fiecăreia dintre ele de a-și elabora propria linie politică în mod independent, a propriei strategii și tactici, fără amestec din afară».

Dorim să subliniem că transformările care au avut loc în Polonia și în alte țări socialiste nu încalcă cu nimic interesele României, ci dimpotrivă servesc întăririi socialismului în lume, revenirii la vitalitatea ideilor socialismului și a forței ei de atracție, și prin aceasta nu dă Partidului Comunist Român motive să vină, nici față de celelalte partide comuniste și muncitorești, cu aprecieri și concluzii de acest gen referitoare la situația din Polonia, prezentate în declarația dată.

În situația aceasta, suntem nevoiți să facem cunoscut partidelor comuniste și muncitorești ale statelor participante la Tratatul de la Varșovia răspunsul nostru la această declarație.

Partidul Muncitoresc Unit Polonez, fiind într-adevăr într-o situație dificilă, se așteaptă la ajutor și sprijin, dar, totuși, nu de acest gen, cum o face Partidul Comunist Român. Din partea noastră, suntem gata, ca și până acum, să împărtășim cu Partidul Comunist Român, în mod deschis și sincer, experiențele și aprecierile noastre.

Exprimăm speranța că aceasta va permite tovarășilor români să înțeleagă mai bine condițiile noastre și să-și reconsidere aprecierile de până acum în interesul suprem al colaborării celor două partide și state. Varșovia – 21 august 1989

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia/1989*, vol. 3, f. 57-63.

73

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAODINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND ACȚIUNILE DE MARCARE A ZILEI DE 20 AUGUST SUB SEMNUL SF. ȘTEFAN, REGELE ÎNTEMEIETOR AL STATULUI UNGAR ȘI POZIȚIA CONDUCERII PMSU FAȚĂ DE EVOLUȚIILE POLITICE ȘI SOCIAL-ECONOMICE DIN ȚARĂ

23 august 1989, Budapesta, ora 11.30

Tovarășului Constantin Oancea [adjunct al ministrului-MAE],
Tovarășului Lucian Petrescu [director-DR I]

Așa cum am informat prin telegramele noastre anterioare, sărbătorirea zilei de 20 august a.c. a primit noi dimensiuni și semnificații față de anii precedenți.

Dacă în trecut accentul principal s-a pus pe sărbătorirea Constituției, în acest an, așa cum au subliniat și mijloacele de informare, „sărbătoarea a fost dedicată primului rege ungar, Sf. Ștefan".

Potrivit aprecierii cotidianului de partid, „Népszabadság", din 21 august a.c., „țara a sărbătorit ieri, 20 august, într-o manieră nouă, atât ca formă cât și conținut. În ultimii 40 de ani, pentru prima dată în centrul manifestărilor a fost din nou regele nostru Sf. Ștefan, întemeietorul statului ungar. Manifestările organizate de către grupările de alternativă au dat noi culmi sărbătorii, manifestările patronate de către Forumul Democratic Ungar au atras un numeros public. În afară de acestea, în numeroase localități ale țării au fost organizate manifestări de către Biserică".

După părerea noastră, noua orientare a acestei sărbători se înscrie în contextul progreselor și transformărilor care au loc în Ungaria pe tărâmul vieții politice. PMSU a sprijinit și chiar patronat unele acțiuni de acest fel în interesul de a-și recâștiga încrederea opiniei publice ungare, abdicând de la principiile fundamentale și riscând a-și pierde caracterul de partid comunist. S-au făcut, în acest sens, multe concesii Bisericii.

1. În majoritatea lor, vorbitorii au subliniat necesitatea realizării până la capăt a tuturor reformelor. Au abordat, totodată, și principalele aspecte legate de situația actuală internă a PMSU, punând accentul pe necesitatea eliminării din partid a elementelor tradiționaliste,

care, după părerea acestora, constituie piedici în calea transformărilor politice și economico-sociale ungare, reprezentând și un pericol al schimbării partidului. De asemenea, au fost abordate și o serie de aspecte negative ale situației interne, apelându-se la răbdarea și înțelegerea populației, la necesitatea suportabilității unor greutăți.

2. În cuvântul său, Rezső Nyers a arătat: „până în prezent, Ungaria nu și-a găsit o cale independentă de dezvoltare și că acum sunt întrunite posibilitățile necesare unei schimbări favorabile. Ungaria trebuie să joace în Europa rolul de punte politică și economică în construirea căminului european, punte ai cărei stâlpi de susținere pot fi Bruxelles și Moscova, pentru realizarea acesteia, fiind necesară o economie puternică, fără de care nu se poate asigura nici securitatea politică". Președintele PMSU a salutat partidele nou înființate și în curs de înființare și le-a solicitat să lucreze împreună în soluționarea problemelor țării. Procesul de înnoire din cadrul PMSU trebuie să se încheie la congresul din octombrie a.c.

Proiectul de program care a fost dat publicității prezintă un nou model de dezvoltare, care va conduce țara de la socialismul de stat la socialismul democratic. PMSU va rămâne, în continuare, un partid al muncitorilor, dar se dorește lărgirea politică și socială, dorindu-se un partid al întregului popor. Proiectul de program propune o economie de piață, bazată de proprietatea mixtă, menită să asigure o repartiție mai substanțială din venitul național, se dorește un astfel de sistem de repartiție în care să se asigure, alături de veniturile din muncă, și venituri după capital.

3. Miklós Németh, referindu-se la viața internă, a arătat între altele că: în situația economică grea în care se află în prezent Ungaria, grevele (referire la recenta grevă a muncitorilor metalurgiști) nu servesc interesele muncitorilor și a condamnat atitudinea sindicatelor care au început să lupte nu pentru muncitori, ci pentru menținerea sistemului instituțional birocratic al aparatului lor.

În ultimul timp, au apărut semne neliniștitoare, care periclitează tranziția pașnică la un nou model, se manifestă „cele mai grave trăsături ale tradițiilor politice ungare: divizarea, etichetarea, găsirea de țapi ispășitori și ura", care „dacă se consolidează, pot conduce la un nou război între frați pe pământul ungar".

4. În cadrul unor adunări, și mai ales în Capitală, au fost ridicate o serie de aspecte negative și critice la adresa conducerii de partid și de

stat. Între acestea, menționăm nemulțumirile maselor de muncitori privind scăderea treptată a veniturilor, paralel cu accelerarea procesului inflaționist, fenomene cu repercusiuni tot mai grave asupra păturilor de jos.

S-au adus critici aspre legate de nesiguranța de muncă, lipsa oricărei perspective în obținerea de locuințe, fenomenul formării libere a prețurilor la majoritatea produselor de bază, fără ea guvernul să întreprindă ceva, lipsa grijii față de sănătatea oamenilor muncii (reducerea ajutoarelor și asistenței medicale). Totodată, s-au adresat critici în legătură cu lipsa de preocupare pentru creșterea și educarea tineretului și absența unei perspective a acestuia.

Dorim să subliniem că, în cadrul manifestărilor opoziției, au fost difuzate numeroase cărți și alte publicații pe tema Transilvaniei și a locului acesteia în istoria Ungariei, harta cunoscută a Ungariei milenare și diverse alte materiale propagandistice cu caracter naționalist și revizionist.

Atrage în mod deosebit atenția cuvântarea Primatului Bisericii Catolice, cardinalul Paskai László, la slujba religioasă de la Biserica Sf. Ștefan din Budapesta, care în fața unei imense populații și a unor conducători de stat, a făcut un apel patetic ca toți fiii Ungariei să se roage pentru „frații noștri din Transilvania".

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 5, f. 123-126.

74

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAODINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE IOAN TOTU, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA PRIMIREA SA LA CC-PMSU ȘI TRANSMITEREA RĂSPUNSULUI CONDUCERII UNGARE LA MESAJUL ADRESAT DE NICOLAE CEAUȘESCU, SG-PCR ȘI PREȘEDINTE AL RS ROMÂNIA, PRIVIND SITUAȚIA DIN POLONIA

24 august 1989, Budapesta, ora 14.15

Vă raportez că în cursul dimineții de astăzi, joi, 24.08. a.c., am fost invitat, pentru ora 9.00, la secția relații externe a CC al PMSU de către Imre Szokai, adjunct de șef de secție, în vederea înmânării unui mesaj

din partea prezidiului PMSU către conducerea PCR, ca răspuns la considerentele PCR, personal ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al PCR, privind situația din Polonia, transmis conducerii PMSU în noaptea de 19.08.89.

Redăm traducerea mesajului primit.

Prin curier TAROM vom expedia textul original, în limba maghiară, al mesajului.

„Conducerea PMSU a luat la cunoștință cu consternare și fără a fi de acord cu conținutul mesajului PCR și al tovarășului Nicolae Ceaușescu, prin care se urgentează o acțiune comună «folosind toate mijloacele în vederea împiedicării lichidării socialismului în Polonia».

La ședința de la București a CPC a țărilor membre ale Tratatului de la Varșovia, am exprimat clar faptul că, după aprecierea noastră, practica de până acum a construirii socialismului nu corespunde pentru a da răspuns noilor aspecte care apar. Rezolvarea este făurirea socialismului democratic, care impune ca necesar crearea unei economii de piață cu proprietate mixtă, pluralismul și autoadministrarea.

Țările noastre își aleg în mod independent drumul și metodele cele mai potrivite pentru dezvoltarea lor. Aceasta nu exclude, însă, dezbaterile constructive și schimbul sincer de păreri între parteneri suverani, independenți și egali în drepturi. Condiția esențială este ca fiecare partid, în mod independent și separat, să tragă concluziile necesare și să ia măsurile pe care le consideră importante.

În cadrul relațiilor noastre pe linie de partid și de stat nu-și au locul datul de lecții, insinuările, calificările, precum și adoptarea de hotărâri comune, obligatorii, care să joace un rol hotărâtor în viața politică internă din țările noastre. S-a terminat definitiv cu valabilitatea amestecului militar sau cu orice alte mijloace ale unei țări în problemele interne ale alteia, cu perioada așa-numitei dictaturi Brejnev.

Situația actuală din Polonia s-a construit ca urmare a unor alegeri libere și democratice, constituirea guvernului se desfășoară prin mijloace parlamentare, nu vedem niciun motiv ca împreună «să acționăm pentru oprirea procesului grav de lichidare a socialismului în Polonia». Singurul în măsură să ia orice decizie este poporul polonez.

Punctul de vedere românesc este de neînțeles dacă avem în vedere, în mod deosebit, sistematica abordare publică de către România a principiilor neamestecului în treburile interne, suveranității, a relațiilor din

țările socialiste. Poziția românească de acum este în totală contradicție cu unghiul de vedere exprimat de principiile de mai sus, pe baza cărora, de exemplu, România și-a stabilit politica în 1968, referitoare la evenimentele din Cehoslovacia.

Forțele politice poloneze, între care și conducătorii „Solidarității", au declarat de mai multe ori că vor respecta obligațiile internaționale ale țării, ca atare și apartenența la Tratatul de la Varșovia, dar trebuie – în același timp – să cântărim din toate punctele de vedere poziția „Solidarității", faptul că exclude de la guvernare forțele reformiste din cadrul PMUP, prin care nu ajută la unirea necesară și de nelipsit pentru dezvoltarea de viitor.

Manifestările extremiste antisovietice și anticomuniste dau motiv de îngrijorare.

Și cu acest prilej, conducerea PMSU subliniază punctul său de vedere principial referitor la relațiile dintre țările socialiste, despre care a informat partea română de mai multe ori și în diferite forme.

Ne exprimăm încrederea că partea română va trage cât mai curând concluziile necesare".

Primind textul mesajului, am promis că îl voi transmite în cel mai scurt timp posibil conducerii partidului nostru.

Am ținut, totodată, să precizez interlocutorului că nu putem accepta acuzațiile că PCR, conducerea sa ar intenționa să se amestece în treburile interne ale Poloniei și că prin aceasta ar renunța la principiile neamestecului în treburile interne ale altor state, al suveranității, așa cum se afirmă în mesajul PMSU.

Am luat, de asemenea, poziție fermă față de interpretările speculative care se fac pe marginea conținutului mesajului PCR, arătând că România nu a dat nimănui lecții, nu etichetează țările și partidele frățești.

Partidul Comunist Român și guvernul român au pus la baza politicii lor externe respectarea neabătută a principiilor deplinei egalități în drepturi, al suveranității, independenței și neamestecului în treburile interne ale altor state.

Mesajul conducerii noastre de partid și de stat a izvorât din îngrijorarea produsă de ultimele evenimente din Polonia, fapt, de altfel, recunoscut și în scrisoarea de răspuns a părții ungare.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 5, f. 130-132.

75

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND UNELE ASPECTE ALE RELAȚIILOR BILATERALE

24 august 1989, Washington, ora 16.00

Tovarășei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarășului Ilie Șimon, director-Direcția V

Vă informăm că, în ziua de 23 august a.c., am avut o întâlnire cu Robert Hutchings, director pentru Afaceri Politice cu Europa de Est în Consiliul Securității Naționale al SUA, în cadrul căreia au fost abordate următoarele aspecte și probleme privind relațiile bilaterale:

1. S-a prezentat dorința României de a dezvolta relațiile cu SUA pe multiple planuri, așa cum s-a pronunțat în mod constant, pornind de la faptul că acestea servesc interesului celor două popoare și politicii generale de pace și colaborare.

2. S-a arătat că România înțelege și este de acord cu discutarea unor probleme politice, economice, culturale, tehnico-științifice numai în condiții de egalitate și nu acceptă nici un fel de presupuse condiționări sau amestec în treburile interne.

3. S-a subliniat punctul de vedere al Tovarășului Președinte Nicolae Ceaușescu, că prin eforturi comune, acționând pe baza înțelegerii româno-americane și în spiritul deplinei egalități în drepturi, independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, România și SUA pot colabora fructuos pentru adâncirea și diversificarea raporturilor politice, economice, tehnico-științifice și în alte domenii de interes comun, precum și pentru extinderea colaborării dintre România și SUA pentru soluționarea marilor probleme internaționale, pentru o politică de destindere, dezarmare, pace, libertatea popoarelor, progresul și bunăstarea tuturor popoarelor.

4. S-a arătat, în cursul convorbirii, că partea română a procedat într-un mod constructiv, făcând propuneri concrete:

– de dialog între cele două părți, la nivel de vicepreședinte al Consiliului de Stat, viceprim-ministru și alte nivele, în cadrul

cărora să se analizeze ce trebuie făcut în continuare, pe calea înțelegerilor și nu a condiționărilor, pentru găsirea împreună a căilor și metodelor de promovare a relațiilor bilaterale.

- de întâlniri între delegații parlamentare din cele două țări, care să efectueze schimb de experiență și să discute o gamă largă de probleme de interes comun pentru cele două țări, întâlniri la care pot fi solicitați să participe și reprezentanți ai guvernelor celor două țări, în funcție de problemele care se discută.
- de întrunirea în sesiuni regulate a Comisiei Economice Mixte și a Consiliului Economic româno-american, care să stabilească în comun programe de dezvoltare a relațiilor economice româno-americane și a societăților mixte, arătându-se în același timp și necesitatea liberalizării transferului de tehnologii de către autoritățile americane, pentru ca utilajele și echipamentele realizate să fie competitive din punct de vedere tehnic, calitativ și eficient pentru a putea fi livrate atât pe piața românească, cât și pe piața SUA sau pe terțe piețe. În acest context, s-a subliniat și faptul că România este prima țară socialistă care a adoptat o lege privind crearea și funcționarea societăților mixte de producție în România și în alte țări, că am realizat astfel de societăți mixte care au o experiență de 10-15 ani atât cu țări capitaliste, inclusiv cu SUA (cu *Control Data Corporation* și *Island Creek*), cu țări în curs de dezvoltare și cu țări socialiste.

5. În susținerea necesității și rolului important al întâlnirilor și dialogului, s-a exemplificat întâlnirea grupului oamenilor de afaceri de la București, din aprilie a.c., și primirea de către Președintele Nicolae Ceaușescu a conducătorului și reprezentanților grupului, în care aceștia au arătat că: întâlnirea a fost cea mai productivă dintre cele care au avut loc până acum, că sunt încurajați de rezultatele discuțiilor pozitive și sincere, precum și faptul că această întâlnire poate fi considerată începutul unei noi etape în conlucrarea dintre oamenii de afaceri americani și partenerii români.

6. S-a arătat că – pornind de la interesul exprimat de oamenii de afaceri pentru dezvoltarea relațiilor economice dintre cele două țări, precum și de la faptul că România și din punct de vedere financiar-valutar are o situație dintre cele mai bune, lichidându-și, încă din martie acest an, întreaga datorie externă – sunt create premise favorabile care

oferă perspective bune pentru dezvoltarea schimburilor comerciale și a cooperării economice dintre România și SUA, pentru a realiza obiectivul propus împreună, la cel mai înalt nivel, de a realiza în ambele sensuri, un volum anual de schimburi de două miliarde dolari, în cadrul căruia importurile din SUA să crească într-un procent mai mare, astfel încât, în mod treptat, într-o anumită perioadă, să se ajungă la schimburi echilibrate. S-a arătat că în perioada precedentă am importat din SUA cantități importante de cărbune, soia și că am dori să importăm și o serie de mașini, utilaje și echipamente de nivel tehnic-calitativ competitiv, dacă se îmbunătățește sistemul de acordare, de autoritățile din SUA, a licențelor pentru transferul de tehnologie.

7. S-a arătat disponibilitatea României pentru cooperare și schimburi în domeniile învățământului, culturii, științei și tehnologiei, al schimburilor universitare (exemplificându-se, în acest sens, prelungirea, prin schimb de Note verbale, a acordului în acest domeniu până la 31 august 1990).

8. S-a subliniat în continuare că, mai ales în condițiile actuale, sprijinul autorităților și al Casei Albe este deosebit de necesar și important în adoptarea de măsuri care să impulsioneze dezvoltarea relațiilor bilaterale în general, cât și a relațiilor economice. În acest context, s-a subliniat că intențiile de aplicare a unor sancțiuni de ordin economic împotriva României nu pot avea decât implicații nefavorabile asupra relațiilor româno-americane și că amendamentele introduse în Congresul SUA (HR 2655 și HR 2765), care privesc interzicerea exporturilor de produse alimentare în SUA, sunt bazate pe date false, incorecte, ale unor cercuri ostile României, cu un vădit caracter politic (valoarea acestor exporturi în SUA fiind nesemnificativă în cadrul totalului schimburilor comerciale reciproce) și, totodată, am exprimat speranța că Administrația SUA va da dovadă de realism, inclusiv realism politic, și nu va împărtăși în raportul său către Congres părerile acestor cercuri dușmănoase și iredentiste care, în repetate rânduri, s-au manifestat oficial în acest fel. S-a arătat că România nu dorește ca SUA să se angreneze în acțiuni ostile nouă, inițiate de alte țări.

9. Tot pe linia sprijinirii și de către autoritățile americane a dezvoltării relațiilor bilaterale, s-a arătat că am aprecia ca un gest pozitiv din partea SUA participarea cu pavilion național la Târgul Internațional de la București din octombrie a.c.

10. A fost menționat, ca o atitudine de sprijin a dezvoltării relațiilor bilaterale, și faptul că autoritățile românești nu au aplicat taxe vamale majorate la importurile din SUA, după suspendarea clauzei națiunii celei mai favorizate.

11. S-a subliniat punctul de vedere exprimat de Tovarășul Președinte Nicolae Ceaușescu că există o singură problemă care ar trebui să-și găsească o rezolvare corespunzătoare: „să aplicăm Acordul economic din 1975, care prevede acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate în mod reciproc, fără nici o condiție, nici de o parte, nici de alta".

12. În final, s-a solicitat interlocutorului punctul de vedere al Consiliului Securității Naționale sau al său personal privind dezvoltarea în viitor a relațiilor dintre SUA și România, precum și sprijinul său personal în dezvoltarea acestor relații în interesul ambelor părți.

Robert Hutchings, în răspunsul său, a arătat că a luat cunoștință și și-a notat poziția țării noastre de extindere a relațiilor româno-americane competente. De asemenea, a spus că în mod neoficial dorește să exprime uncie păreri cu titlu personal și anume:

1. Este de acord cu punctul de vedere exprimat de partea română, în sensul că sunt premise pentru dezvoltarea favorabilă a relațiilor bilaterale româno-americane. În primul rând, are în vedere domeniul economic și „poarta este deschisă pentru relații economice". Partea americană dorește, de asemenea, relații mai bune față de cele din ultimii ani.

2. SUA nu doresc, indiferent de acțiunile pe care le întreprinde, să se amestece în treburile interne ale României și să producă „destabilizare". Dorința României „să se termine cu dominarea Uniunii Sovietice asupra celorlalte țări s-a îndeplinit; așa s-a întâmplat și acum este o nouă situație".

Această nouă situație, determinată atât de evoluțiile din Polonia, Ungaria și acțiunile lui M. Gorbaciov, cât și de situația din țările din Vestul Europei, a condus la modificări în toată Europa și, de asemenea, au condus la relații cu SUA pe o nouă bază.

3. De asemenea, a arătat că Administrația Bush, deși are la bază continuarea politicii precedentei Administrații [Reagan], are un mod nou de abordare, individualizat, a relațiilor cu țările socialiste.

4. SUA sprijină schimbările care au loc în Europa de Est și, în mod deosebit, schimbările de ordin politic și economic pe calea liberalizării,

că acest mod de abordare pentru Ungaria și Polonia este valabil pentru toate celelalte țări Est-europene.

5. SUA nu doresc să se amestece în treburile interne, ceea ce fac este treaba Ungariei și Poloniei, dar SUA doresc să se acționeze pe calea reconcilierii.

6. Se va referi la o Europă în schimbare și la faptul că „drepturile omului" sunt obstacolele principale pe care SUA le are în vedere în relațiile cu toate țările, nu numai cu România. A menționat că în momentul de față se poate aprecia că „situația drepturilor omului în România" constituie principalul obstacol în îmbunătățirea și dezvoltarea relațiilor româno-americane. În acest context, a menționat că „sprijinul SUA pentru drepturile omului nu are un caracter abstract, ci unul practic, care stă la baza dezvoltării relațiilor și cu celelalte țări".

S-a arătat că poziția României este clară și principială, că România a susținut totdeauna, și susține și în prezent, adevăratele drepturi fundamentale:

- dreptul la viață – și în acest sens acționează pentru pace, pentru colaborare între țări – pe baza principiilor bine cunoscute care reglementează relațiile dintre state, pentru dezarmare, și în primul rând pentru dezarmarea nucleară, că a acționat prin fapte, reducând unilateral forțele armate și cheltuielile militare (iar după câțiva ani și alte țări au urmat acest exemplu).
- dreptul la muncă – în România se asigură un loc de muncă corespunzător pentru toată populația aptă de muncă.
- dreptul la învățătură – în România, din anul școlar 1989-1990 se generalizează învățământul gratuit de 12 ani.
- dreptul de a avea o locuință corespunzătoare.
- dreptul la cultură și o serie de alte drepturi.

Acestea fiind drepturi fundamentale, sigur că poziția României diferă de modul cum SUA percep drepturile omului, dar România nu a impus SUA să aplice acest mod de abordare pe teritoriul american și nu permite în niciun mod ca SUA să încerce să-și impună punctul său de vedere și să se amestece în treburile interne ale României: Acestea trebuie să fie un lucru foarte clar în abordarea relațiilor cu România.

Robert Hutchings a arătat că în ce privește „drepturile omului" sunt interpretări și abordări de pe poziții cu totul diferite și că o întâlnire pe

problema aceasta nu va duce la nici un rezultat („dialogul purtat și la Sofia, Moscova și, de multe ori, la București nu a dat rezultate").

7. În final a spus că consideră că sunt o serie de considerente care pot fi văzute din punct de vedere optimist, cum ar fi achitarea datoriei externe de către România.

România „nu este amenințată de Gorbaciov". Transilvania este de secole a României și nu va fi nici o schimbare.

De asemenea, a menționat că în momentul actual, ținându-se seama de pozițiile diferite ale celor două țări cu privire la „drepturile omului" și la alte probleme, devin prioritare relațiile economice, subliniind încă o dată că existența unor premise favorabile, cum este spre exemplu achitarea datoriei externe de către România, ar putea înlesni extinderea schimburilor bilaterale.

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 3, f. 28-34.

76

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND VIZITA UNEI DELEGAȚII A CONGRESULUI SUA ÎN POLONIA ȘI STADIUL RAPORTURILOR BILATERALE

26 august 1989, Washington, ora 23.25

Tovarășei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarășului Ilie Șimon, director-Direcția V

În legătură cu situația din Polonia vă informăm următoarele:

1. O delegație a Congresului SUA, formată din senatorii Robert Dole, liderul minorității republicane din Senat, Dennis DeConcini (democrat), președintele Comisiei pentru securitate și cooperare europeană din Congres, și Frank Lautenberg (democrat), precum și deputații Bob McEwen (republican) și Jim Moody (democrat), a făcut o vizită în Polonia, fiind primită de Președintele W. Jaruzelski și de noul Prim-Ministru polonez.

Congresmenii americani au afirmat sprijinul pentru „procesul de reforme" din Polonia și eforturile pe care le va face guvernul condus de Mazowiecki pentru rezolvarea problemelor economice dificile cu care se confruntă polonezii. Având în vedere că Președintele Bush a anunțat, în luna iulie a.c., un program de ajutor pentru Polonia, în sumă de 119 milioane dolari, din care numai 10 milioane au fost cerute până acum Congresului, senatorul Deconcini a declarat că „va urmări să se asigure o creștere a ajutorului SUA pentru Polonia".

Delegația sus-amintită a fost însoțită și de soția senatorului R. Dole, Elizabeth Dole, care este Secretarul Muncii în Cabinetul american. Aceasta a afirmat și ea [sic!] că SUA analizează posibilitatea găsirii unor noi mijloace de ajutorare a Poloniei, avertizând însă că polonezii nu trebuie să se aștepte la „prea mult". A invocat, în această direcție, „deficitul bugetar al SUA", astfel că americanii vor oferi Poloniei ajutorul „care va fi posibil și când va fi posibil". Ea a insistat că programul de ajutor deja anunțat este „foarte semnificativ". Elizabeth Dole a anunțat că un grup de experți ai Departamentului Muncii din SUA va fi trimis în Polonia pentru a sprijini elaborarea unor programe în domeniile „pregătirii profesionale, recalificării și asistenței sociale". Ea a apreciat necesare astfel de programe în perspectiva încetării activității unor „industrii neeficiente poloneze", în cadrul aplicării „planurilor de reformă economică", care ar conduce la pierderea locurilor de muncă de către o serie de muncitori.

2. Referirile la „limitele ajutorului financiar pentru Polonia" sunt subliniate și de o serie de alte oficialități ale Administrației Bush. Procesul lent de materializare a ajutorului deja promis (119 mil. $.), pe fondul „constrângerilor bugetare", constituie o preocupare tot mai accentuată a cercurilor oficiale americane, mai ales în condițiile în care unele oficialități poloneze susțin necesitatea unui „program de ajutor substanțial". Până în prezent, însă, după cum a afirmat o oficialitate de la Casa Albă, Administrația Bush rămâne la poziția că cel mai bun mijloc de a ajutora Polonia este ca SUA să insiste în continuare pentru adoptarea în această țară a unor „măsuri majore de reformă economică". Acestea vor urma să fie însoțite, pas cu pas, de ajutorul occidental „dimensionat cu atenție", astfel încât să fie suficient pentru „a ușura criza din Polonia". Ajutorul respectiv n-ar trebui însă să fie atât de generos încât să devină un „narcotizant al opțiunilor dificile"

pe care trebuie să le ia conducerea poloneză. În acest context, unii analiști politici afirmă că invocarea de către Administrația americană a „constrângerilor bugetare" poate fi ușor contestată, dacă se are în vedere că numai cu suma pentru două bombardiere B-2 (aproximativ 1 miliard de dolari) SUA ar putea ajuta ca „Polonia să devină un model pentru restul Europei".

3. Comentatorii politici de la Washington mai evidențiază și următoarele elemente pe care se fundamentează poziția relativ „reținută" a Administrației Bush în sprijinirea „politico-economică" a noului guvern polonez: existența unui „pesimism profund, dar neexprimat" în cercuri de la Casa Albă față de perspectivele situației pe termen lung din Polonia. Se consideră că, pentru a avea succes, guvernul polonez actual va trebui să se angajeze în schimbări economice radicale și în măsuri de austeritate, care ar putea duce la frământări sociale, într-o țară cunoscută pentru mișcări greviste frecvente; surse de la Departamentul de Stat au menționat că, în ultimele săptămâni, M. Gorbaciov a comunicat, „pe mai multe canale", că „apreciază prudența și limbajul reținut cu care Președintele Bush a abordat situația din Europa Răsăriteană".

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 3, f. 43-45.

77

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAODINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA PRECIZĂRILE FĂCUTE DE GYULA HORN, MINISTRU AL AFACEILOR EXTERNE, PRIVIND PROGRAMUL PMSU PENTRU CONGRESUL PARTIDULUI

28 august 1989, Budapesta, ora 20.30

În săptămânalul „Vasárnapi Hírek" din 27.08.89, sub titlul *Să punem capăt într-un mod clar ezitării politice*, Gyula Horn, ministrul Afacerilor Externe, membru al Comisiei de elaborare a Programului

PMSU pentru Congresul partidului din 6 octombrie 1989, a făcut următoarele precizări:

Documentul pus în dezbaterea organizațiilor de bază ale partidului este, în primul rând, un program politic, care tinde să clarifice principiile fundamentale ale activității PMSU pe termen mediu.

Prin platforma politică propusă, Programul partidului trebuie să demonstreze că partidul nu mai este ce-a fost, a rupt cu trecutul și ia în atenție totalitatea tradițiilor de stânga și progresiste. .

Acest lucru, afirmă interlocutorul, este foarte greu de realizat în practică, deoarece astăzi nu există în lume un exemplu de urmat. Platforma politică a social-democrației occidentale constituie și ea doar un model de inspirație, nefiind vorba de preluarea ei.

Totodată, este necesar să se clarifice ce este astăzi ideologia, politica și religia comunistă, din trecutul reformei comuniste, și trebuie rupt cu concepția și politica comunistă ortodoxă, dar în mod exact ce înseamnă acest lucru până azi nu a fost conceput încă de nimeni.

În legătură cu afirmația făcută de G. Horn că noul Program al PMSU ar putea să conducă la scindarea partidului, el a subliniat că marea parte a membrilor de partid sunt partizanii proceselor de înnoire a partidului. Este sigur că majoritatea membrilor dorește noul și vrea să se debaraseze de politica practicată în trecut. Unitatea partidului depinde de acceptarea de către membrii săi a concepției reflectate în proiectul de program, în legătură cu socialismul democratic (conținutul, obiectivele și mijloacele de realizare). Părerile exprimate până în prezent despre program sunt foarte contradictorii, lucru care demonstrează posibilitatea scindării partidului.

Legat de aprecierile privind existența unei „majorități tăcute", Horn a afirmat că nu crede în existența acesteia.

La întrebarea adresată de reporter, privitoare la declarația din proiectul de Program că „partidul dorește în mod sincer coeziunea țărilor dunărene, îmbunătățirea și adâncirea relațiilor cu ele", ministrul de Externe ungar a făcut referiri la relațiile actuale cu Cehoslovacia, prin prisma evenimentelor care au condus la arestarea de către organele cehoslovace a celor doi cetățeni unguri participanți la recentele manifestații de la Praga. Legat de aceasta, a reafirmat principiul ca nimeni să nu se amestece în treburile noastre interne, fie ei aliați sau

alte state, și ca urmare nici cetățenii noștri să nu se amestece în treburile interne ale altor state.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 5, f. 158-159.

78

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAODINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA REZULTATELE CONSFĂTUIRII PE ȚARĂ A PLATFORMEI UNITE MARXISTE

29 august 1989, Budapesta, ora 21.00

„Buletinul de știri" al Agenției ungare MTI, din 25.08.89, informează despre consfătuirea pe țară a platformei unite marxiste din cadrul PMSU, care a avut loc vineri 25.08.a.c., din care rezultă următoarele:

Cei 400 de participanți au dezbătut programul propriu și au stabilit poziția lor față de cele două documente, elaborate de o comisie de partid la inițiativa CC al PMSU, și care au fost date publicității la 19 august a.c., intitulate: *Învățămintele drumului nostru istoric* și *Proiectul Declarației-Program a PMSU*.

Despre consfătuirea de mai sus, Agenția MTI a fost informată de Imre Maróti, membru al Comitetului Executiv al CC al PMSU, arătând că, în cadrul dezbaterilor, participanții au respins în mod categoric cele două documente, deoarece acestea neagă rezultatele obținute în decursul celor 40 de ani. Proiectul Declarației-Program nu ar avea un caracter marxist, se renunță la socialism și la apartenența partidului la clasa muncitoare, iar denumirea de comunist este ocolită. Din aceste motive, participanții au considerat că cele două documente sunt improprii să fie luate ca bază la lucrările Congresului al XIV-lea, prevăzut a se ține începând cu data de 6 octombrie a.c. Participanții au decis să transmită poziția lor față de documentele respective la CC al PMSU.

Membrii „Platformei marxiste unite" au hotărât ca, împreună cu grupurile, cercurile și alte platforme de stânga din partid, să ia atitudine

împotriva alunecării conducerii partidului spre dreapta, respectiv pentru a păstra prestigiul acestuia.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 5, f. 164-165.

79

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAODINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA APRECIERILE AMBASADORULUI RDG PRIVIND SITUAȚIA CETĂȚENILOR EST-GERMANI DIN RP UNGARĂ

29 august 1989, ora 21.30

1. Din convorbirea avută, în după-amiaza zilei de 29 august a.c., cu ambasadorul RDG la Budapesta, Gerd Vehres,[83] au rezultat următoarele aspecte privind situația cetățenilor est-germani din Ungaria:

Între cele două țări există o convenție semnată în anul 1968, care reglementează situația turiștilor din cele două țări. Articolul 8 al acestei convenții prevede că partea est-germană consemnează în foile de călătorie (care țin loc de pașaport împreună cu buletinul de identitate), țările în care urmează să se deplaseze turistul respectiv. Potrivit acestei reglementări, pe care partea ungară a respectat-o până în prezent, cetățenilor est-germani nu li se permitea trecerea frontierei ungare într-o altă țară decât cea înscrisă în foaia de călătorie.

În prezent, autoritățile ungare consideră că articolul 8, din convenția menționată mai sus, nu mai corespunde situației create prin afluxul de est-germani prezenți în Ungaria, din care o parte doresc să emigreze în Occident.

Ministrul G. Horn, răspunzând la o Notă verbală a ambasadorului RDG referitoare la faptul că autoritățile ungare au permis să emigreze în Austria 101 est-germani, a amenințat cu denunțarea articolului 8 menționat mai sus, dacă autoritățile est-germane nu prezintă propuneri

[83] *Gerd Vehres* (1941-2009), diplomat german, ultimul ambasador al RDG la Budapesta (1988-1990).

corespunzătoare situației create. În același timp, MAE ungar consideră că problema est-germană din Ungaria nu privește guvernul ungar, aceasta fiind de competența celor două state germane.

Autoritățile ungare urmează ca în zilele următoare să dea publicității o nouă reglementare juridică în materie de vize. Potrivit acesteia, odată cu denunțarea articolului 8 din convenția arătată, cetățenii est-germani aflați pe teritoriul Ungariei vor avea libertatea să călătorească nestingherit în Vest.

Potrivit ambasadorului est-german, ar urma ca în zilele următoare să aibă loc o întâlnire între reprezentanții celor două guverne (RDG- RPU).

În prezent, pe teritoriul Ungariei s-au organizat două tabere, de 600 și respectiv 800 locuri, în care sunt adăpostiți cetățenii est-germani care nu doresc să se mai întoarcă acasă. Aceste tabere sunt organizate de Crucea Roșie internațională, cu finanțare din partea RFG-ului. Până în prezent, RFG a acordat Ungariei peste 50 000 mărci în acest scop.

2. Interlocutorul a mai făcut referiri la recenta vizită a Primului-Ministru Németh și a ministrului de Externe G. Horn, care au avut convorbiri la Bonn cu omologii lor vest-germani. Din informațiile pe care le deține ambasadorul est-german, reprezentanții guvernului ungar au discutat cu partea vest-germană posibilitățile de sprijinire a programului pe trei ani, aflat în curs de elaborare în Ungaria. Ajutorul solicitat de partea ungară are în vedere realizarea de investiții din partea firmelor vest-germane și sprijinirea Ungariei în relațiile cu Piața Comună.

Partea vest-germană s-a angajat ca, până în luna decembrie a.c., să prezinte propunerile sale de sprijin pentru redresarea economiei ungare.

În cursul acestei toamne, urmează să vină la Budapesta o delegație a CEE, pentru a analiza posibilitățile de participare a comunității la programul de redresare a Ungariei.

În privința problemei cetățenilor est-germani din Ungaria, la întâlnirea de la Bonn, partea vest-germană a ținut să precizeze că eforturile sale de reglementare a situației create cu acești refugiați nu au dat rezultate. În prezent, Honecker ar fi bolnav și, în consecință, partea vest-germană nu ar avea un partener de discuție.

[Notă:] *Am fost însoțit de tovarășul Tura Avram.*

AMAE, fond *Budapesta/1989*, vol. 5, f. 166-168.

80

TELEGRAMĂ A AMBASADEI ROMÂNIEI LA VARȘOVIA CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA CONVORBIREA LA MAE POLONEZ PRIVIND RAPORTURILE BILATERALE ROMÂNO-POLONE ȘI PROBLEMELE INTERNE ALE PMUP

30 august 1989, Varșovia, ora 15.00

În cadrul vizitei de prezentare la Jerzy Mąkosa, directorul Direcției I din MAE polonez, acesta a informat că are indicații de la conducerea MAE și CC al PMUP să se intereseze cu privire la transmiterea de către partea română a unui mesaj, cu prilejul numirii noului Premier al guvernului RPP.

Directorul polonez a spus că „știindu-se gradul de sensibilitate al acestui aspect al relațiilor dintre țările noastre în acest moment, sunt foarte frământați cu privire la modalitatea de a face ca dorința conducerii PMUP să ajungă la conducerea superioară a țării noastre, pentru a se depăși acest moment".

De asemenea, directorul polonez a spus că în cadrul indicațiilor pe care le-a primit se înscrie și dorința insistentă a conducerii PMUP de a convinge că actualul Premier al guvernului polonez este mai indicat decât toți ceilalți pretendenți din partea „Solidarității", acesta neavând orientări extremiste, cum ar avea Michnik sau Kuroń.

În cadrul întâlnirii, J. Mąkosa a mai spus următoarele: luni, 4 septembrie a.c., se va întruni Seimul în ședință, pentru formarea noului guvern în care PMUP va avea probabil 4-5 mandate, din care în mod sigur Armata, Internele și Afacerile Externe, menținându-se actualii miniștri.

Deviza sub care se analizează, în prezent, situația politică din Polonia este: „Luptă și înțelegere". PMUP, toți comuniștii polonezi sunt convinși că nu mai pot să conducă țara fără să împartă puterea cu alte forțe sociale. Clasa muncitoare este atât de divizată din punct de vedere politic și ideologic încât în cadrul PMUP, și chiar în conducerea partidului, sunt mari disensiuni, orientări contradictorii, dezorientare. Situația în care se află PMUP în prezent trebuie văzută în trecutul istoric al partidului, în mod deosebit în ultimii ani de activitate ai lui

W. Gomułka[84] și, în continuare, aparatul de conducere al partidului s-a birocratizat, ceea ce a dus la producerea unei rupturi a partidului de clasa muncitoare, a unei distanțări a conducătorilor de partid de interesele clasei muncitoare, ajungându-se ca, încă în anii '70-'80, să devină un partid fără bază de masă.

PMUP, în prezent, luptă pentru păstrarea unui rol important în „Marea coaliție" și ulterior, printr-o regenerare a partidului, să revină la situația de forță conducătoare, respectând trăsăturile unui partid revoluționar. Sunt convinși că, reținând funcția de Președinte al țării, 4-5 mandate în guvern și un post de vicepreședinte al guvernului, ca și promisiunea de luptă pentru stabilitate politică și economică a celorlalte forțe sociale, PMUP va putea în continuare, în cadrul „Marii coaliții", să mențină cursul socialist al dezvoltării Poloniei.

J. Mąkosa a spus că în curând va avea loc o nouă Plenară a CC al PMUP, care va stabili directivele de pregătire pentru un congres al renașterii PMUP.

(Ss) Marcel[-Ionel] MĂMULARU

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia/1989*, vol. 3, f. 88-89.

81

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND O NOUĂ CONVORBIRE CU GYULA THÜRMER, CONSILIER AL SECRETARULUI GENERAL AL PMSU, ASUPRA SITUAȚIEI DE CRIZĂ DIN UNGARIA

31 august 1989, Budapesta, ora 22.00

Tovarășului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe],
Tovarășului Constantin Oancea [adjunct al ministrului]

Vă informez că în după-amiaza zilei de *astăzi*, 31 august a.c., am avut o convorbire, la sediul CC al PMSU, cu Gyula Thürmer, consilierul de

[84] *Władysław Gomułka* (1905-1982), om politic polonez; Prim-Secretar al PMP (1943-1948) și al PMUP (1956-1970).

politică externă al Secretarului General Károly Grósz, din care au rezultat următoarele aspecte mai importante.

1. Ungaria parcurge în prezent o puternică criză economică, socială și politică. Criza economică este determinată de mai mulți factori:

În primul rând, este vorba de o criză financiară cauzată de datoria externă, care se ridică la peste 18 miliarde de dolari, ceea ce echivalează cu volumul total al exportului, pe devize convertibile, pe trei ani. Dobânzile anuale reprezintă între 1,3-1,5 miliarde dolari, în timp ce soldul activ al balanței comerciale în devize convertibile este de numai cca o jumătate de miliard de dolari, în ultimii ani.

O altă cauză a crizei economice o constituie structura actuală a industriei, care este învechită, mare consumatoare de energie și materii prime.

Totodată, inflația, care nu poate fi stăpânită, se răsfrânge asupra nivelului de trai și *de aici creșterea* tensiunilor sociale. Creșterea vertiginoasă a prețurilor este determinată, în mare măsură, de hotărârile luate în ultimul timp de guvern pentru reducerea subvențiilor de stat.

2. În societatea ungară s-a produs, în ultimii cinci ani, o puternică stratificare a populației. În cadrul acesteia a apărut o pătură de oameni foarte bogați, în timp ce la celălalt pol se accentuează, cu fiecare zi, sărăcia. Din rândul acestei categorii, o bună parte nici nu mai speră să poată trăi mai bine.

3. În domeniul vieții politice se constată o confuzie generală. Această situație a atras atenția și senatorului american Tom Lantos[85] (de origine maghiară) care, aflat zilele acestea în vizită la Budapesta, a declarat că, deși vizitează Ungaria de peste 25 de ani, acum nu mai înțelege nimic din ceea ce se petrece în această țară.

În cadrul partidului se duce o aprigă luptă pentru putere. Această luptă a început imediat după Conferința națională din mai 1988, când János Kádár l-a propus pe Károly Grósz să fie ales în funcția de Secretar General, funcție râvnită și de alți membri ai Biroului Politic.

Odată cu alegerea lui Grósz, în componența Biroului Politic s-au propus mult mai multe schimbări decât s-ar fi așteptat János Kádár. Nici K. Grósz și nici ceilalți membri, nou promovați în Biroul Politic, nu aveau o experiență suficientă în conducerea activității de partid și

[85] *Thomas Peter Lantos* (Tamás Péter Lantos, 1928-2008), om politic american (democrat); membru democrat al Camerei Reprezentanților (1981-2008).

nu dispuneau de o concepție clară privind drumul de urmat în noile condiții ale situației interne și internaționale.

Un moment care a scos la iveală contradicțiile din sânul conducerii partidului l-a constituit analiza și aprecierea evenimentelor din 1956, *când Imre Pozsgay* s-a situat pe poziția că aceste *evenimente* ar fi constituit o revoltă populară și nu o contrarevoluție. Un alt moment l-a constituit elaborarea și publicarea celor două documente pentru Congresul PMSU din octombrie a.c.

Recent, controversele din partid s-au adâncit, ca urmare a poziției adoptate de Imre Pozsgay, conducătorul delegației PMSU la negocierile tripartite, unde acesta, depășind mandatul încredințat de Biroul Executiv al CC, a acceptat propunerile opoziției ca organizațiile de bază ale PMSU să se retragă din întreprinderi și instituții, iar averea partidului să fie împărțită.

După aprecierea interlocutorului, *aceste* documente exprimă o concepție social-democrată de dreapta, cu puternice nuanțe burghezo-liberale, dezbaterea *acestor documente* în cadrul partidului a creat deja vii controverse.

4. În prezent, în PMSU s-au conturat două tendințe diametral opuse:

Prima tendință, cu orientare clară de dreapta, este reprezentată de Imre Pozsgay, în jurul căruia s-au grupat cercurile reformei, care devin tot mai radicale, și al căror program este identic cu cel al Forumului Democratic Maghiar. În același timp, din gruparea lui Pozsgay mai fac parte membrii de partid cu concepții social-democrate de dreapta. A doua tendință are un caracter de stânga, reprezentată de Károly Grósz, din care fac parte platforma condusă de Ribanski, gruparea lui János Berecz, asociația „Ferenc Münnich", precum și noua grupare condusă de Sándor Péter. Aceste două tendințe au la mijloc pe Nyers Rezső care, deși are o concepție social-democrată, acceptă *însă* foarte mult din concepția comunistă.

5. Potrivit lui G. Thürmer, polarizarea existentă în partid se va accentua și la apropiatul congres există posibilitatea ca tendința lui Imre Pozsgay să nu aibă succes. Situația cere ca gruparea sa să se constituie într-un nou partid. În acest caz, K. Grósz, împreună cu grupările și platformele de stânga, vor continua linia înnoită a PMSU.

În situația în care la congres ar învinge tendința lui I. Pozsgay, gruparea lui K. Grósz nu va părăsi PMSU, în interesul menținerii unității partidului, care va trebui să facă față alegerilor parlamentare din

decembrie a.c. Luna septembrie va fi edificatoare pentru disputa și concurența din sânul partidului.

6. În altă ordine de idei, consilierul Thürmer s-a referit la condițiile internaționale în care au loc transformările din Ungaria. Cercurile politice din SUA și Europa Occidentală privesc cu simpatie reformele din Ungaria, dar manifestă rezerve în a se angaja la soluționarea crizei economice.

În același timp, între Ungaria și unele țări socialiste se constată o creștere a tensiunii (RSC, RDG, RSR). Uniunea Sovietică manifestă înțelegere și simpatie față de schimbările care au loc în Ungaria, dar, în același timp, se pun multe întrebări și se exprimă îngrijorare.

Totodată, interlocutorul a subliniat că pentru Ungaria este bine să cultive relații cu SUA, Japonia și alte țări, dar nu este în interesul poporului maghiar să-și înrăutățească relațiile cu vecinii săi. După aprecierea interlocutorului, viitorul congres al PMSU nu va putea da un răspuns la căile de urmat pentru ieșirea Ungariei din criză. Experiența ungară în construirea socialismului s-a dovedit deficitară.

În noile orientări există unele elemente pozitive, dar, în același timp, și multe necunoscute.

[Notă:] *La întâlnire am fost însoțit de tov. Avram Tura.*

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 5, f. 180-183

82

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP,
AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA
BUDAPESTA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
PRIVIND APRECIERILE SECRETARULUI GENERAL AL PMSU
ȘI ALE PREȘEDINTELUI ADUNĂRII NAȚIONALE
ASUPRA SITUAȚIEI PARTIDULUI

1 septembrie 1989, Budapesta, ora 19.10

Tovarășului Constantin Oancea [adjunct al ministrului],
Tovarășului Lucian Petrescu [director-DR I]

La 31 august a.c. Károly Grósz, Secretarul General al PMSU, a făcut, în cadrul Plenarei Comitetului județean de partid Nógrád, unele aprecieri și sublinieri privind problemele legate de unitatea partidului.

Astfel, a arătat că: „situația confuză și tensiunile interne actuale din cadrul partidului se datoresc și faptului că, de la conferința din mai 1988, noua conducere a săvârșit greșeli și a adoptat hotărâri necorespunzătoare; printre acestea, politica de cadre promovate a permis ca persoane necorespunzătoare să ajungă să ocupe posturi înalte de conducere".

Referindu-se la persoana sa, a menționat că: „apreciază ca o gravă greșeală personală faptul că, în februarie a.c. a împiedicat scindarea în cadrul partidului", iar mai departe subliniază că: „în prezent, în cadrul PMSU există pericolul nu numai al scindării, ci și al dezmembrării acestuia". După părerea sa: „și în aceste condiții, în ciuda tensiunilor prezente, vede șanse și-și exprimă speranța în posibilitatea de reorganizare a partidului".

În paralel cu aceste declarații ale Secretarului General al partidului, Mátyás Szűrös, președintele Parlamentului ungar, a ținut să-și exprime în cadrul unei acțiuni publice din comuna Szerep (județul Hajdú-Bihar) următoarele păreri: „în situația actuală complicată, PMSU poate să rămână cel mai puternic partid, numai dacă aripa reformistă va reuși în mod clar să se situeze în fruntea acestuia și partidul va fi capabil să se transforme într-o forță integrată națiunii".

După părerea sa, nu este neapărată nevoie de autodizolvarea PMSU, „dar este absolut necesară purificarea acestuia, întrucât există în prezent asemenea cadre de conducere în partid care gândesc în mod dogmatic și se declară în schimb reformiști". Menționează apoi că: „există semnele înființării în Ungaria a unui partid comunist de tip bolșevic. Aceasta ar întări procesul de purificare din sânul PMSU, și poate că nu ar fi rău nici din punctul de vedere al alegerilor".

În continuare mai afirmă că: „Pe parcursul evenimentelor din ultimele zile am fost izbit de curentul unei dări înapoi, lucru constatat la întâlnirea de la Budapesta cu delegații pentru congres, unde s-a reacționat în mod sensibil la comunicarea lui Imre Pozsgay, referitoare la încetarea activității organizațiilor de partid la locurile de muncă".

Mátyás Szűrös apreciază apoi: „cu toate că Imre Pozsgay a săvârșit o greșeală prin comunicarea făcută, aceasta nu trebuie însă dramatizată, întrucât și în sânul partidului există o controversă vie privind problemele legate de activitatea politică la locul de muncă. Am

convingerea că și noi trebuie să trecem la sistemul european, în sensul că la locul de muncă trebuie să se producă și nu să se desfășoare activitate de partid. Această situație complicată va putea deveni conciliantă prin hotărârea pe care o va aproba CC al PMSU la Plenara sa de vineri (1.09.89)".

Subliniază apoi că: „suspendarea cât mai grabnică a activității organizațiilor de partid în rândul forțelor armate, al justiției, procuraturii și administrației de stat nu poate fi amânată".

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 5, f. 191-192.

83

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA WASHINGTON CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND APRECIERI ALE OFICIALITĂȚILOR AMERICANE ASUPRA EVOLUȚIEI SITUAȚIEI DIN POLONIA ȘI POZIȚIA LUI MIHAIL S. GORBACIOV

1 septembrie 1989, Washington, ora 21.00

Tovarășei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarășului Ilie Șimon, director

Vă comunicăm noi aprecieri ale oficialităților americane asupra situației din Polonia:

1. La întoarcerea în SUA după vizita făcută în Polonia, Robert Dole, liderul minorității republicane din Senat, și Elizabeth Dole, Secretarul Muncii în Cabinetul american, au fost primiți de Președintele Bush, căruia i-au înmânat o scrisoare din partea liderului „Solidarității", împreună cu o „evaluare scrisă" a lor asupra evenimentelor recente din Polonia. În declarațiile făcute cu acest prilej, cele două oficialități americane au subliniat că dificultățile economice ale Poloniei nu pot găsi o rezolvare într-un viitor apropiat. Conducătorii „Solidarității" s-au arătat preocupați de a se folosi „toate posibilitățile" pentru scoaterea Poloniei din criza economică,

context în care ei au „vorbit" și despre „privatizare". Aprecierea generală este că, „deși polonezii sunt de acord că au principala responsabilitate în depășirea actualei situații, ei se pronunță insistent pentru investiții străine de capital". În acest context, polonezii acționează pentru ca băncile occidentale să deschidă filiale și reprezentanțe la Varșovia.

2. După primirea senatorului Robert Dole și a soției acestuia, Președintele Bush s-a referit la problema ajutorului pentru Polonia. El a declarat că, pentru a fi satisfăcute „toate cerințele Poloniei", este nevoie de o sumă cu mult mai mare decât cele 119 milioane cu care el s-a angajat deja. Președintele american a subliniat însă că „în același timp, sunt necesare și reforme politice și economice, astfel ca atunci când polonezii vorbesc de investiții și privatizare acest lucru să se producă și în realitate". G. Bush a mai afirmat că „odată ce reformele au început, va fi mai ușor pentru instituțiile financiare internaționale, cum este Banca Mondială, să ajute Polonia".

3. Președintele SUA s-a referit și la poziția Uniunii Sovietice față de evenimentele recente din Polonia, apreciind că „reacția lui M. Gorbaciov a fost extraordinar de înțelegătoare, nefiind în nici un fel războinică". El și-a exprimat speranța că acesta va fi „tonul" și în situația în care „schimbarea rapidă care are loc în Europa răsăriteană merge mai departe, nu numai în Polonia, dar și în alte țări". Pentru Președintele american, „modul în care M. Gorbaciov a abordat această situație și a reacționat la ea până în prezent, a fost foarte pozitiv". În contextul acestor aprecieri, G. Bush a subliniat că „speră că schimbările vor continua să aibă loc în mod pașnic, atât în afara URSS, cât și în interiorul ei".

În legătură cu acest ultim aspect, analiștii politici de la Washington arată că G. Bush are în vedere, în mod deosebit, situația din Estonia, Lituania și Letonia. Oficialitățile americane sunt preocupate de implicațiile politice practice ale afirmației recente făcute de M. Gorbaciov că „mișcările de independență din cele trei Republici au mers prea departe". Această afirmație, coroborată cu comentariile presei sovietice, este interpretată la Washington ca o „înăsprire a poziției conducerii sovietice în problema națională din URSS".

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 3, f. 61-62.

84

TELEGRAMĂ A AMBASADEI ROMÂNIEI LA BUDAPESTA CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND SITUAȚIA INTERNĂ DIN PMSU

5 septembrie 1989, Budapesta, ora 14.30

Tovarășului Constantin Oancea [adjunct al ministrului],
Tovarășului Lucian Petrescu [director-DR I]

În evoluția situației interne din PMSU din ultima perioadă de timp, se pot reține ca interesante următoarele elemente:

Se constată că majoritatea conducătorilor PMSU acționează, în ultimele zile, pentru a menține unitatea partidului în perspectiva apropiatului congres. Sunt relevante, în acest sens, luările de poziție ale lui R. Nyers, I. Pozsgay, M. Németh; pe de altă parte, însă, înregistrăm și o creștere în intensitate a acțiunilor menite să pună în evidență poziția și punctele de vedere proprii ale unor grupări din PMSU. Reținatenția poziția Asociației muncii „Ferenc Münnich" și a „Cercurilor reformei", prezentate în cadrul recentelor consfătuiri asupra cărora am informat[86].

Alături de pozițiile de mai sus, reținatenția și exprimările de protest ale organizațiilor de partid și membrilor PMSU împotriva măsurilor preconizate în domeniul politic și social-economic prevăzute în documentul-program al PMSU pentru Congres, precum și împotriva recentelor discuții referitoare la posibilitatea suspendării activităților de partid la locul de muncă.

Organizația de bază a sectorului 3 din orașul Orosháza, care a dezbătut recent documentele programatice pentru Congres, a exprimat protestul și dezacordul față de prevederile acestora, în special față de cele vizând extinderea proprietății particulare, retragerea organizațiilor de partid din armată și intenția transformării zilei de 23 octombrie (izbucnirea contrarevoluției din 1956) în sărbătoare a împăcării naționale. Concluzionează că „inițiatorii unor asemenea măsuri doresc să intre în grațiile opoziției de dreapta, ceea ce este lipsit de respect și înjositor pentru PMSU".

[86] Nu se publică.

Din discuțiile purtate recent cu ziaristul ungur Konrád Matthaeidesz, acesta a caracterizat situația politică actuală din Ungaria drept „nebuloasă" și „tulbure". Din noianul de luări de poziție, orientări politice, declarații ale unor conducători etc. nu se pot desprinde concluzii sau idei valabile care să ofere soluții practice sau măcar speranțe pentru ieșirea din impas. Masa de oameni ai muncii manifestă indiferență față de toate aceste frământări de la nivel, neavând încredere în acestea.

Vorbind despre PMSU, K. Matthaeidesz a apreciat că acesta este compromis în opinia publică și a membrilor de partid, iar actualele grupări de alternativă nu sunt pregătite și nici nu au personalități care să fie în stare să preia conducerea.

György Tollner, inginer silvic, fost șeful rezervației de vânătoare a conducerii ungare, ne-a declarat că, pe fondul nemulțumirii personale la calitatea față de actuala politică a PMSU, el a renunțat la calitatea de membru de partid, a apreciat că, în Ungaria de azi, nu există forță politică care ar fi capabilă să îndeplinească un rol conducător. După părerea sa, este însă posibil ca după alegerile parlamentare să se instaureze un sistem parlamentar de guvernare, în cadrul căruia rolul partidelor politice să fie nesemnificativ.

La acest sistem trebuie să se adauge și un președinte de republică, însă cu largi prerogative decizionale, a apreciat că I. Pozsgay ar putea fi respectivul președinte.

Ambii interlocutori au avut aprecieri critice la adresa lui K. Grósz, a inconsecvenței sale în păreri și decizii, considerând că la ora actuală el nu mai contează ca politician cu prestigiu în fața opiniei publice și că, din câte cunosc ei, acesta va părăsi funcția de Secretar General la congres.

De asemenea, G. Tollner a avut aprecieri critice și la adresa lui János Berecz, pe care-l consideră compromis.

Din discuțiile recent avute cu Stefan Oross, consilier al Ambasadei cehoslovace, acesta a menționat că în unele cercuri oficiale ungare (la care are acces) se vehiculează ideea că Gyula Horn, actualul ministru de Externe, ar fi posibil să succeadă lui K. Grósz în funcția de Secretar General al PMSU.

Secretar cu afaceri,
(Ss) IOAN CHIRA

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 5, f. 223-225.

85

TELEGRAMĂ A AMBASADEI ROMÂNIEI LA BUDAPESTA CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND ACTIVITATEA ȘI EVOLUȚIILE GRUPĂRILOR DIN PMSU ÎN PREGĂTIREA CONGRESULUI PARTIDULUI

6 septembrie 1989, Budapesta, ora 21.00

Tovarășului Constantin Oancea [adjunct al ministrului],
Tovarășului Lucian Petrescu [director-DR I]

În ultimul timp se constată o intensificare a activității diferitelor grupări din PMSU care își propagă pe larg poziția și punctele de vedere referitoare la proiectul programului propus de congresul din octombrie a.c.

1. În contextul acestor acțiuni, gruparea reformistă a reușit să domine în ultimele zile situația din interiorul PMSU și încearcă să determine orientarea de viitor a acestuia, conform concepțiilor reformiste promovate de către Rezső Nyers, Miklós [Németh] și Imre Pozsgay. Sunt semnificative în acest sens afirmațiile recent făcute de către Imre Pozsgay (05.09.89, la întâlnirea cu conducerea Frontului Popular Patriotic), respectiv:

– „Congresul partidului va fi congresul victoriei cercurilor reformiste";

– „Se va schimba și concepția PMSU despre rolul său, întrucât va trebui să-și desfășoare activitatea în contextul unor circumstanțe parlamentare, nu hegemoniste ca până în prezent";

– „Fără PMSU nu se poate asigura depășirea pașnică a actualei situații, dar șansa recâștigării încrederii zdruncinate o are numai un partid reînnoit";

– „Frontul Popular Patriotic trebuie să se prezinte în Parlament fie ca forță politică, fie ca partid".

În cadrul tratativelor tripartite de după Plenara CC din 01.09.1989, delegația PMSU condusă de I. Pozsgay a făcut din nou o serie de concesii; dintre acestea, reține în mod deosebit atenția faptul că, la presiunile opoziției, Pozsgay s-a angajat să rediscute problema posibilității suspendării activității organizațiilor de partid la locul de muncă. De

asemenea, tot sub presiunea opoziției, s-a convenit asupra următoarei formulări de compromis privind denumirea și sistemul social ce va fi construit în Ungaria și va figura ca atare în noua Constituție: „Republica Ungară este stat juridic, independent, democratic, în cadrul căruia se afirmă deopotrivă valorile democrației burgheze și ale socialismului democratic".

Din formularea de mai sus se desprinde clar modul formal în care este tratată și prezentată noțiunea de socialism în legea supremă a țării.

2. Paralel, se înregistrează și unele acțiuni ale „Mișcării pentru reînnoire a PMSU", din care face parte și János Berecz, fost Secretar al CC al PMSU. Astfel, în luna septembrie a.c. vor organiza mai multe adunări de activ în diferite orașe din provincie. La 24.09.89 preconizează organizarea unei mari adunări, la nivel național. În acest scop au discutat deja – pentru colaborare și sprijin – și cu alte grupări de stânga și cu sindicatele. Doresc să adreseze membrilor PMSU chemarea ca „toți cei care doresc socialismul să nu părăsească PMSU".

Referitor la proiectul de program pentru Congres, poziția mișcării este foarte critică, susținându-se necesitatea existenței unor prevederi care să asigure menținerea caracterului muncitoresc al partidului.

S-a accentuat asupra necesității creării consiliilor muncitorești și înființarea controlului muncitoresc.

A fost criticată politica greșită a guvernului, al cărei preț politic îl plătește în prezent PMSU, iar prețul economic îl suportă populația.

Berecz J. a subliniat în intervenția sa necesitatea ca mișcarea să fie deschisă și că trebuie stabilite legături cu grupările județene, cu delegați din minerit, căi ferate etc. Mișcarea dorește să apere PMSU. Pentru reînnoirea sa, PMSU are nevoie și de sprijinul și colaborarea cercurilor reformiste, mai puțin membrii lor cu vederi extremiste.

În legătură cu unele aspecte de mai sus, menționăm că, în cadrul unor discuții purtate la 06.09.89 cu diplomați cehi [cehoslovaci] și chinezi, s-a desprins ideea că cercurile reformiste dețin ponderea în ansamblul activității interne a PMSU, Pozsgay, Nyers și Németh dirijând, de fapt, orientarea activității de partid în direcția victoriei în Congres a forțelor reformiste. În ciuda acestui fapt, diplomatul chinez aprecia că Asociația „Münnich Ferenc" are popularitatea și baza de masă necesară care, la nevoie, i-ar permite să se transforme în partid de-sine-stătător, ca principală forță de stânga din Ungaria.

Diplomatul ceh[oslovac], precum și unii localnici apreciază că la ora actuală cariera politică, de lider al PMSU, a lui K. Grósz este apusă, el nemaiavând șanse la apropiatul Congres.

Interlocutorii au menționat însă că, în perspectiva existenței în viitor a unui sistem parlamentar, partidele nu vor avea niciun rol de conducător (asemănător ca în Occident) și, în consecință, după Congres și alegerile parlamentare, și PMSU va deveni un „club de discuții".

Însărcinat cu afaceri,
(Ss) IOAN CHIRA

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 5, f. 233-235.

86

TELEGRAMĂ A AMBASADEI ROMÂNIEI LA VARȘOVIA CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND NOILE EVOLUȚII POLITICE DIN POLONIA

7 septembrie 1989, Varșovia, ora 12.30

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
CC al PCR – S[ecția]R[elații] E[xterne]

Din discuțiile cu K. Orłowski, adjunct al șefului Secției [Relații] externe a CC al PMUP, și J. Mąkosa, directorul DR I din MAE polonez, referitoare la situația internă din Polonia, informăm următoarele:

Lupta pentru obținerea unei situații cât mai avantajoase în guvern, practic lupta pentru putere în Polonia, continuă și se duce între principalele forțe politice: PMUP și „Solidaritatea".

PMUP – după ce a făcut destule greșeli, ultima și cea mai mare fiind cea de la „Masa rotundă", unde de fapt a abdicat de la putere, pentru că era cunoscută influența „Solidarității" în rândurile clasei muncitoare – s-a trezit la luptă și se zbate din răsputeri pentru a nu fi eliminat definitiv de pe scena politică de către „Solidaritatea". „Solidaritatea" care, fiind sprijinită din plin de Biserica Catolică, a

reușit să determine trădarea celor două partide politice – Partidul Țărănesc Unit și Partidul Democrat – foste aliate ale PMUP, iar pe de altă parte să-și apropie celelalte forțe și grupări politice (este adevărat prin promisiuni pe care nu se știe dacă le vor realiza).

K. Orłowski a spus că în conducerea partidului a fost și continuă să fie mult controversat momentul „Masa rotundă", în care se apreciază că PMUP a abdicat de la putere. „Bătrânii" din partid au rămas pe poziția de a nu se accepta colaborarea cu „Solidaritatea" (o parte din aceștia au plecat din conducerea partidului), Președintele Jaruzelski însă a explicat că altă cale nu este decât colaborarea cu „Solidaritatea", întrucât PMUP și-a pierdut de mult baza de masă.

Cei doi interlocutori au menționat că este greu de prevăzut sfârșitul acestei lupte, dar majoritatea înclină să creadă că „Solidaritatea", care se va transforma într-un partid politic (Partidul Național Creștin-Democrat), va reuși, într-o perspectivă nu prea îndepărtată, să preia rolul partidului de forță politică conducătoare. Ei au subliniat că este greu să pună baza pe spusele lui Wałęsa, care odată vorbește despre necesitatea redresării economiei naționale în interesul clasei muncitoare prin construirea unei societăți a unui „socialism uman", iar altădată declară că „Polonia va fi primul exemplu de trecere de la socialism la capitalism".

În prezent, în conducerea centrală a PMUP și în unele voievodate au apărut câteva cadre tinere, de cca 40 de ani, care vorbesc despre o luptă pentru regenerarea și consolidarea PMUP, care va fi consfințită la viitorul Congres, în pregătire, dar aceștia introduc teze și idei privind structura, ideologia, tactica și strategia partidului. În perioada aceasta de pregătire a Congresului se vorbește de lupta pentru a nu rămâne un partid de opoziție (și de aceea au acceptat colaborarea cu „Solidaritatea") și lupta pentru atragerea de noi membri, de întărire a partidului, pentru a nu rămâne un partid de pensionari. Cât privește problema aliaților politici, în mișcarea sindicală PMUP nu poate să aibă un sprijin scris, deoarece, în prezent, deși numără 7-8 milioane de muncitori, au slăbit pregătirea politică, mulți sunt sub influența „Solidarității" și preocupați de revendicări economice.

În momentul de față PMUP începe să resimtă greutățile încetării rolului de forță conducătoare, prin reducerea alocațiilor bugetare (cotizațiile lor au fost simbolice) și se spune că, în scurt timp, vor

apela la credite și vor fi în situația de a reduce cu 50 % aparatul de partid retribuit.

K. Orłowski a afirmat că singura speranță a PMUP, de menținere a unui curs specific polonez de dezvoltare socialistă a Poloniei, o constituie poziția și activitatea Președintelui Jaruzelski, care a strâns în jurul său un număr de cadre de partid și de stat de încredere și încercând să înlocuiască rolul partidului de forță conducătoare prin instituirea unei politici de stat, în care ministerele vor constitui aparatul de realizare a acestei politici de stat, frânând astfel un eventual drum periculos pe care l-ar putea apuca L. Wałęsa sub influența aripii reacționare a „Solidarității".

În acest context, Orłowski a spus că, pentru a-și întări poziția, Jaruzelski, în ziua de 4 septembrie a.c., a schimbat majoritatea conducătorilor de regiuni militare și de arme cu cadre mai tinere (35-40 de ani) în care are mare încredere, ca urmare a faptului că „generalii schimbați nu au dovedit înțelegere pentru colaborarea Președintelui, ca șef suprem al armatei, cu „Solidaritatea".

Cei doi interlocutori au spus că Președintele a cerut noului Premier să pregătească formarea guvernului, astfel că în zilele următoare (8-9 sept.) să aibă loc audierile candidaților la portofolii ministeriale, iar săptămâna viitoare (probabil la 12 sept.) Seimul va aproba guvernul, în care PMUP speră să aibă patru posturi: Apărare, Externe, Transporturi și Telecomunicații. S-a afirmat că intervenția Președintelui pentru a determina instalarea noului guvern este dictată de necesitatea ca guvernul să înceapă să acționeze pentru depășirea situației de criză economică, în special a inflației care a ajuns la limita maximă din punct de vedere economic și la limita răbdării maselor populare, a clasei muncitoare, în principal, ca urmare a sporirii continue a prețurilor.

În perioada 31 iulie-4 septembrie s-a înregistrat o creștere medie a prețurilor de 500-600% și cu 941% la lapte, peste 1 000% la brânza de vaci, de 3,5 ori la pâine, cu 791% la caşcaval, cu 547% la unt, cu 500% la carnea de porc, cu 1 200% la carnea de vacă, iar creșterea retribuțiilor nu poate urmări același ritm.

(Ss) MARCEL MĂMULARU

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia/1989*, vol. 3, f. 117-119.

87

TELEGRAMĂ A AMBASADEI ROMÂNIEI LA BUDAPESTA CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND HOTĂRÂREA GUVERNULUI UNGAR ÎN PROBLEMA REFUGIAȚILOR EST-GERMANI

11 septembrie 1989, Budapesta, ora 14.15

Vă informăm că, în sceara zilei de 10.09.89, în cadrul unui Comunicat MTI s-a adus la cunoștință hotărârea guvernului ungar privind rezolvarea situației cetățenilor est-germani aflați în Ungaria. În cadrul emisiunii „A Hét"[87], ministrul de Externe G. Horn a anunțat în mod oficial că, începând cu ora 0 a zilei de 10 spre 11 septembrie a.c., posesorii de pașapoarte est-germane pot pleca din Ungaria în orice direcție doresc.

În același timp, G. Horn a anunțat că partea ungară a denunțat în mod unilateral punctele din acordul consular bilateral care nu permiteau lucrul de mai sus. Ministrul Horn a menționat că această soluție aleasă până la urmă este unilaterală, întrucât RPU nu s-a înțeles cu RDG și RFG și nu poate accepta să devină o țară pentru refugiați. De asemenea, nu au putut accepta „soluția" RDG-ului de a forța pe est-germanii aflați în Ungaria să revină în RDG. Pe de altă parte, nici Ungaria nu mai poate tolera situația existentă, ea punând în pericol securitatea granițelor ungare în actuala stare de dezordine și indisciplină ce domnește la frontieră.

G. Horn nu a delimitat, în timp, valabilitatea măsurii anunțate, dar a subliniat că e o măsură temporară.

Ministrul de Externe a motivat măsura și cu faptul că nu Ungaria a creat problema, și că nu ei i-au chemat pe est-germani în Ungaria. Pe de altă parte, măsura a fost luată și datorită faptului că partea ungară a constatat lipsa de înțelegere și progrese în negocierile dintre cele două Germanii.

Pentru tot ce a făcut pentru cetățenii est-germani, Ungaria nu a cerut și nu a primit bani. Totul s-a făcut pentru prestigiul Ungariei și

[87] *A Hét* (Săptămâna), emisiune de știri a TV maghiare, inițiată în 1970, fiind difuzată în ziua de duminică seara.

în concordanță cu obligațiile și prevederile convențiilor internaționale la care RPU este parte.

G. Horn a afirmat, în încheierea declarației, că nu stă în capacitatea sa să aprecieze și să analizeze cauzele pentru care est-germanii aflați în Ungaria refuză reîntoarcerea în RDG.

Menționăm că declarația lui G. Horn a fost frecvent difuzată la radio și TV în seara zilei de 10.09.89 și este reluată de toate ziarele centrale din 11.09.89. De asemenea, presa ungară din 11.09.89 publică și primele reacții ale RFG și RDG.

H.D. Genscher a exprimat mulțumiri pentru înțelegerea de care a dat dovadă Ungaria.

Autoritățile est-germane apreciază în termeni foarte duri faptul că măsura ungară e un amestec în problemele interne est-germane, că s-au încălcat tratate și înțelegeri bilaterale și internaționale, că RPU s-a făcut parte la un „comerț cu oameni" cu scuza unor „măsuri umanitare".

(Ss) IOAN CHIRA

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 5, f. 256-257.

88

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND VIZITA LUI BORIS N. ELȚÎN, MEMBRU AL CONGRESULUI DEPUTAȚILOR DIN URSS, ÎN SUA

13 septembrie 1989, Washington, ora 14.30

Tovarășei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
Tovarășului Ilie Șimon, director-DR V

Vă informăm că vizita pe care o efectuează în prezent în SUA Boris Elțîn[88], membru al Congresului Deputaților din URSS, în cadrul

[88] *Boris Nikolaevici Elțîn* (1931-2007), om politic sovietic (rus); Prim-secretar al PCUS-Moscova (1985-1987); deputat (1989-1990) și președinte al Sovietului Suprem al URSS (1990-1991); Președinte al Federației Ruse (1991-1999).

„programului de schimburi sovieto-americane al Institutului Esalen"[89], se bucură de atenția oficialităților americane și este reflectată pe larg în mijloacele de informare în masă. Încă de la sosirea sa la New York, la 10 septembrie a.c., B. Elțîn a declarat în mod repetat că „dorește și speră" să fie primit de Președintele Bush și alte oficialități americane, pentru „a le prezenta părerile sale asupra modului în care SUA ar putea înfăptui programul de restructurare din URSS". În acest context, printr-un Comunicat al Casei Albe s-a făcut cunoscut că, la 12 septembrie, generalul Scowcroft, șeful Consiliului Securității Naționale, s-a întâlnit pentru aproximativ o oră cu B. Elțîn. A fost prezent și Robert Gates[90], adjunct al lui Scowcroft. În Comunicat se menționează că Președintele Bush „a venit în sala unde avea loc întâlnirea menționată, pentru circa 15 minute, pentru a-l saluta pe Elțîn". Președintele Bush a prezentat unele aspecte ale planului său recent anunțat de combatere a drogurilor. El a menționat că există „un mare interes" față de vizita în SUA a lui Elțîn și a exprimat aprecierea că relațiile americano-sovietice se desfășoară „în condiții bune". Subliniind că întreține relații „foarte pozitive" cu M. Gorbaciov, șeful Executivului american „a reiterat sprijinul său pentru restructurarea (perestroika) din URSS". El a „accentuat" că poporul american „împărtășește speranța lui de succes pentru procesul de reforme din Uniunea Sovietică".

Într-un mod similar a procedat și vicepreședintele Dan Quayle[91], care „a trecut" și el să-l salute pe Elțîn. Comunicatul Casei Albe precizează că, în discuția avută cu generalul Scowcroft, B. Elțîn și-a făcut cunoscute „părerile sale asupra progresului restructurării" în Uniunea Sovietică. Purtătorul de cuvânt al Președintelui Bush, referindu-se la modul în care B. Elțîn a fost primit de Casa Albă (nu a fost primit în Oval Office de către Președintele George Bush) și la natura convorbirilor purtate cu acest prilej, a evidențiat că Administrația americană nu a dorit să-i ofere lui Elțîn „o platformă pentru dizidență". El a mai spus

[89] Institutul ESALEN din Big Sur, California, este un centru pentru educație umanistă alternativă, fondat în 1962, cu un rol considerabil în acțiunile de profil (*The Human Potential Movement*), îndeosebi la sfârșitul sec. XX.

[90] *Robert Michael Gates* (1943-), profesor universitar și analist în informații, om de stat american; adjunct al șefului Consiliului Securității Naționale (1989-1991); adjunct (1986-1989) și Director CIA (1991-1993); Secretar al Apărării (2006-2011).

[91] *James Danforth Quayle* (1947-), avocat și om politic (republican) american; senator de Indiana (1981-1989); vicepreședinte al SUA (1989-1993).

că: „noi dorim să fie clar că politica SUA este de sprijin pentru glasnost și perestroika, precum și pentru reformele în curs de aplicare în Uniunea Sovietică". B. Elțîn a fost primit ca „unul dintre primii reprezentanți aleși din URSS", ale cărui puncte de vedere sunt „importante".

La rândul lui, B. Elțîn a declarat că a prezentat lui Bush și Quayle „o listă de 10 probleme care ar putea constitui obiect de discuție, în așa fel încât să fie salvată restructurarea". Menționăm că în expunerile și diversele întrevederi acordate de la sosirea în SUA, B. Elțîn a reliefat că Uniunea Sovietică este confruntată cu „o criză economică, o criză politică și o criză socială, și, în general, o criză a întregii societăți", care ar putea împinge țara spre „prăpastie". În acest cadru, el a apreciat că, în situația în care programul lui M. Gorbaciov nu va da rezultate într-un interval de șase luni până la un an, conducătorul sovietic ar putea fi confruntat cu o „revoluție venind de jos" (de la bază), considerând că o astfel de alternativă ar avea efecte negative și asupra SUA.

Conform unor aprecieri preliminare, „sugestiile" prezentate de Elțîn la Casa Albă au avut un „caracter general și mai puțin practic". Ele au inclus sporirea investițiilor particulare americane în URSS, construirea de către companiile americane a unui milion de apartamente, asistență pentru dezvoltarea sectorului serviciilor și lărgirea „pieței particulare" etc.

În cadrul întrevederilor avute cu Secretarul de Stat J. Baker[92] și un grup de congresmeni, B. Elțîn a precizat că el dorește promovarea investițiilor particulare americane și nu acordarea de ajutoare guvernamentale. În acest context, Secretarul de Stat american a apreciat că „pentru ca URSS să fie o piață atractivă pentru investițiile americane, este necesar ca sovieticii să se preocupe de reforma prețurilor și de convertibilitatea rublei".

B. Elțîn a avut discuții în aceste probleme și cu reprezentanți ai cercurilor de afaceri. În legătură cu diferite aspecte ale situației din URSS și probleme actuale, Elțîn s-a pronunțat în favoarea dreptului Republicilor Sovietice Baltice de a decide „dacă vor să devină independente, să rămână în cadrul URSS sau să o părăsească". Comentatorii americani au remarcat conținutul acestui răspuns în contextul în care

[92] *James Addison Baker* III (1930-), jurist și om politic american; șef al Personalului Casei Albe (1981-1985, 1992-1993) și Secretar al Trezoreriei (1985-1988); cSecretar al Departamentului de Stat (25 ian.1989-23 aug. 1992).

vicepreşedintele american Dan Quayle a spus, cu câteva zile în urmă, cu prilejul unui interviu televizat, că SUA ar reacţiona „negativ" dacă conducerea sovietică ar „bloca mişcările de independenţă din Republicile Baltice". În ceea ce priveşte acţiunea recentă a Ungariei de a facilita emigrarea unor cetăţeni ai RDG în RFG, B. Elţîn a declarat că „această emigrare trebuie să fie dreptul poporului respectiv de a trăi acolo unde doreşte".

B. Elţîn a declarat că îl sprijină pe M. Gorbaciov „în principiu", având în vedere că acesta este iniţiatorul restructurării (perestroika), proces care s-a desfăşurat în mod „normal" în primii doi ani. El a adăugat că „nu doreşte o confruntare politică cu M. Gorbaciov".

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 3, f. 130-132.

89

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND POZIŢIA SUA FAŢĂ DE AJUTORUL PROMIS POLONIEI

14 septembrie 1989, Washington, ora 22.00

Tovarăşei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarăşului Ilie Şimon, director-DR V

În legătură cu poziţia Administraţiei Bush faţă de problema ajutorului pentru Polonia, vă informăm că la Washington a avut loc o reuniune a Consiliului Securităţii Naţionale care a discutat cererile formulate de o serie de membri ai Congresului SUA, precum şi solicitările primite din Polonia pentru sporirea sprijinului american. După cum s-a făcut cunoscut, Consiliul Securităţii Naţionale nu a fost de acord cu solicitările respective, astfel că ajutorul SUA pentru Polonia va rămâne la nivelul anunţat de Preşedintele Bush când a vizitat Polonia – 119 milioane dolari într-o perioadă de 3 ani. Au fost respinse, totodată, propunerile privind realizarea unui „pod aerian alimentar", ca şi cele vizând dublarea asistenţei tehnice pentru întreprinderile poloneze. S-a hotărât, de asemenea, ca SUA să nu mai

insiste pe lângă Banca Mondială pentru a o „convinge" să aloce fonduri în sumă de 250 milioane dolari pentru proiecte în Polonia.

Reţinerea Administraţiei americane de a se angaja într-un „efort major de ajutorare" a Poloniei este explicată prin numeroase incertitudini generate de situaţia pe plan economic, social şi politic din Polonia. Decizia de „amânare" a ajutorului alimentar s-ar datora „informaţiilor insuficiente" ale părţii americane asupra stocurilor de alimente existente în Polonia. În acest context, o oficialitate de la Departamentul Agriculturii va face o deplasare în Polonia „într-un viitor apropiat", pentru a încerca să elaboreze un „tablou exact al nevoilor alimentare ale Poloniei". Totodată, oficialităţile americane evidenţiază că un rol cheie pentru programul Administraţiei faţă de Polonia îl va avea vizita pe care o va efectua la Varşovia, săptămâna viitoare, Secretarul Comerţului al SUA, Robert Mosbacher[93], însoţit de o delegaţie a oamenilor de afaceri americani. Obiectivul declarat al vizitei este „impulsionarea investiţiilor particulare în Polonia". R. Mosbacher a declarat că, după părerea sa, cercurile de afaceri americane „ar trebui" să fie interesate să facă investiţii în Polonia, pentru că aceasta este „potenţial, o piaţă foarte largă şi de perspectivă". Se aşteaptă ca, cu prilejul vizitei în Polonia a delegaţiei comerciale americane, să fie semnate contracte pentru înfiinţarea unui număr de societăţi mixte, în domenii cum ar fi turismul şi pescuitul în Marea Baltică (pentru exportul de cod şi heringi). Secretarul Comerţului al SUA apreciază că polonezii „au nevoie şi de o amplă asistenţă tehnică, de la tehnologie la marketing şi finanţe, pentru susţinerea sistemului întreprinderii libere".

În ce priveşte renunţarea de către Administraţia Bush de a mai interveni pe lângă Banca Mondială pentru ca aceasta să acorde credite Poloniei, oficialităţile americane au în vedere că guvernul polonez „trebuie să se aşeze la masa tratativelor şi să discute cu FMI". Această poziţie este explicată prin „reglementările Băncii Mondiale" care prevăd că nu se acordă împrumuturi ţărilor care nu au „convenit cu FMI programe de ajutorare economică".

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 3, f. 136-137.

[93] *Robert Adam Mosbacher* (1927-2010), om de afaceri şi politician republican american. Secretar al Comerţului (1989-1992), a fost responsabilul principal al negocierii Acordului de liber schimb NAFTA, intrat în vigoare la 1 ian. 1994.

90

TELEGRAMĂ A AMBASADEI ROMÂNIEI LA VARȘOVIA CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND DESFĂȘURAREA LUCRĂRILOR SEIMULUI RP POLONE ȘI PROGRAMUL NOULUI CABINET TADEUSZ MAZOWIECKI

17 septembrie 1989, Varșovia, ora 17.00

În legătură cu lucrările ședinței Seimului în care a fost aprobat guvernul RP Polone, evidențiem câteva aspecte mai importante:

1. Expunerea Premierului Tadeusz Mazowiecki, pe care a intitulat-o *Programul Guvernului – polonezii încep o nouă pagină a istoriei lor*, este apreciată în Corpul Diplomatic și în cercurile diplomatice poloneze ca fiind mai mult o precizare a pozițiilor politice și a rolului forțelor politice din Polonia în noua structură de stat, decât un program de guvernare din care să rezulte orientări și căi de realizare a reformei economice, de asigurare a unor măsuri concrete pentru ieșirea din criza economică gravă în care se zbate Polonia și pe care o suportă clasa muncitoare poloneză.

Premierul polonez a declarat că Polonia se află în fața a două mari probleme: restructurarea politică și scoaterea țării din criza economică.

2. În legătură cu situația politică internă, Premierul reliefa rolul politic al organizației sindicale „Solidaritatea" în cadrul coaliției guvernamentale, subliniind că: „Din inițiativa președintelui Lech Wałęsa s-a născut înțelegerea cu Partidul Țărănesc și Partidul Democrat pentru crearea guvernului, care are sprijinul tuturor forțelor reformatoare reprezentate în Seim". Ieșind din textul expunerii, Premierul a declarat că este necesară lichidarea chiar și a oricărei urme a ideii de „monopol de partid", a rolului de forță conducătoare a partidului (nu a nominalizat PMUP); a exprimat satisfacția pentru că în prezent din partea conducerii PMUP există înțelegere în ceea ce privește desfășurarea procesului de democratizare generală a societății poloneze.

În cercurile politice poloneze se apreciază că în prezent, profitând de confuzia existentă în conducerea PMUP, „Solidaritatea" își realizează, cu pași uriași, programul de consolidare a puterii și de anihilare a influenței PMUP. Este cunoscut că, în ultimul timp, Primul-Secretar al CC al PMUP, M. Rakowski, a acceptat teza renunțării la rolul

partidului de forță conducătoare și a declarat că la Congresul al XI-lea al PMUP se vor adopta hotărâri conform cărora „în partid vor rămâne și vor intra oameni cu vederi progresiste, dar care pot avea orientări politice diferite".

Premierul polonez, în expunere, a subliniat că va colabora cu toate partidele și grupările politice prezente în guvern (în care „Solidaritatea" este majoritară: Premierul plus 12 membri ai guvernului, din 23 în total). Totodată a accentuat asupra unor dificultăți în procesul de realizare, în continuare, a restructurării politice a Poloniei, de introducere a unei construcții democratice și a atras atenția asupra pericolului care ar putea exista dacă societatea poloneză nu va simți și nu va vedea zilnic schimbări care să determine eliminarea „concepției vechi" cu privire la rolul statului și instituțiilor sale în ceea ce privește servirea și apărarea intereselor poporului.

Se apreciază că în aceeași discuție – a luptei pentru putere, pentru aliați – se înscrie și afirmația potrivit căreia „va fi necesară adoptarea unei atitudini corecte față de grupările – mai mari sau mai mici – care au rămas, din diferite motive, în afara Parlamentului", ca și a „necesității dezideologizării sistemului de drept, a aparatului de stat («nomenclatura»), a ordinii publice și a apărării țării, a antrenării tineretului, a intelectualității la realizarea procesului de introducere a pluralismului politico-sindical în întreaga viață a societății poloneze".

În cadrul expunerii, Premierul nu a pierdut din vedere să sublinieze rolul de „liant" al Bisericii, care a vegheat totdeauna alături de stat la realizarea aspirațiilor poporului polonez și, cunoscând psihologia poporului polonez, a apelat la „încrederea în forțele spirituale și materiale ale poporului" și la ajutorul divin pentru „înfăptuirea marelui pas pe drumul care se deschide în fața Poloniei".

3. În ceea ce privește activitatea economică a guvernului, expunerea a fost limitată la constatări privind situația catastrofală menționându-se că: media nivelului de viață este mai scăzută decât acum 10 ani, crește datoria externă, capacitatea de producție în industrie nu este folosită integral (producția a scăzut), agricultura trebuie reutilată, sunt necesare noi investiții pentru redresarea nivelului tehnic și tehnologic, se agravează problema locuințelor, criza ecologică în unele regiuni se apropie de catastrofă etc.

Expunerea-program nu cuprinde elemente concrete referitoare la realizarea reformei și, mai ales, măsuri precise privind ieșirea din criză.

De altfel, în luările de cuvânt, M. Orzechowski, președintele Clubului parlamentar al PMUP, membru al Biroului Politic al CC al PMUP, și B. Geremek, președintele Clubului parlamentar al „Solidarității", au menționat că „în fond reforma economică este încă în curs de elaborare și viața va mai aduce multe modificări".

Între altele, Premierul a subliniat că se vor adopta măsuri rapide privind eliminarea sistemului de monopolizare de către stat a producției industriale, privatizarea treptată a unor ramuri și domenii, liberalizarea pieței, convertibilitatea zlotului, ca și urmărirea creșterii eficienței întreprinderilor de stat în condiții de concurență.

Aceste mutări vor necesita noi schimbări în sistemul financiar-bancar și în competențele instituțiilor financiare, în sistemul de impozite etc.

4. O mare parte din expunere se referă la situația de superinflație existentă în Polonia, subliniindu-se dificultățile pe care aceasta le creează poporului polonez, dar fără a da speranțe cu privire la redresarea situației.

A menționat că se va aplica, în continuare, sistemul de indexare, dar mărirea retribuțiilor nu poate ține pasul cu creșterea liberă a prețurilor, ceea ce explică grevele. Numai în luna august prețurile au crescut cu 50%, iar în septembrie au crescut deja cu 40%. Dacă situația se va menține astfel – a spus Premierul – în anul următor inflația va fi de 4 000%, ceea ce înseamnă că chifla va costa nu 40 de zloți, cât este azi, ci 1 600 zloți, litrul de benzină 20 000 zloți, iar un dolar 440 000 zloți.

Se dau numai unele asigurări de ordin general că se vor lua măsuri pentru o dezvoltare pe baze sănătoase a producției (privatizare?? – *n.n.*), crearea de noi locuri de muncă, încurajarea dezvoltării unor sectoare mai slab organizate: servicii, desfacerea mărfurilor, mică producție (tot privatizarea? – *n.n.*).

În agricultură vor fi luate măsuri pentru asigurarea reutilării fermelor particulare, libera circulație a pământurilor „pentru a ajunge la cei ce-l pot gospodări mai bine".

Subliniind că în procesul de însănătoșire a economiei poloneze greul va cădea asupra muncii poporului, a clasei muncitoare poloneze, Premierul a afirmat că sunt nevoiți să apeleze, în continuare pentru realizarea reformelor, la ajutorul financiar și material din partea instituțiilor financiare internaționale și al unor bănci private; a accentuat, de asemenea, asupra importanței colaborării cu URSS, cu celelalte țări din CAER, ca și asupra interesului vital pe care-l manifestă pentru

relațiile cu Piața Comună, cu toate țările lumii (zilnic, mijloacele de informare în masă publică despre evoluția foarte bună a relațiilor cu Piața Comună, despre ajutoarele SUA și din Vest).

5. Referindu-se la politica externă a Poloniei, Premierul a subliniat că „tot ceea ce se derulează în țara sa nu afectează pe nimeni și nici nu cauzează stabilității internaționale". „Deschiderea Poloniei față de întreaga lume nu înseamnă renunțarea la legăturile și obligațiile asumate față de aliații Poloniei, nu este o tactică de liniștire. Aceasta rezultă din rațiunea de stat a Poloniei și din analiza situației internaționale. Nu trebuie să schimbăm nimic din tot ce până în prezent a constituit siguranța statului polonez. Guvernul va respecta legăturile Poloniei, decurgând din pacte internaționale și își va îndeplini obligațiile care rezultă din acestea".

Guvernul va dezvolta relații de alianță cu URSS în spiritul principiilor egalității în drepturi și al respectului suveranității. Alianța polono-sovietică este solid fundamentată, dacă este ratificată de societate și pentru aceasta astăzi există condiții prielnice.

Cu țările vecine – RSC și RDG – și cu alte țări din această regiune suntem gata să continuăm relațiile de colaborare, dar să le eliberăm de birocrație și să extindem contactele fără a le mai limita la anumite forțe politice – a spus Premierul.

În continuare, a subliniat că deschiderea Poloniei față de Europa și întreaga lume trebuie să însemne dezvoltarea relațiilor în toate domeniile, fără discriminări și restricții. Se are în vedere, în primul rând, dezvoltarea relațiilor cu țările din Europa de Vest și SUA. În relațiile cu RFG trebuie să fie realizat saltul pe care societatea din cele două țări l-a realizat înaintea guvernelor. Se sugerează o rezolvare de maniera relațiilor dintre RFG și Franța.

Conducătorii partidelor din coaliția guvernamentală vorbesc despre dorința lor de internaționalizare a economiei poloneze, sperând că țările capitaliste dezvoltate vor mări ajutoarele și vor acorda posibilități de cooperare reciproc-avantajoase pentru funcționarea industriei la întreaga capacitate.

6. Alocuțiunile rostite de președinții celor 6 cluburi parlamentare s-au concretizat prin declarații de sprijinire a activității guvernului, fiind lipsite de polemici.

Deși M. Orzechowski (a vorbit primul) a prezentat pe larg și convingător despre realizările obținute sub conducerea PMUP, ceilalți vorbitori nu au amintit nimic de aceasta, dar nici nu au adus critici. Au menționat

totuși că, în viitor, posibilitatea apariției unor stări conflictuale în cadrul coaliției va depinde în mare măsură de comportarea PMUP.

Toți președinții cluburilor parlamentare au evidențiat situația grea în care se găsește Polonia și necesitatea unei acțiuni unite a tuturor forțelor politice, pentru depășirea stării economice catastrofale. B. Geremek a afirmat că „acum nu mai este necesar să vorbim de greutățile din ultimul timp, despre luptele duse și nici nu trebuie să mai punem întrebări sau să căutăm vinovați, întrucât toți suntem de acord să acționăm uniți pentru depășirea crizei". Totodată, a fost de acord cu Orzechowski, care a cerut Seimului să înlocuiască lozinca „Președintele vostru, Premierul nostru", cu „Președintele, Premierul și guvernul sunt ai noștri, ai tuturor".

În unanimitate, s-a declarat necesitatea recunoașterii autorității Președintelui țării.

În cercurile politico-diplomatice se apreciază că noul guvern, format mai mult din reprezentanți politici ai partidelor și mai puțin din specialiști, va întâmpina mari greutăți în conducerea vieții economice și sociale a Poloniei, iar pluralismul politic și social-economic care se adâncește va accentua criza și haosul din societatea poloneză.

(Ss) MARCEL MĂMULARU

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia/1989*, vol. 3, f. 143-148.

91

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA WASHINGTON, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND DECIZIA CASEI ALBE DE A INCLUDE UNGARIA PE LISTA ȚĂRILOR ÎN CURS DE DEZVOLTARE BENEFICIARE ALE SISTEMULUI GENERALIZAT DE PREFERINȚE (SGP)

20 septembrie 1989, Washington, ora 14.00

Tovarășei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarășului Ilie Șimon, director-DR V,
Tovarășului Nicolae Andrei, adjunct al ministrului-MCECEI[94]

Printr-un comunicat oficial al Casei Albe, s-a anunțat că Președintele Bush a adresat Congresului o scrisoare, la 18 septembrie a.c., prin care face cunoscută intenția de a include Ungaria pe lista țărilor în curs de

[94] Ministerul Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale.

dezvoltare beneficiare ale sistemului generalizat de preferințe (SGP). Șeful Executivului american arată că o asemenea măsură corespunde criteriilor din legea comerțului și s-a apreciat că ea este oportună acum, avându-se în vedere „în mod deosebit, reformele politice și economice în curs de realizare în Ungaria".

Într-o conferință de presă ținută la 18 septembrie a.c., Președintele Bush a menționat că a hotărât să acorde Ungariei, începând cu luna octombrie a.c., clauza națiunii celei mai favorizate „pe o bază permanentă". El a evidențiat că această acțiune încurajează orientările Ungariei spre economia de piață și contribuie la creșterea veniturilor în devize ale acestei țări.

În acest context, Președintele Bush a reiterat „angajamentul ferm" al SUA de a sprijini „mișcarea de reforme" în Europa Răsăriteană. În același timp, șeful Executivului american a arătat că nu intenționează să ofere același statut și pentru Uniunea Sovietică. Deși au avut loc unele „îmbunătățiri în ce privește atitudinea autorităților sovietice față de emigrarea evreilor din URSS", SUA vor continua, însă, să urmărească cu atenție deosebită evenimentele și pozițiile Uniunii Sovietice iar relațiile în ansamblu dintre cele două țări vor fi abordate „cu prudență".

O altă acțiune a Administrației americane a fost prezentată de Secretarul Comerțului, R. Mosbacher, în timpul vizitei de două zile la Budapesta. Ea se referă la negocierea unui „acord cuprinzător comercial și economic" între cele două țări care, în concepția americană, ar da garanții pentru „încurajarea investițiilor particulare americane". Departamentul Comerțului al SUA are în vedere ca acest acord să reglementeze „transferarea beneficiului, garanții în caz de expropriere, protejarea dreptului de autor și impozitele aplicate".

Partea americană apreciază că, în prezent, aproape jumătate din investițiile occidentale în Ungaria – care se ridică la circa 300 milioane dolari –, revin firmelor din SGP; se consideră că un volum de 110 milioane dolari exporturi din Ungaria în SUA va intra sub incidența măsurii adoptate de Administrația americană.

Secretarul Comerțului al SUA urmează să se deplaseze, în perioada imediat următoare, la Varșovia, în cadrul examinării cu partea poloneză a acțiunilor preconizate de Administrația americană pentru „ajutorarea" acestei țări.

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 3, f. 156-157.

92

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND VIZITA UNEI DELEGAŢII PARLAMENTARE UNGARE ÎN SUA

20 septembrie 1989, Washington, ora 21.30

Tovarăşei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarăşului Ilie Şimon, director-DR V

În legătură cu vizita la Washington a delegaţiei parlamentare ungare, condusă de Mátyás Szűrös, vă informăm:

M. Szűrös a folosit prilejul întâlnirilor oficiale şi al declaraţiilor de presă pentru a prezenta o serie de aprecieri şi consideraţii privind politica externă a Ungariei, subliniind în mod deosebit următoarele:

El crede că a sosit timpul să înceapă crearea condiţiilor ce pot facilita „schimbarea istorică" a Ungariei de la calitatea de membru al alianţei Tratatului de la Varşovia la „statutul de neutralitate cu garanţii internaţionale", pe modelul Austriei sau Finlandei. Şeful Parlamentului ungar are în vedere şi o astfel de schimbare „într-un climat de încredere" între Ungaria şi URSS.

M. Szűrös consideră că retragerea Ungariei din Tratatul de la Varşovia este o „posibilitate pe termen mediu, şi mai puţin un fapt ţinând de viitorul imediat". El apreciază că „o Ungarie neutră ar putea apare spre sfârşitul următorului deceniu, dacă vor continua actualele tendinţe".

János Márton, „şeful Partidului Popular Ungar de opoziţie", care este membru al delegaţiei, a spus că „tranziţia" Ungariei spre neutralitate ar trebui să aibă loc mai repede, însă are în vedere că Preşedintele SUA, cu ocazia vizitei la Budapesta, i-a avertizat pe conducătorii ungari „să nu se grăbească prea tare, pentru a nu pune în pericol aranjamentele existente de o lungă perioadă în Europa Răsăriteană".

M. Szűrös a criticat atitudinea „de aşteptare" a Administraţiei americane faţă de Ungaria şi a cerut ca SUA să ofere ţării sale un ajutor economic mai mare. El a menţionat că a ajuns la concluzia că Administraţia Bush aşteaptă ca în Ungaria să fie constituit un nou Parlament, care poate avea o majoritate „necomunistă" şi un nou guvern. Înainte ca SUA să ajute economic Ungaria, şeful Parlamentului ungar a respins această

„abordare", menţionând că „timpul este esenţial acum"; şeful delegaţiei parlamentare ungare a declarat că ţara sa a făcut „tatonări" la Moscova şi în „alte câteva capitale" înainte de a lua decizia să deschidă frontiera cu Austria pentru cetăţenii est-germani. El a spus că „nu s-a primit nici o obiecţie din partea Uniunii Sovietice".

În aceeaşi problemă, Ungaria „va trebui să ia foarte curând" o decizie în ce priveşte acordul cu RDG, în vigoare de 20 de ani, în baza căruia ar trebui să interzică cetăţenilor RDG trecerea din Ungaria în Austria. O astfel de hotărâre va fi „legată de ansamblul relaţiilor externe ale Ungariei".

Vom urmări desfăşurarea în continuare a vizitei în SUA a delegaţiei parlamentare ungare şi vom informa operativ asupra aspectelor mai semnificative rezultate.

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 3, f. 160-161.

93

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND PRECIZĂRILE ADMINISTRAŢIEI SUA REFERITOARE LA POZIŢIA FAŢĂ DE EVOLUŢIILE DIN ŢĂRILE SOCIALISTE

21 septembrie 1989, Washington, ora 14.00

Tovarăşei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarăşului Ilie Şimon, director-DR V

Vă informăm că oficialităţile americane, începând cu Preşedintele Bush, au făcut în ultimele zile o serie de precizări în ce priveşte relaţiile SUA şi poziţia americană faţă de evoluţiile actuale din unele ţări socialiste. Comentatorii politici americani remarcă faptul că noile luări de atitudine ale Administraţiei Bush în problema respectivă vin să răspundă la criticile făcute recent în cercurile Congresului, în special de către reprezentanţi ai Partidului Democrat, care vorbesc de o „pasivitate" a politicii externe americane faţă de „schimbările" care au loc în Europa răsăriteană, de faptul că actuala Administraţie nu încurajează şi nu sprijină „suficient" evoluţiile respective. În acest context, George

Mitchell[95], liderul majorității din Senat, a afirmat că Administrația Bush are „sentimentul nostalgiei pentru perioada Războiului Rece".

Pe de altă parte, Administrația Bush, pentru a-și face precizate pozițiile în problematica relațiilor cu țările socialiste, are în vedere și contracararea „propagandei" pe care URSS o va face, cu prilejul vizitei în SUA a ministrului său de Externe și al sesiunii Adunării Generale a ONU, în problemele majore aflate pe agenda relațiilor sovieto-americane.

Astfel, Președintele Bush a declarat, în conferința de presă din 18 septembrie a.c., că SUA sunt „ferm angajate în sprijinirea procesului de reforme din Europa Răsăriteană". El a precizat, totodată, că „este evident că depinde de țările respective să efectueze ajustările structurale", pe care SUA „sunt gata și doresc" să le susțină.

Șeful Executivului american a afirmat că SUA „vor să vadă înfăptuită cu succes restructurarea (perestroika) din URSS", exprimând „convingerea" că partea sovietică „înțelege" acest lucru.

Pe de altă parte, adjunctul Secretarului de Stat al SUA, Lawrence Eagleburger[96], a declarat că „nu este sarcina politicii externe americane și nici a partenerilor occidentali de a asigura succesul reformelor întreprinse de Gorbaciov". Sarcina principală este, după părerea oficialității americane citate, „de a fi promovate interesele Occidentului, indiferent dacă Gorbaciov va reuși sau va eșua". El a precizat că obiectivul comun al SUA și al partenerilor săi occidentali „ar trebui să fie menținerea securității, care a servit interesele Occidentului de peste 40 de ani, până când procesul de reforme democratice devine cu adevărat ireversibil".

Ulterior, L. Eagleburger, ca urmare a criticilor la adresa poziției exprimată, a ținut să precizeze că „deși reformele din Est dau speranțe", trebuie să se recunoască faptul că aceste evoluții „vor duce la unele forțe centrifuge care ar putea destabiliza ordinea europeană existentă de patru decenii". În acest context, Occidentul ar trebui să susțină „schimbările" în curs în Europa Răsăriteană pe asemenea căi încât „să nu creeze în continuare instabilități".

Secretarul de Stat, James Baker, a afirmat, în cadrul primei conferințe de presă avută de la preluarea funcției respective, că va discuta

[95] *George John Mitchell Jr.* (1933-), avocat, om de afaceri și om politic american; senator democrat de Maine (1980-1995) și lider al majorității din Senat (1989-1995).

[96] *Lawrence Eagleburger* (1930-2011), diplomat și om politic american. Ambasador la Belgrad (1977-1981); Sub-Secretar de Stat pentru Afaceri Politice (1982-1984); adjunct al Secretarului de Stat (20 mart. 1989-8 dec. 1992) și apoi Secretar de Stat în funcție (8 dec. 1992-20 ian. 1993).

cu ministrul de Externe sovietic „planurile americane de sprijinire a proceselor de reformă în curs de realizare în Polonia și Ungaria".

Președintele Bush a ținut să reafirme că „nu se grăbește" în ce privește relațiile SUA cu URSS, pe care este hotărât să le abordeze în continuare cu „prudență", în acest cadru, el consideră că „nu a venit încă timpul" să se vorbească de o nouă întâlnire la nivel înalt americano-sovietică, întrucât nu există un motiv de grabă în această problemă, menționând însă că depinde cu ce mesaj vine și Șevardnadze.

În ce privește relațiile SUA cu China, Președintele Bush a declarat că a încercat „să le protejeze și să le păstreze", având în vedere că ele sunt „foarte importante" pentru SUA, din punct de vedere al intereselor de securitate și geostrategice. El consideră că încă nu este timpul pentru o „totală normalizare" a raporturilor americano-chineze, dar că nu dorește să afecteze poporul chinez prin măsuri care ar duce la eliminarea comerțului Chinei cu țările occidentale.

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 3, f. 163-165.

94

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND VIZITA LUI EDUARD ȘEVARDNADZE, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE AL URSS, ÎN SUA ȘI RAPORTURILE AMERICANO-SOVIETICE

22 septembrie 1989, ora 21.45

Tovarășei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarășului Ilie Șimon, director-DR V

În legătură cu începerea vizitei în SUA a ministrului de Externe sovietic, E. Șevardnadze[97], vă comunicăm următoarele:

1. În cadrul primirii la Președintele Bush, care a durat circa două ore (dublu față de cât a fost programat), s-a căzut de acord asupra necesității organizării unei întâlniri la nivel înalt sovieto-americane. Președintele

[97] *Eduard A. Șevardnadze* (1928-2014), om politic și diplomat sovietic-georgian; Prim-Secretar al PC din Georgia (1972-1985); ministru al Afacerilor Externe al URSS (2 iul. 1985-20 dec. 1990, 19 nov.-26 dec. 1991). Președinte al Consiliului de Stat al Georgiei (10 mart.-4 nov. 1992), președinte al Parlamentului (6 nov. 1992-26 nov. 1995) și Președinte al Georgiei (26 nov.1995-23 nov. 2003).

Bush a declarat că o asemenea întâlnire s-ar putea concentra asupra „schimbărilor rapide" care au loc în „blocul răsăritean" și a „evoluției spre democratizare în lume, în general". Șeful Executivului american a apreciat că nu va fi neapărat necesar ca, în urma discuțiilor cu M. Gorbaciov, să fie „semnate documente", însă, în mod sigur, întâlnirea se va încheia cu „rezultate".

Președintele Bush a spus că este de așteptat ca vizita lui Gorbaciov în SUA să aibă loc anul viitor, „însă nu la începutul anului". Se estimează că în timpul convorbirilor Baker-Șevardnadze ar putea fi conturată perioada întâlnirii la nivel înalt.

Oficiali de la Casa Albă au spus că întâlnirea Președintelui George Bush cu Eduard Șevardnadze a fost „un fel de ultim pas natural" înainte de prima întâlnire la nivel înalt a lui Bush cu M. Gorbaciov.

2. Fără a face cunoscut în detaliu conținutul scrisorii transmise de M. Gorbaciov lui G. Bush, oficialitățile americane afirmă că aceasta conține propuneri importante în domeniul controlului armamentelor și dezarmării, care ar putea duce la un acord în domeniul armelor chimice, la o înțelegere privind interzicerea experiențelor nucleare, încheierea mai rapidă a acordului privind dezarmarea convențională, precum și la progresul negocierilor în domeniul armelor strategice nucleare.

În mod concret, aspectele abordate în scrisoarea lui M. Gorbaciov urmează a fi abordate în discuțiile Baker-Șevardnadze și se referă la: limitarea rachetelor strategice nucleare, lansate de pe mare; dispute sovieto-americane privind interpretarea tratatului Anti-Balistic Missile Treaty (ABM); oferta sovietică de a desființa, fără condiții, instalația de radar de la Krasnoyarsk; prezentarea modificărilor în poziția țărilor membre ale Tratatului de la Varșovia asupra armamentelor convenționale, respectiv în problema avioanelor de interceptare din Europa.

La rândul lor, oficialitățile sovietice care îl însoțesc pe Șevardnadze au arătat că scrisoarea lui M. Gorbaciov mai conține „un răspuns pozitiv" la propunerile lui Bush privind „inspecțiile de verificare asupra armelor strategice", referiri la armele chimice și experiențele nucleare, precum și „noi propuneri" pentru a se progresa pe calea ajungerii la „oprirea reciprocă a producției de material fisionabil pentru focoasele nucleare".

Într-o declarație de presă, E. Șevardnadze a anunțat, totodată, că URSS și-a dat „sprijinul activ" pentru propunerea lui Bush privind „cerul deschis" – „*open sky*" –, respectiv pentru acceptarea zborurilor de supraveghere aeriană ale celor două Mari Puteri pentru urmărirea

activităților militare pe teritoriul celeilalte părți. În ce privește întâlnirea la nivel înalt sovieto-americană, E. Șevardnadze a apreciat-o prin prisma grăbirii procesului de încheiere a unor înțelegeri în domeniul dezarmării, având în vedere că „controlul armamentelor și dezarmarea rămân încă un domeniu central".

3. De partea americană s-a făcut cunoscută intenția de a se propune înlăturarea restricțiilor de deplasare a diplomaților din cele două țări. S-a manifestat, de asemenea, un interes mai deosebit față de discutarea propunerilor făcute de SUA privind verificarea interzicerii armelor chimice și a experiențelor nucleare. J. Baker a declarat că Președintele Bush și cu E. Șevardnadze au fost în dezacord asupra problemei furnizării de arme către Nicaragua de către „țările blocului socialist".

După încheierea primei zile a vizitei lui E. Șevardnadze la Washington, atât acesta, cât și J. Baker „au exprimat satisfacție față de convorbirile care au avut loc și optimismul că acestea vor face să progreseze discuțiile dintre cei doi miniștri de Externe, care se vor desfășura în următoarele două zile" la Jackson Hole Wyo. Ministrul de Externe sovietic a remarcat că de ambele părți s-au făcut „sugestii interesante", ce urmează a fi abordate în timpul întâlnirii sale cu J. Baker.

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 3, f. 179-181.

95

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND CONVORBIRILE AMERICANO-SOVIETICE DESFĂȘURATE CU PRILEJUL VIZITEI LUI EDUARD ȘEVARDNADZE, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE AL URSS ÎN SUA

23 septembrie 1989, Washington, ora 17.00

Tovarășului Ioan Totu, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarășului Ilie Șimon, director-DR V

În legătură cu convorbirile dintre SUA și URSS la Washington și Wyoming, în continuarea telegramei noastre nr. 065 677[98], după prima

[98] Vezi doc. nr. 94.

zi a convorbirilor dintre miniștrii de Externe ai SUA și URSS, care au început la 22 septembrie a.c., la Jackson Hole în statul Wyoming, vă informăm următoarele:

1. La deschiderea convorbirilor oficiale, E. Șevardnadze a afirmat că „a sosit timpul ca noi să trecem de la înțelegerea reciprocă la acțiunea comună". Răspunzând, James Baker a arătat că „relațiile noastre au evoluat de la raporturi de confruntare la dialog. Sper că putem merge spre cooperare". Secretarul de Stat american a mai afirmat că există „o nouă deschidere și sinceritate în relațiile dintre cele două țări", exprimând speranțe că împreună cu omologul său sovietic „vor putea să facă o serie de pași care sunt fără precedent".

2. Oficialități americane și sovietice au făcut cunoscute public, după încheierea primei runde de discuții între cei doi miniștri de Externe, o serie de elemente apreciate drept „schimbări importante", de natură să înlăture obstacole majore care stau în calea încheierii tratatului asupra reducerii armelor nucleare.

Astfel, un membru al delegației americane a declarat că sovieticii au renunțat să mai ceară (condiționeze) convenirea unei înțelegeri privind limitarea înarmării în spațiul cosmic înainte de a se încheia și aplica tratatul asupra armelor strategice.

În mod concret, se așteaptă ca Baker și Șevardnadze să convină cel puțin cinci acorduri „limitate" la încheierea convorbirilor. Aceste acorduri se referă la domenii mergând de la armele chimice și până la drepturile „umane" de călătorie ale eschimoșilor peste strâmtoarea Bering.

În același context, un membru al delegației sovietice a evidențiat că două acorduri, „la care nu se aștepta să se înregistreze un progres rapid", vor putea fi convenite cu acest prilej. Un prim acord se referă la metodele de verificare a reducerii armamentului strategic. Al doilea acord privește schimburile de informații asupra exercițiilor militare strategice. În legătură cu primul dintre cele două documente, de ambele părți se recunoaște că, în ciuda acordului de principiu, cele două părți nu se înțeleg în ce privește tipurile de arme nucleare care să fie supuse inspecției la fața locului. Cu toate acestea, se evidențiază că este pentru prima dată când sovieticii sunt de acord formal cu conceptul american al întreprinderii de măsuri de verificare înaintea încheierii tratatului asupra armelor strategice, după ce Baker și Șevardnadze vor încheia acordul respectiv, iar negociatorii americani și sovietici de la Geneva vor „lucra asupra detaliilor lui".

3. După cum s-a făcut cunoscut, în discuțiile dintre cei doi miniștri de Externe s-au manifestat „puternice dezacorduri" în problema conflictelor regionale din „lumea a treia". James Baker a reproșat părții sovietice livrările masive de armament pe care aceasta continuă să le facă, „alimentând multe conflicte militare". Baker s-a referit în special la Afghanistan, Kampuchia și Nicaragua. Un membru al delegației sovietice a declarat că Șevardnadze a fost „nevoit" să acuze, la rândul său, SUA că violează obligațiile pe care și le-a asumat în calitatea de garant al acordurilor de la Geneva asupra Afganistanului, cerând încetarea livrării de arme „din exterior" după retragerea sovietică. De partea sovietică se evidențiază totuși dorința „dialogului" între cele două părți, dându-se ca exemplu problema drepturilor omului care va face obiectul unei „declarații" a celor două părți.

Pe agenda discuțiilor dintre cei doi miniștri de Externe au figurat și o serie de „probleme interne sovietice". Un subiect „major" l-a constituit situația economică din URSS; o oficialitate sovietică a apreciat convorbirile pe această temă ca vizând „viitorul îndelungat", ele vizând nu o listă de cereri de ajutor, ci interesul sovietic pentru sprijin în domeniul tehnologiei și managementului.

Cei doi miniștri de Externe au discutat „problematica" dialogului la nivel înalt americano-sovietic, menționându-se că se va face o comunicare în această privință la încheierea celor două zile de convorbiri.

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 3, f. 184-185.

96

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOȘTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PRAGA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND EXPUNEREA *PROBLEMELOR ACTUALE ALE RESTRUCTURĂRII ECONOMICE ÎN CEHOSLOVACIA* ORGANIZATĂ DE MAE FEDERAL AL RS CEHOSLOVACE

27 septembrie 1989, Praga, ora 13.00

Vă comunicăm că la data de 26.09. a.c. a fost organizată de către Ministerul Federal al Afacerilor Externe al RSCS o expunere cu tema *Problemele actuale ale restructurării economice în Cehoslovacia.*

Expunerea a fost prezentată de Jaromir Matějka, ministru adjunct, directorul Departamentului de organizare și conducere al Oficiului Președinției guvernului, și de Oskar Krejčí, consilier la Secretariatul Președinției guvernului federal.

La această acțiune au fost invitați șefii misiunilor diplomatice acreditate la Praga.

În cuprinsul expunerii s-au trecut în revistă măsurile de perfecționare a cadrului legislativ, care au fost inițiate cu scopul de a crea condițiile necesare manifestării principiilor de bază ale restructurării mecanismului economic și adâncirii democratizării societății cehoslovace. S-a menționat faptul că procesul introducerii în aplicare a noilor legi și acte normative va continua, estimându-se că la 1 ianuarie 1990 vor fi create toate condițiile, din punct de vedere al cadrului juridic, pentru desfășurarea activității economice pe baze noi, în conformitate cu cerințele noii gândiri, determinată de aplicarea restructurării. Referindu-se la durata aplicării acestui proces, Jaromir Matějka a afirmat că, în concepția actuală, se estimează că economia cehoslovacă va avea nevoie de 10-15 ani pentru a dovedi prin rezultate practice superioritatea noului mod de gândire, mai flexibil și mai adaptat la cerințele lumii actuale, față de sistemul uneori birocratic, administrativ de decizie economică.

În legătură cu problemele actuale ale restructurării sistemului politic în RS Cehoslovacă s-au prezentat datele cunoscute privind concepția așezării omului în centrul politicii interne a RS Cehoslovace, accentuându-se că statul socialist urmărește crearea tuturor condițiilor pentru aplicarea în viață a principiilor umanismului. În momentul de față se lucrează intens la elaborarea textului unei noi Constituții, în care vor fi prevăzute explicit drepturile sociale și politice, precum și obligațiile cetățenilor.

Prevederile noii Constituții se vor referi și la dreptul de asociere și de organizare a unor manifestații și, potrivit aprecierii lui Oskar Krejčí, vor ține seama de toate principiile cuprinse în *Declarația universală a drepturilor omului*.

În expunerea prezentată șefilor misiunilor diplomatice s-a accentuat asupra faptului că și în viitor se are în vedere menținerea și chiar creșterea rolului conducător al Partidului Comunist în societatea cehoslovacă, acest lucru fiind posibil prin creșterea gradului de implicare și

mobilizarea creatoare mai activă a membrilor de partid care activează în toate sferele vieții economico-sociale.

În timpul întâlnirii, unii ambasadori din țările capitaliste dezvoltate (SUA, Canada, Marea Britanie, Italia) au pus întrebări „de clarificare" care au vizat cu precădere problemele drepturilor omului.

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 3-4.

97

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND SITUAȚIA POLITICĂ INTERNĂ DIN RD GERMANĂ

3 octombrie 1989, Berlin, ora 15.00

În legătură cu situația politică internă din RD Germană informăm asupra următoarelor elemente, rezultate din contacte cu reprezentanți ai țării gazdă, relații apropiate ale ambasadei:

1. În preajma aniversării jubiliare a proclamării RDG, pe fundalul problemei emigrării, care a cunoscut în ultimele zile o evoluție dramatică, se înregistrează o înrăutățire a stării de spirit a populației și o creștere a tensiunii interne. Sunt semnificative în acest sens următoarele fenomene:

2. Încercarea de constituire a unei opoziții, la scară națională, a rămas actuală, în ciuda interzicerii organizației „Noul Forum", printr-o decizie a Ministerului de Interne, numărul aderenților acestei grupări a crescut și este estimat în prezent la câteva mii. Autoritățile au avertizat pe inițiatorii mișcării, dar nu au adoptat măsuri coercitive. Duminică, 1 octombrie, s-a înregistrat la Berlin o nouă tentativă de înființare a unei organizații opoziționiste, denumită „Deschiderea democratică". Poliția a împiedicat pe participanți – în marea lor majoritate teologi, artiști etc. – să se adune într-o biserică din cartierul Pankow.

3. În ultimele săptămâni au fost elaborate diverse declarații (secția Uniunii Scriitorilor din Berlin, muzicienii și cântăreții etc.) care au fost adresate CC al PSUG, în care se cere discutarea deschisă a problemelor

care-i preocupă pe cetăţeni şi renunţarea la o „viziune triumfalistă asupra socialismului".

4. Au luat amploare demonstraţiile din oraşul Leipzig. Ieri, 2 octombrie, s-a desfăşurat în centrul acestui oraş una din cele mai mari demonstraţii cunoscută până acum în RDG. Numărul participanţilor a fost estimat la 10-15 000 de persoane. Demonstranţii au cerut, printre altele, legalizarea organizaţiei „Noul Forum" şi un dialog autentic între conducere şi popor.

La Berlin a avut loc duminica trecută o demonstraţie a unui grup de tineri, de solidarizare cu participanţii de la demonstraţia din 25 septembrie, tot în oraşul Leipzig, care au fost arestaţi şi condamnaţi (6-8 luni închisoare)

5. De la ziarişti apropiaţi ambasadei am aflat că în instructajele făcute de Secţia de propagandă a CC al PSUG se arată că, după 7 octombrie, urmează să se adopte „măsuri importante şi în privinţa circulaţiei persoanelor şi în alte domenii ale vieţii politice". Circulă insistent ideea că la conducerea PSUG există ideea adoptării unei hotărâri privind posibilitatea repatrierii pentru cetăţenii care nu au loc de muncă sau nu se pot acomoda în RF Germania.

6. Diplomaţii din ţările capitaliste se arată deosebit de interesaţi de unele declaraţii publice ale preşedintelui Partidului Liberal Democrat din RDG, Manfred Gerlach[99], care, în esenţă, a spus că „a contrazice şi a avea alte opinii nu echivalează cu o opoziţie". Se acordă o mare atenţie acestor declaraţii, întrucât Manfred Gerlach este vicepreşedinte al Consiliului de Stat, iar poziţia sa este interpretată ea o încercare a celorlalte partide din RDG de a căpăta un profil propriu. Manifestări similare s-au semnalat în rândurile Partidului Uniunea Creştin Democrată.

Marea majoritate a interlocutorilor din domeniul presei şi culturii consideră că RDG se află în prezent într-un moment de răscruce şi că s-a creat o situaţie nouă care nu mai poate fi stăpânită prin formulele şi metodele de până acum.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 2, f. 268-269.

[99] *Manfred Gerlach* (1928-2011), jurist şi om politic german. Secretar General (1954-1967) şi preşedinte al Partidului Liberal Democrat (1967-1990); adjunct al preşedintelui Consiliului de Stat al RDG (1949-1989). Preşedinte al Consiliului de Stat (6 dec. 1989-5 apr. 1990).

98

TELEGRAMĂ A AMBASADEI ROMÂNE LA BUDAPESTA CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND SITUAŢIA INTERNĂ ÎN AJUNUL CONGRESULUI PMSU

3 octombrie 1989, Budapesta, ora 20.30

Tovarăşului Constantin Oancea [adjunct al ministrului],
Tovarăşului Lucian Petrescu [director-DR I]

Din datele pe care le-am obţinut recent, precum şi din urmărirea poziţiei pe care se situează diferite grupuri politice din PMSU în preajma Congresului, reţinem că în ultimul timp se conturează ideea transformării, la congres, a partidului, dar într-o forţă de stânga, credincioasă construirii în continuare a socialismului în Ungaria. La nivelul conducerii PMSU se apreciază că într-adevăr situaţia internă a partidului este complicată, că masa de membri este nemulţumită de conducerea PMSU şi se poate aştepta ca la congres aceştia să critice aspru pe membrii din conducerea partidului. Singurul care se mai bucură la ora actuală de prestigiu este R. Nyers, apreciindu-se că el va continua să rămână în conducerea PMSU. Sunt foarte multe semne de întrebare în legătură cu restul persoanelor din CC şi CPE al PMSU.

După aprecierile lui G[yörgy] Fejti, Secretar CC, membru CPE, situaţia actuală din partid este nesigură, cu toate că există preocupări pentru punerea de acord a deosebirilor de păreri. Cu toate acestea, însă, trebuie avut în vedere că ar putea avea loc şi serioase încercări de scindare. Una din problemele importante, controversate, la nivelul conducerii partidului, este cea legată de aprecierea ce se dă trecutului. Între conducătorii PMSU este în prezent o competiţie în a dezavua cât mai mult perioada trecută. G. Fejti susţine că trecutul nu poate fi dezavuat complet, recunoscând însă că actualul model de construcţie socialistă şi-a epuizat toate resursele. El nu este adeptul realizării unei unităţi artificiale a partidului, dar totuşi Ungaria nu poate săvârşi greşeala ca PMSU să se scindeze. Din numeroasele exemple europene, rezultă că partidele care s-au scindat au ajuns la periferia societăţii. G. Fejti a apreciat că la apropiatul Congres caracteristica principală va fi cumpătarea, chiar şi în condiţiile în care vor fi prezente şi „primadonele politice, aceia care se pregătesc pentru marea ascensiune".

La rândul ei, „Mişcarea unităţii pentru reînnoirea PMSU“ (din care face parte şi János Berecz), în cadrul şedinţei din 2.10.89 cu grupul de delegaţi pentru Congres, şi-a stabilit ca deviză şi obiectiv de realizat de către Congres: „Dăltuirea bazelor unui partid de masă, de stânga, care să fie despovărat de extreme şi care – pe baza dezbaterilor – să constituie un program şi un centru angajat la reforme“.

Tot la 2.10.89 a avut loc şi o întâlnire a 15 organizaţii PMSU credincioase construcţiei socialiste şi a reprezentanţilor „Platformei PMSU“ (a lui R. Ribanski). Au luat cuvântul József Szigeti, academician, preşedintele Societăţii „Karl Marx“, şi Frigyes Puja, fost ministru de Externe, deputat în Parlament.

Din luările de cuvânt, am reţinut criticile foarte severe la adresa principalelor documente care vor fi dezbătute la congres (cel cu evaluarea trecutului PMSU şi cel cu proiectul de program). După părerea vorbitorilor, în Ungaria construcţia socialismului este în pericol. Restaurarea capitalismului a devenit un pericol real. Numai prin întărirea PMSU şi unitatea sa, poate fi oprit acest proces. Participanţii au dezavuat greşelile dogmatismului şi birocratismului din trecut, dar consideră necesară şi posibilă reînnoirea partidului şi acţiunea acestuia în direcţia construcţiei socialiste. Actuala politică ungară duce ţara spre un faliment economic şi o tragedie socială.

În privinţa politicii externe ungare, vorbitorii au subliniat că „nu este permis ca, pentru moment, aceasta să fie pusă în slujba unor obiective economice şi astfel să se facă concesii atmosferei naţionaliste, întrucât deja ne ameninţă un real pericol de a ne izola în comunitatea ţărilor socialiste“.

S-a apreciat că trebuie păstrate, cu orice preţ, caracterul comunist şi unitatea PMSU. Într-o recentă declaraţie făcută ziarului „Rudé Právo“ din RSC, Gyula Thürmer, consilierul pentru probleme de politică externă al Secretarului General al PMSU, a apreciat că apropiatul Congres al PMSU va însemna o cotitură pentru partid. Între timp se impune păstrarea unităţii acestuia şi formarea unui partid de stânga, care să înglobeze valorile mişcării muncitoreşti social-democrate şi comuniste. După părerea lui Thürmer, numai în acest fel PMSU va putea rămâne un partid de masă şi va putea câştiga alegerile parlamentare. În interiorul PMSU, în prezent, acţionează diferite forme politice. Unii doresc un socialism şi comunism de tip vechi şi formează o extremitate a PMSU. Cealaltă extremitate solicită, în schimb, schimbarea

orânduirii sociale. Marea majoritate în partid o constituie însă aceia care doresc socialismul, pe calea reformelor politice şi economice. Din această cauză, în partid şi la nivelul conducerii există o mare dispută. Cea mai controversată problemă este acum aceea dacă este nevoie de schimbare de model sau de sistem. În opinia lui G. Thürmer, Ungaria nu are voie să se retragă nici din Tratatul de la Varşovia şi nici din CAER. Trebuie făcută, însă, mai eficientă colaborarea cu ţările frăţeşti. Acest lucru nu exclude, însă, realizarea relaţiilor cu CEE şi, în general, cu Europa Occidentală. Politica externă ungară trebuie, deci, să aibă două direcţii, dar sunt în PMSU şi asemenea persoane care văd viitorul Ungariei în mod unilateral, numai prin relaţii cu Occidentul.

G. Thürmer apreciază că relaţiile din ultima vreme dintre ţările socialiste au început să se deterioreze, în primul rând ca urmare a faptului că fiecare încearcă să construiască, în viitor, un socialism conform specificului său. Nu trebuie însă uitat că încercările de paşi suverani au efecte sensibilizatoare şi asupra vecinilor. Referindu-se la K. Grósz, G. Thürmer a menţionat că Secretarul General al PMSU reprezintă acele forţe din partid care sunt îngrijorate de soarta socialismului dar, în acelaşi timp, acţionează pentru reînnoire.

(Ss) IOAN CHIRA

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 6, f. 31-33.

99

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOŞTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA PRAGA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND CONVORBIRILE GERMANO-CEHOSLOVACE ASUPRA SITUAŢIE REFUGIAŢILOR EST-GERMANI

4 octombrie 1989, Praga, ora 08.45

Tovarăşului Ion Stoian, Secretar al CC al PCR,
Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului

În completare la telegrama noastră nr. 051 933, vă informăm că, în seara zilei de 3 octombrie a.c., Cancelarul RFG, H. Kohl[100], a avut o

[100] *Helmuth Kohl* (1930-2017), om politic german. Preşedinte al Partidului Creştin-Democrat (1973-1998); Cancelar (1982-1998).

convorbire telefonică cu L. Adamec[101], președintele guvernului RSCS, în legătură cu situația cetățenilor RD Germane, care s-au refugiat la Ambasada RFG din Praga (în seara zilei de 3 octombrie peste 4 000 persoane în incinta ambasadei și peste 1 500 persoane în fața ambasadei).

L. Adamec a dat asigurări că, în baza înțelegerii dintre guvernele RSCS și RDG, cetățenilor RDG li se va permite să plece în RFG, așa cum s-a procedat în noaptea de 30 septembrie-1 octombrie a.c. Trenurile cu refugiați vor trece în RFG pe teritoriul RD Germane.

Guvernul RDG și guvernul RSCS au convenit că, începând cu data de 3 octombrie, orele 18.00, între cele două țări se suspendă temporar prevederile privind călătoriile cetățenilor RDG în RSCS fără viză specială de intrare.

Ca urmare a acestui fapt, în noaptea de 3-4 octombrie a.c. au trecut în Cehoslovacia numai 36 persoane, toate numai în interes de serviciu.

În seara zilei de 3 octombrie, MAE cehoslovac a remis o notă de protest ambasadorului RFG la Praga în legătură cu acceptarea refugierii cetățenilor RD Germane pe teritoriul ambasadei. S-a subliniat că partea cehoslovacă cere cu hotărâre ca Ambasada RFG să își desfășoare activitatea conform normelor de drept internațional și Convenției de la Viena privind statutul misiunilor diplomatice.

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 34-35.

100

TELEGRAMĂ ALUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND POZIȚIA ADMINISTRAȚIEI AMERICANE FAȚĂ DE PROBLEMA REFUGIAȚILOR EST-GERMANI

4 octombrie 1989, Washington, ora 22.00

Tovarășei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarășului Ilie Șimon, director-DR V

[101] *Ladislav Adamec* (1926-2007), om politic cehoslovac. Membru al CC (1966), al Prezidiului CC-PCCS (1987-1989). Prim-Ministru al RS Cehe (20 mart.1987-12 oct. 1988) și al RS Cehoslovace (12 oct. 1988-10 dec. 1989). Secretar General (20 dec. 1989) și Președinte al PCCS (mart.-dec. 1990); membru al Parlamentului federal (1990-dec. 1992), apoi s-a retras din viața politică.

În legătură cu poziția oficială a SUA privind cetățenii RDG care au emigrat în RFG prin Ungaria și Cehoslovacia, vă informăm următoarele:

Purtătorul de cuvânt al Departamentului de Stat a declarat, la 3 octombrie a.c., că „principala cauză a situației create este dată de faptul că persoanele respective nu vor să trăiască în RDG". SUA apreciază că, pentru a fi înlăturate condițiile care au făcut ca „un număr atât de mare de oameni să treacă în Vest", este necesar ca [sic!] „conducerea RDG să instituie reforme vizând realizarea unui sistem politic și economic care să satisfacă cerințele populației".

SUA subliniază că soluționarea pe „termen lung" a situației cere ca în RDG să fie aplicate „reforme politice și economice".

Asistentul Secretarului de Stat pentru problemele europene, Raymond Seitz[102], într-o depoziție făcută în fața Subcomitetului pentru Europa al Camerei Reprezentanților, a arătat că „el nu poate exclude o explozie politică în RDG dacă conducerea acestei țări nu acționează pentru deschiderea sistemelor ei politice și economice rigide".

Întrebat de către membri ai Subcomitetului ce s-ar putea întâmpla dacă guvernul est-german „continuă să se opună schimbărilor", R. Seitz a răspuns că „tocmai în dimineața respectivă a luat notă de faptul că la Leipzig a avut loc o manifestație la care au participat 10 000 de persoane".

Comentatorii politici de la Washington remarcă faptul că luările de poziție menționate reprezintă o „îndepărtare de la abordarea, în general rezervată, de până acum a Administrației Bush față de Europa Răsăriteană".

În acest context, sunt prezentate și alte considerații și aprecieri făcute de oficialități de la Casa Albă și Departamentul de Stat, în care se fac evaluări asupra modului în care Uniunea Sovietică „percepe" politica SUA în Europa Răsăriteană. Se arată astfel că „sovieticii privesc tot mai mult situația din Europa răsăriteană în același mod ca și americanii, respectiv consideră că reformele sunt necesare pentru stabilitatea în această regiune; de aceea, noi suntem stimulați să încurajăm procesul de reforme".

[102] *Raymond G.H. Seitz* (1940-), diplomat american (din 1966). Asistent al Secretarului de Stat pentru Europa și Canada (8 aug. 1989-30 apr. 1991). Ambasador la Londra (1991-1994).

În ce privește situația concretă legată de cetățenii est-germani, experți de la Departamentul de Stat arată că este „evident asentimentul Uniunii Sovietice" în rezolvarea acestei probleme, sovieticii încercând prin aceasta „să trimită RDG-ului un mesaj care arată că plecarea cetățenilor săi subliniază necesitatea ca guvernul est-german să se alăture grupului reformist".

O oficialitate americană apreciază, pe de altă parte, că „sovieticii înțeleg că SUA nu încearcă să exploateze nici un semn de tulburare sau de slăbiciune în Europa răsăriteană, astfel că URSS poate să acorde acestor țări un anumit grad de libertate, cu condiția ca ele să respecte interesele de securitate ale Uniunii Sovietice".

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 3, f. 228-229.

101

TELEGRAMĂ A LUI VASILE PUNGAN,
AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA SOFIA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
PRIVIND SCRISOAREA CRITICĂ A LUI STANKO TODOROV, PREȘEDINTELE ADUNĂRII NAȚIONALE A RP BULGARIA, TRIMISĂ CONDUCERII PARTIDULUI COMUNIST BULGAR,
DESPRE PROCESUL DE RESTRUCTURARE A VIEȚII SOCIAL-POLICE ȘI ECONOMICE

6 octombrie 1989, Sofia, ora 14.00

Tovarășului Lucian Petrescu [director-DR I]

Potrivit informațiilor pe care le deținem, Stanko Todorov[103], președintele Adunării Naționale a Bulgariei, a adresat recent Biroului Politic al CC al PCB o scrisoare în care își exprimă insatisfacția față de faptul că procesul de restructurare a vieții social-politice și economice se desfășoară prea lent, că nu se constată progrese pe calea democratizării, aplicării principiilor autoconducerii și autofinanțării și a creșterii

[103] *Stanko Todorov* (1920-1996), om politic bulgar. Prim-Ministru (1971-1981). Președinte al Adunării Naționale (16 iun.1981-17 iul. 1990), între 6-17 iul 1990 fiind și în funcția de Președinte al Bulgariei.

reale a atribuțiilor organelor locale, că se amână în mod nejustificat modificarea Constituției, ș.a.

În mod deosebit, el s-a referit la faptul că, în condițiile în care țara este condusă prin hotărâri adoptate la ședințe închise ale Biroului Politic al CC al PCB, prin decrete ale Consiliului de Stat și prin acte normative elaborate de Consiliul de Miniștri, Parlamentul este redus la rolul de mașinărie de adoptat legi, ceea ce constituie o încălcare a hotărârilor Congresului al XII-lea al PCB și a altor documente de partid privind sporirea participării maselor și a organelor alese de acestea la elaborarea politicii interne și externe.

Circulă ideea că Stanko Todorov va fi schimbat în curând din funcția pe care o deține.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 32.

102

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOȘTEAN,
AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PRAGA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
PRIVIND PUBLICAREA UNEI CORESPONDENȚE A CTK DESPRE CUVÂNTAREA SECRETARULUI GENERAL AL PCR LA CONSFĂTUIREA ORGANIZATĂ DE CC-PCR
DESPRE PROBLEMELE ECONOMICE ALE ROMÂNIEI

7 octombrie 1989, Praga, ora 14.30

Tovarășului Ion Stoian, Secretar al CC al PCR,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului

Sub titlul *Există pericolul unei grave rămâneri în urmă – Nicolae Ceaușescu cu privire la problemele economice ale României*, ziarul „Rudé Právo" din 7 octombrie a publicat următoarea relatare a corespondentului CTK la București:

În primele nouă luni ale acestui an, economia românească nu a îndeplinit toate sarcinile planificate și, într-o serie de domenii importante, se înregistrează o gravă rămânere în urmă. Asupra acestui lucru a atras atenția Nicolae Ceaușescu, reprezentantul suprem al României, în cadrul consfătuirii privind problemele economiei românești, pe

care a organizat-o joi CC al PCR. Despre consfătuire a informat presa română de vineri.

Nicolae Ceaușescu a arătat în mod concret că, între altele, nu se îndeplinește planul la extracția de petrol, cărbune și materii prime, în chimie, metalurgie, industria construcțiilor de mașini, industria ușoară, la comerțul exterior și în industria alimentară. Nu este corespunzătoare nici creșterea productivității muncii. Deficiențe grave se manifestă în domeniul cheltuielilor de producție și în transporturi.

Reprezentantul român a criticat cu asprime organele financiare și bancare, pentru faptul că nu acordă atenția cuvenită controlului banilor cheltuiți, contribuind prin aceasta la apariția multor probleme. A atras atenția deosebit de energic asupra necesității de a se îndeplini cu prioritate sarcinile de export, care trebuie să fie în continuare prioritare în vederea asigurării resurselor financiare pentru importul materialelor și materiilor prime importante. Nicolae Ceaușescu a apreciat recolta pe acest an ca foarte bună, fiind practic mai mult decât dublă, la toate culturile, comparativ cu anul anterior.

În legătură cu aceasta, Nicolae Ceaușescu a subliniat necesitatea asigurării unei bune aprovizionări a populației cu produse alimentare și bunuri de consum. Totodată, a criticat cu fermitate industria energetică, deoarece centralele pe cărbune nu funcționează nici cu 50% din puterea instalată, și a cerut schimbarea rapidă a situației. În partea finală a cuvântării, Nicolae Ceaușescu a menționat că, încă din 1982, România a apreciat teza privind dictatura proletariatului ca fiind greșită, deoarece clasa muncitoare nu folosește în niciun caz metodele dictatului, ci asigură cea mai largă democrație. Totodată, a spus că este eronat să se considere că PCR este „partid de stat". În România, sarcinile partidului și statului sunt separate și partidul nu înlocuiește organele de stat. Reprezentantul român a subliniat în continuare că în țara sa nu există loc pentru așa-numita piață liberă, deoarece acesta nu ar fi un pas înainte, ci înapoi. În legătură cu aceasta, a evidențiat faptul că unele țări socialiste, care introduc elementele economiei de piață, se confruntă cu inflația, creșterea prețurilor și șomajul.

Televiziunea cehoslovacă a informat în cadrul telejurnalului din 6 octombrie asupra consfătuirii de lucru a CC al PCR, prezentând alineatul 2 al relatării din „Rudé Právo", completat cu fraza: „Nicolae Ceaușescu a subliniat că în țara sa nu există loc pentru așa-numita piață liberă, deoarece acesta nu ar fi un pas înainte, ci un pas înapoi".

Transmiterea textului menționat a fost însoțită de prezentarea portretului tovarășului Nicolae Ceaușescu, Secretar General al PCR, Președintele RS România.

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 61-62.

103

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND LUCRĂRILE CONGRESULUI EXTRAODINAR AL PARTIDULUI MUNCITORESC SOCIALIST UNGAR

7 octombrie 1989, Budapesta, ora 19.10

Tovarășului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe],
Tovarășului Constantin Oancea [adjunct al ministrului]

1. Vă informăm că, la 6 octombrie a.c., s-au deschis la Budapesta lucrările Congresului extraordinar al PMSU. La congres participă 1 279 de delegați, din rândul cărora 72% sunt intelectuali și numai 3,3% muncitori. Dintre delegați, 87,5% nu au mai participat la alte congrese sau conferințe PMSU.

La lucrările congresului nu au fost invitate delegații străine. Participă numai ambasadorii țărilor socialiste din Europa, precum și ambasadorul RP Chineze. După intonarea imnului național, a luat cuvântul Ormoș Mária, academician, membră a Comitetului Politic Executiv al CC al PMSU, Rectorul Universității din Pécs, care a făcut o succintă prezentare a importanței evenimentelor din perioada 1848-1849, pentru Ungaria, și a celor 13 martiri de la Arad Menționăm că, în cuvântul său, Ormoș Mária nu a făcut nici un fel de referiri la adresa țării noastre.

2. După aprobarea ordinii de zi a Congresului, precum și a procedurilor de lucru, a luat cuvântul Rezső Nyers, care a făcut o introducere politică la materialele supuse spre dezbatere congresului. Vorbitorul a subliniat că „odată cu schimbările care au loc în cadrul societății ungare, se încheie și rolul istoric al PMSU. Acum avem nevoie de un partid nou, dar care să nu continue politica PMSU". După părerea sa,

noul partid „nu poate fi comunist, întrucât acesta, față de perioada anterioară, trebuie să reprezinte interesele celor ce muncesc pe o arie mai largă și nu poate să fie nici social-democrat, deoarece activitatea acestuia trebuie să fie mai cuprinzătoare decât înțelesul clasic. Noul partid, de stânga, trebuie să se angajeze mai puternic în realizarea reformelor în toate domeniile. În acest partid nu vor avea loc carieriștii, acele persoane care doresc să folosească partidul pentru a-și menține pozițiile".

În continuare, a luat cuvântul Károly Grósz, care a făcut o introducere verbală la raportul privind activitatea partidului în perioada până la congres. Secretarul General s-a pronunțat pentru necesitatea reînnoirii PMSU, arătând că „partidul trebuie să fie o mișcare socialistă de stânga, o uniune a curentelor existente în sânul său, care să aibă la bază platforma care va fi adoptată de congres. Eu sunt pentru un partid reînnoit și alături de o nouă unitate a acestuia". Imre Pozsgay a făcut, în cuvântul său, câteva considerații referitoare la programul de viitor al partidului, subliniind necesitatea creării unui nou partid pe baze socialiste. Totodată, vorbitorul a criticat vechea conducere și politica promovată de aceasta, făcând-o responsabilă pentru situația economică și politică în care se află țara.

3. În continuare, în cursul zilei de 6 octombrie a.c. au luat cuvântul reprezentanții platformelor din cadrul partidului, precum și reprezentanții grupelor de delegați pe județe, ai grupelor de delegați din ministerele Apărării, Internelor, Afacerilor Externe și Trupelor de Grăniceri, din care rezultă următoarele principale aspecte:

Reprezentantul platformei reformiste (gruparea lui I. Pozsgay) a susținut că noul partid trebuie să se alcătuiască pe fundamentul PMSU. Lichidând cu trecutul său istoric, ar putea să-și câștige rolul de lider, ar putea să se elibereze de povara trecutului și ar putea deveni un partener credincios al forțelor democratice, atât în țară, cât și peste hotare. În același timp, noul partid trebuie să-și împletească destinul cu cei 15 milioane de maghiari.

Reprezentantul platformei democrat-populare a susținut că noul partid trebuie să fie un partid de mase și nu un partid al elitelor. Să fie o organizație democratică construită de jos în sus. După aprecierea acestuia, PMSU este incapabil să-și controleze propriul său guvern și influența sa scade tot mai mult.

Reprezentantul reformei *Alianței pentru reînnoirea PMSU* (platforma lui János Berecz) a subliniat că platformele și curentele din

interiorul partidului trebuie să se ocupe pentru asigurarea unității și compromisului dintre acestea. În același timp, trebuie să abdice de la unele poziții. Reprezentantul grupării delegaților tineri a arătat că majoritatea tinerilor s-au îndepărtat de PMSU, care le-a înșelat în două rânduri așteptările. Prima dată că nu le-a spus adevărul cu trecutul, iar a doua oară lipsindu-i de o perspectivă.

Reprezentantul județului Csongrád a susținut că acel partid [care] va câștiga sprijinul provinciei [va fi cel] care va veni în sprijinul acesteia, prezentând un program de ieșire din criză. O bună șansă ar putea avea-o PMSU reînnoit.

Reprezentantul județului Bács-Kiskun a declarat că a venit la acest congres cu ultima speranță că, prin crearea unui nou partid, se va reuși înfăptuirea democrației statului legislativ și a socialismului.

Reprezentantul județului Békés a arătat că nu există altă posibilitate decât aceea de a alcătui noul partid, întrucât PMSU va suferi o înfrângere catastrofală în alegeri și aceasta ar putea să însemne pentru gândirea de stânga un eșec de câteva decenii.

Reprezentantul județului Borsod[-Abaúj-Zemplén] a subliniat că muncitorimea susține reformele, însă respinge scindarea partidului.

Reprezentantul organizației de partid din Capitală a arătat că este nevoie de reforme radicale, de un partid socialist de stânga.

Reprezentantul armatei a menționat că militarii care au servit mai multe decenii partidul, poporul, care au înfăptuit rolul de conducător al partidului, cu greu ar putea ierta ca, într-o situație mai dificilă, ca aceea din prezent, acesta să abandoneze rolul său conducător.

Reprezentantul trupelor de grăniceri, vorbind despre propunerea de schimbare a denumirii partidului, a arătat că problema esențială o constituie conținutul activității partidului și nu denumirea acestuia. Cei care l-au delegat la congres sunt pentru păstrarea actualei denumiri a partidului, întrucât schimbarea acesteia ar putea crea confuzii la viitoarele alegeri parlamentare. În niciun caz, nu vor accepta ca armata să devină un instrument înarmat în lupta dintre partide și condamnă amenințările, ca de exemplu cele împotriva comunismului sau URSS.

Se semnalează că în rândul delegaților s-au întreprins acțiuni pentru sprijinirea candidaturii lui Rezső Nyers la viitoarea funcție de președinte.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 6, f. 48-52.

104

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND ÎNFIINŢAREA PARTIDULUI SOCIALIST UNGAR

7 octombrie 1989, Budapesta, ora 23.30

Tovarăşului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe],
Tovarăşului Constantin Oancea [adjunct al ministrului]

Vă informăm că, în cadrul lucrărilor Congresului din cursul după-amiezii de sâmbătă, 7 octombrie a.c., orele 20.30, a fost aprobată înfiinţarea Partidului Socialist Ungar, cu 1 081 de voturi pentru, 151 împotrivă şi 39 abţineri, prin încetarea activităţii PMSU.

La baza înfiinţării noului partid a stat o hotărâre de compromis, elaborată şi propusă de două din cele şase platforme create în timpul lucrărilor Congresului (platforma *Alianţa Reformei* şi platforma *Democraţiei Populare*). Proiectul acestei hotărâri (de compromis) a fost prezentat Congresului de către Rezső Nyers, care a subliniat că prin adoptarea acestui document se încheie în Ungaria epoca Partidului Muncitoresc Socialist Ungar. Noul partid se dezice de rămăşiţele staliniste şi de greşelile comise în perioada existenţei PMSU. De asemenea, acesta pune capăt politicii înguste de clasă şi renunţă la principiul centralismului democratic. Noul partid se consideră moştenitorul eforturilor reformatoare din cadrul PMSU.

Partidul Socialist Ungar va dezvolta şi promova relaţii de colaborare cu partidele comuniste reformatoare, cu partidele socialiste şi social-democrate şi se va afilia la mişcarea socialistă internaţională.

Hotărârea de înfiinţare a noului Partid Socialist Ungar prevede ca, imediat după încheierea Congresului, să treacă la alcătuirea organizaţiilor de bază ale partidului, prin primirea acelor membri de partid care acceptă, sub semnătură, noul statut şi programul partidului.

Această operaţiune urmează să se încheie până la 31 octombrie a.a, iar până la 10 noiembrie să se constituie noile organizaţii de bază ale partidului, alegerea organelor conducătoare şi înmânarea noilor carnete de partid.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 6, f. 53-54.

105

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BERLIN, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND SITUAŢIA POLITICĂ INTERNĂ DIN RD GERMANĂ

9 octombrie 1989, Berlin, ora 14.30

În legătură cu situaţia politică internă din RD Germană, informăm următoarele:

1. În ziua de 7 octombrie, în jurul orelor 16.00, când nu se încheiase încă programul oficial al festivităţilor organizate cu prilejul aniversării jubiliare a RDG, în centrul oraşului Berlin a apărut o demonstraţie spontană susţinută în special de tineret, care după câteva ore a căpătat proporţii considerabile. Câteva mii de demonstranţi au încercat să se apropie de Palatul Republicii, unde tocmai avea loc recepţia festivă la care erau prezente toate delegaţiile din străinătate. Ei scandau lozinci în care cereau „libertate, reforme, democraţie, legalizarea organizaţiei Noul Forum" etc.

Totodată, participanţii scandau numele lui Gorbaciov şi purtau pancarte cu lozinci de genul „a învăţa de la Uniunea Sovietică înseamnă a învăţa să învingi", care cu ani în urmă se întâlnea peste tot, dar care, în ultimul timp, a fost scoasă din propaganda RDG.

Nu s-au strigat lozinci antisocialiste.

Demonstranţii au cântat cântecele politice obişnuite în RDG, inclusiv „Internaţionala".

Organele de ordine au blocat marşul demonstranţilor spre Palatul Republicii, dar, într-o primă fază, nu au recurs la forţă. Ulterior, când demonstraţiile s-au extins şi în alte zone ale oraşului, mai ales în preajma unor biserici evanghelice, poliţia a intervenit cu mijloace mai ferme şi a operat arestări. Tulburările au durat până noaptea târziu şi au continuat şi în ziua de 8 octombrie seara, în cartierul Prenzlaueb Berg (centrul oraşului a fost, duminică, complet blocat de armată şi poliţie); s-au semnalat demonstraţii similare în numeroase oraşe din provincie: Leipzig, Dresda, Potsdam, Jena, Plauen etc.

Agenția de știri AND a difuzat o scurtă știre, sub titlul *Perturbări ale serbărilor populare*, în care se arată că, la 7 octombrie seara, „huliganii, în cârdășie cu mijloacele de informare occidentale, au încercat să perturbe serbările populare ocazionate de aniversarea RDG".

Precizăm că, în perioada festivităților, s-au înregistrat și alte incidente: în timpul depunerii de coroane la Monumentul eroilor sovietici de către delegația condusă de Gorbaciov, un grup de cetățeni au scandat lozinca „*Ajută-ne Gorbaciov*".

2. Starea de spirit din rândul populației se caracterizează prin iritare și tensiune. Din informațiile pe care le deținem, această atmosferă de nemulțumire s-a extins și în rândul diverselor organizații și chiar în rândurile membrilor de partid. Am informat anterior despre inițiativa unor organizații (scriitori, cântăreți, pictori) care s-au adresat conducerii PSUG cu declarații în care se cer înnoiri, dialog cu poporul etc. O rezoluție asemănătoare a adoptat recent și Academia de Arte a RDG. Toate aceste acțiuni au rămas fără răspuns. De curând a apărut și un alt fenomen: mulți cetățeni și-au declarat retragerea din „grupele de luptă muncitorești" (gărzile patriotice) motivând că aceste formații au fost create pentru a apăra patria împotriva imperialismului și nu pentru a oprima acțiunile cetățenești.

3. Organizația „Noul Forum" își desfășoară în continuare activitatea, în ciuda faptului că a fost interzisă de Ministerul Securității Statului.

Pe mai multe planuri, inclusiv în justiție, s-au făcut întâmpinări pentru anularea decretului de interdicție a acestei organizații.

La 8 octombrie a.c., într-un orășel din nordul Berlinului a fost constituit Partidul Social-Democrat. Inițiatorii (un grup de 80-100 persoane, având în frunte un istoric) au declarat că acest partid va avea o orientare tradițională social-democrată și ecologistă. Fondatorii intenționează sa formuleze o cerere de aderare la Internaționala Socialistă.

4. În cercurile ziariștilor am înregistrat o vizibilă dezamăgire în legătură cu faptul că Erich Honecker, în cuvântarea de la adunarea festivă, nu a lăsat să se întrevadă nici un fel de înnoiri în viața social-politică internă. Se consideră ca presiunea mișcării protestatare poate duce chiar la o rigidizare a atitudinii autorităților, cel puțin într-o primă fază, până când conducerea PSUG va discuta și hotărî ce măsuri să adopte în actuala situație tensionată.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 2, f. 286-288.

106

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, REFERITOARE LA ALEGEREA CONDUCERII PARTIDULUI SOCIALIST UNGAR

9 octombrie 1989, Budapesta, ora 23.55

Tovarășului Ion Stoian [Secretar al CC-PCR],
Tovarășului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe]

Vă informăm că, în seara zilei de azi 9.10.89, în cadrul congresului s-a ales conducerea Partidului Socialist Ungar, alcătuită dintr-un Prezidiu format din 25 persoane.

În funcția de președinte al partidului a fost ales Rezső Nyers, cu o mare majoritate de voturi.

În legătură cu stabilirea organelor de conducere, au avut loc mari controverse între R. Nyers, pe de o parte, și I. Pozsgay, M. Németh, G. Horn, de cealaltă parte. Deși în noul statut al partidului sunt prevăzute două posturi de vicepreședinți și unul de secretar executiv, din cauza divergențelor dintre cei patru amintiți mai sus, posturile respective nu au mai fost ocupate.

Dintre vechii membri ai Comitetului Politic Executiv al PMSU, au fost aleși în noul Prezidiu al PSU: Miklós Németh, președintele Consiliului de Miniștri, Imre Pozsgay, ministru de stat, Gyula Horn, ministrul Afacerilor Externe, Kovács Jenő, fost Secretar al CC al PMSU, Hámori Csaba, Prim-secretar al județului Pesta, Vastagh Pál, Prim-secretar al județului Csongrád, Imre Nagy, Prim-secretar al DEMIZ (Uniunea Tineretului Democrat Ungar) și Ormos Mária, Rectorul Universității din Pécs.

În afara Prezidiului, au mai fost alese două comisii: una de conciliere și alta de revizie. Președinții acestor comisii nu fac parte din Prezidiul partidului. Imre Pozsgay a fost propus să candideze pentru funcția de Președinte al Republicii, din partea PSU.

Vom reveni cu o informare mai cuprinzătoare privind organizarea și desfășurarea Congresului.

Propunem să se analizeze oportunitatea transmiterii unei telegrame de felicitare din partea tovarășului Nicolae Ceaușescu, Secretar General al Partidului Comunist Român, noului Președinte al Partidului Socialist Ungar, Rezső Nyers.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 6, f. 59-60.

107

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND DIFUZAREA DE CĂTRE RADIO KOSSUTH A EMISIUNII *ALTERNATIVE ALE ROMÂNIEI* CU ACCENT PE SITUAȚIA ȘI VIITORUL MINORITĂȚII MAGHIARE

10 octombrie 1989, Budapesta, ora 14.00

Tovarășului Constantin Oancea [adjunct al ministrului],
Tovarășului Lucian Petrescu [director-DR I]

Vă informăm că la 9.10.89, orele 20.00, Radio Kossuth a transmis o emisiune (de 50 minute) intitulată *Alternative ale României*. Emisiunea – sub formă de masă rotundă – a fost organizată de redacția ziarului „Informații despre Ardeal" din Ungaria. Au participat Pál Bodor – scriitor, provenit din România, Csaba Böjte – redactor al ziarului de mai sus, Claude Karnoouh – antropolog francez, Michael Shafir – politolog, de la „Europa Liberă", Schöpflin György – profesor la Școala Economică din Londra, și Imre Szokai – adjunct șef de secție la CC al PSU. Discuțiile au fost conduse de Humperlich András, lucrător la ziarul amintit.

În cadrul emisiunii, s-a încercat să se facă o analiză a situației politice, economice și sociale actuale din România, prin prisma evoluției istorice a societății românești. S-a făcut o prezentare critică a situației actuale din România și, în general, a realităților românești de după 1944, dar, în special, din 1965 și până în prezent. Scopul principal urmărit a vizat, însă, situația maghiarilor din Transilvania, viitorul acestora, perspectiva conviețuirii populației maghiare cu cea românească.

Pál Bodor a mai arătat că perspectiva maghiarilor din România este sumbră, întrucât conducerea României a pasat problema naționalității

maghiare la organele de securitate. În acest sens, România și-a format asemenea oameni din rândul naționalității maghiare pe care să-i folosească ca informatori și traducători. Aceștia cunosc puțin din cultura maghiară și nu pot fi folosiți ca intermediari utili, nu cunosc detalii despre tradițiile și cultura maghiară, așa cum a fost generația sa. I. Szokai a încercat să evidențieze că politica conducerii române actuale a reușit să câștige populația românească prin unele realizări meritorii, mai ales în politica externă (neparticiparea în 1968 la intervenția din RSC, „a scăpat" de ruși, independența economică) și că aceasta a introdus în politica PCR un pronunțat spirit naționalist.

C. Karnoouh și M. Shafir au apreciat că „unele acțiuni de politică externă românească nu trebuie considerate ca realizări ale ei, ci mai degrabă ca speculații și reușite de moment, și ca un fel de reacție a Președintelui român față de pericolul ce-l paște de la reformele din Ungaria și Polonia" (au exemplificat cu 16.06.89, când, deși la Budapesta nu s-au făcut referiri la România, Președintele român a apreciat că ungurii s-au amestecat în problemele sale interne).

Faptul că în România nu există structuri de opoziție, I. Szokai a apreciat că acest lucru s-ar datora, în principal, evoluției istorice a societății românești, care nu are tradiție în această privință. În România există un fel propriu de opoziție față de conducere, care se manifestă prin atitudinea de pasivitate a populației și, în mod deosebit, a intelectualității. După părerea sa, este necesar să se continue contactele ungare cu intelectualii români, prin care să se explice realitățile ungare și a determina, astfel, populația română să înțeleagă că poporul ungur nu are intenții revizioniste și, în acest fel, să reușească apropierea și conviețuirea pașnică a lor, cu respectarea reciprocă a culturii. La ora actuală, în Transilvania nu există intelectualitate maghiară, dar nici română, deși acolo a existat o intelectualitate română care a avut o poziție proprie, diferită de aceea din Moldova și Muntenia. Regimul Ceaușescu a lichidat și această tentă de personalitate a intelectualității din Transilvania.

Toți vorbitorii au apreciat că evoluția evenimentelor din URSS va influența, mai devreme sau mai târziu, și viața politică din România. Menționăm că această emisiune va continua sub forma unui serial, pe teme antiromânești.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 6, f. 61-63.

108

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BERLIN, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND EVOLUŢIA SITUAŢIEI INTERNE DIN RD GERMANĂ

11 octombrie 1989, Berlin, ora 15.00

În legătură cu situaţia internă din RD Germană, informăm următoarele:

1. După demonstraţiile din zilele de 7, 8 şi 9 octombrie din Berlin şi numeroase oraşe din provincie, situaţia din RD Germană se menţine complexă şi tensionată. Între timp, mijloacele de informare din RDG au confirmat indirect că aria de răspândire a demonstraţiilor a fost mult mai mare decât s-a anunţat iniţial. În afara unor oraşe în care mai de mult timp există un potenţial opoziţionist (Leipzig, Dresda, Jena), tulburările s-au extins şi în alte zone (Magdeburg, Suhl, Arnstadt, Halle, Potsdam, Karl Marx-Stadt etc.). Deoarece printre demonstranţi, în marea lor majoritate tineri, s-au aflat şi elemente asociale, s-au înregistrat inevitabil brutalităţi şi acte de vandalism (în Dresda, Leipzig şi Potsdam). Cifra oficială a răniţilor: 106 poliţişti şi 46 demonstranţi. Nu s-au înregistrat victime.

2. Între timp, se fac auzite critici tot mai aspre, mai ales în rândul oamenilor de cultură, la adresa politicii de informare a PSUG şi a lipsei de dialog cu populaţia. Preşedintele Uniunii Scriitorilor, Hermann Kant, a publicat în ziarul organizaţiei de tineret „Junge Welt" o scrisoare deschisă, în care formulează critici vehemente la adresa mijloacelor de informare din RDG. El cere, printre altele, să se renunţe la atitudinea de autoelogiere, să se prezinte autocritic problemele cu care se confruntă societatea socialistă şi să se facă o analiză serioasă a motivelor pentru care s-a produs o emigrare în masă a cetăţenilor. El contestă teza „racolării şi ademenirii" de către RFG a acestor cetăţeni, care, în majoritatea covârşitoare, sunt crescuţi şi educaţi în anii socialismului. Declaraţii asemănătoare au făcut şi alţi scriitori cunoscuţi (Christa Wolf, Stephan Hermlin etc.).

3. Constatăm apariţia unor prime forme de dialog între autorităţile de partid şi de stat, Biserică şi grupările opoziţioniste. Primarul oraşului Dresda a primit o grupă de cetăţeni care contestă corectitudinea rezultatului alegerilor comunale de la 7 mai a.c. (99%). Instituirea unor alegeri democratice (se are în vedere modelul sovietic) reprezintă una din temele centrale ale revendicărilor grupurilor contestatare. Forţele mai radicale cer chiar ca viitoarele alegeri să se facă sub supravegherea ONU. Se apreciază că dialogul incipient între autorităţile de stat şi mişcările opoziţioniste a determinat caracterul complet paşnic al demonstraţiei din oraşul Leipzig din ziua de 9 octombrie a.c. (numărul estimat al participanţilor: peste 50 000). Înaintea acestei demonstraţii s-a dat citire, prin megafoane, unui apel semnat de reprezentanţi din conducerea regională de partid, oameni de cultură de mare reputaţie, cum este dirijorul Kurt Masur, demnitari ai Bisericii Evanghelice etc., în care populaţia era solicitată să nu se dedea sau să provoace acte de violenţă.

4. În rândul membrilor PSUG există o mare agitaţie şi nemulţumire. Din relaţiile apropiate ambasadei, am aflat că în şedinţele organizaţiilor de bază s-a cerut direct schimbarea actualei conduceri a PSUG, care nu ar mai fi capabilă să facă faţă situaţiei din ţară. Se cere o devansare a Congresului partidului. Din aceleaşi surse, rezultă că şedinţa Biroului Politic de ieri, 10 octombrie, a avut un caracter lărgit. Au fost invitaţi şi membri ai CC, mai ales din domeniile economic şi al vieţii spirituale. Se consideră că primele schimbări vor apare în propagandă şi mijloacele de informare.

5. Din contactele avute cu conducători de întreprinderi şi combinate, rezultă că conducerea RDG este preocupată de posibilitatea apariţiei unor mişcări în interiorul întreprinderilor şi instituţiilor (greve) care să destabilizeze situaţia economică. Din discuţiile avute cu directorul Combinatului chimic de la Pisteritz, membru al CC al PSUG, a rezultat că li s-a cerut de către conducere să întreprindă măsuri pentru evitarea unor conflicte de muncă. Aprecierile conducerii RDG, cu privire la posibilitatea apariţiei unor conflicte sociale, au la bază faptul că grupările protestatare nu au obţinut rezultatele scontate prin demonstraţiile de stradă şi că acestea şi-au propus să mărească presiunea prin organizarea de greve.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 2, f. 290-292.

109

TELEGRAMĂ A LUI VASILE PUNGAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA SOFIA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND ACTIVITATEA DE MODIFICARE A CONSTITUŢIEI RP BULGARIA

12 octombrie 1989, Sofia, ora 13.00

Tovarăşului Lucian Petrescu [director-DR I]

Potrivit informaţiilor pe care le deţinem, la indicaţia conducerii superioare bulgare, s-a trecut la pregătirea propunerilor de modificare a Constituţiei bulgare. Se are în vedere introducerea unor prevederi noi, vizând creşterea rolului Parlamentului (se preconizează să lucreze în sesiune permanentă) şi al consiliilor populare şi comunale. S-a indicat, de asemenea, să se reflecte noul sistem economic, îndeosebi a autoconducerii, autogestiunii şi autofinanţării, precum şi a obligaţiilor asumate în problematica drepturilor omului prin unele documente internaţionale.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia /1989*, vol. 3, f. 61.

110

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND NOI LUĂRI DE POZIŢIE ALE OFICIALITĂŢILOR DIN SUA FAŢĂ DE EVENIMENTELE INTERNE DIN RD GERMANĂ

12 octombrie 1989, Washington, ora 13.00

Tovarăşei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarăşului Ilie Şimon, director-DR V

În legătură cu poziţia SUA faţă de RDG, vă informăm că, purtătorul de cuvânt al Departamentului de Stat a declarat că: „americanii urmăresc evoluţiile din Republica Democrată Germană cu interes şi preocupare, iar SUA speră că guvernul est-german poate găsi voinţa de a

răspunde, în mod uman şi pozitiv, la dorinţa covârşitoare de schimbare a poporului". El a precizat că ambasadorul SUA la Berlin a prezentat acest punct de vedere oficialităţilor est-germane.

Pe de altă parte, purtătorul de cuvânt al Casei Albe a afirmat că Administraţia americană are prea puţine informaţii despre evenimentele interne din RDG pentru a „prezice ce se va întâmpla". În context, el a afirmat că: „SUA deploră represiunea, oriunde aceasta are loc, şi îi admiră pe cei care urmăresc libertăţi democratice de un fel sau altul. Rămâne de văzut cu exactitate ce se întâmplă pe plan intern în RDG, dar SUA îi susţin întotdeauna pe cei care luptă pentru mai multă libertate".

AMAE, fond *Telegrame. Washington /1989*, vol. 3, f. 273.

111

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BERLIN, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE DESPRE PRIMELE REACŢII LA DECLARAŢIA BP-PSUG PRIVIND INIŢIEREA UNUI PROGRAM DE RESTRUCTURARE A VIEŢII POLITICE INTERNE DE PARTID ŞI DE STAT

12 octombrie 1989, Berlin, ora 14.00

În legătură cu Declaraţia Biroului Politic al CC al PSUG, publicată astăzi 12 octombrie, transmitem primele reacţii şi aprecieri din sursă a Ambasadei cubaneze:

1. Declaraţia conducerii de partid a RDG, adoptată într-un moment critic în viaţa societăţii din această ţară, marchează începutul unei cotituri. Din păcate, acest document, care conţine un program incipient de acţiune, nu a fost rezultatul unei evoluţii firești, ci a fost adoptat în urma presiunilor externe şi interne. Desigur, se reafirmă valorile socialismului de pământ german, deoarece alternativa la o societate socialistă în RDG nu poate fi alta decât reunificarea Germaniei. PSUG nu poate accepta dezvoltări ca în Ungaria şi Polonia.

2. Cu toate acestea, documentul cuprinde concesii importante făcute grupurilor opoziţioniste, mai ales organizaţiei „Noul Forum": schimbarea politicii informaţionale (de fapt a propagandei), călătoriile în străinătate, aspectele ecologice, îmbunătăţirea ofertei de mărfuri etc. Primul

lucru care se va schimba se va vedea în mijloacele de informare. În acest domeniu în RDG s-a făcut într-adevăr greşeala de a menţine un mod de reflectare în roz a realităţii – fără critică şi autocritică. Chiar şi în Cuba, unde – datorită apropierii SUA – mijloacele de informare trebuie să fie mai militante, se publică mai deschis materiale autocritice.

3. O problemă deschisă rămâne în continuare atitudinea faţă de organizaţiile politice nou create. Declaraţia Biroului Politic lasă să se înţeleagă că acestea nu vor fi legalizate. Este mai mult ca sigur că nu se va accepta constituirea Partidului Social-Democrat, care a anunţat un program similar cu cel al Partidului Socialist Ungar. Unele prevederi (negarea rolului conducător al PSUG, economie de piaţă, sindicate libere) au caracter capitalist restaurativ. Dar cum se va proceda cu „Noul Forum", care doreşte înnoiri în cadrul societăţii socialiste, nu se ştie.

4. Declaraţia conducerii PSUG nu va duce la diminuarea activităţii grupărilor opoziţioniste. Acestea consideră chiar că au obţinut o victorie şi îşi vor intensifica acţiunile. Conducerea de partid şi de stat încearcă să le contracareze, printr-un dialog sporit cu Biserica evanghelică. Şansele de reuşită sunt scăzute, deoarece unele organizaţii nu mai au nevoie de protecţia bisericii şi acţionează autonom.

5. Pericolul izbucnirii unor greve este real. În unele întreprinderi s-au semnalat simptome greviste. Responsabilul muncitorilor cubanezi din regiunea Dresda a fost convocat la conducerea regională de partid, unde i s-a făcut următorul instructaj: dacă se va trece la întreruperi de muncă, angajaţii cubanezi să nu procedeze altfel decât muncitorii germani, fie că aceştia fac grevă sau nu.

6. Din surse ale aparatului de partid rezultă că la şedinţa Biroului Politic, la care au participat numeroşi invitaţi (după cum am mai semnalat) şi care a durat două zile, în cadrul unor dezbateri aprinse, i s-a cerut lui Erich Honecker să facă un raport amănunţit privind situaţia din ţară şi problema emigrării. Problemele fiind deosebit de urgente, se încearcă pregătirea şi convocarea Plenarei CC al PSUG într-un timp cât mai scurt, eventual încă în cursul acestei luni. Tot surse ale aparatului de partid ar fi afirmat că ideea de a pregăti din timp, în linişte, un urmaş pentru Erich Honecker, cum ar fi Egon Krenz[104], a fost părăsită. „Acum există mai mulţi candidaţi, bineînţeles inclusiv Krenz".

[104] *Egon Krenz* (1937-), om politic german, membru al PSUG din 1955. Membru al CC (1973) şi al BP (1983), Secretar al CC pentru probleme de securitate, a fost un colaborator apropiat al lui Erich Honnecker („tatăl meu adoptiv şi profesorul politic"); vicepreşedinte al Consiliului de Stat (1984-1989); ultimul Secretar General al PSUG (18 oct.-3 dec. 1989). Preşedinte al Consiliului de Stat (18 oct.-6 dec. 1989). După reunificarea Germaniei, avea să fie condamnat la $6^{1/2}$ ani de închisoare pentru rolul său în anii regimului comunist.

Momentul unei schimbări radicale în conducerea PSUG (pe care mass-media occidentală o prezintă ca iminentă) va depinde de evoluţia în continuare a situaţiei interne din RDG.

Părerile altor diplomaţi confirmă, în general, aprecierile prezentate mai sus.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 2, f. 296-298.

112

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BERLIN, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND MĂSURILE LUATE DE AUTORITĂŢILE RDG PENTRU LIBERALIZAREA CĂLĂTORIILOR ÎN STRĂINĂTATE ŞI A INFORMĂRII CETĂŢENILOR ÎN PROBLEMELE DE INTERES

13 octombrie 1989, Berlin, ora 18.00

În convorbirea avută cu adjunctul ministrului MAE, Ernst Krabatsch[105], acesta mi-a relatat că, după adoptarea Declaraţiei Biroului Politic, apărută în presa locală la 12.10 a.c., primele măsuri concrete care se vor lua se referă la călătoriile cetăţenilor în străinătate, în sensul liberalizării lor în continuare, şi la schimbarea orientării mijloacelor de informare. În acest al doilea domeniu, în ultimele zile a început o evoluţie spectaculoasă. La televiziune au început să fie reproduse interviuri cu cetăţeni din toate păturile populaţiei, care conţin referiri critice, inclusiv la adresa politicii partidului, respectiv prezentarea deschisă a unor deziderate (îmbunătăţirea aprovizionării în provincie, participarea reală a cetăţenilor la luarea deciziilor etc.).

[105] *Ernst Krabatsch* (1940-), diplomat german (din 1969); fost membru al delegaţiei RDG la Conferinţa de Securitate şi Cooperare în Europa (Helsinki, 1972-1975); adjunct (1975-1977) şi şef al Direcţiei de planificare politică (1977-1986); din mart. 1987 adjunct al ministrului Afacerilor Externe (până în oct. 1990).

De la ziariști, relații apropiate ale ambasadei, am aflat că există indicația ca la radio și televiziune să se reproducă interviuri spontane referitoare la toate problemele care-i preocupă pe cetățeni, fără să li se sugereze teme și răspunsuri, ca până acum. Se popularizează în continuare rezultatele bune din economie, dar într-o viziune realistă, echilibrată. Presa a început să publice rezoluții și declarații ale unor organizații – unele dintre acestea fiind redactate și trimise conducerii PSUG înainte de 7 octombrie (ambasada a informat despre declarațiile scriitorilor, pictorilor etc.). În Declarația Prezidiului Academiei de Arte se arată, printre altele: „Experiențele cotidiene ale cetățenilor determină opinia publică în țara noastră, iar aceasta se află destul de des în contradicție cu opinia publicată. Această contradicție trebuie rezolvată printr-o nouă înțelegere a utilizării mijloacelor de informare, prin care să se depășească o ritualizare a limbajului politic".

În majoritatea rezoluțiilor, se cere o renunțare la „tutelarea cetățenilor" și dreptul acestora de a participa direct la discutarea tuturor problemelor țării. Partenerii din RDG ne-au spus că această deschidere în politica informațională se va face treptat și este ireversibilă. Se dorește, ca astfel, să fie readusă populația spre mijloacele de informare, la care să aibă realmente acces, și să fie scoasă din cluburile și cercurile protestatarilor.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 2, f. 302-303.

113

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND HOTĂRÂRILE ADOPTATE DE CONDUCEREA NOULUI PSU ASUPRA POLITICII DE CADRE, AVERII MOBILE ȘI IMOBILE, A STRUCTURILOR ȘI RAPORTURILOR CU SINDICATELE ȘI ALTE ORGANIZAȚII, PRECUM ȘI A RELAȚIILOR EXTERNE

13 octombrie 1989, Budapesta, ora 19.50

Vă informăm că, la 11.10.89, a avut loc prima ședință a Prezidiului PSU, care a abordat următoarele probleme:

Potrivit celor aprobate la Congres, până la 31.10.89 toți membrii PMSU trebuie să decidă dacă intră sau nu în PSU, pe bază de semnătură. Până la 10.11.89 se vor constitui organizațiile de bază, în funcție de numărul de membri de partid ce vor rezulta din reînscriere. Până la sfârșitul lunii decembrie a.c. ar urma să aibă loc conferințele de constituire a organelor locale de partid (județene, orășenești și comunale). Activiștii de profesie, din aparatul central, trebuie să-și exprime adeziunea de a intra sau nu în PSU, până la 20.10. a.c. Până la 15.11.89 urmează să se reorganizeze aparatul central al partidului.

Referitor la gărzile muncitorești, față de care la Congres s-au exprimat păreri controversate (pentru menținere sau desființare), s-a stabilit ca PSU să sprijine guvernul în transformarea lor într-un organism neînarmat, cu misiuni de a participa la înlăturarea urmărilor unor calamități (inundații, cutremure etc.). În această nouă formă, vor fi încadrate în Ministerul Forțelor Armate.

Privind averea partidului, s-a hotărât ca bunurile mobile și imobile de care PSU nu are nevoie să fie predate organelor administrației de stat pentru folosire în scopuri publice.

Colaborarea cu sindicatele urmează să fie stabilită printr-un document al PSU care va fi dat publicității. Același lucru a fost stabilit și în privința autoconducerii, aspect ridicat la congres de unii delegați.

S-a hotărât crearea unei secții muncitorești în structura PSU.

Referitor la relațiile externe ale PSU, s-a precizat că partidul va promova relații strânse cu partidele socialiste, social-democrate și comuniste din țările socialiste prietene, care vor fi informate și asupra lucrărilor și rezultatelor congresului.

În momentul de față, în aparatul central de partid și al organelor locale se constată o derută, legată de viitorul activității acestora. Această situație se resimte și în aparatul de stat, din care fac parte mulți membri de partid. În aceste zile, nici cadrele de conducere din ministere și instituții centrale nu se angajează în luarea unor decizii, fiind vizibilă o stare de așteptare.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 6, f. 76-77.

114

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP,
AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA
BUDAPESTA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
REFERITOARE LA REZULTATELE CONGRESULUI PSU ŞI
LUPTA PENTRU PUTERE ÎN UNGARIA

13 octombrie 1989, Budapesta, ora 21.45

Tovarăşului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe],
Tovarăşului Constantin Oancea [adjunct al ministrului]

Din contactele avute în aceste zile cu factori de răspundere din aparatul de partid şi de stat, precum şi din rândul Corpului Diplomatic, se desprinde concluzia generală că recentul Congres al PSU nu a reuşit să dea răspuns problemelor vitale ale societăţii ungare şi, de altfel, nici nu s-a urmărit acest lucru.

Se constată o discrepanţă flagrantă între revendicările pe care le-au ridicat o mare parte din delegaţi şi conţinutul documentelor adoptate (statutul şi programul). Din acest punct de vedere, delegaţii au rămas cu sentimentul că partidul i-a păcălit. Există o criză generală a neîncrederii. Vorbitorii au evidenţiat că se fac promisiuni tară acoperire, care nu schimbă nimic în viaţa muncitorilor.

S-a cerut un program clar, în care dezvoltarea economică să aibă un loc central, pentru învingerea sărăciei. A fost criticată politica de privatizare a proprietăţii de stat. Modernizarea nu trebuie să ducă la desfiinţarea locurilor de muncă. S-a arătat că nu trebuie creată o politică a şomerilor, ci una a muncitorilor, în sensul împiedicării adâncirii crizei. S-a evidenţiat că o mare parte a muncitorilor câştigă, în prezent, numai atât cât să nu moară de foame.

Mulţi vorbitori s-au pronunţat împotriva instaurării capitalismului liberal în Ungaria, arătând că nu susţin ideile care duc la vânzarea ţării. Cei 40 de ani nu pot fi şterşi din istorie. Partidul este saturat de intelectuali. Delegaţii doresc şi cer un astfel de partid, în care să nu le fie ruşine că sunt comunişti. Un partid cinstit cu principii, cu o politică care să câştige încrederea, să nu fie luate hotărâri peste capul muncitorilor. Dezvoltarea ţării nu se poate face fără a se ţine seama de interesele muncitorilor. O serie de vorbitori au ţinut să sublinieze că majoritatea

membrilor de partid au muncit cinstit. S-au pronunţat pentru întărirea unităţii partidului şi nu a scindării sale. Noul partid poate fi numit partid socialist numai dacă se consideră urmaşul PMSU. El nu trebuie să distrugă ceea ce există, ci să asigure continuitate.

S-a arătat că în partid – şi în sala Congresului – sunt forţe care vor să abată atenţia de la criza existentă în interiorul partidului. După opinia unor delegaţi, partidul trebuie construit de jos în sus. Trebuie stabilite relaţiile dintre conducerea partidului şi baza sa. Aceste idei, şi multe altele, nu se regăsesc în mod corespunzător în documentele adoptate.

După modul în care s-a desfăşurat Congresul, se poate afirma că au existat două tribune şi două strategii: una în sală şi alta în culise. Acest fapt a atras atenţia delegaţilor, care au adoptat o hotărâre prin care s-a cerut principalilor patru lideri, R. Nyers, M. Németh, G. Horn şi I. Pozsgay, să vină la tribună şi să-şi prezinte şi explice, separat, poziţiile.

Se poate spune că, în opinia generală şi în rândul Corpului Diplomatic, există convingerea că acest Congres, precum şi rezultatele sale sunt o formulă de compromis. Lupta pentru putere nu s-a încheiat odată cu Congresul, aceasta va continua, cu urmări greu de întrevăzut. În lupta lor pentru putere o parte din liderii partidului au reuşit să divizeze şi masa delegaţilor la congres. Platformele create în timpul congresului nu au fost altceva decât instrumente în mâna celor patru fruntaşi ai partidului, care le-au manevrat ori de câte ori exista riscul să piardă din poziţii.

Este semnificativă, în acest sens, declaraţia făcută presei de I. Pozsgay, a doua zi după congres: „în mare măsură, mi-am realizat dorinţele. Mi-a trebuit un partid nou, acesta s-a realizat. Acesta a avut nevoie de un program nou. Şi asta s-a realizat".

Preşedintele R. Nyers a ţinut să sublinieze că „cele mai importante hotărâri ale Congresului au luat naştere ca urmare a compromisului dintre cele mai mari două platforme (reformistă şi democrat-populară). Aceasta se reflectă şi prin faptul că, în conducerea noului partid, comuniştii reformişti au primit mai puţine locuri, raportat la numărul lor (este vorba de grupările lui J. Berecz, R. Ribanski, K. Grósz) şi nu sunt reprezentaţi deloc în Prezidiul PSU".

R. Nyers a recunoscut că „este posibil să se creeze separat şi un partid comunist". La rândul ei, Rajk Sándor, Prim-secretar al comitetului

județean de partid – oraș Gyöngyös, fostă membră a CPEx al CC-PMSU, a declarat că: „am încheiat prea multe compromisuri la Congres. Nu un asemenea partid am dorit".

M. Szűrös a ținut să precizeze că: „noul partid trebuie să reprezinte întreaga maghiarime. Am făcut un pas mare în dezvoltarea democrației, un pas către stadiul țărilor dezvoltate din Europa".

Economistul László Lengyel, reprezentant al Forumului Democratic Ungar, a apreciat că: „programul și denumirea partidului îmi sunt simpatice, dar nu simt dacă noul partid, dincolo de vorbe, va fi capabil să devină partid socialist modern. În cadrul conducerii văd și pe mai departe discordie, constat controverse. Nici între reformiști nu există înțelegere. Platforma democrat-populară este un asemenea conglomerat tipic, cu care în niciun chip nu m-aș angaja să fac comuniune. Nu cred că noul partid are șanse reale de reorganizare. R. Nyers a reușit, în vorbe, să realizeze compromisuri între cele mai mari două platforme. După părerea mea, în spatele acestor compromisuri, nu există forțe reale. Noua conducere mi se pare incertă".

Noua conducere a PSU este îngrijorată și nesigură de rezultatele reînscrierii membrilor PMSU în noul PSU. Se constată, de pe acum, că în unele întreprinderi (ex. CSEPEL) membrii PMSU nu acceptă dizolvarea organizațiilor și refuză aderarea la PSU. Această stare de lucruri ar putea facilita crearea unui nou partid, posibilitate despre care a amintit și R. Nyers. În lupta cu opoziția, PSU apare într-o postură slăbită, față de fostul PMSU. Forțele sale vor fi mult mai restrânse, iar din punct de vedere organizatoric și structural campania electorală îi va găsi nepuși la punct. Această situație este deja exploatată de către opoziție. Forumul Democratic Ungar a declarat deja că rezultatele Congresului PMSU îi sunt favorabile. Forțele de stânga din Ungaria, chiar și în condițiile creării unui nou partid, vor apare slăbite la alegeri, în timp ce forțele de dreapta își strâng rândurile și se organizează, folosind și exploatând lipsa de consistență a documentelor PSU.

Dispunem de informații că reprezentanți ai Partidului Democrat din SUA și Europa Occidentală acordă asistență conducerii grupărilor de opoziție din Ungaria în pregătirea și desfășurarea viitoarei campanii electorale ungare. În această activitate regizorul principal este Mark

Palmer, ambasadorul SUA la Budapesta, care dirijează personal unele acțiuni. Demilitarizarea gărzilor muncitorești ungare este, de asemenea, opera lui M. Palmer.

Vom urmări în continuare și vom informa asupra evoluției evenimentelor din Ungaria.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 6, f. 78-82.

115

TELEGRAMĂ A LUI VASILE PUNGAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA SOFIA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND ORGANIZAREA DE CONDUCEREA BULGARĂ A UNEI REUNIUNI PE PROBLEME ECONOMICE-SOCIALE ÎN PREGĂTIREA PLANULUI DE DEZVOLTARE PE 1990

14 octombrie 1989, Sofia, ora 08.00

Tovarășului Lucian Petrescu [director-DR I]

Din informațiile pe care le deținem rezultă că, în această lună, va avea loc la Sofia o consfătuire de lucru a conducerii bulgare cu cadre din economie, la care se vor analiza cauzele neîndeplinirii planului de dezvoltare economico-socială pe 1989, precum și unele fenomene negative apărute în ultimul timp pe tărâm economic (lipsa de unitate, pe scară națională, în înfăptuirea reformelor economice, îndeosebi în ceea ce privește constituirea de firme, funcționarea defectuoasă a sistemului autoconducerii, defecțiuni în îndeplinirea contractelor de comerț exterior, creșterea datoriei externe la cea 9 miliarde dolari, aprovizionarea necorespunzătoare a pieței interne cu alimente și bunuri de larg consum etc.)

Se are în vedere ca, pe baza concluziilor la care se va ajunge, să se procedeze la definitivarea proiectelor bugetului și planului de dezvoltare economico-socială pe 1990, ce vor fi prezentate spre aprobare Parlamentului bulgar la sesiunea din decembrie 1989.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 67.

116

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOȘTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PRAGA, PRIVIND DESFĂȘURAREA ȘI DECIZIILE ADOPTATE LA PLENARA CC AL PC DIN CEHOSLOVACIA

16 octombrie 1989, Praga, ora 19.00

Tovarășului Ion Stoian, Secretar al CC-PCR,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului [Afacerilor Externe]

Referitor la Plenara CC al PC din Cehoslovacia, din 11-12 octombrie a.c.

1. **Plenara a avut ca obiectiv**:

Analiza activității PCC în intervalul scurs de la Plenara din 14-15 iunie a.c. și stabilirea sarcinilor partidului în perioada premergătoare Congresului al XVIII-lea al PCC (mai 1990).

Dezbaterea și aprobarea proiectului noului Statut al PCC, care, după ce va fi completat cu propunerile și sugestiile făcute la Plenară, va fi supus dezbaterii în toate organele și organizațiile de partid. Se are în vedere ca textul proiectului noului Statut să fie publicat până la finele lunii octombrie a.c.

Analiza Raportului Prezidiului CC al PCC cu privire la politica partidului în domeniul creării și ocrotirii mediului înconjurător. În legătură cu acest punct al ordinii de zi, Plenara a adoptat o rezoluție care stabilește coordonatele politicii ecologice a partidului. Sarcina principală o constituie preîntâmpinarea înrăutățirii situației ecologice în cincinalul 1991-1995 și crearea de condiții pentru îmbunătățirea substanțială a acesteia până în anul 2000.

2. **Raportul Prezidiului CC al PCC**, care a fost prezentat la Plenară de tovarășul Miloš Jakeš, Secretar General al CC al PCC, a cuprins, între altele, următoarele aprecieri:

A. Esențial pentru actuala situație internă este faptul că politica de restructurare și democratizare devine tot mai mult o problemă practică a celor mai largi pături ale societății. Pe această bază, se poate afirma că situația politică din țară este în general stabilă și politica PCC se bucură de sprijinul poporului. Sunt însă diferite idei cu privire

la realizarea actualei politici și se critică faptul că reforma economică nu a adus rezultate substanțiale. Elementul fundamental îl constituie preocuparea de a întări socialismul și poziția internațională a Cehoslovaciei. Acest lucru este cu atât mai important cu cât actuala perioadă nu este simplă și conștiința oamenilor este influențată de o serie de factori, care nici pe departe nu sunt totdeauna pozitivi.

B. Cu sprijinul anumitor cercuri politice și mijloace de informare din Occident, în ultima perioadă au avut loc unele acțiuni ale grupărilor de opoziție. Profitând de procesul de restructurare și democratizare, precum și de diferite greutăți și lipsuri, aceste grupări au ca obiectiv destabilizarea socialismului, slăbirea rolului partidului și discreditarea acestuia. Cu scopul de a îndemna opinia publică și îndeosebi tineretul la acțiuni antisociale, încearcă să elaboreze diferite platforme de opoziție, să organizeze acțiuni provocatoare și presiuni, tulburând liniștea și ordinea publică. Aceste grupări s-au pregătit foarte intens pentru o manifestare publică de confruntare, cu prilejul celei de-a XXI-a aniversări a evenimentelor din 21 august 1968. Acestea nu și-au atins scopul și s-a confirmat justețea măsurilor politice adoptate, care au fost sprijinite de majoritatea covârșitoare a cetățenilor cehoslovaci.

Este de presupus că aceste grupări de opoziție vor încerca să organizeze acțiuni și în perioada următoare, îndeosebi în legătură cu diferite aniversări istorice (28 octombrie, ziua proclamării Republicii Cehoslovace în anul 1918, și 17 noiembrie, ziua în care hitleriștii au decretat închiderea școlilor cehe de învățământ superior, în anul 1939 – *n.n.*). Un element nou al internaționalizării acțiunilor grupărilor de opoziție îl constituie faptul că acum nu primesc sprijin numai din Occident, „ci și din partea diferitelor forțe legale și de opoziție din unele țări socialiste, îndeosebi din RP Polonă și RP Ungară. O anumită influență au și acțiunile diferitelor grupări din URSS. În mod obiectiv, la sprijinirea forțelor antisocialiste au servit și declarațiile Seimului polonez, Comitetului Executiv al PMSU și Parlamentului ungar cu privire la aniversarea zilei de 21 august 1968. Am respins cu hotărâre aceste declarații".

S-a subliniat că noile sarcini cer o nouă atitudine, fiind necesar să se depășească ideile conform cărora eforturile de izolare a grupărilor ilegale pot fi limitate numai la folosirea puterii de stat. În acest sens, s-a evidențiat că sarcina principală o constituie desfășurarea unei munci ideologice eficiente și a unei lupte politice ofensive nu numai la nivelul

organelor centrale, ci în toate localităţile şi locurile de muncă. Forma principală a acestei activităţi o constituie dialogul larg al comuniştilor cu cetăţenii, cu scopul de a-i câştiga pentru politica partidului şi de a demasca, totodată, caracterul duşmănos al acţiunilor grupărilor de opoziţie. Trebuie să se ţină seama de faptul că grupările de opoziţie şi propaganda externă pot crea dificultăţi. „Cele mai mari greutăţi şi daune ni le putem însă provoca singuri, dacă nu vom realiza consecvent linia pe care am pornit, dacă vom tolera dezordinea şi greşelile, dacă vom accepta lipsurile şi nu vom rezolva problemele care îi preocupă pe cetăţeni".

În procesul de restructurare şi democratizare s-a depus un volum mare de muncă, dar, cu toate acestea, nu se îndeplinesc toate sarcinile într-un mod corespunzător, în multe locuri continuă să se manifeste o puternică inerţie, exigenţă redusă, atitudine liberală faţă de neîndeplinirea sarcinilor, comoditate şi dezinteres faţă de promovarea noului. Acest lucru constituie un obstacol în calea înfăptuirii hotărârilor adoptate şi se reflectă şi în îndeplinirea sarcinilor social-economice.

3. În ceea ce priveşte **relaţiile internaţionale**, s-a apreciat că a continuat îmbunătăţirea atmosferei internaţionale şi au fost întreprinşi primii paşi reali pe calea dezarmării nucleare şi a soluţionării politice a unei serii de conflicte regionale. „Multe lucruri atestă că în relaţiile postbelice internaţionale se încheie o etapă şi începe etapa a doua, în care se manifestă noua gândire politică, al cărei promotor principal este Uniunea Sovietică".

După ce se arată poziţia Cehoslovaciei în problemele internaţionale, [şi faţă de] documentele Consfătuirii de la Bucureşti a CPC al Tratatului de la Varşovia, se menţionează că, pe lângă reducerea cheltuielilor de apărare efectuate până acum, Cehoslovacia are în vedere:

Reducerea cheltuielilor de apărare cu 10%, în cincinalul 1991-1995.

Reducerea serviciului militar la 18 luni.

Pe această cale se vor obţine mijloace financiare de peste şase miliarde coroane anual, care vor fi utilizate pentru dezvoltarea economico-socială.

Referitor la relaţiile Cehoslovaciei cu unele ţări socialiste, se menţionează:

A. „Pentru ţara noastră va avea în continuare o importanţă prioritară şi vitală dezvoltarea colaborării multilaterale cu Uniunea Sovietică. În prezent trebuie să vedem că şi în acest domeniu se manifestă realităţi noi. Aşa cum a subliniat, nu o singură dată, tovarăşul M. Gorbaciov,

nici evoluţia din Uniunea Sovietică nu se desfăşoară fără dificultăţi. Se manifestă şi acolo diferite păreri şi fenomene care provoacă temeri în rândul membrilor şi activiştilor PCC. Suntem deplin solidari cu eforturile uriaşe ale PCUS, [ale] conducerii sale şi ale poporului sovietic pentru înfăptuirea restructurării societăţii sovietice în interesul întăririi socialismului, al ridicării acestuia la un nivel calitativ superior. Le dorim succes în această mare operă revoluţionară. Acest lucru este deosebit de important şi pentru destinul socialismului, nu numai în ţara noastră, ci în lumea întreagă".

B. „În ultimele săptămâni, RDG a devenit ţinta unei campanii grosolane din partea RFG şi a altor state, campanie dezlănţuită în legătură cu încercările cetăţenilor RDG de a pleca ilegal în RFG. Obiectivul acestei campanii este de a discredita rezultatele obţinute de RDG, de a pune la îndoială existenţa şi locul său în comunitatea statelor europene. Acestea sunt tendinţe foarte periculoase şi, în esenţa lor, revanşarde, care pun la îndoială rezultatele celui de-al Doilea Război Mondial şi actuala reglementare teritorială din Europa, vizând destabilizarea continentului. Condamnăm campania dezlănţuită împotriva RDG şi ne exprimăm întregul sprijin faţă de poziţia acesteia".

C. „Nu avem pretenţia să facem aprecieri asupra situaţiei din ţările socialiste şi din partidele comuniste. Aceasta este o problemă a lor, însă, în acelaşi timp, trebuie să oferim membrilor de partid şi cetăţenilor noştri informaţiile necesare. Evoluţia evenimentelor din RPP şi RPU generează în partidul şi opinia noastră publică un mare interes, care adesea este însoţit de temeri".

„În RPP asistăm la o serie de procese serioase de criză. Economia se află în dificultăţi grave, are loc un proces puternic de inflaţie, creşte tensiunea din societate. Este de presupus că schimbările care vor avea loc pe plan intern şi în domeniul economic se pot repercuta şi asupra relaţiilor externe. Credem că noul guvern va aprecia importanţa relaţiilor polono-cehoslovace şi nu Va permite tulburarea acestora".

D. „O etapă nu mai puţin complexă parcurge şi RPU. Şi acolo greutăţile economice au dus la creşterea tensiunii sociale. În cadrul PMSU s-a ajuns la contradicţii, procese de diferenţiere şi lupte pentru noua formă a partidului. Nu este întâmplător faptul că diferite forţe au folosit această situaţie pentru a ataca bazele socialismului. Aceştia denaturează faptele istorice, duc campanii împotriva angajamentelor asumate de RPU prin acorduri şi se străduiesc să tulbure relaţiile cu alte ţări socialiste".

Se apreciază că relațiile dintre RSCS și RPU s-au complicat și din cauza sistării unilaterale de către RPU a lucrărilor la hidrocentrala comună Gabčikovo-Nagymaros, reafirmându-se hotărârea părții cehoslovace de a insista asupra respectării acordului, iar în cazul încălcării acestuia de a pretinde despăgubiri în conformitate cu dreptul internațional. „Un mare pericol îl constituie și instigarea naționalismului și încercarea de a-l extinde și în străinătate. Unele cercuri din RPU încearcă să abuzeze de problema națională și în relațiile cu RSCS".

Cehoslovacia este sincer interesată în dezvoltarea și aprofundarea colaborării multilaterale cu țările socialiste, conducându-se, în relațiile cu acestea, după principiile internaționalismului socialist. „Sprijină măsurile care duc la întărirea și dezvoltarea socialismului în aceste țări. Totodată, nu este indiferentă față de stările de lucruri care în țările prietene sunt îndreptate spre distrugerea orânduirii socialiste. Urmărim cu atenție aceste realități și tragem din ele învățăminte. Fără restructurare nu este posibilă dezvoltarea în continuare a societății socialiste, însă aceasta nu înseamnă, în nici un caz, că vom ceda pozițiile în favoarea forțelor antisocialiste și că vom permite ca partidul să piardă influența asupra evoluției evenimentelor. Nu acceptăm nimic din ceea ce este în contradicție cu interesele poporului cehoslovac, ale partidului și Frontului Național".

Alte probleme abordate și aprecieri:

Necesitatea schimbului deschis de păreri și a colaborării strânse dintre partidele și țările frățești, menționându-se consfătuirile secretarilor cu probleme internaționale și cu probleme ideologice de la Varna și, respectiv, Berlin.

Sublinierea responsabilității fiecărui partid pentru rezolvarea problemelor din propria țară nu înseamnă că statele socialiste trebuie să slăbească eforturile de coordonare a acțiunilor în soluționarea unor probleme. Dimpotrivă, este necesar să se aprofundeze coordonarea și îndeosebi să se manifeste grijă ca problemele din diferite țări să nu acționeze negativ asupra colaborării economice. Cehoslovacia salută faptul că, în acest an, se are în vedere realizarea consfătuirii conducătorilor de partid din țările membre ale CAER, care va avea în centrul atenției examinarea colaborării economice.

Activitatea Frontului Național și întărirea rolului său ca element de bază al pluralismului de păreri și interese. PCC acordă o

mare atenție raporturilor cu celelalte partide care fac parte din Frontul Național. „O latură indivizibilă a raporturilor de alianță o constituie și creșterea responsabilității acestor partide, pentru dezvoltarea în continuare a socialismului, între altele și prin faptul că cei mai capabili membri ai acestora, cu o bună pregătire politică și profesională, vor fi promovați în funcții de răspundere în consiliile populare, în aparatul de stat și economic și în serviciile diplomatice. Acest lucru se referă, în măsură egală, și la cei fără de partid".

Politica națională a PCC are o importanță principială, întrucât este vorba de un domeniu extrem de sensibil, în care nu se pot admite nici un fel de fapte necugetate. „Rezultatele soluționării problemei naționale, pe baza federalizării, atestă că se merge pe o cale justă. Baza politicii naționale a PCC o constituie respectarea caracterului specific al fiecărui popor și al fiecărei naționalități, asigurarea dezvoltării și a deplinei lor afirmări".

PCC are în prezent un număr de peste 1 700 000 membri și candidați de partid. Analiza efectuată la Prezidiul CC al PCC, în august a.c., a atestat însă că în ultimii ani s-a diminuat ritmul de completare a rândurilor partidului. Cu toate acestea, în 1988 numărul membrilor de partid a crescut cu 0,2 %, însă în acest an numărul membrilor și candidaților de partid a scăzut. S-a apreciat ca fiind îngrijorătoare tendința de reducere a ponderii muncitorilor în efectivul partidului.

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 77-84.

117

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND SITUAȚIA INTERNĂ COMPLICATĂ DIN RD GERMANĂ

17 octombrie 1989, Berlin, ora 14.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,

La o săptămână după publicarea Declarației Biroului Politic al CC al PSUG, situația internă din RD Germană se menține complicată.

Opiniile pe care le-am transmis din Corpul Diplomatic de la Berlin și propriile noastre observații confirmă faptul că documentul conducerii PSUG, adoptat în urma demonstrațiilor din zilele de 7, 8 și 9 octombrie, nu a fost de natură să stopeze nici valul de emigranți și nici manifestările opoziționiste.

1. La sfârșitul acestei săptămâni a crescut numărul cetățenilor RDG care au trecut granița Ungaria-Austria (circa 2 000 în 2 zile). A crescut, de asemenea, numărul refugiaților în misiunile diplomatice vest-germane din Praga și Varșovia.

Autoritățile poloneze nu au dat curs cererii RDG de a întoarce în țară persoanele care trec ilegal granița RDG-Polonia. Aplicarea de către partea poloneză a principiului după care „nimeni nu este trimis înapoi în țară împotriva voinței sale" a creat în Polonia, pentru cetățenii RDG, practic o situație asemănătoare cu cea din Ungaria. Treceri ilegale zilnice se înregistrează și la granița cu Cehoslovacia.

Situația internă tensionată nu permite închiderea granițelor. În aceste condiții, MAE al RDG a consimțit ca Ambasada RDG din Varșovia să elibereze pentru refugiați documente de călătorie care să le permită să plece în „orice țară terță" (adjunctul de Externe, Harry Ott[106], a stabilit această reglementare temporară cu omologul său polonez, B. Kulski[107], în cadrul unor consultări la Varșovia).

2. Din surse ziaristice, relații apropiate ambasadei, am aflat că în toate instituțiile au loc adunări în care se adoptă rezoluții conținând critici vehemente mai ales la adresa politicii informaționale și propagandei. Se cere deschis scoaterea din Biroul Politic a lui Kurt Hager[108] (ideologie) și Joachim Hermann[109] (mass-media).

[106] *Harry Ott* (1933-2005), diplomat german (1959); fost șef al Direcție Țări socialiste (1963-1966); adjunct al șefului Departamentului Relații Internaționale al CC-PSUG (1966-1974); membru al CC-PSUG (1976-1989); ambasador la Moscova (1974-1981); reprezentant permanent la ONU (1982-1988) și adjunct al ministrului Afacerilor Externe (1982-1990).

[107] *Bolesław Kulski*, om politic și diplomat polonez; specialist în problemele relațiilor polono-germane, fost ambasador la Bonn (până în 1988); adjunct al ministrului Afacerilor Externe (mart. 1988-sept. 1990).

[108] *Kurt Hager* (1912-1998) avea să fie înlocuit din funcții în nov. 1989

[109] *Joachim Hermann* (1928-1992), ziarist și om politic german; membru al BP-PSUG; redactor-șef al oficiosului „Neues Deutschland".

3. Un Secretar de Stat în Ministerul învățământului Superior mi-a relatat că studențimea se află într-o stare de agitație și „radicalizare". Ceea ce au cerut grupurile opoziționiste („Noul Forum", „Inițiativa pentru pace și drepturile omului", „Deschiderea democratică" etc.) reprezintă revendicări ponderate față de cererile studenților care vor, pur și simplu, schimbarea actualei conduceri a partidului. Există ideea constituirii unei „Federații studențești autonome".

4. Starea de nemulțumire și protest pătrunde tot mai mult în întreprinderi, în unele întreprinderi s-au înregistrat 10-20 la sută de ieșiri din partid. Se mențin amenințările cu greva.

5. Ieri, 16 octombrie, au avut din nou loc demonstrații în Berlin și mai multe orașe din provincie (Halle, Dresda, Plauen). Demonstrația din orașul Leipzig a depășit ca proporții tot ceea ce s-a cunoscut până acum în RD Germană. Se estimează că la demonstrație au participat cea 110 000 cetățeni. Demonstranții au cerut libertatea presei, dreptul de asociere etc., și au formulat lozinci sub numele lui Gorbaciov.

Pentru prima dată, mijloacele de informare din RDG, inclusiv televiziunea, au transmis o știre sobră în care se arată că „după slujbe de pace în cinci biserici din Leipzig, zeci de mii de cetățeni din oraș și din împrejurimi s-au adunat pentru o demonstrație". Se adaugă că „mulțumită atitudinii de reținere a forțelor de securitate și organelor de ordine, precum și demonstranților, nu s-au înregistrat incidente". Știrea nu mai cuprinde, ca în săptămâna trecută, referiri la „huligani, elemente antisociale etc".

6. O problemă complet neclară este aceea a situației organizațiilor „independente" („Noul Forum", Partidul Social-Democrat etc.).

Declarația Biroului Politic lasă să se înțeleagă că aceste organizații nu vor fi legalizate. Numărul membrilor acestora a crescut însă la un asemenea nivel că este dificil să se ia măsuri de represiune. Între timp, delegați ai organizației „Noul Forum" din Berlin și provincie s-au întrunit pentru discutarea unor probleme organizatorice.

Se așteaptă ședința de astăzi, 17 octombrie, a Biroului Politic și mai ales viitoarea Plenară a CC al PSUG.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 2, f. 305-307.

118

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND EXPUNEREA SECRETARULUI DE STAT AL SUA LA ASOCIAŢIA DE POLITICĂ EXTERNĂ DIN NEW YORK REFERITOARE LA SITUAŢIA RELAŢIILOR VEST-EST, ÎN SPECIAL AMERICANO-SOVIETICE

17 octombrie 1989, Washington, ora 21.30

Tovarăşei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarăşului Ilie Şimon, director-DR V

Secretarul de Stat, J. Baker, a prezentat la 16 octombrie o expunere la Asociaţia de politică externă din New York, considerată de comentatori „cea mai cuprinzătoare în ceea ce priveşte relaţiile Est-Vest" de la preluarea postului său. Dintre elementele reliefate cu acest prilej, subliniem următoarele:

1. SUA doresc ca „restructurarea în URSS să reuşească". Partea americană „a ajuns la această concluzie, nu pentru că este atribuţia noastră să reformăm societatea sovietică sau să existe un anumit lider la putere, ci pentru faptul că restructurarea presupune acţiuni sovietice mai avantajoase pentru interesele americane". „Sarcina noastră este de a identifica, în mod creativ, acele puncte posibile de avantaj reciproc sovieto-american şi multe din acestea sunt posibile datorită restructurării".

2. SUA „sunt gata să acorde asistenţă tehnică în anumite domenii ale reformei economice sovietice". După ce a arătat că URSS se află în faza „de a se experimenta cu economia de piaţă, cu concurenţa între întreprinderi şi preţuri reale", J. Baker a subliniat că „conducerea sovietică este clar interesată în ideile noastre în ceea ce priveşte reformele economice sovietice şi vom continua să avem convorbiri asupra acestor probleme". Oficialităţi ale Administraţiei consideră că, în această direcţie, se are în vedere acordarea unui tip de „ajutor intelectual", aşa cum s-a întâmplat săptămâna trecută, prin convorbirile de la Moscova ale preşedintelui Consiliului Federal al Rezervelor, Alan Greenspan, cu

economişti sovietici, în special în ceea ce priveşte rolul Băncii Centrale şi al sistemului de Bănci Comerciale. În acelaşi timp, se preconizează ca SUA să trimită grupuri de experţi pentru „a ajuta ca URSS să-şi dezvolte o bază în domeniul statisticii pentru economie".

3. Sublinierea lui J. Baker că „restructurarea constituie răspunsul sovietic la o lume în schimbare rapidă, în care trebuie să facă faţă competiţiei economice, tehnologice, politice şi militare" şi că „ea presupune schimbări nu numai în sistemul economic ci şi în cel politic şi juridic" este considerată ca reflectând aprecierea prezentă cel puţin la Departamentul de Stat, că „M. Gorbaciov este angajat în reforme profunde, care vor face foarte dificilă o eventuală abandonare a iniţiativelor sale, indiferent de persoana care-l va înlocui. În acelaşi timp, se reliefează de către oficiali că Administraţia SUA „crede în sinceritatea lui M. Gorbaciov că este animat de dorinţa unor reforme de gen occidental şi nu încearcă doar să câştige timp pentru lupta sa cu capitalismul american".

4. J. Baker a subliniat în acelaşi timp că, în ceea ce priveşte dezarmarea şi anumite conflicte regionale ca Afganistan şi America Centrală, URSS „nu a mers aşa de departe pentru a demonstra noua gândire promovată pe plan intern". În acest sens, el a menţionat că SUA trebuie „să acţioneze în mod realist în angajarea URSS pentru identificarea de interese reciproce şi utilizarea posibilităţilor pe care le oferă revoluţia lui M. Gorbaciov", precizând că „nu trebuie pierdută această şansă de a revoluţiona relaţiile Est-Vest". El a subliniat că sovieticii se vor afla în situaţia necesară „de a efectua în continuare schimbări în politica lor externă".

5. J. Baker a reliefat, de asemenea, că în principiu SUA se pronunţă pentru reunificarea Germaniei, însă „nu vor tolera o neutralitate a acesteia". În acest context, a arătat, referindu-se la Republicile Baltice, că SUA „sprijină procesul care să conducă la autodeterminare şi libertate", menţionând că acesta „este gradual" şi „nimeni nu va beneficia dacă se va apela la violenţă", iar „reuşita reformelor în Europa răsăriteană este în avantajul tuturor"

6. Cuvântarea Secretarului de Stat J. Baker este considerată că [sic!], deşi nu conţine noi iniţiative cu excepţia ofertei de a acorda asistenţă prin experţi economici, modul de prezentare a problematicii evidenţiază un anumit „entuziasm" în conlucrarea cu URSS pentru

„reformarea relațiilor Est-Vest", ceea ce diferă față de schimbările din URSS și Europa Răsăriteană.

Se apreciază, în același timp, că prin poziția exprimată de J. Baker se speră să se diminueze criticile, mai ales ale unor politicieni democrați, la adresa Administrației G. Bush că „nu cunoaște posibilitățile pe care le are la îndemână" de a acționa în Europa Răsăriteană.

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 3, f. 300-302.

119

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND CONVORBIREA CU RAYMOND G.H. SEITZ, ASISTENT AL SECRETARULUI DE STAT AL SUA, DESPRE STADIUL ȘI PERSPECTIVELE RELAȚIILOR BILATERALE

17 octombrie 1989, Washington, ora 21.30

Tovarășei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarășului Ilie Șimon, director-DR V

La 16 octombrie a.c., am efectuat o vizită lui Raymond G.H. Seitz, asistent al secretarului de stat, care coordonează și zona Europei și Canada.

1. R. Seitz – după ce a arătat că activitatea sa oficială în noua funcție a început-o în august a.c., fiind implicat ulterior în diverse acțiuni importante de relații cu țări europene, și a precizat că, prin natura muncii sale, ar trebui să primească în audiență ambasadorii din Washington ai celorlalte 34 țări participante la CSCE –, s-a arătat interesat de situația relațiilor româno-americane. În acest context, menționând că la revenirea sa la Washington, după 5 ani la post în străinătate, la Ambasada SUA din Londra, „a găsit un alt stadiu al raporturilor bilaterale față de cel bun, existent în trecut", R. Seitz s-a interesat „care sunt elementele sau motivațiile care au condus la asemenea situație". Am reiterat că, pentru stadiul în care se află în prezent legăturile româno-americane, partea română nu are nici o contribuție, întrucât

poziția sa a fost constant constructivă în direcția extinderii raporturilor bilaterale; din păcate, însă, nu același lucru s-a întâmplat și de partea americană, care și-a schimbat atitudinea față de elementele de bază ale relațiilor bilaterale.

Am subliniat că România, atât în trecut, când relațiile erau bune, cât și în prezent, s-a pronunțat și se pronunță consecvent pentru dezvoltarea relațiilor sale cu SUA, pe baza respectării cu strictețe a principiilor unanim recunoscute privind relațiile dintre state, pornind de la faptul că acestea servesc interesului celor două popoare, politicii generale de pace și colaborare internațională. România a făcut numeroși pași pozitivi și propuneri concrete vizând dezvoltarea relațiilor pe toate planurile. De mai mulți ani, s-a propus realizarea unui dialog, la diverse nivele, pentru a se stabili căile prin care să se înfăptuiască obiectivul comun de dezvoltare a raporturilor româno-americane, însă poziția părții americane nu a venit în întâmpinarea acestora.

România a respectat și aplicat toate înțelegerile bilaterale, în timp ce partea americană a recurs tot mai frecvent la condiționări și alte activități care contravin normelor și prevederilor documentelor bilaterale, evidențiindu-se în acest sens, de exemplu, situația Acordului comercial din 1975, care, în ce privește clauza națiunii celei mai favorizate, prevede, încă de la început, că cele două state și-o acordă „imediat, reciproc și necondiționat". Cu toate acestea, SUA au început ulterior să facă o serie de condiționări în relațiile economice cu România și să lege, în general, dezvoltarea raporturilor bilaterale de atitudinea României față de unele probleme, ceea ce indică o neînțelegere în cercurile de decizie din SUA față de realitățile din țara noastră.

România și-a stabilit obiectivele și prioritățile de dezvoltare în funcție de condițiile și tradițiile proprii, la fel ca și politica sa externă independentă. Este regretabil că partea americană nu a reușit să înțeleagă nici până acum aceste realități, poziția României în ceea ce privește relațiile sale cu toate țările lumii. Este clar și categoric că România este în favoarea discutării unor probleme politice, economice, culturale, tehnico-științifice, în condiții de egalitate și respinge ferm orice formă de presiune sau încercare de amestec în treburile interne.

Există diferențe de vederi între România și SUA, însă este de neînțeles ca dezacordul într-o anumită problemă să afecteze în ansamblu raporturile bilaterale. SUA cunosc această poziție a României, care

este aceeași care a fost și când relațiile dintre România și SUA erau bune și care nu s-a schimbat cu nimic de-a lungul anilor. Au avut loc unele modificări ale atitudinii părții americane, pe care partea română nu le înțelege, întrucât România nu și-a permis niciodată să impună SUA anumite poziții ale sale. La deteriorarea imaginii în SUA a țării noastre, un rol important a revenit unor congresmeni și oficialități care, prin atitudinea lor de folosire a unor date și informații false, nereale, au contribuit la acțiunile ostile României din partea unor cercuri reacționare, iredentiste, fasciste.

Perspectiva de îmbunătățire și de extindere a raporturilor româno-americane este deschisă, în condițiile respectării în practică a principiilor unanim recunoscute și a înțelegerilor bilaterale. În acest context, am subliniat că este important sprijinul său, al Departamentului de Stat, al altor autorități americane, pentru realizarea de acțiuni care să conducă la dezvoltarea raporturilor româno-americane.

2. R. Seitz a arătat că, din convorbiri avute la Washington, precum și în străinătate cu reprezentanți ai țărilor vest-europene, au rezultat elemente critice la adresa României, în ceea ce privește aplicarea Actului final de la Helsinki, a înțelegerilor pe linia CSCE, menționând în această privință drepturile omului și problema minorității ungare. Am subliniat atitudinea activă și constantă a țării noastre pentru promovarea procesului CSCE, reamintind rolul jucat de România și colaborarea strânsă cu partea americană la timpul respectiv, în vederea elaborării Actului final de la Helsinki. De asemenea, am evidențiat concepția și poziția țării noastre în ceea ce privește drepturile omului, reliefând drepturile realmente fundamentale ale omului – dreptul la muncă, la educație, subliniind generalizarea învățământului de 12 ani gratuit și dreptul la locuință, cultură etc. – cu referiri concrete la situația existentă în SUA în această privință.

Am arătat că România nu este în favoarea emigrării, poporul român, care există de mii de ani pe teritoriul țării, fiind deplin angajat în activitatea de dezvoltare economico-socială a țării, de progres și propășire a întregului popor. În acest context, am reliefat că România, deși nu încurajează emigrarea, soluționează în spirit umanitar situații privind reunirea de familii, menționând că există în prezent peste 1 700 de cetățeni români cărora li s-a acordat aprobarea autorităților române de a pleca definitiv din țară, care nu au viza americană. În

acest context, am subliniat că România nu a făcut aceasta condiționat de aplicarea sau nu a clauzei în relațiile economice reciproce.

Am evidențiat netemeinicia invocării problemei minorităților din România, subliniind drepturile și condițiile create de societatea socialistă din țara noastră pentru asigurarea în practică a egalității în drepturi pentru toți locuitorii țării. S-au dat o serie de exemple concrete în această privință. Totodată, am reliefat că cercuri reacționare iredentiste maghiare și din Occident, sub masca pretinsei griji față de minoritatea maghiară, vizează în mod direct integritatea teritorială a României și am evidențiat că partea română nu dorește ca SUA să fie angrenate în acțiuni antiromânești inițiate de alte țări, de cercuri dușmănoase.

3. R. Seitz s-a interesat de „modernizarea satelor și dislocarea populației respective". Am arătat că prezentarea, în acest mod, a problemei dezvoltării localităților României este complet greșită și nu corespunde realității, are la bază necunoașterea sau reaua intenție a anumitor cercuri. În același timp, am reliefat că această problematică a fost utilizată cu rea-credință, încercându-se de a se găsi un motiv pentru amestec în treburile interne ale țării noastre. Am explicat, documentat, procesul de perfecționare continuă a organizării social-economice, politice și juridice a societății românești și am prezentat aspecte legate de procesul de urbanizare a populației, asigurarea stabilității populației în localitățile respective, diminuarea diferențelor în ceea ce privește condițiile de viață în mediul urban și rural etc.

Am subliniat că procesul modernizării administrativ-teritoriale este stabilit prin lege și aplicat încă de la înființarea județelor în locul fostelor regiuni, că s-a dezvoltat continuu și că, numai în ultimii ani, unele cercuri interesate au început să prezinte „această problemă".

4. După ce a menționat că are cunoștință de poziția României față de evenimentele și schimbările recente din Polonia și Ungaria, R. Seitz a apreciat că hotărârea guvernului ungar în ceea ce privește „deschiderea frontierelor" pentru trecerea cetățenilor RDG în Austria spre RFG corespunde normelor din procesul CSCE.

5. În încheiere, R. Seitz a arătat că „privește cu speranțe" evoluția raporturilor româno-americane.

Notă. Noul ambasador al SUA la București, A. Green, a solicitat și s-a convenit să facă o vizită protocolară la 26 octombrie a.c.

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 3, f. 303-307.

120

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BERLIN, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND ALEGEREA LUI EGON KRENTZ ÎN FUNCŢIA DE SECRETAR GENERAL AL CC-PSUG

18 octombrie 1989, Berlin, ora 22.45

1. Astăzi, 18 octombrie 1989, după-amiaza, Agenţia de ştiri AND a anunţat că Plenara CC al PSUG a ales în funcţia de Secretar General al CC al PSUG pe tovarăşul Egon Krenz şi a înaintat Camerei Populare a RDG propunerea ca Egon Krenz să fie ales în funcţia de Preşedinte al Consiliului de Stat şi al Consiliului Apărării Naţionale.

În prealabil, Plenara a dat curs cererii exprimate de Erich Honecker de a fi desărcinat din funcţiile pe linie de partid şi de stat, din motive de sănătate.

Într-o primă declaraţie, Egon Krenz a arătat că preia „o sarcină grea, într-o perioadă complicată" şi că recenta Declaraţie a Biroului Politic nu este un document tactic, ci un program care deschide un drum nou şi o cotitură în politica partidului.

2. Câteva date personale ale noului Secretar General al CC al PSUG, Egon Krenz: Născut la 13 martie 1937, în localitatea Kolberg [Kołobrzeg, Polonia]; absolvent al Institutului Pedagogic (1957), al Facultăţii de Ştiinţe Sociale, în URSS (1967). A ocupat diverse funcţii în Organizaţia Tineretului Liber German (FDJ) şi de pionieri. Din 1974 a fost Prim-secretar al Consiliului Central al Tineretului Liber German; 1971 – membru supleant; 1973 – membru al CC al PSUG; 1976 – membru supleant, iar din 1983 membru al Biroului Politic şi Secretar al CC al PSUG (responsabil cu probleme de securitate, tineret şi sport).

3. Plenara CC al PSUG a hotărât, de asemenea, eliberarea din funcţie a membrilor Biroului Politic şi Secretari ai CC al PSUG: Günter Mittag[110] (economie) şi Joachim Hermann (propagandă). Aşa cum am

[110] *Günter Mittag* (1926-1994), om politic german; membru al BP al CC-PSUG (1966-1989); Secretar al CC-PSUG (1976-1989);

informat, atât în timpul demonstraţiilor din ultimele zile, cât şi în organizaţiile de partid s-a cerut înlocuirea celor doi şi a altor cadre din conducerea PSUG (K. Hager – ideologie, E. Mielke[111] –securitate etc.).

4. Noul Secretar General al CC al PSUG a fost felicitat azi de Mihail Gorbaciov, Secretar General al PCUS.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 2, f. 313-314.

121

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOŞTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA PRAGA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND PUNCTUL DE VEDERE AL CEHOSLOVACIEI ASUPRA PROIECTULUI CANADIAN DE ORGANIZARE A CONFERINŢEI „CERUL LIBER" LA OTTAWA

19 octombrie 1989, Praga, ora 18.30

DREETOI

[Direcţia Relaţii Externe, Tratate şi Organizaţii Internaţionale]

La telegrama dvs. nr. 6/03394/10.10.89, privind intenţia Canadei de a organiza la Ottawa o conferinţă în problema „Cerului Liber", vă comunicăm următoarele:

1. A. Partea cehoslovacă se pronunţă pentru examinarea concretă a propunerii privind instituirea unui regim al „Cerului Liber", considerând că aceasta ar fi una din căile pentru dezvoltarea în continuare a măsurilor vizând întărirea încrederii şi securităţii. Această idee a fost exprimată şi de ministrul cehoslovac de Externe în cuvântarea rostită la actuala sesiune a ONU. În coordonare cu SUA, Canada a transmis unele date cu privire la caracteristicile regimului „Cerului Liber", dar acestea conţin lacune şi puncte neelucidate. Ca urmare, Cehoslovacia înţelege conferinţa ca o modalitate de clarificare a aspectelor organizatorice, juridice şi de securitate şi va prezenta următoarele puncte de vedere:

[111] *Erich Mielke* (1907-2000), om politic german; şef al STASI (1957-1989).

Posibilităţi identice pentru toate statele participante şi acces la toate informaţiile, chiar dacă nu dispun toate statele de tehnica necesară.

Folosirea unor tipuri unitare de avioane şi aparatură. Prezenţa la bordul avioanelor a reprezentanţilor ţărilor controlate. Sub acest aspect, Cehoslovacia sprijină propunerea sovietică de a folosi echipaje internaţionale mixte.

Datele dobândite să fie apreciate la sol, după aterizarea avioanelor. Toate acestea sunt însă consideraţii preliminare, care vor dobândi o formulare concretă în timpul conferinţei.

B. Din datele de care dispune partea cehoslovacă, rezultă că nici statele NATO nu sunt unitare în privinţa regimului „Cerului Liber", iar unele dintre acestea, inclusiv RFG, nu aveau la începutul lunii octombrie nici cel puţin o părere clară în problema participării.

C. La apropiata şedinţă de la Varşovia a Comitetului miniştrilor Afacerilor Externe din statele participante la Tratatul de la Varşovia, Uniunea Sovietică are în vedere prezentarea detaliată a poziţiei sale.

2. Cehoslovacia a primit, prin intermediul ambasadorului canadian la Praga, o invitaţie de participare, dar aceasta nu are caracter oficial. Între altele, ambasadorul canadian a menţionat că ar fi bine ca la deschiderea Conferinţei să participe, pe o perioadă de 2-3 zile, miniştrii Afacerilor Externe, dar nu a transmis invitaţia în mod expres pentru ministrul cehoslovac de Externe, ci pentru trimiterea unei delegaţii. De asemenea, partea cehoslovacă are în vedere ca la conferinţă să participe diplomaţi şi experţi militari, însă nici în legătură cu aceasta nu a prezentat în detaliu modul de desfăşurare.

3. Cehoslovacia consideră că formularea „ţări interesate" are în vedere cele 23 de state ale Tratatului de la Varşovia şi NATO, întrucât în faza actuală nu se ia în consideraţie un cadru mai larg; nu este însă exclus ca şi alte ţări să manifeste interes pentru regimul „Cerului Liber".

4. La 18 octombrie a.c., MAE cehoslovac a fost informat că partea canadiană a hotărât să amâne conferinţa pentru începutul anului 1990, deoarece nu s-a putut pune de acord participarea miniştrilor de Externe sovietic şi american.

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 96-97.

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BERLIN, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND PRIMELE APRECIERI ALE CORPULUI DIPLOMATIC ASUPRA POZIŢIEI ŞI ORIENTĂRILOR POLITICE ALE NOII CONDUCERI A PSUG FAŢĂ DE CRIZA INTERNĂ

20 octombrie 1989, Berlin, ora 14.30

Pe baza primelor reacţii înregistrate în Corpul Diplomatic de la Berlin şi a evoluţiei situaţiei interne din RDG, transmitem următoarele concluzii în legătură cu orientările conducerii PSUG, după alegerea lui Egon Krenz în funcţia de Secretar General:

1. Cuvântarea rostită de Egon Krenz la posturile de televiziune, în ziua alegerii sale, şi care anunţa o „continuare a drumului iniţiat de Declaraţia Biroului Politic din 11 octombrie" a creat în primul moment o dezamăgire în rândul populaţiei RDG, deoarece declaraţia menţionată nu a contribuit la detensionarea situaţiei interne din RDG şi a determinat marea demonstraţie populară din oraşul Leipzig. Mijloacele de informare vest-germane au prezentat, de asemenea, o imagine mai mult negativă a lui Egon Krenz, ceea ce a sporit nesiguranţa şi deruta în rândul cetăţenilor RDG.

Afirmarea de către Egon Krenz a valorilor societăţii socialiste („socialismul este singura alternativă umanistă faţă de capitalism"), precum şi a rolului conducător al PSUG a determinat iniţial concluzia, pe plan intern şi extern, că Egon Krenz, crescut şi ridicat politic de Erich Honecker, va continua exact cursul politic de până acum. Din aceste motive a apărut ideea, promovată mai ales în mijloacele de informare din RFG, dar şi din Polonia şi Ungaria, că Egon Krenz ar reprezenta numai o „soluţie de tranziţie", până la alegerea unui Secretar General care să facă reforme cuprinzătoare.

2. Marea majoritate a diplomaţilor socialişti constată între timp că aceste concluzii sunt pripite.

Din prima zi a activităţii sale, Egon Krenz a început să iniţieze o cotitură radicală în modul de a înţelege edificarea societăţii socialiste.

Prima măsură luată a constat în transformarea completă a propagandei, mijloacelor de informare și, în general, a politicii informaționale. Nu mai există nici un fel de teme pe care presa și radioteleviziunea să le ocolească.

Egon Krenz s-a plasat în fruntea acestei deschideri a mijloacelor de informare în reflectarea dialogului dintre conducerea de partid și toate categoriile de cetățeni.

Televiziunea RDG a transmis în direct o întâlnire a Secretarului General al CC al PSUG cu muncitorii dintr-o mare întreprindere industrială din Berlin. În cadrul unei discuții libere, neorganizate tematic, muncitorii au ridicat toate problemele care-i preocupă, într-un mod foarte critic (care sunt cauzele valului de emigrări, de ce prețurile pentru televizoarele color și ale altor mărfuri sunt atât de ridicate, cum s-ar putea aplica mai bine principiul retribuției după munca prestată, ce măsuri se vor lua pentru libera circulație a cetățenilor etc). Discuții similare au avut loc cu Prim-secretari ai comitetelor regionale de partid, în instituții centrale, unități agricole etc. Presa redă pe larg și opinii ale cetățenilor care „au o altă gândire decât cea a PSUG".

Tot în cadrul programului TV din seara zilei de 19 octombrie, reprezentanți ai academiilor PSUG de științe social-politice și economice au răspuns în direct la întrebările telefonice ale telespectatorilor. Corespondenții vest-germani nu mai sunt împiedicați să filmeze orice doresc și să ia interviuri, la cetățeni sau reprezentanți oficiali, pe orice teme.

În Corpul Diplomatic se apreciază că această schimbare esențială în orientarea mijloacelor de informare, care nu mai repetă știri stereotipe privind realizările, marchează alinierea conducerii PSUG la „transparența" („glasnosti") practicată de Gorbaciov. Reprezentanți din aparatul CC al PSUG ne-au confirmat faptul că propaganda și politica de informare din RDG vor cunoaște o „deschidere completă și ireversibilă". Egon Krenz a precizat, însă, că va urmări ca în RDG să nu apară „acele fenomene secundare anarhice, declanșate de perestroika".

3. O problemă de primă urgență constă în calmarea situației interne din țară.

Conducerea PSUG este hotărâtă să poarte, în „spirit constructiv și de toleranță", un dialog cu toți cetățenii și toate grupările, inclusiv unele cercuri opoziționiste, pentru a pune astfel capăt manifestărilor

de stradă, nu prin mijloace represive, ci politice. Ni s-a confirmat între timp, din sursă sigură, că organele de securitate și ordine nu au intervenit în timpul demonstrației din 16 octombrie de la Leipzig, din dispoziția lui Egon Krenz.

După cum se cunoaște, demonstrația s-a desfășurat pașnic, fără nici un fel de incidente.

În prima sa zi de lucru în fruntea PSUG, Egon Krenz s-a întâlnit cu președintele conducerii Bisericii Evanghelice, episcopul Werner Leich. Conducerea PSUG știe că Biserica Evanghelică reprezintă un factor politic intern ale cărui influență și importanță au crescut și în jurul căruia se polarizează diverse grupări opoziționiste.

Episcopul Leich i-a cerut lui Egon Krenz să dispună urgentarea aprobării unei noi legi privind libera circulație a cetățenilor, să includă în dialog și grupările autonome („Noul Forum" etc.) și să dezbată în conducerea partidului un nou mod de alegeri (Biserica și alte grupări opoziționiste au contestat rezultatele alegerilor comunale, cu 99% „voturi pentru", din 7 mai a.c.). Biserica Evanghelică cere chiar o devansare a viitoarelor alegeri din 1991 și organizarea lor „după criterii democratice".

Egon Krenz a răspuns, în principiu, favorabil la problemele ridicate de episcopul Leich, iar acesta, la rândul său, a declarat după convorbire că, în măsura în care se va practica experiența unui dialog autentic, „nu va mai fi necesar să se iasă în stradă".

4. Toate elementele care se cunosc până în prezent indică faptul că circulația cetățenilor va fi treptat liberalizată complet. Reprezentanți oficiali au arătat că, la sfârșitul acestui proces, fiecare cetățean al RDG va deține un pașaport.

Egon Krenz a arătat că, în această privință, se menține dificultatea provenită din atitudinea RFG care-și arogă un „drept de a se îngriji de cetățenii RDG", precum și din faptul că guvernul vest-german nu este dispus să recunoască cetățenia RDG. Egon Krenz intenționează, după cum am aflat de la diplomați occidentali, să negocieze cu partea RFG în legătură cu o „respectare" a cetățeniei RDG, dacă o recunoaștere a acesteia nu este posibilă încă. Se apreciază că guvernul vest-german, care nu are nici posibilitatea primirii la nesfârșit a emigranților și nici nu dorește o depopulare a RDG, va face unele concesii în această privință.

5. O problemă care va preocupa cu prioritate, dar pe un termen mai lung, noua conducere a PSUG se referă la dezvoltarea economică.

Eliberarea din funcție a lui Günter Mittag, care determina cu mână forte concepția economică a RDG, este semnificativă. Problemele care se dezbat cu prioritate sunt: eliminarea discontinuității în producție, corelarea indicatorilor de plan, aplicarea principiului de retribuție după muncă („principiul performanței"), reducerea disproporției dintre producție și oferta de mărfuri, valorificarea rapidă a rezultatelor cercetării științifice în producție, creșterea eficienței exportului.

6. Viitoarea Plenară a CC al PSUG va avea loc la 8 noiembrie a.c. (informație de la Secția Relații Externe a CC al PSUG). Toate problemele concrete care se află astăzi în dezbaterea partidului și a cetățenilor vor căpăta contururi mai clare.

Într-o adunare fulger cu tot personalul din sediul CC al PSUG, Egon Krenz a solicitat sprijin, care trebuie să se manifeste într-o formă autentică a centralismului democratic, cu critică în ambele sensuri – nu numai „de sus în jos" – și a spus că „în această țară, totul va fi liber și posibil, desigur în cadrul unei societăți socialiste" (informație de la SRE).

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 2, f. 326-330.

123

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND DESFĂȘURAREA LUCRĂRILOR NOII SESIUNI A ADUNĂRII NAȚIONALE (PARLAMENTULUI UNGAR)

20 octombrie 1989, Budapesta, ora 15.00

Tovarășului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe],
Tovarășului Constantin Oancea [adjunct al ministrului]

Referitor: lucrările Parlamentului ungar.

Din cele 12 puncte prevăzute pe ordinea de zi a actualei sesiuni, au fost epuizate până astăzi, 20 octombrie, doar patru puncte. În cadrul acestor patru puncte au fost adoptate o seamă de hotărâri de mare importanță, din care semnalăm:

1. Denumirea statului va fi Republica Ungară (ca stat independent, democratic și legislativ, în care se înfăptuiește democrația cetățenească și valorile socialismului democratic). Partidele politice contribuie la traducerea în viață a voinței poporului, dar ele nu pot exercita direct puterea de stat. Niciun partid nu poate să îndrume și să conducă un organism de stat. Republica Ungară poartă răspunderea și pentru soarta maghiarilor care trăiesc în afara frontierelor ei și se preocupă de cultivarea relațiilor cu aceștia.

Totodată, se prevede că economia ungară este o economie de piață, în care proprietatea colectivă este egală în drepturi cu cea particulară și se bucură, deopotrivă, de protecția statului. Proprietatea statului ungar este considerată ca avuție națională.

Adunarea Națională a primit prerogative sporite:

A. Declararea stării de război și a încheierii tratatelor de pace.

B. Înființarea Consiliului Apărării.

C. Declararea stării excepționale.

Întrucât măsurile de mai sus sunt considerate „de importanță deosebită", Constituția prevede că, pentru declararea stărilor respective, este necesar acordul a două treimi din numărul deputaților.

De asemenea, atrage atenția faptul că în rândul membrilor Consiliului Apărării sunt integrați atât oameni cu funcții de răspundere pe linie de stat, cât și conducătorii grupărilor de deputați ai partidelor care sunt reprezentate în Parlament.

2. S-a introdus un nou capitol, respectiv s-a instituționalizat funcția de Președinte al Republicii. Dacă, prin activitatea sa, Președintele aduce prejudicii țării, la cererea a cel puțin o cincime din numărul deputaților se poate iniția o acțiune de tragere la răspundere a acestuia.

Se prevede, în mod special, că nu se pot constitui organisme militare cu scopuri politice.

Se stabilește că Republica Ungară asigură drept de refugiu pentru cei care sunt persecutați pe motive politice, rasă, religie, naționalitate, de limbă. Aceștia nu pot fi predați altor state.

Asigurarea de ajutor de șomaj este punct distinct în noua Constituție.

3. În cadrul sesiunii, a mai fost adoptată Legea privind organizarea și funcționarea partidelor, din care menționăm:

Interdicția totală a înființării și funcționării organizațiilor de partid la locurile de muncă (întreprinderi, instituții etc.). Actualele organizații

de partid (ale PSU și PMSU) urmează ca, în decurs de 90 zile, să-și înceteze activitatea la locul de muncă.

Statul va subvenționa, parțial, activitatea tuturor partidelor. Este interzisă acordarea și primirea de ajutoare din partea întreprinderilor. Totodată, este interzisă primirea de ajutoare din partea altor state și din surse necunoscute. Din subvenția de stat, 25% se acordă în mod egal partidelor cu reprezentanți în Parlament, iar 75% se împarte între partide, în funcție de rezultatele alegerilor.

Militarii de carieră (Armată și Interne) nu pot ocupa funcții de conducere în niciun partid.

4. S-a înființat Tribunalul Constituțional, care va avea sediul în localitatea Esztergom (centrul Bisericii Catolice din Ungaria).

5. În cursul dezbaterilor din ziua de 19.10.89, la propunerea deputatului Ernő Raffay (Csongrád-Szeged), Parlamentul ungar a adoptat o declarație de solidaritate cu cauza preotului reformat Tőkes László, din Timișoara.

6. S-a adoptat și o declarație de condamnare a ideilor fasciste, myloșiste [referire la liderul RS Serbia, Slobodan Milošević], care și-au refăcut apariția în Ungaria.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 6, f. 107-109.

124

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND INTERVIUL ACORDAT DE PREMIERUL UNGARIEI REVISTEI „DER SPIEGEL", CU REFERIRI ȘI LA RELAȚIILE ROMÂNO-UNGARE

23 octombrie 1989, Budapesta, ora 11.45

Tovarășului Ioan Totu [ministru al Afacerilor Externe],
Tovarășului Constantin Oancea [adjunct al ministrului]

Vă informăm că M. Németh, președintele Consiliului de Miniștri ungar, a acordat recent un interviu revistei vest-germane „Der Spiegel", intitulat „Spiritul a ieșit din ploscă".

În cadrul acestuia, Premierul ungur face o serie de aprecieri și sublinieri importante, dar și periculoase în același timp, respectiv referindu-se la întrebarea reporterului privind pericolul pe care îl prezintă România pentru Ungaria, M. Németh a arătat că au apărut fel de fel de amenințări, sub diferite forme, dar acestea sunt numai verbale și aparțin mijloacelor de informare. Nu s-au constatat mișcări de trupe, care să dovedească existența unei asemenea amenințări. A apreciat că „sigur, dintr-un creier bolnav, oricând poate izbucni ceva, dar am încredere că și acolo (România – *n.n.*) luciditatea se va dovedi mai puternică".

În problema germană și posibilitatea unificării celor două state, M. Németh a subliniat că „într-o Europă pașnică de mâine, cu siguranță că și această problemă va fi posibil de rezolvat. În RDG, există, în prezent, reale posibilități de reformă și nimeni nu este interesat ca acolo să existe o situație explozivă, întrucât aceasta ar avea urmări imprevizibile. Forma și ritmul reformelor din RDG este numai o problemă de timp".

Referindu-se la unele încercări ale RDG de a-i determina pe unguri să accepte punctul de vedere est-german, în problema refugiaților, M. Németh a arătat că „această problemă este în întregime de competența guvernului ungar, care a adoptat decizia cunoscută în conformitate cu răspunderea și competența sa. Câțiva din conducerea ungară de partid de atunci au fost de altă părere în această problemă gingașă. R. Nyers, președintele partidului, nu se numără însă printre aceștia". Referitor la situația actuală a Ungariei, M. Németh a menționat că „procesele evoluează într-o direcție pozitivă. Cu toate acestea, existența blocurilor militare face ca situația geo-politică să nu fie încă favorabilă dorinței de neutralitate a Ungariei. Peste 15-20 de ani popoarele vor putea sa decidă, cu mai multă autonomie decât azi, asupra destinelor lor și atunci și neutralitatea va însemna altceva. Este însă necesar și sprijinul lui M. Gorbaciov. Reformele ungare sunt însă ireversibile și în cazul în care în URSS s-ar produce o schimbare nedorită și fatală. Reformele ungare au depășit deja limita de la care ar mai putea fi întoarse înapoi".

Referindu-se la trupele sovietice staționate în Ungaria, M. Németh a menționat că acestea continuă să se retragă, în cadrul celor stabilite de comun acord cu conducerea sovietică. Din punctul de vedere al Ungariei, nu există rațiuni politice, militare sau de altă natură care să facă necesară prezența, în continuare, a trupelor sovietice pe teritoriul ungar. Analizată în context european, rezolvarea prezenței

trupelor sovietice în Ungaria, nu mai depinde numai de dorința guvernului ungar.

Cu privire la recentul Congres al partidului și situația noului PSU, Primul-Ministru ungur a arătat că la Congres s-au făcut compromisuri prea mari, dar ca, totuși, este de acord cu ele. Dorește ca PSU să aibă un rol important în alegeri și să rămână o forță capabilă de coaliție. A menționat că este de dorit să se creeze, cât mai curând, un partid comunist de tip clasic, întrucât aceasta ar ajuta ca și PSU să-și găsească propriul său loc în rândul forțelor politice ungare. În PSU există persoane de care partidul trebuie să se despartă, dar acest lucru trebuie făcut într-o manieră europeană, civilizată.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 6, f. 121-123.

125

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAODINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND ÎNTÂLNIREA LUI MIHAIL S. GORBACIOV CU REPREZENTANȚI AI MASS-MEDIA, INSTITUȚIILOR DE PROFIL IDEOLOGIC ȘI UNIUNILOR DE CREAȚIE

26 octombrie 1989, Moscova, ora 13.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului, DRI

1. Întâlnirea pe care M.S. Gorbaciov a avut-o la 13 octombrie 1989 cu reprezentanți ai mijloacelor de informare în masă, ai Uniunilor de creație și ai instituțiilor de pe tărâmul ideologic, este comentată cu interes de către reprezentanții sovietici. Conducerea PCUS, arată interlocutorii, este nemulțumită de insuficienta contribuție a presei, a radioului și televiziunii din URSS la popularizarea măsurilor care se întreprind pe linia reformei politice și economice, de faptul că în presă apar tot felul de comentarii și idei care nu corespund intereselor poporului și socialismului, că unele publicații sunt preocupate să-și sporească tirajul, făcându-se ecoul unor știri de senzație. S-a criticat

faptul că, în materialele care se publică, nu se pune accent pe reliefarea unor aspecte pozitive, obținute pe calea restructurării, de către unități economice și din alte domenii, că multe ziare acordă prioritate publicării unor concepții care nu vizează „reînnoirea" socialismului, ci reîntoarcerea cu 70 de ani în urmă. Cu prilejul întâlnirii, s-a dorit să se dea și o orientare mijloacelor de informare în legătură cu evenimentele politice ce urmează a avea loc în URSS până la Congresul al XXVIII-lea al PCUS, prevăzut a se desfășura în octombrie 1990.

2. În cadrul întâlnirii a fost aspru criticat săptămânalul „Argumente și fapte". Conducerea PCUS a fost nemulțumită, între altele, de apariția în nr. 40, din octombrie a.c., al acestui ziar a rezultatelor unui sondaj de opinie în rândul cititorilor, după primul Congres al Deputaților Poporului, din care rezultă că de cea mai mare popularitate se bucură deputații A.D. Asharov, G.H. Popov și B.N. Elțîn, care este cunoscut că exprimă puncte de vedere care nu coincid cu aprecierile formulate de conducerea de partid și de stat. În comentariul sondajului de opinie s-a menționat și faptul că cititorii au făcut referiri și la M.S. Gorbaciov. Unii i-au mulțumit lui M.S. Gorbaciov „pentru stăpânirea de sine, modestia, cultura, știința de a asculta părerile altora, de a stăpâni și convinge pe unii deputați indisciplinați". Alții au făcut aprecieri negative la adresa lui M.S. Gorbaciov, făcând referiri la tendința de a impune deputaților punctul său de vedere, de a comenta multe luări de cuvânt, alegerile fără alternativă, presiunile făcute în procesul votării, navigările între cei de dreapta și cei de stânga, „ceea ce i-a clătinat serios autoritatea".

În nr. 42 din 21-27 octombrie 1989, săptămânalul „Argumente și fapte" a publicat rezultatele unui sondaj de opinie realizat de Centrul de Cercetări Sociologice al Academiei de Științe Sociale de pe lângă CC al PCUS, în care, între altele, se arată că dificultățile prin care trece URSS nu au putut să nu se răsfrângă și asupra autorității conducătorilor; cu toate acestea 66% dintre cei care au participat la sondaj au exprimat sprijinul lor față de M.S. Gorbaciov.

3. La întâlnirea din 13 octombrie a.c. a fost criticată și revista „Ogoniok", care s-a apreciat că, îndeosebi în ultimul timp, este preocupată de reliefarea unor aspecte dinainte de Revoluția din Octombrie și mult mai puțin de popularizarea restructurării.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 9, f. 24-25.

126

TELEGRAMĂ A LUI VASILE PUNGAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA SOFIA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND HOTĂRÂREA BP-PCB CU PRIVIRE LA PERFECŢIONAREA CALITATIVĂ A STUDIERII ŞI FOLOSIRII OPINIEI PUBLICE ÎN CONDIŢIILE RESTRUCTURĂRII

26 octombrie 1989, Sofia, ora 17.00

Tovarăşului Lucian Petrescu [director-DR I],

La 23 octombrie a.c., Biroul Politic al CC al PCB a analizat modul în care sunt cunoscute preocupările şi tendinţele din opinia publică şi cum se ţine seamă de acestea în activitatea politică şi de conducere a societăţii bulgare. Activitatea a fost apreciată ca nesatisfăcătoare.

A fost adoptată hotărârea „cu privire la perfecţionarea calitativă a studierii şi folosirii opiniei publice în condiţiile restructurării".

Hotărârea prevede edificarea unui sistem de muncă, multilateral şi flexibil, pentru cercetarea opiniei publice. Rezultatele, concluziile acestei cercetări vor trebui să stea la baza activităţii de partid şi de stat în toate domeniile şi pe întreaga ierarhie a acestora. S-a trasat ca sarcină organelor de partid şi de stat, activiştilor acestora, să cerceteze permanent şi temeinic starea opiniei publice şi sa ţină seama de aceasta la locul lor de muncă, să dea atenţie sporită şi să rezolve cererile şi sesizările oamenilor muncii. Pe lângă Adunarea Populară şi Academia de Ştiinţe ale Bulgariei se va organiza un Centru naţional de studiere a opiniei publice. Pe lângă cercetarea proprie, acesta va coordona toate activităţile de cunoaştere a opiniei publice şi va pune la dispoziţia conducerilor de partid şi de stat sinteze şi studii pentru a se ţine seamă de ele în activitatea curentă şi planificarea de perspectivă.

Aceste măsuri s-au apreciat ca foarte necesare pentru a preîntâmpina unele situaţii petrecute în ultimul timp, când organele conducătoare s-au aflat în faţa unor situaţii neprevăzute s-au au subapreciat unele fenomene din opinia publică.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 102-103.

127

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOŞTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA PRAGA, PRIVIND EVOLUŢIILE POLITICE DIN RS CEHOSLOVACĂ

27 octombrie 1989, Praga, ora 16.30

Tovarăşului Ion Stoian, Secretar al CC-PCR,
Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului [Afacerilor Externe]

Referitor la unele aspecte ale situaţiei din RSCS, vă informăm:

În contextul evoluţiei evenimentelor din Ungaria, Polonia, URSS şi, în ultimul timp, RD Germană, diversele grupări ilegale de opoziţie din Cehoslovacia au început să îşi intensifice activitatea şi, pentru data de 28 octombrie a.c. (ziua proclamării Republicii Cehoslovace) au anunţat demonstraţii de protest la Praga, Brno, Ostrava şi în alte oraşe cehoslovace.

Grupările de opoziţie nu au un program de alternativă politică, organizează însă semnarea de diverse petiţii şi acţiuni de protest „împotriva încălcării drepturilor şi libertăţilor prevăzute de Constituţie" şi exercită presiuni pentru înlăturarea rolului conducător al PC din Cehoslovacia, atât în societate, cât şi în cadrul Frontului Naţional.

1. Conform afirmaţiilor lui D. Hračonsky, şef de sector la Secţia de propagandă a CC al PCC, în prezent există în Cehoslovacia un număr de aproape 80 grupări de opoziţie, care îşi desfăşoară activitatea cu sprijinul mijloacelor de informare din Occident şi cu ajutorul material al diverselor grupări reacţionare din ţările capitaliste. Baza de membri a acestor organizaţii este redusă, însă aceleaşi persoane fac parte din mai multe organizaţii.

Majoritatea grupărilor au ca numitor comun democraţia de tip burghez şi nu ascund intenţiile de reinstaurare a capitalismului în Cehoslovacia. Elogiază în acest sens fosta Republică burgheză cehoslovacă şi „caracterul profund democratic al acesteia".

Unele grupări promovează reformele de tip social-democrat şi au ca adepţi pe cei care au fost excluşi din partid după anul 1968. În cadrul acestora sunt şi curente care recunosc că „socialismul democratic

preconizat" nu se poate realiza fără comuniști. Refuză însă o colaborare constructivă cu PCC, datorită aprecierii diferite a anului 1968.

Al treilea complex de organizații are ca numitor comun ideologia religioasă și clericalismul politic militant. Beneficiază de sprijin material din Occident, iar în ultimul timp și de ajutor concret de la diverse organizații din Ungaria și Polonia.

Într-o formă sau alta, toate organizațiile și-au anunțat participarea la demonstrația prevăzută pentru data de 28 octombrie a.c. Conform aprecierii lui D. Hračonsky, unele grupări manifestă cu pancarte cu numele lui M. Gorbaciov. Sunt însă și diverse pamflete în care M. Gorbaciov este criticat ca plagiator al reformelor din 1968 din Cehoslovacia și ca elev inconsecvent al lui A. Dubček.

2. În cursul lunii octombrie, organele de partid și de stat cehoslovace au intensificat măsurile administrative pentru combaterea oricăror manifestări ostile socialismului. S-au organizat adunări de partid în diverse regiuni și raioane, la care au participat membri ai Prezidiului CC al PCC. S-a insistat asupra îmbunătățirii muncii politico-ideologice, dar și asupra profilului moral politic al comuniștilor aflați în munci de răspundere. S-a subliniat, de asemenea, că organele și organizațiile de partid trebuie să ia atitudine fermă față de cei care nu corespund profilului de comunist, deoarece carențele individuale ale unor comuniști sunt atribuite de grupările de opoziție întregului partid.

3. Arestarea în cursul acestei luni a ziariștilor Rudolf Zeman și Jiří Ruml[112], care editau ziarul ilegal „Lidové Noviny", a creat o nouă stare de tensiune. Peste 100 de ziariști au adresat președintelui guvernului o scrisoare în care cer eliberarea celor doi ziariști. Se apreciază că măsura respectivă a avut efect catalizator și pentru alte luări de poziții din partea unor artiști cehoslovaci. Astfel, a crescut la 35 000 numărul celor care au semnat petiția „Câteva cuvinte"[113]. În plus, Václav Neumann, dirijorul Filarmonicii cehe, precum și 97 de membri ai orchestrei au luat inițiativa să întrerupă orice colaborare cu Televiziunea și Radiodifuziunea cehoslovacă, datorită faptului că cele două organizații nu permit transmiterea de emisiuni cu artiștii care au semnat petiția.

[112] Vor fi eliberați pe 17 nov. 1989.

[113] Petiția, apărută în iunie și lansată în august 1989, revendica democratizarea țării, eliberarea deținuților politici, desființarea cenzurii, dialogul cu opoziția. În septembrie, 22 dintre semnatarii petiției trimiteau o scrisoare Premierului L. Adamec prin care solicitau desfășurarea de negocieri între guvern și opoziție.

4. Pe fondul activizării grupărilor ilegale de opoziție, au început să apară curente perturbatoare și în Partidul Popular Cehoslovac, la care s-a solicitat demisia actualei conduceri a partidului. Între altele, s-a subliniat că majoritatea membrilor conducerii Partidului Popular nu au promovat o politică proprie, ci au mers la remorca PC din Cehoslovacia. Situația din Partidul Popular Cehoslovac este apreciată ca deosebit de critică, fapt pentru care s-a hotărât organizarea congresului chiar la începutul anului 1990. Se estimează că din cei circa 60 000 membri ai partidului, majoritatea se pronunță pentru înlocuirea actualei conduceri înainte de ținerea congresului.

5. Situația din Partidul Socialist Cehoslovac este până în prezent mai calmă, însă au apărut și în cadrul acestuia curente care cer ca partidul să se angajeze mai mult în apărarea drepturilor omului (partidul are 16 000 membri).

6. În cursul ultimelor zile, organele de stat au luat măsuri pentru a preîntâmpina ținerea demonstrației ilegale preconizate pentru după-amiaza zilei de 28 octombrie în piața Václav. În ziua respectivă, piața va fi închisă complet pentru persoanele neautorizate, până la ora 12.00, deoarece s-a luat măsura ca noii militari în termen să depună jurământul în zona din partea inferioară a pieței.

AMAE, fond Telegrame. Praga/*1989*, vol. 3, f. 122-124.

128

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND PRELUNGIREA CRIZEI DIN RD GERMANĂ PE FONDUL NEÎNCREDERII SPORITE A CETĂȚENILOR ȘI AL DEFICIENȚELOR ECONOMICE

27 octombrie 1989, Berlin, ora 17.30

În legătură cu aspectele curente ale evoluției situației din RD Germană, informăm următoarele:

1. Toți reprezentanții din țara gazdă cu care am discutat ieri, 26 octombrie, (PSUG, alte partide și organizații, MAE al RDG) apreciază în

continuare că faza critică în situația politicii interne nu a fost depășită. Neîncrederea și îndoielile cetățenilor față de „cotitura" anunțată, inclusiv rezervele față de Egon Krenz, se mențin. Conducerea PSUG este conștientă că de la dialogul general, care se desfășoară în toată țara, trebuie să se treacă rapid la fapte. De asemenea o măsură de sporire a încrederii cetățenilor va consta în schimbările importante care se vor produce în structura Biroului Politic și Secretariatului CC al PSUG, la Plenara din 8 noiembrie. O schimbare inevitabilă de cadre va avea loc și la nivelul ministerelor, organizațiilor și instituțiilor centrale (se vorbește și de schimbarea ministrului de Externe, Oskar Fischer[114]. Posibili candidați: Harry Ott, adjunct al ministrului, sau Günter Sieber[115], șeful SRE al CC al PSUG și adjunctul acestuia, B. Malow[116]).

2. Un scurt bilanț al restructurării inițiate de Egon Krenz indică următoarele mutații mai importante: realizarea unei „transparențe" radicale în mijloacele de informare, anunțarea noii legi care va fi adoptată până la sfârșitul anului, prin care toți cetățenii majori vor primi pașaport și vor putea călători în străinătate, extinderea unor înlesniri sociale și măsuri de ridicare a nivelului de trai. Primul-ministru a anunțat în acest sens un complex de măsuri: importuri suplimentare de bunuri de consum tehnice, alimente și confecții, tricotaje etc. O regândire a funcțiilor și atribuțiilor Parlamentului, guvernului, justiției. Se are în vedere o despărțire riguroasă a activității partidului de Parlament și guvern. Se începe o activitate complexă de reformare a justiției și legislației. Printre altele, există următoarele priorități: elaborarea unei noi legi electorale, cu asigurarea unui control public, în toate fazele, al numărării voturilor, afirmarea independenței depline a judecătorilor și a egalității cetățenilor în fața legii, reformularea unor prevederi din Codul Penal în legătură cu „delictele împotriva orânduirii statale", elaborarea unei noi legi privind competențele organelor de poliție și securitate etc.

[114] *Oskar Fischer* (1923-), om politic german; ambassador la Sofia (1955-1959); adjunct (1965-1975) și ministru al Afacerilor Externe al RDG (3 mart. 1975-12 apr. 1990).

[115] *Günter Sieber* (1930-2006), om politic german; fost ministru al Comerțului și Aprovizionării (1965-1972) și ambasador la Sofia (1972-1980); din 1980 era șeful Departamentului Relații Externe (Internaționale) al CC-PSUG. Între 8 nov.-3 dec. 1989 va fi Secretar al CC-PSUG.

[116] *Bruno Mahlow* (1937-), om politic și diplomat german; fiul unuia din fondatorii PCG. Șef al Comisiei de Politică Externă al CC (1981-1989, în nov.-dec. 1989 va urma pe G. Sieber la conducerea Departamentului Relații Internaționale al CC-PSUG.

Notă: Azi, 27 octombrie, s-a anunțat o amnistie pentru cetățenii care au fost condamnați pentru tentativă de trecere ilegală a frontierei.

3. Toți partenerii de discuție au afirmat că domeniul cel mai dificil rămâne cel economic. Se fac critici extrem de aspre la adresa fostului secretar cu probleme economice, G. Mittag, care nu a prezentat situația reală, dificilă a economiei RDG, a acționat voluntarist și a fixat priorități greșite. De exemplu, a dirijat importante mijloace materiale și financiare, într-o măsură excesivă, spre microelectronică, neglijând celelalte ramuri industriale.

S-au creat astfel serioase disproporții și rămâneri în urmă în economia națională. Mittag a blocat orice fel de critică „de jos în sus", împiedicând astfel remedierea fenomenelor negative pe care cadrele din industrie și economie le cunoșteau prea bine. Corectările necesare în orientarea economică a RDG reclamă un timp mai îndelungat.

4. Demonstrațiile – care în prezent au un caracter exclusiv pașnic – continuă, în ciuda apelurilor ca dialogul cu cetățenii să se desfășoare în afara străzii, în foruri democratice organizate. Ieri au avut loc demonstrații la Erfurt, Rostock, Dresda, Halberstadt, etc. O persoană oficială a RDG mi-a spus – confidențial – că demonstrațiile „vor continua până când vor fi scoși din Biroul Politic cei care trebuie să fie scoși".

5. Convorbirea telefonică Krenz-Kohl și apropiata vizită a lui Krenz în URSS (probabil 31 octombrie-1 noiembrie) sunt apreciate în Corpul Diplomatic drept factori externi care vor contribui la consolidarea poziției lui Egon Krenz. S-a convenit ca, încă în cursul lunii noiembrie, R. Seiters[117], ministru la Cancelaria Federală, să efectueze o vizită la Berlin și să discute cu ministrul de Externe al RDG toate problemele concrete ale relațiilor bilaterale, inclusiv aspectele care vor rezulta din liberalizarea completă a plecărilor în străinătate (partea vest-germană dorește să participe cu mijloace financiare la asigurarea devizelor necesare turiștilor din RDG și să tempereze astfel dorința acestora de a emigra). Seiters va discuta la Berlin și posibilitatea organizării unei întâlniri Krenz-Kohl, încă în cursul lunii noiembrie a.c. Reprezentanții țării gazdă și diplomații din capitala RDG așteaptă o intensificare considerabilă a relațiilor economice și de

[117] *Rudolf Seiters* (1937-), om politic german (Uniunea Creștin-Democrată-CDU); ministru federal al Afacerilor Speciale și șef al Oficiului Cancelariei (1989-1991); ulterior ministru de Interne (1991-1993) și vicepreședinte al Bundestagului (1998-2002).

cooperare RDG-RFG. H. Tschanter, vicepreşedinte la CSP, mi-a relatat că partea RDG se gândeşte să înfiinţeze societăţi mixte.

Se comentează, atât în rândul diplomaţilor, cât şi al autorităţilor, că la următoarea sesiune a Camerei Populare actualul preşedinte H. Sindermann[118] va fi înlocuit de Manfred Gerlach, preşedintele Partidului Liberal-Democrat.

7. Concluzia generală care predomină în Corpul Diplomatic este că Egon Krenz se va alinia cursului lui Gorbaciov („perestroika şi glasnosti") fără sa repete greşeala acestuia de a se apuca de reformarea tuturor domeniilor în acelaşi timp. Vor fi „înnoiri controlate", iar în domeniul economie vor apărea modificări care vor fi adoptate după o temeinică analiză. Opţiunea edificării socialismului nu este pusă în discuţie.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 2, f. 347-350.

129

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND CUVÂNTAREA LUI EDUARD ŞEVARDNADZE, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE AL URSS, ÎN SOVIETUL SUPREM

30 octombrie 1989, Moscova, ora 23.00

Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului, DRI

Recenta cuvântare rostită în Sovietul Suprem al URSS, de către ministrul de Externe, E. Şevardnadze, continuă să suscite interes în cercurile politice şi diplomatice din Moscova. La propunerea mai multor deputaţi, în Sovietul Suprem vor avea loc dezbateri în scopul unei mai bune cunoaşteri a diferitelor aprecieri şi acţiuni ale politicii

[118] *Horst Sindermann* (1915-1990), om politic german. Preşedinte al Consiliului de Miniştri (1973-1976); preşedinte al Camerei Populare (29 oct. 1976-13 nov. 1989).

externe conţinute în cuvântarea lui E. Şevardnadze. Din materialele publicate, rezultă un interes mai mare faţă de următoarele aspecte:

Aprecierea, potrivit căreia intrarea trupelor sovietice în Afghanistan a fost nu numai contrară intereselor umanităţii, ci o încălcare a propriei legislaţii a statului sovietic, ar trebui aprofundată pentru a se putea înţelege mai bine împrejurările în care s-a adoptat o asemenea măsură.

Conform precizărilor făcute, lichidarea rachetelor cu rază medie şi mai scurtă de acţiune a dus la realizarea unei economii de 400 milioane ruble. Această sumă, însă, ar trebui completată şi cu unele cifre referitoare, între altele, la cheltuielile făcute cu producţia şi amploarea acestora.

De asemenea, referirea la încetarea de către URSS a livrărilor de arme către Nicaragua necesită a fi examinată în contextul mai larg al livrărilor de arme sovietice altor state, inclusiv din zone de încordare. În acest sens, ar trebui să se recunoască şi faptul că asemenea vânzări de arme constituie nu numai un ajutor, ci şi o sursă de venituri în valută.

Cu privire la staţia radar de la Krasnoiarsk, se doreşte cunoaşterea cheltuielilor de amplasare, precum şi a cauzelor care au permis să se susţină timp de mai mulţi ani că aceasta nu este în contradicţie cu prevederile tratatului de apărare antirachetă. Unele întrebări apar şi în legătură cu constatarea făcută de Şevardnadze, în sensul că din 1969, când SUA au oprit producţia armelor chimice, Uniunea Sovietică a continuat, timp de 20 de ani, să le producă şi chiar să le diversifice.

Potrivit relatărilor publice, în prezent URSS achită, sub formă de cotizaţie, la ONU şi organismele sale, o sumă de 255 milioane dolari pe an. În legătură cu aceasta, există interes pentru cunoaşterea mai concretă a cerinţelor şi eficienţei cotizaţiilor alocate de URSS forurilor internaţionale.

Unele aspecte cunoscute ale raportului dintre politica internă şi externă, între care şi concordanţa dintre reformele din URSS şi practica internaţională, par, de asemenea, a suscita dezbateri în Sovietul Suprem.

Modul de reprezentare în străinătate a republicilor naţionale. Unele dintre acestea au inclus deja în textele Constituţiilor proprii, prevederi potrivit cărora ca state suverane şi independente, au dreptul să-şi stabilească reprezentante diplomatice şi consulare cu alte state.

În comentariile care se fac pe marginea cuvântării lui E. Şevardnadze se susţine că politica externă a înregistrat transformări mult mai mari

decât cele care au loc pe plan intern. În rândul diplomaților țărilor în curs de dezvoltare, se remarcă faptul că, în cuvântarea sa, ministrul sovietic de Externe nu tratează în mod corespunzător, și unele probleme referitoare la relațiile cu statele din Africa Asia și America Latină sau la lichidarea subdezvoltării și datoriei externe. Din analiza discursului – susțin aceiași diplomați – se desprinde importanța deosebită, crescândă, pe care URSS o acordă dezvoltării relațiilor cu SUA și alte state occidentale.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 9, f. 87-89.

130

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND DEZBATERILE DIN SOVIETUL SUPREM AL URSS ASUPRA LEGII PROPRIETĂȚII ȘI URMĂRILE ACESTEIA ÎN REFORMAREA SOCIETĂȚII SOCIALISTE

31 octombrie 1989, Moscova, ora 13.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului, DRI,

Referitor: dezbaterile din URSS privind legea proprietății.

Dintre multele proiecte de legi pe care le dezbate în prezent Sovietul Suprem al URSS, cea mai controversată este legea privind proprietatea, întrucât din aceasta vor decurge și celelalte acte normative. În diverse comentam se reliefează că soluțiile la care se va ajunge în problema proprietății și relațiilor de proprietate vor influența hotărâtor direcțiile pe care se va merge în URSS în „înnoirea" socialismului, amploarea schimbărilor care ar putea avea loc în raporturile dintre centru și republici.

1. Punctele de vedere care se exprimă sunt foarte diverse:

a) În raportul la Congresul deputaților, M. Gorbaciov a arătat că: reforma economică în URSS nu este posibilă fără „înnoirea radicală"

a relațiilor de proprietate socialistă, fără dezvoltarea și îmbinarea diferitelor forme ale acesteia.

b) Cu prilejul prezentării, la 2 octombrie a.c., a raportului privind proiectele de legi, care se examinează la sesiunea Sovietului Suprem, N. Rîjkov a subliniat că: succesul reformei economice și al restructurării în URSS depinde în mod hotărâtor de direcțiile în care se va înfăptui transformarea proprietății; structura proprietății trebuie să corespundă prin esența sa idealurilor și valorilor socialismului uman și democratic; la elaborarea proiectului de lege, guvernul a avut în vedere doi factori fundamentali, respectiv existența proprietății obștești socialiste, care constituie o realizare a omenirii, și lichidarea în URSS a proprietății private asupra mijloacelor de producție, bazată pe exploatarea omului, și formarea proprietății personale, la baza căreia stă munca. Totodată, N. Rîjkov a reliefat că în URSS a avut loc o „etatizare globală a întregii structuri a proprietății", proprietatea întregului popor „s-a transformat în proprietate de stat centralizată la maximum, organizată pe principii birocratice" și a apreciat că „atâta timp cât aproximativ 90% din mijloacele fixe se vor afla în mâinile unui singur proprietar, ale statului, toate discuțiile privind dezvoltarea pieței vor rămâne lipsite de conținut și înaintarea URSS pe calea progresului va fi cu neputință".

c) Acad. L. Abalkin[119], vicepreședinte al Consiliului de Miniștri al URSS, a apreciat în mai multe rânduri că: „dacă proprietatea este nominal proprietate de stat, dar conduce la lipsă de gospodărire și lipsă de eficiență, atunci o astfel de proprietate nu poate fi considerată proprietate socialistă".

d) Reprezentanți ai Institutului de Economie al Academiei insistă, în aprecierile lor, ca „niciuna din formele proprietății socialiste să nu dețină o poziție de monopol".

e) Prof. G. Popov[120], deputat influent, dar cu orientări de dreapta, consideră că în URSS „în mâinile statului este suficient să rămână

[119] *Leonid Ivanovici Abalkin* (1930-2011), economist și om politic sovietic (rus); director al Institutului de Economie al Academiei de Științe din Moscova (1986-1989, 1991-2005); membru al Congresului Deputaților Poporului-URSS; consilier al Președintelui M.S. Gorbaciov; vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (17 iul. 1989-26. Dec. 1990).

[120] *Gavriil Haritonovici Popov* (1936-), economist, profesor universitar și om politic sovietic (rus); lider al mișcării reformiste din anii 1980; redactor-șef al revistei

50% din economie, iar restul de 50% să fie dată în mâinile cooperatorilor și ale sectorului particular".

f) A. Sidorovici, doctor în economie, este de părere că „arenda poate deservi în URSS diverse forme de proprietate, fără să le schimbe natura".

D. Sorokin, candidat în științe economice, consideră că: „mecanismul de realizare a proprietății socialiste trebuie să conțină și sistemul care să preîntâmpine deformări ale acesteia, în caz contrar pot să apară diverse forme de proprietate, incompatibile cu socialismul".

2. Din diversitatea de păreri care se exprimă în cadrul actualelor dezbateri rezultă, între altele, următoarele tendințe:

a) „Diversificarea" proprietății de stat, urmărindu-se prin aceasta și o reglementare uniformă a raporturilor dintre centru și republici. N. Rîjkov a propus să fie delimitate patru tipuri de proprietăți de stat:

– Proprietatea întregii Uniuni, în care, potrivit aprecierilor unor economiști, ar putea intra: patrimoniul armatei, baza materială pentru cercetări științifice fundamentale, industria de apărare, telecomunicațiile, patrimoniul instituțiilor bancare și vama.

– Proprietatea unional-republicană (proprietatea URSS și a republicilor) în care unii propun să intre întreprinderile de importanță unional-republicană, precum și pământul, subsolul, pădurile, apele.

– Proprietatea republicană (proprietatea republicilor unionale autonome).

– Proprietatea comunală (proprietatea formațiunilor național-teritoriale și administrativ-teritoriale).

Organele centrale unionale insistă ca, în repartizarea proprietății de stat pe cele patru tipuri să se pornească de la experiența RSS Beloruse în trecerea la autogestiunea regională și în care ponderea producției industriale la întreprinderile care trec la proprietatea republicană constituie aproximativ 50%. Se apreciază că în subordinea republicilor unionale ar putea trece aproximativ 70% din volumul total al fondurilor fixe ale economiei URSS. În dezbateri este evidentă insistența organelor centrale ca în proprietatea unională și unional-republicană să intre acele sectoare și întreprinderi care au rol determinant în

„Voprosi economiki" (1988-1991); președinte al Consiliului municipal (1990-1991) și Primar al Moscovei (1991-1992); fondator și președinte al Universității Internaționale din Moscova (1991-2015).

economie, în menținerea federației. Republicile Baltice îndeosebi, dar și alte republici, cer ca proprietatea republicană să fie mult mai cuprinzătoare, astfel încât aceasta să garanteze independența economică a republicilor. De aceea, organele centrale unionale au grăbit trecerea Belorusiei la autogestiunea regională, pentru a crea un precedent, în care cererile organelor republicane au fost mai puțin ferme și de mai mică amploare.

b) Tendința organelor centrale de a „lărgi relațiile de proprietate" sub pretextul „necesității apropierii proprietății de oamenii muncii". În acest sens, se insistă pe extinderea „relațiilor de arendă" în agricultură (în primul rând în cazul colhozurilor și sovhozurilor nerentabile și al suprafețelor de pământ nelucrate) și în alte domenii (îndeosebi în unitățile economice nerentabile). Se vorbește tot mai intens despre necesitatea reorganizării unor întreprinderi în „societăți de stat pe acțiuni". Recent, N. Rîjkov a menționat că la Consiliul de Miniștri al URSS se elaborează proiectul de lege privind societățile pe acțiuni. În comunicatul Comitetului de Stat al URSS pentru statistică, privind dezvoltarea economico-socială a URSS pe trei trimestre, publicat la 29 octombrie a.c., se reliefează că în URSS continuă procesul „introducerii unor noi forme și metode de conducere în economie". Se menționează că au fost create 59 de concerne, 80 de consorții, 27 de societăți pe acțiuni, 69 asociații de producție. Totodată, se arată că în octombrie 1989 în URSS lucrau în „acord în arendă" 1 099 întreprinderi industriale, 655 de organizații pentru construcții, 931 de unități comerciale, 626 întreprinderi de alimentație publică etc. Vorbind de arendă, de societățile pe acțiuni etc., reprezentanți ai organelor centrale menționează că este vorba de „forme de conducere, de organizare a activității". Unii economiști sunt însă de părere că prin aceste forme are loc „un anumit proces de privatizare" a proprietății.

Insistența unor deputați în Sovietul Suprem de a se ajunge la proprietatea individuală asupra pământului, precum și în alte sectoare din economie. La 16 noiembrie 1989, Sovietul Suprem al Estoniei, în completările aduse Constituției republicane, a menționat că „în sistemul economic" din Estonia intră, de asemenea, proprietatea personală, proprietatea individuală și proprietatea mixtă. Legat de aceste aspecte, N. Rîjkov a subliniat necesitatea ca pământul să rămână „un bun al întregului popor, care să nu poată fi vândut sau ipotecat". În ce privește

proprietatea individuală în alte sectoare, el a subliniat că „și în țările capitaliste dezvoltate proprietatea privată a unor cetățeni asupra mijloacelor de producție nu mai este principala bază a economiei". În context, el a insistat pe organizarea întreprinderilor pe acțiuni. Profesor N. Bautin remarca, într-o convorbire, că, în timp ce N. Rîjkov s-a pronunțat clar împotriva divizării pământului, M. Gorbaciov a pus accentul în special pe necesitatea „înnoirii relațiilor de proprietate socialistă", evitând, deocamdată, un răspuns tranșant în privința proprietății individuale. N. Bautin era de părere că M. Gorbaciov „își rezervă dreptul de a trage concluziile, de a forța în final un punct de vedere care să fie acceptat de toate republicile".

3. Întrucât dezbaterile care au avut loc până în prezent, în legătură cu proiectul de lege privind proprietatea, nu au condus la un punct de vedere unanim acceptat, s-a stabilit ca pe proiectul respectiv să se lucreze în continuare, sub îndrumarea unei comisii din care să facă parte M. Gorbaciov, N. Rîjkov, L. Abalkin și președinții Comitetelor Sovietului Suprem, apoi proiectul să fie publicat și, după cunoașterea punctelor de vedere ale opiniei publice, să fie reanalizat în Sovietul Suprem al URSS. Dezbaterile pe această problemă se desfășoară și în cadrul altor întâlniri. Recent, M.S. Gorbaciov a avut o întâlnire la CC al PCUS cu economiști din URSS, în care a subliniat că „au apărut unele dificultăți la examinarea în Sovietul Suprem a proiectelor de legi privind proprietatea și autogestiunea regională". De mai mult timp s-a anunțat că, în perioada 30 octombrie-1 noiembrie a.c., la Moscova va avea loc o conferință unională organizată de Comisia de stat a Consiliului de Miniștri al URSS pentru reforma economică, Academia de Științe a URSS și Academia Economiei Naționale de pe lângă Consiliul de Miniștri al URSS; se vor dezbate problemele referitoare la: structura proprietății și formele de organizare a muncii în autogestiunea regională, raportul între plan și piață, structurile organizatorice ale conducerii etc.

4. Toate acestea arată că în dezbaterile care au loc în URSS, în problema proprietății, sunt încă multe aspecte de clarificat. De aceea, se apreciază că până la adoptarea proiectului de lege privind proprietatea va mai trece o anumită perioadă de timp.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 9, f. 90-95.

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND CREȘTEREA ÎN AMPLOARE ȘI INTENSITATE A DEMONSTRAȚIILOR DE STRADĂ, EVOLUȚIA DEZBATERILOR POLITICE INTERNE ȘI A RAPORTURILOR CU RF GERMANIA

31 octombrie 1989, Berlin, ora 18.10

În legătură cu evoluția situației politice din RD Germană, informăm în continuare următoarele:

1. Manifestările de stradă nu au încetat, iar în ultimele zile au crescut chiar în intensitate și amploare. Se estimează că numai ieri, 30 octombrie, când au avut loc mari demonstrații în orașele Berlin, Leipzig, Halle, Magdeburg, Schwerin, Suhl etc., numărul participanților s-a ridicat la peste o jumătate de milion de cetățeni (la Leipzig, după datele oficiale, 200 000). Lozincile demonstranților se referă la libertatea presei, libera circulație, libertatea de asociere, desființarea privilegiilor, legalizarea organizațiilor autonome etc. Toate demonstrațiile s-au desfășurat pașnic. Organele de poliție și de securitate nu au intervenit. Primul-secretar al Comitetului PSUG al Capitalei, G. Schabowski, a declarat, în cadrul dialogului cu cetățenii, că „demonstrațiile vor face parte din cultura politică a RDG". Autoritățile cer ca, în viitor, organizatorii demonstrațiilor să obțină aprobări prealabile, într-un termen dat. Unele asociații și organizații au procedat astfel. Nu s-a considerat totuși oportun să se intervină împotriva demonstrațiilor spontane, neautorizate.

2. În întreaga țară se desfășoară ample dezbateri, cu participarea reprezentanților din conducerea de partid și de stat, din economie, cultură, ministere combinate etc. Unele dezbateri se transmit în direct la radio sau televiziune. Dintre aspectele cel mai mult discutate, remarcăm următoarele:

Instituirea unor comisii de anchetă pentru elucidarea abuzurilor organelor de poliție în timpul demonstrațiilor din 7 și 8 octombrie (președintele Prezidiului poliției din Berlin, general locotenent F. Rausch, a exprimat scuze, în public, pentru unele acte de brutalitate comise de câțiva polițiști).

Legalizarea opoziției. Conducerea PSUG nu a dat un răspuns clar la această cerere. În practică însă, toate grupările politice autonome sunt tolerate și acționează nestânjenit. În Corpul Diplomatic se apreciază că legalizarea unor organizații cum ar fi „Noul Forum" este numai o chestiune de timp. O anumită îngrijorare a provocat constituirea unui Partid Social-Democrat care a solicitat aderarea sa la Internaționala Socialistă. Programul acestui partid ține de vederile clasice, reformiste ale social-democrației în cadrul unei societăți pluraliste, cu economie de piață.

Rolul conducător al partidului, reafirmat în cuvântarea inaugurală rostită de Egon Krenz, începe să fie pus în discuție. Partidele care până acum au acționat, sub conducerea PSUG, în cadrul Blocului Democratic (creștin-democrații, liberal-democrații, național-democrații și Partidul Democratic al țăranilor) ridică problema egalității în drepturi. Recent, Manfred Gerlach, președintele Partidului Liberal-Democrat, s-a pronunțat pentru constituirea unei comisii care să analizeze, din punct de vedere constituțional, politic, social etc., rolul conducător al PSUG.

Regândirea rolului și structurilor organizațiilor de masă și obștești. Discuții extrem de ascuțite și controversate au loc în cadrul organizației Tineretului Liber German. Numeroși tineri cer dizolvarea acestei organizații sau menținerea ei doar ca o organizație-cadru care să cuprindă uniuni autonome pentru elevi, studenți, tineri muncitori, soldați etc. Mari frământări au loc în organizațiile sindicale. Președintele Prezidiului, Harry Tisch, membru al Biroului Politic al CC al PSUG, a fost somat să se retragă. Prezidiul Federației va decide la 17 noiembrie (se consideră că H. Tisch va fi eliberat din Biroul Politic, la Plenara din 8 noiembrie, după care va pierde și funcția în fruntea sindicatelor). Există în rândul muncitorilor inițiativa creării unor „sindicate libere".

Au început, de asemenea, dezbaterile publice privind **reînnoirea sistemului economic**. Elaborarea unor concepții noi reclamă o perioadă mai îndelungată. De la relațiile apropiate, am aflat că Egon Krenz a adresat primilor-secretari regionali o scrisoare, în care le cere să facă tot ce le stă în putință pentru mobilizarea oamenilor în vederea îndeplinirii planului pe acest an. Se estimează că planul cincinal nu va fi îndeplinit. Au început, de asemenea, dezbaterile în legătură cu modificarea sistemului de învățământ și educațional. Critica adusă sistemului de învățământ este interpretată ca un indiciu că și Margot Henecker va fi schimbată de la conducerea acestui minister.

3. Din sursă a Reprezentanței permanente a RFG, am reținut aprecierea că guvernul federal este dispus să conlucreze cu Egon Krenz într-un mod constructiv, deoarece noul conducător de partid și de stat al RDG a dovedit că este hotărât să înfăptuiască reforme profunde. A rezultat, însă, că partea vest-germană speră ca evoluția politică internă din RDG să meargă în consens cu transformările din Polonia și Ungaria. Diplomații vest-germani au subliniat că ei au înregistrat cu interes declarațiile publice ale unor reprezentanți ai PSUG, potrivit cărora „se va studia experiența din URSS, Polonia și Ungaria". Aceiași diplomați au arătat că este îmbucurătoare o anumită tendință de „dezideologizare" a relațiilor dintre cele două state germane.

În orice caz, constatăm că în ultimele zile au dispărut din presă orice fel de atacuri la adresa RFG. Ieri, 30 octombrie, a fost scoasă de la Televiziunea RDG emisiunea „Canalul Negru", transmisă săptămânal timp de aproape 30 de ani, în care comentatorul Karl Eduard von Schnitzler critica în termeni sarcastici politica guvernului vest-german. Mijloacele de informare vest-germane au salutat „punerea pe liber a ultimului război rece". Diplomații vest-germani apreciază că alinierea RDG la linia politică a lui Gorbaciov oferă o șansă reală pentru redeschiderea „problemei germane".

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 2, f. 356-359.

132

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE REFERITOARE LA COMENTARIILE MAE AL URSS PRIVIND REZULTATELE REUNIUNII COMITETULUI MINIȘTRILOR AFACERILOR EXTERNE AI STATELOR MEMBRE ALE TRATATULUI DE LA VARȘOVIA

31 octombrie 1989, Moscova, ora 23.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DRI, DREETOI

În legătură cu recenta ședință a Comitetului miniștrilor Afacerilor Externe ai statelor participante la Tratatul de la Varșovia (26-27 octombrie), vă informăm următoarele:

1. La 30 octombrie, I. Aboimov[121], adjunct al ministrului sovietic de Externe, a avut o întâlnire cu reprezentanții presei, în cadrul căreia a făcut o scurtă prezentare a lucrărilor ședinței. Din relatările sale, reţin atenţia:

Uniunea Sovietică acordă o atenție primordială relațiilor cu țările participante la Tratatul de la Varșovia. Este pentru prima dată când la ședința CMAE participă și miniștrii Comerțului Exterior. Aceasta se înscrie pe linia orientărilor de la București ale Comitetului Politic Consultativ de întărire a caracterului politic al Tratatului de la Varșovia și de transformare, treptată, a acestuia într-o alianță politico-militară. Țările participante au reafirmat dorința comună de a acționa atât pentru realizarea de noi măsuri în domeniul dezarmării și securității, cât și în direcția punerii bazelor materiale ale Casei Comune Europene. Din analiza Actului final de la Helsinki se constată că prevederile coșului doi se îndeplinesc mai lent, ceea ce poate impieta asupra întregului proces general european. Cu toate acestea, țările aliate sunt hotărâte să acționeze în continuare pentru accelerarea negocierilor de dezarmare în Europa, atât convențională, cât și nucleară. În cadrul schimbului de păreri din capitala polonă s-au discutat și problemele de ordin umanitar.

O particularitate a actualei ședințe constă și în faptul că aceasta a avut loc într-o țară aliată în care s-au înregistrat schimbări importante. După cum se știe, schimbări importante au loc și în alte țări. Indiferent însă dacă au sau nu loc schimbări pe plan intern, țările respective continuă să rămână aliate și prietene ale URSS. De altfel, toți participanții la ședință și-au reafirmat hotărârea de a-și îndeplini în continuare obligațiile asumate în cadrul alianței, aceasta constituind un element esențial al întrunirii de la Varșovia. În ceea ce privește soarta de viitor a tratatului, URSS are în vedere desființarea concomitentă a celor două blocuri, în procesul general european de colaborare și securitate. Răspunzând întrebărilor formulate de corespondenți occidentali (BBC, Reuter, Danemarca și SUA), referitoare la o eventuală ieșire a Ungariei și Poloniei din tratat, I. Aboimov a arătat că în această problemă trebuie avută în vedere poziția oficială a celor două țări, potrivit căreia acestea își mențin

[121] *Ivan Pavlovici Aboimov* (1936-), om politic și diplomat sovietic și rus; secretar I, consilier în Ungaria (1972-1979, 1984-1986); în Centrala MAE (1979-1984); șef al Departamentului personal, membru al Consiliului de administrație al MAE (1986-1988); adjunct al ministrului Afacerilor Externe (1988-1990); ulterior ambasador la Budapesta (1990-1996), Helsinki (1996-1999) și Kiev (1999-2001).

angajamentele luate în cadrul alianței, așa încât nu există motive pentru a examina lucrurile într-o altă direcție.

2. Potrivit relatărilor făcute de V. Lapșin, șef de sector în Direcția țări socialiste în MAE al URSS, există constatarea că, în dezbaterea problemelor de ordin economic, la ședința de la Varșovia, miniștrii de Externe ai Uniunii Sovietice, Poloniei și Ungariei ar fi avut o poziție similară, în timp ce colegii lor din celelalte țări au exprimat o poziție puțin diferită. În ce privește Polonia și Ungaria, din partea acestora s-a exprimat în ultima perioadă, în mod repetat, că doresc să conlucreze în cadrul Tratatului de la Varșovia, cu precizarea însă că, în cadrul acestuia, să nu mai fie examinate problemele legate de situația internă a țărilor membre, ci numai acelea care privesc direct aspectele de ordin militar și de securitate externă.

3. „Buletinul TASS", de uz intern, a preluat unele comentarii apărute în presa occidentală, americană mai ales, potrivit cărora la Varșovia s-ar fi adoptat un comunicat istoric, în care se recunoaște dreptul fiecărui stat membru de a-și hotărî soarta fără nici un amestec din afară, ceea ce ar însemna, de fapt, sfârșitul „doctrinei Brejnev". Au fost, totodată, preluate aprecierile făcute la Varșovia și Budapesta la încheierea ședinței CMAE.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 9, f. 99-101.

133

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND STABILIREA DATEI ȘI LOCULUI ÎNTÂLNIRII, PRECUM ȘI SCOPUL DISCUȚIILOR DINTRE MIHAIL S. GORBACIOV ȘI GEORGE BUSH

31 octombrie 1989, Moscova, ora 23.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I, DR V

La 31 octombrie a.c., E. Șevardnadze, ministrul Afacerilor Externe al URSS, a organizat o întâlnire cu corespondenții de presă, în cadrul căreia a arătat următoarele:

Cu partea americană s-a convenit ca această întâlnire cu presa să aibă loc în același timp și la Moscova și la Washington, pentru a se informa că, în conformitate cu înțelegerea convenită între cele două părți, la 2-3 decembrie 1989 va avea loc întâlnirea lui M. Gorbaciov, secretar general al CC al PCUS, președintele Sovietului Suprem al URSS, cu președintele SUA, G. Bush. Întâlnirea va avea loc, alternativ, pe bordul unor vase militare sovietice și americane, în zona Mării Mediterane. Ambele părți au apreciat necesar ca, în vederea întâlnirii sovieto-americane la nivel înalt, prevăzută la sfârșitul primăverii – începutul verii 1990, care va avea loc în SUA, să se organizeze în prezent această întâlnire intermediară, neoficială.

Convorbirile care vor avea loc vor purta un caracter, de asemenea, neoficial, având scopul de a permite celor doi conducători de a se cunoaște mai bine unul pe altul. Părțile nu și-au propus ca, în cursul acestei întâlniri, să se realizeze acorduri pe anumite probleme concrete.

Se apreciază că întâlnirea din decembrie a.c. constituie o etapă importantă pentru pregătirea tratativelor care vor avea loc în SUA, în timpul vizitei oficiale a lui M. Gorbaciov.

Aceasta va contribui, totodată, la adâncirea proceselor pozitive care au loc în relațiile sovieto-americane în ultimii ani, și care influențează favorabil asupra climatului politic pe planetă.

Întâlnirea va avea un caracter deschis, sincer, al unui dialog liber. Nu se exclude posibilitatea ca cei doi conducători să adopte unele indicații pentru miniștrii de Externe sau pentru alți reprezentanți ai celor două țări, în vederea unei mai bune pregătiri a tratativelor de la Washington.

Răspunzând întrebărilor corespondenților, E. Șevardnadze a arătat:

Au fost examinate și alte variante privind locul întâlnirii, dar cele două părți au apreciat că Marea Mediterană este convenabilă și pentru G. Bush și pentru M. Gorbaciov. Nu este important a cui a fost inițiativa, principalul este că ambele părți au manifestat această dorință care trebuie salutată. Întâlnirea va avea strict un caracter neoficial și nu se va permite accesul presei.

Asupra realizării acestei întâlniri nu a influențat situația din țările socialiste din Europa sau din America Centrală, Orientul Mijlociu etc.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 9, f. 103-104.

134

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND CONȚINUTUL ȘI SEMNIFICAȚIA CHEMĂRILOR ADRESATE DE CC-PCUS CU PRILEJUL ANIVERSĂRII REVOLUȚIEI SOCIALISTE DIN OCTOMBRIE

1 noiembrie 1989, Moscova, ora 13.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

La 1 noiembrie 1989, în URSS au fost date publicității tradiționalele chemări adresate de CC al PCUS cu prilejul aniversării victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Din analiza comparativă cu momentul similar din 1988, prezentăm următoarele:

A fost continuată linia reducerii numărului chemărilor, de la 25 în 1988 la 16 în acest an.

Remarcăm prezentarea lor într-o formă mai sintetică, 13 dintre acestea fiind destinate problemelor vieții interne actuale ale societății sovietice, prioritar restructurării. De la început, se exprimă ideea că restructurarea constituie baza înnoirii societății sovietice, o continuare a cauzei lui Lenin și Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Anul trecut, acest rol era atribuit învățăturii marxist-leniniste. Ca un element nou în acest an, menționăm precizarea că partidul reprezintă „avangarda politică a societății". În context, comuniștii sunt chemați la înnoirea societății și a partidului, la pregătirea Congresului al XXVIII-lea al PCUS. În chemări nu se mai regăsesc formulările folosite în 1988 privind lupta cu birocratismul, rutina, stagnarea, pentru crearea unui stat de drept, despre democratizare și exprimare liberă a părerilor („glasnosti").

Muncitorilor li se spune că munca și conștiința lor politică constituie „condiția hotărâtoare a succesului restructurării". Țăranii sunt chemați să asimileze noile forme economice, întrucât de ei depinde înlăturarea acuității problemei alimentare, iar lucrătorilor științei și culturii, să fie la înălțimea misiunii care le revine. Având în vedere amplele discuții care au loc privind actuala criză din Comsomol, este

explicabil faptul că în acest an chemarea adresată tineretului începe prin cuvintele „tineri și tinere sovietice (comsomoliști)....“ (inversat față de anul trecut). Se exprimă ideea că „restructurarea este revoluția voastră“, inteligența și energia tineretului urmând a fi folosite pentru înnoirea socialismului, în acest an se renunță la chemarea privind desfășurarea unei activități susținute pentru îmbunătățirea condițiilor de viață, la apelul privind problemele ecologice. Referitor la problema națională, nu se mai vorbește de „întărirea frăției popoarelor URSS - mare cucerire a politicii naționale leniniste“, ci de transformarea Federației sovietice într-un „stat multinațional înfloritor“.

În chemarea adresată militarilor se renunță la folosirea termenilor „patrioți“ și „internaționaliști“, este folosită formularea „restructurarea are nevoie de securitatea de nădejde a statului. Poporul se bazează pe voi“. În cele trei chemări pe probleme externe apar, de asemenea, elemente noi. Astfel, se renunță la exprimarea solidarității PCUS cu partidele comuniste și muncitorești, la ideea intrării „comunității țărilor frățești“, la necesitatea apărării civilizației umane de pericolul nuclear.

Salutul fierbinte adresat anul trecut popoarelor țărilor socialiste este înlocuit cu „un salut octombrist și urări prietenești“. Totodată, se adresează un salut fierbinte comuniștilor și forțelor democratice de pe toate continentele.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 9, f. 108-109.

135

TELEGRAMĂA LUI GEORGE HOMOȘTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PRAGA, PRIVIND EVOLUȚIA SITUAȚIEI INTERNE DIN RS CEHOSLOVACĂ ȘI ACȚIUNEA CLUBULUI „RENAȘTEREA“

1 noiembrie 1989, Praga, ora 18.00

Tovarășului Ion Stoian, Secretar al CC-PCR,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului-MAE

Referitor la unele aspecte ale situației interne din Cehoslovacia, vă transmitem următoarele elemente rezultate din discuția lui N. Vulpașin,

secretar I, cu Jiří Tománek, instructor la secția de politică internațională a CC al PCC:

1. Clubul „Renașterea“ (Obroda), din care fac parte Alexander Dubček și alți oameni politici din anul 1968, a început să își intensifice activitatea politică pe plan intern. Chiar dacă până în prezent clubul nu se bucură de sprijin deschis, activitatea sa creează confuzie în unele pături ale populației, întrucât folosește multe aprecieri și reevaluări politice care au găsit ecou în Ungaria, Polonia, URSS și, în ultimul timp, în RD Germană. Se poate aprecia că acest club este mult mai periculos decât „Charta 77“ și toate celelalte grupări ilegale de opoziție, deoarece pornește de la principiile socialismului și nu este compromis de colaborarea cu centre ostile occidentale, așa cum este cazul cu „Charta 77“ și cu majoritatea celorlalte grupări de opoziție.

2. În luna august a.c. clubul a pregătit o scrisoare destinată tuturor organizațiilor de bază ale PCC. Datorită vigilenței organelor de stat, scrisoarea nu a fost expediată, în contextul aniversării actului din 21 august 1968, ci abia în luna octombrie a.c., la un procent de 2,3% din organizațiile de partid.

În scrisoare se subliniază următoarele idei:

- În anul 1968, tancurile sovietice au împiedicat procesul de reforme și democratizare din Cehoslovacia. În context, se admite existența unui pericol contrarevoluționar, dar se arată că acesta nu era elementul principal și putea fi combătut cu forțe politice.

- Cei 21 de ani, care au trecut de atunci, sunt ani pierduți, din cauza conducerii necorespunzătoare a PCC.

- Se promite membrilor de partid că, atunci când clubul „Renașterea“ va veni la putere, nu se vor face nici un fel de epurări și verificări. În general, scopul scrisorii este de a genera în rândul membrilor de partid neîncrederea față de actuala conducere a PCC și față de capacitatea acestuia de a rezolva problemele țării.

3. Scrisoarea nu s-a bucurat de ecou favorabil, deoarece membrii PCC au o înaltă maturitate politică și înțeleg că intenția scrisorii este de a destabiliza societatea cehoslovacă. Un element important în acest sens l-a constituit și compromiterea lui A. Dubček prin interviurile acordate în acest an Televiziunii ungare și prin ideile anticehoslovace pe care le-a formulat. Organizațiile de bază au trimis scrisorile comitetelor raionale de partid, fără a organiza dezbateri pe baza ideilor cuprinse în acestea.

4. Asupra constituirii clubului „Renașterea" și asupra programului său am informat pe cale operativă în martie a.c.[122]

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 156-157.

136

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND ÎNTÂLNIREA DIN 2-3 DECEMBRIE 1989 ÎNTRE MIHAIL S. GORBACIOV ȘI GEORGE BUSH

1 noiembrie 1989, Washington, ora 21.00

Tovarășei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarășului Ilie Șimon, director-DR V

În ceea ce privește întâlnirea dintre Președinții M.S. Gorbaciov și G. Bush, care va avea loc la 2-3 decembrie a.c., alternativ la bordul unei nave americane și sovietice din Marea Mediterană, Președintele SUA a făcut unele precizări și comentarii, dintre care evidențiem:

Convorbirile vor avea un „caracter neoficial", fiind menite să „ne permită să ne cunoaștem personal mai bine și să aprofundăm înțelegerea, în mod reciproc, a punctelor noastre de vedere".

Nu s-a convenit o ordine de zi a convorbirilor, însă se apreciază ca vor fi abordate probleme legate de situația internațională actuală și de dezvoltarea relațiilor sovieto-americane. Nicio parte nu are în vedere ca la această întâlnire să se adopte hotărâri importante sau să se încheie înțelegeri.

La întâlnirea din decembrie, Administrația SUA va reitera interesul pentru succesul „restructurării" inițiate de M. Gorbaciov în URSS și, în acest context, G. Bush intenționează să abordeze problematica economiei americane și economiei sovietice, precum și evoluția reformelor din Europa Răsăriteană. În ce privește intenția SUA de a acorda asistență economică pentru URSS, G. Bush a răspuns că „nu

[122] Nu se publică.

s-a cerut un asemenea ajutor, însă este posibil să se discute unele elemente de asemenea natură".

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 3, f. 378.

137

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND ÎNTÂLNIREA LUI VADIM A. MEDVEDEV, SECRETAR AL CC-PCUS, CU ȘEFII MISIUNILOR DIPLOMATICE DESPRE DESFĂȘURAREA PERESTROIKĂI

2 noiembrie 1989, Moscova, ora 15.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

La 1 noiembrie 1989, V.A. Medvedev, membru al Biroului Politic, Secretar al CC al PCUS, a avut o întâlnire cu șefii misiunilor diplomatice de la Moscova, în cadrul căreia a făcut o expunere pe tema *Restructurarea – aspecte teoretice și ideologice*. El a subliniat următoarele aspecte:

1. În URSS se fac diverse aprecieri privind situația internă, mergându-se de la „aprecieri liniștitoare până la alarmiste". În ultimul timp, „se aud mai tare" aprecierile alarmiste. Se vorbește tot mai intens de haos, de destrămarea Uniunii, de faptul că s-ar fi redus nivelul de trai; conducerea PCUS nu împărtășește astfel de aprecieri. Conducerea PCUS consideră că restructurarea avansează, că sunt progrese atât în ceea ce privește reforma politică, cât și reforma economică. Reforma economică se află în momentul hotărâtor, când se urmăresc unele transformări de fond, inclusiv în domeniul proprietății, transformări fără de care restructurarea nu poate avansa. Pe de altă parte, este evident că procesul de înnoire se desfășoară în mod complet, „demontarea" vechiului mecanism înfăptuindu-se mai rapid, în comparație cu crearea noului mecanism. Pe piața internă sunt dificultățile cunoscute, în societate există o anumită nervozitate, sunt greve, nu se diminuează încordarea națională, izbucnind, din când în când, diverse conflicte.

Se exprimă puncte de vedere pătimașe. Multe probleme sunt examinate „furtunos". A sporit atitudinea critică a opiniei publice față de ceea ce apare în societate. Fiecare nou pas este interpretat critic. În aceste condiții are loc o polarizare a punctelor de vedere, polarizare care pune în evidență și extremele. Una din concepțiile de extremă este cea dogmatică, care nu renunță la stereotipele acumulate de decenii și afirmă că restructurarea înseamnă renunțarea la poziții, că restructurarea ar fi fost impusă din afară, că trebuie să se renunțe la ea și să se revină la situația dinainte. Întoarcerea în URSS la ceea ce a fost nu mai este posibilă. Dificultățile existente pe plan economic și al raporturilor dintre națiuni nu au fost determinate de restructurare. Ele au existat și s-au acumulat de-a lungul anilor.

O altă concepție de extremă este cea „radicală" și „populistă". Reprezentanții ei susțin că ar fi în favoarea restructurării, dar că doresc ca aceasta să se desfășoare mai rapid. Ei insistă să se distrugă, dintr-o dată, tot ceea ce este vechi, însă nu propun nici o alternativă, nici un program. Nu departe de această a doua concepție se află și cei care cer „distrugerea actualului sistem". Ambele poziții de extremă solicită în esență același lucru, respectiv „o mână de fier". Conducerea PCUS consideră însă că restructurarea este calea reală de soluționare a problemelor și nu face concesii nici celor de stânga și nici celor de dreapta.

2. Hotărârile adoptate la ultimele Plenare ale CC al PCUS și la sesiunea Sovietului Suprem conturează Programul PCUS de soluționare a problemelor curente și orientările în perspectivă.

a) Pe primul plan sunt puse problemele de natură social-economică, îndeosebi cele legate de normalizarea situației de pe piața internă. La 31 octombrie a.c., Sovietul Suprem a aprobat Planul de dezvoltare economică și Bugetul pe 1990. Aceste documente conțin măsurile care să ducă la normalizarea situației economico-sociale din țară. Aceasta nu înseamnă însă că acum nu se acționează, că se amână pentru 1990 depășirea unor dificultăți, însă se contează ca în anul viitor să se obțină realizări de mai mare amploare.

Orientările spre problemele sociale sunt ilustrate de raportul dintre grupele „A" și „B" ale producției industriale. Practic dezvoltarea grupei „A" este „înghețată" și se prevăd ritmuri susținute pentru grupa „B". S-au stabilit măsuri speciale care să preîntâmpine sporiri exagerate ale retribuțiilor. Se așteaptă ca, la cel de-al doilea Congres al deputaților, să fie adoptate și alte măsuri vizând depășirea dificultăților din

țară. Se pregătesc măsuri de esență pe linia reformei economice și se contează că acestea vor da un impuls serios restructurării.

b) În problema raporturilor dintre națiuni, trebuie în primul rând „curățată" politica națională de aspectele negative din trecut și găsite răspunsuri clare și sigure care să ducă la consolidarea Uniunii și paralel la creșterea rolului republicilor. Platforma elaborată la Plenara CC al PCUS în problema națională răspunde cerințelor din acest domeniu. Este importantă noua interpretare în spirit leninist a autodeterminării. Se urmărește o repartizare mai bună a competențelor între centru și republici. Apar unele elemente noi și în legătură cu Federația Rusă (schimbări în structura organelor de partid, în Constituția RSFSR). Se dorește însă ca tot ceea ce se întreprinde să fie „bine cântărit". Problemele din republicile transcaucaziene nu pot fi depășite decât pe calea normalizării treptate a raporturilor dintre acestea. Recurgerea la soluții unilaterale nu este posibila, ar avea urmări catastrofale. Numai șezând la masă toți cei interesați, se vor putea rezolva aceste probleme. În ceea ce privește Republicile Baltice, cea mai bună soluție constă în trecerea la autogestiunea regională.

c) În ansamblul restructurării, problema principală care se pune se referă la restructurarea PCUS. Restructurarea în partid a început de mai multă vreme, însă ea trebuie continuată și desfășurată în ritm mai rapid, mai ales că nu s-a reușit ca ea să se afle în fruntea transformărilor din celelalte domenii, ceea ce s-a reflectat negativ asupra rolului organizațiilor de partid și partidului în ansamblu. Este necesar să se acționeze hotărât în această direcție. De aceea, Congresul al XXVIII-lea al PCUS a fost convocat mai devreme. Au fost și propuneri de extremă, în sensul că Congresul să aibă loc imediat. Nu s-au acceptat astfel de propuneri, întrucât lucrările congresului trebuie pregătite temeinic. În plus, în următoarele luni în URSS sunt prevăzute și alte acțiuni politice importante (congresul deputaților, alegerile în Sovietele Republicane). Prin restructurarea partidului, conducerea PCUS înțelege în esență următoarele:

– Delimitarea clară a funcțiilor organelor de partid de funcțiile organelor de stat. Înainte, PCUS conducea totul în țară, hotărârile organelor de stat erau numai în mod formal semnate de către acestea. De aceea, pentru orice dificultate și nereguli, vinovat era PCUS. A început deja desprinderea față de un astfel de mod de lucra. Partidul trebuie să rămână avangarda politică a societății.

– Precizarea rolului organizațiilor de masă și obștești. Până în prezent, ele au fost folosite de fapt ca pârghii ale partidului. Se dorește ca, în viitor, ele să-și îndeplinească funcțiile lor specifice, iar PCUS să le influențeze în principal prin intermediul membrilor de partid care fac parte din aceste organizații.

– Promovarea în interiorul partidului a pluralismului de păreri, pe o bază comună, astfel încât să se poată desfășura un dialog. Se menține însă obligativitatea ca fiecare comunist să îndeplinească hotărârile de partid.

– Constituirea unui mecanism care să permită controlul partidului de către popor. Între altele, în acest mecanism intră mecanismul alegerilor.

d) O altă sarcină actuală a PCUS este restructurarea activității ideologice, care trebuie să dețină o pondere importantă în munca de partid. Se urmărește perfecționarea acestei activități, în principal în următoarele sensuri:

– Lărgirea dialogului dintre conducerea PCUS și popor, inclusiv prin intermediul televiziunii.

– îmbunătățirea analizelor referitoare la punctele de vedere ale opiniei publice; desfășurarea unor acțiuni prin care să se preîntâmpine manipularea punctelor de vedere ale opiniei publice.

– Orientarea mijloacelor de informare în masă spre aspectele esențiale ale restructurării, spre aspecte constructive. Se pornește de la aprecierea că numai prin criticarea trecutului nu se rezolvă problemele actuale.

3. Preocupându-se pentru soluționarea unor probleme actuale, PCUS privește și în viitor. Prin acțiunile întreprinse, se dorește să se renunțe la metodele din anii '38-'40 din domeniul economic și al politicii naționale. Problemele din aceste domenii trebuie soluționate democratic, prin autogestiune, pe baza prevederilor legilor. Nu se acceptă egalitarismul. Se va acorda în continuare toată atenția ocrotirii sociale a membrilor societății, însă se va acționa ca aceasta să nu se transforme în parazitism. PCUS dorește menținerea proprietății comune asupra mijloacelor de producție, însă vor fi adoptate măsuri care să preîntâmpine înstrăinarea oamenilor muncii de aceste mijloace.

Nu se va renunța la calea aleasă în octombrie 1917, ci se dorește o reîntoarcere la politica leninistă de construcție socialistă. Această reîntoarcere nu se face în mod mecanic. În plus, se are în vedere

experiența pe plan mondial. PCUS nu acceptă izolarea socialismului. Socialismul trebuie să se bazeze pe tot ceea ce a creat mai bun omenirea. Înainte, în PCUS erau alte păreri în legătură cu ceea ce poate folosi socialismul din experiența și instituțiile existente în lume. Occidentul a luat, de asemenea, multe elemente, de natură organizatorică, de la socialism. Există în PCUS alte aprecieri în legătură cu însăși dezvoltarea socialismului. O lungă perioadă de timp s-a apreciat că PCUS cunoaște totul despre socialism. Viața a demonstrat însă că este mult mai bogată decât orice scheme și planuri.

4. În ceea ce privește restructurarea și politica externă a URSS, conducerea PCUS speră în sprijin și în înțelegere pe plan extern a transformărilor care au loc în țară. Restructurarea se bucură de interes. Nu toți însă o privesc la fel, ceea ce este normal. Unii însă o apreciază ca fiind o „mișcare tactică", care să permită URSS să câștige timp. O astfel de apreciere nu are bază, URSS dorește amplificarea colaborării, democratizarea relațiilor internaționale.

Diplomați din Iugoslavia și Cehoslovacia, participanți la întâlnire, au apreciat în convorbiri că atât în expunere, cât și în răspunsurile la întrebări, V.A. Medvedev a mers pe linia prezentării pozitiviste. După părerea lor, problemele cu care se confruntă URSS sunt mai ample, mai profunde, iar căutările PCUS merg pe o linie mai sinuoasă.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 9, f. 123-128.

138

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR,
AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA
MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
PRIVIND VIZITA DE LUCRU A LUI EGON KRENZ,
NOUL SECRETAR GENERAL AL PSUG, ÎN URSS

3 noiembrie 1989, Moscova, ora 13.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

1. M. Schunemann, consilier la Ambasada RDG, în cadrul unei convorbiri, a menționat următoarele:

a) Programul vizitei a constat din: convorbirile cu M.S. Gorbaciov, desfășurate pe parcursul a aproximativ trei ore și la care, din partea sovietică, a fost prezent [G.K.] Șahnazarov, iar E. Krenz a fost însoțit numai de translator; dejunul oficial oferit de CC al PCUS în onoarea lui E. Krenz, la care, din partea sovietică, au fost prezenți M.S. Gorbaciov, V.A. Kriucikov[123], V.A. Medvedev, E.A. Șevardnadze, A.N. Iakovlev; conferința de presă a lui E. Krenz.

În paralel, G. Sieber, șef de secție la CC al PSUG, împreună cu ambasadorul RDG în URSS, a avut convorbiri cu V.M. Falin[124], șeful Secției internaționale a CC al PCUS, în legătură cu posibilitățile de dezvoltare a colaborării pe linie de partid.

b) Cea mai mare parte a convorbirilor la nivel înalt a fost dedicată schimbului de păreri și informații privind situația din RDG și URSS. În legătură cu desfășurarea acestora, E. Krenz a menționat că, de ambele părți, s-a exprimat satisfacția referitoare la conținutul convorbirilor, că, de această dată, s-a făcut numai o trecere în revistă a colaborării bilaterale, că se vor amplifica contactele dintre RDG și URSS în toate domeniile.

c) Fiind prima vizită în exterior și în URSS efectuată de E. Krenz în noua funcție, ea a avut oarecum și caracter de curtoazie. Pe fond însă, a fost o vizită de lucru. Ea este urmată, nu întâmplător, de vizita în Polonia, unde, în convorbiri cu W. Jaruzelski, M. Rakowski și T. Mazowiecki, E. Krenz va încerca să ajungă la o înțelegere de colaborare mai intensă, având în vedere și faptul că unii reprezentanți ai „Solidarității" fac front comun cu cercuri din RFG. Nu este exclus ca, eventual după Plenara CC al PSUG din 8-10 noiembrie a.c., E. Krenz să facă o vizită în Cehoslovacia, după care va avea loc o nouă Plenară a partidului.

d) Situația din RDG este încă departe de a se fi liniștit. La finele acestei săptămâni ar urma să aibă loc la Berlin o demonstrație a aproximativ o jumătate de milion de persoane, ceea ce nu este deloc simplu. Celelalte partide din RDG s-au activizat, dorind să întreprindă

[123] *Vladimir Aleksandrovici Kriucikov* (1924-2007), general sovietic; membru al BP-PCUS (1989-1990); adjunct (1978-1988) și șef al KGB (1 oct. 1988-22 aug. 1991).

[124] *Valentin Mihailovici Falin* (1926-2018), diplomat și om politic sovietic (rus); Prim-adjunct (1978-1982) și șef al Secției Relații Internaționale a CC-PCUS (1988-1991); Secretar al CC-PCUS (1990-1991). Ambasador la Bonn (1971-1978); editor-șef al „Izvestiei" (1982-1986).

acțiuni independente. De asemenea, s-a activizat foarte mult Biserica, care are și ea influențele sale.

2. La conferința de presă, din seara zilei de 1 noiembrie a.c., E. Krenz, în cuvântul introductiv și în răspunsurile la întrebări, a arătat, între altele, că:

a) Convorbirea cu M.S. Gorbaciov a fost foarte bună, realizându-se o deplină înțelegere pe toate problemele abordate. M.S. Gorbaciov s-a referit pe larg la evoluția restructurării în URSS. Este o experiență interesantă care poate fi folosită și în RDG, ținând cont desigur de condițiile concrete din țară.

b) Plenara a IX-a a CC al PSUG a marcat o cotitură în RDG, în direcția înaintării socialismului, înnoirii multor aspecte în toate domeniile. Partidul va conduce toate aceste procese. În prezent, PSUG se pregătește intens pentru viitoarea plenară, la care se va propune un program de acțiune, de lucru. Programul se adresează întregului popor. În „dialogul" care are loc în RDG se exprimă diverse puncte de vedere. PSUG dorește ea toate problemele să fie analizate și soluționate. Convingerea conducerii PSUG este că socialismul este cea mai bună alternativă, comparativ cu alte orânduiri. Sub conducerea lui E. Honecker s-au făcut multe lucruri bune. Nu ne este rușine de acea perioadă. Pentru unele neajunsuri care au apărut, nu trebuie pusă toată răspunderea pe E. Honecker.

c) Problema reunificării Germaniei nu este la ordinea zilei. Cele două state se dezvoltă pe căi diferite, fac parte din alianțe diferite. Un scriitor francez spunea că iubește mult Germania pentru că este formată din două state. În legătură cu *Zidul de la Berlin* nu trebuie să se piardă din vedere că acolo nu este numai granița dintre două state, ci este și granița dintre două orânduiri, dintre două blocuri. Cei interesați ar fi bine să vină acolo, să constate realitățile. Mai întâi trebuie făcuți pași reali în îmbunătățirea raporturilor dintre cele două state, „acum nu este timp să ne ocupăm de iluzii".

d) Prezența lui M.S. Gorbaciov la festivitățile consacrate celei de a 40-a aniversări a RDG nu a influențat asupra schimbărilor care au avut loc în RDG. Ați reținut ceea ce a spus Gorbaciov la Berlin că problemele referitoare la RDG nu se rezolvă la Moscova, ci la Berlin.

e) La întrebarea dacă în convorbirile cu M.S. Gorbaciov a fost abordată și problema dezideologizării raporturilor dintre state, E. Krenz a

arătat: „am discutat și această problemă; așa cum am menționat încă de la început, la toate aspectele abordate în convorbiri am ajuns la aceleași păreri".

3. În comentariile lor privind întâlnirea la nivel înalt sovieto-est-germană, mijloacele de informare din URSS au reliefat aprecierea făcută de M.S. Gorbaciov, în sensul că: RDG este prietenul și aliatul nostru de nădejde; știm că acum republica se află în fața unor „mari schimbări" și vom fi împreună în această perioadă care nu este simplă.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 9, f. 137-139.

139

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND STADIUL RELAȚIILOR SOVIETO-POLONEZE

4 noiembrie 1989, Moscova, ora 15.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului, DR I

O. Brîkin, consilier în MAE al URSS, referindu-se la contactele și stadiul raporturilor sovieto-poloneze, a făcut, în cadrul unei convorbiri, următoarele aprecieri:

1. Recenta vizită efectuată în Polonia (24-25 octombrie 1989) de E. Șevardnadze a fost inițiată (în sensul de a se desfășura la această data) de partea sovietică. S-a pornit, în principal, de la următoarele considerente:

a. Ultima vizită în Polonia a ministrului de Externe al URSS a fost în februarie 1986. E. Șevardnadze s-a mai aflat, între timp, în Polonia, însă în calitate de membru al diverselor delegații. S-a apreciat că perioada de peste trei ani și jumătate de la ultima vizită este relativ mare.

b. S-a dorit să se realizeze un prim contact cu conducerea poloneză după schimbările mari și profunde care au avut loc în RPP și preluarea conducerii guvernului de către „Solidaritatea". S-a urmărit să se sublinieze reprezentanților polonezi, la nivel corespunzător, dorința părții

sovietice ca în raporturile bilaterale să se mențină tot ceea ce se apreciază bun, de ambele părți, în colaborarea de după război.

c. S-au avut în vedere și declarațiile repetate ale conducerii din Polonia că se vor respecta obligațiile asumate de RPP în Tratatul de la Varșovia, în colaborarea în cadrul CAER, precum și declarațiile făcute, inclusiv de T. Mazowiecki, că se acordă importanță colaborării cu URSS.

d. Totodată, s-a avut în vedere și necesitatea de a se acționa pentru a preîntâmpina sau cel puțin diminua unele acțiuni care se întreprind în Polonia și care nu servesc colaborării dintre cele două țări. Este vorba, în primul rând, de unele întâlniri care se organizează în Polonia, la care sunt invitați și reprezentanți ai multor cercuri de diverse orientări, aprecierile care apar în legătură cu istoria raporturilor bilaterale, eficiența colaborării economice a URSS, colaborarea în domeniul turismului și în zona de graniță etc.

2. E. Șevardnadze a fost bine primit și a avut convorbiri de conținut atât cu W. Jaruzelski și M. Rakowski, precum și cu T. Mazowiecki și K. Skubiszewski[125].

În cadrul acestora, la insistența părții poloneze, s-a pus accent pe raporturile economice bilaterale. Este evidentă dorința reprezentanților polonezi de a primi cât mai multe asigurări că volumul important de materii prime pe care Polonia îl importă anual din URSS (15 milioane tone țiței, 7,9 miliarde mc. de gaze naturale, 11,5 milioane tone minereu de fier, 6,3 miliarde KWh energie electrică, 105 mii tone bumbac etc.) nu va fi diminuat în viitorul cincinal. E. Șevardnadze a subliniat dorința conducerii sovietice de a dezvolta colaborarea economică în toate domeniile de interes, pe baze reciproc avantajoase.

De ambele părți s-a exprimat dorința de a se perfecționa mecanismul colaborării (trecerea la un nou mod de decontare a schimburilor comerciale, perfecționarea sistemului de formare a prețurilor la livrările reciproce de mărfuri etc.), dar ca noile măsuri să fie aplicate treptat, corespunzător condițiilor ce se vor crea, pentru a preîntâmpina noi dificultăți.

Problemele colaborării economice vor face obiectul convorbirilor și la alte niveluri, până la vizita lui T. Mazowiecki în URSS (23-25

[125] *Krysztof Skubiszewski* (1926-2010), avocat și om politic polonez. Ministru al Adacerilor Externe (12 sept. 1989-26 oct. 1993).

noiembrie a.c.), inclusiv în aceste zile, cu prilejul prezenței la Varșovia a lui N.N. Sliunkov, membru al Biroului Politic, Secretar al CC al PCUS.

3. O parte importantă a convorbirilor la nivelul miniștrilor de Externe a fost afectată problemelor controversate din istoria relațiilor bilaterale.

a. E. Șevardnadze a subliniat ferm că aprecierile care se fac în Polonia, în sensul că URSS nu ar fi transmis Poloniei partea care i se cuvenea acesteia din reparațiile de război (primite de URSS din actualele teritorii ale RFG și RDG), nu contribuie la accelerarea clarificării „petelor albe" din raporturile bilaterale. Șevardnadze a avut o documentație complexă, reliefând că, într-o anumită perioadă, țările occidentale nu au mai transferat Uniunii Sovietice sumele respective și a reamintit înțelegerea tripartită (URSS, Polonia, RDG) din anii '50, referitoare la anularea plății de către RDG a unor sume în contul acestor reparații. K. Skubiszewski a dat un răspuns ambiguu, insistând asupra faptului că declarațiile făcute de ele în această problemă nu au fost preluate corect de către mijloacele de informare în masă din Polonia, b. K. Skubiszewski a ridicat și problema compensațiilor la care Polonia, a menționat el, are dreptul, ca urmare a jertfelor din perioada stalinismului. Este o problemă grea și, în cazul în care partea poloneză va insista, probabil că URSS se va pronunța pentru o analiză mult mai largă a tuturor datoriilor reciproce, luând în calcul toate „facilitățile și ajutoarele" pe care URSS le-a acordat Poloniei în perioada de după război.

4. Pe probleme internaționale, convorbirile miniștrilor de Externe s-au referit în special la ideea „Casei Comune Europene", în care pozițiile celor două țări coincid.

5. În prezent se lucrează intens la pregătirea vizitei lui T. Mazowiecki în URSS. Se va ține seama că este prima vizită oficială a acestuia în URSS. Se are în vedere să fie primit de M. Gorbaciov. Se preconizează ca, la încheierea vizitei, să se dea publicității un comunicat comun sau o declarație. Se examinează diverse probleme ale colaborării economice, însă nu se știe dacă vor fi finalizate până la vizită.

6. În concluzie, a menționat O. Brîkin, partea sovietică dorește să mențină și chiar să dezvolte „nivelul și volumul" relațiilor cu RP Polonă.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 9, f. 167-170.

140

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND VIZITA LUI IMRE POSZGAY ÎN SUA

4 noiembrie 1989, Washington, ora 16.15

Tovarășei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarășului Ilie Șimon, director-DR V

I. În legătură cu vizita lui Imre Pozsgay în SUA, vă informăm următoarele:

Cu prilejul primirii, la 2 noiembrie a.c., la Casa Albă (30 minute) a lui Imre Pozsgay, ministru de stat, candidat pentru Președinția țării, Președintele G. Bush a evidențiat că, la apropiata întâlnire pe care o va avea cu Președintele sovietic, „nu se va fac". În acest context, I. Pozsgay a exprimat speranța că întâlnirea M. Gorbaciov-G. Bush „va contribui la stabilitate în Europa Răsăriteană". G. Bush a reafirmat „angajarea sa pentru succesul reformelor democratice în Ungaria", menționând că „SUA sprijină procesul de schimbări, însă nu susține un anumit partid sau candidat". Președintele SUA a evidențiat că „guvernul american sprijină Ungaria în atragerea de capital american". Ministrul I. Pozsgay a arătat că guvernul ungar „nu solicită ajutor economic american" ci „este interesat în obținerea de investiții de capital american care să ajute la dezvoltarea economică a țării" și a cerut ca partea americană „să renunțe la restricții în ceea ce privește exportul de produse de înaltă tehnicitate în Ungaria".

II. În cadrul unor acțiuni organizate la Washington (sesiune la Fundația pentru Forum Național, întâlnire cu presa etc.), I. Pozsgay a evidențiat următoarele aspecte:

1. Speranța părții ungare pentru „relații prospere și înfloritoare cu SUA", în locul „micilor relații bilaterale" existente în ultimele decenii. El a spus că în prezent „nu mai există motive ideologice și politice care ne-au forțat să fim distanți de SUA".

2. Cele două superputeri ar trebui să înceapă retragerea treptată a trupelor lor din Europa, astfel încât la sfârșitul secolului să existe o Europă demilitarizată, „eliberată de divizările pe care le-a îndurat de la cel de al doilea război". În acest context, a menționat că „dacă voi fi ales

președinte al Ungariei, voi căuta să militez pentru desființarea ambelor alianțe, Tratatul de la Varșovia și NATO".

3. În legătură cu participarea Ungariei la Tratatul de la Varșovia, s-a subliniat că „voi acționa în spiritul prevederilor legislative, însă, după părerea mea, aceasta este o problemă europeană globală, care ar putea fi soluționată în modul cel mai bun prin eliminarea ambelor blocuri militare".

4. Neutralitatea nu poate fi hotărâtă numai de o singură națiune și depinde de garanțiile internaționale.

5. „Ceea ce s-a întâmplat în Europa Răsăriteană nu a fost socialism, ci putere arbitrară totalitară care ne-a dus la impas" în timp ce „socialismul, așa cum este înțeles în anumite țări care nu fac parte din Tratatul de la Varșovia, este înfloritor". Ungaria speră să rivalizeze cu economia Finlandei, Danemarcei, Austriei, apreciind că „problema noastră este un sistem suedez de impozite cu salarii etiopiene". Solicitând sprijinul SUA pentru a ajuta Ungaria să treacă la economia de piață, I. Pozsgay a apelat ca „Vestul să nu penalizeze economic și financiar Ungaria pentru nenorocirile sale".

6. Ungaria se pronunță în favoarea unei confederații a celor două state germane, față de o reunificare oficială, menționându-se că „dacă cele două state germane vor să se unească, cred că nu le putem împiedica".

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 3, f. 390-391.

141

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND DESFĂȘUREA UNEI MARI DEMONSTRAȚII ȘI A UNUI MITING PAȘNIC DE PROTEST ÎN BERLIN

4 noiembrie 1989, Berlin, ora 17.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,

1. Astăzi, 4 noiembrie, s-a desfășurat la Berlin o mare demonstrație, la chemarea oamenilor de cultură și artă din Capitală. Demonstrația a constat într-un miting la care au luat cuvântul oameni de cultură și

artă, ziariști, studenți, reprezentanți ai bisericii, ai grupurilor politice independente, precum și personalități politice, cum ar fi: G. Schabowski, Prim-secretar al Comitetului PSUG al Capitalei, M. Gerlach, președintele Partidului Liberal-Democrat, Markus Wolf, fost general în Ministerul Securității Statului. Dintre oamenii de cultură care au luat cuvântul, menționăm scriitorii Stefan Heym, Christa Wolf, Heiner Müller, Rectorul Institutului de Cinematografie și Televiziune, actori etc.

Apreciem că au fost circa 300 000 de participanți. Mitingul, care s-a desfășurat pașnic, a durat trei ore și a fost transmis în direct la televiziunea RDG.

2. În luările de cuvânt – în care au fost supuse unei aspre critici atât politica dusă până acum de PSUG, precum și întreaga dezvoltare a RDG, în cei patruzeci de ani de existență, s-a reafirmat necesitatea realizării în RDG a unei societăți socialiste democratice, cerându-se modificările care se impun în toate domeniile vieții politice, sociale, economice, culturale etc. Au predominat referirile la necesitatea recunoașterii tuturor organizațiilor de opoziție, introducerea pluralismului, instituirea unui control al populației față de activitatea partidului și statului, limitarea exercitării funcțiilor de conducere în partid și stat, eliminarea privilegiilor existente, libertatea deplină a mijloacelor de informare și a artei. S-a cerut o regândire a rolului PSUG în societate, cu precizarea că niciun partid nu poate deține monopolul adevărului. Pancartele purtate de manifestanți reflectau cererile menționate mai sus, inclusiv cererea de schimbare a guvernului și a conducerii partidului. Menționăm că, printre aceste pancarte, am sesizat și una pe care scria: „Niciodată decorații pentru Ceaușescu".

3. În seara zilei de 3 spre 4 noiembrie, Egon Krenz a rostit o cuvântare la posturile de radio și televiziune apelând la populație să aibă încredere în conducerea partidului care a elaborat „liniile de bază ale unui program de acțiune", ce va fi discutat la Plenara din 8 noiembrie a.c. Cu această ocazie, el a anunțat că mai mulți membri ai Biroului Politic (Herman Axen[126], Kurt Hager, Erich Mielk, Erich Mückenberger și Alfred Neumann) și-au exprimat dorința de a fi eliberați din funcție.

El a informat, de asemenea, că vor fi examinate propunerile Partidului Liberal-Democrat în legătură cu convocarea Camerei

[126] Herman Axen (1916-1992), om politic german; membru al BP al CC-PSUG (1970-1989).

Populare și alegerea unui nou președinte, precum și demisia guvernului. Din convorbirile avute cu președintele Frontului Național și președintele Partidului Democrat al Țăranilor, a rezultat că aceste schimbări vor avea loc.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 2, f. 381-382.

142

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND VIZITA LUI EGON KRENZ ÎN POLONIA

7 noiembrie 1989, Berlin, ora 11.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,

Din sursă a Ambasadei poloneze, transmitem următoarele elemente privind vizita lui Egon Krenz în Polonia și unele aprecieri în legătură cu situația din RDG.

1. Vizita lui Egon Krenz în Polonia (2 noiembrie a.c.) a avut loc din inițiativa și la propunerea părții RD Germane. Cu câteva zile înainte de vizită, ambasadorul polonez la Berlin a fost invitat la MAE de ministrul Afacerilor Externe, Oskar Fischer, care a propus realizarea acestei acțiuni. Răspunsul pozitiv al conducerii de partid și de stat poloneze a venit într-o oră. Inițial, Egon Krenz a intenționat să vină din URSS direct la Varșovia, dar ulterior s-a hotărât să se întoarcă mai întâi la Berlin, pentru a se întâlni cu Martin Bangemann[127], vicepreședintele Comisiei CEE, căruia factorii de răspundere din RDG i-au acordat o atenție particulară și, cum se vede acum, cu succes (Bangemann este hotărât să urgenteze extinderea relațiilor economice CEE-RDG).

Această reîntoarcere la Berlin a fost binevenită și din „motive optice" [de imagine]. Vizita în Polonia a căpătat [astfel] un caracter de-sine-stătător, mai semnificativ.

[127] *Martin Bangemann* (1934-), jurist și om politic german; lider al Partidului Liber-Democrat (1985-1988); membru al Parlamentului european (1973-1984); ministru federal al Economiei (1984-1988); comisar european pentru piața internă și afaceri industriale (1989-1995) și afaceri industriale, informații și telecomunicații (1995-1999).

2. De la început, partea RDG a arătat că Egon Krenz nu are probleme concrete deosebite de discutat, dar el dorește să demonstreze interesul vital al RD Germane în dezvoltarea unor relații statale stabile cu țara vecină, Polonia. Partea poloneză a fost întru totul de acord cu această concepție și a consimțit cu promptitudine să se realizeze această acțiune înaintea vizitei Cancelarului Kohl – a cărei pregătire a ridicat probleme dificile și foarte delicate (de exemplu insistența Cancelarului Kohl de a face o deplasare, demonstrativă, în fostele teritorii germane). Pe acest fond, convorbirile lui Egon Krenz cu Jaruzelski, Rakowski și Mazowiecki s-au desfășurat într-o atmosferă de înțelegere, întrutotul constructivă.

Egon Krenz a subliniat că RD Germană a recunoscut granița Oder-Neisse și că acest lucru este irevocabil. Partea poloneză, care are greutăți în obținerea unei recunoașteri exprese de către RFG a graniței de vest a Poloniei, și opinia publică din Polonia au consemnat această declarație cu satisfacție.

În al doilea rând, Egon Krenz a mers mai departe decât Erich Honecker, la ultima sa întâlnire cu Jaruzelski, arătând clar că RDG va conlucra cu toate forțele politice reprezentate în Parlamentul polonez (Erich Honecker acceptase numai o dezvoltare pragmatică a relațiilor bilaterale și se arătase rezervat față de contactele cu alte forțe politice decât PMUP). Pentru a demonstra această poziție, Egon Krenz a avut o discuție cu B. Geremek, șeful fracțiunii Comitetului Cetățenesc „Solidaritatea" din Seim și o întrevedere oficială cu Primul-Ministru Mazowiecki, care s-a transformat într-un punct „cheie" al vizitei. Krenz a prezentat eforturile RDG pentru realizarea unei „înnoiri și restructurări spre binele oamenilor, într-o societate socialistă mai bună". A explicat reformele care sunt avute în vedere (mijloacele de informare, libera circulație, legislație, economie etc.). Pentru aceasta este necesară o întărire a alianței cu Polonia.

Mazowiecki a relatat, la rândul său, despre greutățile cu care se confruntă în prezent societatea poloneză și acțiunea guvernului de a ameliora situația economică prin combaterea inflației și trecerea la economia de piață. Mazowiecki a spus că marxismul, care a avut o viziune socială justă, umanistă, este o teorie a secolului al XIX-lea care nu mai este adecvată din punct de vedere economic, pentru a trece în mileniul trei. Nimeni nu se poate autocondamna la o rămânere permanentă în urmă față de țările occidentale industrializate. Chiar RDG, cu o economie sănătoasă, nu a putut împiedica acest decalaj. Egon

Krenz a răspuns că RDG rămâne la opțiunea socialistă, dar desigur problema fundamentală rămâne reforma economică. Egon Krenz a convenit cu partenerii săi polonezi să se realizeze în continuare o dezvoltare stabilă a relațiilor economice bilaterale. Ideea venirii în RDG a unui număr mai mare de muncitori polonezi, pentru a acoperi forța de muncă emigrată în RFG, este privită de partea RDG cu o oarecare reținere. S-a afirmat că RDG este deocamdată interesată în stabilizarea actualului număr de muncitori (cea 30 000) și că pentru viitor va mai reflecta. S-a convenit, de asemenea, să se continue programul special de schimburi pe linie de tineret.

3. Am constatat la diplomații polonezi îngrijorare în legătură cu reactualizarea pe plan internațional a discuției privind „reunificarea Germaniei". Există temerea ca această problemă să se afle pe agenda convorbirilor Gorbaciov-Bush, din 3-4 decembrie, și să „se îndrepte într-o direcție nedorită". Ei afirmă că dacă „în una din zile, în RDG s-ar ajunge pe plan intern la o situație desperată, rămâne o singură ieșire, și anume către frații din Vest".

Referindu-se la evoluția vertiginoasă a evenimentelor din RDG, ambasadorul polonez a apreciat că, dacă lucrurile se desfășoară în continuare în această direcție, întrevede că, în câteva luni, se va modifica Constituția RDG, cu scoaterea prevederii privind rolul conducător al PSUG.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin /1989*, vol. 2, f. 390-392.

143

TELEGRAMĂ A LUI VASILE PUNGAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA SOFIA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND CONSTITUIREA ȘI ACTIVIZAREA UNOR GRUPĂRI DE OPOZIȚIE ȘI ATITUDINEA REȚINUTĂ A AUTORITĂȚILOR BULGARE

7 noiembrie 1989, Sofia, ora 17.30

Tovarășului Lucian Petrescu [director-DR I]

Din informațiile pe care le deținem, rezultă că în perioada actuală, premergătoare Plenarei CC al PCB și Congresului Culturii, grupuri

de intelectuali adresează conducerii bulgare memorii în care își exprimă nemulțumirea față de încetineala cu care aplică „perestroika" și „glasnostul", față de tendințele de a „limita și îngrădi gândirea politică", de „a interzice pluralismul politic" ș.a. Sunt criticate „privarea de libertate a unor intelectuali care nu împărtășesc politica PCB", „numirea unor cadre, în conducerea acestor sectoare, care nu corespund", politica editorială și de repertoriu, modul de finanțare a activităților culturale ș.a.

S-au activizat grupurile ilegale deja existente – „Ecoglasnost", „Clubul pentru sprijinirea glasnostului și perestroicii", Asociația drepturilor omului și sindicatele libere –, care au organizat recent, după cum este cunoscut, și unele demonstrații de stradă. Se afirmă că aceste grupuri, îndeosebi „Ecoglasnost", care pare a fi cel mai bine organizat și cu cei mai mulți adepți, primesc ajutoare din străinătate, inclusiv afișe, care sunt lipite pe clădiri din Sofia și din provincie, materiale de propagandă etc. În ultimele zile s-au mai constituit încă două asemenea grupuri: „Clubul Helsinki" și „Clubul 33".

Obiectivele principale ale tuturor acestor grupuri sunt de a compromite politica conducerii bulgare pe plan intern și extern, de a crea în mase o stare de nemulțumire și de a determina recunoașterea lor oficială ca formațiuni politice de opoziție.

La activizarea unor intelectuali și a grupurilor menționate a contribuit în mod însemnat și atitudinea conciliantă a conducerii bulgare, care a acceptat existența și activitatea acestora pentru a stăvili critica țărilor occidentale care amenințau cu eșecul reuniunii CSCE privind protecția mediului înconjurător. Concesiile făcute la presiunea Occidentului, și chiar a URSS, au stimulat pe indivizii care se situează pe poziții ostile conducerii de partid și de stat bulgare. Deocamdată, autoritățile bulgare manifestă o anumită îngăduință față de activitatea unor intelectuali și a grupurilor menționate, pentru a nu provoca reacția Occidentului și a întrerupe astfel procesul de dezvoltare a relațiilor pe tărâm politic și economic, în care sunt deosebit de interesate. Autoritățile arată, însă, că se vor lua măsuri de limitare a influenței acestora, pe plan politic și social, și că, dacă se va constata că aceștia vor putea câștiga adeziunea maselor, se va trece la luarea de măsuri mai concrete.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 162-163.

144

TELEGRAMĂA LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND POZIŢIA ŞI REACŢIILE ADMINISTRAŢIEI SUA FAŢĂ DE EVOLUŢIA ACCELERATĂ A EVENIMENTELOR ÎN RD GERMANĂ

7 noiembrie 1989, Washington, ora 18.00

Tovarăşei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarăşului Ilie Şimon, director-DR V

1. Evoluţia situaţiei şi evenimentele recente din RDG au fost „surprinzătoare" pentru Administraţia SUA. O serie de oficiali au declarat că „au fost surprinşi de rapiditatea cu care se desfăşoară evenimentele în RDG". În acelaşi timp, aceştia au menţionat că „au subestimat efectele experienţelor din Polonia şi Ungaria asupra cetăţenilor RDG", apreciind că în RDG „gradul de nemulţumire este chiar foarte mare".

Se apreciază că „schimbările rapide pentru reforme politice în RDG", în condiţiile locului şi statutului special al acestei ţări în Europa, au reactualizat problema reunificării Germaniei, „o perspectivă care creează dificultăţi profunde pentru unele ţări europene, atât socialiste, cât şi capitaliste, şi care ar putea produce încordare între superputeri".

2. Cu prilejul unui interviu televizat, B. Scowcroft, consilierul prezidenţial pentru securitate naţională, a reliefat o serie de elemente, dintre care menţionăm:

– RFG a fost „foarte bine organizată" şi „poate face faţă influxului masiv" de cetăţeni ai RDG.

– SUA sunt pregătite să acorde ajutor în această privinţă, dacă este necesar. Dacă RFG are nevoie de ajutor, o să-l solicite SUA.

Europa nu are o problemă mai sensibilă decât cea dintre RDG şi RFG. SUA are planuri pentru orice s-ar întâmpla, fiind pregătite să acorde ajutor în situaţia în care „exodul din RDG în RFG s-ar transforma brusc într-o situaţie explozivă". Este uşor ca ceva să se întâmple, astfel încât să se poată răsturna un proces relativ ordonat, într-un haos sau într-o explozie.

SUA doresc ca evoluţia în direcţia unui „pluralism politic şi economic sa aibă un ritm care să poată fi susţinut şi nu să cauzeze un luft, o

represiune, care ar putea determina întoarcerea la situaţia anterioară, probabil de un deceniu". Evoluţia este „mai rapidă decât s-ar fi gândit oricine cu un an în urmă".

Preşedintele M. Gorbaciov nu a cerut Preşedintelui G. Bush şi Administraţiei SUA „să se abţină de la criticarea sa sau a modelului de efectuare a reformelor în URSS şi alte ţări din Europa Răsăriteană".

3. O oficialitate americană a apreciat că, „deşi este uşor să se ajungă la o criză, în prezent nu se pune o asemenea problemă", ca urmare a faptului ca „M. Gorbaciov a dat mână liberă reformatorilor din ţările Europei răsăritene, iar lipsa sa de acţiune a încurajat publicul să ceară şi mai mari schimbări".

Conform părerilor unor oficiali, Administraţia SUA consideră că „reformele care s-au răspândit rapid în acest an în Europa Răsăriteană vor continua de la sine", guvernului american rămânându-i „foarte puţin în ceea ce poate şi ar trebui să facă pentru a împinge înainte reformele".

Asistentul Secretarului de Stat, R. Seitz, care răspunde de Europa şi Canada, se află în aceste zile în RFG, pentru consultări, în special asupra relaţiilor Est-Vest şi a legăturilor inter-germane.

AMAE, fond *Telegrame. Washington /1989*, vol. 3, f. 407-408.

145

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BERLIN, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND NOILE EVOLUŢII POLITICE DIN RD GERMANĂ, CONSECINŢELE ECONOMICE ALE EMIGRĂRII ŞI PROBLEMA REUNIFICĂRII GERMANIEI

7 noiembrie 1989, Berlin, ora 18.15

Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,

În legătură cu evoluţia situaţiei din RD Germană, informăm următoarele:

1. Demonstraţiile din ţară continuă cu aceeaşi intensitate. Cele mai mari manifestări de stradă s-au înregistrat la Leipzig (câteva sute

de mii de participanți), Halle, Karl Marx-Stadt, Cottbus, Schwerin, Erfurt – toate reflectate în mijloacele de informare. Se constată o radicalizare a revendicărilor. Cererea centrală se referă la renunțarea de către PSUG la rolul conducător și organizarea de alegeri libere. Manifestanții din Leipzig au arătat, de o manieră ofensivă, prin reprezentanții lor care au luat cuvântul, că nu vor înceta demonstrațiile până când nu se vor organiza alegeri libere. Demonstrațiile au în continuare un caracter pașnic.

2. Proiectul de lege privind călătoriile în străinătate, care prevede că fiecare cetățean major are dreptul la pașaport și la o călătorie de 30 de zile anual, în oricare țară, nu este acceptat de populație. Mijloacele de informare îl consideră, de asemenea, insuficient. Principala critică se referă la faptul că nu se asigură expres posibilitatea obținerii de către cetățeni a valutei forte necesare. Factori de răspundere au lăsat să se întrevadă posibilitatea creării unui fond de valută, pe baza încasărilor provenite din schimbul valutar obligatoriu pentru străinii din statele capitaliste, taxe consulare etc. Este evident că proiectul de lege va fi îmbunătățit, după dezbaterea publică și din Parlament.

Numărul cetățenilor care emigrează în Germania este în creștere. De la 1 noiembrie, de când s-a redeschis granița cu RS Cehoslovacia și apoi, într-o înțelegere cu autoritățile cehoslovace, s-a permis cetățenilor RDG să plece în RFG pe baza buletinului de identitate. Cifra plecărilor definitive a depășit 30 000. În prezent trec granița RSC-RFG cca 200 de persoane pe oră. Exceptând demonstrațiile, aceasta este cea mai gravă problemă din RDG, unde există oricum o lipsă cronică de forță de muncă. Unele sectoare economice sunt serios afectate, cea 2 000 de militari au fost angrenați să lucreze în domeniul sănătății și alte servicii publice. Diverși miniștri mi-au relatat că și în unitățile lor au fost aduși militari pentru suplinirea lipsei de personal.

3. Din surse sigure, am aflat că, atât în rândul organizațiilor politice cât și al populației, există cererea de a fi înlocuiți toți membrii Biroului Politic și toți miniștrii. Până acum se ceruse numai demisia guvernului pentru o remaniere, care putea fi și parțială. Se consideră că nu se poate realiza o nouă politică de reforme cu vechile cadre, în practică este totuși posibil ca unii membri ai Biroului Politic și miniștri să fie menținuți în funcție. Astăzi, 7 noiembrie, are loc ședința Biroului Politic la care se vor stabili liniile directoare în

legătură cu programul de acțiune ce urmează a fi adoptat la Plenară și cu privire la cadre.

4. Există indicii tot mai clare că RD Germană se orientează spre o accelerare a procesului de integrare economică cu RF Germania. Directorul general al combinatului „Karl Zeiss"-Jena – combinat dotat cu tehnologie de vârf și care participă la realizarea programului spațial al URSS, a anunțat înființarea unei societăți mixte cu o firmă vest-germană.

Se lucrează în prezent la elaborarea unor reglementări juridice care să faciliteze constituirea de societăți mixte. Conducerea RDG urmărește ca, pe această cale, să recupereze mai rapid rămânerea în urmă, din punct de vedere tehnologic și al eficienței economice. Diplomații reprezentanței permanente a RFG la Berlin ne-au confirmat că partea vest-germană este dispusă să conlucreze larg cu RD Germană și să acorde ajutor financiar și tehnologic, dar nu „într-un sistem economic bolnav". Reformele care se vor realiza în perioada următoare reprezintă o condiție în acest sens.

5. Diplomații vest-germani afirmă, de asemenea, că „evenimentele istorice" din RDG au pus într-o lumină nouă problematica germană. Germania a fost împărțită ca urmare a divizării postbelice a Europei. Acum, când această divizare este în curs de a fi eliminată, este logic să se discute și viitorul națiunii germane. Declarațiile din Vest (SUA, Franța,) și Est (URSS, Polonia, Ungaria) sunt încurajatoare pentru „germani". Nu se gândește desigur nimeni la „unificarea, mâine, a celor două state germane" întrucât există o serie de tratate internaționale care trebuie observate, precum și „reminiscențe și reticențe istorice", ca în cazul Franței.

Apoi trebuie să existe voința politică a „germanilor" (în RDG și RFG) de a se unifica – o teză care începe să fie tot mai mult recunoscută. În prezent organizațiile din RDG, inclusiv grupurile opoziționiste, au preocupări mai urgente, legate de reformarea sistemului social-politic și economic. Până la urmă însă va apare, în mod obiectiv, și componenta națională.

Aceiași diplomați apreciază că abordarea problematicii germane la întâlnirea Gorbaciov-Bush din noiembrie este inevitabilă.

Notă: fostul șef al Reprezentanței Permanente a RFG la Berlin, G. Gaus, a propus azi, 07.11.1989, ținând seama de emigrarea în masă

a cetățenilor RDG, o conferință a celor patru Mari Puteri – URSS, SUA, Marea Britanie și Franța, cu participarea celor doua state germane, pentru găsirea unei soluții.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 2, f. 349-397.

146

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND DEMISIA GUVERNULUI RDG ȘI NORMALIZAREA RELAȚIILOR CU STATUL ISRAEL

8 noiembrie 1989, Berlin, ora 12.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,

În legătură cu aspectele curente ale situației politice interne din RD Germană, informăm:

1. Ieri, 7 noiembrie a.c. purtătorul de cuvânt al guvernului RD Germane – funcție nou înființată – a anunțat demisia întregului guvern. S-a făcut un apel către cetățeni ca „în această situație politică și economică gravă" să asigure toate „funcțiile vitale pentru popor, societate și economie".

2. Comisia constituțională și de drept a Camerei Populare a respins proiectul de lege privind călătoriile populației. Se solicită reglementări separate privind călătoriile în străinătate și plecările definitive. Se cere, de asemenea, ca pentru călătoriile particulare sau în interes de serviciu să fie suficient numai pașaportul (pe care orice cetățean îl va deține) fără viză de ieșire, să se prelungească durata călătoriei (în proiect 30 de zile), să se scurteze timpul de îndeplinire a formalităților și să se prezinte deschis situația valutară și posibilitățile de a obține mijloace valutare pentru călătorii. Propunerile merg în direcția unei libere circulații, neîngrădite de niciun fel de formalități sau motive.

3. Au apărut indicii că RD Germană dorește să-și normalizeze relațiile cu Israelul. Comunitatea evreiască din RDG a publicat o declarație prin care sprijină procesul de înnoiri, afirmă că „nazismul

și antisemitismul constituie o problemă de care să se ocupe ambele state germane și să se renunțe la o imagine deformată a statului Israel".

Se cere apoi o normalizare a relațiilor diplomatice RDG-Israel, în ciuda situației complicate din zonă.

Purtătoarea de cuvânt a comunității evreilor, Irene Runge, care a făcut recent o vizită în Israel, a acordat mijloacelor de informare un amplu interviu în care cere o prezentare reală în RDG a răscoalei palestinienilor („Intifada"), cu explicarea punctelor de vedere ale ambelor părți și renunțarea la etichetări ale Israelului de genul „conjurația sionistă mondială" etc.

Reprezentanți ai MAE ne-au confirmat că, „imediat ce se calmează lucrurile în țară", se vor stabili contacte cu Israelul pentru normalizarea relațiilor.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 2, f. 398-399.

147

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOȘTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PRAGA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND REFLECTAREA EVENIMENTELOR DIN ȚĂRILE SOCIALISTE ÎN MASS-MEDIA CEHOSLOVACĂ

8 noiembrie 1989, Praga, ora 17.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

Referitor la unele aspecte ale situației din mijloacele de informare în masă din RSCS, vă comunicăm unele elemente din discuția lui N. Vulpașin, secretar I, cu Dalibor Mácha, redactor la ziarul „Rudé Právo".

1. Evoluția situației din URSS, Polonia și Ungaria, dar în mod deosebit desfășurarea evenimentelor politice și sociale din RDG au surprins nepregătită și presa de partid cehoslovacă. Acest lucru a fost subliniat, la 6 noiembrie a.c., de Zdeněk Hoření, membru al Secretariatului CC al PCC, redactor-șef al ziarului „Rudé Právo", în cadrul unei ședințe avute cu toți redactorii organelor de presă ale PCC.

Ținând seama de procesele de transformări din țările socialiste, Z. Hoření a evidențiat necesitatea prezentării de „materiale și informații obiective, debarasate de aprecierile triumfaliste care duc la scăderea interesului cetățenilor față de presa de partid". În acest sens, a solicitat ziariștilor mult discernământ politic, pentru a nu se afecta relațiile cu țările socialiste, dar a insistat, totodată, asupra ideii că presa cehoslovacă nu trebuie să prezinte materiale chiar mai elogioase decât mijloacele de informare din țările frățești.

2. În viitorul apropiat, ziarul „Rudé Právo" va trebui să se confrunte cu concurența organelor de presă ale Partidului Socialist Cehoslovac și Partidului Popular Cehoslovac – „Svobodné Slovo" și, respectiv „Lidová Demokracie", –, care au început deja să schimbe structura grafică tradițională și publică materiale mai interesante. Situația celor două publicații depinde însă de felul în care va evolua situația din partidele respective. Deocamdată, cea mai critică este situația din Partidul Popular Cehoslovac, unde așa-numitul curent de renaștere internă se opune deschis actualei conduceri, acuzând-o de incompetență și satelitism față de politica PCC. Cel mai puternic curent de opoziție este în Moravia de Sus, unde s-au menținut structuri catolice destul de puternice.

3. Arestarea ziariștilor Jiři Ruml și Rudolf Zeman nu a fost o măsură prea inspirată, deoarece nu a ținut seama de procesele care au loc în țările socialiste vecine și nici de starea de spirit din societatea cehoslovacă. Ca urmare, un număr de aproape 230 ziariști au subscris la petiția adresată președintelui guvernului cehoslovac, la 23 octombrie, în legătură cu punerea în libertate a celor doi ziariști și cu legalizarea publicației „Lidové Noviny". Exceptând organele presei PCC, petiția a fost semnată de ziariștii de la toate redacțiile din Praga; s-au angajat mult în această problemă și ziariștii de la „Mladá Fronta", organ al CC al Uniunii Socialiste a Tineretului.

Menționând că ziarul „Mladá Fronta" a fost singura publicație care, la 30 octombrie, a publicat o fotografie din care rezultă că demonstrația ilegală din 28 octombrie a fost pașnică, cei doi ziariști, care au comentat desfășurarea demonstrației, au tras concluzia că ordinea publică a fost tulburată de fapt de milițieni, deoarece nu au acordat timp suficient demonstranților pentru a părăsi Piața Václav și, în plus, au blocat și străzile laterale prin care aceștia ar fi putut să se disperseze.

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 192-193.

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND DESFĂȘURAREA PLENAREI CC AL PSUG ȘI MODIFICĂRI ÎN CONDUCEREA PARTIDULUI

9 noiembrie 1989, Berlin, ora 11.40

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,

Transmitem următoarele elemente și aprecieri suplimentare după prima zi a Plenarei CC al PSUG.

1. Componența noului Birou Politic nu a mulțumit masa membrilor de partid și nu satisface populația, care este neîncrezătoare că se poate face o politică nouă cu cadre vechi. Acest lucru a fost evident, așa cum am mai informat, în cursul demonstrației din fața sediului CC al PSUG.

Această demonstrație fusese concepută de organizația de partid a Capitalei ca o manifestare de sprijin pentru Egon Krenz și Biroul Politic nou ales. S-a dovedit, însă, că la demonstrație au venit spontan și alți membri de partid, care cer insistent convocarea unui congres extraordinar al partidului, încă în cursul acestui an. Această cerere este implicit o moțiune de neîncredere la adresa Biroului Politic. Egon Krenz a arătat că problema unui congres extraordinar se va dezbate la Plenară și că el „nu poate, de unul singur, să decidă soarta unui întreg partid".

Diplomații occidentali (austriac, vest-german etc.) consideră că Biroul Politic actual este provizoriu și că, la prima întrunire reprezentativă a PSUG (congres sau conferință), se va modifica complet componența acestuia. Poziția lui Egon Krenz nu este, de asemenea, consolidată și el ar putea fi înlocuit oricând.

2. Secretarii CC al PSUG au următoarele responsabilități:

Günter Schabowski[128] – informații și politica mijloacelor de informare (fostul resort de propagandă și agitație; s-a renunțat la aceste denumiri); **Wolfgang Herger** – probleme privind statul, dreptul și organele de securitate; **Johannes Chemnitzer** – agricultură; **Inge**

[128] *Günter Schabowski* (1929-2015), ziarist și om politic german; editor-șef al oficiosului „Neues Deutschland" (1978-1985); Prim-secretar în Berlinul de Est (din 1985) și membru al BP-PSUG (1985-1990).

Lange – politica de promovare a rolului femeilor; **Siegfried Lorenz** – organizatoric; **Wolfgang Rauchfuss** – economie, comerț, aprovizionare; [Hans-]**Joachim Willerding** – politică externă; **Günter Sieber** – fără domeniu stabilit.

Ca și în cazul noilor Primi-secretari de regiuni, constatăm că și în rândul membrilor și membrilor supleanți ai Biroului Politic sunt mai mulți absolvenți ai unor școli de partid din URSS (Egon Krenz, Hans Modrow, Günter Schabowski, Gerhard Schuerer, Johannes Chemnitzer, Margarete Müller, Hans-Joachim Willerding) sau au trăit și activat în URSS (Werner Eberlein, Heinz Kessler [general, ministru al Apărării din 1985], Werner Jarowinsky).

3. În Corpul Diplomatic se apreciază că situația evoluează practic într-o direcție „care va apropia RDG de Polonia". La conferința internațională de presă după prima zi a lucrărilor Plenarei, G. Schabowski a anunțat următoarele: o redefinire a rolului conducător al PSUG; elaborarea unei noi legi electorale, împreună cu toate partidele și forțele politice, care să fie general acceptată. El a precizat, în acest context, că „teoretic există și posibilitatea ca PSUG să piardă alegerile".

În anul acesta s-au înregistrat 66 000 de ieșiri sau excluderi din partid și 36 000 primiri în partid (în Corpul Diplomatic se apreciază că numărul ieșirilor din partid este mult mai mare și că, în ultimul timp, fenomenul s-a intensificat).

G. Schabowski a remarcat că valul de emigrări neliniștește și îngrijorează în mod deosebit conducerea PSUG. El a apelat la cetățeni să rămână în țară, dar a lăsat să se înțeleagă că nimeni nu va fi oprit să plece. După părerea lui, valul de plecări va putea fi stopat numai dacă PSUG va reuși să recâștige încrederea cetățenilor și să unească toate forțele politice în convingerea că „înnoirea socialismului este o cauză comună".

4. Mijloacele de informare au reprodus ieri, 8 noiembrie (radio și televiziune), și astăzi, în presă, apelul scriitoarei Christa Wolf către cetățenii RDG de a nu părăsi patria. Ea a subliniat că „acei care pleacă acum ne micșorează speranțele". Toți sunt chemați să participe la realizarea schimbărilor (democratizare, alegeri libere, securitate juridică, liberă circulație).

Apelul a fost formulat în numele grupărilor politice constituite în ultimul timp: „Noul Forum", „Deschiderea democratică", „Partidul Social-Democrat", „Democrație-acum", Inițiativa „Pace și drepturile omului", precum și al unor personalități din viața cultural-artistică. Se așteaptă ca toate aceste organizații să fie treptat legalizate. G. Schabowski a răspuns afirmativ la întrebarea unui corespondent străin dacă întrevede posibilitatea unor discuții la „Masa Rotundă" (analog celor din Polonia), la care să participe PSUG și toate forțele politice din țară.

5. Menționăm faptul că Günter Kleiber, care era considerat un candidat pentru postul de Prim-Ministru, nu a întrunit numărul de voturi pentru a fi ales in Biroul Politic. De asemenea, Horst Dohlus și Gerhard Müller, care au fost propuși pentru Biroul Politic nu au fost acceptați. Werner Krolikowski, fost membru al Biroului Politic, și Secretar cu probleme de agricultură, a cerut să fie eliberat din funcție și să nu mai fie propus pentru realegere.

6. O noutate în structura conducerii de partid actuale constă în faptul că s-au format două comisii ale Biroului Politic pentru lectură și, respectiv, știință, care vor fi conduse de Klaus Hopke (fost adjunct al ministrului Culturii) și Gregor Schirmer (fost șef Secție-știință la CC). Datorită faptului că niciunul dintre ei nu este membru al CC, aceștia nu au putut fi aleși în Biroul Politic și s-a hotărât ca ei să participe la ședințele și activitatea Biroului Politic în virtutea funcțiilor pe care le-au primit. Apreciem că, la viitorul congres al PSUG ei vor deveni membri ai CC și vor fi aleși în Biroul Politic.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 2, f. 404-406.

149

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND HOTĂRÂRILE PLENAREI CC AL PSUG ÎN PROBLEMA CĂLĂTORIILOR ȘI EMIGRĂRII ÎN RFG ȘI A ÎNLĂTURĂRII „ZIDULUI BERLINULUI"

9 noiembrie 1989, Berlin, ora 21.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,

La conferința internațională de presă organizată după cea de a doua zi a Plenarei CC al PSUG, Günter Schabowski, membru al Biroului Politic și secretar al CC al PSUG a anunțat, printre altele:

1. Hotărârea Consiliului de Miniștri al RDG ca, până la elaborarea unei legi privind călătoriile în străinătate, să se permită tuturor

cetățenilor să călătorească unde doresc, inclusiv să emigreze. Această decizie implică posibilitatea ca cetățenii RDG să plece definitiv în RFG, trecând pe la oricare puncte de frontieră la granița RDG-RFG sau cu Berlin (Vest). Schabowski a explicat că, în felul acesta, nu mai este necesar ca cetățenii RDG, care doresc să emigreze, să tranziteze Polonia sau Cehoslovacia. Intrarea în vigoare a acestei decizii este imediată.

2. Schabowski a confirmat că Hans Joachim Rohme, recent reales ca membru al Biroului Politic, a fost scos din funcția de Prim-secretar al Comitetului regional PSUG Halle printr-o hotărâre a membrilor conducerii. În aceste condiții, Plenara va trebui să examineze mâine dacă H.J. Rohme mai poate rămâne membru al Biroului Politic.

Werner Walde, de asemenea reales ca membru supleant al Biroului Politic, a cerut Comitetului PSUG regional Cottbus să-l elibereze din funcția de Prim-secretar pe care a deținut-o până acum. Schabowski nu a fost în măsură să răspundă cu certitudine dacă acest lucru va avea consecințe și în privința funcției lui Walde în Biroul Politic.

3. La o întrebare dacă, în condițiile în care cetățenii RDG pot pleca unde și oricând vor, se va înlătura „zidul de la Berlin", Schabowski a arătat că, din punctul de vedere al liberei circulații, „zidul" este acum total penetrabil, deci ca și inexistent. O desființare a acestei „granițe întărite" presupune totuși discuții între cele două alianțe militare (NATO și Tratatul de la Varșovia), precum și negocieri cu RFG în probleme „economice și de altă natură".

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 2, f. 415-416.

150

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND PRIMELE MANIFESTĂRI ȘI CONSECINȚE ALE CĂDERII „ZIDULUI BERLINULUI"

10 noiembrie 1989, Berlin, ora 10.30

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,

Ieri, 9 noiembrie, după anunțarea hotărârii Consiliului de Miniștri al RDG de a permite tuturor cetățenilor să călătorească în străinătate

sau să părăsească definitiv țara, în jurul orei 20.00 au fost deschise toate punctele de frontieră cu RFG și Berlin (vest).

Zeci de mii de cetățeni din Capitală și provincie s-au prezentat la punctele de frontieră și au trecut în RFG sau Berlin vest, fără nici un fel de formalități, legitimându-se doar cu buletinul de identitate.

Organele de frontieră au avut indicația să nu oprească pe nimeni. La unele puncte de frontieră unde s-au creat aglomerații, grănicerii n-au mai efectuat nici un fel de control. Majoritatea cetățenilor RDG au declarat mijloacelor de informare (care au reflectat evenimentul, toată noaptea trecută) că se reîntorc în țară.

În Berlin evenimentul a luat turnura unor serbări populare: cetățeni din Est și Vest s-au întâlnit la puncte de frontieră, de o parte și de alta a „zidului", exprimându-și satisfacția în diverse forme (cântece, lozinci, dans etc.). În ciuda fluxului de vizitatori, s-a menținut peste tot ordine. În mijloacele de informare vest-germane se exprimă însă tot mai insistent îngrijorarea că nu se va putea face față valului posibil de emigranți.

Se apreciază că ar putea fi vorba de 1,3 milioane cetățeni. Politicienii din toate partidele se pronunță pentru acordarea unui ajutor economic masiv RD Germane, pentru ca populația să nu părăsească țara. Se presupune că un contact Kohl-Krenz (telefonic sau întâlnire) este inevitabil, azi.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 2, f. 422-423.

151

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND DESCHIDEREA FRONTIEREI CU RF GERMANIA ȘI URMĂRILE IMEDIATE ȘI DE PERSPECTIVĂ

10 noiembrie 1989, Berlin, ora 17.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,

În legătură cu evoluția evenimentelor din RD Germană, transmitem următoarele elemente și aprecieri consemnate astăzi, 10 noiembrie:

1. Adjunctul ministrului Afacerilor Externe, B. Neugebauer[129], mi-a relatat că decizia guvernului RD Germane de a deschide granița cu RF Germania și Berlin (vest) a fost luată la 31 octombrie. În cursul vizitei la Moscova (1 noiembrie), Egon Krenz a obținut un acord de principiu de la Gorbaciov în această problemă. La întoarcere, l-a chemat pe ambasadorul sovietic la Berlin, V. Kocemasov[130], și i-a comunicat data la care va fi aplicată această măsură. Referindu-se la tot ce ar putea urma în raporturile dintre cele două state germane (integrarea economică, eventuala desființare a „zidului" de la Berlin etc.), interlocutorul a spus că „noi suntem pregătiți pentru orice". Neugebauer m-a informat, de asemenea, că Crucea Roșie a RFG s-a adresat organizației similare din RDG cu rugămintea de a discuta modalitățile repatrierii a cea 25 000 de cetățeni RDG emigranți în RFG.

2. Consemnăm aprecierea Ambasadei RP Polone la Berlin, potrivit căreia deschiderea graniței cu RFG a venit într-un moment foarte nepotrivit pentru partea poloneză, întrucât „a compromis vizita Cancelarului Kohl" la Varșovia. Aceasta, deoarece disponibilitatea RFG de a acorda ajutoare și facilități economice și financiare Poloniei scade pe măsură ce va crește sprijinul care se va acorda RDG.

Pe de altă parte, evoluția situației din RDG a readus problema germană la ordinea zilei, iar guvernul federal cu atât mai puțin va consimți să recunoască expres și angajant granița de vest a Poloniei. Apropierea dintre cele două state germane nu mai poate fi oprită de nimeni, și chiar dacă pentru Polonia apar unele inconveniente, trebuie recunoscut obiectiv că deschiderea graniței RDG-RFG este un „eveniment istoric" și nu se poate refuza nici unui popor realizarea unor aspirații naționale.

3. Între timp, după deschiderea tuturor punctelor de frontieră, traficul de persoane Est-Vest a căpătat proporții deosebite. Se menține caracterul unor demonstrații spontane, în special la Berlin, cu manifestări de solidaritate, marșuri, cântece. Presa internațională și din cele două state germane transmite reportaje non-stop. În ciuda aglomerărilor permanente, la punctele de frontieră se păstrează ordinea.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 2, f. 425-426.

[129] Bernhard Neugebauer (1932-2015), diplomat (1953) și om politic german; adjunct al ministrului Afacerilor Externe (1978-1990); președinte al Comisiei UNESCO (1979-1983, 1986-1990).

[130] *Viaceslav Ivanovici Kocemasov* (1918-1998), om politic și diplomat sovietic (rus); vicepremier al RSFS Ruse (1966-1983); ambasador la Berlin (1983-1990).

152

TELEGRAMĂ A AMBASADEI ROMÂNE LA SOFIA CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND ELIBERAREA LUI TODOR JIVKOV DIN FUNCȚIILE DE SG-PCB ȘI PREȘEDINTE AL CONSILIULUI DE STAT

10 noiembrie 1989, Sofia, ora 18.40

Tovarășului Aurel Duma[131],

Plenara CC al PCB de astăzi a aprobat cererea lui Todor Jivkov de a fi eliberat din funcțiile de Secretar General al CC al PCB și de Președinte al Consiliului de Stat al RPB.

Petăr Mladenov[132] a fost ales în funcția de Secretar General al CC al PCB.

Această schimbare este considerată o victorie a „gorbacioviștilor".

(Ss) TOMA BĂLĂȘOIU

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 167.

153

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND APARIȚIA UNOR GRUPĂRI POLITICE RECONSIDERATE PARTENERI DE DIALOG AI PSUG

12 noiembrie 1989, Berlin, ora 13.30

Tovarășului Lucian Petrescu [director-DR I],

La telegrama nr. 1/07427 din 11.11.1989[133],

1. În ultimele două luni, în RD Germană au apărut o serie de grupări politice autonome, în afara partidelor existente care au început să participe la viața politică a țării.

[131] *Aurel Duma* (), diplomat și om politic român; ambasador la Beijing (1966-1972); Secretar al CC-PCR (1976-1978); Secretar de Stat la MAE (1979-1989).

[132] *Petăr T. Mladenov* (1936-2000), diplomat și om politic bulgar; ministru al Afacerilor Externe (13 dec. 1971-24 oct. 1989); Secretar Generalal PCB (10 nov. 1989-2 febr. 1990) și Președinte al Consiliului de Stat (17 nov. 1989-3 apr. 1990). Președinte al Republicii Bulgaria (3 apr.-6 iul. 1990).

[133] Nu se publică.

Aceste grupări, au în general, caracterul unor mișcări populare, fără structuri organizatorice, statut, conducere aleasă etc., și nu mai sunt considerate de către PSUG drept „grupări de opoziție" ci parteneri de dialog. Această recunoaștere *de facto* a fost reafirmată de Egon Krenz într-un interviu (acordat după întâlnirea cu W. Mischnick[134], președintele fracțiunii PLD din Bundestag).

Legalizarea formală va avea loc după adoptarea noii legi privind dreptul de asociere, care este, în pregătire.

2. Gruparea cea mai reprezentativă și mai activă este „Noul Forum" inițiat de pictorița B[ärbel] Bohley și avocatul R[olf] Henrich. Ca și alte grupări, „Noul Forum" a apărut cu sprijinul și sub protecția Bisericii evanghelice, chiar dacă nu este o mișcare religioasă. În prezent nu-și mai desfășoară activitățile pe lângă biserici. Numărul aderenților se estimează la câteva zeci de mii, la care se adaugă la fel de mulți simpatizanți, inclusiv membri PSUG. În manifestele difuzate, „Noul Forum" se pronunță pentru o societate socialistă democratică, pluralistă, în care problemele dezvoltării să fie strict corelate cu cele ecologice (subliniem, de altfel, că ecologia este o parte constitutivă a platformelor politice prezentate de toate grupările din RDG). „Noul Forum" acționează, de asemenea, pentru libertatea deplină de exprimare, libertatea presei, alegeri libere și guvern de coaliție. „Noul Forum" este susținut de intelectuali și nu a găsit o rezonanță prea mare în rândul muncitorilor.

3. Alte două grupări, „Democrație-Acum" și „Deschiderea Democratică" reprezintă, de fapt niște inițiative cu susținători ocazionali, în general tot intelectuali. Manifestele politice ale acestor grupări nu se deosebesc prea mult de cele ale „Noului Forum". Ca exemplu, prezentăm câteva puncte din programul grupării „Democrație-Acum":

„În locul unui stat dominat prin tutelă de către partid, care s-a transformat într-un director al poporului fără mandat social, vrem un stat care să se bazeze pe un consens fundamental al societății".

– Despărțirea [separarea] puterilor (legislative și executive) în stat;
– Alegeri libere și secrete;
– Mijloacele de informare să fie preluate de organisme necomerciale, de drept public, și să se permită accesul tuturor partidelor, organizațiilor, grupărilor, în mass-media;

[134] *Friedrich Adolf Wolfgang Mischnick* (1921-2002), om politic german; fost ministru federal pentru persoanele strămutate, refugiați și victime ale războiului (1961-1963); președinte al grupului parlamentar al PLD (1968-1991).

– Libertatea de constituire a unor organizații, uniuni, partide etc;
– Oamenii muncii să formeze sindicate independente care să le reprezinte interesele;
– Prezentarea deschisă a datelor relevante privind poluarea și resursele țării (cerere preluată, practic, în recentul program de acțiune al PSUG).

O grupare de mai mică importanță este „Inițiativa pentru pace și drepturile omului", care, în afara revendicărilor cunoscute și la alte grupări, urmărește aplicarea în RDG a documentelor CSCE.

4. Nu demult, într-un orășel la nord de Berlin, s-a constituit Partidul Social-Democrat, care a anunțat un program social-democrat clasic, cu obiectivul fundamental: realizarea unei „economii de piață sociale". PSD respinge desigur rolul conducător al PSUG. Noul Partid Social-Democrat are doar câteva sute de membri, dar el este puternic sprijinit de PSD din RFG. Conducerea de partid și de stat din RDG a evitat până acum să ia poziție față de constituirea acestui partid care a solicitat aderarea la „Internaționala Socialistă".

5. Din informațiile pe care le deținem, se apreciază că grupările politice amintite (cu excepția PSD și, eventual, a „Noului Forum") nu au perspective de afirmare; pe de o parte, acestea nu se bucură de o bază de masă, iar pe de altă parte profilarea actuală a celorlalte partide (îndeosebi Partidul Liberal și Uniunea Creștin-Democrată) vor integra potențialul „protestatar" de până acum care s-a manifestat în grupările politice alternative.

6. Ieri, 11 noiembrie, s-a constituit o nouă organizație de tineret, „Organizația Tineretului Creștin-Democrat". Nu se cunosc, deocamdată, alte detalii (conducere, platformă etc).

7. Constatăm o tendință din ce în ce mai accentuată a partidelor care formează încă, împreună cu PSUG, Blocul Democratic, de a-și manifesta independența și de a-și elabora programe proprii. Este vorba de Partidul Liberal-Democrat, Uniunea Creștin-Democrată, Partidul Democrat al Țăranilor și Partidul Național-Democratic.

În recentele ședințe ale prezidiilor acestor partide s-au formulat critici aspre la adresa conducerilor de până acum, care s-au lăsat tutelate politic de PSUG și nu au manifestat o linie politică proprie. Toate aceste partide și-au convocat congresele proprii pentru a alege noi conduceri, pentru a elabora programe politice proprii și a defini poziția lor în conducerea țării, în raport cu PSUG.

În convorbiri avute cu M. Gerlach, președintele Partidului Liberal-Democrat, acesta a confirmat că partidele urmăresc să devină independente și egale în drepturi cu PSUG. Se apreciază că, după alegerea noului președinte al UCD, Lothar de Maizière[135], acest partid va fi puternic susținut, politic și financiar, de Uniunea Creștin- Democrată din RFG și că, în aceste condiții, are perspective deosebite de dezvoltare.

8. Remarcăm faptul că partidele, grupările politice și toate mișcările constituite în RDG au în prezent contacte libere și frecvente cu politicienii din RF Germania. Recent, la Leipzig, Primul-ministru al Landului Renania de Nord (Westfalia), Johannes Rau[136], a avut o întâlnire organizată cu reprezentanții tuturor grupărilor politice din acest oraș. Orașul Leipzig este considerat de politicienii din ambele state germane drept centrul cu cele mai puternice și militante mișcări politice reformiste.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 3, f. 3-6.

154

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND ULTIMELE EVOLUȚII INTERNE DIN RD GERMANĂ ȘI PREGĂTIREA ÎNTÂNIRII H. KOHL-E. KRENZ

12 noiembrie 1989, Berlin, ora 15.30

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,

Dintre elementele mai semnificative în evoluția situației din RDG, în cursul zilei de 11 noiembrie a.c., consemnăm:

1. Ca urmare a deciziei RDG de deschidere a granițelor cu RFG și Berlin (vest), a implicațiilor apărute în RFG în legătură cu fluxul masiv

[135] *Lothar de Maizière* (1940-), om politic german. Ales președinte al UCD (nov. 1989). Primul Premier necomunist al RDG (12 apr.-1 oct. 1990); a semnat Acordul care a precedat unificarea Germaniei la 3 oct. 1990 (Acordul „Doi plus Patru").

[136] *Johannes Rau* (1931-2006), om politic german; ministru-președinte al landului Renania de Nord-Westfalia (1978-1998); ulterior Președinte al RF Germania (1999-2004).

de vizitatori și emigranți, Cancelarul Kohl, care și-a întrerupt vizita în Polonia, a avut o convorbire telefonică cu Egon Krenz, în care s-a convenit ca pe 20 noiembrie să se deplaseze în capitala RDG. Ministrul vest-german R. Seiters, ministru la Cancelaria federală, urmează să pregătească agenda de discuții pentru întâlnirea Kohl-Krenz, care urmează să aibă loc pe 30 noiembrie sau 1 decembrie a.c.

2. Partidele din Blocul Democratic – Liberal-Democrat, Național-Democratic și Partidul Țăranilor – și-au nominalizat candidații proprii pentru funcția de președinte al Camerei Populare. UCD a anunțat că va prezenta, de asemenea, un candidat propriu, care va fi nominalizat în cursul zilei de astăzi.

Apreciem că șansele cele mai mari le ține Manfred Gerlach, de la Partidul Liberalilor, ținând seama de atitudinea reformistă pe care a manifestat-o de la început. Întrucât majoritatea în Parlament este deținută de fracțiunea PSUG, apreciem că va fi ales candidatul care va fi agreat de deputații PSUG.

3. Continuă procesul înlocuirii conducerilor de partid de la regiuni și raioane. Ieri au fost aleși noi Primi-secretari ai regiunilor Halle și Erfurt. Sesizăm faptul că s-au înregistrat trei cazuri de sinucidere la nivelul conducerilor de partid raionale, ca urmare a criticilor masive la care au fost supuși în adunările cu cetățenii.

4. În urma deschiderii granițelor spre RFG și Berlin Vest, s-a creat o situație dezastruoasă la punctele de trecere, ceea ce a impus deschiderea de numeroase noi treceri de frontieră, atât în Berlin, cât și la granița cu RFG. În Berlin au fost demontate porțiuni de Zid, amenajându-se noi treceri, au fost redate în circulația Est-Vest unele linii de metrou și tren orășenesc electric.

Afluxul mare de cetățeni RDG care au trecut granița nu a mai permis un control al documentelor. Reglementările existente în RFG, potrivit cărora fiecare cetățean RDG are dreptul să încaseze 100 mărci vest o dată pe an, la trecerea granței în RFG, au creat o situație deosebită. Cetățenii RDG, temându-se că această reglementare se va anula, se grăbesc să treacă granița în primele zile și să încaseze suma de 100 mărci pentru fiecare membru de familie. Pentru acest motiv, trecerile de graniță se fac cu întreaga familie. Rezultatul acestor treceri masive și al plăților efectuate a condus la faptul că unele bănci au rămas fără mijloace de plată și au fost nevoite să apeleze la firme și instituții

pentru împrumutarea sumelor necesare. Se estimează că în aceste zile cetățenii RDG vor încasa, pe baza acestei reglementări, cea 1 miliard de mărci vest.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 3, f. 7-8.

155

TELEGRAMĂ A LUI VASILE PUNGAN,
AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPITENȚIAR LA
SOFIA, ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE,
PRIVIND PREGĂTIREA PLENAREI CC-PCB ȘI
A NOII SESIUNI A ADUNĂRII NAȚIONALE CU OBIECTIVUL
ACCELERĂRII RESTRUCTURĂRII DE PARTID ȘI DE STAT

13 noiembrie 1989, Sofia, ora 21.45

În legătură cu situația din Bulgaria, vă informăm: în urma schimbării care a avut loc în conducerea PCB, s-a trecut la pregătirea unei plenare a CC al PCB care se va ocupa de probleme organizatorice. Plenara este prevăzută să aibă loc în următoarele zile. După aceea, va avea loc sesiunea Adunării Populare, pe data de 17 noiembrie, care urmează să se ocupe tot de probleme organizatorice și de cadre.

Din ceea ce se cunoaște, se are în vedere schimbarea componenței Biroului Politic și a Secretariatului CC al PCB, precum și modificări în Consiliul de Stat și în guvern.

La alegerea lui Petăr Mladenov ca Secretar General al CC al PCB s-a făcut propunerea ca el să fie și Președinte al Consiliului de Stat. Petăr Mladenov a făcut obiecțiuni și a susținut ideea separării acestor două funcții. Nu s-a adoptat o hotărâre. Problema continuă să fie analizată. După rezolvarea problemelor organizatorice, va avea loc o Plenară a CC al PCB care se va ocupa de analizarea situației actuale din Bulgaria și adoptarea de măsuri pentru accelerarea procesului de restructurare a vieții politice și social-economice.

Situația din țară este calmă, activitatea se desfășoară normal. Organizația nelegală „Ecoglasnost" insistă să fie recunoscută. Are în program organizarea, în următoarele zile, a unor demonstrații de stradă.

Cererea acesteia este analizată de conducerea bulgară și se apreciază că va fi rezolvată favorabil.

În cursul zilei de azi, Biroul Politic al PCB a hotărât reprimirea în partid a unor cadre excluse în ultima vreme, între care profesori universitari, oameni de cultură, precum și soția lui Stanko Todorov, președintele Adunării Populare. În cercurile politico-diplomatice din Sofia se apreciază că în orientarea hotărârii Plenarei din 10 noiembrie o influență considerabilă au avut-o evenimentele din RDG, inclusiv stenograma convorbirii Gorbaciov-Krenz, pusă la dispoziția conducerii bulgare de către sovietici.

În același fel este interpretată și convorbirea telefonică ce a avut loc azi între Petăr Mladenov și Mihail Gorbaciov, în legătură cu schimbările ce au loc în Bulgaria și reafirmarea dorinței de dezvoltare în continuare a relațiilor bulgaro-sovietice.

Presa și Televiziunea bulgară au reluat, din presa românească, știrile cu privire la schimbările din Bulgaria, subliniind ideile cu privire la rolul partidului și dezvoltarea pe calea socialismului. În Buletinul de știri al Televiziunii, din seara de 12 noiembrie, s-a dat în continuare știrea că în țara noastră s-au terminat conferințele județene de partid premergătoare Congresului al XIV-lea al PCR și desemnarea unanimă a tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția de Secretar General al partidului.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 171-172.

156

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR,
AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA
MOSCOVA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR
EXTERNE, REFERITOARE LA ORGANIZAREA UNEI
DEMONSTRAȚII ANTIROMÂNEȘTI
ÎN FAȚA AMBASADEI ROMÂNE

14 noiembrie 1989, Moscova, ora 12.55

În legătură cu acțiunea din 15 noiembrie, vă informăm în continuare următoarele:

1. Șeful sectorului pentru relațiile cu România din MAE al URSS, [V.A.] Lapșin, a comunicat telefonic, în dimineața zilei de 14 noiembrie, că, potrivit datelor parvenite la MAE, o organizație radicală sovietică intenționează să organizeze, în după-amiaza zilei de 15.11 a.c., o demonstrație în fața Ambasadei române. Participanții ar intenționa să transmită ambasadei o scrisoare. Se vor lua – a precizat el – măsuri de protecție a Ambasadei. Din câte cunoaște, inițiatorii demonstrației nu au cerut aprobare, conform reglementărilor în vigoare.

2. În seara zilei de 13.11, în diferite locuri publice din Moscova, a fost distribuit un anunț volant intitulat „Demonstrație în apărarea jertfelor represiunii din România", prin care se face cunoscut că în ziua de miercuri, 15 noiembrie, orele 15.00, în fața Ambasadei române din Moscova are loc acțiunea respectivă, în textul afișului se fac aprecieri jignitoare, dușmănoase la adresa politicii și conducerii noastre de partid și de stat. Se fac referiri denaturate, cunoscute în propaganda ungară și occidentală, cu privire la minoritățile naționale, sistematizarea localităților și Capitalei, precum și în legătură cu așa-numiții deținuți politici. Se fac aprecieri critice și la adresa conducerii sovietice, care nu ar lua o poziție oficială față de aceste aspecte ale politicii din România.

Menționăm că nu se face nici o referire la așa-zisele evenimente de la Brașov.

În final, se precizează că acțiuni similare vor avea loc în toată Europa și chiar în afara acesteia. Documentul este semnat din partea Partidului Radical, cu sediul la Roma, precum și un așa-numit „Partid Radical" din Moscova, specificându-se adresa și numărul de telefon la care poate fi contactat.

3. În legătură cu cele de mai sus, am solicitat, de îndată, o audiență la conducerea MAE sovietic pentru după-amiaza zilei de azi, 14 noiembrie. Îmi propun să cer, din nou, cu toată insistența, să se ia măsuri pentru interzicerea acțiunii preconizate.

Propunem, totodată, ca un demers similar să se facă și prin ambasadorul URSS la București.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 9, f. 299-300.

157

TELEGRAMĂ A LUI VASILE PUNGAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPITENȚIAR LA SOFIA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND EVOLUȚIA ULTIMELOR EVENIMENTE POLITICE ȘI MĂSURILE ÎNTREPRINSE DE NOUA CONDUCERE A PCB

15 noiembrie 1989, Sofia, ora 11.30

În legătură cu evoluția evenimentelor din Bulgaria și activitatea noii conduceri, informăm:

1. Având în vedere nemulțumirile și frământările crescânde din rândul intelectualității, s-a hotărât amânarea Congreselor culturii, al învățământului și al științei și învățământului superior, care trebuiau să înceapă azi, pentru a fi pregătite în spiritul Plenarei din 10 noiembrie.

Petăr Mladenov s-a întâlnit ieri cu principalii reprezentanți ai intelectualității, între care erau și membri ai organizațiilor nelegale.

După ce a prezentat noile orientări ale restructurării, de democratizare a vieții sociale și creare a unui „stat socialist modern și al justiției", Petăr Mladenov a subliniat rolul deosebit pe care intelectualitatea este chemată să-l joace în realizarea acestei politici și a cerut oamenilor de știință și cultură să acorde întregul lor sprijin.

Tot în scopul îmbunătățirii atmosferei din rândul intelectualilor, la 13 noiembrie a fost adoptată Hotărârea Consiliului de Miniștri și a Uniunii Sindicatelor pentru majorarea retribuțiilor cadrelor didactice, începând cu 1 ianuarie 1990.

2. Pentru a sublinia atenția atribuită sindicatelor în elaborarea și realizarea noii politici de restructurare, Consiliul Central al Sindicatelor a adoptat, la 14 noiembrie, o declarație în care, printre altele, se arată că „acum începe o adevărata înnoire a socialismului în Bulgaria", că această hotărâre „corespunde intereselor oamenilor muncii", care „așteaptă să fie întreprinse măsuri radicale și neîntârziate pentru eliminarea sistemului administrativ de comandă, pentru glasnost, pluralism și libertatea persoanei".

În încheierea declarației, adresează oamenilor muncii chemarea ca, „în acest moment politic de cotitură, să manifeste o înaltă conștiință

cetățenească și simț de răspundere, să sprijine procesul de activizare și dinamizare a restructurării".

3. Tribunalul Suprem al Bulgariei a informat că a analizat cererea organizației „Ecoglasnost" de a fi recunoscută oficial. Răspunsul la această cerere urmează a fi dat ulterior.

4. Comisia de Politică Externă a Parlamentului bulgar a analizat stadiul colaborării și a recomandat dezvoltarea și activizarea relațiilor cu Parlamentul european, Adunarea parlamentară a Consiliului Europei și cu Adunarea parlamentară a Americii Latine.

5. În prezent se lucrează la pregătirea Plenarei speciale a CC al PCB, care va avea loc mâine, 16 noiembrie, și se va ocupa de probleme organizatorice și a sesiunii Adunării Populare, prevăzută pentru 17 noiembrie.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 182-183.

158

TELEGRAMĂ A LUI VASILE PUNGAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPITENȚIAR LA SOFIA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND PLENARA SPECIALĂ A CC-PCB ȘI MĂSURILE ORGANIZATORICE PRECONIZATE DE IMPULSIONARE A REFORMELOR SOCIAL-ECONOMICE

15 noiembrie 1989, Sofia, ora 15.50

Mâine, 16 noiembrie, are loc Plenara CC al PCB pentru a rezolva unele probleme organizatorice. Petăr Mladenov a apreciat că nu-și poate elabora politica și programul pentru noua dezvoltare economico-socială cu oamenii care s-au opus acesteia.

Dintr-o convorbire avută azi cu ambasadorul sovietic, a reieșit că s-a ajuns la concluzia să nu fie despărțite acum funcțiile de Secretar General al partidului și cea de Președinte al Consiliului de Stat. Aceasta să se facă mai târziu, după ce se va adopta un nou program de dezvoltare, după adoptarea noii Constituții. Cei avuți în vedere să fie schimbați din Biroul Politic ar fi: Milko Balev[137], a cărui activitate este apreciată ca negativă;

[137] *Milko Kalev Balev* (1920-2002), om politic Bulgar, apropiat colaborator al lui Todor Jivkov; membru al BP (1982-1989) și Secretar al CC-PCB (1979-1989);

Grișa Filipov[138] care, în perioada îndelungată când a fost Prim-Ministru, a comis greșeli serioase în economie; Dimităr Stoianov[139], pe care-l consideră vinovat de cele întâmplate în acest an cu demonstrațiile și plecarea cetățenilor de origine turcă și de felul cum s-a ocupat de organizațiile nelegale; Petko Dancev[140], viceprim-ministru, promovat în mod neprincipial și necorespunzător sarcinii primite.

Vor avea loc și alte schimbări de cadre, atât pe linie de partid cât și de stat, avându-se în vedere poziția la Plenara din 10 noiembrie și rezultatele în munca de până acum.

Autoritățile au dat aprobare organizației „Ecoglasnost" să organizeze, sâmbătă 18 noiembrie, o demonstrație la Sofia. Demonstranții vor purta lozinci atât de sprijinire a lui P. Mladenov, precum și pentru accelerarea „perestroikăi" și „glasnosti", pentru drepturi și libertăți mai mari ale cetățenilor. Vom reveni cu detalii.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 184-185.

159

TELEGRAMĂ A LUI VASILE PUNGAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPITENȚIAR LA SOFIA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND HOTĂRÂRILE ORGANIZATORICE ADOPTATE DE PLENARA SPECIALĂ A CC AL PCB

16 noiembrie 1989, Sofia, ora 21.15

Plenara CC al PCB, de azi, a hotărât următoarele:

președinte al Comisiei pentru Afaceri Externe; va fi exlus din partid la 13 dec. 1989 și ulterior condamnat, cu suspendare (1992).

[138] Ghiorghi *„Grișa" Filipov* (1919-1994), om politic vulgar, apropiat colaborator al lui Todor Jivkov, considerat posibil succesor; Prim-Ministru (1981-1986). Membru al CC (din 1966) și al BP (din 1974), al Consiliului de Stat (1971-1981, 1986-1989).

[139] *Dimităr Stoianov* (1928-1999), om politic bulgar; membru al BP (1986-1989); Secretar al CC-PCB (1988-1989) și ministru de Interne (1973-1988). Expulzat din PSB în nov. 1990.

[140] *Petko Dancev Petkov* (1949-), inginer și om politic bulgar, candidat la BP-PCB (14 dec. 1988-16 nov. 1989); vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (4 iul.-17 nov. 1989); ulterior exclus din PSB.

Recomandarea către Adunarea Populară, care are loc la 17 noiembrie, ca Petăr Mladenov să fie ales Președinte al Consiliului de Stat.

Au fost eliberați din Biroul Politic, Secretariat și din CC al PCB următorii: Grișa Filipov, Milko Balev și Dimităr Stoianov. Au fost eliberați dintre membrii supleanți ai Biroului Politic și din CC al PCB: Petko Dancev – viceprim-ministru al guvernului și Stoian Ovciarov – ministrul Economiei și Planificării. Au fost eliberați din funcțiile de Secretari ai CC al PCB: Vasil Tanov și Emil Hristov. Au fost excluși din CC al PCB: Vladimir Jivkov – șeful secției Cultură al CC al PCB, Nikola Stefanov – secretar personal al lui Todor Jivkov, Hristo Maleev – secretar al Comisiei pentru Politică Externă a CC al PCB.

Au fost reprimiți în Comitetul Central: Stoian Mihailov și Svetlin Rusev, excluși în iulie 1988.

Au fost aleși membri ai Biroului Politic și Secretari ai CC al PCB: Andrei Lukanov[141], Nacio Papazov – președintele Comisiei de Revizie [1986-1990] și președinte al Asociației de Prietenie Bulgaro-Sovietică. Ei au fost recomandați pentru a fi aleși membri ai Consiliului de Stat.

Au mai fost aleși membri plini ai Biroului Politic: Minciov Iovcev Prim-secretar la Regiunea Haskovo, și Pantelei Paciov – Prim-secretar la Regiunea Plovdiv.

Iordan Iotov a fost eliberat din funcția de Secretar al CC al PCB, rămânând numai membru al Biroului Politic.

Ca membri supleanți ai Biroului Politic au fost aleși: Dimităr Stanișev – Secretar al CC, și Ivan Stanev – șef de brigadă la Combinatul Metalurgic de lângă Sofia. Secretar al CC al PCB a fost ales Prodan Stoianov – șeful Cancelariei CC.

Plenara a completat cu noi membri Comitetul Central.

A fost examinată reorganizarea Consiliului de Miniștri și propunerile de noi membri ai guvernului.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 197-198.

[141] *Andrei K. Lukanov* (1938-1996), om politic bulgar; vicpreședinte al Consiliului de Miniștri (1976-1986); ministru al Comerțului Exterior (1987-1990); PRIM-Ministru (1990).

160

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND PREGĂTIREA ÎNTÂLNIRII M.S. GORBACIOV-G. BUSH ȘI OPINIILE GENERALULUI ALEXANDER HAIG[142] ASUPRA CONSECINȚELOR POLITICO-MILITARE ALE ACESTEIA

16 noiembrie 1989, Washington, ora 21.30

Tovarășei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarășului Ilie Șimon, director-DR V,

În legătură cu întâlnirea M. Gorbaciov-G Bush, din 2-3 decembrie a.c., informăm următoarele:

1. Președintele G. Bush a declarat, cu prilejul conferinței sindicatelor AFL-CIO, că întâlnirea menționată nu va fi utilizată „pentru a negocia viitorul Europei", ci o va folosi pentru „avansarea procesului de reforme și de democrație, care se manifestă în regiune", menționând că „popoarele din Europa Răsăriteană se pronunță despre acest viitor și fac apel pentru democrație, libertatea presei și a conștiinței, dreptul de a-și alege liderii".

Se apreciază că aceste remarci urmăresc să „liniștească" o serie de conducători ai statelor europene, care au manifestat îngrijorare asupra posibilității ca cele două superputeri să adopte hotărâri privind viitorul Europei, în absența lor. În același timp se consideră că Administrația americană insistă asupra „virtuților societății capitaliste", însă, în același timp, intenționează „să asigure URSS că SUA nu încearcă să dicteze o asemenea societate" în țările socialiste europene.

G. Bush a reliefat că, la întâlnirea din Malta, dorește să cunoască „părerile lui M. Gorbaciov față de problemele dificile cu care se

[142] *Alexander Meigs Haig Jr.* (1924-2010), general și om politic american; asistent al lui H. Kissinger (1969-1972); adjunct al Șefului Statului Major (1972-1973); comandant suprem al forțelor aliate NATO în Europa (1974-1979); Secretar de Stat (1981-1982). Vezi volumul său autobiografic *Inner circles: How America changed the world. A memoir*, New York, 1992.

confruntă în URSS și care rezultă din noua politică sovietică în Europa Răsăriteană", și a menționat că intenționează să discute despre „importanța sindicatelor libere".

În acest context, G. Bush a spus că va aborda cu Președintele M. Gorbaciov asupra posibilităților „de a se depăși limitele actuale ale relațiilor sovieto-americane, identificării de domenii de avantaj reciproc în relațiile bilaterale".

2. Surse ale Casei Albe au arătat că Președintele G. Bush „s-a convins de necesitatea de a informa personal" aliații asupra convorbirilor cu M. Gorbaciov, urmând ca, la 4 decembrie a.c., să se organizeze la Bruxelles o întâlnire specială, în această privință, a țărilor membre NATO. Avându-se în vedere diversele aprecieri, printre care cea a lui P. Duffy[143], președintele Adunării Nord-Atlantice, cu privire la oportunitatea realizării unei întâlniri la nivel ridicat, pe linie NATO, înainte de convorbirile M. Gorbaciov-G. Bush, reprezentanți ai Administrației au precizat că nu există o asemenea intenție, întrucât există contacte diplomatice zilnice cu țările aliate, iar Președintele G. Bush avea și va continua să aibă convorbiri telefonice directe și consultări cu liderii statelor NATO.

3. Cu prilejul unei conferințe, L. Eagleburger, adjunct al Secretarului de Stat, a spus că asemenea mari probleme – cum sunt „viitorul Germaniei, NATO și Tratatul de la Varșovia, care au fost ridicate de către schimbările rapide din RDG" – sunt „probleme transcendentale, deosebit de complexe, care trebuie examinate în timp". El a apreciat că în prezent „Estul și Vestul urmăresc să se ocupe de problemele de moment privind democratizarea în Europa Răsăriteană".

4. Experți americani au spus că sunt indicii că, la întâlnirea la nivel înalt, M. Gorbaciov ar putea prezenta propuneri de noi aranjamente militare privind Europa Centrală, inclusiv reducerea substanțială a forțelor militare ale celor două țări în zonă. În această situație, a precizat o oficialitate americană, G. Bush nu va examina în detaliu asemenea idei cu M. Gorbaciov, fără a fi consultați aliații occidentali, menționându-se că aceștia vor fi ținuți la curent cu evoluția convorbirilor care se vor desfășura în Malta.

[143] *Sir Albert Edward Patrick Duffy* (1920-), om politic britanic (Laburist); președinte al Adunării Parlamentare Nord-Atlantice (1988-1990).

5. Alexander Haig, fost Secretar de Stat și comandant suprem în NATO, a apreciat că, deși întâlnirile la nivel înalt constituie ocazii pentru înțelegeri, apropiata întâlnire M. Gorbaciov-G. Bush „poate fi mai puțin agreabilă decât mulți o anticipează". În acest sens, el consideră că dialogul la nivel înalt nu va fi „cel al promisiunilor, ci al limitelor", menționând, în acest cadru, „limitele reformelor sovietice, ale schimbărilor din Europa Răsăriteană, ale modificărilor în alte domenii ale politicii sovietice". El preconizează că identificarea de acțiuni de avantaj reciproc, așa cum a reliefat Secretarul de Stat J. Baker, ar putea „duce la creșterea fricțiunii dintre superputeri". În această privință, se evidențiază „discontinuitatea" între atitudinea URSS față de problematica dezarmării și de situația din Europa, care denotă dorința pentru înțelegeri, și acțiunile sovietice în ceea ce privește conflictele regionale, care denotă menținerea situației anterioare, în ceea ce privește poziția Președintelui american, A. Haig apreciază că aceasta trebuie să se încadreze în patrii limite, după cum urmează:

Întâlnirea să nu lase impresia unui condominium între SUA și „imperiul zdruncinat al lui M. Gorbaciov"; să nu existe, în mod implicit sau explicit, o înțelegere sovieto-americană privind Europa Răsăriteană; în momentul când „sferele postbelice de influență, stabilite în perioada stalinistă, sunt în curs de dizolvare, SUA nu pot sugera o reapariție a unor asemenea sfere, fără a se afecta bazele morale".

Politica externă americană față de URSS să nu apară că depinde de supraviețuirea unui om, politica americană trebuie să susțină interesele noastre reciproce și nu sprijinirea unui anumit lider.

Prevenirea transformării crizei comunismului într-o criză a democrației, cea mai bună politică pentru Occident fiind aceea de a exista o coordonare în ceea ce privește abordarea în comun a problematicii reformelor, datoriilor și ajutoarelor pentru Est. În această privință există limite, deciziile esențiale urmează a fi luate de popoarele din Europa Centrală și Răsăriteană. Occidentul nu poate fi răspunzător pentru succesul sau eșecul unei reforme.

În condițiile în care nu se va discuta pe larg dezarmarea nucleară, nu este oportun să „se impulsioneze negocierile privind armamentele convenționale". Termene artificiale, bazate pe impulsuri politice de moment, constituie o cale foarte slabă de a susține tratativele privind

armamentele convenționale. Nu trebuie introduse noi incertitudini, în ceea ce privește echilibrul militar, în momentul când structurile politice ale Războiului Rece se pierd.

A. Haig consideră că M. Gorbaciov ar putea obține de la G. Bush o suspendare a criticilor sale standard în problema conflictelor regionale sau a evoluției reformelor, unde în curând represaliile ar putea deveni necesare în ceea ce privește grupurile etnice, mass-media etc.

Apreciind că este în interesul Occidentului ca G. Bush „să manifeste înțelegere față de dilemele lui M. Gorbaciov", A. Haig consideră că acest lucru nu trebuie să ducă la „tolerarea de acțiuni sovietice care ar afecta interesele noastre" sau la „asumarea responsabilității pentru faptul că reformele sovietice ar putea să nu reușească". A. Haig apreciază că Președintele G. Bush are marea răspundere de a prezenta „limitele sale" la „întâlnirea la nivel înalt, care de fapt nu este".

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 3, f. 440-443.

161

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOȘTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PRAGA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND DEMONSTRAȚIA ANTIGUVERNAMENTALĂ DIN CARTIERUL VYŠEGRAD AL CAPITALEI CU PRILEJUL ZILEI INTERNAȚIONALE A STUDENȚILOR

17 noiembrie 1989, Praga, ora 13.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
Direcția I Relații

La 17 noiembrie a.c., la Praga au avut loc manifestații oficiale consacrate semicentenarului Zilei internaționale a studenților. Cu acest prilej, manifestația aprobată, începută la orele 16.00 la căminul studențesc „Albertov", a fost tulburată de unii din cei peste 15 000 participanți, care au întrerupt cu strigăte și fluierături pe vorbitorii din partea Consiliului studențesc orășenesc din Praga.

De la „Albertov", mulțimea de studenți a pornit încolonată spre cimitirul „Slavin" de la Vyšehrad[144], unde s-a cântat Imnul național. S-au depus flori și s-au aprins lumânări la mormântul poetului K.H. Mucha. Acest act de pietate a fost însă tulburat de lozinci împotriva unor membri ai conducerii PCC. S-au scandat lozinci privind înlăturarea rolului conducător al PCC, demiterea guvernului, alegeri libere, desființarea milițiilor populare.

După aceea, o coloană de participanți, cu o lungime de câțiva kilometri, s-a pus în mișcare spre centrul orașului, cu intenția să ajungă la Piața Václav. Organele de ordine au blocat însă pe manifestanți la jumătatea Bulevardului Național (*Národní Třída*) și, până la orele 22.00, au reușit să restabilească ordinea.

Conform ziarului „Lidová Demokracie" (organ al Partidului Popular Cehoslovac), pe Bulevardul Național organele de ordine au intervenit cu duritate împotriva manifestanților și au făcut arestări.

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 247-248.

162

CIRCULARĂ A MINISTERULUI AFACERILOR EXTERNE AL RS ROMÂNIA PRIN CARE SE SOLICITĂ ȘEFILOR DE MISIUNI URMĂRIREA EVENIMENTELOR INTERNAȚIONALE ȘI INTENSIFICAREA CONTACTELOR POLITICE ȘI DIPLOMATICE DIN ȚĂRILE DE REȘEDINȚĂ, PRECUM ȘI PREZENTAREA POZIȚIEI ROMÂNIEI FAȚĂ DE EVOLUȚIILE RAPIDE DIN ULTIMA PERIOADĂ

17 noiembrie 1989, București

Tovarășe șef de misiune,

În legătură cu succesiunea rapidă a unor evenimente internaționale în aproape toate zonele lumii, cu frecventele întâlniri la nivel înalt ce au loc sau sunt programate pentru perioada următoare, vă transmitem:

[144] *Vyšehrad* este un cartier din centrul istoric al capitalei, unde se află castelul cu același nume, construit în sec. al X-lea, pe colina care domină cursul Vltavei. Cimitirul adăpostește mormintele unora dintre cele mai faimoase figuri ale culturii cehe: compozitorii Antonín Dvořák și Bedřich Smetana, pictorul Alphonse Mucha și fiul său, scriitorul Jiří Mucha, pictorul Josef Čapek și scriitorul Karel Čapek.

1. În situația actuală, urmăriți cu foarte multă atenție evoluția evenimentelor și desprindeți, din contactele pe care le veți avea, tendințele pentru perioada următoare, poziția diferitelor forțe politice din țara de reședință, precum și poziția altor state față de aceste evoluții și evenimente. Ne interesează, în mod deosebit, poziția SUA, URSS, Franței, Marii Britanii, RFG, a țărilor din Piața Comună, poziția țărilor din Orientul Mijlociu față de evenimentele din zonă, a țărilor africane față de soluționarea conflictului din Africa Australă etc.; poziția Marilor Puteri față de situația din America Centrală și America Latină; inițiative și poziții ale țărilor din America Latină față de evenimentele internaționale și altele.

Acordați atenție și fiți prudent în interpretarea ce se dă pozițiilor SUA și URSS, eventuala lor „coordonare" în legătură cu perspectiva soluționării problemelor internaționale. De asemenea, acordați atenție unor acțiuni și poziții „coordonate" ale țărilor Comunității Europene, deosebirilor și contradicțiilor ce se conturează față de poziția Marilor Puteri, și altele. Informații de această natură mi le veți trimite mie, direct, cu cerința ca acestea să fie foarte concise și foarte minuțios verificate și, pe cât posibil, să nu cuprindă supoziții, ci informații certe, nu însă bazate pe relatările din presă.

2. Intensificați contactele cu personalități politice prestigioase din țara de reședință și, cu tactul necesar, căutați să obțineți informații utile pentru noi. Să nu rezulte, sub nici o formă, un interes major al dumneavoastră față de aceste solicitări; în toate aceste contacte, prezentați pe larg poziția României față de problemele internaționale, având la bază cuvântările și interviurile Tovarășului Președinte Nicolae Ceaușescu, documentele de partid și instrucțiunile MAE.

3. În legătură cu activitatea de contacte cu personalități politice și cu diplomați acreditați în țara de reședință, rugăm să păstrați strict confidențialitatea discuțiilor. Este o cerință a muncii pentru a nu discuta cu unul despre conținutul discuțiilor avute cu altul. Această cerință este strict necesară muncii și obținerii credibilității în contactele cu personalitățile politice și cu ambasadorii acreditați în țara de reședință.

4. Sunt posibile unele recrudescențe și intensificări ale unor acțiuni ostile țării noastre, continuarea publicării și transmiterii unor materiale prin mijloacele de informare în masă, cu caracter necorespunzător. Sunt posibile și unele provocări. În legătură cu aceasta, vă rugăm să

urmăriți atent evoluția evenimentelor, să luați imediat poziții ferme de respingere a acestora, prezentând argumentat situația reală, politica statului și partidului nostru. Acolo unde este cazul, prezentați protest din partea ambasadei. În toate situațiile, informați operativ.

Totodată, vă indicăm următoarele:

a. Pentru asigurarea protecției de acțiuni cu caracter provocator, toate deplasările în afara ambasadei să se facă numai în grup, nu individual, inclusiv deplasările dumneavoastră. **Repetăm**, toate deplasările, inclusiv cele pentru interes personal (cumpărături etc.). În acest sens, luați măsurile necesare, conform instrucțiunilor pe care le aveți la ambasadă.

b. Acordați atenție tuturor contactelor pe care dv. și ceilalți membri ai ambasadei le aveți cu diferite personalități din țara de reședință: membri ai guvernului, conducători ai unor partide politice, parlamentari, oameni de afaceri, reprezentanți ai unor firme. Toate contactele și discuțiile cu aceștia să se rezume strict la tema dinainte stabilită, să nu depășească acest cadru și să nu fie tentați de a prelua, fără discernământ, aprecierile ce se fac. Se înțelege că este strict necesară respectarea instrucțiunilor privind contactele cu străinii, oferirea și primirea de atenții simbolice, precum și confidențialitatea discuțiilor.

5. Vă indicăm să treceți la prelucrarea încă o dată a tuturor instrucțiunilor privind normele de conduită și cele privind apărarea secretului de stat, care vă sunt cunoscute. Organizați discuții numai în locurile permise, în cadru adecvat, iar comentarea informațiilor să se facă în spațiile strict desemnate acestui scop și numai cu participarea celor care au acces sau a celor care au contingență cu problema aflată în discuție. O atenție deosebită acordați păstrării secretului în legătură cu conținutul indicațiilor și informațiilor pe care le primiți de la noi. Formulăm aceste cerințe și având în vedere eventualele intensificări ale activităților cu caracter antiromânesc și de altă natură.

6. În general, în această perioadă, mai cu seamă în perioada desfășurării lucrărilor Congresului [PCR], dar și după această perioadă, vă indicăm să acordați maximă atenție analizei evenimentelor, evoluției acestora, conflictelor și coincidențelor de interese din zonă a diferitelor Puteri. În legătură cu aceasta, vă rugăm să elaborați foarte scurte sinteze cuprinzând concluziile dv. și care să-mi fie înaintate numai după o minuțioasă verificare.

7. Fără să faceți referiri la această telegramă, în discuțiile cu colectivul subliniați cu toată acuitatea problema respectării normelor cunoscute, manifestați exigență față de respectarea acestor norme și asigurați mobilizarea întregului colectiv la înfăptuirea îndatoririlor care revin ambasadei.

8. Acordați în egală măsură atenție derulării schimburilor economice, contractării planului de export pentru perioada următoare, precum și a celorlalte acțiuni aflate în derulare.

9. Repetăm, acestea sunt indicații stricte pentru dv., cu cerința de a le aplica întocmai și de a întări exigența și autocontrolul în întreaga dv. activitate.

Confirmați primirea acestei telegrame.

(Ss) ION STOIAN

AMAE, fond *Telegrame. Circulare*, vol. 4/1989, f. 145-148.

163

TELEGRAMĂ A LUI VASILE PUNGAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA SOFIA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND DECIZIILE ADOPTATE ÎN SESIUNEA PARLAMENTULUI BULGAR

18 noiembrie 1989, Sofia, ora 13.00

În legătură cu evenimentele din Bulgaria, informăm în continuare următoarele:

1. La sesiunea Adunării Populare, de alegere a președintelui Consiliului de Stat, s-a susținut necesitatea ca, cel puțin pentru o perioadă, aceeași persoană să ocupe atât funcția de Secretar General al partidului cât și cea de Șef al Statului. Problema va fi reluată în cadrul pregătirii noului proiect de Constituție, pentru care a fost constituită o nouă comisie. În cadrul lucrărilor a fost subliniat, din nou, că toate măsurile ce se vor întreprinde trebuie să servească consolidării și dezvoltării orânduirii socialiste, iar îndeplinirea acestui obiectiv nu se poate concepe fără rolul de avangardă al Partidului Comunist.

Legat de aceasta, un vorbitor a făcut afirmația că membri ai CC al PCB i-au sugerat să constituie un partid socialist în Bulgaria. Se apreciază, de asemenea, că înșeși organizațiile nelegale care acționează în această țară au fost constituite la sugestia sau cu acceptul tacit al unor membri din conducerea bulgară.

2. A fost criticat modul de organizare și de lucru al Consiliului de Miniștri, în special în domeniul economic. S-a arătat că sistemul asociațiilor pe ramuri de producție n-a dat rezultatele scontate, acestea au continuat, de fapt, practica fostelor ministere. În consecință, asociațiile vor fi desființate și s-au reînființat unele ministere și anume: Finanțelor; Comerțului Interior; Industriei și Tehnologiei; Construcțiilor, Arhitecturii și Sistematizării; Comitetul de Stat pentru protecția mediului înconjurător. Numărul viceprim-miniștrilor a crescut de la trei la șase. Ministerele economice urmează să lucreze direct cu firmele sau uniunile de firme ce se vor organiza la inițiativa acestora.

3. La sesiune s-a insistat, atât de către Petăr Mladenov, cât și de către alți vorbitori, asupra faptului că până în prezent rolul Parlamentului a fost total neglijat. S-a încălcat permanent Constituția, problemele fiind rezolvate de către Biroul Politic și Consiliul de Stat, deși ele reveneau Adunării Populare.

S-a cerut ca, în viitor, Parlamentul să elaboreze în mod real normele legislative de bază și să exercite un control efectiv asupra activității puterii executive și modului cum sunt îndeplinite legile adoptate.

4. A fost abrogat articolul din Codul Penal pe baza căruia puteau fi condamnate persoanele care prin „afirmații nereale, puteau să creeze neîncredere față de autorități sau față de măsurile întreprinse de acestea". Toate pedepsele date pe baza acestui articol au fost anulate.

5. La sesiunea Adunării Populare, ca și la mitingul ce a urmat, au fost pronunțate critici severe, unele defăimătoare, la adresa lui Todor Jivkov. S-a formulat propunerea ca o comisie de partid și de stat să ancheteze modul în care au fost folosite unele fonduri de către membri ai familiei acestuia. Asupra acestei probleme, și a altor propuneri de acest fel, urmează să se pronunțe sesiunea următoare a Adunării Populare.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 204-205.

164

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOȘTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PRAGA, REFERITOARE LA CONTINUAREA MANIFESTAȚIILOR DE PROTEST FAȚĂ DE INTERVENȚIA DURĂ A ORGANELOR DE ORDINE ÎN TIMPUL DEMONSTRAȚIEI STUDENȚEȘTI DIN 17 NOIEMBRIE

20 noiembrie 1989, Praga, ora 11.30

Tovarășului Constantin Olteanu, Secretar al CC al PCR,
Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe

La 19 noiembrie a.c., la Praga au continuat manifestațiile de protest în legătură cu intervenția dură a organelor de ordine împotriva participanților la demonstrația din seara zilei de 17 noiembrie, precum și în legătură cu știrea transmisă de posturile occidentale de radio, conform căreia în timpul manifestației a fost rănit, și ulterior a decedat, studentul Martin Smid, de la Facultatea de Fizică și Matematică.

1. Ca urmare a situației deosebit de încordate și a diverselor apeluri pentru organizarea unei greve generale la data de 27 noiembrie a.c., președintele guvernului RS Cehe a adresat populației un apel la radio și televiziune, în seara zilei de 19 noiembrie, cerând să se păstreze liniștea și calmul. Totodată, a dezmințit știrea că în timpul demonstrației din 17 noiembrie ar fi murit studentul M. Smid. Dezmințiri similare au făcut Ministerul de Interne, Ministerul Sănătății și Ministerul învățământului. De asemenea, televiziunea a transmis secvențe cu cei doi studenți, de la Facultatea de Fizică și Matematică, care poartă numele de Martin Smid.

2. Referitor la manifestația din 17 noiembrie, Prezidiul Comitetului praghez al Uniunii Socialiste a Tineretului (UST), la care a participat președintele Vasil Mohorita[145], care este și membru al Secretariatului

[145] *Vasil Mohorita* (1952-), om politic cehoslovac (ceh); membru al Prezidiului CC (nov. 1989) reprezentant al curentului înnoitor; Secretar al CC-PCCS (1988-1989); Secretar și apoi președinte al Uniuniii Tineretului Socialist (1982-1989); membru al Consiliului Național Ceh (din 1986). În timpul „Revoluției de catifea", a participat activ la negocierile cu Forumul Civic și personal cu Václav Havel; vicepreședinte al PCCS (20

CC al PCC, precum și Consiliul orășenesc al studenților au adoptat în unanimitate o declarație în cinci puncte în care, între altele, se arată:

Conform informațiilor de la martorii oculari, intervenția organelor de ordine a fost neadecvată și, din punct de vedere politic, necugetată, fapt pentru care se apelează la Procuratura Generală să investigheze modul în care au procedat organele de ordine și cer Adunării Federale să constituie o comisie care să analizeze toate faptele legate de manifestație. Se propune ca din comisie să facă parte reprezentanți ai studenților și opiniei publice. Se exprimă nemulțumirea și indignarea față de informațiile cunoscute și publicate oficial, cu privire la numărul participanților care au fost răniți, apelându-se la reprezentanții guvernului să ia poziție față de evenimente și să dea publicității date amănunțite și adevărate.

Se sprijină declarația Centrului studențesc din 17 noiembrie de a nu se întreprinde măsuri nejustificate împotriva studenților care au participat la demonstrație.

Se exprimă convingerea că singura ieșire din actuala situație o constituie dialogul general-social deschis între toți cei care acționează în acest sens. Totodată, se distanțează cu hotărâre de forțele care doresc confruntare și violență.

Se apelează la studenți și tineret să acționeze în mod cugetat și în unitate, cerându-se ca delicata situație apărută să fie rezolvată prin mijloace exclusiv politice.

3. Prezidiul Comitetului de partid din Praga al Partidului Popular Cehoslovac „a condamnat intervenția organelor de ordine împotriva demonstrației pașnice a studenților la data de 17 noiembrie" și a hotărât, ca la 20 noiembrie, să organizeze o plenară a comitetului pentru a adopta o poziție față de actuala situație.

4. Comitetul Cehoslovac pentru Drepturile Omului și Colaborare Umanitară a adoptat o declarație în care apelează la organele de stat „să investigheze temeinic atitudinea organelor de ordine", cerând, totodată, aplicarea neîntârziată în viața socială a angajamentelor asumate pe plan internațional.

5. Sâmbătă seara, artiștii de teatru din Praga nu au mai ținut spectacole și s-au alăturat apelului studenților din 18 noiembrie privind

dec. 1989); co-fondator al PC al Cehiei și Moraviei (mart. 1990). Membru al Adunării federale (1990-1992).

crearea unei comisii guvernamentale pentru investigarea intervenției dure „împotriva demonstrației pașnice a studenților". La apel s-au alăturat Teatrul Național și toate teatrele din Praga, precum și unele din provincie: Gottwaldov [azi Zlín], Uherské Hradiště, Hradec Králové, Most, Kladno, Brno.

6. În cadrul demonstrației din 19 noiembrie, câteva zeci de mii de demonstranți au depus flori și au aprins lumânări în diverse locuri de pe Bulevardul Național (*Národní Třída*), unde, conform ziarului „Lidová Demokracie", „se mai vedeau încă urme de sânge".

La stația din Piața Václav a fost arborat drapelul cehoslovac, împreună cu inscripțiile: 17.11.1939-17.11,1989. Cel mai adesea s-au scandat alegeri libere și înlăturarea unor persoane din conducerea PCC.

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 267-269.

165

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOȘTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PRAGA, REFERITOARE LA SITUAȚIA TENSIONATĂ DIN CAPITALĂ ȘI PRINCIPALELE ORAȘE CEHOSLOVACE ÎN URMA INTERVENȚIEI DURE A ORGANELOR DE ORDINE ÎN TIMPUL DEMONSTRAȚIEI STUDENȚEȘTI DIN 17 NOIEMBRIE

20 noiembrie 1989, Praga ora 22.00

Tovarășului Constantin Olteanu, Secretar al CC al PCR,
Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului-MAE

1. La 20 noiembrie a.c., în Piața Václav din Praga a avut loc o demonstrație de protest în legătură cu intervenția dură a organelor de ordine împotriva manifestației studențești din data de 17 noiembrie a.c. În jurul orei 17.00, în piață s-au adunat peste 100 000 persoane, în majoritate studenți și elevi. Organele de ordine nu au fost prezente nici în Piața Václav, nici pe căile de acces spre aceasta. Participanții la demonstrație au rostit alocuțiuni și au scandat lozinci prin care cereau

pluralism politic, dialog social, alegeri libere, constituirea unei comisii pentru anchetarea „masacrului făcut de organele de ordine" în seara zilei de 17 noiembrie.

În cursul zilei, pe Bulevardul *Národní Třída*, unde a avut loc acțiunea din 17 noiembrie, s-au aprins lumânări și s-au depus flori la principalele puncte unde au avut loc ciocniri între organele de ordine și demonstranți.

2. Pe pereții clădirilor au fost lipite numeroase afișe prin care studenții, artiștii și Forumul Civic, care se autointitulează reprezentant al celor peste 40 000 cetățeni semnatari ai apelului „Câteva fraze" prezintă revendicări politice.

Declarația Forumului Civic cere „demisia imediată" a lui Gustáv Husák, Președintele RSCS, Miloš Jakeš, Secretar General al CC al PCC, Miroslav Zavadil[146], membru al Prezidiului CC al PCC, președintele Consiliului Central al Sindicatelor, Karel Hoffmann[147], membru al Prezidiului, Secretar al CC al PCC, Alois Indra[148], membru al Prezidiului CC al PCC, președintele Adunării Federale, subliniindu-se că aceștia au fost aduși la putere de intervenția tancurilor sovietice în anul 1968. Se cere, de asemenea, demisia lui Miroslav Štěpán, membru al Prezidiului CC al PCC, Prim-secretar al Comitetului de partid Praga, și a ministrului de Interne, František Kyncl.

---

[146] *Miroslav Zavadil* (1932-), om politic cehoslovac (ceh), reprezentant al aripei conservatoare a PCCS; președinte al Uniunii Tineretului Cehoslovac (1963-1968); membru al Adunării Naționale (1964-1968), al Adunării Federale (1969-1971, 1976-1989); ambasador la Moscova (1984-1987); președinte al Consiliului Central al Sindicatelor (apr. 1987); membru al Prezidiului CC-PCCS (oct. 1988-nov. 1989).

[147] *Karel Hoffmann* (1924-2013), om politic cehoslovac (ceh). Director General al Radiodifuziunii cehoslovace (1959-1967); ministru al Culturii și Informațiilor (1967-1968); ca director al Administrației centrale a comunicațiilor (mai-sept. 1968) a oprit Apelul CC-PCCS din 21 aug. 1968 în urma invaziei trupelor Pactului de la Varșovia; ministru-președinte al Poștei și Comunicațiilor (din sept. 1969), apoi ministru al Comunicațiilor (1971); membru al Adunării Federale (1971-1990). Președinte al Consiliului Central al Sindicatelor (1971-1987). Membru al Prezidiului CC (1971-1989) și Secretar al CC-PCCS (1987-1989).

[148] *Alois Indra* (1921-1990), om politic cehoslovac(slovac); membru al Adunării Naționale (1964-1968), al Consiliului Național Ceh (1969-1971) și al Adunării Federale (1969-1989, președinte 9 dec.1971-29 nov. 1989); ministru al Transporturilor (1963-1968). Secretar al CC-PCCS (1968-1971), în timpul „Primăverii de la Praga" și al invaziei Pactului de la Varșovia, alături de Vasil Biľak, a fost unul din liderii conservatori; membru al Prezidiului CC-PCCS (1971-1989).

3. În toate declarațiile afișate pe clădiri, se face apel ca locuitorii Capitalei să participe la greva generală anunțată de studenți pentru data de 27 noiembrie, între orele 12.00-14.00. Teatrele din Praga și unele edituri au anunțat deja participarea la grevă. Totodată, membrii teatrelor, care au intrat în grevă de la 18 noiembrie, au anunțat că vor organiza în cursul acestei săptămâni discuții cu cetățenii, în incinta sălilor de spectacol.

4. Conform Televiziunii cehoslovace, la orele 18.00 demonstrau în diferite părți ale Capitalei circa 200 000 persoane. Unele grupuri au încercat să se îndrepte spre Hrad, sediul Președintelui RSCS, însă podurile de acces spre zonă au fost complet blocate.

5. În diverse centre universitare s-au adoptat rezoluții de solidaritate cu studenții din Praga: Olomouc, Liberec, Bratislava, Brno – demonstrație publică a câtorva zeci de mii de persoane. Imagini din aceste centre au fost prezentate de televiziunea cehoslovacă.

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 270-271.

166

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND UNELE APRECIERI ASUPRA SITUAȚIEI POLITICE DIN RD GERMANĂ ȘI PERSPECTIVELE RELAȚIILOR BILATERALE

20 noiembrie 1989, Berlin, ora 22.30

Dorim să expunem câteva aprecieri și considerente, în legătură cu situația politică actuală din RD Germană, perspectivele acesteia, precum și propuneri privind dezvoltarea relațiilor bilaterale.

1. Situația politică internă a RD Germane se menține în continuare critică. PSUG – partidul comuniștilor – și-a pierdut, *de facto*, rolul conducător. În scurt timp, această stare de fapt va fi confirmată *de jure* prin scoaterea din Constituție a articolului 1, care se referă la rolul PSUG în societate. În general, partidele necomuniste, care și-au afirmat în această etapă o autonomie completă, cât și celelalte grupări

recent constituite, exercită o presiune puternică asupra PSUG și încep să aibă preponderență în toate deciziile politice privind viitorul țării. Actuala conducere a PSUG este slabă și are un caracter provizoriu. Din datele de care dispunem, însuși Secretarul General Egon Krenz va fi probabil schimbat. „Alegerile libere" – cererea esențială formulată de forțele necomuniste, dar și de membrii PSUG – creează perspectiva reală ca PSUG să piardă definitiv puterea politică.

Întreaga economie națională este într-un proces de modificare orientat spre descentralizare, reprivatizare în perspectivă și integrare cu economia vest-germană. Viitorul statal al RDG începe să devină incert. Chiar dacă o reunificare teritorială a Germaniei pare a nu fi dorită momentan de factorii externi (puterile cvadripartite, țările vecine etc.), cele două state se vor apropia, în mod irevocabil, într-o nouă entitate, indiferent cum va arăta aceasta (confederație, integrare economică etc.). Noul șef al guvernului RDG, H. Modrow, a vorbit în acest sens de o „comunitate contractuală".

2. Mutațiile desfășurate în RDG, într-un ritm vertiginos, au provocat din păcate o cenzură în relațiile cu țara noastră.

Atitudinii politice rezervate față de România, care s-a înregistrat după evenimentele din 7-8 octombrie, i-au luat locul fenomene de ostilitate care au atins punctul culminant în preajma Congresului al XIV-lea al PCR: cu știrea și aprobarea autorităților, s-a organizat o demonstrație defăimătoare în fața Ambasadei, mijloacele de informare au lansat o campanie negativă la adresa țării noastre, nivelul de participare a PSUG la Congresul PCR a fost redus ostentativ. O coordonare în această problemă, cu factori politici din Est și Vest, este evidentă, autoritățile RDG manifestând chiar un exces de zel. Tendința evoluțiilor actuale din RDG nu justifică deocamdată speranța că lucrurile s-ar putea ameliora.

3. Ținând seama de aceste condiții – la nivelul și în forma lor actuală – considerăm că va trebui regândită întreaga tactică în relațiile cu RD Germană. În situația în care legăturile cu PSUG nu mai pot oferi garanția integrală a unor relații statale stabile, accentul principal va trebui îndreptat spre complexul relațiilor economice, iar pentru celelalte domenii spre utilizarea și extinderea cadrului juridic.

Relațiile statale în domenii concrete vor intra tot mai mult în competența autonomă a guvernului, iar în guvern forțele necomuniste

sunt în ascensiune. Numai o fixare juridică a obligațiilor reciproce poate asigura o desfășurare ritmică nestânjenită a relațiilor. Este indicată inițierea unor contacte guvernamentale, la momentul oportun, în special în sectoarele economiei și [în special] industriei.

Factori de răspundere din RDG ne-au confirmat că, în curând, nu se vor mai putea edifica relațiile economice și de cooperare, dacă unitățile noastre nu vor avea competența să discute direct cu combinatele din RDG. O integrare economică și financiară RDG-RFG va accentua procesul de descentralizare a economiei RDG. Pentru anul viitor, previzionăm că volumul schimburilor economice nu va fi afectat. Conform protocolului încheiat, este posibilă chiar o creștere în perspectivă, însă piața RDG va trebui asimilată (din toate punctele de vedere: calitatea produselor, modalități de afaceri, marketing etc.) cu relația occidentală.

Considerăm că locul important pe care RDG îl ocupă în comerțul exterior al țării noastre trebuie în continuare promovat, indiferent de evoluția politică a „problemei germane". Noi urmărim stabilirea de contacte cu membrii guvernului nou, în vederea clarificării liniei acestuia în privința cooperării bilaterale.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 3, f. 64-66.

167

TELEGRAMĂ A LUI DUMITRU POPA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BELGRAD, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND O CORESPONDENȚĂ DIN BUDAPESTA REFERITOARE LA ÎNĂSPRIREA RELAȚIILOR ÎNTRE PSU ȘI PCR, ÎNTRE UNGARIA ȘI ROMÂNIA

21 noiembrie 1989, Belgrad, ora 09.40

Tovarășului Lucian Petrescu [director-DR I]

Ziarul „Politika" publică o corespondență de la Budapesta intitulată *A fost închisă granița ungaro-română. Înrăutățirea relațiilor dintre Budapesta și București*. Materialul este semnat de S. Aleksandrić, trimis special la Budapesta al ziarului menționat.

Pe lângă comentariile privind închiderea punctelor de frontieră cu Ungaria, autorul preia declarații tendențioase făcute la adresa politicii în problema națională a conducerii țării noastre, de către Imre Pozsgay și Gyula Horn și informează că Partidul Socialist Ungar nu va avea reprezentanți la Congresul al XIV-lea al PCR.

În același material se arată că Ungaria va extinde internaționalizarea problemei naționalității maghiare din România.

AMAE, fond *Telegrame. Belgrad/1989*, vol. 5, f. 1.

168

TELEGRAMĂ A LUI DUMITRU POPA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BELGRAD, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND REACȚIILE PRESEI IUGOSLAVE REFERITOARE LA DESFĂȘURAREA CONGRESULUI AL XIV-LEA AL PCR ȘI RELAȚIILE ROMÂNO-IUGOSLAVE

21 noiembrie 1989, Belgrad, ora 09.40

Tovarășului Lucian Petrescu [director-DR I],
DCP [Direcția Comunicare și Presă]

Prezentăm o revistă a presei iugoslave, după prima zi a Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român:

1. „Politika": *Congresul PCR. Ceaușescu împotriva reformelor*. Se publică o corespondență de la trimisul special al ziarului, Danka Draghici sau Dragović, în care se arată: „România nu se va abate de la calea sa revoluționară spre comunism, iar partidul rămâne centrul vital al națiunii și conștiința patriotică a întregului popor. Partidul își va menține rolul conducător. Se exclude posibilitatea ca misiunea istorică a partidului să fie lăsată altei forțe politice. Aceasta ar fi esența cuvântării președintelui Ceaușescu la deschiderea congresului". Ziarista de la „Politika" remarcă absența de la lucrările Congresului a reprezentanților PSM[aghiar], PCI[talian], PC din Austria și a ambasadorilor țărilor CEE, dar și atenția specială acordată liderului palestinian Arafat.

În încheierea corespondenței sale, Danka Draghici evidențiază acel pasaj din raport în care se vorbește despre orientarea României de a dezvolta colaborarea cu toate forțele politice democratice care se pronunță pentru pace și independență, indiferent de orânduirea lor social-politică ș.a. Se subliniază, de asemenea, că Tovarășul Președinte Nicolae Ceaușescu a sprijinit ideea unei Europe unite, dar cu respectarea strictă a sistemului de organizare al fiecărei țări, a independenței și suveranității acestora. Se subliniază, de asemenea, că România se pronunță pentru intensificarea colaborării balcanice. În știri speciale privind țara noastră, ziarul „Politika" publică informații privind o așa-zisă boicotare a lucrărilor congresului de ambasadorii țărilor CEE acreditați la București și despre închiderea punctelor de frontieră cu Iugoslavia (știrile sunt din sursă „Taniug", prima de la Paris, a doua de la Belgrad).

2. „Dnevnik" (Novi Sad): *Ceaușescu propune desființarea capitalismului*, în comentariul „Taniug" de la București se arată că, la început, Congresul a aprobat ordinea de zi, după care Președintele Nicolae Ceaușescu a prezentat un Raport, întrerupt în numeroase rânduri, de aplauzele și uralele delegaților. În Raport au fost prezentate direcțiile dezvoltării țării în perioada 1991-1995 și orientările până la începutul secolului viitor. În încheiere, se subliniază că la lucrările Congresului asistă 115 delegații din 82 de țări, deși au fost lansate circa 180 de invitații.

Ziarul „Dnevnik" preia știrea „Taniug" de la Paris privind așa-zisul „boicot" al ambasadorilor țărilor CEE. Același ziar publică într-o casetă specială, sub titlul *Știri contradictorii de la granița româno-iugoslavă*, două informații, una de la Vârșeț, în care se arată că nu au niciun fel de temei zvonurile privind închiderea frontierei româno-iugoslave, circulația mijloacelor de transport și a persoanelor desfășurându-se normal (pe baza convorbirilor corespondentului ziarului cu comandantul punctului de frontieră iugoslav), și una de la Belgrad (Taniug), *România – țară absolut închisă*, în care se relatează că toți turiștii iugoslavi au fost reîntorși de la punctele de frontieră de grănicerii români, fără nici o explicație.

3. „Borba": *Ceaușescu critică schimbările din Est* – corespondență de la trimisul special, Zoran Mangiuka.

Se subliniază că mesajul principal rezultat din Raportul prezentat Congresului este că „românii și România nu au motive de satisfacție". Ziaristul evidențiază referirile făcute în Raport la rolul partidului, la

relațiile partid-popor, la rezultatele obținute în ultimii douăzeci de ani. Cu privire la capitolul privind situația internațională, se arată că „s-a dat o apreciere globală raporturilor mondiale, problematicii dezarmării și reuniunii de la Viena privind reducerea armamentelor convenționale colaborării balcanice". Se evidențiază dorința României de a intensifica raporturile de colaborare cu celelalte state din Tratatul de la Varșovia. În încheiere se arată că „de această dată, Președintele Nicolae Ceaușescu nu a fost foarte categoric în critica adresată reformelor din alte țări socialiste". Și ziarul „Borba" publică știrea „Taniug" privind închiderea frontierelor cu Iugoslavia. Sugerăm ca să fie date și la „Agerpres".

AMAE, fond *Telegrame. Belgrad/1989*, vol. 5, f. 2-4.

169

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND VIZITA LUI ROLAND DUMAS, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE AL FRANȚEI, ÎN URSS

21 noiembrie 1989, Moscova, ora 12.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I, DR II

În legătură cu vizita recentă la Moscova a lui R. Dumas, ministrul Afacerilor Externe al Franței, informăm:

1. R. Dumas a fost primit de M. Gorbaciov și a avut convorbiri cu E. Șevardnadze. După cum a relatat un director adjunct din MAE al URSS, R. Dumas a venit la Moscova din însărcinarea Președintelui Franței, pentru a efectua un schimb de păreri cu M. Gorbaciov privind evoluțiile din unele țări socialiste europene, îndeosebi cum este văzută în URSS problema reunificării Germaniei. Ambele părți au constatat unitatea de vederi în privința respectării granițelor postbelice în Europa, precum și în legătură cu faptul că unificarea Germaniei nu este o problemă actuală.

M. Gorbaciov a atras atenția asupra lipsei de perspectivă a cererilor unor cercuri politice din RFG în privința realizării unificării Germaniei,

subliniind că puterile învingătoare trebuie să-şi expună din nou poziţia în această problemă.

M. Gorbaciov a subliniat însemnătatea unor abordări echilibrate, constructive, din partea ţărilor occidentale, a evenimentelor din unele ţări socialiste, arătând că nu a sosit încă timpul pentru distrugerea organizaţiilor politice şi economice din Europa. El a repetat teza sa, potrivit căreia lumea contemporană nu reprezintă două civilizaţii care se exclud reciproc, ci una singură, universală, în care predomină valorile general umane şi libertatea de alegere.

2. În cadrul convorbirii dintre R. Dumas şi M. Gorbaciov, s-a discutat despre posibilitatea unei noi întâlniri la nivel înalt sovieto-franceze, data acesteia urmând a fi stabilită mai târziu.

3. Cei doi miniştri de Externe au dat publicităţii o *Declaraţie sovieto-franceză asupra Orientului Apropiat*, în care sunt consemnate poziţiile URSS şi Franţei în privinţa căilor de reglementare a conflictului arabo-israelian şi a situaţiei din Liban.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 9, f. 411-412.

170

TELEGRAMĂ A LUI ION TEŞU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA VARŞOVIA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND COMENTARII ALE PRESEI POLONEZE ASUPRA DESFĂŞURĂRII CONGRESULUI AL XIV-LEA AL PCR

22 noiembrie 1989, Varşovia, ora 08.00

Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
Tovarăşului Constantin Vasiliu,
Tovarăşului Lucian Petrescu [director-DR I]

Vă informăm că în presa poloneză, în cursul zilei de 21.11.1989, au apărut următoarele ştiri şi comentarii privind lucrările Congresului al XIV-lea al PCR. Unele din acestea au fost prezentate şi la Radio şi Televiziune, inclusiv imagini de la deschiderea lucrărilor.

Propunem ca materialul publicat de „Trybuna Ludu" din prezenta telegramă să fie transmis şi la „Agerpres".

1. „Trybuna Ludu":

„A început cel de-al XIV-lea Congres al PCR (ziariştii PAP, Maciej Kuczewski şi Stanisław Wojnarowicz, de la Bucureşti)

La Bucureşti au început, luni, lucrările Congresului al XIV-lea al PCR, care vor dura până la 24 noiembrie, deci mai puţin cu o zi decât a fost iniţial planificat. Participă 3 308 delegaţi care reprezintă peste 3,8 milioane membri de partid. Participă, de asemenea, peste 100 delegaţii de peste hotare. Raportul Comitetului Central a fost prezentat, timp de aproape 5,5 ore, de Secretarul General al PCR, Nicolae Ceauşescu.

La lucrările Congresului participă o delegaţie a CC al PMUP, condusă de Kazimierz Cypryniak[149], membru al Biroului Politic, preşedintele Comisiei Centrale de Control şi Revizie.

Secretarul General al PCR s-a referit de câteva ori la ridicarea continuă a nivelului de viaţă al populaţiei. În conformitate cu prevederile cincinalului 1991-1995, România – cum a arătat – se va dezvolta în mod intensiv, va obţine deplina independenţă energetică şi va ocupa unul din primele locuri în lume din punct de vedere al calităţii produselor. Programul prevede un nivel înalt de viaţă, clar pentru toţi – a subliniat vorbitorul. În România nu vom admite niciodată existenţa săracilor şi nici a celor care trăiesc pe seama muncii altora, aceasta nu-i socialism. Dacă în unele ţări se permite o asemenea situaţie, înseamnă că acestea nu sunt ţări socialiste. România – a relevat în acest context – va colabora cu toate ţările care construiesc socialismul.

Fiecare partid are dreptul să-şi aleagă propria cale de dezvoltare, fără nici un fel de amestec din afară – a spus Ceauşescu. În prezent, în unele partide muncitoreşti şi comuniste au loc schimbări importante. România propune întâlniri în diferite forme, regionale şi internaţionale, cu scopul discutării în comun a dificultăţilor şi alegerii celor mai bune căi de construcţie a socialismului prin solidaritate şi colaborare în toate domeniile – a declarat. Referindu-se la problemele ecologice, Ceauşescu a vorbit despre necesitatea încetării zborurilor în cosmos.

[149] *Kazimierz Cypryniak* (1934-), om politic polonez; Secretar al CC-PMUP (din apr. 1981 şef al Departamentului organizare; din iul. 1986 şef al Departamentului politic şi organizare); membru al BP (dec. 1988-ian. 1990) şi preşedinte al Comisiei Centrale de Control şi Revizie.

În partea referitoare la politica externă, vorbitorul a arătat că [sic!] – ca urmare a creșterii datoriilor și a crizei social-politice – situația internațională este gravă și amenințată cu izbucnirea unui nou război mondial. A chemat la colaborare în continuare a armatelor țărilor socialiste pentru perfecționarea capacității lor de apărare față de agresiunea din afară. A chemat, de asemenea, la anularea tuturor pactelor încheiate cu Reich-ul hitlerist și s-a pronunțat pentru menținerea *status quo*-ului creat după război.

În continuare, până în ziua încheierii Congresului, „lucrările se vor desfășura cu ușile închise pentru jurnaliștii străini".

Tot în „Trybuna Ludu" o corespondență din Paris de la corespondentul permanent al ziarului, Wlodzimierz Zralek: „Luni, «L'Humanité» a publicat conținutul mesajului pe care delegația Partidului Comunist Francez îl va trimite celui de-al XIV-lea Congres al PCR. Definind deosebirile dintre PCF și PCR drept fundamentale, mesajul scoate în evidență ideea respectării libertăților individuale și colective, a respectării drepturilor omului și a renunțării la practicile de folosire a presiunilor și pedepselor cu închisoarea din motive politice. În continuare, mesajul exprimă deplina solidaritate a comuniștilor francezi cu perestroika sovietică și afirmă că socialismul se poate dezvolta și moderniza numai în condițiile efectuării unor reforme profunde".

O altă știre din „Trybuna Ludu": „*Partidul Socialist Ungar nu trimite delegație*. PSU a hotărât să nu-și trimită delegația la Congresul PCR. În Declarația Prezidiului PSU, publicată duminică, se exprimă speranța că Congresul PCR va conduce la reînnoirea socialismului, la introducerea de reforme și a democrației, la construcția statului constituțional și respectarea valorilor umaniste, inclusiv a drepturilor minorităților naționale".

2. „Zycie Warszawy": „*128 de ovații pentru Ceaușescu*. Congresul al XIV-lea al PCR și-a început lucrările. La București a început, luni, Congresul al XIV-lea al PCR, care va dura până la 24 noiembrie, deci mai puțin cu o zi decât a fost planificat. Raportul Comitetului Central a fost prezentat, timp de aproape 5,5 ore, de Secretarul General al PCR, Nicolae Ceaușescu. Participanții la congres au întrerupt cuvântarea lui de 128 ori, cu ovații și scandând în picioare: «Ceaușescu și poporul», «Ceaușescu-eroism, România-Comunism», «Ceaușescu – România, stima noastră și mândria». Cel mai adesea s-a scandat «Ceaușescu reales, la al XIV-lea Congres».

La lucrările Congresului participă delegația CC al PMUP condusă de Kazimierz Cypryniak, membru al BP și președinte al Comisiei Centrale de Control și Revizie.

3. „Rzeczpospolita": „România nu va permite nimănui să-i submineze în vreun fel socialismul și realizările lui – a prevenit Nicolae Ceaușescu, deschizând lucrările celui de-al XIV-lea Congres al PCR. Diplomații din țările CEE au boicotat lucrările, din cauza încălcării drepturilor omului în această țară".

4. „Sztandar Młodych": A. „România. Armata de strajă a socialismului. România nu va permite nimănui să-i submineze în vreun fel socialismul și realizările lui" – a prevenit conducătorul Nicolae Ceaușescu, în cuvântarea rostită la inaugurarea celui de-al XIV-lea Congres al PCR. Într-o cuvântare lungă și menținută într-un ton dur și un spirit conservator, Ceaușescu a anunțat „întărirea și dezvoltarea capacității de luptă a armatei române, precum și participarea activă a întregii societăți pentru apărarea realizărilor revoluționare". În scrisoarea adresată participanților la Congres, CC al PCUS a subliniat necesitatea ca România să aibă în vedere procesele care au loc în Europa de Est.

B. *Partidul Socialist Ungar nu a trimis delegația sa la București la Congresul PCR*. Organul PSU „Népszabadság" a publicat, în legătură cu aceasta, un scurt comentariu intitulat *Decizie logică*. Se afirmă în comentariu că participarea delegației ungare la Congres nu ar fi găsit înțelegere nici în rândul membrilor PSU și nici în ochii opiniei publice. Nicăieri în Europa nu sunt disprețuite atât de deschis drepturile omului, inclusiv cele ale minorității maghiare, ca în România. Ziarul relevă că aceeași Românie se izolează de Europa și de gândirea reformatoare.

În schimb, a fost greu să se afle cine reprezintă PMUP la „Congresul marilor realizări socialiste și al triumfului principiilor socialismului științific în transformarea revoluționară a societății românești". Chiar „Trybuna Ludu" a fost foarte reținută în a informa despre aceasta. Cum se vede, delegatul PMUP este Cypryniak, președintele Comisiei Centrale de Control și Revizie a PMUP.

5. „Gazeta Wyborcza": „Neînduplecatul Ceaușescu. Partidul nostru nu poate renunța la responsabilitatea sa revoluționară, nu poate transmite misiunea sa istorică unei alte forțe politice" – a spus Nicolae Ceaușescu, deschizând, la 20 noiembrie la București, Congresul PC din România. Congresul va dura cinci zile. Conducerea a luat măsuri

extraordinare de securitate. Străzile oraşului sunt controlate de patrule înarmate ale armatei şi miliţiei. În cuvântarea de cinci ore, Ceauşescu a arătat că partidul lui nu va ceda presiunii reformelor în stil sovietic, care au cuprins deja Ungaria, Polonia, RDG şi Bulgaria.

Agenţiile occidentale leagă aceste cuvinte de telegrama trimisă special, la deschiderea Congresului, de CC al PCUS, telegramă care conţinea o sugestie clară încât conducătorii români să aibă în vedere schimbările din Europa de Est. «Schimbul de experienţă ajută la găsirea căii de descoperire a valorilor umanitare ale socialismului» – au scris autorii telegramei.

AMAE, fond *Telegrame. Varşovia/1989*, vol. 4, f. 4-8.

171

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND VIZITA LUI HANS-DIETRICH GENSCHER, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE AL RF GERMANIA, ÎN SUA

22 noiembrie 1989, Washington, ora 21.00

Tovarăşului Ion Stoian, membru supleant al CPEx al CC al PCR, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarăşei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului-MAE

În legătură cu vizita din 21 noiembrie a.c. la Washington a ministrului de Externe al RFG, Hans Dietrich Genscher, care a inclus primirea la Preşedintele G. Bush (15 minute), [precum] şi a convorbirii cu omologul său american, J. Baker, informăm următoarele:

1. Oficiali ai Administraţiei americane au precizat că ministrul de Externe vest-german a solicitat să facă această vizită înainte de întâlnirea la nivel înalt sovieto-americană din 2-3 decembrie a.c. pentru a „obţine asigurări că nu se intenţionează ca [sic!] cei doi Preşedinţi să convină noi hotărâri privind viitorul Europei, peste capul europenilor"". Ei au menţionat că H.D. Genscher a plecat „mulţumit" din Washington, iar ministrul vest-german a declarat că a primit asigurări, din partea lui G. Bush şi a lui J. Baker, că nu se va lua o decizie unilaterală privind viitorul Europei în cadrul convorbirilor la nivel înalt din Malta. De asemenea, el a reliefat

că Preşedintele G. Bush se va întâlni la Bruxelles cu liderii ţărilor NATO, imediat după convorbirile cu Preşedintele sovietic, M. Gorbaciov, „nu numai pentru a-i informa, ci şi pentru a discuta cu aceştia evoluţiile din Europa", apreciind că „acest lucru denotă că Preşedintele G. Bush este interesat să aibă un schimb serios de păreri".

2. H.D. Genscher a subliniat o serie de elemente de bază care au fost împărtăşite de interlocutorii americani, în ceea ce priveşte atitudinea pe care Preşedintele G. Bush să o adopte la întâlnirea din Malta, după cum urmează: este în interesul Occidentului ca procesul de reforme din Europa Răsăriteană să reuşească, fără nici o interferenţă din afară. În acest sens, H.D. Genscher a spus: „Estul trebuie să semnaleze clar şi fără echivoc URSS şi atitudinilor ei că suntem conştienţi de faptul că procesul de reforme poate cauza dificultăţi şi că în Vest există interes ca mişcările reformiste să reuşească şi că Occidentul nu va face nimic care să tulbure aceste mişcări reformiste". Părţii sovietice să i se asigure, în mod clar şi solemn, că Vestul nu va căuta avantaje din problemele sau dificultăţile care se pot transforma chiar în crize în timpul efectuării de reforme în Europa Răsăriteană. Ministrul vest-german a spus, în acest context: „totodată, nu vom încerca să obţinem avantaje unilaterale de pe urma problemelor care ar putea apare". Occidentul înţelege şi acceptă „interesele URSS privind securitatea şi are, ca şi URSS, interes pentru menţinerea stabilităţii, în condiţiile realizării procesului de reforme".

3. Ministrul vest-german al Afacerilor Externe a solicitat ca Preşedintele G. Bush să abordeze cu M. Gorbaciov urgentarea dezarmării convenţionale; în acest sens, el a apreciat „deocamdată este prematur să se discute noi reduceri faţă de cele propuse anterior de Preşedintele G. Bush", precizând că „nu este probabil ca preşedintele american să facă noi propuneri în această privinţă, cu prilejul întâlnirii din Malta". În acest context, el a arătat că eventualele asemenea propuneri reprezintă o problemă a alianţei occidentale, menţionând: „nu cred că SUA au intenţia de a întreprinde un pas unilateral într-o problemă de interes multilateral".

4. H.D. Genscher a subliniat importanţa menţinerii NATO, datorită „prezenţei militare sovietice în Europa", declarând totodată: „avem nevoie de prezenţa militară a SUA în Europa pentru a crea un cadru stabil pentru menţinerea securităţii europene". El a reliefat că „NATO va căpăta o importanţă politică tot mai mare ca de altfel şi în procesul dezarmării". În ceea ce priveşte viitorul rachetelor nucleare cu rază

scurtă de pe teritoriul RFG, ministrul vest-german a reiterat (răspunzând la o întrebare a unui ziarist) hotărârea NATO de amânare până în 1992 a adoptării de decizii cu privire la modernizarea lor. Un oficial vest-german a spus că „este ridicol să aştepţi permisiunea RFG pentru înlocuirea rachetelor americane învechite cu noi modele".

5. Cu prilejul unui interviu la televiziune, H.D. Genscher a declarat: „suntem un singur popor, nu există o naţiune germană capitalistă şi o naţiune germană socialistă; această o singură naţiune germană trăieşte împreună în două state diferite". Cu referire la problema reunificării celor două state germane, demnitarul vest-german a menţionat o serie de elemente cum sunt: ar putea avea loc numai după realizarea de „alegeri libere" în RDG şi în contextul unirii Europei estice şi vestice, pe baza „valorilor occidentale" .şi fără modificarea frontierelor postbelice internaţionale ale celor două state. În acest sens, s-a menţionat că în perioada următoare între cele două state germane vor fi „relaţii şi mai strânse", care s-ar putea oficializa printr-o serie de tratate şi înţelegeri.

6. Tot cu acest prilej a fost confirmată deplasarea secretarului de stat J. Baker, pentru a participa la convorbirile la nivel înalt care vor începe la 2 decembrie a.c. Între ţările CEE cu privire la „situaţia din Europa".

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 4, f. 3-5.

172

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOŞTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTEŢIAR LA PRAGA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND INTENSIFICAREA MIŞCĂRII DE PROTEST ŞI ÎNCERCAREA CONDUCERII CEHOSLOVACE DE A RESTABILI ORDINEA CONSTITUŢIONALĂ

22 noiembrie 1989, Praga, ora 21.30

Tovarăşului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,

1. La 22 noiembrie, la Praga a avut loc o nouă demonstraţie la care au participat peste 200 000 persoane, fiind pentru a 5-a zi consecutiv când centrul oraşului este controlat de studenţi, elevi, artişti, membri ai grupărilor de opoziţie, muncitori, funcţionari, ca şi în zilele precedente. În zonă nu au apărut membri ai organelor de ordine, astfel că zona centrală a oraşului este accesibilă tuturor cetăţenilor. Ordinea este asigurată însă de comitetele de grevă studenţeşti. Acestea atrag continuu atenţia faţă de eventualele acţiuni şi afişe provocatoare.

2. Apelul comun al guvernelor federal, ceh şi slovac, ca şi apelul rostit de Milos Jakes, Secretar General al CC al PCC, în seara zilei de 21 noiembrie, au fost primite negativ de toţi cei care au intrat în grevă, apreciindu-se că acestea nu dau răspuns la cauzele reale ale crizei din societatea cehoslovacă. Faţă de cererile anterioare, majoritatea facultăţilor din Praga şi-au radicalizat poziţia, astfel că în cursul zilei de 22 noiembrie a apărut o nouă declaraţie, în care se preiau şi formulări din declaraţia aşa-numitului „Forum Civic":

Demisia celor care au fost instauraţi de intervenţia din august 1968: Gustáv Husák, Miloš Jakeš, Jan Fojtík, Karel Hoffmann, Miroslav Zavadil, Alois Indra. Demisia imediată a lui Miroslav Štěpán, Prim-secretar al Comitetului de partid al Capitalei, şi a lui František Kincl, ministrul de Interne.

Scoaterea din Constituţie a articolului referitor la rolul conducător al PCC. Dialog social deschis şi pluralism politic.

3. Se acordă atenţie şi declaraţiei făcute de Cardinalul F[rantišek] Tomášek la 21 noiembrie, care a fost lipită în centrul oraşului. Se subliniază pe text îndeosebi pasajele „Nu putem aştepta mai mult", „Nu putem avea încredere într-o conducere de stat care refuză să spună oamenilor adevărul şi să le acorde drepturile şi libertăţile care sunt proprii şi ţărilor în curs de dezvoltare".

4. Situaţia actuală demonstrează că restabilirea ordinii şi liniştii solicitate de conducerea de partid şi de stat devine tot mai dificilă, întrucât atât Partidul Popular Cehoslovac, cât şi Partidul Socialist au luat poziţii critice clare şi cer adoptarea urgentă de măsuri de democratizare a societăţii cehoslovace. Situaţia este cu atât mai dificilă cu cât organizaţiile şi organele PCC dau dovadă de pasivitate, iar atunci când adoptă câte o rezoluţie preiau formulări care nu mai au credibilitate, anume influenţa propagandei exterioare, acţiuni subversive ale

grupărilor antisocialiste, influențarea tinerilor fără experiență de adversarii socialismului.

5. La 22 noiembrie a avut loc ședința Prezidiului CC al Frontului Național, în care s-a analizat actuala criză politică și socială și s-a discutat despre modalitățile de depășire a acesteia, pe calea dialogului cu diversele pături ale societății, evitându-se calea confruntării destructive. De asemenea, a avut loc o întâlnire separată între membrii Prezidiului CC al PCC și membrii Prezidiului CC al Partidului Socialist, iar Primul-secretar al Comitetului de partid Praga s-a întâlnit cu Cardinalul František Tomášek.

6. Prezidiul Comitetului Central a hotărât convocarea Plenarei CC al PCC pentru data de 24 noiembrie a.c.

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 281-283.

173

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND APROPIATA ÎNTÂLNIRE LA ÎNALT NIVEL SOVIETO-AMERICANĂ DIN MALTA

22 noiembrie 1989, Moscova, ora 23.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului
DR I, DR V

În legătură cu apropiata întâlnire sovieto-americană la nivel înalt, din Malta, vă relatăm următoarele:

Ideea organizării acestei întâlniri se discută de mai multă vreme. Inițiativa aparține însă Președintelui SUA, George Bush. Conducerea sovietică a considerat necesar să răspundă favorabil la această propunere, întrucât a dorit să demonstreze, și în acest mod, că URSS este gata să folosească toate posibilitățile menite să contribuie la întărirea încrederii și îmbunătățirii relațiilor cu SUA. Cu privire la locul întâlnirii, s-a formulat, de ambele părți, dorința ca aceasta să aibă loc

într-o zonă liniștită dintr-o țară mică, așa cum s-a procedat și în cazul aceleia din Reykjavic.

Ulterior, partea americană a propus ca în centrul convorbirilor să fie situate problemele create în Europa Răsăriteană și America Centrală. Uniunea Sovietică a fost de acord cu includerea celor două probleme pe agenda convorbirilor. A menționat, totodată, interesul URSS pentru examinarea și a altor probleme referitoare la dezarmarea nucleară și convențională, conflictele regionale, relațiile bilaterale ș.a. Prin urmare, fiecare parte va putea aborda orice alte probleme, distincte de cele vizând America Centrală și Europa de Răsărit. Din informațiile provenite de la MAE al URSS, rezultă că interesul SUA față de evenimentele din țările socialiste se va concentra, în principal, asupra evoluției situației din RD Germană. În acest context, problematica germană, inclusiv cu privire la declarațiile care se fac, îndeosebi în Germania Occidentală, de ramificare a Germaniei, nu va putea fi ocolită în cadrul convorbirilor. Situația din Polonia și Ungaria este mai clară acum pentru SUA.

După încheierea întâlnirii, partea sovietică are în vedere să informeze țările aliate asupra rezultatelor convorbirilor dintre cei doi Președinți. În funcție de conținutul și însemnătatea concluziilor și rezultatelor la care se va ajunge, se va propune ca întâlnirea cu țările aliate să aibă loc la nivel înalt sau al miniștrilor de Externe.

La întâlnirea de la Malta, Președinții sovietic și american vor fi însoțiți de miniștrii de Externe, precum și de numeroși consilieri și experți. Având în vedere că Mihail Gorbaciov va sosi în Malta după vizita în Italia, el va fi însoțit și de soția sa, Raisa Gorbaciova. Soția Președintelui Bush nu va participa la întâlnirea din Malta.

Așa cum a subliniat recent ministrul sovietic de Externe, E. Șevardnadze, există convingerea, împărtășită de altfel și la Washington, că întâlnirea din Malta, deși neoficială, poate avea o însemnătate deosebită nu numai pe plan bilateral, ci și pentru relațiile internaționale în ansamblul lor.

Cele de mai sus i-au fost relatate tovarășului consilier Pavel Platona de către V. Siniţîn, expert în Direcția Generală pentru Relațiile cu SUA și Canada din MAE al URSS.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 1-2.

174

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND DECLARAŢIA TELEVIZATĂ A PREŞEDINTELUI SUA REFERITOARE LA ÎNTÂLNIREA LA ÎNALT NIVEL AMERICANO-SOVIETICĂ DIN MALTA ŞI SITUAŢIA DIN EUROPA RĂSĂRITEANĂ

23 noiembrie 1989, Washington, ora 07.30

Tovarăşului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarăşei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarăşului Ilie Şimon [director-DR V]

Vă informăm că, în seara zilei de 22 noiembrie a.c., Preşedintele G. Bush a făcut o declaraţie televizată în direct, cu prilejul unei sărbători tradiţionale, în cadrul căreia s-a referit la apropiata întâlnire cu Preşedintele M. Gorbaciov din Malta şi situaţia din Europa Răsăriteană.

1. În ce priveşte întâlnirea sa apropiată cu M. Gorbaciov, G. Bush a reliefat că va cere Preşedintelui sovietic să „construim împreună o nouă lume". El a precizat că la întâlnire nu se va stabili viitorul Europei şi nici nu vor fi adoptate hotărâri privind dezarmarea, care va constitui obiectul reuniunii din anul viitor; în acest context, el a subliniat că în Europa „a venit libertatea" şi că doreşte ca URSS să adopte o atitudine „care să depăşească limitele reţinerii", considerând că „o nouă Europă trebuie să se bazeze pe valorile democratice", iar „pacea pe care să o construim împreună trebuie să fie diferită de cea de până acum".

G. Bush a reliefat că va cere asigurări din partea lui M. Gorbaciov în ceea ce priveşte continuarea procesului de reforme în URSS şi Europa Răsăriteană. În acelaşi timp, se vor prezenta şi asigurările SUA că nu vor căuta să obţină vreun avantaj de pe urma problemelor şi dificultăţilor întâmpinate de ţările respective în înfăptuirea reformelor preconizate, partea americană fiind interesată într-un proces reformist pe cale paşnică. După ce a menţionat că URSS „a făcut progrese" în cinci domenii, pe care le-a considerat necesare pentru îmbunătăţirea relaţiilor cu Vestul, cum sunt: reducerea forţelor armate şi armamentelor, sprijinirea autodeterminării, conlucrarea pentru încetarea conflictelor regionale, acceptarea pluralismului şi a unor măsuri

democratice legate de drepturile omului, acţiuni comune cu SUA pentru abordarea concretă a unor probleme globale, G. Bush a subliniat că rămân încă serioase probleme, în special cea a conflictelor regionale, şi că „doreşte ca M. Gorbaciov să cunoască clar" atitudinea şi poziţia SUA de „sprijinire a democraţiei, a necesităţii de a se înţelege că a sosit timpul pentru schimbări istorice", a faptului că popoarele europene trebuie lăsate să hotărască destinele lor. În acest context, el a reliefat că între Est şi Vest continuă să se menţină zidurile suspiciunii, îndoielii şi interpretării greşite.

Referindu-se la emisfera vestică, după ce a menţionat că în procesul de democratizare există trei excepţii, şi anume Panama, Nicaragua şi Cuba, G. Bush a reliefat că o să-i ceară lui M. Gorbaciov să conlucreze pentru instaurarea libertăţii în America Centrală. În ceea ce priveşte prezenţa militară a SUA în Europa, G. Bush a precizat că „nu trebuie ignorată forţa militară a URSS din Europa", forţele militare americane, chiar dacă se vor produce unele reduceri, urmând să rămână în Europa „atât timp cât vor dori Aliaţii săi". În acest context, Preşedintele SUA a menţionat că, după întâlnirea din Malta, se va deplasa la Bruxelles pentru consultări cu Aliaţii, faţă de care SUA se simt în continuare legate puternic, eventualele schimbări care se vor produce în conlucrarea cu aceştia vizând „forma şi nu fondul". Preşedintele G. Bush a apreciat că întâlnirea din Malta va constitui un „pas constructiv" în calea pentru o nouă lume.

2. În ce priveşte situaţia din Europa de Răsărit, după ce s-a referit la istoria Zidului Berlinului şi poziţiile diverşilor Preşedinţi americani faţă de o asemenea acţiune, G. Bush a evidenţiat însemnătatea desfiinţării acestuia, apreciind că „există o nouă realitate în Europa, care denotă sfârşitul unei etape istorice". În acest context, el a reliefat că H. Kohl a rugat să se folosească această declaraţie televizată pentru a se transmite mulţumiri întregului popor american pentru sprijinul acordat în permanenţă, de-a lungul anilor, pentru „cauza libertăţii şi democraţiei".

Preşedintele G. Bush a făcut referire pe larg la vizita pe care a întreprins-o în vara acestui an în Polonia şi Ungaria, precum şi aprecieri deosebit de favorabile la evoluţia reformelor din aceste două ţări. În acest context, el a menţionat sprijinul şi ajutorul material pe care-l acordă SUA, inclusiv unele măsuri legate de promovarea investiţiilor

străine, asistență tehnică (trimiterea de experți în economia de piață) etc. De asemenea, el a subliniat rolul determinant al lui M. Gorbaciov în procesul de reforme din URSS și țările Europei Răsăritene, apreciind că „SUA doresc ca restructurarea, deschiderea și celelalte măsuri cu caracter de reformă în URSS să reușească pe deplin".

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 4, f. 6-8.

175

TELEGRAMĂ A AMBASADEI ROMÂNE LA VIENA CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND VIZITA MINISTRULUI SOVIETIC AL APĂRĂRII ÎN AUSTRIA, APRECIERILE ACESTUIA ASUPRA RELAȚIILOR MILITARE SOVIETO-AMERICANE ȘI A EVENIMENTELOR DIN STATELE SOCIALISTE EUROPENE

23 noiembrie 1989, Viena, ora 17.30

Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe

Ministrul Apărării al URSS, generalul Dmitri T. Iazov[150], care efectuează o vizită oficială în Austria, a avut o întâlnire cu șefii delegațiilor țărilor socialiste la negocierile militare de la Viena[151] și cu consilierii militari ai acestora. Principalele elemente care au rezultat din discuția avută, cu acest prilej, sunt următoarele:

1. În ce privește **vizita sa în Austria**, D. Iazov a avut aprecieri pozitive față de modul în care aceasta a fost organizată. Interlocutorii austrieci au părut însă, mai degrabă, interesați de evenimentele care au loc în țările socialiste, decât de problemele militare, preocupările austriecilor au fost mai ales legate de influența pe care ar putea-o avea aceste schimbări din țările socialiste asupra situației politice și militare din Europa și perspectivele alianțelor militare. D. Iazov a spus că, după

[150] *Dmitry Timofeievici Yazov* (1924-), general (din 1990 mareșal) sovietic; veteran al celui de-al Doilea Război Mondial; ministru al Apărării (30 mai 1987-22 aug. 1991).

[151] Referire la negocierile desfășurate în capitala Austriei, în conformitate cu prevederile CSCE privind reducerea forțelor armate și armamentelor convenționale și adoptarea de noi măsuri de încredere și securitate în Europa. Documentul final avea să fie adoptat la 17 nov. 1990. Vezi „Monitorul oficial", Partea I, nr. 381 din 9 septembrie 1991.

părerea sa, blocurile militare reprezintă un element de stabilitate, ele vor exista și în continuare, dar este de așteptat ca latura lor politică să capete o importanță tot mai mare în comparație cu cea militară. În ceea ce privește o eventuală reunificare a Germaniei, D. Iazov a arătat că situația actuală decurge din hotărârile luate de Puterile Aliate la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial și nu poate fi schimbată fără a aduce grave prejudicii stabilității pe continent, ceea ce nu este de conceput în actualele condiții.

2. În legătură cu **relațiile dintre URSS și SUA**, D. Iazov a arătat că la viitoarea întâlnire din Mediterana va fi abordat ansamblul problemelor care există în relațiile dintre cele două state. Între noi și americani, a spus ministrul sovietic al Apărării, sunt numeroase contradicții. SUA este angajată într-o competiție militară cu URSS, caută să obțină reduceri ale armamentelor în care partea sovietică deține un avantaj, cum ar fi armamentele convenționale, sau rachetele nucleare grele cu baza la sol, dar nu acceptă să fie discutate armamentele navale, bazele militare sau componente ale arsenalului strategic, în care deține superioritate. Cu toate acestea, a spus D. Iazov, URSS trebuie să colaboreze cu SUA și să caute posibilități concrete de realizare a unor înțelegeri practice. Una din temele ce vor fi abordate la întâlnirea din Mediterana o constituie și negocierile militare de la Viena. Partea sovietică are în vedere să discute problemele dificile cu care sunt confruntate aceste negocieri, în special cele care privesc definirea avioanelor de luptă ce vor fi supuse reducerilor sau regimul armamentelor aflate în depozite. Pentru a se da un impuls tratativelor de la Viena, pe lângă acestea, partea sovietică va acționa pentru ca negocierile de dezarmare convențională de la Viena să fie abordate în ansamblul negocierilor de dezarmare sovieto-americane, inclusiv al celor referitoare la armele nucleare și chimice. Speră ca la această întâlnire să se ajungă la unele înțelegeri concrete sovieto-americane, de natură să impulsioneze negocierile de la Viena și să influențeze în mod pozitiv asupra situației din Europa, în general. Cele două părți trebuie însă să dea dovadă de mult tact, întrucât occidentalii sunt preocupați ca SUA și URSS să nu ia hotărâri peste capul lor, fără a-i consulta.

3. În ceea ce privește **evenimentele care au loc în țările socialiste**, D. Iazov a menționat că, în cadrul actualei sale vizite în Austria, a celei pe care a efectuat-o în Anglia [Marea Britanie] și în alte state a constatat interesul foarte mare pe care l-au manifestat pe această temă toți

interlocutorii occidentali, faptul că aceştia se bucură de dificultăţile cu care sunt confruntate ţările socialiste, desigur, asemenea probleme există. În cazul URSS este vorba de dificultăţi economice majore sau de problema naţionalităţilor. Este nevoie să se acţioneze pentru rezolvarea lor, pentru restructurarea societăţii socialiste în vederea folosirii tuturor posibilităţilor sale. În procesul restructurării sunt examinate şi posibilităţile de folosire a unor mecanisme de piaţă. Această problemă, arată ministrul Apărării, este desigur de competenţa oamenilor politici, trebuie să fim cu toţii conştienţi că atunci când preluăm unele mecanisme de piaţă le preluăm integral, cu avantajele, dar şi cu neajunsurile lor, cum ar fi şomajul, creşterea inegalităţilor şi altele. Paralel cu preocuparea pentru reforme, trebuie să arătăm şi ceea ce are bun socialismul, succesele pe care le-am înregistrat în domeniul învăţământului, sănătăţii, asigurării locurilor de muncă şi locuinţelor şi altele. Asemenea aspecte, arăta D. Iazov, nu trebuie neglijate.

4. În încheierea discuţiei, ministrul sovietic al Apărării a asigurat şefii delegaţiilor ţărilor socialiste la negocierile militare de la Viena de sprijinul său şi al armatei sovietice în elaborarea de propuneri ale ţărilor socialiste, care să permită o evoluţie rapidă a tratativelor spre încheierea cât mai grabnică a unui prim tratat de reducere a armamentelor convenţionale în Europa.

(Ss) RADU MARIAN

AMAE, fond *Telegrame. Viena/1989*, vol. 4, f. 57-59.

176

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOŞTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA PRAGA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE REFERITOARE LA CRIZA POLITICO-SOCIALĂ DIN RS CEHOSLOVACĂ

23 noiembrie 1989, Praga, ora 17.30

Tovarăşului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului

Criza politico-socială din Cehoslovacia a determinat activizarea forţelor care cer accelerarea procesului de democratizare a vieţii

politice interne. Conducerea PCC a fost deja depăşită de evoluţia evenimentelor şi nu a reuşit să adopte soluţii adecvate pentru criza apărută după demonstraţia din 17 noiembrie a.c.

1. În dorinţa de a aplana evoluţia crizei, la 22 noiembrie a avut loc şedinţa Prezidiului CC al Frontului Naţional. Radicalizarea situaţiei din societate şi din rândurile partidelor şi organizaţiilor membre, inclusiv din cadrul PC din Cehoslovacia, nu a permis adoptarea unei platforme clare pentru depăşirea actualei situaţii, astfel că s-au făcut numai unele aprecieri cu caracter general, şi anume:

Frontul Naţional este pregătit să examineze noile sugestii şi propuneri care apar în societate.

Prezidiul CC al Frontului Naţional se identifică cu părerile cetăţenilor, conform cărora schimbările necesare nu sunt promovate cu suficientă consecvenţă şi nu se realizează într-un ritm mai rapid şi cu eficienţa necesară. În activitatea sa, Prezidiul acţionează pentru respectarea deplină a cererilor îndreptăţite ale membrilor partidelor politice şi ale organizaţiilor de masă şi obşteşti din Frontul Naţional, precum şi ale membrilor altor structuri sociale.

Prezidiul este conştient de faptul că, până în prezent, nu sunt folosite toate posibilităţile pentru participarea reală a cetăţenilor la viaţa politică, existând şi încercări de a frâna şi pune la îndoială democratizarea. Nu se poate trece cu vederea nici creşterea sentimentului de neîncredere, a unei anumite nemulţumiri şi nerăbdări a unor grupuri sociale, îndeosebi ale tineretului. Soluţionarea tuturor sarcinilor actuale poate fi făcută numai pe calea examinării obiective a problemelor concrete, a dezbaterii propunerilor de alternativă, printr-un dialog deschis în întreaga societate.

La soluţii constructive nu se poate ajunge pe calea confruntării, presiunilor şi urii, care conduc chiar la încercări de distrugere a orânduirii sociale.

Prezidiul CC al Frontului Naţional şi-a exprimat regretul faţă de rănirea unor cetăţeni în seara zilei de 17 noiembrie, recomandând ca informarea Procurorului General al RS Cehe, privind respectarea legalităţii în cadrul acţiunii respective, să fie cât mai curând publicată. S-a subliniat necesitatea aprofundării caracterului RSCS ca stat socialist în care domină dreptul şi s-a recomandat grăbirea pregătirii noilor legi privind dreptul la asociere, dreptul de adunare şi legea presei.

Se face apel la toate categoriile sociale, la membrii partidelor politice, ai organizațiilor de masă și obștești și la cetățeni să desfășoare o muncă onestă și să dea dovadă de responsabilitate socială pentru a se putea continua aprofundarea democrației socialiste și însănătoșirea generală a vieții sociale. Se apelează, totodată, la lucrătorii mijloacelor de informare să sprijine toți pașii meniți să ducă la liniștirea situației.

2. Aprecierile adoptate de Prezidiul CC al Frontului Național nu au preluat formulări nici din declarația comună a celor trei guverne (federal, ceh și slovac), nici din cuvântarea rostită de Secretarul General al CC al PCC, la 21 noiembrie a.c., denotând că actuala conducere a PCC a trebuit să facă unele concesii substanțiale care sunt de natură să conducă la pluralism politic. Din multitudinea de poziții exprimate de organizațiile PCC, cea mai semnificativă pentru actuala situație din țară este poziția organizației de bază nr. 8 a uzinelor tipografice ale „Rudé Právo", care a fost publicată în numărul din 23 noiembrie a.c.

Judecând clar și fără emoții inutile, condamnăm metodele represive folosite de organele de securitate ale statului împotriva demonstrației studențești din 17 noiembrie. Totodată, cerem investigarea întregii intervenții, tragerea concluziilor și punerea sub urmărire juridică a persoanelor responsabile. Niciun membru onest de partid nu se poate identifica din punct de vedere moral cu o asemenea metodă, care discreditează politica partidului în ochii opiniei publice și creează sciziune în rândurile partidului.

Criticăm inflexibilitatea Prezidiului CC al PCC, care nu a reușit să se întrunească la timp pentru a rezolva criza apărută. Totodată, poziția Prezidiului CC al PCC, publicată în „Rudé Právo" la 21 noiembrie, nu a fost concretă și practic nu a rezolvat criza apărută. O asemenea atitudine inflexibilă față de rezolvarea problemelor urgente face jocul inițiativei politice a altor partide politice și a cercurilor reacționare, care acționează pentru destabilizarea situației din partid și societate, hazardează cu încrederea cetățenilor și dovedește lipsa de clarviziune a conducerii. În actuala evoluție rapidă a situației politice nu sunt adecvate expectativa, ezitarea sau ignorarea cerințelor opiniei publice și ale membrilor de partid.

Cerem un dialog deschis în cadrul partidului, care să respecte hotărârile organizațiilor de bază ale PCC și care să rezulte din observațiile și părerile acestora. Problemele general sociale trebuie să fie rezolvate

prin dialog deschis și printr-un proces de reforme, pentru a nu se putea crea condiții pentru situații conflictuale și crize.

Ne pronunțăm împotriva ținerii grevei anunțate pentru data de 27 noiembrie.

Exprimăm întreaga încredere guvernului RSCS, condus de tovarășul Adamec, deoarece ne dăm bine seama de dificultățile economice și sociale care ar apare în cazul destabilizării guvernului și, prin aceasta, a întregii economii. Cerem însă accelerarea procesului de restructurare și realizarea practică a tuturor hotărârilor fundamentale.

Cerem informații prompte și adevărate pentru a fi capabili să apărăm politica partidului zi de zi.

Prin publicarea poziției noastre nu dorim slăbirea partidului, ci întărirea capacității sale de acțiune, atât în rândul membrilor, cât și, mai ales, în rândurile conducerii. Vrem un partid unitar, fără membri cu avantaje personale, fără diferite privilegii și cu o mai mare deschidere față de masele populare. Trebuie să ne consultăm cu privire la evoluția viitoare din stat, ținând seama de perspectiva dezvoltării în continuare și de pregătirea alegerilor în organele reprezentative. PCCS trebuie să rămână în continuare componenta hotărâtoare a societății, însă rolul său hotărâtor trebuie să fie dat de practica zilnică și de autoritatea firească în societate.

3. O altă poziție formulată de membrii organizației de bază a PCC și ai organizației de bază a Uniunii Socialiste a Tineretului din unitatea Securității de Stat din sectorul Praga 9, a fost publicată în ziarul „Mlada Fronta" din 23 noiembrie:

Prezidiul CC al PCC să adopte urgent o poziție obiectivă și concretă față de situația din țară și societate, iar aceasta să fie publicată în mijloacele de informare, considerând că poziția de până acum a conducerii partidului este needificatoare.

Convocarea imediată a Plenarei CC al PCC pentru a se ocupa de rezolvarea concretă a situației apărute. Dată fiind slăbirea încrederii în actuala conducere, care nu poate rezolva întreaga situație, se cere efectuarea schimbărilor necesare de cadre în conducerea partidului, îndeosebi în prezidiul CC al PCC, cu scopul de a restabili capacitatea de acțiune a partidului în spiritul marxism-leninismului.

Din datele noastre rezultă că nu toți participanții la demonstrații și greve au o poziție negativă față de orânduirea socialistă și nu resping

cu toţii rolul conducător al partidului. De aceea, cerem discuţii deschise ale reprezentanţilor conducerii de partid şi de stat cu oamenii muncii şi cu tineretul.

Propunem convocarea unui congres extraordinar al PCC, într-o perioadă cât mai scurtă posibil. Delegaţii la congres să fie aleşi direct în organizaţiile de bază ale partidului. Intervenţiile organelor de ordine să se facă, în situaţia actuală, numai cu acordul şi responsabilitatea membrilor prezidiului CC al PCC.

Informarea promptă, obiectivă şi concretă asupra evoluţiei actuale.

Situaţia de ansamblu prezintă multă confuzie, fapt pentru care considerăm că Plenara CC al PCC, din 24 noiembrie, va proceda la efectuarea unor largi schimbări de cadre.

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 284-288.

177

TELEGRAMĂ A LUI VASILE PUNGAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA SOFIA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA MĂSURILE ŞI ACŢIUNILE NOII CONDUCERI BULGARE PE LINIA RESTRUCTURĂRII SOCIAL-ECONOMICE ŞI POLITICE

23 noiembrie 1989, Sofia, ora 22.00

1. În perioada de la 10 noiembrie a.c., când au avut loc schimbările cunoscute din Bulgaria, noua conducere s-a ocupat mai mult de propagandă, întâlniri cu diverse organizaţii, cu muncitori şi intelectuali pentru a explica intenţiile de orientare a politicii interne, de accelerare a procesului de „restructurare" şi „glasnost". Au fost luate unele măsuri care să sublinieze preocuparea pentru democratizare, de schimbare a modului de conducere şi a relaţiilor cu masele. Însăşi persoane cu munci de răspundere în sistemul economic, precum şi muncitori, scot în evidenţă faptul că nu se acordă atenţie problemelor de bază, respectiv celor social-economice, unde situaţia se deteriorează în continuare. Se are în vedere ca aceste probleme să fie în

centrul lucrărilor Plenarei speciale a CC al PCB, prevăzută pentru 11 decembrie a.c. Plenara urmează să analizeze situaţia din ţară şi să adopte măsuri concrete privind: edificarea unei economii care să fie în măsură să satisfacă nevoile societăţii; stabilizarea balanţelor naţionale de bază; modernizarea economiei, sub aspectul structurii şi dotării tehnice; transformarea instituţiilor de stat în organe ale puterii populare; crearea de garanţii legislative şi politice pentru funcţionarea societăţii şi asigurarea libertăţii persoanelor; democratizarea şi creşterea contribuţiei reale a ştiinţei, învăţământului şi uniunilor de creaţie; efectuarea de modificări radicale în structura organizatorică şi în stilul de muncă al sistemului de partid; delimitarea funcţiilor de partid de cele de stat.

2. A fost constituită o comisie de partid şi de stat, pentru a examina şi soluţiona unele probleme urgente apărate ca urmare a încălcării normelor economice şi sociale. Comisia este condusă de Andrei Lukanov, secretar al CC al PCB.

Au fost date în folosinţă publică unele case de odihnă ale conducerii de partid şi guvernului, rezervaţii de vânătoare şi unităţi economice cu circuit restrâns. A fost desfiinţat centrul „Steagul Păcii", înfiinţat de Ludmila Jivkova. Trei secţii ale CC al PCB s-au contopit în una singură, denumită secţia de politică ideologică.

3. Pentru pregătirea materialelor ce vor fi analizate la apropiata plenară, a fost trimisă o delegaţie de specialişti în URSS, pentru a studia experienţa sovietică în acţiunea de „restructurare" şi „glasnost", au fost cerute conducerii RDG toate documentele adoptate în ultima vreme. Bulgarii discută pe această linie şi cu ungurii.

Au fost solicitate tuturor organizaţiilor politice şi economice, precum şi cetăţenilor, să facă propuneri pentru reorganizarea vieţii interne, propuneri care vor fi luate în considerare la plenara din decembrie sau la alte întâlniri ale CC al PCB, ce vor avea loc în lunile care urmează.

Organizaţiile sindicale bulgare insistă pentru un nou rol în viaţa politico-socială şi modificarea statutului lor în acest sens, astfel ca ele să devină sindicate libere, în măsură să apere în mod real interesele membrilor lor.

Din partea tineretului studenţesc, s-a lansat chemarea de a se constitui o Uniune a Tineretului Studenţesc, independentă de Uniunea Tineretului Comunist.

Așa-zisele organizații independente au planificate noi mitinguri; solicitarea principală a acestora este recunoașterea și apoi constituirea lor într-un partid politic de orientare social-democrată.

În țară, în general, situația este calmă, activitatea se desfășoară normal.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 218-220.

178

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA SCHIMBAREA SECRETARULUI GENERAL AL CC-PCCS

24 noiembrie 1989, Moscova, ora 16.30

Cu prilejul unei acțiuni protocolare, un diplomat al Ambasadei cehoslovace la Moscova i-a relatat tovarășului consilier Pavel Platona că la Plenara de astăzi, 24.11. a.c., actualul Secretar General al CC al PC Cehoslovac, M. Jakeš, va fi eliberat din funcție. Printre candidații la funcția de nou Secretar general figurează și actualul Prim-Ministru, Adamec.

După părerea diplomatului cehoslovac, cauza schimbării actualului Secretar General constă, în principal, în îndepărtarea partidului de mase. De mai mult timp, în rândul muncitorilor s-au făcut aprecieri critice pentru faptul că Secretarul General și alți membri ai conducerii de partid nu au avut întâlniri directe, în uzine, pentru a cunoaște frământările oamenilor muncii.

După înlocuirea Secretarului General, sunt de așteptat și alte schimbări în conducerea de partid și de stat cehoslovacă. În aceste condiții – a spus diplomatul cehoslovac – vocea și rolul lui Alexander Dubček vor fi în creștere. Acest lucru s-a resimțit și din cuvântarea rostită de acesta la un miting din Bratislava.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 27.

179

TELEGRAMĂ A LUI VASILE PUNGAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA SOFIA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA EVOLUȚIA SITUAȚIEI INTERNE ȘI POZIȚIA PCB

24 noiembrie 1989, Sofia, ora 17.00

La 23 noiembrie, într-o audiență colectivă, Dimităr Stanișev[152], Secretar al CC al PCB, a făcut o informare șefilor misiunilor diplomatice ale țărilor socialiste (fără China și Iugoslavia) despre situația din Bulgaria.

Principalele aspecte la care s-a referit au fost următoarele:

Măsurile luate de Plenara CC al PCB din noiembrie au fost bine primite de partid, de către întreg poporul. S-a trecut la o nouă etapă în dezvoltarea Bulgariei. Toate măsurile întreprinse și cele care se au în vedere pentru accelerarea procesului de reorganizare, de lărgire a democrației, a libertăților cetățenești, se fac în cadrul normelor socialiste și pentru consolidarea orânduirii socialiste. Noua conducere apreciază că edificarea unei noi vieți în Bulgaria nu se poate realiza decât sub conducerea PCB, în condițiile creșterii rolului său de avangardă și forță politică. În același timp, consideră necesar să delimiteze clar sarcinile și răspunderile partidului de cele de stat, să revadă radical modul de organizare și stilul de muncă ale sistemului de partid. Se iau toate măsurile pentru activizarea partidului, a tuturor muncitorilor și intelectualilor, pentru atragerea lor la elaborarea politicii, a programelor de dezvoltare, pe o cale nouă, a țării și redresarea situației interne. Se întăresc contactele și conlucrarea cu masele largi de oameni ai muncii.

În același timp, în țară au apărut și au devenit destul de active tot felul de organizații așa-zise independente. Se constituie noi asemenea organizații.

Între cei care fac parte din asemenea organizații sunt foarte mulți oameni care urăsc socialismul, aventurieri, extremiști. Aceștia

[152] *Dimităr Iakov Stanișev* (1924-2000), istoric și om politic bulgar, tatăl liderului actual Serghei Dm. Stanișev; membru (1976) și Secretar al CC-PCB (Relații internaționale, 1977-1989).

organizează în Capitală și în alte orașe tot felul de întâlniri, mitinguri, la care lovesc în orânduirea socialistă, vor să discrediteze Partidul Comunist, să organizeze alte partide. Din păcate, a arătat vorbitorul, între cei care participă la aceste acțiuni sunt și membri ai PCB.

Conducerea bulgară este convinsă că nu cu demonstrații de stradă și mitinguri se poate realiza o nouă viață politico-socială în Bulgaria, ci prin mobilizarea tuturor oamenilor muncii la îndeplinirea sarcinilor la locul lor de muncă. Noua conducere consideră că nu prin intermediul unor asemenea organizații trebuie să țină legătura cu masele, ci prin contacte directe, întâlniri, consultări permanente, pentru antrenarea lor concretă la elaborarea și realizarea programelor de restructurare în toate sectoarele de activitate. E o situație grea, căreia partidul trebuie să-i facă față, însă poporul susține conducerea în realizarea noului curs politic și economico-social.

A fost dată o nouă orientare mijloacelor de informare în masă, astfel ca ele să asigure cunoașterea întregii activități a conducerii, să contribuie la elaborarea și realizarea politicii statului. În ceea ce privește economia, situația este grea. Ea n-a fost prezentată corect poporului. S-a ascuns adevărul. Datoria externă nu era cunoscută nici conducerii, ea era ținută într-un cerc foarte restrâns.

Principalele greutăți sunt urmare a faptului că s-au făcut investiții mari, nerentabile, care necesită importuri mari de materii prime, iar produsele lor n-au desfacere.

Au fost făcute repetate reorganizări în sistemul economic, ceea ce a dus la slăbirea disciplinei. Nivelul tehnic, tehnologiile sunt în multe domenii rămase în urmă, din care cauză produsele realizate nu sunt competitive pe piața internațională. Ritmurile de dezvoltare la principalii indicatori ai economiei, în acest cincinal, sunt sub nivelul celor din cincinalul anterior. Creșterea comerțului exterior este nesatisfăcătoare. Balanța de plăți externe s-a deteriorat permanent. Aprovizionarea populației s-a înrăutățit. Planul de construcție de locuințe nu se îndeplinește.

Toate aceste realități, care n-au fost prezentate deschis poporului, vor fi analizate la plenara din decembrie, când se vor adopta și măsuri de redresare a situației.

Cu privire la politica externă, D. Stanișev a arătat că vor urmări creșterea relațiilor și cooperării cu toate țările socialiste, pentru întărirea sistemului socialist. Vor extinde conlucrarea cu țările occidentale.

O atenție specială vor da comerțului și cooperării economice, pentru a face față importurilor și obligațiilor financiare pe care le are pe piața acestor țări.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 225-227.

180

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE REFERITOARE LA UNELE APRECIERI ASUPRA EVOLUȚIILOR ECONOMICE DIN ȚĂRILE SOCIALISTE

24 noiembrie 1989, Moscova, ora 17.45

1. În ultimul timp, în URSS se fac comentarii tot mai frecvente referitoare la situația politică și economică din unele țări socialiste. Comentariile respective evidențiază frământările interne și schimbările care au avut loc în Polonia, Ungaria, RDG și Bulgaria, folosind în ansamblu aprecieri apărute în presa din aceste state.

Se publică însă și comentarii proprii. În acest sens, semnalăm articolul *Trei perioade ale unui an: perioada tăcerii, perioada nemulțumirilor, perioada schimbărilor*, apărut în „Literaturnaia Gazeta" din 22 noiembrie a.c., în care se fac referiri critice la situația existentă în RDG până la Plenara a IX-a a CC al PSUG. În ultimele zile, în primul rând la televiziune, au fost prezentate pe larg demonstrațiile de la Praga, menționându-se constant că situația politică din Cehoslovacia este complexă și că demonstrațiile se amplifică.

Îndeosebi în legătură cu RDG și Cehoslovacia s-a insistat pe aprecierea că oamenii au ieșit în stradă nu numai ca urmare a acțiunilor subversive, ci, în primul rând, ca urmare a acumulării unor dificultăți și nemulțumiri interne.

Totodată, se insistă pe ideea că schimbările care au loc vizează înnoirea socialismului.

2. Punctul de vedere oficial al părții sovietice, față de schimbările care au avut loc în unele țări socialiste, a fost prezentat la 17 noiembrie a.c. de E.A. Șevardnadze, în cuvântarea rostită la ședința Comitetului

pentru relații internaționale al Sovietului Suprem. În esență, el a spus că procesele care au loc în Europa de Răsărit sunt „firești și determinate istoricește".

În Corpul Diplomatic a fost remarcată aprecierea făcută de E.A. Șevardnadze în sensul că „nimeni nu are dreptul să schimbe în mod unilateral realitățile din Europa".

3. În convorbiri, reprezentanți ai MAE sovietic exprimă îngrijorarea în primul rând în legătură cu situația economică internă din unele țări socialiste, care, arată ei, se va răsfrânge asupra colaborării cu URSS și, implicit, asupra situației din Uniunea Sovietică care conta, în preocupările sale de echilibrare a pieței interne, pe importul unor cantități sporite de bunuri industriale de consum din aceste state. L.N. Klepațki, director a.i., și B.A. Afonin, secretar I în MAE sovietic, arătau, în convorbiri separate, că:

A. Situația economică din Polonia se înrăutățește, nu se va putea vorbi în curând de o stabilizare economică, este foarte probabil ca în lunile de iarnă, ca urmare a neregulilor și a dificultăților în industria cărbunelui, producția industrială a Poloniei să se reducă și mai mult. Aceasta va duce la noi complicații ale situației politice interne.

B. Situația din Ungaria are parametrii și caracteristicile sale. Sporesc disproporțiile în economie. La toți indicatorii principali se înregistrează scăderi, în timp ce masa de bani aflată în circulație sporește. Problemele legate de echilibrarea pieței interne se vor ascuți. La acestea se adaugă deficitul bugetar intern și datoria externă exagerată. În ultimul timp s-au complicat raporturile Ungariei cu FMI și BIRD. Anii '90-'92 vor fi deosebit de grei pentru Ungaria în ceea ce privește plata datoriei externe. Pe acest fond, în Ungaria se vor accentua discrepanțele și nemulțumirile sociale, de aceea nu se exclud convulsii sociale.

C. În RDG sporesc dificultățile economice. Vor apare greutăți suplimentare, nu numai în ceea ce privește raportul dintre export și import, ci și în legătură cu echilibrul de pe piața internă. În curând se va pune problema deficitului bugetar. Va spori inflația, ceea ce va duce la nemulțumiri mai ales din partea pensionarilor, care dețin o pondere însemnată în totalul populației.

D. Bulgaria se confruntă de mai mult timp cu unele greutăți politice și economice interne. Numeroasele plecări în Turcia ale unor

cetățeni din RPB au complicat atmosfera politică și au accentuat unele dificultăți economice în domenii cum ar fi construcțiile și materialele de construcții, industria ușoară etc. Depășirea acestor dificultăți nu poate fi de scurtă durată.

E. Cehoslovacia are dificultăți în special legate de asigurarea necesarului intern de bunuri industriale de folosință îndelungată. Actualele demonstrații se vor reflecta, cu siguranță, asupra ansamblului producției industriale și vor duce la amplificarea nemulțumirilor.

F. Toate acestea, arată B.A. Afonin, nu pot să nu îngrijoreze URSS, mai ales că în Uniunea Sovietică, în 1989, ritmurile de dezvoltare sunt practic la jumătate față de sarcinile de plan, inflația depășește 10%, s-au limitat exporturile etc.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 24-26.

181

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOȘTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PRAGA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE REFERITOARE LA O NOUĂ DEMONSTRAȚIE CIVICĂ CARE CERE REFORMAREA SISTEMULUI SOCIAL-POLITIC

24 noiembrie 1989, Praga, ora 23.00

Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului

În după-amiaza zilei de 24 noiembrie, în Piața Václav din Praga a avut loc cea mai mare demonstrație din seria de acțiuni revendicative începute la 17 noiembrie a.c. Atât Piața Václav, cât și străzile din jur au fost arhipline, estimându-se o participare de circa patru sute de mii de persoane.

De data aceasta, în rândul participanților au predominat muncitorii din întreprinderile industriale din Praga și din împrejurimi. Din tribuna improvizată în balconul Editurii Melantrich, au vorbit Alexander Dubček, membri ai așa-numitului „Forum Civic" și ai

comitetului de grevă al studenților. S-au scandat numeroase lozinci împotriva Secretarului General al partidului, Miloš Jakeš, cerându-se democrație, alegeri libere, înlăturarea guvernului unui singur partid, dialog deschis în întreaga societate. Televiziunea a transmis, de mai multe ori, secvențe din timpul demonstrației, lăsând să se audă în direct lozincile: „Trăiască Dubček" și „Adevărul va învinge".

În vitrinele unor magazine și instituții publice a fost prezentată, la televizoare special instalate, o casetă video în care se prezentau programul de acțiune al Forumului Civic și secvențe din timpul intervenției organelor de ordine împotriva demonstrației studențești la 17 noiembrie a.c.

Menționăm că, în cadrul prezentării situației din Praga și din celelalte orașe în care au loc demonstrații, redactorii mijloacelor de informare recurg tot mai puțin la comentarii proprii și redau direct părerile organelor și organizațiilor de partid, de sindicat, tineret, femei, precum și ale cetățenilor care muncesc în diverse sectoare de activitate. Se acordă o atenție sporită și poziției celorlalte partide politice, membre ale Frontului Național.

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 300-301.

182

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOȘTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PRAGA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND PLENARA EXTRAORDINARĂ A CC-PCCS

24 noiembrie 1989, Praga, ora 23.30

Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului

Din discuția avută cu Josef Láska, adjunct al șefului Secției de politică internațională a CC al PCC, vă informăm:

1. Plenara extraordinară a CC al PCC a început în dimineața zilei de 24 noiembrie, într-o atmosferă de tensiune. Locul ținerii plenarei

a fost menținut secret – sediul Școlii Politice Superioare a CC al PCC – dar, cu toate acestea, înaintea începerii lucrărilor, în fața clădirii s-au adunat câteva zeci de persoane care au scandat diferite lozinci.

2. În cursul dimineții, tovarășul Miloš Jakeš, Secretar General al CC al PCCS, a prezentat raportul Prezidiului Comitetului Central cu privire la situația actuală din țară. Au luat cuvântul șase vorbitori care, între altele, au cerut efectuarea unor schimbări radicale în conducerea de partid, așa cum s-a cerut și la Plenara Comitetului Orășenesc de Partid din Praga, ținută în seara zilei de 23 noiembrie.

3. După părerea lui J. Láska, plenara va trebui să stabilească un program clar de acțiune pentru depășirea rapidă a crizei. Sarcina este extrem de dificilă, deoarece grupările de opoziție s-au dovedit mult mai bine organizate decât se cunoștea și au reușit să profite de tăcerea conducerii de partid în primele două zile care au urmat după demonstrația din 17 noiembrie a.c. Cea mai gravă situație este cu studenții, dar și cu elevii, care sunt îndemnați să participe la greve chiar de către profesori.

4. Activiștii CC al PCCS și cadrele de partid din Praga au fost în numeroase întreprinderi din Praga, însă, cu unele mici excepții, nu au avut posibilitatea să stabilească un dialog cu colectivele de oameni ai muncii. Practic, în multe întreprinderi din Praga muncitorii și-au formulat o serie de cerințe, iar dacă acestea nu sunt acceptate anticipat refuză dialogul deschis, despre care vorbesc atât de mult grupările de opoziție.

5. Situația este mai bună în celelalte regiuni ale țării, însă și acolo au început demonstrații, la care au o contribuție directă artiștii și studenții din Praga.

În prezent, principala sarcină o constituie preîntâmpinarea participării în masă a muncitorilor la greva generală convocată de studenți pentru data de 27 noiembrie. Pentru aceasta va fi însă necesară adoptarea unui program de acțiune clar și mobilizator la actuala plenară. În mod obligatoriu programul trebuie să țină seama de realitățile din societate, deoarece situația actuală dovedește că multe lucruri nu s-au cunoscut sau nu a existat dorința de a le cunoaște.

La Plenară s-au înscris la cuvânt 70 de persoane, fapt pentru care este greu de presupus că lucrările vor dura o singură zi.

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 302-303.

183

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BERLIN, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA EVOLUŢIA CRIZEI SOCIAL-POLITICE DIN RD GERMANĂ ŞI PROBLEMA REUNIFICĂRII GERMANIEI

25 noiembrie 1989, Berlin, ora 08.30

În legătură cu aspectele actuale ale situaţiei din RD Germană, informăm următoarele:

1. Au loc, în continuare, demonstraţii de proporţii în Capitală şi în oraşele de provincie, în care se cer în mod deosebit eliminarea rolului conducător al PSUG şi alegeri libere. Numeroşi participanţi, care au luat cuvântul la ultima demonstraţie din oraşul Leipzig, au cerut reunificarea Germaniei. Mulţimea a scandat versul din Imnul naţional al RDG: „Germania – patrie unică" (de la mijlocul anilor '60, acest text nu se mai utilizează, intonându-se numai muzica).

2. Pe baza programului de acţiune, Biroul Politic al CC al PSUG a propus miercuri, 22 noiembrie, ca partidele din guvernul de coaliţie, împreună cu toate celelalte forţe politice din ţară, inclusiv Biserica, să se întâlnească la o „masă rotundă" pentru a discuta despre noua lege electorală şi reforma Constituţiei.

Egon Krenz a precizat într-un interviu că este vorba de o lege electorală care „să asigure alegeri libere, generale, democratice şi secrete", controlate public în toate stadiile desfăşurării acestora.

În privinţa modificării Constituţiei, se pune problema în special a eliminării articolului 1, privind rolul conducător al PSUG. Egon Krenz a confirmat că Biroul Politic este de acord cu această modificare, întrucât „modul în care un partid acţionează pentru dezvoltarea societăţii nu se proclamă prin legi şi declaraţii", ci trebuie să rezulte din felul cum îşi desfăşoară politica. Organizarea „mesei rotunde" şi renunţarea la fixarea constituţională a rolului conducător al PSUG sunt interpretate, în Corpul Diplomatic de la Berlin, ca indicii clare ale unei viitoare evoluţii politice similară cu aceea din Polonia.

3. În vederea protejării fondului de marfă de pe piaţa RDG faţă de traficanţi şi speculanţi, guvernul RDG a hotărât ca mărfurile

subvenţionate (îmbrăcăminte, anumite produse industriale, alimente) vor putea fi cumpărate numai de cetăţenii RDG sau cetăţenii străini care au domiciliul în RDG (diplomaţi, ziarişti, cooperanţi etc).

A fost întărit controlul vamal. Străinii aflaţi în tranzit spre Berlin (vest) nu au voie să-şi întrerupă călătoria pe teritoriul RDG. Această măsură este îndreptată, în primul rând, împotriva cetăţenilor polonezi, care se deplasează la sfârşit de săptămână cu sutele de mii în Berlin (vest) şi fac comerţ „la negru", uneori cu mărfuri ieftine din RDG.

4. Situaţia PSUG este din ce în ce mai precară. Numărul ieşirilor din partid este foarte ridicat. Egon Krenz a confirmat această tendinţă, fără să precizeze numărul ieşirilor, care în Corpul Diplomatic este estimat la câteva sute de mii. Pericolul unei divizări a partidului este real. Klaus Willerding[153], membru supleant al Biroului Politic şi Secretar cu probleme internaţionale, mi-a spus că în prezent „baza decide, şi nu Biroul Politic, principalele probleme". Poziţia lui Egon Krenz este slabă şi o schimbare a lui nu mai este exclusă. Un indiciu în acest sens îl constituie şi hotărârea lui Mitterrand de a face vizita în RDG în perioada 20-21 decembrie, deci după Congresul Extraordinar al PSUG. Cancelarul Kohl a decis chiar să-şi amâne vizita, tocmai pentru luna ianuarie 1990.

Procesul de separare a activităţii de partid de cea de stat şi din economie, precum şi a puterilor în stat este în avans. Creşte tot mai mult influenţa partidelor necomuniste, îndeosebi a liberalilor şi creştin-democraţilor, care au lideri foarte activi: M. Gerlach şi L. de Maizière.

5. Comisia Centrală de Control a PSUG a hotărât excluderea din partid a lui Günter Mittag, fost membru al Biroului Politic şi Secretar al CC al PSUG. Cazul lui Erich Honecker nu a putut fi încheiat, întrucât starea sănătăţii sale nu-i permite o prezentare în faţa comisiei. Procuratura a înaintat, între timp, zeci de dosare Comisiei speciale a Camerei Populare, care se ocupă de cazurile de „abuz de putere şi corupţie".

Televiziunea şi presa au prezentat ieri şi astăzi, pe larg, orăşelul din Wandlitz, în care au locuit până acum membrii şi membrii supleanţi

---

[153] *Dr Hans-Joachim „Jochen" Willerding* (1952-), om politic german; membru al Camerei Populare (1982-11 nov. 1989) şi şef al grupului Tineretului Liber German (Freie Deutsche Jugend-FDJ) din cadrul acesteia; la 8 nov. 1989 ales membru al CC şi supleant al BP şi Secretar al CC-PSUG, iar la 9 dec. 1989 în Prezidiul noului Partid al Socialismului Democratic; după reunificarea Germaniei (3 oct. 1990), a ieşit din viaţa politică.

ai Biroului Politic, cu reflectarea tuturor privilegiilor (magazine speciale cu mărfuri pe valută, piscine etc.).

Egon Krenz s-a mutat, între timp, într-o casă modestă din Berlin. Practic, niciun membru din conducerea de partid sau din guvern nu mai locuiește în Wandlitz, care urmează să fie redat populației.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 3, f. 83-85.

184

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOȘTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PRAGA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND SCHIMBĂRILE DE CADRE DIN PCCS ȘI MĂSURILE LUATE PENTRU DEPĂȘIREA CRIZEI ȘI STABILIZAREA SITUAȚIEI INTERNE

26 noiembrie 1989, Praga, ora 11.30

Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
Direcția I Relații

Schimbările de cadre, la fel ca și hotărârea Plenarei CC al PCC din 24 noiembrie a.c., nu au fost de natură să diminueze profunda criză politică și socială din Cehoslovacia. Dimpotrivă, au generat o și mai puternică radicalizare a societății și intensificarea procesului de diferențiere în cadrul PCC, demonstrând că organele de conducere ale partidului au fost rupte de realități și nu au ținut seama de numeroasele informații, sesizări și propuneri făcute de organizațiile inferioare de partid. Succesiunea extrem de rapidă a evenimentelor este similară cu cea din RDG, demonstrând că singura cale de depășire a actualei crize o constituie instaurarea pluralismului politic, ca modalitate de depășire a polarizării sociale și restabilirii echilibrului în societate.

1. Din partea grupărilor participante la marile demonstrații din întreaga țară, criticile față de Plenară au fost aspre, întrucât nici hotărârea, nici schimbările de cadre nu au corespuns cerințelor formulate de studenți, de „Forumul Civic" și de participanții la demonstrație.

A fost însă surprinzătoare poziția organizațiilor de partid din marea majoritate a țării, care consideră că, prin componența lor, noile organe de conducere ale partidului nu pot scoate societatea cehoslovacă din actuala criză.

Astfel, la ședința activului de partid din Praga, la care au participat circa 3 000 de membri, s-a adoptat o rezoluție menită să readucă partidul în fruntea actualelor procese din țară. Între altele, activul, la care a fost prezent și noul Secretar General al CC [Karel Urbánek[154]], a adoptat următoarele:

Eliberarea imediată din funcție a lui Miroslav Štepán și Miroslav Zavadil, membri ai Prezidiului CC al PCCS (M. Štepán împreună cu membrii Prezidiului și ai Secretariatului Comitetului Orășenesc din Praga au cerut deja eliberarea din funcții).

Convocarea unei noi Plenare a Comitetului Central, pentru completarea organelor de conducere ale partidului cu reprezentanți ai muncitorilor, țăranilor cooperatori, intelectualității și tineretului.

Ținerea cât mai urgentă a unui Congres extraordinar al partidului, cu alegerea directă a delegaților de către organizațiile de bază. Mulți vorbitori au subliniat că actualul Comitet Central nu are capacitatea necesară pentru a contribui la depășirea crizei. S-a arătat, de asemenea, că partidul nu își poate menține rolul conducător în societate prin măsuri administrative și prin prevederea acestuia în Constituție, ci prim munca și prestigiul pe care îl au comuniștii înșiși.

Rezoluții privind demisia altor membri ai organelor de partid recent alese au fost formulate și de alte organizații de partid. Astfel, Comitetul de partid de la Uzinele Poldi Kladno și-a exprimat sprijinul pentru noul Secretar General al partidului, cerând demisia imediată a lui Josef Lenárt, Josef Haman[155], Miroslav Štepán și Miroslav Zavadil din Prezidiul CC al PCCS, convocarea urgentă a unei noi Plenare, pentru completarea organelor de conducere ale partidului cu muncitori.

2. Pentru depășirea actualei crize grave, guvernul federal a prezentat, la 25 noiembrie, propuneri proprii, demonstrând prin caracterul acestora că la Plenara CC al PCC au fost disensiuni profunde. Între altele s-a propus:

[154] *Karel Urbánek* (1941-), om politic cehoslovac (ceh); Secretar General al CC-PCCS (24 nov.-20 dec. 1989).

[155] *Josef Haman* (1933-), om politic cehoslovac (ceh); Secretar al CC-PCCS (1982).

Frontul Național să propună urgent Președintelui Republicii completarea guvernului cu reprezentanți ai celorlalte partide politice și cu persoane care nu sunt membre de partid.

Să se numească reprezentanți pentru a purta discuții imediate cu studenții aflați în grevă.

Suspendarea imediată a comandanților organelor de ordine care au intervenit împotriva demonstrației studenților din 17 noiembrie.

Prezentarea grabnică, pentru discuții publice, a proiectelor de legi privind dreptul de asociere, dreptul de adunare, dreptul de petiție, legea privind tineretul, legea privind învățământul superior.

3. La cererea Comitetului cehoslovac pentru drepturile omului și colaborare umanitară, precum și a guvernului federal, Președintele RSCS a grațiat deținuții politici și a dispus încetarea urmăririi penale a celor acuzați de instigare împotriva orânduirii sociale.

4. Pe fondul actualei crize politice și de neîncredere în conducerea de partid, la 25 noiembrie a avut loc la Praga cea mai mare demonstrație de până acum, cu participarea a 500 000–600 000 persoane. Televiziunea și radioul au transmis în direct desfășurarea demonstrației și cuvântul vorbitorilor: Alexander Dubček, Václav Havel, reprezentanți ai colectivelor de muncitori care se pronunță pentru greva din 27 noiembrie.

Între altele, s-a cerut:

– scoaterea rolului conducător al PCCS din Constituție, guvern de coaliție și organizarea de alegeri libere;

– anularea aprecierii privind necesitatea intervenției din 1968 și a *Documentului privind evoluția crizei din partid și societate*, adoptat în 1968;

– reabilitarea tuturor persoanelor afectate de intervenția din 1968;

– retragerea trupelor sovietice.

O manifestație de amploare a avut loc și la Bratislava, cu participarea a circa 70 000 de persoane. Demonstrații de mai mică amploare au avut loc și în alte orașe.

5. Procesul de radicalizare a societății, extinderea și aprofundarea crizei atestă necesitatea efectuării de noi schimbări de cadre în partid și guvern, precum și a organizării Congresului extraordinar. Acesta ar fi singurul în măsură să restabilească încrederea în PCC.

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 307-310.

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND VIZITA NOULUI PREMIER POLONEZ ÎN URSS

26 noiembrie 1989, Moscova, ora 14.30

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

În legătură cu vizita oficială a lui T. Mazowiecki în URSS, pe baza informațiilor pe care le avem până în prezent, inclusiv de la conferința de presă a Premierului polonez, din 25 noiembrie a.c., menționăm următoarele:

1. T. Mazowiecki a apreciat că vizita sa are un caracter „neobișnuit", pentru el și pentru gazde, având în vedere specificul guvernului polonez. Totodată, a apreciat că, în convorbirile pe care le-a avut cu M. Gorbaciov și N. Rîjkov[156], s-a ajuns la o înțelegere reciprocă, la un limbaj comun. A subliniat că Polonia va respecta obligațiile pe care și le-a asumat în cadrul Tratatului de la Varșovia și că actualul guvern polonez dorește să întărească și să dezvolte relațiile polono-sovietice, pe bază neconjuncturală. T. Mazowiecki a arătat că întâlnirile și convorbirile avute s-au caracterizat prin spirit de lucra, sinceritate și bunăvoință reciprocă.

El a menționat că M. Gorbaciov a manifestat multă înțelegere față de nevoile Poloniei.

2. În convorbiri au fost abordate, în principal, câteva grupe mari de probleme: ansamblul raporturilor bilaterale și poziția celor două țări față de „evoluțiile" din Europa; aspectele referitoare la „petele albe" din istoria relațiilor bilaterale, pe problemele legate de polonezii care trăiesc în URSS; colaborarea economică în prezent și în perspectivă.

M. Gorbaciov a arătat că dezvoltarea raporturilor de bună vecinătate cu Polonia reprezintă „una din liniile strategice permanente ale politicii externe sovietice". A apreciat că un impuls puternic în

[156] *Nikolai Ivanovici Rijkov* (1929-), om politic sovietic. Membru al CC (1981-1991), Secretar al CC (1982-1985) și membru al BP al CC-PCUS (1985-1990). Președinte al Consiliului de Miniștri (27 sept. 1985-14 ian. 1991).

dezvoltarea raporturilor bilaterale l-a dat consonanța dintre „restructurarea" din URSS și „înnoirea" din Polonia. A fost de părere că, deși situațiile din cele două țări au caracter specific, sunt însă multe probleme asemănătoare, atât în domeniul social-economic, cât și în sfera social-politică. Concepțiile de soluționare a acestor probleme diferă.

T. Mazowiecki a reliefat influența „binefăcătoare" a politicii de restructurare din URSS asupra situației internaționale, a exprimat dorința părții poloneze de a dezvolta colaborarea economică cu URSS, de a perfecționa mecanismul acestei colaborări și de a spori eficiența ei. A apreciat că „incidentele" antisovietice din Polonia au caracter provocator și contravin intereselor Poloniei. De asemenea, a apreciat că la baza alianței dintre Polonia și URSS trebuie să se afle interesele lor de stat și nu cele ideologice, că această alianță va putea avea o bază și mai puternică atunci când raporturile dintre popoarele celor două țări vor fi mai apropiate, când între ele va fi o prietenie adevărată.

În legătură cu Europa, de ambele părți s-a apreciat că inviolabilitatea granițelor este cea mai importantă condiție a menținerii stabilității pe continent.

B. Referindu-se la istoria raporturilor bilaterale, T. Mazowiecki a arătat că Polonia nu uită cele câteva sute de mii de soldați sovietici care au căzut pe pământul polonez, dar că în această istorie „sunt pagini grele și dureroase": Pactul Ribbentrop-Molotov, deportările și represiunile la care au fost supuși polonezii, crima de la Katin (care rămâne o rană nevindecată pentru polonezi), limitarea suveranității Poloniei în anii de după război. El a menționat că aceste pagini grele din istoria raporturilor bilaterale trebuie să fie închise definitiv, întrucât cele două părți sunt interesate nu numai în alianța dintre țări, ci și în realizarea unei „concilieri adevărate" între popoarele celor două țări.

Reprezentanții sovietici au insistat asupra faptului că, în prezent, raporturile bilaterale au devenit mai bune, mai curate, mai sănătoase decât oricând în trecut, că un mare merit în acest sens l-au avut W. Jaruzelski, PMUP, alte forțe politice din Polonia, inclusiv reprezentanți ai Bisericii, cu aprecieri realiste.

C. Partea poloneză a ridicat în convorbiri problema polonezilor care trăiesc în URSS, insistând pentru deschiderea de noi școli cu predare în limba polonă, deschiderea de centre culturale în URSS pentru polonezi, trimiterea din Polonia de profesori și preoți catolici.

La 25 noiembrie a.c., T. Mazowiecki s-a întâlnit, la Ambasada RP Polone din Moscova, cu reprezentanți ai cetățenilor de origine polonеză care trăiesc în URSS. Se remarcă faptul că, în urmă cu câteva zile, W. Jaruzelski a primit, la Varșovia, pe reprezentanți ai cetățenilor de origine poloneză care trăiesc în URSS.

D. În legătură cu colaborarea economică, T. Mazowiecki a insistat să se majoreze livrările în Polonia de combustibil și materii prime. La conferința de presă, el a menționat că: nu ne-am propus ca în două zile să se găsească soluții la aceste cereri. Ele vor fi examinate în continuare.

3. Caracterul neobișniuit al vizitei lui T. Mazowiecki rezultă și din alte acțiuni pe care le are în program: întâlnire cu reprezentanți sovietici care s-au aflat în opoziție (Acad. A. Saharov și alții, însă rămâne de văzut cine va mai participa), vizită la Katin și vizită la Leningrad.

4. În legătură cu vizita lui T. Mazowiecki la Moscova, vom reveni cu comentarii din cadrul Corpului Diplomatic.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 43-45.

186

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOȘTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PRAGA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND EVOLUȚIA RAPIDĂ A EVENIMENTELOR DIN CEHOSLOVACIA, LIPSA DE UNITATE ȘI DECIZIE A CONDUCERII PARTIDULUI COMUNIST

26 noiembrie 1989, Praga, ora 22.30

Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
Direcția I Relații

În Cehoslovacia continuă succesiunea rapidă a evenimentelor, în cadrul cărora conducerea de partid și de stat încearcă să găsească soluții de compromis pentru depășirea gravei crize politice și sociale în care societatea cehoslovacă se află de peste o săptămână. Inițiativa aparține însă în continuare Forumului Civic, studenților și artiștilor

aflați în grevă de la 18 noiembrie. Până în prezent, poziția organelor de conducere ale partidului atestă lipsa de unitate. Iar acest lucru se reflectă și în organele inferioare și în organizațiile de bază.

1. În încercarea de a reduce amploarea și consecințele grevei generale din 27 noiembrie a.c., o delegație a Prezidiului CC al Frontului Național și a guvernului federal, condusă de președintele guvernului, Ladislav Adamec, s-a întâlnit azi cu delegația Forumului Civic, condusă de dramaturgul Václav Havel.

În cadrul discuției, L. Adamec a arătat că guvernul este dispus să poarte un dialog deschis și constructiv cu reprezentanții Forumului Civic și ai studențimii, pentru a găsi soluții de ieșire din grava situație actuală. A promis că, până la *finele* săptămânii viitoare, guvernul va prezenta proiectele de lege privind dreptul la asociere, *dreptul* de a organiza adunări libere și dreptul de petiție.

Referindu-se la faptul că greva generală din 27 noiembrie este o realitate care nu mai poate fi schimbată, L. Adamec a solicitat ca aceasta să aibă un caracter de manifestație și nu de confruntare.

V. Havel a solicitat eliberarea tuturor deținuților politici; constituirea unei comisii parlamentare, care să includă studenți și reprezentanți ai Forumului Civic, pentru anchetarea evenimentelor din 17 noiembrie, libertatea presei și accesul membrilor Forumului Civic și ai altor grupări la mijloacele de stat de informare în masă.

2. *Tot în cursul acestei zile,* reprezentanți ai CC al PCC s-au întâlnit, de asemenea, cu reprezentanți ai Clubului „Renașterea" *(Obroda),* care a fost constituit în februarie a.c. de reprezentanți politici aflați în organele de conducere ale țării în anul 1968. Principala problemă abordată a constituit-o reaprecierea intervenției militare din 1968, reabilitarea persoanelor care au trebuit să părăsească partidul în 1968 și necesitatea inițierii dialogului cu diversele grupări intitulate „inițiative civice".

3. Printr-o situație gravă trec și alte partide și organizații: Prezidiul și Secretariatul Partidului Popular Cehoslovac și-au dat demisia. La Uniunea Ziariștilor a fost aleasă o nouă conducere, președintele CC al Consiliului Central al Sindicatelor și-a dat demisia.

4. Televiziunea cehoslovacă a transmis în direct noua manifestație *populară* organizată de Forumul Civic pe platoul Letná din Praga, la care au vorbit președintele guvernului federal, L. Adamec, Václav Havel, Alexander Dubček, reprezentanți ai muncitorilor (Poldi Kladno,

minele de cărbune Most), unii deținuți politici eliberați în baza amnistiei din 25 noiembrie, un reprezentant al „micii coaliții" din Ungaria. Au participat peste 500 000 persoane.

Cuvântul lui L. Adamec a fost primit la început favorabil, dar a fost huiduit când a solicitat ca greva din 27 noiembrie să dureze numai câteva minute în loc de două ore.

A. Dubček a subliniat, între altele, că Cehoslovacia a trăit 20 de ani umilită, din cauza politicii duse de G. Husák și M. Jakeš, *care au dus o politică nepopulară,* a acuzat organele de conducere ale țării pentru faptul că nu au creat condiții pentru reaprecierea anului 1968, menționând: „Polonia și Ungaria au făcut acest lucru și au cerut scuze poporului cehoslovac. *Cât timp mai are de așteptat poporul cehoslovac,* cât timp vor mai aștepta RDG, Bulgaria și, în primul rând, URSS. Reaprecierea trebuie făcută și de CC al PCC, iar acesta ar fi unul din primii pași pentru a putea avea credibilitate în societate". A cerut ca din CC al PCC, din cele 3 guverne și din Adunarea Federală să se retragă toți cei care au fost și sunt o frână în calea procesului de renaștere.

Vorbitorul din partea Comitetului coordonator al grevei studenților a cerut să se exercite presiuni pentru a se retrage din viața politică și publică toți care s-au compromis și să se scoată din programele de studiu documentul „Învățăminte din evoluția crizei din partid și societate". Cea mai semnificativă pentru gravitatea actualei situații și pentru amploarea crizei politice a fost declarația reprezentantului unității motorizate a Miliției din Praga, care a afirmat că iresponsabilitatea reprezentanților conducerii politice a statului i-a pus în situația să se ridice împotriva propriului popor. Întrucât cei doi delegați ai unității de miliție au spus că îi așteaptă pedeapsa disciplinară pentru declarații, reprezentantul Comitetului de grevă al Uzinelor ČKD a subliniat că muncitorii le vor asigura inviolabilitatea.

5. Manifestații de mare amploare au avut loc în toate marile orașe cehoslovace, unde se creează, totodată, forumuri civice.

În după-amiaza acestei zile, a început o nouă Plenară extraordinară a CC al PCC. Până în prezent, nu se cunosc niciun fel de date, însă Plenara are ca obiectiv noi schimbări de cadre, analiza actualei situații și convocarea unui congres extraordinar al partidului.

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 311-314.

187

TELEGRAMĂA LUI VASILE PUNGAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA SOFIA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND PUNEREA BAZELOR PARTIDULUI UNIUNEA POPULARĂ AGRARIANĂ

27 noiembrie 1989, Sofia, ora 19.00

La şedinţa recentă a Consiliului de conducere al Uniunii Populare Agrariene din Bulgaria, s-a hotărât ea această uniune să se transforme într-un partid politic independent.

Se are în vedere ca el să devină „nu numai partener, dar şi oponent" al PCB şi să-şi asume răspunderea pentru realizarea „restructurării" în Bulgaria. În acest scop, urmează să se modifice programul şi statutul Uniunii şi să fie supus aprobării Congresului acesteia, prevăzut a avea loc în a doua jumătate a lunii decembrie a.c. În rândul membrilor Uniunii se afirmă că activitatea conducătorului Uniunii – Petăr Tancev[157] – a fost necorespunzătoare. El a stat în umbra lui Todor Jivkov şi trebuie schimbat. Organizaţia nu a avut o poziţie şi o atitudine politică de-sine-stătătoare, ceea ce a diminuat rolul acesteia în viaţa politico-socială a ţării.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 236.

188

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOŞTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA PRAGA, REFERITOARE LA DESFĂŞURAREA ŞI HOTĂRÂRILE CELEI DE-A II-A PLENARE EXTRAORDINARE A CC-PCCS DIN 26 NOIEMBRIE

27 noiembrie 1989, Praga, ora 22.30

Tovarăşului Constantin Olteanu, Secretar al CC al PCR,
Tovarăşului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
Direcţia I Relaţii

[157] *Petăr Tancev Jelev* (1920-1992), jurist şi om politic bulgar; Secretar (preşedinte) al UPAB (27 dec. 1974-2 dec. 1989). Ministru al Justiţiei (1962-1966), vicepreşedinte (1966-1971) şi Prim-vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri (1971-1974); Prim-adjunct al Preşedintelui Consiliului de Stat (29 dec. 1974-14 dec. 1989).

Referitor la Plenara extraordinară a CC al PCC, din 26 noiembrie a.c., şi la unele aspecte ale situaţiei interne *din Cehoslovacia, vă transmitem următoarele elemente, rezultate din comunicarea făcută* şefilor misiunilor diplomatice din ţările socialiste *de Michal Štefaňák, şeful Secţiei de politică internaţională a CC al PCCS:*

A doua Plenară extraordinară a CC al PCCS a fost foarte necesară, deoarece atmosfera şi situaţia complexă au demonstrat că la Plenara din 24 noiembrie s-a procedat în mod inconsecvent în ceea ce priveşte schimbările de cadre. *Această inconsecvenţă a făcut ca partidul să piardă ore foarte preţioase, numai pentru faptul că la Plenara anterioară* nu s-a ţinut seama de propunerile şi recomandările primite din partea organizaţiilor de bază şi nici de atmosfera reală din societate.

1. *Tovarăşii Josef Lenárt, Miroslav Štepán, Miroslav Zavadil, Josef Haman şi Vladimir Hermann au cerut singuri să fie eliberaţi din funcţiile de membri, respectiv membri supleanţi, ai Prezidiului CC al PCC.*

În funcţia de membri ai Prezidiului au fost aleşi, prin vot secret, un număr mai mare de membri decât al celor eliberaţi, îmbunătăţindu-se şi structura socială, aşa cum s-a cerut de către organizaţiile de bază ale partidului.

În Prezidiul CC au fost aleşi: Břetislav Benda, om de ştiinţă; Hana Kozesnikova, muncitoare; Antonín Mladý, muncitor; Vasil Mohorita, preşedintele CC al Uniunii Socialiste a Tineretului; Valeria Petrincova, muncitoare; Ondřej Šaling, care la Plenara anterioară a fost ales ca membru supleant al Prezidiului; Miroslav Válek, poet, fost ministru al Culturii în RS Slovacă.

Vasil Mohorita a fost ales şi în funcţia de Secretar al CC al PCCS şi va răspunde de munca ideologică, învăţământ şi cultură. Ondřej Šaling a fost ales ca Secretar cu probleme internaţionale.

2. Plenara a hotărât convocarea unui Congres extraordinar al partidului, pentru data de 26 ianuarie 1990.

Delegaţii la Congres vor fi aleşi la conferinţele regionale ale partidului, aşa cum prevede statutul, şi nu direct de către organizaţiile de bază. *Ordinea de zi a Congresului va avea trei puncte:*

A. Aprecierea situaţiei actuale şi sarcinile PCCS până la Congresul al XVIII-lea, care ar urma să aibă loc la data stabilită anterior, 10-14 mai 1990.

B. Adoptarea programului de acţiune al partidului, pentru accelerarea restructurării, dezvoltarea democraţiei şi a socialismului.

C. Alegerea Comitetului Central al PCCS și a Comisiei Centrale de Control și Revizie.

3. *În cadrul Plenarei,* Karel Urbánek, Secretar General al CC al PCCS, a informat că, în baza hotărârii Plenarei anterioare a CC și a hotărârii guvernului federal, a început dialogul PCCS cu celelalte partide politice, cu „Clubul pentru restructurarea socialistă – Renașterea" și cu reprezentanții Forumului Civic.

La întâlnirea cu clubul „Renașterea", delegația CC al PCC a fost condusă de Miroslav Zajíc, membru al Prezidiului, Secretar al CC al PCCS. Din partea Clubului „Renașterea", delegația a fost condusă de Čestmír Císař, fost Secretar cu probleme ideologice al CC al PCCS în anul 1968.

Întrucât a fost prima întâlnire de acest gen, discuțiile au avut mai mult un caracter de sondaj și s-a convenit continuarea dialogului pe următoarele grupe de probleme:

– sistemul politic, noua Constituție, discuții la nivelul întregii societăți, organizarea de alegeri libere;

– legea presei, legea privind dreptul de asociere și legea privind dreptul de a organiza adunări;

– reaprecierea anului 1968.

Sunt posibile și discuții pe probleme economice, deoarece Clubul are program economie și se situează pe platforma socialismului.

Discuția cu reprezentanții Forumului Civic a început inițial, pe linia guvernului, la 21 noiembrie. Aceasta a fost o inițiativă personală a președintelui guvernului federal, L. Adamec. Întâlnirea din 26 noiembrie a avut loc pe linia Prezidiului CC al Frontului Național, iar delegația acestuia a fost condusă tot de președintele guvernului. Discuțiile vor continua la 28 noiembrie și, în multe privințe, vor fi influențate și de greva generală din 27 noiembrie.

La Plenara CC al PCCS au fost discuții foarte aprinse cu privire la dialogul cu Forumul Civic. *În cele din urmă,* s-a convenit ca dialogul să fie continuat în funcție de realități și de domeniile abordate.

În privința cererilor formulate de studenți, s-a convenit ca acestea să fie satisfăcute în concordanță cu legislația în vigoare.

4. *La 28 noiembrie, la Praga, va avea loc o ședință la care vor participa secretarii organizațiilor de bază ale partidului din întreaga țară. Ședința va adopta tezele programatice ale partidului, iar desfășurarea acesteia va fi transmisă în direct la televiziune.*

5. Situația actuală din societate este mult complicată de televiziune. Forumul Civic a câștigat teren în cadrul emisiunilor, iar lucrătorii Televiziunii le difuzează declarațiile fără a mai ține seama de părerea Directorului General. Va trebui ca președintele guvernului să intervină, deoarece organizația de partid de la Televiziune este practic dizolvată. La Radio, situația este mai bună.

6. Referitor la propunerea *lui* K. Urbánek în raportul la Plenară, ca să fie înlocuiți din funcție ministrul federal de Interne și ministrul de Interne și al Mediului înconjurător din RS Cehă, în cadrul Plenarei au *apărut* discuții aprinse. După ce s-a explicat de către cei doi miniștri că nu au dat ordin pentru intervenția neadecvată împotriva studenților la 17 noiembrie, au luat cuvântul Miloš Jakeš și Miroslav Štepán care au prezentat unele precizări. Ca urmare, în hotărârea Plenarei nu s-a mai inclus demiterea celor doi miniștri.

7. S-a aprobat ca, într-un timp cât mai scurt, să se creeze guverne de coaliție atât la nivelul federal, cât și în cele două republici.

8. S-a hotărât ca, pe viitor, membrii Prezidiului CC al PCCS să nu mai aibă funcții în guvern sau în Adunarea Federală. În ceea ce privește funcția de președinte, demisia lui Gustáv Husák a fost cerută la ședința secretarilor organizațiilor de bază din Praga și la dialogul dintre Prezidiul CC al Frontului Național și Forumul Civic.

Plenara CC al PCC a subliniat că funcția de Președinte al Republicii trebuie discutată în Adunarea Federală. Totodată, a împuternicit Prezidiul CC al PCC să propună și să facă orice schimbări de cadre, exceptând Președintele Republicii, președintele Adunării Federale și președintele guvernului.

În ceea ce privește evoluția situației din țară, a apreciat că aceasta va depinde mult de amploarea grevei generale de azi. *A subliniat că, din datele de care dispune CC al PCCS, rezultă că la Praga și Bratislava la grevă va fi o participare de aproape 100%.*

PCCS are în prezent o situație extrem de grea și prima sarcină care se impune este *separarea* studenților de Forumul Civic. *Pentru aceasta,* s-a hotărât ca lucrători ai Secției de politică internațională și ai MAE să meargă în rândul studenților, iar membrii CC al PCC și activiștii CC să meargă în întreprinderi.

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 317-321.

189

TELEGRAMĂ A LUI ION TEŞU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA VARŞOVIA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND ANALIZA ACTIVITĂŢII FOSTULUI GUVERN ÎN CADRUL COMISIEI DESEMNATE DE SEIM

28 noiembrie 1989, Varşovia, ora 08.00

Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului, DR I

După cum aţi fost informat, actualul Seim al RPP a ales o comisie extraordinară care să analizeze activitatea fostului guvern condus de M. Rakowski.

Audiat de comisia extraodinară, M. Rakowski, în declaraţia făcută cu acest prilej, a respins acuzaţiile ce i se aduc, arătând următoarele:

– teza privind irosirea ultimilor 45 de ani din istoria Poloniei este falsă şi constituie o ofensă la adresa întregii generaţii de polonezi;

– televiziunea să permită foştilor membri ai guvernului Rakowski să prezinte, pe larg şi fără manipulaţii, situaţia în care a activat guvernul respectiv, având în vedere că aceeaşi televiziune, de multă vreme, prezintă activitatea fostului guvern ca necorespunzătoare;

– guvernul Rakowski a moştenit o datorie externă, lipsa de progres în negocierile cu FMI şi Banca Mondială, regresul în construcţia de locuinţe, lipsa forţei de muncă în unele centre industriale;

– actualul guvern continuă, de fapt, programul început de guvernul Rakowski şi, ca şi cel anterior, afirmă că ieşirea din criză necesită, cel puţin câţiva ani, sacrificii;

– guvernul Rakowski a făcut o cotitură în sistemul economic polonez, astfel că actualul guvern continuă ceea ce a fost început;

– ritmul schimbărilor trebuie să fie în continuare moderat, actualul guvern a anunţat un tempo ridicat;

– Rakowski consideră că a făcut o greşeală politică fiind de acord, în ultimele zile ale activităţii guvernului său, cu începerea procesului de transformare a economiei alimentare în economie de piaţă;

– de asemenea, Rakowski este de părere că este imoral ca unul din partenerii de la „Masa rotundă" (PMUP) să fie tras la răspundere,

atâta vreme cât acolo au fost stabilite principiile continuării politicii economice;

– este o lipsă de înţelepciune politică imputaţia făcută guvernului Rakowski că a dus economia „la catastrofă". Aceasta loveşte, ricoşând, în guvernul Mazowiecki, deoarece, de când a început activitatea guvernul actual, situaţia economică s-a înrăutăţit serios.

Vă vom informa în continuare cu aspectele ce vor apărea în acest caz, prin care reprezentanţii „Solidarităţii" din Senat şi Seim urmăresc compromiterea lui M. Rakowski şi a formaţiei sale din fostul guvern.

AMAE, fond *Telegrame. Varşovia/1989*, vol. 4, f. 18-19.

190

TELEGRAMĂ A AMBASADEI ROMÂNE LA VIENA CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND CUVÂNTAREA CANCELARULUI HELMUTH KOHL LA CONGRESUL AL XXVIII-LEA AL PARTIDULUI POPULIST AUSTRIAC DESPRE VIITORUL EUROPEI

28 noiembrie 1989, Viena, ora 08.30

Tovarăşului director Dumitru Aninoiu[158],

Cu privire la desfăşurarea celui de-al XXVIII-lea Congres al Partidului Populist Austriac, vă informăm că, la invitaţia conducerii acestui partid, cancelarul Helmuth Kohl a făcut o expunere cu privire la viitorul politic al continentului, intitulată *Tabloul viitor al Europei*. Principalele idei, reieşite din expunerea respectivă, au fost următoarele:

Evenimentele înregistrate în cursul anului 1989, apreciate ca o aşa-zisă încoronare a unui proces ce ar fi fost declanşat o dată cu venirea la conducerea Partidului Comunist Sovietic a lui Mihail Gorbaciov, ar constitui motive de optimism întemeiat. Orientarea spre o aşa-zisă democraţie pluralistă a unor ţări est-europene, precum Ungaria şi Polonia, evenimentele mai recente din RDG şi Cehoslovacia, şansele considerabile ca, la începutul anului 1990, Europa să beneficieze de

[158] *Dumitru Aninoiu* (1930-), diplomat român; ambasador la Viena (1970-1977), Paris (1982-1985); director al Direcţiei Cultură şi Presă (1978-1982);

un acord de reducere a trupelor și armelor convenționale, constituie, în opinia Cancelarului vest-german, elemente ce ar prefigura sfârșitul divizării Europei, al Războiului Rece, dispariția așa-numitei „Cortine de fier". Ca urmare, crede H. Kohl, pericolul unui război distrugător, al cărui spectru amenințător a terorizat Europa și lumea întreagă în ultimele patru decenii, ar înceta să mai fie elementul central al vieții politice europene.

Kohl s-a hazardat în a decreta așa-zisul „eșec istoric" al „socialismului real", al comunismului, atât ca practică, dar și ca ideologie. În context, Cancelarul vest-german a făcut o serie de aprecieri denigratoare la adresa realităților din estul Europei, invocând cu deosebire pretinse încălcări ale drepturilor omului, ale libertăților de opinie, așa-zisa ineficientă a sistemului economic.

S-a afirmat că țările vest-europene, statele industrializate, ar trebui să speculeze la maximum aceste momente extrem de favorabile, forțele politice reprezentante ale așa-zisei „democrații pluraliste și ale economiei de piață" trebuind să-și asume sarcina creării viitoarei Europe unite, fără frontiere naționale, economice sau culturale. Din această perspectivă, sprijinirea așa-ziselor procese reformatoare din Europa de Est ar constitui, chipurile, o datorie morală a țărilor occidentale față de aceste popoare. Factorul dinamizator care a accelerat considerabil „procesul reformator" în Europa de Est ar fi, după opinia lui H. Kohl, URSS și noua politică inaugurată de M. Gorbaciov. În context, H. Kohl a subliniat că RFG are datoria de a-l susține și ajuta pe Gorbaciov să realizeze procesul său de reforme, drept recunoștință pentru deschiderea realizată în viața politică europeană.

Așa-zisa revenire la economia de piață, proces considerat ca irevocabil și, în timp, exhaustiv, ar fi un proces normal, ireversibil, și el ar anula, cu „argumentele evidenței practice", teza marxist-leninistă cu privire la necesitatea obiectivă a trecerii societății umane de la capitalism la socialism și apoi la comunism. Kohl a elogiat Polonia și Ungaria pentru rolul lor „special" în declanșarea evenimentelor politice din RDG și acum din Cehoslovacia, și a subliniat în context angajamentul RFG de a sprijini material, politic și moral aceste țări. Procesul de integrare economică din vestul Europei, ce are ca obiectiv crearea în 1992 a unei așa-numite „piețe interne unice", ar prefigura viitoarea „Casă europeană unită", ceea ce va însemna în

fapt realizarea „Europei Unite", lichidarea luptei ideologice și a granițelor de orice fel.

Evoluția din RDG interesează în cel mai înalt grad RFG. Evenimentele din această țară au surprins și pe vest-germani prin amploarea și rapiditatea desfășurării. De aceea, guvernul RFG, partidele politice ar fi preocupate, în etapa imediat următoare, de adaptarea la această evoluție, până ieri imprevizibilă. RFG nu ar dori, după declarațiile cancelarului federal, să influențeze, chipurile, cu nimic decizia RDG, a poporului est-german.

Cancelarul RFG este conștient că problema germană nu se poate rezolva decât în contextul problemelor europene, și nu separat. Eventuala reunificare a Germaniei nu va conduce, în niciun caz, a subliniat Kohl, la crearea unei noi superputeri. RFG nu ar intenționa să devină o mare putere, ci numai să-și regăsească propria-i identitate. Ungaria – care, prin deschiderea granței cu Austria pentru fugarii est-germani, a creat premisa transformărilor din RDG (a folosit termenul de prăbușire) – va ocupa un loc privilegiat în politica RFG. Dimensiunile sprijinului RFG pentru RDG, dar și pentru Ungaria ca și Polonia, ar fi condiționate de amploarea „transformărilor" din aceste țări (așa-zisele alegeri libere, partide independente, libertate de expresie, economie de piață). Austria aparține civilizației occidentale și, de aceea, intrarea acestei țări în Piața Comună ar fi un fapt legitim, pe care RFG nu va întârzia să-l susțină în cadrul organismelor comunitare competente.

Partidul Populist ar fi îndeajuns de matur încât să-și poată asuma responsabilitatea preluării inițiativei politice în Austria. În general, a afirmat Kohl, în încheiere, creștin-democrația ar constitui, în deceniile următoare, forța politică „cea mai autorizată" să asigure înfăptuirea deziderateleor așa-numitei „Case europene unite". La mai puțin de trei zile de la această expunere, Cancelarul Kohl anunță luni, 27.11. a.c., un proiect în trei etape de reunificare a Germaniei.

Proiectul respectiv, ce urmează a fi supus spre examinare imediat Parlamentului vest-german (Bundestag), prevede următoarele etape ale procesului de reunificare a Germaniei:

A. Organizarea de alegeri generale în RDG și consultarea largă a populației est-germane cu privire la reunificare.

B. Crearea unei comisii intergermane, pe domenii ale vieții politice, sociale și economice, care să analizeze și să propună forme intermediare de integrare.

C. Reunificarea propriu-zisă.

Deşi a subliniat că acest proiect, în trei etape, de reunificare are în vedere o lungă perioadă de timp pentru punerea sa în aplicare, Kohl nu a putut să facă să treacă neobservată, totuşi, graba cu care guvernul vest-german anunţă acest proiect. Primele comentarii fac, firesc, o legătură cu apropiata întâlnire Gorbaciov-Bush şi reţin încercarea RFG de a propune, înaintea acesteia, soluţia sa proprie.

(Ss) MARIAN RADU

AMAE, fond *Telegrame. Viena/1989*, vol. 4, f. 75-78.

191

TELEGRAMĂ A LUI DUMITRU POPA, AMBASADOREXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BELGRAD, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND COMUNICATUL PREZIDIULUI CC-UCI ASUPRA PARTICIPĂRII DELEGAŢIEI IUGOSLAVE LA CEL DE-AL XIV-LEA CONGRES AL PCR

28 noiembrie 1989, Belgrad, ora 09.40

Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,

Toate mijloacele iugoslave de informare în masă de la Belgrad publică un comunicat al Prezidiului CC al UCI, în legătură cu participarea delegaţiei Uniunii Comuniştilor din Iugoslavia la cel de-al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român, în care se spune:

„În legătură cu unele întrebări, observaţii critice şi nedumeriri venite din partea unor organe ale UCI şi mijloace de informare, arătăm ca Prezidiul CC al UCI a transmis Congresului al XIV-lea un mesaj în care sunt prezentate, pe scurt, dar clar şi deschis, poziţiile principiale ale UCI privind momentul actual al raporturilor din mişcarea muncitorească internaţională şi s-a subliniat că este inevitabil procesul edificării unei noi imagini a lumii". Se arată că socialismul contemporan trebuie să se transforme fundamental.

Sunt reluate pasajele din mesajul adresat Congresului privind necesitatea reformelor şi aprecierea pozitivă a evoluţiilor din unele ţări socialiste; se arată, de asemenea, că UCI a optat pentru ample reforme

politice şi economice. Este apoi prezentată acea parte din mesaj care se referă la minorităţile naţionale. Se subliniază că toate aceste aspecte au fost prezentate şi de delegaţia UCI, în convorbirile pe care le-a avut la Bucureşti cu prilejul participării la Congres; de asemenea, se arată „că la Bucureşti a fost exprimată nemulţumirea părţii iugoslave faţă de interzicerea intrării în România a unui ziarist de la Taniug" şi „au fost prezentate o serie de probleme care afectează derularea raporturilor bilaterale şi a colaborării, amintind în acest fel de anumite atitudini inacceptabile şi practici nedemocratice". În comunicat se arată că M[arko] Lolić [membru al Prezidiului CC-UCI], conducătorul delegaţiei iugoslave la Congres, s-a reîntors la Belgrad după două zile.

În continuare, se arată: „în legătură cu prezenţa reprezentanţilor UCI la Congresul PCR, trebuie subliniat că între UCI şi PCR există deosebiri esenţiale de păreri cu privire la procesele actuale din lumea socialistă, reforme, democratizarea societăţii, rolul partidului, realizarea drepturilor şi libertăţilor omului şi altele, dar, cu toate acestea, este necesar să se dezvolte şi să se dimensioneze realist colaborarea dintre cei doi vecini, pe baza principiilor egalităţii în drepturi, bunei vecinătăţi şi interesului reciproc, prin dialog deschis şi critic". Apoi se arată că o delegaţie a PCR, la nivel obişnuit, a fost invitată să participe la Congresul al XIV-lea extraordinar al UCI şi se resping interpretările inexacte şi ipotezele din unele mijloace de informare în masă.

AMAE, fond *Telegrame. Belgrad/1989*, vol. 5, f. 42-43.

192

TELEGRAMĂ A LUI DUMITRU POPA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BELGRAD, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND CONVORBIREA AVUTĂ LA CC-UCI REFERITOARE LA COMUNICATUL PREZIDIULUI CC-UCI ASUPRA PARTICIPĂRII DELEGAŢIEI IUGOSLAVE LA CEL DE-AL XIV-LEA CONGRES AL PCR

28 noiembrie 1989, Belgrad, ora 15.50

Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,

În urma publicării Comunicatului prezidiului CC al UCI, privind participarea unei delegaţii de nivel a Uniunii Comuniştilor din Iugoslavia la Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român, la 28 noiembrie

1989 am avut o convorbire cu Aleksandar Sekulović, conducătorul sectorului pentru probleme internaționale al CC al UCI (ține locul secretarului executiv al prezidiului CC al UCI).

Am exprimat profunda nemulțumire și surprindere față de apariția unui asemenea Comunicat, care este în contradicție cu cele declarate de conducătorul delegației iugoslave care a participat la Congres și cu spiritul relațiilor de colaborare și prietenie existente între PCR și UCI, ceea ce poate aduce serioase prejudicii raporturilor dintre cele două partide și state. Am subliniat că este vorba de neînțelegerea politicii Partidului Comunist Român și de o interpretare surprinzătoare a unor probleme despre care, până mai recent, cele două partide aveau poziții similare sau apropiate. Am reiterat că Partidul Comunist Român se pronunță pentru relații de colaborare cu UCI, bazate pe respectarea deplină a independenței, neamestecului în treburile interne și egalității în drepturi și pentru un dialog corect care să respecte dreptul fiecărui partid la propria părere și poziție, fără etichetări sau acuzații.

Am exprimat speranța că acest caz este izolat, nu este inspirat de forțe care doresc deteriorarea relațiilor româno-iugoslave și că se vor analiza din nou neînțelegerile pe care partea iugoslavă le manifestă; am subliniat aceasta tocmai în dorința ca raporturile dintre PCR și UCI să cunoască o evoluție normală, corectă și consacrată exclusiv binelui colaborării dintre cele două partide și țări.

Aleksandar Sekulović mi-a spus: „Vă înțeleg bine poziția. Trebuie însă să vă spun că suntem supuși unor puternice presiuni din unele organe ale UCI și opinia publică, pe lângă faptul că mi se cere să explicăm nivelul prezenței noastre la București, există și cereri – chiar cu tendință negativă de escaladare – care privesc direct viitorul relațiilor noastre cu Partidul Comunist Român. Prin *Comunicatul* pe care l-am publicat, am avut în vedere să temperăm situația din opinia publică, dar nu suntem convinși că am reușit. Avem informații certe că revista «NIN» urmează să publice un material privind relațiile dintre UCI și PCR, la care eu mă pregătesc să răspund în numele Secției internaționale a CC al UCI. Suntem conștienți de faptul că situația apărută poate avea consecințe asupra evoluției viitoare a relațiilor noastre. Vom încerca să facem ceea ce este posibil pentru a aduce lucrurile pe un făgaș normal, deși, repet, presiunea asupra noastră este mare și însăși situația noastră politică internă grea ridică obstacole în această direcție".

În încheierea convorbirii, am exprimat convingerea că vor fi întreprinse măsurile cele mai energice pentru împiedicarea apariției altor materiale de presă cu caracter negativ și destructiv sau a unor acțiuni incorecte la adresa României, Partidului Comunist Român, a conducerii partidului și statului nostru, a relațiilor bilaterale în ansamblu.

AMAE, fond *Telegrame. Belgrad/1989*, vol. 5, f. 44-45.

193

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOȘTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PRAGA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE REFERITOARE LA CONVORBIRILE AVUTE ÎNTRE DELEGAȚIA FRONTULUI NAȚIONAL ȘI GUVERNULUI CU REPREZENTANȚII FORUMULUI CIVIC

28 noiembrie 1989, Praga, ora 17.00

Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
Direcția I Relații

Referitor la convorbirile dintre delegația Prezidiului CC al Frontului Național și guvernului federal, condusă de președintele guvernului, L. Adamec, *cu* reprezentanții Forumului Civic, *la 28 noiembrie a.c., vă informăm:*

În dorința de a rezolva actuala situație din țară, delegația Frontului Național și a guvernului federal a adoptat o poziție constructivă, cu toate că faza inițială a convorbirilor a avut loc într-o atmosferă de tensiune, generată de cerințele Forumului Civic, care a considerat greva generală din 27 noiembrie ca fiind de fapt un referendum național.

În baza convorbirilor, L. Adamec a propus următoarele:

A. Până la 3 decembrie, va propune Președintelui Republicii să numească un nou guvern. Guvernul respectiv va avea în componența sa reprezentanți ai PCC, ai celorlalte partide politice și specialiști fără de partid. În ansamblul său, noul guvern va fi format din specialiști.

B. Guvernul federal va propune Adunării Federale să elaboreze noi legi, conform dreptului de inițiativă legislativă a guvernului și anume:

– Modificarea a trei articole ale Constituției:
– Scoaterea articolului privind rolul conducător al PCC în societate.
– Renunțarea la prevederea privind caracterul închis al Frontului Național și rolul conducător al PCC în cadrul acestuia.
– Scoaterea articolului privind educarea în spiritul marxism-leninismului și înlocuirea acestuia cu formularea: educarea în concordanță cu cunoștințele științifice și principiile umanitare și umaniste.

L. Adamec a promis, de asemenea, că va cere Consiliului Popular al orașului Praga să ofere spațiile necesare pentru activitățile Forumului Civic. Cereri pentru acordarea de spații au fost formulate de reprezentanții Forumului Civic și în alte orașe.

Menționăm că Miloš Jakeš a prezentat Președintelui Republicii demisia sa din funcția de șef al Consiliului Apărării, iar Alois Indra a prezentat demisia din funcția de președinte al Adunării Federale lui Karel Urbánek, Secretar General al CC al PCC, președintele Frontului Național.

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 323-324.

194

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND COMENTARIILE DIN MEDIA SOVIETICĂ ȘI CORPUL DIPLOMATIC DIN CAPITALA URSS ASUPRA ULTIMELOR EVOLUȚII POLITICE DIN RS CEHOSLOVACĂ

28 noiembrie 1989, Moscova, ora 17.30

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

1. Televiziunea sovietică și alte mijloace de informare în masă din URSS au relatat, pe larg, despre recentele Plenare ale CC al Partidului Comunist din Cehoslovacia și despre demonstrațiile din această țară.

În relatările respective s-au folosit, în principal, aprecieri care se fac în Cehoslovacia, însă au fost și sunt și comentarii proprii. În comentariile

proprii ale diverșilor corespondenți sovietici, inclusiv în materiale apărute în ziarul „Pravda", s-a dorit să se reliefeze, între altele, că:

A. Încordarea în RS Cehoslovacă a început să crească de multă vreme, cauza constituind-o „stagnarea care înăbușă societatea". Procesul de democratizare, „despre care s-a vorbit mult în ultimii ani", practic nu a avansat.

B. După Plenara CC al PC din Cehoslovacia, din decembrie 1987, partidul a avut posibilitatea să devină realmente avangarda „înnoirii" societății. Aceste posibilități nu au fost însă folosite. Procesul de democratizare, care începuse, a fost restrâns treptat, reforma economică a bătut pasul pe loc, s-a acordat prioritate „formelor rigide" de conducere.

C. Schimbările din țările socialiste vecine „nu au fost avute în vedere". Tot ceea ce s-a întâmplat în aceste țări a fost apreciat în Cehoslovacia ca însemnând „o îngropare a socialismului". Conducerea cehoslovacă „nu s-a hotărât să recurgă la transformări profunde".

D. Schimbările care au început în Cehoslovacia și care au avut loc în alte țări socialiste, deși au fiecare specificul lor, „sunt în consonanță" cu restructurarea din URSS.

E. Și după ultima Plenară extraordinară a CC al PC din Cehoslovacia, situația în țară continuă să fie „complexă, instabilă, evoluția ei este furtunoasă, mulți oameni – inclusiv comuniști – nu sunt satisfăcuți de noua conducere a partidului". Se apreciază că „autoritatea partidului" este încă în scădere în Cehoslovacia.

2. Referindu-se la comentariile de la Televiziunea sovietică, diplomații din RDG și din Polonia remarcă următoarele aspecte:

a) M. Gorbaciov l-a felicitat pe Karel Urbánek, noul Secretar General al CC al PC din Cehoslovacia, la 27 noiembrie a.c., după cea de-a doua Plenară a CC al PC din Cehoslovacia. Pe P. Mladenov, noul Secretar General al CC al PCB, l-a felicitat imediat după alegere, urându-i succes în activitate. În telegrama adresată lui K. Urbánek, se adresează urări de succese comuniștilor cehoslovaci.

b) Comentatorii sovietici au făcut referiri frecvente la „ideile reformatoare" pe care L. Adamec, președintele guvernului cehoslovac, „a încercat să le imprime" în activitatea conducerii de partid și de stat din Cehoslovacia.

3. K. Mittenzwei, consilier la Ambasada RDG, era de părere că partea sovietică „a stimulat" schimbările care au avut loc într-o serie de țări socialiste, el considerând că aceste schimbări „sunt în sprijinul"

politicii de restructurare promovate în URSS. Este însă foarte probabil, a adăugat diplomatul din RDG, ca partea sovietică să fie tot mai îngrijorată de evoluția rapidă și amploarea unor schimbări, inclusiv de cele care au loc în RDG. Totodată, a menționat K. Mittenzwei, aceste schimbări și frământări vor avea și o influență negativă asupra colaborării economice cu URSS. Multe țări socialiste, dar mai ales RDG și Polonia, vor insista ca URSS să le majoreze livrările de materii prime și vor fi obligate, ca urmare a situației nou create, să reducă unele livrări de bunuri industriale de consum în URSS, acum când Uniunea Sovietică resimte serios nevoia unor astfel de bunuri de consum pe piața internă.

4. P. Paciorkowski, consilier la Ambasada Poloniei, consideră că situația din RDG se va stabiliza mult mai rapid decât cea din Cehoslovacia. După părerea sa, actuala conducere a CC al PC din Cehoslovacia „este o conducere de tranziție".

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 59-61.

195

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND APROPIATA ÎNTÂLNIRE LA ÎNALT NIVEL ÎNTRE PREȘEDINȚII GEORGE BUSH ȘI MIHAIL S. GORBACIOV

28 noiembrie 1989, Washington, ora 21.00

Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășei, Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarășului Ilie Șimon, director-DR V

În legătură cu apropiata întâlnire la nivel înalt sovieto-americană din Malta, informăm următoarele:

1. În cercurile politice din Washington se apreciază că Președintele G. Bush și-a schimbat „strategia sa inițială" cu privire la obiectul convorbirilor cu Președintele M. Gorbaciov din Malta, în sensul că „este dispus să discute problematica reducerii armamentelor și forțelor militare convenționale, precum și a armelor strategice". Purtătorul de cuvânt al Casei Albe a spus că „cei doi Președinți vor discuta despre

dezarmare și structura forței militare", Președintele G. Bush având „dorința de a avea convorbiri și nu de a încheia înțelegeri", în această privință. El a reiterat că G. Bush „nu va negocia anumite acorduri privind dezarmarea", precizând că în „cadrul convorbirilor, Președintele american va ridica unele probleme legate de dezarmarea convențională, care implică reduceri de forțe militare, armamente și cheltuieli bugetare. În acest context, el a menționat că „G. Bush și colaboratorii săi apropiați au în vedere o serie largă de opțiuni (variante) militare în ceea ce privește nivelul diverselor forțe militare și al reducerilor bugetare", Președintele american urmărind „să aibă capacitatea de a discuta orice opțiune pe care Președintele M. Gorbaciov ar putea să o prezinte".

2. O serie de oficiali consideră că la întâlnirea M. Gorbaciov–G. Bush se va discuta asupra „efectelor pe care schimbările rapide din Europa Răsăriteană le pot avea în direcția accelerării negocierilor și unor posibile reduceri, mai mari față de cele avansate la Viena, în ceea ce privește forțele militare convenționale", în această privință, se relifează că există „o mișcare de lărgire a negocierilor de la Viena privind forțele convenționale", menționându-se că „orice reducere a forțelor sovietice care se află în fața NATO" va conduce, „în mod logic, la schimbări în ceea ce privește poziția militară a NATO".

3. Oficiali ai Administrației americane au precizat, în legătură cu „marea probabilitate ca Președintele G. Bush să opteze pentru noi reduceri de forțe militare cu prilejul convorbirilor cu M. Gorbaciov", că „nu se va încheia nici o înțelegere în această privință, fără a exista o aprobare NATO".

4. Secretarul pentru Apărare, R. Cheney[159], a spus, după convorbirea care a avut-o cu G. Bush, înaintea plecării sale pentru a participa la reuniunea de la Bruxelles a miniștrilor Apărării din țările NATO, că „eroziunea" rapidă a amenințării militare sovietice în Europa „face posibil ca Vestul să considere reduceri mai mari ale forțelor convenționale decât cele care sunt în prezent în curs de negociere la Viena". El a arătat că „nu va fi deloc surprins dacă cei doi Președinți vor discuta asupra unor reduceri mai substanțiale ale forțelor convenționale".

5. Reprezentanți ai Casei Albe au subliniat că Președintele G. Bush intenționează să acorde o atenție deosebită situației din America

[159] Richard „Dick" Bruce Cheney (1941-), om politic american (republican). Secretar al Apărării (21 mart. 1989-20 ian. 1993); vicepreședinte al SUA (2001-2009).

Centrală, în cadrul convorbirilor cu M. Gorbaciov. În această direcție, purtătorul de cuvânt, M. Fitzwater[160], a spus: „I se va spune lui M. Gorbaciov că introducerea de arme de tip sol-aer în conflictul din El Salvador constituie o escaladare periculoasă a conflictului, contrar asigurărilor anterioare sovietice" și că G. Bush va „solicita ca URSS să întreprindă măsuri pentru a asigura ca aliații săi să înceteze livrările de armament". În această privință, se accentuează faptul că printre armele recuperate, în urma prăbușirii, în aceste zile, a două avioane pe teritoriul El Salvador, au fost identificate rachete de producție sovietică SA-7. În acest context, M. Fitzwater a arătat că „în ciuda promisiunilor URSS de a folosi influența sa pentru restabilirea păcii în America Latină, este clar că regimul sandinist din Nicaragua și aliații săi marxiști continuă să destabilizeze situația".

6. Purtătorul de cuvânt al Casei Albe a confirmat, că în cadrul întâlnirii lui M. Gorbaciov cu G. Bush, vor fi abordate probleme legate de evoluția situației din Europa Răsăriteană, precum și probleme economice bilaterale, în special evoluția reformelor economice sovietice și sprijinul pe care SUA să-l acorde în această privință.

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 4, f. 22-24.

196

TELEGRAMĂ A LUI ION TEȘU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VARȘOVIA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND COMENTARII ALE PRESEI POLONEZE ASUPRA APRECIERII SECRETARULUI GENERAL AL PCR DESPRE ANULAREA PACTULUI RIBBENTROP-MOLOTOV

29 noiembrie 1989, Varșovia, ora 08.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
Tovarășului Lucian Petrescu, director-DR I

Gazeta „Wyborcza" din 27.11.1989, referindu-se la o serie de aspecte legate de desfășurarea Congresului al XIV-lea al PCR, a spus

[160] Max Marlin Fitzwater (1942-), scriitor și ziarist american; Secretar pentru Presă (1 febr.1985 – 20 ian. 1993)

următoarele referitor la paragraful din raportul tovarășului secretar general, Nicolae Ceaușescu, privind Pactul Ribbentrop-Molotov: „Ceva vâlvă a creat doar chemarea lui Ceaușescu la anularea tuturor tratatelor încheiate cu al Treilea Reich și la eliminarea totală a consecințelor celui de-al Doilea Război Mondial. Corespondenții occidentali au văzut în această formulare propunerea de schimbări teritoriale. S-a amintit că una din consecințele Pactului Ribbentrop-Molotov a fost ocuparea, în anul 1940, de către Uniunea Sovietică a unei părți a teritoriului românesc: a Basarabiei și Bucovinei de Nord. Din teritoriile alipite a fost creată Republica Moldovenească. Problema a devenit zgomotoasă".

Poziția părții sovietice a fost prezentată de comentatorul Agenției TASS, Iuri Gavrilov. După cum a afirmat mass-media occidentală, „au interpretat în mod neadecvat" cuvintele conducătorului român. „Niciun om politic responsabil nu poate pune la îndoială granițele europene postbelice" – a declarat Gavrilov.

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia/1989*, vol. 4, f. 21.

197

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOȘTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PRAGA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND REZULTATUL CONVORBIRILOR ÎNTRE DELEGAȚIA FRONTULUI NAȚIONAL ȘI GUVERNULUI CU REPREZENTANȚII FORUMULUI CIVIC

29 noiembrie 1989, Praga, ora 09.00

Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
Direcția I Relații

Referitor la convorbirile din 28 noiembrie dintre delegația comună a Prezidiului CC al Frontului Național și a guvernului federal cu reprezentanții Forumului Civic, vă informăm următoarele:

Pe lângă elementele transmise în telegrama noastră nr. 052 093[161], reprezentanții Forumului Civic au mai formulat următoarele cerințe:

1. Noul guvern de coaliție, care va fi format până la 3 decembrie a.c. să anunțe cât mai curând posibil principiile declarației-program, iar din acestea să rezulte în mod clar că guvernul este pregătit să creeze condițiile juridice pentru:

– asigurarea organizării alegerilor libere;

– asigurarea libertății de asociere și adunare și a libertății cuvântului și a presei;

– desființarea controlului de stat asupra cultelor;

– modificarea legii privind serviciul militar;

– desființarea miliției populare (unități armate ale PCC, organizate în întreprinderi și instituții) și examinarea problemei referitoare la prezența în continuare a organizațiilor partidelor politice la toate locurile de muncă.

Dacă Forumul Civic nu va fi mulțumit de prevederile *Declarației-program* și de modul de înfăptuire a acesteia, la finele anului va cere Premierului să își prezinte demisia.

2. La 29 noiembrie, Forumul Civic va cere Președintelui Republicii să își prezinte demisia.

3. Delegația Forumului Civic a propus președintelui guvernului să prezinte Adunării Federale un proiect de lege constituțională prin care să fie eliberați din funcții toți deputații care și-au încălcat jurământul de deputat (cei din Adunarea Federală, Consiliul Național Ceh, Consiliul Național Slovac și consiliile populare).

4. Guvernul să condamne imediat intrarea trupelor unor state ale Tratatului de la Varșovia în RSCS în anul 1968, iar Adunarea Federală să adreseze Parlamentelor URSS, RDG și RPB cererea de a declara intervenția armată în Cehoslovacia ca încălcare a dreptului internațional și a însuși Tratatului de la Varșovia, deoarece a fost făcută fără cunoștința și acordul organelor supreme cehoslovace.

5. Menționăm că situația internă continuă să fie deosebit de gravă, iar conducerea PCC nu a reușit încă să aibă un rol adecvat în orientarea cursului evenimentelor.

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 325-326.

[161] Vezi doc. nr. 193.

198

TELEGRAMĂ A LUI DUMITRU POPA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BELGRAD, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND PREGĂTIRILE PENTRU ORGANIZAREA CONGRESULUI AL XIV-LEA EXTRAORDINAR AL UNIUNII COMUNIȘTILOR DIN IUGOSLAVIA ȘI ADÂNCIREA CONTRADICȚIILOR ÎN PARTID ȘI ȚARĂ

29 noiembrie 1989, Belgrad, ora 09.25

Tovarășului Lucian Petrescu, director-DR I

Cu mai puțin de două luni înaintea Congresului al XIV-lea extraordinar al Uniunii Comuniștilor din Iugoslavia, comitetul pentru pregătirea viitorului forum al comuniștilor a realizat proiectul de document privind transformarea partidului și proiectul de raport. După această acțiune, care urmează unei perioade de câteva luni de dezbatere a documentelor menționate în organizațiile de bază ale partidului, perioadă în care diferențele de păreri s-au aprofundat, se poate aprecia că rămâne Congresului sarcina să încerce să găsească răspunsuri multora dintre problemele privind viitorul UCI. Aceasta, deoarece partidul reprezintă, la o scară, mai redusă decât statul, aceeași Iugoslavie divizată pe baze teritorial-naționale, aflată de foarte mult timp în căutarea unor soluții pentru criza care afectează atât de profund și grav țara și UCI.

Proiectul de reformare a partidului și sistemului politic propus de UCI reprezintă un compromis, care ar trebui să modereze consecințele gravelor divergențe existente pe plan iugoslav, să evite sciziunea partidului și să permită acestuia să rămână pe poziția pe care o are în prezent în cadrul societății. Reacțiile din cadrul dezbaterilor în partid și în comitetul pregătitor al congresului sunt departe de a fi considerate satisfăcătoare. Autorii proiectelor de documente sunt acuzați că nu sunt pregătiți pentru o transformare veritabilă a UCI și a sistemului politic, „nefiind capabili de o ruptură definitivă cu moștenirea cominternistă".

Alte reproșuri – și mai radicale – estimează că propunerile de reforme politice nu țin pasul cu reformele economice, comuniștii mai vechi, tradiționaliștii, sunt conștienți că proiectele de documente

reprezintă compromisul rezultat din puternicele diviziuni interne. Cercurile ştiinţifice observă că noul proiect de socialism, oferit de comuniştii iugoslavi, aduce pe plan economic mai mult cu capitalismul reformat iar pe plan politic cu democraţia parlamentară burgheză, renunţându-se la aşa-zisul „socialism administrativ", la „bolşevism" şi la „erorile marxism-leninismului".

Faţă de toate aceste observaţii, care readuc practic documentele în faza de elaborare (Aleksandar Sekulović, conducătorul Secţiei internaţionale a CC al UCI, aprecia că „ele au căzut definitiv la examenul dezbaterilor în partid"), se pune problema dacă până la Congres ele mai pot fi refăcute. Rămân probleme fundamentale – de exemplu, pluralismul politic – în legătură cu care confuzia s-a amplificat. Tot Aleksandar Sekulovici aprecia: „trebuie să se înţeleagă că pluralismul şi sistemul cu mai multe partide sunt deja o realitate în Iugoslavia. Noi avem în Slovenia şi Croaţia organizaţii politice care acţionează de pe platforme contrare UCI, se poate spune antisocialiste, dacă avem în vedere unele grupări din Slovenia, dar mai ales cea din cadrul revistei «Mladina» putem vorbi şi de organizaţii cu caracter făţiş neofascist. De aceea, UCI, care a întârziat enorm în elaborarea unor poziţii clare privind pluralismul politic, se confruntă cu mari dificultăţi pe acest plan, plătind în primul rând tribut conservatorismului pe care l-a manifestat de teama de a se confrunta cu alte organizaţii politice. A venit timpul să stabilim regulile jocului în această problemă, să vedem până unde putem permite acţiunea altor forţe. Poate, în legătură cu această problemă, un rol important ar trebui să revină şi celor ce vor elabora noua Constituţie a Iugoslaviei".

Se poate aprecia că problemele cu care se confruntă comuniştii iugoslavi, în perspectiva apropiatului Congres, sunt deosebit de dificile. Conferinţele UC din Kosovo, Voivodina şi armată, precum şi Congresul UC din Macedonia au confirmat ceea ce era clar de la început – în legătură cu o serie întreagă de probleme –, că în partid nu există unitate.

Documentele conferinţelor şi congresului menţionat evidenţiază divergenţe esenţiale şi lipsa unor abordări clare privind reformarea societăţii iugoslave, a partidului, sistemului politic. În loc să se meargă spre unitatea partidului, fricţiunile dintre naţiuni se amplifică, pe scena politică iugoslavă făcându-şi loc, tot mai pronunţat, organizaţii naţionale ale UCI cu evident caracter naţionalist.

În această situaţie considerăm că următoarele congrese – cele din Bosnia şi Herţegovina, Croaţia, Serbia şi Slovenia – vor amplifica divergenţele existente şi vor evidenţia platformele lor naţionaliste, ceea ce nu exclude posibilitatea unei scindări în UCI. Există un minim de speranţă că, până la Congres, Plenarele CC al UCI vor încerca o ultimă forţare a refacerii unităţii în partid, deşi pesimismul este cel care domină în prezent activitatea comuniştilor iugoslavi.

AMAE, fond *Telegrame. Belgrad/1989*, vol. 5, f. 49-51.

199

TELEGRAMĂ A LUI DUMITRU POPA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BELGRAD, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND MANIFESTĂRILE ANTISOCIALISTE DIN RS CEHOSLOVACĂ ŞI AMPLIFICAREA LOR PRIN ACŢIUNI DESTABILIZATOARE ALE MINORITĂŢII UNGARE SUSŢINUTE DE FORŢE DIN UNGARIA ŞI OCCIDENT

29 noiembrie 1989, Belgrad, ora 16.25

Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,

Din informaţiile pe care le deţinem, în urma unei convorbiri dintre ataşaţii militari ai României şi Cehoslovaciei la Belgrad, rezultă că în manifestările antisocialiste din RSCS sunt implicate forţe ale minorităţii ungare din această ţară, în principal intelectuali şi studenţi.

În cadrul manifestaţiilor, ungurii au cerut, cu sprijinul financiar şi propagandistic al Budapestei şi Occidentului constituirea unei provincii autonome maghiare în RSCS. Ataşatul militar cehoslovac a arătat că acţiunile antisocialiste din Cehoslovacia sunt susţinute şi de unele ţări socialiste, acestea nefiind însă România, RDG sau Bulgaria.

Din aceeaşi sursă rezultă că, în cadrul manifestaţiilor, s-au observat şi referiri la România, pe fondul problemei minorităţilor. Ataşatul militar cehoslovac a afirmat că Ungaria va iniţia şi provoca demonstraţii ale minorităţii maghiare din România, care să atragă şi alte minorităţi, precum şi alte forţe.

În încheiere, atașatul militar cehoslovac a apreciat că situația din țara sa este foarte grea și, în acest sens, a menționat faptul că postul de televiziune Praga a fost ocupat de opoziție, ceea ce l-a determinat pe Secretarul General Urbánek să se adreseze națiunii doar prin radio.

Sugerăm ca această telegramă să nu fie difuzată la MApN.

AMAE, fond *Telegrame. Belgrad/1989*, vol. 5, f. 52.

200

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND COMENTARII ALE DPLOMAȚILOR POLONEZI REFERITOARE LA CARACTERUL ȘI REZULTATELE VIZITEI PREMIERULUI T. MAZOWIECKI

29 noiembrie 1989, Moscova, ora 17.45

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I,

În legătură cu recenta vizită oficială efectuată la Moscova de T. Mazowiecki, președintele Consiliului de Miniștri al RP Polone, în completarea celor transmise anterior[162], vă informăm asupra următoarelor aprecieri făcute, în convorbiri, de diplomați polonezi:

1. Caracterul „netradițional" al vizitei a decurs nu numai din faptul că T. Mazowiecki, care, așa cum el a declarat, își păstrează „coloritul Solidarității" și conduce guvernul unei țări membre a Tratatului de la Varșovia, dar și din programul întâlnirilor și conținutul convorbirilor pe care le-a avut.

a) A fost primit de M. Gorbaciov, a avut convorbiri, în plen și numai în doi, cu N. Rîjkov, s-a întâlnit, la ambasadă, cu cetățeni polonezi care trăiesc în URSS și cu cetățeni sovietici de origine poloneză. A avut, de asemenea, la ambasadă, o întâlnire cu A. Saharov și cu alți

[162] Vezi doc. nr. 185.

oameni de știință și cultură din URSS, care în perioadele anterioare au fost deportați, a efectuat o vizită specială la Katin.

b) Până în prezent, la întâlnirile șefilor de guverne din cele două țări se abordau, aproape în exclusivitate, aspecte ale colaborării economice. De această dată, președintele Consiliului de Miniștri din RPP a ridicat și o seamă de aspecte politice, pe care predecesorii săi se temeau să le abordeze, îndeosebi legate de „petele albe" din istoria raporturilor bilaterale.

2. Vizita nu s-a încheiat cu rezultate deosebite; în afara Convenției de colaborare în domeniul mediului înconjurător, nu s-au concretizat definitiv alte înțelegeri.

a) T. Mazowiecki a declarat, la Ambasada Poloniei, că el și-a atins scopurile politice pe care le-a urmărit: să cunoască conducerea PCUS și a guvernului sovietic și să demonstreze că le poate fi „partener" de discuții, să evidențieze că raporturile polono-sovietice nu depind numai de relațiile dintre PCUS și PMUP. A adăugat că, din convorbirile pe care le-a avut cu M. Gorbaciov și N. Rîjkov, a înțeles că aceștia l-au primit „ca pe un partener cu care doresc să colaboreze".

b) Pe problemele concrete discutate (economice, culturale, științifice, petele albe) s-au făcut „unele progrese", însă ele urmează să fie examinate în continuare la nivelul ministerelor de resort.

3. În domeniul colaborării economice, se examinează trecerea, în perspectivă, la decontarea în devize convertibile a schimburilor reciproce de mărfuri și folosirea prețurilor pieței mondiale. Partea polonă nu este interesată în trecerea bruscă la decontări în devize convertibile. Ea dorește ca acest lucru să se realizeze treptat, până în 1993.

Se examinează și posibilitatea trecerii la un nou mecanism al colaborării economice, în sensul ca numai o parte din livrările reciproce să fie „garantate" de stat (materiile prime în principal). Celelalte mărfuri să fie livrate pe baza unor negocieri și înțelegeri directe între producători și beneficiari, inclusiv în ceea ce privește nivelul prețurilor. N. Rîjkov a exprimat îndoieli în legătură cu un astfel de mecanism, însă nu l-a respins.

Partea polonă a solicitat livrări suplimentare de țiței și gaze naturale. Partea sovietică nu a dat un răspuns clar.

Se are în vedere ca, în decembrie a.c. și în trimestrul 1/1990, să aibă loc mai multe întâlniri, la nivel de ministru, pe probleme economice.

Partea polonă nu se aşteaptă însă la primirea unui ajutor economic din URSS, de genul şi în volumul celui pe care l-a obţinut după 1981.

4. T. Mazowiecki a ridicat şi problema plăţii, de către URSS, a unor compensaţii pentru jertfele din perioada stalinistă. A insistat ca aceste aspecte să fie discutate în cadrul unui acord bilateral privind asistenţa socială. Deocamdată nu s-a ajuns la niciun rezultat.

5. Problemele referitoare la crimele de la Katin au fost discutate de T. Mazowiecki în special cu M. Gorbaciov.

M. Gorbaciov a spus că înţelege preocupările părţii polone, dar că partea sovietică doreşte mai întâi să aibă o documentaţie completă referitoare la Katin.

6. În ceea ce priveşte aspectele situaţiei internaţionale, convorbirile s-au axat pe „problema germană", unde, pe fond, chiar dacă există formulări diferite, punctele de vedere ale celor două ţări coincid, în sensul că:

a) În prezent, problema reunificării Germaniei nu este de actualitate. Există două state germane independente, care fac parte din alianţe militare şi grupări economice deosebite. O grăbire a acesteia ar duce la destabilizare în Europa.

b) Dacă, într-un viitor îndepărtat, s-ar pune o astfel de problemă, ea ar putea fi examinată având în vedere şi următoarele condiţii:

– reunificarea să fie solicitată şi sprijinită atât de RFG, cât şi de RDG;

– reunificarea să nu fie îndreptată împotriva intereselor altor popoare şi să nu ducă la revizuirea graniţelor.

În această problemă trebuie să-şi spună cuvântul cele patru Mari Puteri (URSS, SUA, Anglia [Marea Britanie] şi Franţa).

Diplomaţii polonezi sunt de părere că, în nici un caz, nu se poate pune semnul egalităţii între preocupările de reunificare a Coreei şi reunificare a Germaniei.

7. În curând, va face o vizită în URSS ministrul de Externe al Poloniei. El va fi .prezent la Moscova, împreună cu W. Jaruzelski şi T. Mazowiecki, şi la întâlnirea multilaterală din 4 decembrie a.c. Vizita oficială în URSS a ministrului de Externe polonez va avea loc probabil în trimestrul I/1990.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 72-75.

201

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND ÎNTÂLNIREA DE LUCRU LA ÎNALT NIVEL A STATELOR TRATATULUI DE LA VARŞOVIA DIN 4 DECEMBRIE DE LA MOSCOVA

29 noiembrie 1989, Moscova, ora 18.30

Tovarăşului Ion Stoian, membru supleant al CPEx. al CC-PCR, ministru al Afacerilor Externe

Din convorbirile avute cu cadre din MAE al URSS şi diplomaţi ai unor ţări socialiste participante la Tratatul de la Varşovia, reţin atenţia următoarele:

Întâlnirea conducătorilor de partid şi de stat ai ţărilor membre ale Tratatului de la Varşovia va avea loc în după-amiaza zilei de 4 decembrie (ora 15.30).

Reîntoarcerea delegaţiilor va avea loc în seara aceleiaşi zile, îndată după informaţiile prezentate de Mihail Gorbaciov asupra convorbirilor sale cu Preşedintele Bush.

În vederea orientării stabilirii componenţei delegaţiilor, partea sovietică a comunicat tuturor ţărilor că URSS va fi reprezentată la întâlnire de: Mihail Gorbaciov, Nikolai Rîjkov, A. Iakovlev şi E. Şevardnadze.

Până în prezent, s-a primit răspuns oficial din partea bulgară, a cărei delegaţie va fi formată din: P. Mladenov, Secretar General, Primul-Ministru, Secretarul cu probleme internaţionale şi ministrul de Externe. RD Germană va fi reprezentată de: Secretarul General E. Krenz, Primul-Ministru şi ministrul de Externe. Ungaria, din câte se cunoaşte, neoficial, va avea o delegaţie formată din: R. Nyers, preşedintele Partidului Socialist, Primul-Ministru şi ministrul Afacerilor Externe. Există însă şi opinii potrivit cărora din delegaţie ar urma să facă parte şi M. Szűrös, în calitate de Şef ad-interim al statului ungar. Din partea Poloniei se aşteaptă o delegaţie constituită din: Preşedintele Republicii, Primul-Ministru şi ministrul de Externe.

În seara zilei de 4 decembrie, este aşteptată sosirea la Moscova a ministrului vest-german de Externe, H. Genscher. În ziua următoare,

Mihail Gorbaciov și ministrul de Externe sovietic se vor deplasa la Kiev, unde va avea loc întâlnirea cu Președintele Franței, Mitterrand (pe data de 6 decembrie).

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 70-71.

202

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND POZIȚIA SUA FAȚĂ DE REUNIFICAREA GERMANIEI

29 noiembrie 1989, Washington, ora 21.30

Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarășului Ilie Șimon, director-DR V

1. În legătură cu planul în 10 puncte prezentat de Cancelarul H. Kohl, privind reunificarea Germaniei, purtătorul de cuvânt al Departamentului de Stat a declarat că „ar fi prea mult" să se spună că SUA sprijină planul lui H. Kohl, deoarece oficialii americani nu au avut posibilitatea de a-l studia. După ce a apreciat că H. Kohl „răspunde aspirațiilor adânci ale poporului său pentru unitatea Germaniei", el a menționat că „acesta este un obiectiv pe care SUA și RFG și-l împărtășesc demult". De asemenea, el a arătat că „nu trebuie să existe un motiv de îngrijorare pentru faptul că H. Kohl a prezentat viziunea sa privind viitorul Germaniei" și a menționat că „H. Kohl a elaborat un proces treptat, pas cu pas, fără a avea un calendar precis pentru unificare, care s-ar contura mai bine numai după ce alte probleme dificile, cum sunt cele privind securitatea Europei, vor fi abordate".

2. L. Eagleburger, adjunctul Secretarului de Stat, a declarat recent că reunificarea Germaniei „este acum un proces inevitabil", însă nu se poate preciza „cât de mult timp va dura". În acest context, el a arătat că SUA nu împărtășesc îngrijorarea unor țări europene vestice în legătură cu perspectiva unei Germanii unificate puternice, spunând

că „SUA este țara în care îngrijorarea față de reunificarea Germaniei se află la nivelul cel mai scăzut".

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 4, f. 29.

203

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND EVOLUȚIA TRATATULUI DE LA VARȘOVIA CA URMARE A SCHIMBĂRILOR POLITICE DIN UNELE ȚĂRI SOCIALISTE

29 noiembrie 1989, Moscova, ora 22.30

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

Într-o convorbire cu Pavel Platona, consilier, V[iaceslav S.] Durnev, director adjunct al Direcției pentru Tratatul de la Varșovia din MAE al URSS, a arătat următoarele:

1. Schimbările care au loc în unele țări socialiste europene se vor resimți, treptat, și în activitatea Tratatului de la Varșovia. Deocamdată, Ungaria și Polonia se pronunță împotriva examinării, în cadrul acestei organizații, a unor aspecte privind politica internă a statelor membre.

După părerea lor, accentul trebuie pus pe coordonarea activităților de politică externă, a pozițiilor țărilor membre față de diferitele evenimente care au loc pe plan internațional, îndeosebi în Europa. Important, la ora actuală, este faptul că toate țările participante se pronunță în favoarea menținerii și perfecționării Tratatului de la Varșovia, a întăririi caracterului politic al acestei organizații. De altfel, și țările vest-europene consideră că menținerea celor două blocuri militare constituie un factor de stabilitate pe continent. Prin urmare, niciun stat nu consideră, în prezent, ca fiind realistă și oportună ieșirea din Tratatul de la Varșovia.

2. Uniunea Sovietică este preocupată de realizarea înțelegerilor convenite la sesiunea de la București a Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varșovia. În acest sens, o atenție deosebită este acordată perfecționării mecanismului de funcționare a tratatului. Există speranța că la viitoarea întâlnire, de la Budapesta, din

11-12 decembrie a.c., a grupei privind mecanismul de funcționare, se vor obține unele rezultate concrete.

În vederea unei mai bune pregătiri a diferitelor acțiuni care au loc pe linia Tratatului de la Varșovia, Uniunea Sovietică va continua să susțină necesitatea creării unor organe permanente de lucru, flexibile, cu aparat restrâns și cu cheltuieli reduse. Trebuie avut în vedere și faptul că, în cadrul NATO, există multiple organe permanente. La interesul manifestat de Durnev, diplomatul român a arătat că, în poziția noastră, nu a intervenit nici un element nou în problema organismelor permanente.

3. Viitoarea reuniune a grupei permanente de informare curentă de la Moscova va avea loc ceva mai târziu, respectiv în zilele de 20-21 decembrie a.c. Aceasta, deoarece în perioada preconizată inițial va avea loc întâlnirea grupei privind mecanismul de funcționare a tratatului.

La ședința de la Moscova a grupei de informare curentă vor fi dezbătute mai multe probleme (probabil 7-8 teme, între care unele referitoare la rezultatele reuniunii la nivel înalt, de la Paris, a țărilor membre ale Pieței Comune, din 18 noiembrie, Namibia ș.a.). Lista completă a subiectelor va fi comunicată mai târziu.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 82-83.

204

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOȘTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PRAGA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE DESPRE HOTĂRÂREA ADUNĂRII FEDERALE DE A ELIMINA DIN TEXTUL CONSTITUȚIEI ARTICOLUL 4 PRIVIND ROLUL CONDUCĂTOR AL PARTIDULUI COMUNIST ÎN SOCIETATEA ȘI ÎN STATUL CEHOSLOVAC

30 noiembrie 1989, Praga, ora 09.30

Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
Direcția I Relații

1. La 29 noiembrie a.c., sesiunea Adunării Federale a aprobat demisia lui Alois Indra din funcția de președinte al Parlamentului RSCS.

Noul președinte al Adunării Federale va fi ales la sesiunea din 12 decembrie care va fi precedată de dezbateri în cadrul conducerii Frontului Național al RSCS.

2. Adunarea Federală a aprobat:

Scoaterea din Constituție a articolului nr. 4, referitor la rolul conducător al PC din Cehoslovacia în societate și în stat.

Din articolul 6 a fost scoasă formularea privind rolul conducător al PCC în cadrul Frontului Național și s-au făcut unele modificări, astfel că acesta are următorul text: *Frontul Național este expresia politică a legăturii popoarelor și naționalităților, a păturilor sociale și a grupărilor obștești.*

Din articolul 16 a fost eliminată formularea privind educarea în spiritul marxism-leninismului, astfel că primul alineat are următorul text: *Întreaga politică culturală din Cehoslovacia, dezvoltarea învățământului, educația și predarea se fac în spiritul cunoașterii științifice și în concordanță cu principiile patriotismului, umanismului și democrației.*

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 327.

205

TELEGRAMĂ A LUI DUMITRU POPA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BELGRAD, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND SITUAȚIA TENSIONATĂ DIN RSF IUGOSLAVIA ȘI IMPLICAȚIILE ASUPRA STABILITĂȚII ȘI UNITĂȚII ȚĂRII

30 noiembrie 1989, Belgrad, ora 11.00

Tovarășului Lucian Petrescu, director-DR I

Un amenințător marș al sârbilor și muntenegrilor, mai ales din Kosovo, dar și din alte republici ale Iugoslaviei, urma să aibă loc asupra Liublianei la 1 decembrie 1989, după scenariul aplicat la Novi Sad și Titograd în 1988 și 1989, când revoluția antibirocratică sârbă, de

sub conducerea lui Slobodan Miloşevici[163], a răsturnat conducerile Voivodinei şi Muntenegrului.

De această dată, conducerea de stat şi de partid din RS Slovenia a mobilizat la maximum toate forţele de care dispune, pentru a împiedica o asemenea acţiune, avertizând, totodată, conducerea Federaţiei că marşul asupra Liublianei ar putea avea consecinţe dintre cele mai grave – s-a pomenit şi ideea unor confruntări fizice sângeroase – pentru viitorul Iugoslaviei (inclusiv atât de contestata secesiune a Sloveniei din cadrul Federaţiei Iugoslave).

Sub presiunea puternică a conducerii federale şi înţelegând că marşul asupra Liublianei ar încărca la maximum atmosfera politică din Iugoslavia, comitetul de organizare al marşului şi mitingului a demobilizat, în ultima clipă, pe cei ce urmau să plece în Slovenia. Conducerea de partid şi de stat din Serbia – acuzată vehement în Slovenia, Croaţia, Bosnia şi Herţegovina şi Macedonia că acţionează numai în direcţia destabilizării şi dezintegrării Iugoslaviei, în scăderea de popularitate şi autoritate în propria republică, în lipsa unor argumente politice consistente şi serioase –, face însă în continuare un joc periculos.

După anularea marşului şi mitingului, prezidiul USPM din Serbia a dat publicităţii o proclamaţie prin care anunţă că toate organele politice şi sociale, organizaţiile economice şi alte instituţii au întrerupt orice fel de relaţii cu RS Slovenia, în acest fel, situaţia politică din Iugoslavia devine şi mai complexă, punându-se sub semnul întrebării nu numai viabilitatea federaţiei şi stabilitatea ţării, dar şi unitatea partidului şi desfăşurarea viitorului Cngres al UCI. Nu excludem posibilitatea organizării la Belgrad a unui mare miting de condamnare a politicii conducerii RS Slovenia.

Vom urmări cu atenţie evoluţia situaţiei şi implicaţiile pe plan iugoslav şi mai larg şi vom informa operativ.

AMAE, fond *Telegrame. Belgrad/1989*, vol. 5, f. 55-56.

[163] *Slobodan Milošević* (1941-2006), om politic iugoslav (sârb). Preşedinte al Uniunii Comuniştilor din Iugoslavia (15 mai 1986-8 mai 1989) şi al Partidului Socialist (1990-2006). Preşedinte al RS Serbia (8 mai 1989-11 ian. 1991), al Republicii Serbia (11 ian. 1991-23 iul. 1997) şi al RF Iugoslavia (23 iul. 1997-7 oct. 2000).

206

TELEGRAMĂ A LUI VASILE PUNGAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA SOFIA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND INIŢIATIVA DE REVENIRE PE SCENA POLITICĂ A BULGARIEI A PARTIDULUI SOCIAL DEMOCRAT

30 noiembrie 1989, Sofia, ora 17.00

Un grup de iniţiativă acţionează pentru reluarea activităţii şi recunoaşterea fostului Partid Social-Democrat bulgar, desfiinţat în 1948.

Grupul afirmă că acest partid a existat, de fapt, tot timpul şi a acţionat în ilegalitate. La 26 noiembrie, grupul de iniţiativă a adresat o cerere lui Willy Brandt[164] pentru ca partidul să fie primit în Internaţionala Socialistă.

Autorităţile bulgare nu au făcut, până în prezent, nici o referire la acest partid.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 255.

207

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIARLA BUDAPESTA, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AL AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND REZULTATELE REFERENDUMULUI DIN 26 NOIEMBRIE ŞI CONSECINŢELE SALE ASUPRA POLITICII INTERNE

30 noiembrie 1989, Budapesta, ora 18.00

La 29 noiembrie 1989, orele 18.00, la Budapesta au fost date publicităţii rezultatele definitive ale referendumului desfăşurat duminică, 26 noiembrie a.c. Potrivit celor comunicate de Comisia naţională electorală, la referendum au participat 4 541 077 din cei 7 824 775 cetăţeni cu drept de vot, adică 58,03%.

[164] *Willy Brandt* (1913-1992), om politic german. Primar al Berlinului de Vest (1957-1966); Vice-Cancelar şi ministru federal al Afacerilor Externe (1966-1969); Cancelar (1969-1974). Preşedinte al PSD (1964-1987); Preşedinte al Internaţionalei Socialiste (1976-1992).

La prima din cele patru chestiuni care au făcut obiectul referendumului, cea referitoare la alegerea Președintelui Republicii, 50,07% din voturile exprimate au statuat ca scrutinul prezidențial să aibă loc numai după alegerile parlamentare, în timp ce 49,93% din voturi s-au opus acestei soluții; diferența între cele două poziții a fost de numai 6.101 voturi.

În celelalte trei probleme înscrise în buletinele de vot: desființarea organizațiilor de partid de la locul de muncă, declararea averii fostului PMSU și desființarea gărzilor muncitorești, proporția voturilor în favoarea acestor soluții a depășit 95% din totalul voturilor exprimate.

Comentând rezultatele referendumului, în cadrul unei conferințe de presă, Jenö Kovács, membru al Prezidiului PSU, a recunoscut că rezultatul scrutinului a fost influențat în mod decisiv de „campania spectaculos de costisitoare și agresivă" a celor patru partide din opoziție, de apelul la boicot al Forumului Democrat Ungar și de reținerea prea mare manifestată de PSU, care nu a făcut agitație împotriva neparticipării la vot. Afirmând că referendumul a creat o situație politică nouă și că se impune modificarea agendei politice, atât de către Parlament, cât și de către organizațiile dispuse să colaboreze, J. Kovács a chemat, în numele PSU, toate partidele să-și subordoneze interesele proprii, în actuala situație economică și politică extraordinar de încordată, intereselor naționale. În altă ordine de idei, el a indicat că PSU va încerca să obțină votarea modificării Constituției ungare încă de către Parlamentul actual.

A respins, totodată, opiniile exprimate de președintele Forumului Democrat Ungar, József Antall, în cadrul unui interviu acordat ziarului vest-german „Die Welt", în care acesta a exclus PSU din pozițiile cheie ale unui viitor guvern de coaliție. J. Kovács și-a exprimat opinia că PSU va continua să rămână și în noul Parlament un partid puternic și, deci, cu o participare decisivă în guvern.

După cum informează presa ungară, în interviul amintit, președintele Forumului Democrat Ungar, J. Antall, a indicat că partidul său nu va forma o coaliție cu „foștii comuniști" (PSU) înainte de alegerile parlamentare din primăvară, nici după aceste alegeri. FDU nu va fi dispus să se alieze cu socialiștii reformatori, respectiv foștii comuniști, ci numai în condițiile participării mai multor partide de opoziție, a precizat J. Antall. El a exclus posibilitatea reeditării, după alegerile viitoare, a situației din Polonia, unde pozițiile cheie din guvern au fost cedate comuniștilor.

Într-o declarație a Prezidiului Partidului Democraților Liberi (SzDSz) se afirmă că referendumul din 26 noiembrie a.c. a creat o situație nouă, înlăturând frica opiniei publice ungare, amenințată anterior cu reducerea la tăcere.

Declarația atacă „partidul lui Grosz", afirmând că referendumul a dovedit că „partidul trecutului" – PMSU – nu are viitor.

Amânând alegerile prezidențiale, votul popular a deschis calea organizării urgente a alegerilor parlamentare, subliniază documentul, care cere, totodată, Adunării de Stat să se dizolve la 18 decembrie a.c. și să proclame alegerile pentru a doua parte a lunii martie 1990. Noul Parlament, ales liber, va fi chemat, conform poziției SzDSz-ului, să statueze, în cursul elaborării Constituției definitive a țării, și asupra dorinței minorității privind alegerea Președintelui prin vot direct, în cadrul unui referendum.

Comitetul Politic al Partidului Independent al Micilor Proprietari, partid participant la coaliția celor patru organizații care au inițiat și repurtat victoria în referendumul din 26 noiembrie, a salutat rezultatele acestuia, „exprimarea liberă a voinței majorității alegătorilor". După părerea sa, decizia politică matură rezultată din scrutin a infirmat temerile despre lipsa de interes a electoratului, despre existența unei „majorități tăcute" și despre „ezitarea provinciei".

Presa centrală ungară comentează favorabil rezultatele referendumului, interpretându-le ca o expresie a „gradului înalt al maturității democratice a poporului ungar".

Ziarele vorbesc despre testul pe care referendumul l-a reprezentat pentru trei dintre partidele importante (Partidul Democraților Liberi, Forumul Democrat Ungar și Partidul Socialist Ungar), în perspectiva viitoarelor alegeri parlamentare. Se afirmă că prestigiul Democraților Liberi în opinia publică a sporit, nemaiputându-se vorbi de restrângerea partidului acestora la periferia vieții politice, întrucât ei au dovedit curaj, dispun de o strategie și o tactică elaborată, ceea ce le conferă rolul de partid de mijloc, de care trebuie să se țină seama.

Comentariile mai atrag atenția asupra faptului că Forumul Democrat Ungar nu a reușit să ralieze la apelul său de boicotare a referendumului numărul sperat de alegători, deși partidul are mulți adepți. Cât privește Partidul Socialist Ungar, se arată că, după referendum, acesta poate fi mai puțin sigur că va obține în alegerile parlamentare din primăvara

anului viitor un număr suficient de voturi, care să-i permită realizarea echilibrului guvernamental dorit.

Ziarele evidențiază majoritatea „zdrobitoare" de 95%, cu care au fost menținute deciziile adoptate deja anterior de Parlament, privind activitatea de partid în întreprinderi și instituții, averea PMSU și grăzile muncitorești. Prin această majoritate, PMSU a fost „măturat" din tabăra celor influenți, iar eventualii deputați ai acestuia în Parlamentul viitor vor constitui „un grup cu un mandat izolat", subliniază cotidianul maghiar „Nemzet".

Este menționată, de asemenea, scăderea sensibilă, ca urmare a rezultatului referendumului, a șanselor candidatului PSU, Imre Pozsgay, la ocuparea funcției de Președinte al Republicii.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 7, f. 15-18.

208

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOȘTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PRAGA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND AGRAVAREA CRIZEI POLITICE ȘI SOCIALE DIN RS CEHOSLOVACĂ

30 noiembrie 1989, Praga, ora 22.30

Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
Direcția I Relații

Criza politico-socială continuă să fie deosebit de gravă, iar PC din Cehoslovacia parcurge o perioadă de dezorientare accentuată, acționează de pe poziții defensive, fiind depășit de evoluția evenimentelor și lipsit de unitate.

La fel ca întreaga perioadă inițiată de greva studenților, situația cea mai critică este la Praga și Bratislava, unde procesul de radicalizare dobândește un caracter de masă. Au loc diverse adunări, unde sunt ridiculizați atât foștii membri ai conducerii de partid, cât și partidul în

ansamblu. Concomitent, Forumul Civic, care acționează în RS Cehă, cât și organizația similară „Opinia publică împotriva violenței", care își desfășoară activitatea în RS Slovacă, câștigă teren și o influență tot mai mare pe întregul teritoriu al celor două republici, îndeosebi în marile orașe. Ambele organizații sunt deschise pentru adeziunea oricărui cetățean, inclusiv a membrilor PCC, și acum se bucură de acces la mijloace de informare în masă, acordându-li-se și spații pentru desfășurarea activităților. Situația de ansamblu atestă că majoritatea lucrătorilor din mijloacele de informare, cu excepția presei PCC, sunt de partea forțelor care acționează împotriva Partidului Comunist.

Pe fondul actualei crize, s-au radicalizat și prezintă noi revendicări celelalte partide politice, care înregistrează în ultimul timp o creștere continuă a numărului de membri și simpatizanți. Dovada acestei radicalizări au constituit-o și dezbaterile din Adunarea Federală, la 29 noiembrie, unde deputații necomuniști au formulat critici aspre la adresa deputaților comuniști și a modului în care a funcționat Parlamentul până în prezent.

Printr-o criză profundă trec și alte organizații de masă și obștești: sindicatele, Uniunea Femeilor, Uniunea Tineretului Socialist, uniunile de creație, Uniunea Ziariștilor. Uniunea Scriitorilor și Uniunea Ziariștilor au cerut deja ca toți membrii care au fost excluși sau nu au putut să publice după anul 1968 să se reîntoarcă în sânul organizațiilor respective. Reabilitarea practică a unor scriitori, cineaști, artiști a fost deja făcută, deoarece Ministerele Culturii din RS Cehă și RS Slovacă au permis ca televiziunea să transmită filme și emisiuni ale unor creatori interziși după anul 1968, iar bibliotecile și librăriile au pus în circulație cărțile interzise. Totodată, în presă sunt publicate relatări cu privire la discuțiile cu unii reprezentanți ai emigrației cehoslovace din anii care au urmat intervenției din 1968: Ota Šik[165], Zdeněk Mlynář[166],

[165] *Ota Šik* (1919-2004), economist și om polic cehoslovac (ceh); lider al „Primăverii de la Praga" din 1968: vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (apr.-aug. 1968), a emigrat în Elveția, fiind profesor la Universitatea Saint Gall (1970-1990).

[166] *Zdeněk Mlynář* (1930-1997), jurist, politolog și om politic cehoslovac (ceh); fost coleg de an cu M.S. Gorbaciov la Universitatea Lomonosov. Secretar al CC-PCCS (1968, își dă demisia în nov.); expulzat din partid în 1970; semnatar al Chartei 77, a fost nevoit să emigreze în Austria, unde a fost numit profesor de științe politice la Universitatea din Innsbruck până în 1969.

Jiří Pelikán[167], Milan Kundera[168], Pavel Kohout[169].

Una din problemele care creează o mare confuzie și dezorientare în rândurile PCC o constituie anul 1968. Înțelegând că această problemă va fi în continuare o sursă de tensiune și instabilitate, președintele guvernului federal, Ladislav Adamec, a abordat la 29 noiembrie evenimentele din anul 1968, menționând următoarele:

Personal consideră că problema anului 1968 nu mai poate fi evitată și trebuie reapreciată temeinicia intrării în Cehoslovacia a trupelor celor cinci țări socialiste.

Va propune guvernului federal cehoslovac să adopte o poziție de principiu cu privire la modul în care a fost rezolvată criza din 1968.

Împreună cu guvernele celor cinci țări participante să se încheie cât mai curând problema din punct de vedere politic.

Începerea grabnică de negocieri bilaterale cu guvernul sovietic, în legătură cu Acordul interguvernamental privind staționarea temporară a trupelor sovietice pe teritoriul RSCS.

Examinarea tuturor elementelor din anul 1968 nu poate fi obiectul unei hotărâri, ci al analizei colective temeinice făcute de un grup de istorici din țările interesate.

Actuala situație din Cehoslovacia atestă că PCCS pierde continuu teren și va intra într-o criză și mai profundă. Cel mai concludent lucru îl constituie recenta constituire de la Praga a „Forumului Democratic al Comuniștilor", care se pronunță pentru colaborarea cu Forumul Civic și, îndeosebi, cu „Clubul pentru restructurarea socialistă – Renașterea", constituit din personalități ale vieții politico-sociale din 1968 și din membri ai PCC, care au fost excluși ulterior în cadrul verificărilor.

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 328-330.

[167] *Jiří Pelikán* (1923-1999), ziarist și om politic cehoslovac; director al Televiziunii cehoslovace (1963-1968); în exil în Italia din 1969, membru al PSI și al Parlamentului european (1979-1989); ulterior consilier al lui Václav Havel (1990-1991).

[168] *Milan Kundera* (1929-), romancier și dramaturg ceh; exclus în 1970 din PCCS și din Institutul de Cinematografie, cărțile sale fiind retrase din librării și biblioteci; din 1975 în exil în Franța; profesor de literatuă comparată la Universiitatea din Rennes, apoi la Institut de Hautes Etudes din Paris; cetățean francez din 1981.

[169] *Pavel Kohout* (1928-), scriitor, poet și dramaturg ceh; membru al PC și proeminentă figură a „Primăverii de la Praga"; exclus din partid (1969), disident activ după 1970, co-autor al Chartei 77; expulzat din țară, primește cetățenia austriacă în 1980; revine la Praga în 1990.

TELEGRAMĂ A LUI DUMITRU POPA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BELGRAD, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND STAREA COMPLEXĂ DIN RSF IUGOSLAVIA, ÎNDEOSEBI ÎN RELAȚIILE SÂRBO-SLOVENE

1 decembrie 1989, Belgrad, ora 09.50

Tovarășului Lucian Petrescu, director-DR I

După anularea marșului și mitingului programate pentru 1 decembrie la Liubliana, atmosfera politică din Iugoslavia se menține în continuare foarte complexă. În Serbia, Voivodina, Kosovo și Muntenegru este condamnată vehement conducerea din Slovenia, care a închis granițele republicii și a instaurat măsuri ce sunt calificate drept „excepționale", pentru a împiedica venirea la Liubliana a demonstranților din alte republici. În tot acest timp, în Slovenia, Croația, Bosnia și Herțegovina și Macedonia este condamnată atitudinea conducerii sârbe care dorește, indiferent de modalitățile folosite, să-și instaureze dominația asupra întregii Iugoslavii.

Acuzațiile reciproce sunt tot mai numeroase, iar în adunările celor care au fost împiedicați să manifeste la Liubliana sau ale altor organizații politice din Serbia, Kosovo, Voivodina și Muntenegru se folosesc cele mai grele cuvinte la adresa Sloveniei și Croației, inclusiv la cea a lui Janez Dîrnovșek[170], Președintele Prezidiului RSF Iugoslavia, care s-a pronunțat, în mai multe rânduri, împotriva organizării mitingului de la Liubliana. Pentru Dîrnovșek, în multe din adunările amintite s-a cerut demisia din actuala funcție. Pe acest fond, măsura întreruperii relațiilor dintre Serbia și Slovenia (probabil, fără precedent în relațiile dintre două unități statale din cadrul aceleiași federații) agravează și mai mult desfășurarea unei activități normale în Iugoslavia, nu numai pe plan politic ci și economic.

[170] *Janez Drnovšek* (1950-2008), om politic iugoslav (sloven). Președinte al Prezidiului RSF Iugoslavia (15 mai 1989-15 mai 1990). Ulterior Prim-Ministru (1992-2002) și Președinte al Sloveniei (2002-2007.

Asistăm practic la o confruntare deosebit de agitată și nervoasă între conducerile celor două republici, la un adevărat război propagandistic, cu jigniri și calificări de neînțeles pentru actualul nivel de civilizație, ceea ce va avea implicații serioase și pe plan internațional, pentru prestigiul și necesitățile de sprijin economic și financiar la care Iugoslavia apelează în ultima perioadă tot mai insistent, în cursul zilei de vineri se așteaptă reacția organelor federale de stat și de partid.

AMAE, fond *Telegrame. Belgrad/1989*, vol. 5. f. 52-53.

210

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, REFERITOARE LA RESTRUCTURAREA RELAȚIILOR ECONOMICE ALE URSS

1 decembrie 1989, Moscova, ora 14.00

Tovarășului Ioan Ungur[171], ministru-MCECEI
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului-MAE, DR I

La 30 noiembrie 1989, K. Katușev[172], ministrul Relațiilor Economice Externe al URSS, a avut o întâlnire cu șefii misiunilor diplomatice din URSS și consilierii economici ai acestora (la centrul de presă al MAE), în cadrul căreia s-a referit pe scurt la restructurarea relațiilor economice externe ale Uniunii Sovietice și a răspuns la întrebări puse de participanți.

Menționăm următoarele aprecieri făcute de K. Katușev:

1. Începând din 1986, în URSS au fost adoptate o serie de hotărâri vizând perfecționarea activității desfășurate în domeniul relațiilor economice externe: Hotărârea CC al PCUS și a Consiliului de Miniștri al URSS, din 19 august 1986, privind perfecționarea conducerii relațiilor economice externe; Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al URSS, din 13 ianuarie 1987, referitor la crearea pe teritoriul URSS de întreprinderi comune; Hotărârea CC al PCUS și a Consiliului de Miniștri al URSS, din 13 septembrie 1987, conținând măsuri suplimentare de perfecționare a activității din domeniul relațiilor economice externe; alte hotărâri și măsuri adoptate ulterior, prin care s-a lărgit dreptul unităților economice și cooperativelor de a efectua operațiuni de export și import. Totodată, Consiliul de Miniștri al URSS a adoptat o seamă de instrucțiuni privind importul și exportul de mărfuri din URSS, diversele activități ale întreprinderilor comune. De asemenea, s-au adoptat hotărâri de cointeresare a unităților economice din URSS în majorarea exporturilor de mașini și utilaje și de facilitare a creării de întreprinderi comune.

Prin măsurile adoptate, s-au urmărit în principal următoarele obiective: crearea treptată a unui sistem de comerț exterior care să corespundă prevederilor GATT; perfecționarea structurii exporturilor URSS, prin mărirea ponderii mașinilor și utilajelor în cadrul acestora, atragerea capitalului extern la realizarea unor investiții în URSS; extinderea participării URSS la schimburile economice internaționale.

2. Rezultatele obținute după 1986 nu sunt de natură să satisfacă conducerea guvernului și conducerea Ministerului Relațiilor Economice Externe.

a) Nu s-a reușit să se amplifice activitatea de comerț exterior în ritmul dorit. În 1988 volumul comerțului exterior al URSS a depășit 132 miliarde ruble, înregistrând o creștere de 2,5% față de 1987. De menționat, însă, că în 1986 și 1987 volumul valoric al comerțului exterior al URSS a înregistrat reduceri. Pentru 1989 se prelimină o creștere a volumului comerțului exterior cu aproximativ 5%, comparativ cu 1988. Exporturile vor înregistra o creștere de aproximativ 2%, creșterea principală, cca 8-8,5%, se realizează la importuri. Volumul schimburilor cu țările socialiste și, în cadrul acestora, cu țările membre ale CAER se menține aproximativ la nivelul anului anterior. În 1989 au sporit schimburile comerciale cu țările capitaliste dezvoltate și cu țări în curs de dezvoltare. Actualele ritmuri de creștere a schimburilor comerciale

[171] *Ioan Ungur* (1935-2003), om politic român; ministru al Comerțului Exterior și al Cooperării Economice Internaționale (22 iunie 1988-22 decembrie 1989).

[172] *Konstantin Fedorovici Katușev* (1927-2010), om politic sovietic; Secretar al CC-PCUS (1968-1977); vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1977-1982); președinte al Comitetului de Stat al Relațiilor Economice Externe (1985–88), ministru al Relațiilor Economice Externe (1988-1991).

nu sunt apreciate ca fiind mulţumitoare. Se va acţiona pentru accelerarea acestora în anii următori.

b) Până în prezent nu s-au realizat schimbări de substanţă în structura exporturilor URSS. Propunându-şi acest scop, partea sovietică nu şi-a creat iluzii că se vor putea obţine în timp scurt modificări importante în structura exporturilor. În acest sens, s-au apreciat în mod corespunzător nivelul tehnic actual şi competitivitatea pe piaţa externă a maşinilor şi utilajelor sovietice. URSS va acţiona insistent pentru majorarea ponderii maşinilor şi utilajelor la exporturile sale.

c) URSS va acorda în continuare toată atenţia formelor noi de colaborare. Numărul important de întreprinderi comune, înregistrate până în prezent, arată că piaţa URSS prezintă interes pentru parteneri externi. Totodată, acest număr arată că sporeşte înţelegerea partenerilor externi, că trebuie să se ajungă la o colaborare de lungă durată.

3. Pe lângă acţiunile privind creşterea mai rapidă, în perspectivă, a schimburilor comerciale şi a cooperării, îmbunătăţirea structurii exporturilor, sporirea ponderii URSS în comerţul mondial, partea sovietică desfăşoară o serie de acţiuni importante vizând:

a) Stabilirea de legături şi apoi intrarea URSS în GATT. În calitate de membru cu drepturi depline, URSS se bucură în acest sens de sprijinul marii majorităţi a partenerilor săi externi. Răspunzând la un comentariu al ambasadorului olandez, în sensul că URSS va avea dificultăţi să intre în GATT, având în vedere şi faptul că preţurile sale interne nu corespund costurilor pentru mărfurile respective, iar data reformei preţurilor nu a fost încă stabilită, K. Katuşev a menţionat că, atunci când reprezentanţii sovietici vorbesc de intrarea URSS în GATT nu au în vedere că acest lucru se va realiza imediat. A adăugat că reforma internă a preţurilor se va înfăptui, ea fiind una din principalele măsuri ale reformei economice, iar URSS în general va merge pe linia practică a preţurilor pieţei mondiale.

b) Reglementarea colaborării cu Piaţa Comună. S-au făcut paşi însemnaţi în acest sens.

c) Lărgirea contactelor cu Fondul Monetar Internaţional şi Banca Internaţională pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 94-99.

211

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BERLIN, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA ANULAREA PREVEDERII DIN CONSTITUŢIA RD GERMANE PRIVIND ROLUL CONDUCĂTOR AL PARTIDULUI (PSUG)

1 decembrie 1989, Berlin, ora 14.00

Vă informăm că astăzi, 1 decembrie 1989, în şedinţa Camerei Populare a RD Germane (Parlamentul) s-a adoptat hotărârea pentru anularea prevederii din art. 1 din Constituţia RD Germane, care prevedea rolul conducător al partidului.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 3, f. 107.

212

TELEGRAMĂ A LUI GEORGE HOMOŞTEAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA PRAGA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND FORUMUL DEMOCRATIC AL COMUNIŞTILOR

1 decembrie 1989, Praga, ora 20.00

Tovarăşului Ion Stoian, ministrul Afacerilor Externe,
Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
Direcţia I Relaţii,

Referitor la constituirea la Praga a Forumului Democratic al Comuniştilor (FDC), care în prezent are peste 20 000 de membri, vă transmitem următoarele date rezultate din declaraţiile, membrilor conducerii acestuia:

– FDC dorește să acționeze în cadrul PCCS și nu se consideră fracțiune. Are ca scop promovarea unui dialog constructiv în rândurile partidului în vederea restabilirii unității în societatea civică în curs de formare. Consideră că PCCS a inițiat renașterea civică cu 21 de ani în urmă.

– datorită evenimentelor de atunci, a ajuns la conducere aparatul de partid. Mai întâi, acesta a preluat funcția de purtător de cuvânt al masei membrilor de partid, iar apoi și rolul de autor al voinței partidului. Datorită acestei situații, masa membrilor de partid a devenit apatică și inactivă, acceptând în mod pasiv voința aparatului.

– Forumul Civic, considerând că acesta este o forță socială influentă. Totodată, FDC primește în rândurile sale pe toți cei care se pronunță pentru partidul comunist renovat, inclusiv pentru primirea celor care au fost excluși sau li s-a sistat calitatea de membru al PCCS după anul 1968 (FDC are relații bune cu „Clubul pentru restructurarea socialistă – Renașterea", considerând că în rândurile acestuia activează mulți comuniști cu experiență).

La 30 noiembrie, FDC a dat o *Declarație* care conține următoarele idei:

– rezolvarea consecventă a tuturor problemelor privind corupția activiștilor de partid, indiferent de apartenența politică și funcția ocupată;

– recenta sesiune a Parlamentului a demonstrat că organul legislativ suprem a devenit pentru societate un balast aproape tot așa de greu, cum este pentru comuniști actualul CC al PCCS. Se cere, totodată, organizarea grabnică de alegeri libere în toate organele reprezentative, cel mai târziu până la 30 iunie 1990;

– se cere ca toți reprezentanții politici care și-au încălcat mandatul în anul 1968 și în anii următori să renunțe la calitatea de deputați în Adunarea Federală, Consiliul Național Ceh și Consiliul Național Slovac;

– sistemul politic să fie edificat pe baza principiului egalității în drepturi pentru activitatea tuturor partidelor politice, la locul de muncă și în zona în care membrii partidelor își au domiciliul.

AMAE, fond *Telegrame. Praga/1989*, vol. 3, f. 333-334.

213

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND POZIȚIA ADMINISTRAȚIEI SUA FAȚĂ DE ÎNTÂLNIREA GEORGE BUSH-MIHAIL S. GORBACIOV[173]

1 decembrie 1989, Washington, ora 21.00

Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarășului Ilie Șimon, director-DR V

Cu privire la unele aspecte ale poziției americane la întâlnirea M. Gorbaciov – G. Bush din Malta, informăm următoarele:

1. În legătură cu existența a numeroase păreri cu caracter critic la adresa politicii americane „prudență" față de Europa de Est, Președintele G. Bush a precizat că „ei trebuie să înțeleagă că o perioadă de schimbări istorice nu este o perioadă pentru nechibzuință". El a arătat că „unii au dorit să mă duc la Zidul Berlinului", calificând aceasta ca o „idee stupidă fără egal". În acest sens, un prieten apropiat, care a discutat cu Președintele G. Bush despre evenimentele recente din Europa Răsăriteană, a arătat că îi vine greu să creadă ceea ce se întâmplă în Europa Răsăriteană. Oricine ar avea funcția sa și responsabilitatea pentru securitatea și treburile țării, ar avea tendința de a fi precaut, întrucât schimbările sunt așa de impresionante, brusce și vizibile, iar implicațiile sunt grozave, atât de bine, cât și de mai puțin bine.

Nu se pune problema că el nu dorește progresul mișcărilor reformiste, ci faptul că el nu vede clar unde conduc toate acestea, ceea ce îl tulbură. Cu prilejul primirii unor reporteri europeni, referindu-se la Europa Răsăriteană, G. Bush a spus că „îngrijorarea" constă în faptul dacă „schimbările pot fi conduse în mod corespunzător", menționând că „încearcă să nu asculte pe cei care nu sunt direct implicați, însă încurajează acțiuni atrăgătoare pentru schimbări, urmărind să răspundă prudent, așa cum trebuie să facă o mare

[173] Vezi și doc. nr. 173, 174 și 195.

putere". Se apreciază că prudența lui G. Bush se bazează pe faptul că Președintele „are suspiciuni față de orice fapt care apare a fi prea simplu, prea cert, întrucât este neliniștit de o eventuală schimbare a situației". În acest context, comentatorii reliefează declarația lui G. Bush privind întâlnirea din Malta: „doresc să existe siguranța că nu am pierdut o ocazie favorabilă".

Un oficial a apreciat că G. Bush a ajuns la concluzia că în momentul actual există un risc mic în ceea ce privește colaborarea sa cu M. Gorbaciov, avându-se în vedere reacția redusă a URSS față de schimbările din țările Europei Estice. El a spus că, ținându-se seama de mișcările de protest, schimbările de partide, de conducători etc., G. Bush „și-a dat seama cât de vulnerabil a devenit M. Gorbaciov". De asemenea, se arată că „M. Gorbaciov este singurul lider sovietic care în 25 de ani are o apreciere pozitivă în rândul americanilor, deși aceștia continuă să rămână suspicioși în ceea ce privește URSS ca țară și sistem social".

2. O serie de experți americani consideră că Președintele G. Bush dorește să folosească întâlnirea din Malta pentru a da o lovitură sceptic-ilor, prin evidențierea că Administrația actuală a SUA își va menține interesul în ceea ce privește „conturarea Europei și viitorul NATO", deține flexibilitatea de a ajunge la încheierea acordurilor preconizate privind dezarmarea, are „creativitatea de a ajuta la cimentarea mișcărilor în direcția democrației și economiei de piață în Europa Răsăriteană", are capacitatea de a exersa influență asupra lui M. Gorbaciov în ceea ce privește America Centrală și Afganistan. În același timp, se reliefează interesul pe care G. Bush îl are de a se clarifica asupra unor probleme cum sunt profunzimea reformelor și limitele acestora în URSS. Cunoaște M Gorbaciov unde se va ajunge cu schimbările și reformele? SUA nu pot trece la eventuale măsuri de reducere a cheltuielilor sale militare și a unor forțe militare din Europa decât în funcție de convingerea că perestroika rămâne valabilă etc.

3. În contextul precizărilor repetate că la întâlnirea din Malta „nu sunt prevăzute surprize dramatice", în rândul Administrației predomină părerea că în urma convorbirilor cu M. Gorbaciov, șeful Executivului american „va câștiga în prestigiu și autoritate".

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 4, f. 41-43.

214

TELEGRAMĂ A LUI PETRE GIGEA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PARIS, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE REFERITOARE LA POZIȚIA FRANȚEI FAȚĂ DE DECLARAȚIA CANCELARULUI H. KOHL PRIVIND PROBLEMA REUNIFICĂRII GERMANIEI

2 decembrie 1989, Paris, ora 12.00

Tovarășului Aurel Duma, ministru Secretar de Stat,
Tovarășului Dumitru Aninoiu, director,

Referitor: Poziția franceză față de declarația Cancelarului Helmuth Kohl privind planul său de reunificare a Germaniei.

1. Informăm că la 29 noiembrie, în cadrul Adunării Naționale, Roland Dumas, ministru de stat, ministrul Afacerilor Externe al Franței, răspunzând la o întrebare, a prezentat poziția Franței în legătură cu declarația Cancelarului Helmuth Kohl privind reunificarea Germaniei. Semnalăm aspectele mai semnificative:

Ca și până în prezent, ministrul francez a apreciat că nu este de conceput soluționarea problemei germanilor fără a face referință la evenimentele care au loc in Europa de Est. El a apreciat că „proiectul", nu planul, cum a spus Cancelarul Kohl, în zece puncte de reunificare a Germaniei merită „cea mai mare atenție" din partea guvernului francez.

Roland Dumas a reiterat poziția franceză cunoscută că fiecare popor are dreptul să hotărască în legătură cu destinul său și că dorința de unire a germanilor este legitimă, adăugând că nu se poate trece peste voința statelor (germane), dar cu atât mai mult nu se poate trece peste acordul statelor garante ale statului german.

A precizat, de asemenea, că nici o reunificare nu se va putea realiza decât pe cale democratică și pașnică. Roland Dumas a subliniat că guvernul francez acordă o importanță esențială declarațiilor Cancelarului Kohl potrivit cărora procesul de reunificare germană trebuie să fie considerat în „cadrul integrării europene".

El și-a exprimat convingerea că, în cadrul Consiliului European care va avea loc la Strasbourg la 8-9 decembrie crt., RF Germania va

face dovada atașamentului său față de „familia comunitară" –, contribuind la înaintarea spre Uniunea Europeană prin sprijinirea deciziilor concrete în acest scop, indiferent că este vorba de spațiul social sau de Uniunea Economică și Monetară, care vor fi dezbătute cu acest prilej.

Ministrul francez și-a exprimat, în acest context, speranța că „sub acest aspect, nu se pune problema pentru Republica Federală Germania să facă o alegere între comunitate și Republica Democrată Germană, dar că ea se bazează pe o comunitate tot mai puternică pentru a facilita relațiile sale cu cealaltă parte a națiunii germane".

Roland Dumas a subliniat dimensiunea internațională a problemei germane, dimensiune care a rezultat după al Doilea Război Mondial, și că Franța este interesată să cunoască reacțiile țărilor cele mai direct interesate, așa cum de altfel este și Franța.

2. Tot referitor la problema germană și în legătură cu modul de soluționare a reunificării, Președintele François Mitterrand a repetat, în cadrul unui interviu acordat principalelor cotidiene sud-coreene, poziția franceză cunoscută privind „legitimitatea aspirației germane la reunificare" și a precizat că „nu se teme de această eventualitate". După părerea sa, „ea se va putea realiza numai pe cale pașnică și democratică, ceea ce ar presupune acordul statelor germane și al statelor garante ale statului german". A adăugat că, pentru el, voința poporului german contează, deoarece a reținut că „toți conducătorii Republicii Federale Germania privesc viitorul în contextul construirii Europei".

3. Se poate observa preocuparea și neliniștea pe care o provoacă Franței fiecare eveniment sau declarație care converg spre reunificarea germană. Surprinsă de rapiditatea și neprevăzutul evenimentelor, Franța face eforturi să nu se opună în mod deschis unui vecin potențial foarte puternic. Declarațiile Moscovei în problema germană, după cum se afirmă în cercurile diplomatice, par să-i ușureze această sarcină. În mod indirect, dar constant, Franța se teme de realizarea unei Germanii Mari, acționând pentru ancorarea Republicii Federale Germania în Uniunea Europeană, care ar urma să capete contur într-un termen cât mai scurt și de a cărei voință această țară ar fi obligată să țină seama. Se poate spune că, din luările de poziții ale comentatorilor politici, în schimbul poziției sale aparent concesive față de apropierea popoarelor germane, Franța dorește integrarea Republicii Federale Germane în Comunitatea Europeană. În cazul în care Germania Federală ar îngreuna sau chiar

împiedica realizarea Uniunii Europene, Franța reamintește că puterile garante au un cuvânt de spus în problema germană.

4. Viața politică și diplomatică a Franței și Germaniei Federale poate fi considerată, de asemenea, în competiție. După întâlnirea la nivel înalt sovieto-americană din Malta, François Mitterrand va face o vizită la Kiev, pe 6 decembrie a.c., pentru a discuta cu Mihail Gorbaciov, dar Cancelarul Kohl se va întâlni cu Președintele american George Bush la Bruxelles, pe 3 decembrie, iar ministrul vest-german al Afacerilor Externe, Hans Dietrich Genscher, va merge la Moscova pe 4 și 5 decembrie a.c., devansându-l pe Mitterrand. De asemenea, Președintele francez a convenit să efectueze o vizită în Republica Democrată Germană, în perioada 20-22 decembrie a.c., pentru a fi primul șef de stat occidental care merge în această țară după Congresul partidului. După fixarea datei vizitei Președintelui francez, Kohl a stabilit să facă o vizită la Berlin înaintea Congresului, deci din nou înaintea lui Mitterrand.

AMAE, fond *Telegrame. Paris/1989*, vol. 6, f. 1-3.

215

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND INTÂLNIREA SOVIETO-AMERICANĂ DIN MALTA[174]

2 decembrie 1989, Moscova, ora 14.00

În ultimele zile, în buletinele TASS, de uz intern, a continuat publicarea unor aprecieri și declarații occidentale, îndeosebi ale unor personalități americane, referitoare la întâlnirea din Malta dintre Președinții Mihail Gorbaciov și George Bush. Din analiza acestora, precum și a altor materiale apărute recent, reținem atenția următoarele:

1. Unul din scopurile întâlnirii ar consta în determinarea direcțiilor de dezvoltare a comunității și relațiilor internaționale, în condițiile lichidării „Războiului Rece". În această perspectivă, relațiile

[174] Vezi doc. 173, 174, 195 și 213.

sovieto-americane ar urma să cunoască o amplă dezvoltare, iar neîncrederea, suspiciunea și teama reciprocă să nu se mai resimtă. În funcție de rezultatele întâlnirii, Statele Unite, în consens cu alte țări occidentale, ar urma să se angajeze mai mult în dezvoltarea economiei sovietice Și sprijinirea, în general, a restructurărilor din URSS. În această ordine de idei, ar urma să fie încurajate investițiile de capital occidental în realizarea unor obiective de dezvoltare și modernizare a industriei sovietice, precum și participarea URSS în sistemul unor organizații economice și financiare internaționale (GATT, FMI ș.a.). În esență, ar fi vorba de o mai mare integrare a URSS în circuitul economic mondial, inclusiv cu ajutorul celor șapte țări industrializate.

Pentru toate acestea, Președintele american dorește să cunoască mai îndeaproape, direct de la Mihail Gorbaciov, încotro se îndreaptă societatea sovietică prin politica de restructurare și transparență. Ajutorul pe care SUA și alte țări occidentale ar intenționa să-l acorde URSS ar consta în liberalizarea mai mare și treptată a schimburilor economice și comerciale, inclusiv prin acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate. În acest scop, se așteaptă și adoptarea de către Sovietul Suprem al URSS a legii privind emigrarea cetățenilor sovietici. Nu este vorba, prin urmare, de un ajutor de genul aceluia pe care Occidentul îl acordă Poloniei și Ungariei.

În prezent, exporturile de produse americane în URSS se cifrează la aproximativ 3,22 miliarde dolari, în timp ce vânzările sovietice către SUA sunt în valoare de numai 555 milioane dolari. În aceste condiții, partea sovietică este preocupată atât de creșterea volumului schimburilor economice, cât și de reducerea soldului pasiv însemnat pe care îl are cu SUA.

2. Propunerea Președintelui Bush de includere pe agenda convorbirilor a schimbărilor din unele țări socialiste exprimă interesul crescând al SUA față de Europa de Răsărit, precum și impactul acestora asupra situației de pe continent, în ansamblu. În acest context, ar fi posibil ca Mihail Gorbaciov să propună retragerea din Europa a tuturor trupelor sovietice și americane, ceea ce l-ar pune pe Președintele Bush într-o situație delicată.

O atenție aparte ar urma să se acorde problemei germane, inclusiv de reunificare a celor două state. Această problemă, însă, va trebui să fie examinată profund și în perspectiva relațiilor „noii Germanii" cu

Europa și Alianța Nord-Atlantică. Față de o asemenea problemă, nu este exclus ca Gorbaciov să afirme că unificarea celor două state germane ar fi posibilă numai dacă ele vor ieși din NATO, respectiv Tratatul de la Varșovia – idee care, de altfel, a mai fost susținută de URSS în 1953. Trebuie avut în vedere și faptul că o eventuală „neutralitate" a Germaniei ar însemna, în fapt, dispariția celor două blocuri militare.

Invocându-se părerea potrivit căreia lui Bush nu-i plac convorbirile de tipul Ialtei, se afirmă că SUA nu dorește să discute despre viitorul popoarelor europene pe baze bilaterale, respectiv în raporturile lor cu URSS. Ceea ce ar dori Președintele Bush ar consta în cunoașterea părerilor lui Gorbaciov față de actualele transformări din țările socialiste, precum și garantarea de către URSS că nu va interveni în aceste procese de liberalizări. La rândul lui, Gorbaciov ar putea să atragă atenția asupra pericolului pe care l-ar reprezenta eventualele încercări de folosire a schimbărilor din țările socialiste în interesul unilateral al Occidentului. Așa cum a mai declarat, este de așteptat ca președintele american să asigure că nici SUA și nici alte țări occidentale nu vor căuta să intervină și să folosească schimbările din unele țări socialiste în detrimentul URSS și stabilității din Europa postbelică.

3. În sprijinul echilibrului de interese și al zonelor de influență, vor fi examinate, la inițiativa fiecărei părți, și situațiile conflictuale din alte zone geografice ale lumii, îndeosebi din: America Centrală, Orientul Mijlociu, Asia ș.a. În legătură cu America Centrală, SUA ar dori să obțină noi garanții din partea URSS că vor înceta orice livrări de arme către Cuba și Nicaragua și alte forțe insurgente din aceste țări. În schimb, Uniunea Sovietică ar urma să ceară Statelor Unite să înceteze orice acte ostile la adresa Cubei și Republicii Nicaragua.

În cursul convorbirilor, este posibil ca Mihail Gorbaciov să reafirme interesul URSS pentru organizarea unei conferințe a statelor mediteraneene, de tipul celei de la Helsinki. De mai mult timp, URSS consideră că țările NATO au în Mediterana un potențial militar mult superior față de cel al Uniunii Sovietice.

4. Problematica militară, la nivel european și global, va constitui, de asemenea, o temă prioritară în cadrul întâlnirii. Chiar dacă nu se preconizează realizarea unor acorduri concrete, inițiative importante sunt de așteptat din partea ambilor Președinți. URSS, de pildă, ar fi posibil să lanseze ideea desființării bazelor militare americane și sovietice din

Europa, Asia și alte regiuni ale lumii. Se așteaptă, totodată, ca Mihail Gorbaciov să propună încetarea tuturor experiențelor nucleare. În concepția americană, URSS și țările Tratatului de la Varșovia dețin în Europa o mare superioritate față de Occident. De aceea, ar fi posibil ca Bush să-i propună lui Gorbaciov ca Uniunea Sovietică să-și reducă numărul de militari cu cca 3 000 000, iar SUA doar cu 30 000. În esență, scopul urmărit de SUA ar consta în obținerea unei paități militare rezonabile pe continent.

Președintele Bush pare a fi criticat pentru faptul că nu are un plan clar de ordin militar cu privire la situația din Europa. În același timp, însă, se afirmă că Bush este un om al surprizelor și poate oricând să apară cu idei neprevăzute. El trebuie, totodată, să țină seama de sugestiile aliaților SUA, ale Marii Britanii mai ales, potrivit cărora, în actualele condiții, țările occidentale nu trebuie să slăbească rolul NATO și, în general, al capacității lor de apărare. Aceasta și pentru considerentul că, chiar în anii din urmă, de când Mihail Gorbaciov se află la conducere, Uniunea Sovietică și-a sporit, anual, cheltuielile militare cu 3%, iar activitatea de modernizare a unor arme, inclusiv nucleare, s-a intensificat. Se fac, în acest sens, referiri la rachetele SS-18 și SS-24. Având în vedere că în mâinile URSS și SUA s-a acumulat 90% din potențialul nuclear mondial, cei doi Președinți ar urma să discute încotro și în ce ritm se vor dezvolta cele două Mari Puteri pe plan militar. Vor fi examinate, prin urmare, multiple aspecte ale controlului înarmărilor și dezarmării nucleare și convenționale, atât prin prisma negocierilor sovieto-americane, cât și a acelora care au loc în cadrul multilateral, la Viena. În ansamblul acestor categorii de probleme, este de așteptat ca Mihail Gorbaciov să pună un accent mai mare pe problemele vizând forțele militare navale, precum și reducerea treptată a bugetelor pentru apărare ale URSS și SUA.

În vederea examinării problemelor dezarmării și controlului înarmărilor, în SUA au fost elaborate o serie de studii privind capacitatea militară a celor două Puteri, precum și a aliaților lor. Există, între altele, un studiu secret în concluziile căruia se afirmă că, în viitorul apropiat, nu este posibil ca URSS și alte țări socialiste să declanșeze un atac de amploare asupra Occidentului.

5. Deși întâlnirea are un caracter neoficial, de ambele părți se dorește ca aceasta să aibă o însemnătate istorică, nu numai pentru relațiile bilaterale, ci și pentru întreaga viață politică internațională. În

scopul încheierii întâlnirii cu rezultate cât mai semnificative, Președintele Bush a avut multiple consultări, inclusiv în cadrul unor convorbiri telefonice, cu liderii principalelor state occidentale.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 111-115.

216

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND COMENTARII UNGARE LA ÎNTÂLNIREA DIN MALTA ȘI PROBLEMELE RELAȚIILOR UNGARO-ROMÂNE

2 decembrie 1989, Budapesta, ora 15.30

1. Vă informăm că presa ungară, din ziua de 2 decembrie a.c., acordă largi spații și comentarii pe marginea începerii întâlnirii sovieto-americane la nivel înalt. În acest context, reține atenția un comunicat de presă MTI, apărut în coloanele ziarului „Népszava", în care se subliniază că „organizațiile din străinătate ale maghiarilor ardeleni și ale minorității germane au trimis celor doi Președinți, Mihail Gorbaciov și George Bush, la întâlnirea de la Malta, o telegramă comună prin care le solicită acestora să întreprindă tot ceea ce este necesar pentru a se pune capăt regimului Ceaușescu, care procedează la exterminarea minorităților naționale".

2. Profesorul Scridon Gavril, lector la Catedra de limba română a Universității „Eötvös Loránd" din Budapesta, ne-a informat în cursul serii de vineri, 1 decembrie a.c., că în rândul cadrelor didactice de la Catedră și al altor oameni de cultură circulă zvonul că la întâlnirea de la Malta se va discuta problema revizuirii frontierei româno-ungare, în sensul alipirii Transilvaniei la Ungaria. Se exprimă speranța că această dorință ar putea fi sprijinită de Președintele Bush și ca urmare a faptului că acesta s-ar afla în relații de rudenie cu Otto de Habsburg, care este un susținător activ al intereselor revizioniste ale Ungariei.

3. După părerea noastră, chiar dacă ideea de mai sus reprezintă o simplă dorință imaginară, suntem obligați să vă semnalăm că politica actuală a cercurilor guvernante de la Budapesta, precum și activitatea

de propagandă internă și externă este orientată, în principal, în scopuri revizioniste.

În această activitate, o pondere mare o deține emigrația ungară din Occident, în special din SUA.

În declarațiile făcute în ultimul timp de unii membri ai guvernului ungar, printre care Imre Pozsgay, Gyula Horn etc., aceștia susțin că soluționarea drepturilor minorității maghiare din Transilvania depinde de Marile Puteri. Această teză a fost vehiculată și cu prilejul vizitei lui Bush în Ungaria, când se puteau citi pe pancarte, scrise în limbile engleză, franceză, spaniolă și italiană, texte ea „destinul Transilvaniei se află în mâinile Marilor Puteri".

De asemenea, campania de propagandă zgomotoasă care se duce în jurul lui László Tökes și Süto András, „prezentați ca victime ale regimului politic din România", urmărește același scop. Conținutul și amploarea acțiunilor politico-propagandistice desfășurate de cercurile guvernante de la Budapesta împotriva țării noastre, prin toate mijloacele de care dispun, sunt asemănătoare perioadei premergătoare Dictatului de la Viena din 1940.

Simt de datoria mea, ca, în aceste împrejurări grele, deosebite, care au depășit de mult limita normală a relațiilor dintre două țări, să vă prezint pericolul situației existente, în vederea analizării și luării măsurilor ce se impun pentru apărarea intereselor majore ale țării noastre.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 7, f. 44-45.

217

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA HOTĂRÂRILE GUVERNULUI UNGAR CU PRIVIRE LA ORGANIZAREA FORȚELOR ARMATE, MISIUNILE LOR ȘI O NOUĂ DOCTRINĂ MILITARĂ, PRECUM ȘI IMPORTANTE SCHIMBĂRI ÎN CONDUCEREA ARMATEI

2 decembrie 1989, Budapesta, ora 16.00

Vă informăm că ziarele centrale ungare, din 2 decembrie a.c., anunță că în ședința Consiliului de Miniștri al R. Ungare, din zilele de

30 noiembrie și 1 decembrie a.c., au fost adoptate hotărâri în unele probleme fundamentale ale organizării armatei ungare, sarcinilor acesteia și aplicării noii doctrine militare ungare. La 1 decembrie, Primul-Ministru Miklós Németh s-a întâlnit, la Ministerul Apărării, cu cadrele de conducere ale acestuia și cu comandanții armatei ungare. În cadrul întâlnirii, Premierul a declarat că elaborarea noii doctrine militare ungare, cea a apărării suficiente și sigure, ca și măsurile vizând aplicarea acesteia, au devenit posibile datorită schimbărilor radicale produse în relațiile internaționale și atitudinii noi a celor două Mari Puteri în problemele securității. M. Németh a arătat că Ungaria trebuie să posede, în viitor, forțe de apărare națională, care să poată asigura frontierele și suveranitatea țării, respingerea unei eventuale agresiuni externe.

„Guvernul intenționează să consolideze caracterul național al armatei populare ungare. Acesta nu este condus, în această preocupare, de lucruri de natură a stârni o atmosferă naționalistă, ci de exemplele istorice, care dovedesc cât de dăunătoare sunt consecințele neglijării semnificației naționale", a declarat Premierul ungur. El a adăugat că noua doctrină militară ungară, deși consideră drept un deziderat de perspectivă crearea unei Europe fără blocuri, prevede realizarea, în consonanță cu partenerii săi, a apărării țării, în cadrul Tratatului de la Varșovia, până la dizolvarea celor două alianțe. M. Németh a anunțat importante schimbări în organizarea domeniului apărării, respectiv: separarea activității specifice administrației armatei, care va reveni în viitor Ministerului Apărării, de conducerea de specialitate a armatei, care va fi realizată de Comandamentul armatei ungare.

În conformitate cu aceste noi orientări, în aceeași zi, la 1 decembrie, au fost operate mai multe schimbări de cadre în aparatul central al armatei ungare. Astfel, generalul-colonel József Pacsek a fost eliberat din funcția de adjunct al ministrului și șef al Marelui Stat-Major al armatei ungare. De asemenea, au fost eliberați din funcțiile de adjuncți ai ministrului generalul-locotenent Zoltán Szórádi și generalul-colonel Lajos Krasznaj. Totodată, generalul-maior Ferenc Szombathely a fost numit adjunct al ministrului Apărării, generalul-locotenent Kálmán Lőrincz a fost numit comandantul armatei ungare, iar generalul-locotenent László Borsits a fost numit șeful Marelui Stat Major al Armatei.

Premierul ungar a mai anunțat că, până la finele anului 1991, se va proceda la reducerea cu 20-25% a forțelor armate ungare, reducere care se va adăuga la cea de 9%, hotărâtă anterior. O altă măsură considerată importantă o constituie reducerea duratei serviciului militar, începând cu anul 1991, la 12 luni. Noua reorganizare a conducerii armatei ungare depășește importanța unei măsuri administrative normale.

Având în vedere implicațiile politice ale acestei reorganizări, vom urmări în complexitatea sa această acțiune și vom informa.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 7, f. 48-49.

218

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND ASPECTE ALE SITUAȚIEI POLITICE DIN URSS

3 decembrie 1989, Moscova, ora 13.00

Tovarășului Ion Stoian, membru supleant al CPEx., ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

Referitor: Unele aspecte ale situației politice din URSS.

1. Situația politică din URSS cunoaște evoluții rapide, complexe și contradictorii. Sunt frecvente aprecierile că societatea sovietică se află, nu numai într-o stare de criză economică, dar și politică. Are loc o polarizare tot mai accentuată a pozițiilor în cadrul partidului și a întregii societăți, devine tot mai ascuțită polemica între adepții diverselor orientări. Sub lozinca pluralității de păreri, a democrației și transparenței (*glasnosti*), a „înnoirii socialismului", se prezintă public, inclusiv în cadrul dezbaterilor din Sovietul Suprem, păreri și revendicări contrare socialismului, chemări la introducerea unor forme capitaliste în economie, a unor concepții burgheze în cultură, artă, în modul de viață și de organizare socială, al căror elogiu se face tot mai frecvent în mijloacele de informare în masă. În dezbaterile care au loc

pe aceste teme sunt formulate frecvent critici și reproșuri la adresa conducerii de partid și de stat, pe de o parte, pentru lipsa de fermitate, de claritate ideologică, de concepție asupra perspectivei de dezvoltare a societății, sau, pe de altă parte, pentru ritmul lent al reformelor și lipsa de profunzime a acestora. În ultimul timp se ridică, tot mai frecvent, problema răspunderii pentru situația existentă.

2. Autoritatea comuniștilor, a partidului în ansamblu, continuă să scadă. Problema locului și rolului partidului în societate face obiectul unor dezbateri intense în partid și în mijloacele de informare în masă. Cererea de a se elimina din Constituție articolul șase, care consacră rolul conducător al PCUS în societate, formulată de unii deputați în cadrul lucrărilor primului Congres al deputaților din vara anului 1989, a revenit în actualitate și este de așteptat ca ea să fie pusă în dezbateri la cel de al II-lea Congres al Deputaților, din decembrie a.c., în contextul elaborării noii Constituții. Sunt numeroase păreri că o asemenea propunere ar putea avea șanse de succes. De altfel, oficial se încearcă a se pregăti opinia publică, în acest sens subliniindu-se că „rolul conducător al partidului nu se declară prin articole de Constituție" și că, de fapt, până în 1977, Constituția nici nu conținea o asemenea prevedere.

Se intensifică tendințele de creare a partidelor proprii în republicile unionale. Recent a avut loc o Plenară a CC al PC din Lituania, la care s-au dezbătut probleme legate de pregătirea Congresului extraordinar la care urmează a se proclama crearea Partidului Comunist din Lituania, în afara PCUS. În mesajul adresat Plenarei de către M.S. Gorbaciov, ca și în cuvântarea rostită de V.A. Medvedev, membru la lucrările acesteia, comuniștii lituanieni au fost chemați la rațiune, apreciindu-se că depărtarea de PCUS reprezintă o acțiune care pune în pericol restructurarea și poate să aducă complicații și mai mari relațiilor dintre națiuni, precum și daune intereselor generale ale URSS. Este de așteptat ca exemplul PC din Lituania să fie urmat și de alte organizații republicane de partid.

3. Situația creată în partid și, în general, în societatea sovietică a dat naștere la reacții diverse în rândul comuniștilor, al oamenilor muncii. A reținut atenția, în acest sens, poziția organizației de partid din regiunea și orașul Leningrad, care în cadrul unei Plenare comune a adoptat o platformă proprie conținând acțiuni în vederea redresării situației din partid și din țară. La un miting al comuniștilor leningrădeni, care a avut loc la 22 noiembrie a.c., au fost formulate critici severe la adresa

conducerii PCUS, s-au lansat chemări la apărarea socialismului, a ideilor Revoluției din Octombrie, la lupta împotriva proiectelor de instaurare a ordinii burgheze și revenirea la proprietatea privată. A fost adoptată o rezoluție în care se apreciază că „evoluția evenimentelor din URSS a ajuns la punctul critic". Se menționează, între altele, că se adâncește criza în sfera economică și politică. A scăzut nivelul de trai, iar povara principală a urmărilor „hotărârilor negândite și a acțiunilor greșite" cade asupra muncitorilor și țăranilor, a celor cu venituri mai mici, se intensifică inflația, scade disciplina muncii, s-a micșorat încrederea în organele puterii de stat. Are loc o degradare a sferei spirituale. Se arată, de asemenea, că pseudo-democrații întreprind atacuri împotriva partidului, denaturează istoria sa, minimalizează rolul și locul său în sistemul politic, opun în mod artificial partidul sovietelor și poporului. În aceste acțiuni ei se folosesc de unele ziare și reviste, de programele televiziunii, care, în spatele lozincilor pluralismului socialist, au monopolizat dreptul la formarea opiniei publice. În rezoluție se cere adoptarea neîntârziată de măsuri extraordinare pentru stabilizarea situației în țară, convocarea unei Plenare lărgite a CC al PCUS, în cadrul căreia membrii Biroului Politic al CC al PCUS să prezinte rapoarte în care să dea o apreciere situației politice din partid și din țară.

V. Ghidaspov, Prim-secretar al Comitetului regional și orășenesc de partid din Leningrad, în cuvântul la Plenara comună a acestora, cât și în interviurile acordate în ultimele zile, a subliniat că oamenii așteaptă poziții și aprecieri pozitive clare asupra zilei de azi și de mâine. El a arătat că la Smolnîi se primesc scrisori din Moscova și alte orașe, în care se exprimă sprijin pentru pozițiile comuniștilor leningrădeni.

Până în prezent nu s-a dat o apreciere oficială evenimentelor din Leningrad. În presa centrală au apărut, însă, păreri potrivit cărora platforma comuniștilor din Leningrad ar conține teze inspirate din cunoscutul articol semnat de Nina Andreevna[175] și că comuniștii din Leningrad s-ar opune restructurării și doresc întoarcerea la „sistemul administrativ de comandă". Răspunzând acestor acuzații, V. Ghidaspov declara: „noi rupem hotărât cu ideologia stalinistă și a stagnării, însă suntem

[175] Referire la scrisoarea publicată de profesoara Nina Aleksandrovna Andreevna (1938-) la 13 mart. 1988, în „ Sovietskaya Rossiya", în care afirmase că Mihail S. Gorbaciov și principalii săi susținători nu sunt adevărați comuniști, poziție criticată sever în „Pravda" din 5 apr. 1988 (*Manifest împotriva forțelor Perestroikăi*). Începând din acea lună, se constată o accelerare a măsurilor de introducere a libertății de exprimare în media sovietică.

convinși: steagul nostru a fost și rămâne roșu și pe el este scris Lenin, Octombrie, Socialism".

4. Cadre sovietice afirmă că articolul lui M.S. Gorbaciov, *Ideea socialistă și restructurarea revoluționară* („Pravda", 26 noiembrie a.c), ar fi o reacție la criticile formulate la adresa conducerii, o încercare de a justifica și a fundamenta teoretic politica de reformă, de a explica situația politică și economică din țară și a prezenta viziunea sa asupra „noii înfățișări a socialismului". Definind societatea spre care se tinde, Secretarul General al CC al PCUS a menționat: „socialismul spre care mergem în procesul restructurării este o societate care se bazează pe o economie eficientă pe baza celor mai înalte realizări ale științei și tehnicii, culturii, pe structuri sociale umanizate, care să realizeze democratizarea tuturor laturilor vieții sociale și să creeze condiții pentru o viață și activitate creatoare intensă a oamenilor". O atenție deosebită este acordată, în articol, explicării rolului nou al partidului, ca „avangardă politică a societății"; se arată că, în noile condiții, partidul se transformă „într-un centru de elaborare a platformelor politice și ideologice", pe care le „recomandă societății și statului". A reținut atenția faptul că, prin tezele formulate, M.S. Gorbaciov de fapt nu exclude evoluția în perspectivă spre sistemul pluripartid. Referindu-se la aceste aspecte, între altele, Secretarul General al CC al PCUS afirmă că „în această etapă complexă, interesele consolidării societății sovietice dictează oportunitatea menținerii sistemului monopartid". Din informațiile și din constatările noastre, rezultă că articolul lui M.S. Gorbaciov nu a avut ecoul și efectul scontat, el nefiind comentat pe larg nici în mijloacele de informare în masă.

5. Este de așteptat ca la cel de-al II-lea Congres al Deputaților Poporului (decembrie a.c.), alegerile pentru sovietele locale să adauge elemente care să complice și mai mult situația partidului în sistemul politic sovietic și să ducă la o încordare a atmosferei politice în țară. Se presupune, de asemenea, că în aceste condiții Congresul al XXVIII-lea al PCUS va avea loc în condiții grele. El urmează să adopte un nou Program și un nou Statut al partidului.

Elaborarea acestora deja a început și, potrivit afirmației lui V.A. Medvedev, această activitate „se lovește de mari dificultăți", întrucât multe procese încă nu s-au maturizat, se află într-un stadiu incipient. În dezbaterile care au avut loc până acum, s-a relevat că aceste două documente trebuie să se deosebească radical de cele existente până în

prezent. După părerea unora, în elaborarea Programului partidului, determinarea scopurilor strategice ar trebui să pornească de la prioritatea valorilor general umane asupra celor de clasă. În raport de aceasta, ar urma să fie modificate și tezele referitoare la bazele ideologice și sociale ale partidului. În ce privește Statutul, s-au emis idei privind înlocuirea principiului centralismului democratic cu formula „unității democratice", schimbarea periodicității ținerii congreselor, a modului de alegere a organelor conducerii de partid, inclusiv a membrilor Biroului Politic și a Secretariatului General al CC al PCUS, instituirea practicii organizării de referendumuri în cadrul partidului, micșorarea cotizațiilor de partid și repartizarea unei părți însemnate din acestea la bugetul organizațiilor de bază. În perioada până la congres se preconizează măsuri pentru accelerarea restructurării partidului, care, așa cum spunea V.A. Medvedev, trebuie să se transforme dintr-o organizație deasupra tuturor, într-o avangardă politică a societății. Se preconizează schimbări ale structurii organizatorice a organelor de partid, la toate nivelele, precum și o înnoire a cadrelor din componența acestora, urmând a fi promovate cadre noi care s-au afirmat, până în prezent, ca deputați ai sovietelor sau în diverse organizații de masă și obștești.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 122-127.

219

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND EVOLUȚIA SITUAȚIEI DIN UNGARIA ȘI REORGANIZAREA NOULUI PMSU

3 decembrie 1989, Budapesta, ora 21.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
Tovarășului Lucian Petrescu, director-DR I

În cadrul discuțiilor avute recent de consilierul Ioan Chira, cu Štefan Oross, ministru-consilier la Ambasada cehoslovacă, Zhang Fengju, consilier la Ambasada chineză, și József Szászi, redactor-șef adjunct al

cotidianului guvernamental maghiar „Hírlap", au rezultat următoarele aspecte mai importante privind evoluția situației din Ungaria:

1. Rezultatul referendumului național din 26 noiembrie a.c. a schimbat raportul de forțe politice în favoarea grupărilor de opoziție de extremă dreaptă, în fruntea cărora se situează Alianța Liber-Democrată, cea mai extremistă grupare de dreapta, având un program clar antisocialist și anticomunist. Partidul Socialist Ungar, care nu se aștepta la acest rezultat, a fost obligat să recunoască public înfrângerea suferită. În aceste condiții, se apreciază că șansele la Președinția Republicii ale candidatului PSU, Imre Pozsgay, nu mai sunt certe. În situația nou creată, Forumul Democrat Ungar nu se mai arată dispus pentru o coaliție cu PSU (așa cum se hotărâse anterior). FDU va încerca să intre în coaliție cu forțe de opoziție, dar numai în măsura în care se va dovedi că șansele proprii sunt insuficiente; recent, președintele FDU, József Antall, a declarat că nu sunt dispuși a discuta sub nici o formă distribuirea principalelor portofolii din viitorul guvern. FDU, dacă va câștiga alegerile, este hotărât să dețină în întregime principalele portofolii în guvern. În ceea ce-l privește, PSU a început să discute de o eventuală trecere a sa în opoziție. Referitor la șansele pentru funcția de Președinte al Republicii, se vehiculează numele lui Lajos Für (candidatul FDU) și al lui Mátyás Szűrös (candidat al populației, în afară de partid).

2. Acțiunea privind reorganizarea PMSU se găsește în stadiul de finalizare. Așa cum s-a comunicat, la 17 decembrie se va desfășura al XIV-lea Congres, la care vor participa aproximativ 800 delegați. În cadrul lucrărilor urmează să fie dezbătute și adoptate Programul și Statutul partidului, se va alege un organ de conducere format din 55-59 membri, care apoi își va alege un organism executiv, alcătuit din 7-9 persoane. Deși inițial s-a discutat de promovarea în conducerea noului PMSU a lui Károly Grósz și János Berecz, în prezent se vehiculează ideea că acești activiști nu vor ocupa funcții de conducere. Este posibil să facă parte însă din organul de conducere. În organismul executiv, conform părerilor care se vehiculează în prezent, vor fi promovate elemente tinere, inclusiv în posturile de răspundere; printre numele persoanelor urmând a face parte din organismul executiv și funcțiile de conducere este menționat și Gyula Thürmer (fost consilier pentru problemele internaționale al fostului Secretar General, Károly Grósz).

În ultima perioadă, un reprezentant al comitetului de reorganizare a contactat și Ambasada cehoslovacă. În cadrul discuțiilor avute cu consilierul Ambasadei, a făcut să se înțeleagă că noul PMSU ar fi bucuros dacă în presa de partid din Cehoslovacia ar apărea materiale pozitive la adresa Congresului, a reorganizării și activității noului PMSU. Totodată, s-a evidențiat că o telegramă de salut adresată Congresului și lucrărilor acestuia ar concura la sprijinul și încurajarea activității de partid.

Comisia de reorganizare a PMSU întâmpină greutăți din cauză că nu dispune de posibilități materiale. Așa se explică și faptul că ziarul săptămânal „Szabadság" [Libertatea], viitorul organ de presă al noului PMSU, apărut în primul său număr la începutul acestei săptămâni, nu poate fi găsit pe piață, întrucât nu dispune de fondurile necesare pentru a se plăti taxa aferentă oficiilor poștale pentru distribuire.

Se apreciază că noul PMSU nu va reprezenta o forță politică cu multe șanse în viața politică din Ungaria. El va cuprinde în principal un număr important de pensionari, foști activiști de partid rămași fără posturi și funcții, foste cadre de conducere (care erau în nomenclatura fostului PMSU) schimbate din funcții etc. Nu va avea mari șanse în alegerile parlamentare.

3. Evoluția situației economice interne ungare se apreciază a fi foarte dificilă, în prezent aceasta se găsește într-un stadiu periculos. Deficitul și dificultățile financiare din țară fac imposibilă supraviețuirea economiei ungare fără contractarea de noi împrumuturi occidentale. Întrucât situația internă nu permite aplicarea condițiilor pe care le impune Fondul Monetar Internațional, guvernul ungar nu poate obține creditele necesare pe această cale, fiind pus în situația de a apela și contracta credite de la unele țări occidentale.

În contextul respectiv se numără și recentele împrumuturi primite din partea RFG. Aceste împrumuturi se apreciază că vor putea asigura posibilități actualului guvern pentru a crea condiții de supraviețuire a economiei până la noile alegeri. Cu toate acestea, guvernul ungar se găsește într-o situație foarte dificilă de a lua o serie de măsuri restrictive greu acceptate de populație și chiar și de Parlament.

În aceste condiții, urmează ca la sesiunea din decembrie a Parlamentului, Németh Miklós, președintele Consiliului de Miniștri ungar, să solicite un vot de încredere.

Pentru anul 1990 economia ungară are multe aspecte incerte. Se prevede o scădere a importului sovietic, ceea ce va afecta o bună parte

a industriei de componente și piese de natură militară. Asemenea reduceri ale schimburilor economice sunt prevăzute să aibă loc și în relațiile cu celelalte țări socialiste. Incertitudinea se înregistrează și în cadrul schimburilor economice preconizate pentru anul 1990 cu țările occidentale. Această situație se prevede a amplifica problema șomajului. După unele aprecieri se estimează că numărul acestora va ajunge în anul 1990 la aproximativ 60-70 000 persoane.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 7, f. 52-55.

220

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA HOTĂRÂRILE PLENAREI CC-PSUG DE EXCLUDERE A LUI ERICH HONECKER ȘI ALTOR LIDERI DIN PARTID, PRECUM ȘI PUNEREA SUB STARE DE AREST A UNOR ÎNALȚI RESPONSABILI PENTRU CORUPȚIE ȘI ABUZ DE PUTERE

3 decembrie 1989, Berlin, ora 22.00

A. 1. Plenara de astăzi, 3 decembrie, a CC al PSUG a hotărât următoarele: excluderea din CC a lui Erich Honecker, Willi Stoph[176], Harry Tisch, Horst Sindermann, Erich Mielke, Werner Krolikowski, Günther Kleiber, Gerhard Müller și alții (în total 12 membri ai CC).

2. Pentru abateri grave, încălcarea statutului partidului și a legilor statului, Erich Honecker, Willi Stoph, Horst Sindermann și Erich Mielke au fost excluși și din partid.

3. Recunoscând incapacitatea de a rezolva problemele actuale ale partidului și sub presiunea bazei, întregul CC și Birou Politic au demisionat. Până la Congresul extraordinar din 15-17 decembrie, treburile curente și pregătirea Congresului vor fi asigurate de o comisie de lucru care va fi formată, după declarația Primului-Ministru Hans Modrow, din membri ai partidului care au manifestat angajament în procesul de înnoire.

[176] *Willi Stoph* (1914-1999), om politic german; președinte al Consiliului de Miniștri al RDG (1964-1973, 1976-1989). Președinte al Consiliului de Stat (1973-1976).

B. 1. Procuratura Generală a RDG a anunțat punerea sub stare de arest a lui Günter Mittag, Harry Tisch, Gerhard Müller, foști membri ai Biroului Politic, în contextul anchetei privind cazurile de corupție și abuz de putere.

2. Fostul ministru Secretar de Stat la Ministerul Comerțului Exterior, Alexander Schalck-Golodkowski, care avea în responsabilitate afaceri de comerț exterior ce ieșeau de sub controlul conducerii MCE, printre care și comerțul cu armament, nu s-a mai întors în țară de la negocierile din RFG, tocmai în momentul în care începuse ancheta împotriva sa. În prezent este urmărit de poliție.

3. Astăzi în jurul orei 12.00, la chemarea organizației „Noul Forum", s-a desfășurat pe întreg teritoriul RDG, pe direcția nord-sud și est-vest, un așa-numit „lanț de oameni", simbol al unității populației în procesul democratizării.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/l 989*, vol. 3, f. 117-118.

221

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR STRĂINE REFERITOARE LA EVOLUȚIA ECONOMIEI URSS ȘI INFLUENȚA ACESTEIA ASUPRA COLABORĂRII BILATERALE ROMÂNO-SOVIETICE

4 decembrie 1989, Moscova, ora 09.25

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I,

În completarea celor transmise anterior[177], vă informăm asupra următoarelor aspecte referitoare la situația economică internă din URSS și influențele acesteia asupra colaborării bilaterale:

1. Economia URSS, așa cum se apreciază oficial, se află încă în situația de criză, în ultimii doi ani accentuându-se unele tendințe noi, negative. În 1989, ritmurile de dezvoltare au scăzut de la o lună la alta (pe nouă luni, produsul național brut a sporit cu 3,2%, în timp ce ritmul anual planificat a fost de 7%, productivitatea muncii sociale a crescut cu 2,2%, față de sarcina anuală de plan de 4,5%). Ritmurile de creștere a venitului național și a producției industriale s-au redus la jumătate, comparativ cu cele realizate în 1988. S-au redus producțiile la țiței, cărbune, îngrășăminte, material lemnos, celuloză, zahăr, făină etc. S-au accentuat conflictele naționale, a crescut numărul grevelor. A scăzut disciplina în muncă și disciplina de plan. Ritmul inflației este de 10-11% (în 1988 a fost de 8,4%, în 1985 -- 7,3%, în 1986 – 6,2%). Cererea de mărfuri neacoperită reprezintă cea 150-165 miliarde ruble și a crescut în 1989. În 1989, emisia de bani a ajuns la o cotă nemaiîntâlnită în URSS (cca 18 miliarde ruble, depășind de patru ori nivelul din 1985). Se apreciază că, în 1989, veniturile bănești ale populației vor crește cu aproximativ 55 miliarde ruble, în timp ce volumul de mărfuri și servicii puse la dispoziția populației sporește cu numai 32 miliarde ruble. Deficitul bugetar, care la începutul anului era de 120 miliarde ruble, se reduce foarte greu, considerându-se că, la finele anului, va fi de 92+95 miliarde ruble. Pe piața internă, aprovizionarea s-a înrăutățit simțitor, lipsind din magazine o serie de mărfuri de primă necesitate și trecându-se, în diferitele localități, la cartelarea desfacerii mai multor produse alimentare și bunuri industriale. Deși în ultimii ani a sporit ritmul construcțiilor, problema locuințelor se pune din ce în ce mai acut. Se accentuează decalajul dintre cei cu venituri mari și cei cu venituri mici.

Datoria externă a URSS, aprecia acad. A. Aganbeghian[178], a ajuns la 50 miliarde ruble, iar o mare parte a mijloacelor de valută este folosită pentru plata dobânzilor la creditele pe termen scurt primite în perioadele anterioare. L. Voronin[179], Prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri al URSS, declara în Sovietul Suprem că Uniunea Sovietică intră în anul 1990 cu o situație economică mult mai grea față de cea de la finele anului 1988.

[177] Vezi doc. nr. 210.

[178] *Abel Gezevich Aganbeghian* (1932-), economist sovietic și rus (armean); membru al Academiei de Științe a URSS (din 1974); consilier pe probleme economice („Perestroika") al lui Mihail S. Gorbaciov (1985-1991).

[179] *Lev Alekseevici Voronin* (1928-2008), om politic sovietic; membru al CC-PCUS (1981-1990); Prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri al URSS (17 iul. 1989- 1 febr. 1991).

2. În explicarea dificultăților se pune în continuare accent pe greșelile din trecut, precum și pe pierderile cauzate de avaria de la Cernobîl (aproximativ 10 miliarde ruble), ale cărei consecințe negative sunt încă departe de a fi depășite, cutremurul din Armenia, cu pierderi, de asemenea, de peste 10 miliarde ruble, reducerile de prețuri la țiței pe piața occidentală, care au dus la scăderea încasărilor și, implicit, a posibilității importurilor de mărfuri de larg consum din țările capitaliste.

Totodată, în ultimul timp se subliniază tot mai frecvent că, după 1985, s-au comis o seamă de greșeli în conducerea economiei: pierderea de sub control a creșterii retribuțiilor (mărindu-se permanent masa de bani aflată în circulație, fără acoperire în mărfuri), exagerările în campania antialcoolică, ceea ce a dus la diminuarea sensibilă a încasărilor la buget și la apariția de goluri în aprovizionarea pieței interne cu zahăr și alte produse (folosite de cetățeni pentru prepararea de alcool), inconsecvență în ceea ce privește măsurile adoptate (multe legi au fost completate sau revăzute la scurte perioade după intrarea în vigoare). Schimbările permanente care au avut loc după aprilie 1985 au dus la slăbirea considerabilă a mecanismului economic de până atunci, iar noul mecanism, bazat pe metode economice, a întârziat să se constituie, ceea ce a determinat perturbări în sfera producției materiale, accentuarea dezechilibrului pe piața internă. Mari pagube au adus grevele, care au continuat și după adoptarea, la 9 octombrie 1989, a legii referitoare la reglementarea conflictelor colective de muncă.

3. Măsurile adoptate în ultimele luni vizează, între altele: stabilizarea economiei (în primul rând, reducerea deficitului bugetar și echilibrarea situației de pe piața internă), adoptarea unor noi reglementări, pe etape, în cadrul reformei economice, perfecționarea colaborării economice externe.

a) Planul pe 1990 prevede creșteri modeste la principalii indicatori – comparativ cu sarcinile de plan pe 1989 –: produsul național brut ar urma să crească cu 2,3%, venitul național creat cu 1,1%, productivitatea muncii sociale cu 7,8%, producția mijloacelor de producție în industrie (grupa „A") cu 0,5%, producția bunurilor de consum în industrie cu 6,7%, veniturile reale pe locuitor cu 1,3% . Aproximativ 86,7% din venitul național ar urma să fie destinat consumului și

construcțiilor neproductive, iar 13,3% pentru reproducția lărgită și pentru alte scopuri. Se reduc investițiile în sfera productivă, îndeosebi în domeniile combustibililor, energiei și metalurgiei. Se acordă prioritate producției bunurilor de larg consum și construcțiilor de locuințe.

b) La 20 noiembrie a.c. Sovietul Suprem a adoptat unele măsuri suplimentare privind stabilizarea pieței interne și întărirea controlului de stat asupra prețurilor. Au fost extinse comenzile de stat pentru 1990, îndeosebi în industria ușoară, s-au precizat mărfurile la care nivelul prețurilor de vânzare cu amănuntul rămâne neschimbat (carnea și produsele din carne, peștele proaspăt și conservele, untul, uleiul, margarina, produsele lactate, zahărul, produsele de panificație, îmbrăcămintea pentru copii, rechizitele școlare etc.).

c) La cel de-al II-lea Congres al Deputaților, ale cărui lucrări încep la 12 decembrie a.c., guvernul – pornind și de la analizele care s-au efectuat, inclusiv la întâlnirile avute de M. Gorbaciov, în noiembrie a.c., cu economiști și reprezentanți din întreprinderi, conferința unională din 13-15 noiembrie a.c. pe probleme teoretice și practice ale reformei economice – va prezenta un program privind îmbunătățirea situației financiare interne și a aprovizionării populației. Din convorbiri cu reprezentanți sovietici, rezultă că în cadrul acestui program se va pune accent pe: reducerea deficitului bugetului până la 60 de miliarde ruble, așa cum de altfel s-a prevăzut prin planul pe 1990, limitarea creșterii retribuțiilor, prin introducerea unui sistem sever de impozite, sporirea producției bunurilor de larg consum și a serviciilor, impulsionarea producției de bunuri industriale de către întreprinderile din sectorul Apărării. În domeniul combustibililor se are în vedere, între altele, elaborarea în 1990 a unui nou program energetic.

În ceea ce privește reforma economică, se apreciază că la Congresul Deputaților vor fi precizate, aproximativ în spiritul celor ce au fost discutate la Conferința științifică din 13-15 noiembrie a.c., măsurile și legile ce vor fi adoptate, în cadrul etapelor acesteia (inclusiv legea proprietății, legea privind pământul și folosirea pământului, legea întreprinderii socialiste, reglementările referitoare la autogestiunea regională și autoconducerea locală, modalitățile de lichidare a unităților industriale și agricole nerentabile etc.), astfel încât reforma

economică să dea rezultate în cea de-a patra etapă a sa, respectiv în cincinalul 1996-2000.

d) În ceea ce privește relațiile economice externe, prin măsurile adoptate – s-au lărgit drepturile unităților economice de a efectua operațiuni de export și import, în special în sectorul de mașini și utilaje –, sporesc într-o anumită măsură competențele republicilor în colaborarea economică externă. S-au intensificat preocupările părții sovietice de perfecționare a structurii exporturilor sale, îndeosebi în raporturile cu țările socialiste, prin majorarea livrărilor din URSS de mașini și utilaje, se lărgește simțitor colaborarea economică a URSS cu țări vest-europene și cu SUA. Se acționează în direcția finalizării cât mai curând a acordului de colaborare cu Piața Comună, partea sovietică insistă în continuare pe trecerea la „forme noi" de colaborare (legături directe, întreprinderi comune), se acționează în vederea creării de „zone libere", în primul rând la granița cu Finlanda și în Extremul Orient, pentru atragerea de tehnologii străine, se întreprind pași în direcția lărgirii colaborării cu GATT, FMI, BIRD etc.

Pentru 1990 și cel puțin pentru prima parte a viitorului cincinal sunt evidente preocupările părții sovietice în direcția limitării importurilor la unele mașini și utilaje (ca urmare a restrângerii investițiilor), majorării importurilor de bunuri industriale de consum, cereale, produse alimentare, unele produse chimice. La export se insistă pe limitarea livrărilor de materii prime pentru industria ușoară, menținerea livrărilor de combustibili în general la nivelul din actualul cincinal, însă condiționat de obținerea unor produse de care are acum nevoie URSS. Se accentuează insistența părții sovietice ca majorarea livrărilor reciproce de mărfuri să se realizeze prin schimburi echilibrate de mașini și utilaje. Partea sovietică se pronunță tot mai frecvent pentru trecerea treptată, în comerțul cu țările socialiste, la practicarea prețurilor pieței mondiale (periodic apar diverse materiale în care se apreciază că prin practicarea prețurilor pieței mondiale între URSS și țările membre ale CAER, s-ar ajunge la o reducere anuală a încasărilor acestora de aproximativ 5-10 miliarde dolari și la o creștere corespunzătoare a încasărilor părții sovietice).

Toate aceste măsuri și preocupări se reflectă și asupra colaborării economice cu țara noastră. Tratativele pentru încheierea Protocolului comercial pe 1990 și întâlnirile în curs de desfășurare, privind

coordonarea planurilor pentru viitorul cincinal, au evidențiat: insistența părții sovietice ca pentru materii prime să primească mărfuri de aceeași valoare economică și bunuri de larg consum. Insistența pe operațiuni legale, livrările la fiecare materie primă (țiței, bumbac, gaze etc.) sunt condiționate de obținerea în contrapartidă a unor anumite produse românești. La livrările reciproce de mașini și utilaje, partea sovietică insistă ca, în viitorul cincinal, soldul în favoarea părții române să nu fie de patru miliarde ruble, așa cum propune partea română, ci de numai două miliarde ruble.

În aceste condiții, apare necesar:

a) Intensificarea contactelor între ministerele de sinteză și ministerele de ramură, în special la nivelul conducătorilor acestora, în scopul majorării schimburilor în 1990 și în viitorul cincinal, pe baza stabilirii din timp, cu partenerii sovietici, a perioadelor și programelor unor astfel de întâlniri, astfel încât acestea să aibă o eficiență sporită, în special pe linia dezvoltării specializării și cooperării în producție.

b) Lărgirea contactelor cu republicile unionale, pe linia celor convenite la convorbirile care au avut loc în perioada Târgului Internațional de la București din octombrie 1989 și spiritul discuțiilor, la nivelul conducerilor ministerelor de comerț exterior, cu prilejul semnării protocolului comercial pe 1990.

c) Impulsionarea lucrărilor de coordonare a planurilor, în sensul respectării programului de întâlniri la nivelul vicepreședinților organelor centrale de planificare, care a fost convenit. Examinarea posibilității realizării unei întâlniri, la Moscova, a președinților organelor centrale de planificare, înaintea definitivării proiectului acordului de colaborare economică și tehnico-științifică pe perioada 1991-1995.

d) Insistarea, în continuarea la partea sovietică, pentru intensificarea activității pe linia Comisiei mixte și a subcomisiilor de ramuri, inclusiv a subcomisiei de colaborare tehnico-științifică, în vederea finalizării unor acțiuni de colaborare și cooperare în viitorul cincinal.

e) Studierea posibilității ca semnarea Acordului de colaborare economică și tehnico-științifică pe perioada 1991-1995 (care, prin conținutul și caracterul său, se deosebește de documentele anterioare) să aibă loc la București.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 137-143.

222

TELEGRAMĂ A LUI DUMITRU POPA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BELGRAD, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND ACCENTUAREA CRIZEI DIN RSF IUGOSLAVIA, TENSIUNILE POLITICE SÂRBO-SLOVENE ŞI ESCALADAREA NAŢIONALISTĂ DIN KOSOVO

4 decembrie 1989, Belgrad, ora 10.10

Tovarăşului Lucian Petrescu, director-DR I

În ultimele zile, Iugoslavia trece prin una din cele mai dificile perioade ale crizei multidimensionale pe care o parcurge de aproape un deceniu. Concomitent cu apropierea datei de 1 decembrie, când la Liubliana urma să se desfăşoare un mare miting al sârbilor şi muntenegrilor din Kosovo, în ţară s-a amplificat tensiunea politică. Deznodământul anticipat de organizatorii mitingului – pedepsirea conducerii slovene chiar la ea acasă – nu s-a petrecut. Aceasta, în primul rând, datorită măsurilor – de pe poziţii de forţă – adoptate de autorităţile de la Liubliana, care au blocat practic graniţele republicane (care, iată, nu sunt doar imaginare) şi au descurajat orice încercare de intrare în RS Slovenia. Reacţia care a urmat din Serbia – anularea plecării spre Liubliana, condamnarea atitudinii autorităţilor slovene şi întreruperea oricăror relaţii cu Slovenia – a creat un moment politic nou şi complex în situaţia şi aşa grea în care se află Iugoslavia. Începând de luni, 4 decembrie, când, după cinci zile consecutive nelucrătoare (surprinzător pentru situaţia politică şi economică a ţării) va fi reluată activitatea politică şi economică, se va înţelege probabil mai bine gravitatea deciziei conducerii sârbe.

În evoluţia conflictelor sârbo-slovene din ultimul deceniu, vom observa stadiul latent al acestora până la 27 februarie 1989, când, în plină escaladare a naţionalismului de toate culorile în Kosovo, la Liubliana a avut loc celebra adunare din sala Tankar, în care reprezentanţii tuturor forţelor politice din Slovenia (în frunte cu comuniştii) au condamnat ferm naţionalismul sârb şi reprimarea populaţiei de naţionalitate albaneză. A urmat contramăsura sârbă – marele miting de la

Belgrad –, când Miloşevici a anticipat arestarea şi condamnarea lui Azem Vllasi[180], iar participanţii, circa un milion de oameni, după aprecierile organizatorilor, l-au fluierat pe Preşedintele Prezidiului RSFI şi au cerut alungarea conducerii slovene. Imediat, în confruntarea dintre conducerile sârbă şi slovenă s-au inclus deschis, într-un adevărat război propagandistic, mijloacele de informare în masă, iar treptat, de partea Serbiei sau Sloveniei, celelalte conduceri republicane şi provinciale.

După 28 februarie a.c., confruntarea nu a mai scăzut în intensitate, fiecare element nou deteriorând toi mai grav raporturile sârbo-slovene şi ansamblul situaţiei politice din Iugoslavia. Pe acest fond, s-au cristalizat platformele politice de acţiune ale celor două conduceri: mai întâi în Serbia, cu scopul nedisimulat de refacere a Serbiei Mari şi de preluare definitivă a administrării aproape totale a celor două provincii autonome, iar apoi modificarea Constituţiei republicane şi începerea acţiunii de discreditare a Constituţiei federale.

Ulterior, în Slovenia, pătrunderea tot mai fermă a forţelor politice de opoziţie a determinat conducerea de partid şi de stat republicană să acţioneze de pe poziţii naţionaliste în perspectiva viitoarelor alegeri „democratice". În acest fel, a apărut ideea amendării Constituţiei RS Slovenia, cu multiplele ei aspecte contradictorii şi cu posibilitatea părăsirii federaţiei în prim plan.

Din această confruntare neloială şi lipsită complet de un dialog civilizat a rezultat atmosfera de tensiune apăsătoare, care domină de mai bine de un an viaţa politică din Iugoslavia, argumentată din când în când de elemente noi, cum au fost cazul B. Mijević (membru al conducerii federale de partid, din partea Sloveniei, arestat şi bătut la Belgrad de poliţia din Serbia, pentru încălcarea regulilor de circulaţie) sau de publicarea de materiale anti-Miloşevici în Slovenia, (printre altele, un macabru scenariu de atentat şi necrologul corespunzător). În această

[180] *Azem Vllasi* (1948-), avocat şi om politic de origine albaneză din Kosovo; membru al CC-UCI şi lider al Uniunii Comuniştilor din Kosovo (1986-1988); la acea vreme, provincia autonomă Kosovo avea un vot egal cu republicile iugoslave în cadrul Preşedinţiei federale a Iugoslaviei şi propriul său organ executiv, legislativ şi de justiţie. Înlocuirea sa în nov. 1988, ca urmare a împotrivirii la măsurile de limitare a autonomiei provinciei, a condus la izbucnirea unei revolte populare, urmată de o grevă general la începutul lui 1989, în urma cărora la 27 febr. Fusese instituită o stare parţială de urgenţă; Vllasi a fost arestat sub acuzaţia de „activităţi contrarevoluţionare", fiind eliberat din închisoarea de la Titova Mitroviţa doar în apr. 1990.

confruntare, unii sunt etichetați „unitariști și hegemoniști" (sârbii de către sloveni), iar ceilalți „separatiști și naționaliști" (slovenii de către sârbi). Între cele două extreme nu mai există spațiu de dialog pentru realizarea cel puțin a unui compromis, dacă nu a unei înțelegeri.

Având în vedere că, în prezent, escaladarea conflictelor sârbo-slovene a atins punctul culminant, este firesc să se pună problema ce se poate întreprinde pentru a se ameliora situația, dar în primul rând dacă este posibil să se inițieze ceva în acest sens. Ceasul polițist în Slovenia sau blocada politică și economică pe care o impune Serbia dau puține speranțe pentru aceasta. Se speră totuși că, măcar în ultimul moment, rațiunea va lua locul ambițiilor, cu atât mai mult cu cât este evident că nici popoarele sloven și sârb, pe seama cărora liderii lor politici duc lupta pentru putere, nu mai sunt dispuse să suporte acest joc periculos.

AMAE, fond *Telegrame. Belgrad/1989*, vol. 5, f. 32-34.

223

TELEGRAMĂ A LUI DUMITRU POPA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BELGRAD, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND AGRAVAREA CRIZEI POLITICE IUGOSLAVE PE FONDUL DISENSIUNILOR DIN CONDUCEREA FEDERAȚIEI ȘI AL CONFRUNTĂRII SÂRBO-SLOVENE

4 decembrie 1989, Belgrad, ora 10.10

Tovarășului Lucian Petrescu, director-DR I

În legătură cu actuala situație creată de escaladarea confruntării dintre Serbia și Slovenia, de câteva zile se constată absența reacțiilor oficiale ale conducerii iugoslave de stat și de partid. Anterior, Prezidiul RSF Iugoslavia a dat publicității un comunicat confuz (apreciat, într-un interviu acordat de Stipe Șuvar[181], „ca minimum de compromis posibil realizat, având în vedere diferențele existente") cu privire la mitin-

[181] *Stipe Šuvar* (1936-2004), sociolog și om politic iugoslav (croat); membru al CC și al Prezidiului Uniunii Comuniștilor din Croația (1986-1990); președinte al Prezidiului UCI (30 iun. 1988-17 mai 1989); membru al Prezidiului RSF Iugoslavia (mai 1989-aug. 1990).

gul sârbilor și muntenegrilor care trebuia să aibă loc la Liubliana; urmare divergențelor de opinii existente în conducerea iugoslavă de stat, Președintele Ianez Dîrnovșek a ținut să-și prezinte propria poziție în interviurile acordate Agenției „Taniug" și televiziunii slovene, prin care s-a pronunțat împotriva acțiunii menționate. Separat – după anularea mitingului și întreruperea raporturilor sârbo-slovene – au făcut declarații (în nume propriu) și alți membri ai Prezidiului RSFI.

În timp ce Nenad Bucin[182] (Muntenegru) a regretat interzicerea mitingului și și-a exprimat surprinderea și neînțelegerea față de măsura Serbiei, Dragutin Zelenovici[183] (Voivodina) a condamnat doar atitudinea conducerii slovene și l-a apostrofat pe Ianez Dîrnovșek pentru imprudența în declarațiile făcute.

Stipe Șuvar (Croația) a condamnat folosirea mitingurilor și manipularea popoarelor în scopul câștigării luptei pentru putere și, voalat, a pus pe seama actualei conduceri sârbe destabilizarea situației politice din Iugoslavia. Rezultă, și în acest fel, gravele disensiuni din conducerea iugoslavă, compromisul, ca mijloc de guvernare, lipsa autorității necesare pentru a stăpâni situația grea din țară. De aceea, aproape nici nu mai pot surprinde criticile publice la adresa Prezidiului RSFI, solicitările de demitere a Președintelui și a unora dintre membrii acestuia, având în vedere și numai faptul că, de la 28 noiembrie, în pofida evidenței cursului acțiunilor politice din țară din ultima perioadă, organul executiv de conducere pe linie de stat nu a luat nici măcar atitudine. Semnificativ în acest sens este și faptul că Ianez Dîrnovșek, într-un interviu acordat televiziunii din RFG, s-a ocupat mai mult de „problema unificării Germaniei" decât de pericolul dezintegrării Iugoslaviei.

Abia pentru azi a fost convocată ședința Prezidiului RSFI, urmând ca mâine, 5 decembrie, să aibă loc o ședință extraordinară a Prezidiului USPMI, iar la 6 decembrie, Plenara a XXVIX-a a CC al UCI. Se așteaptă că guvernul federal va cere convocarea unei ședințe extraordinare a Parlamentului.

AMAE, fond *Telegrame. Belgrad/1989*, vol. 5, f. 75-76.

[182] *Nenad Bucin* (1935-2013), om politic iugoslav (muntenegrean); membru al Prezidiului RSFI (15 mai 1989-16 mart. 1991).

[183] *Dragutin Zelenović* (1928-), inginer, profesor, om de știință și politic iugoslav (sârb); membru al Prezidiului RSFI (1989-1991); președinte al Consiliului de Miniștri al R. Serbia (15 ian.-11 dec. 1991).

224

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND ÎNTÂLNIREA AMERICANO-SOVIETICĂ DIN MALTA[184]

4 decembrie 1989, Washington, ora 15.30

Tovarăşului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarăşei O. Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarăşului Ilie Şimon, director-DR V

Referitor la întâlnirea dintre M. Gorbaciov şi G. Bush, vă informăm următoarele:

1. Cei doi Preşedinţi au apreciat că întâlnirea lor reprezintă un succes, conform aşteptărilor lor. Organizarea unei conferinţe de presă comune reprezintă un caz unic în relaţiile sovieto-americane, eveniment care a fost calificat „un simbol important".

2. În cercurile politico-diplomatice de la Washington se apreciază că recentele convorbiri din Malta au constituit „o afirmare publică extraordinară a unor noi relaţii dintre URSS şi SUA". În acest context, se subliniază că cei doi Preşedinţi au fost de acord că se impune „abandonarea caracteristicilor Războiului Rece". Preşedintele G. Bush a apreciat că discuţiile privind problematica economică au fost „cele mai fructuoase", avându-se în vedere pachetul de sugestii pe care l-a prezentat în vederea „sprijinirii realizării restructurării în URSS". Conform unor aprecieri, partea sovietică a exprimat insatisfacţia că SUA nu s-a angajat să înlăture restricţiile privind exportul de tehnologie modernă în URSS şi a manifestat o anumită reţinere în ceea ce priveşte utilizarea pe scară largă de experţi americani în „orientarea" privind redresarea economică.

3. Se apreciază că, dintre rezultatele concrete ale întâlnirii, se reliefează organizarea întâlnirii la nivel înalt din iunie 1990, acţiunea celor două ţări pe linia intensificării negocierilor şi a depunerii de eforturi în vederea încheierii de înţelegeri privind reducerea armelor nucleare strategice, a forţelor militare şi armelor convenţionale în 1990. În această privinţă, se reliefează declaraţiile făcute de cei doi Preşedinţi că

[184] Vezi doc. nr. 173, 174, 195, 213 şi 215.

întâlnirea din Malta a creat o bază pentru acorduri mai largi în domeniul dezarmării nucleare-strategice, al armelor chimice, al forţelor convenţionale în Europa, precum şi în ceea ce priveşte cooperarea economică bilaterală.

4. În ansamblu, se apreciază că semnificaţia întâlnirilor din Malta constă mai mult în „tonul" decât „fondul problemelor". În această privinţă se are în vedere că, în mod practic, există încă multe puncte contradictorii în negocierile de dezarmare respective. De asemenea, se reliefează faptul că la conferinţa de presă nu au existat păreri diferite faţă de probleme care, în mod tradiţional, generau dispute Est-Vest.

5. Dintre problematicile care sunt reliefate ca obiect al unui dezacord, se menţionează chemarea URSS pentru negocieri privind dislocarea navelor militare sovietice şi americane din M. Mediterană, situaţia din America Centrală în condiţiile furnizării în continuare de armament sovietic.

6. Se apreciază că întâlnirea şi convorbirile pe care G. Bush le va avea, în perioada imediat următoare, cu liderii ţărilor NATO vor avea o semnificaţie deosebită în stabilirea căilor şi modalităţilor de acţiune ale alianţei occidentale, vizând în mod deosebit pregătirea pentru întâlnirea la nivel înalt sovieto-americană din 1990.

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 4, f. 65-66.

225

TELEGRAMĂ A LUI DUMITRU POPA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BELGRAD, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND POZIŢIA PREZIDIULUI RSF IUGOSLAVIA FAŢĂ DE ÎNRĂUTĂŢIREA PERICULOASĂ A EVOLUŢIILOR INTERNE, ÎN SPECIAL A CONFRUNTĂRII SÂRBO-SLOVENE

5 decembrie 1989, Belgrad, ora 09.30

Tovarăşului Lucian Petrescu, director-DR I

După o tăcere de cinci zile, conducerea iugoslavă de stat, analizând situaţia politică din ţară, legată de anularea mitingului de la Liubliana

și proclamația Serbiei de a întrerupe orice fel de relații cu Slovenia, a constatat înrăutățirea periculoasă a evoluțiilor politice din RSFI, în primul rând a raporturilor interetnice și a calificat acțiunile celor două republici ca „atac la adresa Constituției RSFI". Prezidiul Iugoslaviei, susținând măsurile propuse de guvernul federal în direcția respectării legii fundamentale a țării, a ordinii constituționale și a asigurării unității și integrității RSFI, s-a angajat „să depună toate eforturile necesare pentru apropierea pozițiilor celor două republici". Pe acest fond, luni, în Serbia au continuat adunările de condamnare a conducerii slovene și s-a cerut tot mai insistent trecerea la boicotarea economică a Sloveniei, o adevărată „blocadă", cum este ea caracterizată de conducerea de la Liubliana. Cele mai grele acuzații de încălcare a drepturilor omului de către „regimul" din Slovenia, comparațiile cu politica pe care au mai dus-o doar Hitler și Stalin fac obiectul războiului propagandistic dus în prezent de Serbia. În același context, se cere, cu tot mai multă insistență, demisia din prezidiul RSFI a lui Ianez Dîrnovșek și Stipe Șuvar (singurii care s-au pronunțat deschis împotriva mitingului de la Liubliana și au condamnat boicotarea politică și economică a Sloveniei).

În timp ce conducerea Sloveniei a dispus încetarea tuturor măsurilor excepționale legate de interzicerea mitingului, Serbia amplifică măsurile de retorsiune, conducerea ci fiind cea care coboară limbajul la cel mai scăzut nivel politic și moral. Apreciem că, în afara implicațiilor politice deosebit de serioase (un prim pas spre dezmembrarea federației), actualul conflict sârbo-sloven va avea și alte consecințe ca: producerea de mari pagube economiei iugoslave, aflate și așa într-o profundă criză; pe plan internațional, investitorii străini nu pot fi încurajați de perspectivele politice și economice din Iugoslavia; în mod formal, asistăm la desființarea practică a pieței unitare iugoslave, ș.a.

Cel mai grav conflict inter-republican din Iugoslavia de după cel de-al Doilea Război Mondial are puține șanse de a fi soluționat cu rapiditate. El complică și mai mult situația politică grea a țării, care, oricum, nu va fi rezolvată prin probe de forță, așa cum încearcă în prezent conducerile sârbă și slovenă.

Pentru Serbia, în primul rând, actualul conflict, confirmă aprecierile despre inconsistența „programului Miloșevici", care nu se poate impune numai pe calea mitingurilor de masă și, în același timp, un

serios semnal de alarmă, având în vedere că politica de forță și intoleranță nu i-a adus decât victoria „à la Pirus" din Kosovo, când au fost proclamate amendamentele la Constituția republicană; în rest, împrumutul popular este un eșec, întreprinderile care îl finanțează pe Miloșevici cu demonstranți și bani înoată în pierderi și datorii. Procesul de la Titova Mitrovița se poate întoarce într-o zi ca un bumerang împotriva celor care l-au montat, iar referendumul pentru alegerea Președintelui Prezidiului Republicii nu a fost altceva decât o simplă manipulare cu electoratul.

AMAE, fond *Telegrame. Belgrad/1989*, vol. 5, f. 11-12.

226

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND NOI EVOLUȚII POLITICE INTERNE ÎN RD GERMANĂ ȘI DEZVOLTAREA CURENTULUI DE REUNIFICARE A ȚĂRII

5 decembrie 1989, Berlin, ora 13.30

În legătură cu evoluția situației politice din RDG, informăm următoarele;

1. Partidele necomuniste (Uniunea Creștin-Democrată, Partidul Liberal-Democrat, Partidul Național-Democrat și Partidul Țărănesc-Democrat) au declarat că încetează conlucrarea în cadrul Blocului Democratic, din care au făcut parte până acum, își reafirmă deplina independență și sunt dispuse să colaboreze cu celelalte „forțe politice și sociale" numai în cadrul „mesei rotunde", care urmează să-și înceapă activitatea la 7 decembrie a.c.

2. În cadrul demonstrațiilor care au avut loc în ultimele zile și, în mod special la Leipzig, s-a cerut cu insistență demisia lui Egon Krenz din funcția de Președinte al Consiliului de Stat și al Consiliului Apărării Naționale.

3. Remarcăm, totodată, că ideea unității naționale și a reunificării începe să capete o pondere tot mai mare în cadrul demonstranților.

Mulți dintre vorbitorii la aceste demonstrații au afirmat că, odată cu pierderea de către PSUG a temeiurilor de existență, dispare și baza existenței a două state germane. Demonstranții de la Leipzig, care au purtat un mare număr de drapele în culorile naționale tradiționale (fără embleme), au intonat textul Imnului național „Germania – o patrie unică", text care a fost cântat în RDG până în anul 1961.

4. Continuă constituirea unor noi organizații politice și profesionale („Liga Verde", „Stânga Unită", o organizație de femei, Asociația juriștilor, medicilor etc.). Nu există încă un consens al tuturor formațiilor politice în legătură cu data noilor alegeri parlamentare („Alegeri libere"). Unele grupări solicită alegeri încă în luna mai 1990, altele – care consideră că au nevoie de un timp mai îndelungat pentru consolidare – propun luna septembrie 1990. În cadrul demonstrațiilor se cere, în orice caz, schimbarea guvernului actual, care nu ar mai reprezenta raportul de forțe real din țară.

5. În contextul anchetării cazurilor de abuz de funcție, corupție, trafic de influență, delapidări etc., populația, nemulțumită de rezultatele obținute de comisiile de până acum, a început să manifeste inițiative proprii pentru a împiedica dispariția dovezilor. În orașul Leipzig cetățenii au pătruns în clădirea Securității statului și au sigilat seifurile cu documente. Acțiuni similare s-au petrecut și în alte orașe, iar la Berlin s-a înregistrat o tentativă asemănătoare la Ministerul Comerțului Exterior.

La sediul CC au fost sigilate, de către comisia de anchetă, toate dulapurile cu documente și se efectuează controale individuale la toate persoanele și autoturismele care ies din incinta CC.

Pentru a se evita acte de violență, un grup de personalități (savanți, scriitori, oameni de cultură, reprezentanți ai bisericii și ai mișcărilor noi constituite) au apelat, prin presă și RadioTV, la cetățeni să păstreze calmul și ordinea și să formeze comitete cetățenești care să participe, alături de organele de cercetare, la elucidarea operativă a tuturor cazurilor.

6. În diverse penitenciare, deținuții de drept comun au inițiat acțiuni (greva foamei, demonstrații etc.) pentru îmbunătățirea tratamentului din închisori și pentru amnistierea unor fapte. Reprezentanți ai unor grupări politice („Noul Forum", „Democrație – acum" etc.) au primit permisiunea de a avea întâlniri cu deținuții pentru a se informa în legătură cu condițiile din penitenciare.

7. În spiritul planului lui Kohl privind reunificarea și în contextul situației politice total destabilizate din RDG, constatăm o intensificare deosebită a consultărilor și contactelor dintre partidele și organizațiile celor două state germane, cu scopul găsirii unor căi comune de rezolvare a problemelor grave cu care se confruntă RD Germană.

8. Pe linie economică, observăm accelerarea procesului de creare a condițiilor pentru pătrunderea capitalului străin și, în special, a celui vest-german în economia RDG.

Sunt în curs de pregătire legi și instrumente bilaterale de colaborare cu statele capitaliste și se desfășoară activități ale diverselor comisii mixte în vederea stabilirii concrete a măsurilor ce urmează să fie aplicate.

9. Ziarul „Neues Deutschland" nu mai apare cu subtitlul „organ central al CC al PSUG" ci „organ central al PSUG".

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 3, f. 119-121.

127

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND UNELE COMENTARII ȘI APRECIERI OFICIALE ASUPRA REZULTATELOR ÎNTÂLNIRII AMERICANO-SOVIETICE[185]

5 decembrie 1989, Washington, ora 15.00

Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășei O. Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarășului Ilie Șimon, director-DR V

1. Vicepreședintele SUA, D. Quayle, a declarat că ar fi o greșeală să se interpreteze rezultatele întâlnirii sovieto-americane din Malta drept un semn că politica externă sovietică s-a schimbat. În acest sens, el a spus: „consider că noua gândire și reforma reală există în domeniul

[185] Vezi doc. nr. 173, 174, 195, 213, 215 și 224.

economic", apreciind că „ei nu au schimbat prea mult în politica lor externă". În acest context, el a nominalizat pe E. Șevardnadze, D. Iazov, V. Talin. D. Quayle a apreciat că M. Gorbaciov a fost „de mare ajutor" pentru realizarea de reforme în țările socialiste europene și a menționat că vede aceasta mai mult ca o problemă de politică internă, decât de politică externă.

În acest context, D. Quayle a emis părerea că „lucrurile evoluează foarte rapid în Europa Răsăriteană, într-un sens pozitiv, de neașteptat și că trebuie să fim pregătiți pentru evoluții neașteptate, în situația în care evenimentele vor lua o întorsătură negativă", întrucât încă „avem de-a face cu guverne totalitare".

Referindu-se la situația din America Centrală, vicepreședintele SUA s-a referit la intransigența sovietică în această zonă și a apreciat că „nu trebuie să contăm pe sovietici" în soluționarea problemelor din zonă. În legătură cu întâlnirea Gorbaciov-Bush din Malta, D. Quayle a respins unele comentarii ale ziariștilor, potrivit cărora G. Bush a avut „un eșec deplorabil", iar M. Gorbaciov „o reușită strălucitoare", precizând că întrevederea respectivă nu a avut menirea de a negocia modalități concrete privind activitatea sovietică în Europa Răsăriteană.

2. Oficiali americani au reliefat că, deși G. Bush a folosit un ton flexibil față de poziția americană anterioară, cu privire la atitudinea URSS în conflicte regionale, Administrația americană continuă să fie mult îngrijorată de activitățile sovietice în țările Americii Latine. În acest context, s-a evidențiat că partea americană consideră util să găsească modalități de conlucrare cu URSS pentru soluționarea conflictelor din Asia, Africa și America Centrală. În această privință, s-a menționat că Președintele G. Bush, în cadrul întâlnirii din Malta, a făcut o distincție evidentă între problematica Americii Latine și viziunea de ansamblu a relațiilor sovieto-americane pe de altă parte. El a apreciat că există o multitudine de probleme în care URSS și SUA pot conlucra în interesul lor pentru o cauză comună și a apreciat că atitudinea sovietică a condus la unele rezultate, în anumite zone, pe linia diminuării conflictelor regionale.

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 4, f. 74-75.

228

TELEGRAMĂ A LUI PETRE GIGEA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PARIS, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE REFERITORE LA OPINIA OAMENILOR POLITICI FRANCEZI PRIVIND IMPLICAȚIILE REUNIFICĂRII GERMANIEI

5 decembrie 1989, Paris, ora 19.00

Tovarășului Aurel Duma, ministru Secretar de Stat,
Tovarășului Dumitru Aninoiu, director

Informăm că planul de reunificare a Germaniei, prezentat de Cancelarul vest-german Helmuth Kohl, a stârnit reacții din partea parlamentarilor francezi, a altor personalități politice, care evidențiază clar neliniștea, teama de consecințele acestui eveniment.

1. Față de această perspectivă, François d'Aubert[186], deputat UFD, a manifestat reală neliniște, a dezaprobat poziția clasei politice franceze, care continuă să repete că nu-i este frică de reunificarea germană, și a apreciat ca periculoasă ideea de a însărcina Uniunea Sovietică să împiedice reunificarea germană.

2. Louis Mexandeau[187], deputat PS, a opinat că reunificarea germană nu se poate limita la o dezbatere intergermană, deoarece situația actuală a fost creată de istorie și nu poate fi pusă în discuție fără participarea tuturor protagoniștilor acestei istorii.

3. Louis Mermaz[188], președintele grupului socialist din Adunarea Națională, a afirmat că cele două Germanii trebuie să se unească doar în cadrul integrării europene și cu acordul țărilor garante.

---

[186] *François d'Aubert* (1943-), licențiat în Drept și Științe Politice; om politic francez (Uniunea pentru Democrație Franceză-UDF); deputat (1978-1995, 1997-2004).

[187] *Louis Mexandeau* (1931-), om politic francez (PS); deputat (1973-1981, 1986-1988, 1988-1991, 1993-2002); ministru al PTT (1981-1986).

[188] *Louis Mermaz* (1931-), om politic francez (PS); deputat (1967-1968, 1973-1990, 1997-2001) și senator (2001-2013); ministru al Echipamentului și Transporturilor (1981) și al Transporturilor (1988); președinte al Adunării Naționale (1981-1986) și al grupului socialist în AN (21 iun. 1988-2 oct. 1990); ulterior ministru al Agriculturii și

4. Pierre Mehaignerie[189], președintele grupului centrist, a atras atenția asupra creării unei atmosfere de neîncredere a Europei față de Germania. După părerea sa, această neîncredere nu ar putea fi evitată decât dacă, în paralel cu rezolvarea problemei germane se accelerează uniunea monetară și politică a Europei [de Vest – *n.n.*].

5. După opinia deputatului RPR – Xavier Deniau[190], reunificarea Germaniei este parțial făcută (economică și moral). Problemele care se pun sunt cele referitoare la frontiere și la apărare. Frontierele nu trebuie să fie puse în discuție, pe baza înțelegerii dintre cele două Germanii.

6. Fostul ministru de stat, ministru al Economiei și Finanțelor, Edouard Balladur[191], publică un adevărat studiu despre consecințele reunificării germane. După părerea sa, sub o formă sau alta, într-un timp mai scurt sau mai îndelungat, reunificarea Germaniei se va realiza. Guvernele și, în special, statele învingătoare în război vor putea să întârzie mișcarea de reunificare, dar nu vor putea să o oprească. Ca o primă consecință, Europa celor doisprezece nu va mai fi ceea ce se prevedea în urmă cu câțiva ani. O Germanie în curs de reunificare în centrul Europei, având o greutate economică puternică și care îi va permite să joace un rol important atât în vestul, cât și în estul Europei, schimbă toate datele problemei.

După părerea sa, este greu de crezut că această nouă Germanie va rămâne legată de Europa celor doisprezece. În aceste condiții, ca și în

Pădurilor (1990-1992), purtător de cuvânt al Guvernului și ministru al Relațiilor cu Parlamentul (1992-1993).

[189] *Pierre Méhaignerie* (1939-), inginer și om politic francez (Centrul Democraților Sociali-CDS, 1968-1995); deputat (1973-1976, 1981-1986, 1988-1993, 1995-2012); ministru al Agriculturii (1977-1981), al Echipamentului, Locuințelor, Amenajării teritoriale și Transporturilor (1986-1988), Justiției (1993-1995); SG-UMP (2004-2007). Primar al Vitré (din 1977).

[190] *Xavier Deniau* (1923-2011), înalt funcționar și om politic francez (gaullist). Membru al *Académie des sciences d'outre-mer*, cu importante contribuții în domeniul Francofoniei. Primar al comunei Escrignelles (Loiret, 1965-2001); deputat (1962-1972, 1973-2002). Căsătorit cu prințesa Irène Ghika-Cantacuzène (1953).

[191] *Edouard Balladur* (1929-), absolvent ENA (1957), om politic francez (Rassemblement pour la République-RPR); SG la Președinția Republicii (1973-1974); deputat (1986, 1988-1993, 1995-2007). Ministru de Stat, ministru al Economiei, Finanțelor și Privatizării (1986-1988); ulterior Prim-Ministru (1993-1995) și președinte al Comisiei pentru Afacerile Externe-AN (2002-2007).

perspectiva asocierii în forme variate a țărilor din estul Europei, ideea unei Europe a celor doisprezece, cu un conținut politic care să conducă rapid la o formă de federație incluzând Germania, nu mai poate fi realizată într-un viitor apropiat. O altă consecință va fi pe planul alianțelor militare. În situația în care o Germanie reunificată va fi obligată să aparțină la două alianțe (Germania federală la NATO și Republica Democrată Germană la Tratatul de la Varșovia) acest lucru va fi de scurtă durată și în acest timp cele două Germanii se vor îndepărta tot mai mult de cele două alianțe. Se întrevede deci o Germanie puternică, de 80 milioane locuitori, în centrul Europei, „emancipată de alianțele militare".

În acest context, conștient de evoluția rapidă a evenimentelor, Primul-Ministru polonez a mers la Moscova pentru a reafirma valoarea Tratatului de la Varșovia, care asociază Uniunea Sovietică la protecția sa. Fostul ministru francez a subliniat că reunificarea Germaniei va avea repercusiuni asupra Alianței Nord-Atlantice și, implicit, asupra greutății Franței în această alianță și a afirmat necesitatea ca Franța să participe cât mai activ la această alianță și să se apropie de Marea Britanic și de Statele Unite ale Americii. În legătură cu Europa anilor '90, Edouard Balladur a schițat următoarele direcții noi, semnificative:

A. Noua Europă nu se va limita la cele douăsprezece state occidentale. Ea va cuprinde tot mai multe țări, cu regiuni și niveluri de dezvoltare diferite.

B. Ea va fi mai puțin structurată decât se anticipa și mai diversificată.

C. Statele europene nu se vor mai reuni pentru a atinge același scop. Unele se vor asocia în domeniile monetar sau economic, altele în domeniul militar, comercial sau altele, aceasta va fi o Europă cu mai multe viteze.

D. Comunitatea Europeană nu va mai putea avea, într-un timp prea apropiat, un conținut politic, nu va putea fi încă multă vreme o federație politică cu putere centrală.

E. Conținutul său va rămâne un timp în principal economic, de aceea este foarte important să fie păstrată și dezvoltată o comunitate economică puternică și atractivă, care să fie un punct de referință, de stabilitate și progres pe continent. Prima sarcină ar fi de a întări această comunitate, în special pe plan monetar.

F. Europa anilor '90 va fi mai puțin echilibrată, deoarece ponderea unei Germanii pe cale de reunificare va apăsa mult mai greu asupra acesteia.

G. Obiectivul Europei va trebui să fie stabilitatea politică și pacea pe întregul continent. În acest scop va trebui elaborat, împreună cu Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică, un regulament de pace care să prevadă inviolabilitatea frontierelor actuale între state și să dezvolte concertarea politică și colaborarea diplomatică.

H. În ceea ce privește domeniul militar, centrele celor două alianțe vor slăbi, dar ele se vor menține la exterior. Apropierea dintre cele două Germanii provoacă neliniște țărilor din Est prin consecințele sale (atașamentul Poloniei față de Tratatul de la Varșovia). Același lucru se va întâmpla și în Vest. Franța va trebui să-și reconsidere rolul și locul în cadrul Alianței Atlantice. Riscul instabilității și pericolul vor putea fi evitate prin întărirea coeziunii economice și monetare a Europei, prin angajamentul de a menține frontierele rezultate după război și cărora deplasările populației le-au dat o anumită validitate, prin angajarea pe calea dezarmării reciproce, controlate și echilibrate, printr-o politică activă între statele europene. În acest scop, ar fi necesar să înceapă convorbiri între cei doisprezece pentru întărirea comunității și adoptarea sa, în patru – învingătorii din război, în șase – cu cele două Germanii, cu țările Europei de Est.

7. Precizăm că, în fiecare zi, mijloacele de informare franceze publică știri despre problema germană și prezintă imagini ale demonstrațiilor din RDG pentru reunificarea germană. Printre altele, se afirmă că toți ambasadorii RFG au primit sarcina să explice planul de reunificare prezentat de Cancelarul Kohl, iar ministrul Afacerilor Externe, Hans-Dietrich Genscher, să discute această problemă cu Puterile garante. De asemenea, se comentează faptul că, în planul său, Cancelarul Kohl nu s-a referit la inviolabilitatea frontierelor. În acest sens este citat Secretarul de Stat american, James Baker, care reamintește că trebuie „să ne reafirmăm adeziunea la principiile Actului final de la Helsinki privind inviolabilitatea frontierelor".

Vom urmări în continuare și vom informa în legătură cu declarații și aspecte mai semnificative privind reunificarea Germaniei.

AMAE, fond *Telegrame. Paris/1989*, vol. 6, f. 29-32.

229

TELEGRAMĂ A LUI PETRE GIGEA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PARIS, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE DESPRE VIZITA LUI IMRE POSZGAY ÎN FRANȚA ȘI INTERVIUL ACORDAT POSTULUI TV „ANTENNE 2", CU REFERIRE ȘI LA RAPORTURILE CU ROMÂNIA

5 decembrie 1989, Paris, ora 20.00

Tovarășului Aurel Duma, ministru Secretar de Stat,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
Tovarășului Dumitru Aninoiu, director

Urmare indicației dvs. de a informa cu privire la Ungaria, vă comunicăm că, la 4 decembrie 1989, emisiunea de seară a postului de televiziune „Antenne 2", intitulată *Ora adevărului*, a avut ca invitat pe Imre Pozsgay, ministru de stat în guvernul ungar.

Organizatorii emisiunii au dorit ca această participare a ministrului ungar să fie interpretată ca o „manifestare în favoarea libertății presei".

Imre Pozsgay a declarat, anterior emisiunii, că ar dori să lase Franței următorul mesaj:

„Ungaria a devenit o țară europeană pe deplin, un spațiu autonom s-a creat în Europa Centrală, departe de Marile Puteri și gata la orice aranjamente. Eu accept ideea integrării occidentale, în momentul în care aceasta se îndreaptă spre o unitate europeană. Nu trebuie, totuși, ca aceasta să însemne pentru noi să fim la remorca Germaniei. Ungaria întreține relații cu toate țările europene, inclusiv Turcia, excepție făcând România, cu care noi nu avem nici o legătură".

Emisiunea, care a durat o oră și jumătate, a fost retransmisă în direct simultan de televiziunea vest-germană, precum și de canalul francez TV5 în 20 țări din Europa (inclusiv țările din Est) și din Maghreb.

Imre Pozsgay a răspuns la întrebări privind schimbările care au loc în prezent în Ungaria. Redăm mai jos unele din principalele declarații:

1. La întrebarea dacă bilanțul în țările din Europa de Est este, în mod global, pozitiv, ministrul de stat ungar a răspuns: „În Ungaria, bilanțul nu este pozitiv. De aceea, am fost nevoiți să schimbăm

sistemul. Sistemul va trebui să fie nu «reformat», ci «transformat» după modelul țărilor «mici» cu economie de piață ca Austria, Finlanda sau Suedia".

2. Imre Pozsgay a afirmat că „Ungaria nu are altă cale de ales decât democrația, până la capăt. Libertatea va fi prezervată". Noile instituții ungare vor fi atât de puternice încât democrația va fi „ireversibilă", chiar dacă, din nefericire, Mihail Gorbaciov, după părerea sa, „bun patriot sovietic și bun democrat" ar fi constrâns să abdice. Ministrul de stat ungar a adresat un apel industriașilor francezi pentru ca aceștia să investească în Ungaria. A arătat că prezența Franței în Ungaria este mult inferioară celei a RF Germania și a Italiei. El estimează că vânzarea întreprinderilor naționale capitalului străin ar duce la o rată a șomajului de aproximativ 4-5% din populația activă, în total cca 200 000 muncitori.

3. Referitor la trupele sovietice staționate în Ungaria, Imre Pozsgay a estimat că în 2-3 ani „trupele străine" (sovietice) vor părăsi teritoriul ungar, pe baza negocierilor privind dezarmarea convențională, care se desfășoară la Viena.

4. Cu privire la perspectiva unei eventuale reunificări a Germaniei, ministrul de stat ungar s-a declarat mai mult „perplex" decât „neliniștit".

5. Referitor la România, au fost puse două întrebări: una cu privire la preocuparea conducătorilor unguri față de situația minorității maghiare din România și alta cu privire la frontiere, respectiv la Transilvania. La prima întrebare, Imre Pozsgay a declarat că este nevoie ca toate țările europene să sprijine Ungaria, pentru a nu fi încălcate drepturile minorității maghiare din România și chiar întreaga lume să intervină în acest sens. La a doua întrebare, ministrul de stat ungar a exprimat speranța într-o evoluție încât legăturile spirituale și circulația să fie liberă peste frontieră, peste care să se poată trece așa cum se trece dintr-un județ în altul.

Această emisiune a fost organizată cu ocazia vizitei pe care, începând din 4 decembrie, Imre Pozsgay o efectuează în Franța. La 4 decembrie a fost primit de Michel Rocard[192], Primul-Ministru francez, și

[192] *Michel Rocard* (1930-2016), om politic francez (PS); deputat (1969-1973, 1978-1981, 1986-1988). Prim-Ministru (10 mai 1988-15 mai 1991). Ulterior deputat european (1994-2009).

apoi de Laurent Fabius[193], președintele Adunării Naționale Franceze. La 5 decembrie este prevăzut să-l întâlnească pe Pierre Mauroy, Primul-secretar al Partidului Socialist Francez.

În unele comentarii legate de emisiune, se menționează că, recent, I. Pozsgay a vizitat îndelung președințiile republicilor portugheză și austriacă, ca și Palatul Elysée, pentru a studia modul de funcționare a acestora.

De menționat că niciunul din principalele ziare franceze din 5 decembrie, care au relatat despre emisiune și declarațiile făcute, nu a menționat deloc întrebările și răspunsurile cu privire la România.

AMAE, fond *Telegrame. Paris/1989*, vol. 6, f. 33-36.

230

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND UNELE ZVONURI ÎN LEGĂTURĂ CU TRANSPORTUL DE DOCUMENTE SECRETE DE PARTID DIN RD GERMANĂ ÎN RS ROMÂNIA

6 decembrie 1989, Moscova, ora 15.15

Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

În cadrul unei convorbiri ocazionale, ambasadorul RD Germane la Moscova mi-a relatat că, în ultimele zile, circulă zvonuri potrivit cărora unele documente secrete de partid ar fi transportate din Berlin în România. În aceste condiții, organele vamale est-germane au procedat la controlul bagajelor călătorilor spre România, pentru a demonstra că zvonurile respective nu au nicio bază reală.

[193] *Laurent Fabius* (1946-), om politic francez (PS); deputat (1978-1981, 1986-2000, 2002-2012); Prim-Ministru (1984-1986); președinte al Adunării Naționale (1988-1992, 1997-2000). Ulterior ministru al Afacerilor Externe (2012-2016).

Menționăm că în Buletinul TASS, de uz intern, a fost preluată o scurtă știre cu privire la suspendarea curselor de avion pe ruta Berlin-București.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 157.

231

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND CONVORBIRILE SOVIETO-VEST GERMANE ȘI PROBLEMA PLANULUI DE REUNIFICARE A GERMANIEI

6 decembrie 1989, Moscova, ora 15.25

Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

La 6 decembrie 1989, am fost invitat, împreună cu șefii misiunilor diplomatice ale țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, la ministrul adjunct de Externe al URSS, A. Adamișin[194], care a prezentat o scurtă informare asupra rezultatelor convorbirilor avute de conducătorii sovietici cu ministrul vest-german de Externe, H. Genscher (5 decembrie a.c.). Din cele relatate de Adamișin, redăm următoarele:

1. Comunicatul de presă privind convorbirile cu Mihail Gorbaciov și E. Șevardnadze reflectă conținutul problemelor abordate, nu însă tonul și tensiunea în care acestea s-au desfășurat.

În convorbirea cu Mihail Gorbaciov, ministrul vest-german „a avut un cuvânt lung, bun, responsabil" în aprecierea situației actuale din relațiile inter-germane. H. Genscher a arătat că țara sa se pronunță pentru respectarea procesului general-european, a acordurilor comune

[194] *Anatoli Leonidovici Adamișin* (1934-), diplomat (1957) și om politic sovietic (rus); adjunct al ministrului Afacerilor Externe (1986-1990); președinte al Comisiei pentru UNESCO (1987-1990). Ulterior ambasador la Roma (1990-1992) și Londra (1994-1997). Prim-adjunct al ministrului Afacerilor Externe al Federației Ruse (1992-1994); ministru pentru relațiile cu țările CSI (1997-1998).

încheiate, a principiilor cuprinse în Actul final de la Helsinki, precum și a realităților teritoriale din Europa, fără încălcarea granițelor existente. Germania federală – a continuat Genscher – este conștientă de greșelile sale din trecut și nu dorește să le repete.

La rândul său, Mihail Gorbaciov a spus că nu sunt suficiente declarațiile de bune intenții, ci că trebuie acționat practic. Din păcate, apar acțiuni despre care trebuie să vorbim. S-a referit, în mod concret, la planul în 10 puncte al Cancelarului Kohl privind unificarea Germaniei. Acest plan a fost caracterizat de M. Gorbaciov ca fiind împotriva bunului-simț și că aceasta îngreunează continuarea proceselor pozitive din Europa. De asemenea, planul conține – a precizat Gorbaciov – un ton ultimativ la adresa RD Germane, dar poate mai târziu și față de URSS, ceea ce poate constitui un pericol pentru sistemul de securitate în Europa. Acesta [Genscher – *n.n.*] l-a asigurat pe Gorbaciov că nu se vor întreprinde acțiuni neașteptate; în realitate, elaborarea planului în 10 puncte este în contradicție cu declarația făcută.

Ministrul Genscher a încercat să apere planul, susținând că nu este vorba de un dictat sau ultimatum, ci de niște propuneri din care RD Germană poate să-și aleagă ce vrea. La acestea, Gorbaciov a replicat spunând că este un joc de cuvinte și că, în realitate, prin planul în 10 puncte se pune sub semnul întrebării sistemul de securitate.

Cu privire la ideea creării unei confederații a celor două state germane – a continuat Gorbaciov – nu este clar ce se are în vedere. Aceasta ridică și întrebarea dacă nu cumva RF Germania ar urma să intre în Tratatul de la Varșovia sau RD Germană în NATO'?

La încheierea întâlnirii cu M. Gorbaciov, ministrul vest-german a întrebat despre modul cum se intenționează informarea opiniei publice asupra conținutului convorbirilor. La aceasta, Gorbaciov a subliniat că se va informa asupra pozițiilor cunoscute ale URSS în problema germană, cu mențiunea însă că este pentru ultima dată când se procedează în acest mod. În cazul în care însă – a precizat Gorbaciov – se vor continua acțiunile din RF Germania, atunci partea sovietică va fi nevoită „să spună lucrurilor pe nume".

În același timp, din partea ambelor părți, s-a manifestat interes pentru continuarea dialogului și a colaborării.

Adjunctul ministrului sovietic de Externe a precizat că informațiile privind conținutul convorbirilor cu Mihail Gorbaciov au un caracter

confidențial, iar aceasta pentru a nu-l pune pe ministrul Genscher într-o situație neplăcută. Se pare că în RF Germania sunt probleme politice interne, ceea ce a rezultat și din faptul că Genscher ar fi aflat despre planul în 10 puncte al lui Kohl doar în Bundestag-ul vest-german. Partea sovietică apreciază că Genscher este un om politic rațional și că în cuvântul său se poate crede.

2. În convorbirile cu ministrul sovietic de Externe, problema germană a ocupat, de asemenea, un loc central. În acest context, Șevardnadze a spus că planul în 10 puncte creează o stare de neliniște în opinia publică sovietică, care este foarte sensibilă față de rezultatele războiului. Nimeni nu și-a permis până acum să folosească un asemenea ton la adresa RD Germane. A subliniat, totodată, că presa vest-germană contribuie mult la încordarea atmosferei, ceea ce constituie un joc periculos. După părerea lui Șevardnadze, în perspectivă se poate întrevedea o apropiere, în cadrul procesului general european, dintre cele două state germane. Dar aceasta trebuie să se desfășoare fără presiuni și grabă. Trebuie să se țină seama și de faptul că, în prezent, procesul general-european este încă fragil și că perturbarea lui ar putea avea urmări neprevăzute.

În cadrul convorbirilor, cei doi miniștri de Externe au abordat și alte aspecte ale relațiilor bilaterale, precum și de ordin internațional.

În încheiere, Adamișin a apreciat că schimburile de păreri cu Genscher au fost utile și la momentul potrivit. În acest mod, RF Germania a putut să cunoască clar punctul de vedere sovietic, de sprijinire fermă a RD Germane și de prevenire a guvernului vest-german asupra politicii sale actuale.

3. La întrebările și comentariile făcute de ambasadorul RD Germane și Cehoslovaciei, Adamișin a arătat că, în aceste condiții, este necesar ca toate țările socialiste prezente să-și întărească unitatea și sprijinul față de RD Germană, întrucât este vorba de o problemă care privește interesele tuturor. A apreciat sugestia ambasadorului RDG ca, prin misiunile diplomatice ale URSS din Bonn, Praga și Berlin, să se ia contact și cu forțele de opoziție sau neutre din aceste țări] pentru a le face cunoscută poziția URSS în problema germană.

La remarca făcută de Adamișin, potrivit căreia Genscher a afirmat că Polonia și Ungaria nu critică planul lui Kohl, însărcinații cu afaceri ai celor două țări au replicat, spunând că aceasta nu corespunde

realității. A rezultat, totodată, că în Polonia urmează să se publice o declarație oficială față de planul lui Kohl!

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 158-161.

232

TELEGRAMĂ A LUI VASILE PUNGAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA SOFIA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA INTENSIFICAREA MIȘCĂRILOR DE PROTEST STUDENȚEȘTI

6 decembrie 1989, Sofia, ora 17.00

Frământările în rândul studențimii din Bulgaria s-au intensificat în ultimele zile. Conducerea se așteaptă la unele încercări ca 8 decembrie – „Ziua studențimii" –, să fie folosită pentru demonstrații și acțiuni de amploare, care să modifice radical actualul curs al evenimentelor generale din Bulgaria. Au fost luate măsuri pentru a preveni un eventual sprijin din partea muncitorilor. Din sursă sigură, cunoaștem că garnizoanele din jurul Sofiei și al altor centre universitare sunt în stare de alertă.

La 5 decembrie, după întâlnirea din săptămâna trecută a lui Petăr Mladenov, Andrei Lukanov a avut o discuție cu studenții Universității din Sofia, la care a arătat că noua conducere sprijină cererea studenților pentru autonomie universitară, pentru perfecționarea programelor de învățământ, îmbunătățirea condițiilor materiale.

Rectorul a anunțat la întâlnire că Consiliul Academic al Universității a hotărât scoaterea marxism-leninismului de la examenul de stat.

A. Lukanov, care a fost primit necorespunzător, a prezentat o informare despre măsurile luate de noua conducere și cele care vor mai fi întreprinse pentru accelerarea „perestroikăi", „glasnostului" și creșterea democrației în Bulgaria. Cu toate acestea, participanții au cerut măsuri mult mai radicale, schimbarea întregii conduceri, pedepsirea celor vinovați, unii vorbitori plasându-se pe poziții total antisocialiste.

Tot la 5 decembrie, conducerea mișcării studențești s-a întâlnit cu reprezentanții organizațiilor independente, pentru coordonarea programelor și a acțiunilor pe care vor să le întreprindă.

În seara zilei de azi, studenții de la Universitatea din Sofia intenționează să facă o demonstrație la Ambasada cehoslovacă, în semn de sprijin al studenților din Cehoslovacia și pentru a sublinia orientarea pe care vor să o dea activității lor în Bulgaria.

Urmărim în continuare situația și vom informa.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 273-274.

233

TELEGRAMĂ A LUI PETRE GIGEA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PARIS, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND APRECIERILE FRANCEZE REFERITOARE LA REUNIUNEA NATO DE LA BRUXELLES DIN 4 DECEMBRIE

7 decembrie 1989, Paris, ora 13.30

Tovarășului Dumitru Aninoiu, director

Vă informăm că, în urma întâlnirii țărilor membre NATO, din 04.12.89, la Bruxelles, cercurile politice, diplomatice și mijloacele de informare în masă franceze fac următoarele aprecieri:

1. Participanții la întâlnire ar fi decis „să menajeze interesele sovietice" pentru a nu-l pune în dificultate pe M. Gorbaciov. În urma informării pe care G. Bush a făcut-o în legătură cu rezultatele întâlnirii la nivel înalt din 2-3.12.89 în Malta, între Președintele sovietic și [Președintele] american, aliații au asigurat Moscova privind următoarele teme: reunificarea germană, dezarmarea și menținerea alianțelor militare existente în prezent.

2. În legătură cu reunificarea germană, participanții, inclusiv H. Kohl, ar fi fost de acord că acesta este un proces progresiv care trebuie să se desfășoare sub controlul CSCE, CEE și NATO. H. Kohl, care pe 3.12.89 a avut o întâlnire cu G. Bush, ar fi recunoscut în fața presei că trebuie să se țină seama de toate interesele privind securitatea, la Est și la Vest.

Cu acest prilej, Cancelarul vest-german a încercat să diminueze, într-o oarecare măsură, importanța planului în zece puncte de reunificare a Germaniei, prezentat pe 20.11.89 în fața Bundestagului, arătând că acesta nu prevede nici un calendar precis.

3. Referitor la dezarmare, cei 16 ar fi salutat hotărârea sovieto-americană de a semna în anul 1990 acorduri privind reducerea cu 50% a arsenalelor rachetelor nucleare intercontinentale (START) și interzicerea fabricării armelor chimice. A fost evidențiată, de asemenea, dorința aliaților cu privire la încheierea negocierilor de la Viena, în curs, cu un acord privind diminuarea forțelor convenționale în Europa.

4. Cu prilejul întâlnirii de la Bruxelles, G. Bush ar fi confirmat că URSS dorește ca blocurile militare să joace un rol stabilizator și nu să dispară și că M. Gorbaciov ar fi admis prezența militară americană în Europa. Președintele Franței, François Mitterrand, ar fi aprobat deciziile americano-sovietice luate la Malta, cu privire la perspectivele dezarmării nucleare convenționale și chimice, în același timp, François Mitterrand ar fi afirmat că întâlnirea din Malta era de dorit și că aceasta nu ar fi reprezentat, în nicio clipă, o substituire a responsabilităților pe care le are Europa față de cele două superputeri.

Vom informa de urmare.

AMAE, fond *Telegrame. Paris/1989*, vol. 6, f. 44-45.

234

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND EVOLUȚIA SITUAȚIEI POLITICE DIN RD GERMANĂ ȘI PREGĂTIREA CONGRESULUI EXTRAORDINAR AL PSUG

7 decembrie 1989, Berlin, ora 14.45

În legătură cu evoluția situației din RD Germană, informăm următoarele:

1. Consiliul de Stat al RDG, întrunit într-o ședință la 6 decembrie, a acceptat demisia lui Egon Krenz din funcțiile de Președinte al Consiliului de Stat și președinte al Consiliului Apărării Naționale. Pe baza prevederilor constituționale, Manfred Gerlach, care a deținut

funcția de vicepreședinte al Consiliului de Stat, a fost însărcinat să preia funcția de Președinte interimar al Consiliului de Stat. Printr-o altă decizie a Consiliului de Stat, au fost eliberați din funcție toți membrii Consiliului Apărării Naționale. Manfred Gerlach este președintele Partidului Liberal-Democrat.

În declarația prezentată președintelui Camerei Populare, Egon Krenz relevă faptul că activitatea sa în Consiliul de Stat și Biroul Politic sub conducerea lui Erich Honecker a micșorat încrederea cetățenilor în politica pe care a inițiat-o în vederea înnoirii socialismului.

2. Comisia de lucru pentru pregătirea Congresului extraordinar al PSUG, „ținând seama de situația creată în țară și în rândul partidului", a hotărât devansarea ținerii Congresului, convocat acum la Berlin pentru ziua de 8 decembrie (inițial 15-17 decembrie). Congresul urmează „să rupă definitiv cu sistemul stalinist, cu monopolul puterii și abuzul de putere". Așa cum am mai informat, din datele pe care le deținem, partidul urmează să aibă o structură complet nouă – atât a organelor de conducere cât și a organizațiilor teritoriale –, probabil și un nume nou. Se vor constitui un Comitet director și un Secretariat. Organizațiile de partid vor fi scoase din întreprinderi. După declarația comisiei de lucru, Congresul ar urma să asigure „capacitatea de acțiune a PSUG, ea partid egal în drepturi, în cadrul procesului de înnoire a societății". Rolul conducător al PSUG, care a fost scos și din Constituție, nu mai este menționat, în nici un fel.

3. Comisia care anchetează măsurile luate împotriva demonstranților, la 7 și 8 octombrie a.c., a constatat vinovăția fostului ministru al Securității Statului, Erich Mielke, precum și a șefului Comitetului regional pentru securitatea națională, generalul-maior Hähnel[195], a președintelui Prezidiului Poliției Berlin, F. Rausch[196], și a procurorului general al Berlinului, D[ieter] Simon. Toți aceștia vor fi deferiți justiției. În cursul anchetei, șeful Marelui Stat Major la Ministerul Apărării Naționale, generalul-colonel Streletz[197], a confirmat că Erich Honecker

[195] *Siegfried Hähnel* (1934-2010), general și om politic german; șef STASI-Berlin (1987-1989).

[196] *Friedhelm Rausch* (1931-2003), general-locotenent și șef la Poliției Populare din Berlin (1986-1989)

[197] Fritz Streletz (1926-), general-colonel german; adjunct al ministrului Apărării Naționale și șef al Statului Major al Armatei Populare Naționale (1979-1989) și Secretar

a ordonat „să se împiedice, într-un mod ofensiv, acțiunile dușmănoase prin mijloace adecvate", pornind de la ideea că demonstrațiile sunt acțiuni contrarevoluționare. A rezultat, de asemenea, că înaintea festivităților de la 7 octombrie a.c., Ministerul Securității Statului fusese subordonat direct lui Erich Honecker. Lui Erich Mielke i se aduc acuzații grave pe baza unor depoziții făcute chiar de lucrători din organele de Securitate.

4. În ciuda apelurilor guvernului de a nu se întrerupe activitatea în producție, ieri, 7 decembrie, s-au semnalat primele „greve de avertisment" în orașele din sudul RD Germane. Greviștii, care au urmat un apel lansat de organizația „Noul Forum", au întrerupt munca timp de două ore, au cerut pedepsirea tuturor persoanelor care s-au făcut vinovate de abuz de putere, despărțirea întreprinderilor de partid, precum și reunificarea Germaniei.

5. În urma mișcărilor înregistrate în penitenciare, Consiliul de Stat a adoptat o decizie privind amnistierea condamnaților cu o privațiune de libertate până la trei ani (este vorba desigur de deținuți de drept comun – toți deținuții politici au fost puși în libertate). În amnistie nu sunt incluși condamnații pentru delicte sexuale, jaf și șantaj, omucidere cu premeditare, huliganism.

6. La invitația grupărilor politice „Inițiativa pentru pace și drepturile omului", „Democrație-acum" și „Noul Forum", Dalai Lama Genzong T. Gyatso[198] a efectuat o vizită la Berlin.

Presa RDG a publicat, în prealabil, știri cu privire la protestul MAE al RP Chineze în legătură cu această vizită. Purtătorul de cuvânt al MAE al RDG a reafirmat punctul de vedere al guvernului RDG, potrivit căruia „Tibetul este o parte integrantă a RP Chineze". Publicând o știre despre credite acordate de Japonia RP Chineze, mijloacele de informare folosesc, pentru prima dată, formularea „oprimarea militară a mișcării de protest de la Beijing din vara acestui an". Așa cum am mai informat, este de așteptat ca Parlamentul RDG să adopte o declarație

al Consiliului Național de Apărare (1971-1989); comandant adjunct al Forțelor Armate ale Pactului de la Varșovia (1979-1989); arestat în 1991 și condamnat în 1992 la o pedeapsă de cinci ani și șase luni de închisoare (co-responsabil pentru crimele datorate regimului de frontieră de la Zidul Berlinului).

[198] Referire la al 14-lea Dalai Lama, *Jetsun Tenzin Gyatso* (1935-), șeful spiritual al Tibetului, distins cu Premiul Nobel pentru Pace în 1989.

prin care să revizuiască vechea poziție, exprimată în iunie a.c., prin care se aprobau măsurile autorităților RP Chineze împotriva studenților.

7. Sursele din Corpul Diplomatic de la Berlin – atât ambasade ale țărilor socialiste, cât și capitaliste – converg în opinia că guvernul Modrow îndreaptă RD Germană, în mod evident, spre crearea unei confederații cu RF Germania, indiferent de terminologia utilizată („comunitate contractuală"). Țesătura fără precedent a contactelor și prezențelor reciproce – politice, economice, culturale –, asupra cărora nimeni nu mai are un control, face ca între cele două state germane să nu mai existe o graniță propriu-zisă. Menționăm, cu titlu de exemplu, faptul că partidele din RFG își organizează manifestări, ședințe etc. în RDG, politicieni vest-germani (Brandt, Schilly[199] etc.) iau cuvântul fără îngrădiri la demonstrațiile din RDG. Toate structurile social-politice care se constituie în prezent în RDG sunt axate pe modelele vest-germane (de la structura guvernului până la cea a partidelor).

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 3, f. 137-140.

235

TELEGRAMĂ A LUI VASILE PUNGAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA SOFIA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA CONVOCAREA PLENAREI EXTRAORDINARE A CC-PCB ȘI CREAREA UNIUNII FORȚELOR DEMOCRATICE

7 decembrie 1989, Sofia, ora 14.45

Conducerea bulgară a convocat azi o plenară specială a CC al PCB, care va avea loc mâine, 8 decembrie, în afara celei planificate pentru 11 decembrie.

Aceasta a fost impusă de unele probleme organizatorice și de cadre, apărute în ultimele zile la întâlnirea cu diverse colective de oameni ai muncii și cu studenți, și care trebuie rezolvate urgent, pentru a preveni organizarea unor demonstrații de stradă. Menționăm că organizațiile neoficiale s-au constituit într-o „Uniune a Forțelor Democratice din Bulgaria", care și-a propus, în programul adoptat, să acționeze pentru instituirea unui sistem multipartit, pentru garantarea drepturilor și libertăților cetățenești, organizarea de alegeri libere, democratizarea reală a întregii vieți politice și social-economice.

În fruntea Uniunii a fost ales Jelio Jelev, fost profesor de filosofie, cunoscut pentru poziția și activitatea sa antisocialistă. Uniunea constituită planifică demonstrații de mari proporții pentru sfârșitul acestei săptămâni.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 278.

236

TELEGRAMĂ A LUI VASILE PUNGAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA SOFIA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND VIZITA LUI PETĂR MLADENOV LA MOSCOVA

8 decembrie 1989, Sofia, ora 08.00

Tovarășului Lucian Petrescu, director-DR I

Cu privire la vizita lui Petăr Mladenov la Moscova, dintr-o convorbire cu ambasadorul sovietic, vă informez:

Vizita a fost cerută de P. Mladenov înainte de întâlnirea multilaterală din 4 decembrie. Discuțiile au durat 2 ore. În paralel au avut convorbiri între miniștrii de Externe. M. Gorbaciov n-a dorit să intre în detalii pe problemele economice. Cei doi conducători s-au informat reciproc despre situația internă din țările lor, ajungând la păreri asemănătoare pe următoarele aspecte:

Noua conducere din Bulgaria trebuie să ia măsuri înnoitoare cât mai repede, pentru a nu o lua masele înainte.

Să nu se cadă în euforie că la apropiata Plenară a CC al PCB se va rezolva totul, însă orice întârziere ar putea fi folosită de opoziție pentru degenerarea situației. De acord cu intensificarea colaborării în cadrul CAER și al Tratatului de la Varșovia.

În domeniul economic – prioritar pentru P. Mladenov –, a insistat să crească volumul schimburilor comerciale peste cel realizat anul

[199] *Otto Georg Schilly* (1932-), om politic german; fost lider al „Verzilor", din 1989 membru al PSD; ulterior ministru de Interne (1998-2005).

trecut (13 miliarde ruble), în special pe seama exportului de mașini bulgărești. De asemenea, a cerut să nu se reducă structura și volumul materiilor prime importate până acum din URSS, respectiv: gaze naturale, energie electrică, cărbuni, minereu de fier, bumbac etc.

M. Gorbaciov a arătat că URSS are greutăți economice foarte serioase, că trebuie să facă noi importuri de produse agroalimentare, de rezolvarea acestora depinzând succesul în perspectivă al procesului de „restructurare" în toate domeniile. Din aceste motive, URSS este nevoită să reducă schimburile cu țările socialiste, să valorifice pe devize convertibile o serie de produse. Singura cale pentru menținerea și creșterea volumului schimburilor este cooperarea în producție, sub toate formele și între oricare întreprinderi care vor găsi că au interes. P. Mladenov a insistat că are greutăți foarte serioase în domeniul politic. În ce privește cooperarea în producție, el a arătat că s-a vorbit mult de aceasta însă s-a făcut foarte puțin, întreprinderile comune, multe la număr, nu și-au dovedit în viață avantajele scontate.

Într-un articol de fond al ziarului „Rabotnicesko Delo", cu privire la această problemă, se arată: „Anunțarea zgomotoasă a înființării întreprinderilor mixte între Bulgaria și URSS nu s-a transformat într-o dezvoltare rapidă și eficientă a cooperării și specializării potențialului nostru industrial și tehnologic". M. Gorbaciov a propus ca problemele să fie discutate cu N. Rîjkov, în timpul vizitei de două zile pe care o va face în Bulgaria înainte de întâlnirea CAER din ianuarie [1990].

Referindu-se la apropiata Plenară a CC al PCB, P. Mladenov a informat că trebuie să ia imediat o serie de măsuri, inclusiv de modificare a conducerii, datorită presiunii opiniei publice. Pentru schimbări din conducerea de partid sunt vizați Pencio Kubadinski[200], Gheorghi Iordanov[201], Ivan Dapanev, Nacio Papazov[202] (numit recent

[200] *Pencio Penev Kubadinski* (1918-1995), om politic bulgar, unul din cei mai apropiați colaboratori ai lui Todor Jivkov; membru al BP al CC-PCB (1966-1990); Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1962-1974) și președinte al Adunării Naționale (din 1974). Exclus din PSB în nov. 1990.

[201] *Gheorghi Iordanov* (1934-), jurist și om politic bulgar; vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (29 apr. 1979-19 aug.1987, 4 iul.-18 dec. 1989); ministru al Culturii, Științei și Educației (19 aug. 1987-4 iul. 1989).

[202] *Nacio Papazov* (1921-1996), inginer și om politic bulgar; fost ministru al Educației și Culturii (1959-1962) și ambasador la Tokyo (1967-1971); președinte al Comitetului Central de Control și Revizie (1986-1989).

[16 noiembrie – *n.n.*]), Iordan Iotov[203]. Aceștia au susținut schimbarea de la Plenara din 10 noiembrie, însă s-a cerut la diverse întâlniri eliberarea lor.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 279-280.

237

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND EVOLUȚIA POLITICĂ INTERNĂ DIN URSS ȘI ACȚIUNILE DE ELIMINARE DIN CONSTITUȚIE A ROLULUI CONDUCĂTOR AL PCUS ÎN SOCIETATE

8 decembrie 1989, Moscova, ora 14.30

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului, DR I

1. În preajma celui de-al II-lea Congres al Deputaților Poporului s-au intensificat, în mod deosebit, dezbaterile în legătură cu rolul partidului. Sunt tot mai insistente cererile de eliminare a articolului 6 din Constituție privind rolul conducător al PCUS. Reprezentanții sovietici arată că această problemă se va putea rezolva în contextul adoptării noii Constituții. Se apreciază că reexaminarea separată a unui singur articol din Constituție, în vederea eliminării lui imediate, nu este oportună.

Ca reacție la tendința conducerii PCUS de a amâna dezbaterea acestei probleme, un număr de deputați ai poporului din „grupul inter-regional", în frunte cu Acad. Saharov, a lansat o chemare la organizarea unei „greve politice de avertisment", de două ore, pentru a se determina includerea pe ordinea de zi a Congresului Deputaților a unui punct referitor la articolul 6 din Constituție. În legătura cu aceasta, A.I. Lukianov[204], Prim-vicepreședinte al Sovietului Suprem,

[203] *Iordan Iotov* (1920-2012), jurist, doctor în istorie și om politic bulgar; director adjunct al Institutului de Istorie al PCB (1969-1977); redactor-șef al revistei „Rabotnichesko Delo" (1977-1987); membru al BP (1984-1989) și Secretar al CC-PCB (1986-1989).

[204] *Anatoli Ivanovici Lukianov* (1930-2019), doctor în Drept, profesor la Universitatea Lomonosov și om politic sovietic. Secretar al CC al PCUS (1987-1988),

a arătat, recent, că în principiu Congresul poate hotărî înscrierea pe ordinea de zi a oricărei probleme.

2. La 6 decembrie a.c., la Leningrad, a avut loc un nou miting. Prin conținutul revendicărilor și lozincilor, acțiunea, transmisă în direct de televiziunea din Leningrad, a fost clar orientată împotriva platformei comune a Comitetului Regional și Orășenesc de Partid din Leningrad și a rezoluției adoptate în cadrul mitingului din 22 noiembrie a.c., apreciate ca reflectând poziții ale forțelor conservatoare.

În cadrul mitingului din 6 decembrie a.c., vorbitorii au formulat critici vehemente la adresa Comitetului Regional și Orășenesc din Leningrad, a Primului-secretar B[oris] V. Ghidaspov [1989-1991], cerând demisia acestuia. În unele cuvântări și în lozinci purtate de participanți s-a solicitat ca E.K. Ligaciov[205] să fie tras la răspundere, întrucât dorește înlăturarea lui M.S. Gorbaciov. S-au lansat chemări pentru apărarea și sprijinirea lui M.S. Gorbaciov și a reformelor politice și economice promovate de acesta. S-au formulat multe cereri pentru scoaterea articolului 6 din Constituție, unii vorbitori dând, în acest sens, exemplul Poloniei, Ungariei, Cehoslovaciei.

Într-o rezoluție adoptată de participanții la miting, s-a solicitat convocarea conferinței Comitetului Regional și Orășenesc de Partid din Leningrad, la care să se discute situația politică din oraș și să se aleagă noi organe de conducere.

3. Aceste probleme sunt comentate cu interes în rândul Corpului Diplomatic. Diplomați chinezi, iugoslavi, RDG, cehi [cehoslovaci] apreciază că situația politică din URSS devine tot mai confuză și că ea va evolua inevitabil după scenariul celei din Ungaria și Polonia.

După părerea ministrului-consilier al Ambasadei chineze, devine tot mai evident că M.S. Gorbaciov „este un social-democrat" și că treptat, pe măsură ce va putea depăși rezistența „conservatorilor", reformele sale politice și economice vor căpăta acest caracter.

4. Din convorbiri cu unele cadre din aparatul CC al PCUS și din MAE al URSS, rezultă că la Plenara CC al PCUS, care se va deschide la

membru candidat BP (1988-1990); Prim-vicepreședinte (1988-1989) și președinte al Sovietului Suprem al URSS (15 mart. 1990-4 sept. 1991).

[205] *Egor Kuzmici Ligaciov* (1920-), om politic sovietic; Secretar (26 dec. 1983-2 iul. 1990) și membru al BP al CC-PCUS (22 apr. 1985-2 iul. 1990); inițial susținător al lui M.S. Gorbacioc, după 1988 a criticat în mod repetat metodele și ritmul de implementare a reformelor social-economice și politice din URSS.

9 decembrie a.c., ar urma să fie discutate și probleme de cadre. Plenara va dezbate, de asemenea, aspecte legate de pregătirea și desfășurarea celui de-al II-lea Congres al Deputaților Poporului, precum și de modul în care să fie rezolvate problemele constituirii organizației de partid a RSFSR, ca și a unor organizații de masă și obștești ale acesteia.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 180-182.

238

TELEGRAMĂ A LUI DUMITRU POPA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BELGRAD, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND PROTESTUL LA NIVELUL MAE FEDERAL FAȚĂ DE UNELE INTERPRETĂRI TENDENȚIOASE LA TELEVIUNEA CENTRALĂ REFERITOARE LA RELAȚIILE ROMÂNO-IUGOSLAVE

8 decembrie 1989, Belgrad, ora 15.45

Tovarășului Lucian Petrescu, director-DR I

În cadrul unei convorbiri cu Ibrahim Gikici, locțiitorul directorului Direcției pentru țările vecine din Secretariatul federal pentru Afacerile Externe al RSF Iugoslavia, s-a cerut să ni se dea unele explicații în legătură cu afirmațiile făcute în reportajul de televiziune de la ședința Consiliului Social pentru Relații Externe privind raporturile dintre Iugoslavia și România, despre care v-am informat la 8 decembrie 1989[206]. S-a arătat, de asemenea, că este surprinzător și de neacceptat că în ultima vreme se face loc în opinia publică pentru unele interpretări tendențioase la adresa relațiilor dintre România și Iugoslavia, dintre PCR și UCI.

Ibrahim Gikici a spus: „Pot să vă asigur că aprecierile făcute de reporterul de televiziune sunt rezultatul interpretării sale personale date unor discuții făcute în cadrul amintitei ședințe de către unii participanți – în general oameni de știință, cadre universitare, oameni fără sarcini și responsabilității politice. Apreciez și eu că reporterul a fost tendențios.

[206] Nu se publică.

Doresc să vă asigur că poziția Secretariatului federal pentru Afacerile Externe privind relațiile cu România nu s-a schimbat cu nimic.

În acest sens, vă rog să aveți în vedere tradițiile relațiilor dintre țările noastre, colaborarea lor îndelungată, chiar în pofida existenței problemei minorităților, care este o realitate. În legătură cu problema minorităților, recunosc că s-au scris în presa iugoslavă o serie de articole lipsite de obiectivitate și exagerate. Acesta este rezultatul faptului că presa din Iugoslavia este total scăpată de sub control, iar ziariștii nu răspund sub nici o formă pentru ceea ce scriu".

Reafirmând că la SFAE nu s-a schimbat politica față de România, Gikici a adăugat și următoarele: „Iugoslavia respectă, în primul rând ea, principiile de comportament față de alte state. În acest sens, în pofida diferențelor de abordare privind problemele construcției interne din țările socialiste, ea nu își va permite niciodată să dea lecții altor state, având în vedere și serioasele probleme cu care se confruntă, dar și pentru că într-o zi ar fi posibil ca alții să încerce să țină lecții Iugoslaviei".

AMAE, fond *Telegrame. Belgrad/1989*, vol. 5, f. 112-113.

239

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA ÎNCEPEREA DISCUȚIILOR ÎN CADRUL „MESEI ROTUNDE" ȘI STAREA DE ANARHIE DIN RD GERMANĂ

8 decembrie 1989, Berlin, ora 19.00

În legătură cu evoluția situației din RD Germană informăm următoarele:

1. Ieri, 7 decembrie, a avut loc prima rundă de discuții la „Masa Rotundă", la care au participat 14 partide și grupări politice, și anume: PSUG, Partidul Liberal-Democrat, Partidul Țărănesc-Democrat, UCD, Partidul Național-Democrat, Noul Forum, Democrație-acum, Deschiderea Democratică, Partidul Verde, Inițiativa pentru pace și drepturile omului, PSD, Stânga unită, Sindicatele și Uniunea independentă a femeilor.

După discuții și controverse ascuțite, s-au adoptat prin consens următoarele decizii:

– Începerea elaborării unui proiect de Constituție.

– Se constituie, în acest sens, o comisie paritară la care vor fi cooptați și alți cetățeni.

– Constituția va fi aprobată prin referendum în 1990, după alegerile pentru Camera Populară. Modificările prevederilor din Constituție, referitoare la alegeri, vor fi efectuate neîntârziat.

Participanții la „Masa Rotundă" vor conlucra în acest sens cu Comisia Parlamentară deja constituită.

2. **Situația internă din RD Germană** a luat o turnură critică și explozivă. Dizolvarea structurilor PSUG a dus la o stare de anarhie în toată țara. Singura autoritate, guvernul, nu poate exercita un control asupra fenomenelor care se desfășoară cu repeziciune și după bunul plac al diferitelor grupări. În contextul urmăririi cazurilor de corupție și abuz de putere, s-au constituit inițiative și comitete cetățenești care pătrund în toate instituțiile și fac anchete, controlează documente etc. Ieri, 7 decembrie, un astfel de comitet a intrat în Oficiul pentru Securitatea națională (fostul Minister al Securității statului) până în cabinetul fostului ministru Erich Mielke. Ei s-au interesat de documentele care au fost distruse în ultimul timp și au sigilat dulapurile. Șeful Oficiului pentru Securitatea națională, W. Schwanitz[207], a informat la posturile de televiziune că „viața și sănătatea lucrătorilor Oficiului și a membrilor lor de familie se află în mare pericol. Întreaga evoluție ar putea avea urmări imprevizibile". Primul-Ministru, Hans Modrow, a apelat la populație să nu întrerupă activitatea în întreprinderi, să păstreze anumite limite în acțiunea de demascare a cazurilor de corupție și mai ales să nu pătrundă în obiectivele armatei. „Armele trebuie să rămână acolo unde e locul lor și nu pot fi date în mâini nepotrivite" a precizat Modrow.

Politicieni vest-germani au apelat, de asemenea, prin mass-media la cetățenii RDG să mențină ordinea și caracterul pașnic al reformelor.

Din informațiile pe care le deținem, trupele sovietice staționate în RDG se află în stare de alertă. A fost întărită paza la depozitele cu armamente și, în mod deosebit, la depozitele cu arme nucleare.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 3, f. 149-150.

---

[207] *Wolfgang Schwanitz* (1930-), general și om politic german; adjunct (1986-1989) și șef al STASI (17 nov. 1989-31 mart. 1990).

240

TELEGRAMĂ A LUI VASILE PUNGAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA SOFIA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND CREAREA FRONTULLUI RESTRUCTURĂRII ŞI APĂRĂRII SOCIALISMULUI

9 decembrie 1989, Sofia, ora 12.00

Tovarăşului Lucian Petrescu, director-DR I

La iniţiativa unui grup de vechi militanţi ai PCB, s-a constituit Frontul Restructurării şi Apărării Socialismului, care şi-a propus să sprijine linia politică a noii conduceri de partid, să stimuleze reînviorarea activităţii economice, să contracareze acţiunile „forţelor reacţionare şi conservatoare care vor să folosească atmosfera politică nou creată pentru a împinge Bulgaria spre capitalism", să determine reabilitarea cadrelor care au suferit din cauza vechii conduceri bulgare, să asigure organizarea urgentă de alegeri pentru înnoirea radicală a Parlamentului şi a consiliilor populare etc.

Membrii fondatori (cca 800 persoane) acţionează intens pentru popularizarea *Declaraţiei-program*, în vederea atragerii unui număr cât mai mare de susţinători.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 288.

241

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BERLIN, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA CONGRESUL EXTRAORDINAR AL PSUG

9 decembrie 1989, Berlin, ora 15.45

Pentru operativitate, prezentăm principalele idei din cuvântările rostite la Congresul extraordinar al PSUG, de Gregor Gysi[208]

[208] *Gregor Florian Gysi* (1948-), avocat şi om politic german; ultimul preşedinte al Partidului Socialist Unit German, transformat în Partidul Socialismului Democratic (1989-1993). În prezent este Seful Stângii Europene (din 2016).

(ales preşedinte al partidului) şi Hans Modrow, preşedintele Consiliului de Miniştri:

1. **Gregor Gysi:**

Partidul trebuie să aibă din nou o conducere care să se ridice împotriva fenomenelor de dezmembrare şi să recâştige capacitatea de acţiune. Necesitatea unei rupturi definitive de socialismul stalinist, administrativ-centralist, care a dus la o criză politică, economică, la corupţie şi abuz de putere. Societăţile vest-europene, în special cea din RFG, nu reprezintă un sistem pur capitalist, de la care nu se poate învăţa nimic. Trebuie apreciate realizările moderne ale acestora, printre care: formele libere ale competiţiei economice, politice şi culturale, practica co-decizie (participarea la hotărâri) în întreprinderi, tripla despărţire a puterilor în stat (legislativă, executivă, justiţie), creşterea rolului opiniei publice, înaltul stadiu al ştiinţei şi tehnicii etc. Aceste realizări sunt însă limitate de interesele strategice de putere ale monopolurilor capitaliste, îndeosebi ale concernelor transnaţionale, ale complexelor militar-industriale internaţionale. RDG nu vrea sa înlocuiască puterea birocraţilor politici cu cea a magnaţilor capitalului, ci doreşte să meargă „pe o a treia cale", dincolo de socialismul stalinist şi dominaţia monopolurilor tradiţionale.

Această a treia cale se defineşte prin: democraţie radicală şi stat justiţiar, umanism, dreptate socială, protecţia mediului înconjurător, afirmarea unei reale egalităţi a femeii. Sursele acestei căi sunt tradiţiile: social-democrate, socialiste, comuniste nestaliniste, antifasciste şi pacifiste. Noul partid va fi un partid modern, în care politica va emana de la bază, de la organele alese democratic şi nu de la o linie generală impusă de sus sau de la aparatul partidului.

Vor fi schimbate structurile partidului, astfel încât să se împiedice dominaţia singulară a conducerii sau a unei persoane.

Partidul nu se va dizolva sau scinda, dar va adopta un nou nume. Partidul se va organiza pe principii teritoriale, ceea ce nu exclude activitatea membrilor de partid în întreprindere. Se desfiinţează gărzile muncitoreşti care sunt anacronice. Gysi s-a referit, de asemenea, pe larg, la problema corupţiei şi abuzului de putere al foştilor membri ai conducerii PSUG.

2. **Hans Modrow:**

Prima sarcină a partidului constă în apărarea existenţei ţării şi a păcii, care sunt periclitate.

Guvernul a adoptat măsuri pentru ca în țară să fie restabilită ordinea și legalitatea.

Ilegalitățile vor fi demascate, dar vor fi combătute fenomenele de anarhie. Guvernul va face o întâlnire cu toți directorii generali de combinate, pentru relansarea activității economice, inclusiv cu utilizarea capitalului străin. În acest scop, vor fi elaborate prevederi legale corespunzătoare.

La 30 noiembrie producția industrială de mărfuri a fost realizată, dar 51 de combinate, mai ales construcția de mașini, au restanțe de 1,5 miliarde mărci. Agricultura a îndeplinit planul, livrând statului integral producția de produse animale. La 30 noiembrie industria a onorat exportul în proporție de 90% (est) și 99,2% (vest). Aliații RDG și guvernul arată că o reunificare a celor două state germane nu se află la ordinea zilei. Un stat RDG suveran și socialist reprezintă o premisă pentru stabilitatea politică din Europa și interesele altor state, de exemplu ale Franței și Marii Britanii, sunt orientate spre existența a două state germane. Și Președintele Bush a reafirmat, la recenta întâlnire cu Gorbaciov, menținerea granițelor existente, a existenței celor două state germane și a realităților postbelice. RDG a propus o comunitate contractuală a celor două state germane, Cancelarul Kohl a extins această idee prin propunerea unor „măsuri confederative", ceea ce este „un început ponderat pentru viitoarele dezbateri".

Se pune, în primul rând, problema extinderii cooperării și este neimportant faptul dacă aceasta reprezintă „un pas confederativ". Ca stat în centrul Europei, RDG trebuie să se înscrie pe calea depășirii divizării Europei.

Perspectiva pe termen lung a raporturilor dintre cele două state germane ține de viitor. Aceasta va fi încadrată în evoluția general-europeană, o unificare a RDG cu RFG nu este o problemă a politicii actuale. Colaborarea contractuală a celor două state germane, în cadrul unei noi calități, va crea elemente ale unor noi structuri pentru viitorul mai îndepărtat.

3. Congresul a ales, cu majoritate de peste 95%, în funcția de președinte al partidului pe Gregor Gysi, precum și un comitet director („Vorstand"), format din 100 membri, și o Comisie de Arbitraj. Programul, statutul și numele partidului urmează să fie discutate și adoptate în Congres la sfârșitul săptămânii viitoare, când se continuă lucrările Congresului.

Câteva date referitoare la Gregor Gysi: este în vârstă de 41 de ani, de profesie avocat, a fost până acum președintele Camerei Avocaților din Berlin. S-a remarcat, în ultimele luni, printr-o activitate foarte intensă în cadrul mișcării de înnoiri și reforme și un critic angajat al cazurilor de corupție și abuz de putere. A făcut parte din Comisia de anchetă, precum și din Comisia de lucru pentru pregătirea Congresului. Provine dintr-o familie de intelectuali. Tatăl său, Klaus Gysi, a activat înainte de război în mișcarea de tineret comunistă, în rândurile PCG, a desfășurat activitate politică antifascistă în Franța și în URSS, iar după război a fost ministru al Culturii, ambasador la Roma și Secretar de Stat la Departamentul Cultelor. Mama sa este născută la Petersburg (Leningrad), a studiat la Berlin, a desfășurat activitate antifascistă, a fost internată într-un lagăr de concentrare german din Franța (ambii părinți sunt evrei). După război a lucrat la Ministerul Culturii, desfășurând și alte activități în domenii culturale (edituri, teatru etc.).

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 3, f. 152-155.

242

TELEGRAMĂ A LUI VASILE PUNGAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA SOFIA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA PRESIUNILE EXERCITATE DE FORȚELE DE OPOZIȚIE ASUPRA CONDUCERII PCB PENTRU ELIMINAREA DIN CONSTITUȚIE A ROLULUI CONDUCĂTOR AL PARTIDULUI COMUNIST ȘI PENTRU ALEGERI LIBERE

10 decembrie 1989, Sofia, ora 08.00

Măsurile adoptate de Plenara specială a CC al PCB, din 8 decembrie nu au fost primite cu satisfacție nici de organizațiile de opoziție, nici de cei care susțin linia nouă hotărâtă de Plenara din 10 noiembrie. Se acuză faptul că nu au fost scoși din conducere, la toate nivelele – inclusiv din aparatul de stat, precum și din organele locale – toți aceia care se fac vinovați de situația din țară. Plenara nu s-a pronunțat asupra pluralismului politic și rolului PCB în societate. Conducerea este acuzată că tărăgănează pedepsirea celor vinovați din fosta conducere și reabilitarea celor care au avut de suferit din cauza acesteia.

Ca urmare, la Sofia și în alte orașe bulgare, au avut loc ieri, 9.12 1989, mitinguri și demonstrații la care s-au formulat atacuri împotriva orânduirii socialiste și a PCB. S-a cerut înlocuirea lui Petăr Mladenov din funcția de Președinte al Consiliului de Stat și înlocuirea lui cu Jelio Jelev, președintele Uniunii Forțelor Democratice din Bulgaria.

La mitingul care va avea loc azi, 10 decembrie a.c., această Uniune va veni cu noi cereri pe linia de mai sus. Conducerea bulgară a discutat cu organizatorii mitingului să-și influențeze demonstranții ca să se abțină de la violență. Aceștia au promis că vor acționa în acest sens, însă situația rămâne încordată.

Uniunea organizațiilor de opoziție are în vedere ca în zilele de 11-12 decembrie – când se vor desfășura lucrările Plenarei CC al PCB –, să organizeze permanent mitinguri și demonstrații, pentru a exercita presiuni asupra conducerii partidului pentru a accepta măsuri concrete pentru rezolvarea cererilor formulate de aceasta și, în primul rând, să se modifice articolul din Constituție privind rolul conducător al PCB, să se asigure alegeri parlamentare libere.

Se insistă, inclusiv din rândul partidului, ca [sic!] Congresul PCB să aibă loc cât mai curând, nu mai târziu de luna mai 1990, iar alegerile parlamentare în a doua parte a aceluiași an.

Urmărim evoluția evenimentelor și vom informa.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 290-291.

243

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA INTERVIUL ACORDAT DE GYULA HORN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, ZIARULUI „NÉPSZABADSÁG", DESPRE SITUAȚIA ȘI PROBLEMELE PSU ȘI ALE SOCIETĂȚII UNGARE

11 decembrie 1989, Budapesta, ora 14.00

În cadrul unui interviu acordat, la 10 decembrie a.c., ziarului „Népszabadság", ministrul Afacerilor Externe al Ungariei, Gyula Horn, a declarat, între altele:

În ultimul an și jumătate, și mai ales în ultimele luni, în țară s-a realizat o edificare care marchează „crearea bazelor instituționale ale schimbării orânduirii politice". „Sistemul democratic instituționalizat nu mai poate fi schimbat decât cu mijloace antidemocratice, violente", a precizat G. Horn.

După ce a afirmat că partenerii externi ai Ungariei dau o înaltă apreciere schimbărilor actuale din această țară, ministrul de Externe a vorbit despre necesitatea suprimării vechilor structuri care continuă să existe în economia țării, a modului învechit de conducere a acesteia și despre necesitatea efectuării unor schimbări de cadre, pentru suprimarea influenței conducătorilor marilor întreprinderi care, împreună cu consiliile uzinale, se opun schimbărilor reale.

Conform opiniei sale, situația dificilă a oamenilor muncii din Ungaria ar putea fi ameliorată, cu adevărat, numai în cazul instaurării economiei de piață, eliberată de elementele subiective, care ar face posibilă măsurarea realizărilor fiecărui individ. Guvernul, deși în cursul anului 1989 a acționat mult în această direcție, a evitat totuși să facă pașii decisivi necesari, a declarat G. Horn.

Afirmând că mișcarea de stânga ungară nu trebuie circumscrisă doar la Partidul Socialist Ungar, ci la toate curentele și persoanele care doresc „o democrație adevărată", cel intervievat a pledat pentru unirea tuturor forțelor de stânga, în perspectiva apropiatelor alegeri parlamentare, pentru evitarea unei înfrângeri majore și scoaterea lor din scena politică.

Congresul PMSU, din octombrie a.c., a îndeplinit două funcțiuni fundamentale:

Ruperea cu trecutul și cu oscilații anterioare, de dreapta sau de stânga.

Crearea partidului de tip social-democrat. Aceste sarcini au fost însă traduse în viață într-un mod inconsecvent. În cadrul PSU continuă să existe platforme diferite și, adeseori, ireconciliabile. Această situație evidențiază lipsa de consecvență a PSU, ea și lipsa sa de credit în rândul maselor, declarațiile conducerii fiind insuficient de relevante și chiar ineficiente. Or, pregătirea alegerilor impune existența unui nucleu conducător deasupra platformelor, respectiv crearea în sânul Prezidiului partidului a unui nucleu al celor care îndrumă domeniile cele mai importante ale PSU, a subliniat

G. Horn, precizând că, prin spusele sale, nu vizează o schimbare la Președinția partidului.

PSU trebuie să reprezinte la alegerile viitoare pe oamenii muncii și problemele grave cu care aceștia sunt confruntați, rezultatul scrutinului parlamentar urmând să fie decis de pătura foarte numeroasă din populația țării care nu a optat încă în favoarea vreuneia din forțele politice ce se confruntă.

Ministrul de Externe a subliniat, totodată, că se impune acordarea unei atenții maxime activității de atragere a acestui segment al locuitorilor de partea PSU.

El a avertizat împotriva răzbunărilor de ordin politic, oferind exemplul Spaniei unde, în anii '70, toți factorii politici constituționali au realizat un acord în acest sens, evitând confruntările și dedicându-se edificării democrației.

După părerea noastră, ideile exprimate de ministrul G. Horn în interviul său ilustrează preocuparea acestuia de a juca un rol mai important în conducerea PSU, știut fiind că, în preajma Congresului din octombrie, el a fost considerat un potențial candidat la funcția de Secretar General al partidului. Includerea lui în Prezidiul noului PSU îl desemnează ca unul dintre liderii importanți ai noului Partid Socialist, iar aspirațiile sale la un loc major sunt bine cunoscute.

În același timp, G. Horn, nefiind sigur dacă la viitoarele alegeri parlamentare, în noul guvern va mai putea deține portofoliul Ministerului de Externe (din unele informații pe care le deținem, acest minister este solicitat de către Forumul Democrat Maghiar), urmărește, încă de pe acum, să-și asigure postul în conducerea PSU.

Pe de altă parte, opiniile lui Horn reflectă situația dificilă a PSU, care nu a reușit să devină, după cum scontase la data creării, forța politică cea mai influentă din Ungaria, capabilă să-și asigure majoritatea într-un viitor Parlament pluripartid. Aceasta nu s-a realizat datorită numărului scăzut al aderării foștilor membri ai PMSU la noul Partid Socialist, ca și datorită ofensivei tot mai agresive a partidelor de dreapta, care pun mult în umbră PSU, aflat abia în curs de edificare.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 7, f. 121-123.

TELEGRAMĂ A LUI PETRE GIGEA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PARIS, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND VIZITA PREȘEDINTELUI FRANȚEI ÎN URSS ȘI CONVORBIRILE CU MIHAIL S. GORBACIOV

11 decembrie 1989, Paris, ora 19.30

Tovarășului Aurel Duma, ministru Secretar de Stat,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului
Tovarășului Dumitru Aninoiu, director

În continuare la telegrama noastră anterioară[209], vă comunicăm unele probleme care au fost discutate cu prilejul vizitei Președintelui francez François Mitterrand la Kiev, după unele informații ale MAE francez. Remarcând convergența punctelor de vedere francez și sovietic în privința unor evenimente în curs în Europa, cei doi șefi de stat au fost de acord că [sic!] ceea ce se întâmplă pe continentul european are o semnificație atât pentru destinele popoarelor europene, cât și pentru politica mondială.

În context, F. Mitterrand a caracterizat relațiile bilaterale ea fiind bune și rodnice, în timp ce M. Gorbaciov a vorbit de caracterul lor privilegiat pentru sovietici și de marea semnificație politică a dialogului franco-sovietic, dialog care, în condițiile etapei actuale a construcției europene, capătă noi dimensiuni.

Întâlnirea a fost considerată ca „oportună", în condițiile schimbărilor majore și de mari proporții care au avut loc în Europa (Orientală și Occidentală).

1. Cu acest prilej, M. Gorbaciov a informat pe Președintele francez în legătură cu întâlnirea la nivel înalt sovieto-americană din Malta, pe care a calificat-o ca „întâlnire mondială de anvergură" și care se integrează organic în dinamica dialogului care se desfășoară între Occident și Orient. Șeful statului sovietic a vorbit despre marea importanță a asigurării continuității relațiilor sovieto-americane, pentru politica mondială. François Mitterrand a manifestat un interes deosebit

[209] Nu se publică.

față de convorbirile și rezultatul întâlnirii sovieto-americane din Malta. În urma informării făcute de M. Gorbaciov și a discuțiilor care au avut loc la Kiev în legătură cu întâlnirea din Malta, șefii statelor sovietic și francez au subliniat că au în vedere participarea Statelor Unite ale Americii – ca un element necesar și de anvergură – la noua etapă a construcției europene.

2. François Mitterrand și Mihail Gorbaciov au discutat, de asemenea, despre reunificarea Germaniei, într-o manieră detaliată. În legătură cu această problemă, Fr. Mitterrand a spus că Franța, în calitate de parteneră a Germaniei Federale, nu poate fi indiferentă la ceea ce se întâmplă cu poporul german. El a precizat din nou că problema nu se poate pune decât în termeni pașnici și democratici. După părerea sa, nicio țară din Europa nu poate să acționeze fără să țină seama de echilibrul european, fără să țină seama de ceilalți, de actuala situație istorică, cea rezultată după ultimul război mondial. Ar fi de dorit să nu se inverseze ordinea lucrurilor și, în special, să nu se înceapă prin a pune problema frontierelor. Din punct de vedere al Occidentului, ar fi mai urgent să se întărească structurile Comunității Europene, să se dea un veritabil conținut Uniunii Europene, să se observe ceea ce se produce în Est, să se evite amestecul în aceste probleme și să se lase aceste popoare să-și hotărască ele însele poziția în cadrul echilibrului european care există.

Potrivit afirmației Președintelui francez, este clar că în prezent există două state (a evitat să spună germane). Aceste două state se înscriu fiecare în echilibrul european. Nu se poate concepe o schimbare, fără să existe un acord între aceste state. Trebuie ca, în primul rând, aceste state să-și clarifice poziția pentru a nu prezenta în fiecare zi alte aspecte. În prezent trebuie observat unde s-a ajuns cu acest proces. Multe lucruri se învârt în jurul planului Cancelarului Helmuth Kohl, dar mai întâi trebuie clarificate problemele. Propunerile Cancelarului vest-german nu sunt însoțite de un calendar în care să se realizeze.

Vorbind despre transformările care au loc în unele țări din Europa de Est, Președintele francez a apreciat că acestea nu pun probleme cu caracter european, pentru că ele se desfășoară în interiorul statelor suverane și în afara amestecului din exterior. La aceste schimbări, Occidentul este spectator interesat, pasionat, dar oricât de profunde ar fi acestea, să nu afecteze echilibrul Europei.

La rândul său, exprimând opinii apropiate de poziția franceză în problema reunificării Germaniei, M. Gorbaciov a pornit de la faptul că toate procesele care au loc în țările de Est fac parte integrantă din schimbările care au loc pe plan european și mondial.

El a exprimat preocuparea pentru viitorul continentului „nostru", care se pronunță tot mai activ în favoarea a ceea ce se poate numi noua mentalitate, noua gândire politică pentru dezvoltarea cooperării pe multiple planuri, pentru întărirea păcii pe continent, pentru dezarmare.

Șeful statului sovietic a repetat poziția cunoscută în legătură cu reunificarea germană: noua etapă a schimbărilor în Europa se desfășoară în cadrul realităților stabilite după cel de-al Doilea Război Mondial. Aceste realități au fost fixate în Actul final de la Helsinki și în cadrul procesului care a urmat. Avem două state germane„ suverane și membre ale Națiunilor Unite. Aceasta presupune că transformările care au loc nu schimbă cu nimic situația în cadrul procesului de la Helsinki.

El a afirmat că problema reunificării este în suspensie, dar trebuie ținut seama de realități, trebuie avut în vedere trecutul istoric pe continent și că tot istoria va hotărî asupra viitorului continentului. El a precizat că, având în vedere schimbările profunde care au loc în Europa, se poate vorbi de perspective care dau speranțe din punct de vedere al constituirii Casei Comune Europene. În cadrul schimbării, care acționează pentru crearea unui nou climat, trebuie găsit răspunsul și la problema germană.

După părerea sa, orice încercare de a împinge problema reunificării germane până la soluționarea sa ar putea să afecteze transformările în curs. A repetat, și cu acest prilej, că problema reunificării germane nu este de actualitate.

Vorbind despre situația din RD Germană, M. Gorbaciov s-a referit la acumulările cantitative și saltul calitativ, la importanța momentului ales și la necesitatea alegerii celor mai potrivite metode pentru a evita ca anumite procese să devină periculoase și să ducă la ecuații. El s-a referit la succesele obținute de această țară și la atenția care trebuie acordată schimbărilor care se impun, în special pe plan social. A declarat că, personal, nu vrea să rezolve problema pentru poporul german, aceasta intrând în competența responsabililor politici din această țară.

3. Mihail Gorbaciov și François Mitterrand au fost de acord ca în anul 1990 să aibă loc Conferința pentru securitate și cooperare în Europa, „Helsinki II".

François Mitterrand a spus că CSCE este singurul loc în care toți europenii, împreună cu SUA și Canada, își pot vorbi. El a apreciat că CSCE este un instrument foarte important pentru apropierea europenilor, într-un moment în care cad zidurile și frontierele pot fi trecute cu ușurință, facilitând întâlnirile, schimburile, dialogul. CSCE se bazează pe definițiile de la Helsinki privind inviolabilitatea frontierelor, ceea ce înseamnă că nu se poate aduce atingere acestor frontiere, a precizat Președintele francez.

Mihail Gorbaciov a apreciat că această reuniune este necesară, în condițiile schimbărilor care se produc într-un ritm rapid pe continent. S-ar putea ca, în cadrul „Helsinki II", să fie semnat un acord cum este cel de la Viena sau un angajament care va fi pregătit la Viena.

4. În legătură cu problemele europene, cei doi șefi de state au discutat în detaliu, subliniind rădăcinile schimbărilor care au loc în Europa și în Uniunea Sovietică. După cum s-a exprimat M. Gorbaciov, asupra acestor probleme cei doi au discutat la telefon și și-au transmis scrisori. Cu ocazia prezentei vizite, au constatat încă o dată că pot spera într-o ameliorare a climatului în Europa, între țările și popoarele Europei, de la Atlantic la Urali.

François Mitterrand a afirmat că în relațiile Est-Vest trebuie lăsat să se dezvolte ceea ce a început, în sensul dialogului deschis și al acordurilor între toate țările Europei, indiferent că sunt din Est sau din Vest.

El a apreciat, de asemenea, că blocurile nu sunt neapărat de dorit, dar alianțele sunt necesare.

În legătură cu poziția țărilor occidentale față de schimbările din unele țări din Est, Președintele francez a apreciat că aceste transformări trebuie să determine o mișcare paralelă în Vest, în același timp de înțelegere față de Est și de înlocuire a propriei structuri. Pentru relațiile Est-Vest, Fr. Mitterrand a recomandat Strasbourg, ca loc de discutare a problemelor, precizând că aici se întâlnesc 12 țări în cadrul Comunității Europene, 23 în cadrul Consiliului Europei și s-ar mai putea adăuga și alții cu diverse titluri (semnalăm, în acest context, ideea franceză ca Strasbourg să devină capitala Europei de Vest și rolul pe care ar putea să-l mai joace într-un cadru mai larg).

François Mitterrand s-a referit la Acordul de cooperare între CEE și URSS, precum și la Banca Europeană și pentru Europa de Est, al cărei proiect va fi prezentat Consiliului european de la Strasbourg.

Mihail Gorbaciov a privit favorabil ideea acestei bănci, apreciind că acesta ar fi unul din instrumentele pentru unificarea Europei comune, poate chiar pentru construirea acestei Case Comune Europene. Este nevoie de noi mecanisme pentru a servi construcția Casei Comune Europene.

5. Ca o concluzie a discuțiilor sale cu Mihail Gorbaciov, François Mitterrand a afirmat că trebuie evitat tot ce ar putea înrăutăți o situație foarte complexă.

AMAE, fond *Telegrame. Paris/1989*, vol. 6, f. 55-60.

245

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND SPORIREA INTERESULUI ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ FAȚĂ DE SOARTA POPULAȚIEI AUTOHTONE ROMÂNEȘTI DIN SUDUL ȘI NORDUL BASARABIEI, AFLATE ACUM ÎN COMPONENȚA RSS UCRAINENE

12 decembrie 1989, Moscova, ora 07.00

Tovarășului Constantin Oaneea, adjunct al ministrului,
DR I

În RSS Moldovenească se constată un interes crescând față de soarta populației de origine românească din fostele județe din sudul și nordul Basarabiei, aflate în prezent în RSS Ucraineană. Are loc un proces de intensificare a cererilor pentru retrocedarea acestor teritorii RSS Moldovenești. În acest sens, semnalăm apariția, în revista „Orizontul", nr. 10/1989, a unui reportaj intitulat *Oamenii de la sud*, realizat de ziariștii V[al] Butnaru și T[udor] Țopa, după o călătorie cu mașina prin localitățile Reni, Ismail, Chilia, Cetatea Albă. Menționând că fostele județe din sudul Basarabiei sunt „teritorii rupte de la trupul Moldovei", autorii arată că „autoritățile locale fac tot ce le stă în puteri pentru a-i lipsi pe moldovenii dunăreni de orice fel de memorie: istorică, națională, lingvistică etc. Trebuie să constatăm cu tristețe că

foarte multe eforturi ale conducătorilor din regiunea Odessa (unde sunt incluse județele respective) sau poate ale celor de nivel republican și-au atins scopul".

Moldovenii de acolo nu-și cunosc istoria neamului. În muzeele din centrele raionale, în cărți sau în ziare nu e pomenit niciun nume de-al voievozilor din Moldova sau Țara Românească. Tendința de deznaționalizare-se constată în toate: de la schimbarea denumirii tuturor satelor românești din regiune până la denumirea străzilor, în care nu se întrevede nici cea mai mică aluzie la istoria adevărată a acestui meleag. În orașul Reni, principala stradă poartă următoarea inscripție în limba rusă: „strada «28 iunie» este numită în cinstea datei istorice – intrarea în 1940 a pământurilor ucrainene de lângă Dunăre în componența RSS Ucrainene", iar în tot raionul nu există niciun sat ucrainean, pretutindeni vorbindu-se limba rusă. La Cetatea Albă (denumit Belgorod), locuitorii nu știu cine a construit cetatea. O inscripție anunță că aceasta s-a realizat de „populația locală". Un turn al cetății a fost denumit „Turnul lui Pușkin". În raionul Cetatea Albă a rămas un singur sat moldovenesc. La Ismail, cei doi ziariști au constatat că „s-a făcut totul pentru a șterge urmele istoriei neamului românesc". Chiar la intrarea în oraș, pe un panou mare este scris: „teritoriul, pe care este situat Ismailul, este un străvechi pământ slav, unde din timpurile antice au trăit triburi slave". La Tatar Bunar, multe localități locuite de români se află sub pericolul dispariției etnice.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 206-207.

246

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA EVOLUȚIA PROBLEMEI GERMANE ȘI RAPORTURILE DINTRE CELE DOUĂ STATE GERMANE

12 decembrie 1989, Berlin, ora 15.00

Transmitem o informare sinteză în legătură cu evoluția problemei germane, pe baza aprecierilor consemnate în convorbirile cu reprezentanții țării gazdă și în Corpul Diplomatic de la Berlin.

1. Transformările vertiginoase intervenite în RDG, după 7 octombrie a.c., care au modificat radical structurile social-politice și economice garantate de politica PSUG și au dus la crearea unui nou raport de forțe, în continuă evoluție, în favoarea grupărilor necomuniste, au readus problema germană în actualitate. Noua conducere de partid și de stat – de tranziție –, în frunte cu Egon Krenz, a fost confruntată din primul moment cu aspectul edificării unor noi raporturi între cele două state germane. Conducerea RDG a afirmat că în această privință „este posibil orice, dacă nu se pune în discuție socialismul și existența statală a RDG". Această poziție a fost considerată de guvernul vest-german drept insuficientă, motiv pentru care nu s-a grăbit să acorde ajutor economic concret RDG, ca mijloc de presiune pentru a determina noi mutații favorabile unității germane. Această tactică a avut, fără îndoială, succes. Guvernul de coaliție, condus de Hans Modrow, a propus RF Germania crearea unei „comunități contractuale".

Toți oaspeții străini care au vizitat RDG în această perioadă (Cancelarul austriac Vranitzky, ministrul de Externe belgian, Eyskens[210], vicepreședintele Comisiei CE, Andriessen[211]) s-au interesat dacă prin „comunitate contractuală" RDG înțelege o confederație, ceea ce Modrow a confirmat (deținem informații sigure, în acest sens, de la Ambasadele Austriei și Belgiei).

2. Această nouă linie politică a conducerii RDG, în problema națională, reafirmată și la Congresul extraordinar al PSUG, și prezentarea de către Cancelarul Kohl a planului în zece puncte care vizează reunificarea – fără să se fi coordonat cu aliații și fără să fi consultat partenerul de coaliție (partidul lui Lambsdorff[212] și Genscher) – au creat, pe plan internațional, o vădită îngrijorare și o activitate diplomatică intensă. Până la această dată, atitudinea țărilor direct interesate (URSS,

[210] *Mark Maria Frans Eyskens* (1933-), viconte, doctor în Drept și Științe economice, om politic belgian (Partidul Popular Creștin); Prim-Ministru (1981); ministru al Afacerilor Externe (19 iun. 1989-2 mart. 1992).

[211] *Frans Andriessen* (1929-2019), jurist și om politic olandez (Partidul Apelul Creștin-Democrat); ministru al finanțelor (1977-1980); vicepreședinte al Comisiei europene (1985-1993), comisar pentru Agricultură (1985-1989) și Relațiile Externe și Comerț (6 ian. 1989-6 ian. 1993).

[212] Referire la *Partidul Liberal-Democrat*, condus între 1988-1993 de *Otto Graf Lambsdorff* (1926-2009), avocat, om de afaceri și om politic german; deputat (1972-1998); ministru al Economiei (1977-1982, 1982-1984).

SUA, Franța, Marea Britanie, Polonia etc.) fusese ambiguă: se evoca principiul autodeterminării, înscris și în comunicatul vizitei lui Gorbaciov la Bonn, în iunie a.c., care nu poate fi refuzat poporului german, subliniindu-se evaziv și câteva imperative (procesul CSCE, „Căminul european comun" etc.).

3. Planul lui Kohl, publicat integral – în mod semnificativ – în RD Germană, a declanșat un semnal de alarmă pe plan internațional: întâlnirea Gorbaciov-Bush în Malta, convorbirile Gorbaciov-Mitterrand la Kiev[213], vizita lui Genscher la Moscova[214] și întâlnirea la nivel înalt a țărilor CEE, la Strasbourg[215], au avut ca temă centrală evoluția problemei germane. Cu aceste ocazii, s-a respins practic planul lui Kohl și, mai ales, orarul prea rapid al realizării unității Germaniei. Acest plan a fost amendat și de partidele politice din RFG, social-democrații și liberalii completându-l cu recunoașterea graniței de vest a Poloniei și incluzându-l în procesul integrării europene (Partidul ecologiștilor, „Verzii", l-a respins de la început).

Comunicatul de la Strasbourg prevede „o redobândire de către poporul german a unității sale, prin libera autodeterminare" – ceea ce reproduce conținutul scrisorii predată de partea vest-germană la încheierea Tratatului URSS-RFG din 1970 și acceptată de partea sovietică fără obiecții. Această aserțiune este însă condiționată de numeroși factori temporizatori: procesul să fie democratic și pașnic, să se respecte toate tratatele și acordurile, pe baza principiilor Actului final al CSCE, în contextul dialogului Est-Vest, procesul să fie încadrat în perspectiva integrării comunitare.

4. Consensul internațional de frânare a procesului de contopire a celor două state germane și-a găsit expresia și în întrunirea de ieri, 11 decembrie, în clădirea Consiliului Aliat de Control din Berlinul de Vest, a ambasadorilor celor Patru Puteri: URSS, SUA, Marea Britanie și Franța. Pretextul exterior al acestei întâlniri l-a constituit decizia URSS de a da un răspuns la „inițiativa Reagan" din decembrie 1987 (transformarea Berlinului – Est și Vest – într-un loc de conferințe și

[213] Vezi doc. nr. 244.

[214] Vezi doc. nr. 231.

[215] Este vorba de Reuniunea CEE de la Strasbourg din 8-9 dec. 1989, când în cea dintâi din cele opt declarații regionale de politică externă Comunitatea europeană și-a exprimat sprijinul pentru unitatea germană prin „liberă autodeterminare".

manifestări internaționale, îmbunătățirea traficului aerian etc.). Se știe că, până acum (ultima dată în iunie a.c., la un nivel de lucru), partea sovietică nu a reacționat pozitiv la inițiativa occidentală, menajând susceptibilitățile conducerii RDG de atunci, care nu accepta negocieri cvadripartite în chestiuni care priveau capitala RDG, arătând că ține de atributele suveranității sale să negocieze aceste probleme (cu Senatul vest-berlinez sau chiar cu aliații). Din informațiile pe care le deținem, întâlnirea celor 4 ambasadori (care are loc, în această formă, după 18 ani) reprezintă un gest demonstrativ de reafirmare a drepturilor cvadripartite în toate chestiunile privind Germania ca întreg. Prin reanimarea mecanismului cvadripartit, se dorește să se tempereze zelul germanilor din Est și Vest spre reunificare.

5. Considerăm că, având în vedere elementele de mai sus, nu trebuie să se tragă concluzia pripită că procesul contopirii celor două state germane poate fi stopat. Tactica guvernului vest-german s-a adaptat la noua situație. Pornindu-se de la consensul guvernului RDG, privind realizarea „structurilor confederative", guvernul federal a deschis calea pătrunderii masive a capitalului vest-german în economia RD Germane.

Recentele convorbiri între Primul-Ministru al RDG, H. Modrow, și Primul-Ministru al landului Baden-Württenberg, L. Späh[216], au stabilit un exemplu de împletire economică regională între landul vest-german respectiv și regiunea istorică Saxonia. Același lucru este valabil pentru raporturile Hesse-Thuringia, Schleswig-Holstein-Mecklenburg, Berlin Est și Vest etc.

Reforma economică din RDG, care include reprivatizări și crearea de societăți mixte cu RFG, apariția treptată a unei „Uniuni monetare" și a unor structuri politice și sociale similare, va accelera procesul apropierii celor două state germane și va crea, pentru terți, fapte împlinite ireversibile. Acest proces nu va putea fi împiedicat de factorii externi. Partea vest-germană contează, de asemenea, ferm, pe dezvoltarea în RDG a unui puternic curent în favoarea reunificării. Marile demonstrații care au loc în prezent în orașele din RDG, în special la Leipzig, după ce au fost atinse primele obiective (libertatea de mișcare, de

[216] *Leopold Spaeth* (1928-2006), om politic german (UCD); membru al Parlamentului european (1984-1989).

expresie, dreptul la asociere, pluralism etc.) plasează în centrul revendicărilor problema unității Germaniei. „Vacuumul politic", apărut prin căderea structurilor statale susținute de PSUG, a făcut ca aceste manifestări să degenereze în forme naționaliste și să îmbrace un caracter agresiv. Acesta este motivul pentru care atât Puterile cvadripartite, cât și vecinii statelor germane subliniază necesitatea „transformărilor pașnice din RDG" și a menținerii stabilității în Europa Centrală.

După părerea aproape unanimă a diplomaților occidentali, URSS s-a împăcat, în fond, cu ideea contopirii treptate a celor două state germane. Tactica sa constă în a tergiversa acest proces și în a-l include în contextul intereselor sale globale.

Guvernul RDG, care se va forma după alegerile din 6 mai 1990, și în care, în mod cert, partidele și grupările necomuniste vor avea preponderență, va promova și mai activ integrarea economică și confederația cu RFG.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 3, f. 160-163.

247

TELEGRAMĂ A LUI VASILE PUNGAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA SOFIA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA RAPORTUL PREZENTAT DE PETĂR MLADENOV LA PLENARA CC-PCB ȘI STAREA GENERALĂ DIN PARTID, PRECUM ȘI PRIMELE REACȚII ALE FORȚELOR DE OPOZIȚIE

12 decembrie 1989, Sofia, ora 17.30

1. Raportul prezentat de Petăr Mladenov la Plenara CC al PCB – care a început ieri –, este apreciat mai curând ca o încercare de a da răspuns la problemele ridicate în ultimul timp de organizațiile de opoziție, intelectuali și studenți, și nu ca un program în care, pe baza unei analize temeinice a situației actuale din țară, să se adopte măsuri concrete care să oprească procesul de deteriorare în continuare a economiei, fapt pe care îl reclamă masele largi muncitoare.

La Plenară, ca și prin toate mijloacele de informare, se stimulează atacurile la adresa fostei conduceri, se încearcă explicarea oricărei nerealizări prin activitatea „jivkoviștilor", se insistă pentru tragerea la răspundere politică și penală, nu numai a celor din conducerea centrală, ci până jos, în fiecare organizație de partid. În rândul cadrelor cu răspundere, din activul de partid și de stat, al muncitorilor, se apreciază că în această perioadă dificilă, de frământări, nu se mobilizează partidul, muncitorii, la instaurarea ordinei și disciplinei. La rezolvarea problemelor esențiale, conducerea, neținând seama de experiența altor țări, se orientează mai mult spre declarații de efect propagandistic imediat, spre acțiuni de răfuială cu fosta conducere. De aceea, în partid s-a creat o stare de pasivitate, expectativă, șovăială, o „liniște periculoasă".

2. Plecând de la nemulțumirile actuale, P. Mladenov și ceilalți vorbitori indică drept priorități imediate – măsuri pentru satisfacerea nevoilor de consum, astfel:

Creșterea producției de mărfuri pentru piață, îndeosebi alimentare, și a serviciilor către populație; creșterea volumului de investiții pentru construirea de locuințe; dezvoltarea producției de mașini și de tehnologii pentru nevoile agriculturii.

Îmbunătățirea situației ecologice a țării; perfecționarea sistemului de retribuire, prin legarea lui mai strânsă de rezultatele muncii; restructurarea radicală a economiei – potrivit condițiilor și resurselor de care dispune Bulgaria –, întreprinderile nerentabile urmând a fi reorganizate sau lichidate.

Creșterea încasărilor valutare prin extinderea exportului, turismului, atragerea de investiții străine, crearea de întreprinderi comune etc.; acordarea unei atenții mult mai mari agriculturii – unde proprietatea de bază va fi cea cooperatistă; se vor reînființa cooperativele agricole, se va introduce munca în arendă, iar în zonele de deal și munte se vor dezvolta gospodăriile individuale.

În general, problemele economice sunt numai enunțate, Consiliul de Miniștri urmând să elaboreze un program de acțiuni până la sfârșitul lunii ianuarie a anului viitor.

3. În domeniul politic și al organizării conducerii, Plenara, urmare presiunilor exercitate la mitinguri, prin presă și memorii, își propune să acționeze în următoarele direcții:

Creşterea rolului Adunării Naţionale şi al Consiliului de Miniştri; examinarea rolului Consiliului de Stat şi eventuala înlocuire a acestuia cu instituţia Şefului de Stat; intensificarea dialogului cu organizaţiile de masă, care se declară pentru construirea socialismului; afirmarea principiilor pluralismului politic; reformă legislativă în conformitate cu dreptul internaţional; adoptarea, până la sfârşitul anului 1990, a unei Constituţii noi; pe această bază, se va proceda la elaborarea unei largi reforme legislative în toate domeniile de activitate; perfecţionarea activităţii organelor de Interne şi întărirea capacităţii de apărare a armatei.

În legătură cu articolul din Constituţie privind rolul conducător al PCB, P. Mladenov n-a prezentat un punct de vedere clar, a declarat însă că „într-o societate democratică rolul unui partid nu poate fi postulat şi stabilit la comandă, ci trebuie să fie un rezultat al încrederii poporului". S-a propus convocarea, la 28 martie 1990, a unui Congres extraordinar al PCB, organizarea de alegeri până la sfârşitul lunii mai a anului viitor, constituirea unei comisii parlamentare pentru cercetarea cazurilor de corupţie şi abuz de putere.

Din primele reacţii, se constată că organizaţiile de opoziţie nu vor fi mulţumite cu măsurile Plenarei şi vor formula noi pretenţii cum sunt:

Abrogarea imediată din Constituţie a articolului privind rolul conducător al PCB;

Constituirea acestor organizaţii într-un partid politic şi recunoaşterea dreptului de a se forma şi alte partide politice cu drepturi egale;

Discutarea la „Masa rotundă", de către toate aceste partide, a tuturor problemelor politice şi economico-sociale şi participarea lor la conducerea societăţii;

Destituirea din organele de conducere, din CC al PCB şi Parlament, precum şi din organele locale, a tuturor celor care au colaborat cu fosta conducere;

Alegeri libere pentru toate organele, fără indicarea candidaţilor din partea organelor centrale.

În fiecare zi, cât va avea loc Plenara Comitetului Central şi sesiunea Adunării Populare, se vor organiza mitinguri de presiune.

Urmărim în continuare lucrările şi vom informa.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 296-298.

248

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BERLIN, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE REFERITOARE LA GRUPĂRILE POLITICE PARTICIPANTE LA PRIMA RUNDĂ A „MESEI ROTUNDE" DIN 7 DECEMBRIE

13 decembrie 1989, Berlin, ora 14.00

Tovarăşului Lucian Petrescu, director-DR I

La telegrama nr. 1/08133 din 12 decembrie a.c.:

Notă preliminară: forţele politice din RD Germană, inclusiv cele cinci partide existente până la 7 octombrie a.c., se află într-un proces de reconstituire, reformulare a programelor, structurilor etc. Unele organizaţii au caracterul unor mişcări populare care nu s-au constituit pe plan naţional. În cursul evoluţiilor viitoare, mai ales al perspectivei alegerilor de la 6 mai 1990, unele grupări se vor contopi, vor fi înghiţite de partidele mai mari sau chiar se vor desfiinţa. Prezentăm succint grupările politice care au participat la prima rundă a „Mesei Rotunde", din 7 decembrie, şi care, prin aceasta, şi-au dobândit o recunoaştere legală pe plan naţional.

1. **Partidul Socialist Unit din Germania.** Preşedinte: Gregor Gysi, numărul de membri: cca 1,7 milioane – în scădere vertiginoasă. Congresul extraordinar din 7-8 decembrie s-a pronunţat împotriva dizolvării sau scindării, a renunţat definitiv la rolul conducător. Programul şi Statutul, precum şi noul nume al partidului urmează să fie stabilite în cadrul viitoarei şedinţe a Congresului extraordinar, (16-17 decembrie a.c.). PSUG nu mai este definit ca o avangardă a clasei muncitoare, ci ca un partid „al tuturor claselor şi păturilor" societăţii. Baza teoretică a partidului se sprijină pe „mişcarea muncitorească comunistă şi social-democratică" şi se inspiră din tradiţiile socialiste, antifasciste, pacifiste şi ale stângii internaţionale. Organele de conducere: preşedintele ales de Congres, prin vot secret (cu cel puţin 2/3 din voturi), trei vicepreşedinţi, un Comitet Director format din 100 membri, o Comisie de Arbitraj (în fapt, control de partid) şi comisii pe lângă biroul preşedintelui, pentru probleme organizatorice, de presă, culturale, internaţionale etc. În cadrul continuării Congresului

extraordinar, este posibil ca din rândul Comitetului Director să se aleagă și un Prezidiu.

2. **Partidul Liberal-Democrat din Germania** – circa 100 000 membri, cu o tendință clară de creștere. Președinte: Manfred Gerlach (Președintele interimar al Consiliului de Stat). Se consideră „partid popular liberal și democratic". Ca și celelalte partide necomuniste, a ieșit din fostul Bloc democratic și s-a declarat independent. Este reprezentat în guvernul de coaliție (un viceprim-ministru și 3 miniștri). Se pronunță pentru o economie socială de piață, reprivatizări, confederație cu RFG. Mulți dintre susținătorii sau membrii partidului sunt întreprinzători particulari. I se acordă șansele cele mai bune la viitoarele alegeri.

3. **Uniunea Creștin-Democrată** – circa 120 000 membri, cu tendința de creștere. Președinte: Lothar de Maizière. După 7 octombrie a.c., a intensificat legăturile cu UCD din RFG, din al cărei program politic a preluat multe elemente. Are perspectiva de a deveni o forță politică principală în RFG. Este pentru o economie de piață, împletirea cu capitalul vest-german, pentru unitatea Germaniei, are 3 reprezentanți în guvern.

4. **Partidul Democrat-Țărănesc din Germania.** Președinte: Günther Maleuda[217] (președintele Camerei Populare); membri 110 000, 2 miniștri în guvern. Având în vedere structura populației, partidul are mai puține posibilități de sporire a membrilor. Ca program, este cel mai apropiat de PSUG. Se pronunță pentru confederație cu RFG.

5. **Partidul Național-Democrat din Germania**. Președinte: Günther Hartmann[218], membri: cca 100 000, 2 miniștri în guvern. Partidul, cu aderenți în rândul intelectualității, se declară formațiune politică democratică și națională, în sensul păstrării tradițiilor germane.

6. **„Noul Forum"**, organizația cea mai reprezentativă și mai activă dintre fostele grupări de opoziție. Apelul organizației a fost semnat de cea 200 000 de cetățeni. Congresul de constituire va avea loc la 27 ianuarie 1990, la Berlin. Organizația, constituită de pictorița B. Bohley și avocatul R. Henrich, este foarte eterogenă și nu are un program politic

[217] *Günther Maleuda* (1931-2012), om politic german; președinte al PDȚ (1987-1990); președinte al Camerei Populare a RDG (1989-1990).

[218] *Günther Hartmann* (1930-2012), om politic german; vicepreședinte (1987-1989, 1990) și președinte executiv al PND (nov. 1989-ian. 1990).

clar: acesta cuprinde idei socialiste, pacifiste, ecologiste. Mișcarea este amenințată de divizare, datorită apariției a două curente în problema națională – pro sau contra reunificării cu RFG.

7. **Partidul Social-Democrat**, înființat în octombrie 1989. Președinte (provizoriu): Ibrahim Böhme [219], avocat. Are un program social-democratic clasic, inspirat de politica social-democrației vest-germane. Este sprijinit politic și material de PSD vest-german, membri: 16 000 – tendință clară de creștere.

8. **„Deschiderea Democratică"**. Președinte: Wolfgang Schnur[220], avocat. Congresul de constituire va avea loc la 16-17 decembrie, la Leipzig. Ca și „Noul Forum", este o mișcare eterogenă care se pronunță pentru pluralism politic, despărțirea statului de partide, despărțirea puterilor în stat.

9. **„Democrație-acum"** – o mișcare constituită din „grupuri cetățenești". Se pronunță pentru dezvoltarea noțiunii de socialism, dreptate socială, pluralism, o societate solidară în care să fie respectate drepturile omului.

10. **Partidul Verde,** constituit la 24 noiembrie. Ecologia este principalul obiectiv al partidului. Ideile adepților acestui partid au multe similitudini cu Programul PSUG.

La „Masa rotundă" au mai luat parte și reprezentanți ai grupărilor „Inițiativa pentru pace și drepturile omului", organizație obscură influențată de Amnesty International, și „Stânga reunită", un conglomerat de grupări de stânga – cu foști membri de partid (PSUG, liberali etc.), care s-au desprins de organizațiile lor, nefiind de acord cu noile orientări, precum și reprezentanți ai sindicatelor și ai unei organizații independente a femeilor. Alte formațiuni politice („Liga Verde", „Marxiștii – Garoafele roșii" etc.) sunt grupări neînsemnate, motiv pentru care nu au fost acceptate la „Masa rotundă".

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 3, f. 170-173.

[219] *Ibrahim Böhme* (1944-1999), om politic german; co-fondator al PSD (oct. 1989); președinte al PSD (ian.-apr. 1990). A fost acuzat de legături cu Stasi, fiind nevoit să demisioneze.

[220] *Wolfgang Schnur* (1944-2016), jurist și om politic german; co-fondator și președinte al PDD (oct. 1989); ulterior co-fondator al Alianței pentru Germania în 1990. Publicarea dosarului său de la Stasi, în martie 1990, cu câteva zile înaintea primelor alegeri libere pentru Camera Populară, a pus capăt carierei sale politice.

249

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND LUCRĂRILE COMITETULUI PENTRU RELAȚII EXTERNE DIN CONGRESUL AMERICAN REFERITOARE LA CONSECINȚELE EVENIMENTELOR DIN EUROPA DE EST ASUPRA POLITICII DE APĂRARE ȘI SECURITATE A SUA

14 decembrie 1989, Washington, ora 14.00

Tovarășului Ilie Șimon, director-DR V

La data de 13.12. a.c., la Comitetul pentru Relații Externe din cadrul Congresului au avut loc audieri privind implicațiile schimbărilor din Europa Răsăriteană asupra politicii de apărare și securitate a SUA. În cadrul audierilor, a fost pus accentul pe ajutorul acordat Poloniei și Ungariei în cadrul programului SEED (*Support for East European Democracy*), insistându-se pe problemele care confruntă aceste țări în prezent.

Referitor la Polonia, au fost subliniate următoarele:

Tendința spre o birocrație greoaie, imobilă;

Tendința spre acumulare de resurse financiare, care a dus la „o formă socialistă de inflație, cu prețuri mai mari, dar produse mai puține";

Împrumuturile externe foarte mari (Polonia – 39 miliarde dolari, iar Ungaria – 17 miliarde dolari).

Referindu-se la soluțiile ce trebuie găsite, s-a reamintit faptul că niciun fel de schimbare nu va aduce rezultate pe moment, ci pe parcurs, ideea de bază fiind crearea unei economii de piață, aceasta fiind susținută pe tot parcursul discuțiilor; în legătură cu investițiile ce ar urma să se facă în cele două țări, s-a arătat faptul că acestea nu vor fi concretizate până nu vor apare schimbări radicale în ceea ce privește legislația locală referitoare la asigurarea investițiilor și a tuturor laturilor legate de acestea.

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 4, f. 116-117.

250

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA EVOLUȚIILE PRIVIND PROBLEMA GERMANĂ

14 decembrie 1989, Berlin, ora 18.00

În legătură cu actualele evoluții privind problema germană, transmitem următoarele elemente și aprecieri, din sursă a Ambasadei Marii Britanii la Berlin:

1. Întâlnirea ambasadorilor Puterilor cvadripartite, în clădirea Consiliului Aliat de Control, trebuia inițial să aibă loc marți, 12 decembrie, însă ideea surpriză a ministrului de Externe american, James Baker, de a efectua o scurtă vizită în RDG, în aceeași zi, a necesitat devansarea întâlnirii ambasadorilor. Obiectul întâlnirii celor patru ambasadori, inițiată de partea sovietică, este cunoscut: reluarea „inițiativei Reagan" din 1987, care urmează să confere orașului Berlin – Est și Vest – o poziție privilegiată în viitoarea „arhitectură europeană". Pentru prima dată, ambasadorul sovietic a arătat că partea sovietică, împreună cu RDG, va examina cu bunăvoință propunerile referitoare la traficul aerian, extinderea manifestărilor internaționale, jocuri olimpice etc. (nu stă în discuție schimbarea prevederilor Acordului cvadripartit).

2. Inițiativa sovietică a avut însă un sens politic mai profund, întrucât discutarea elementelor concrete ale „inițiativei Reagan" se putea face la un nivel de lucru mai scăzut.

Sovieticii au dorit să reamintească faptul că responsabilitățile și drepturile cvadripartite continuă să existe și că reunificarea Germaniei nu se poate produce în orice condiții și în ritmul dorit de Cancelarul Kohl și anturajul său. Fenomenele de instabilitate și renașterea naționalismului în RD Germană, care produc îngrijorare pe plan internațional, inclusiv în cercurile politice lucide din RFG, au făcut ca interesele sovietice și cele americane, britanice și franceze să coincidă, cel puțin până la un punct.

3. Țările occidentale, recunoscând dreptul germanilor la autodeterminare, vor să includă definitiv problema germană în procesele

general-europene: integrarea, viitorul alianțelor militare, dezarmarea, continuarea CSCE. Acesta a fost și mesajul lui Baker, în convorbirea cu Primul-Ministru al RDG, Hans Modrow. În plus, Baker a promis să sprijine, politic și economic, reformele din RDG, inclusiv prin acordarea de către SUA a „clauzei națiunii celei mai favorizate" după alegerile din 6 mai 1990. Guvernul vest-german a recepționat cu oarecare dezamăgire întâlnirea ambasadorilor și vizita lui Baker în RDG, dar și cu detașare, întrucât consideră că „timpul lucrează pentru germani". Despre ambele acțiuni, guvernul vest-german a fost informat în prealabil și, formal, nu a exprimat obiecții.

4. Guvernul vest-german este convins că realizarea unității germane se va produce „de jos". Forțele politice din RDG favorabile unității germane sunt în prezent preponderente. Niciun mecanism cvadripartit nu le poate bloca. SUA, Franța și Marea Britanic sunt conștiente de faptul că a trecut timpul când se dislocau câteva unități de tancuri pentru oprirea proceselor politice. Ambasadorii celor Patru Puteri nu mai pot apărea în postura unor „guvernatori în Germania". Este motivul pentru care nu s-a dat un răspuns angajant la propunerea ambasadorului Kocemasov, ca întâlnirea din Consiliul Aliat de Control să se instituționalizeze. Desigur, garantarea stabilității în inima Europei rămâne un obiectiv important pentru toate părțile.

5. Diplomații britanici au dezavuat declarația Premierului Marii Britanii, M. Thatcher, potrivit căreia reunificarea Germaniei ar putea avea loc după încheierea și consolidarea procesului de democratizare în toate țările est-europene, conform unei agende care ar putea dura 15 ani. Ei au subliniat că această afirmație a avut ca scop să tempereze zelul Cancelarului Kohl. „Realitățile o vor sili să-și corecteze această prognoză, determinată în bună măsură de considerente tactice".

6. Diplomații britanici au evidențiat, de asemenea, faptul că crearea, în cadrul contactelor Modrow-Momper[221], a unei Comisii de colaborare regională în Berlin, în care sunt incluse și regiunile Potsdam și Frankfurt/Oder, va duce la rezolvarea directă de către germani a multor probleme privind Berlinul.

[221] *Walter Momper* (1945-), om politic german (PSD); din 1986 președinte al fracțiunii vest-berlineze a PSD; Primar-guvernator al Berlinului de Vest (16 mart. 1989-24 ian. 1991). Ulterior, președinte al Camerei Deputaților-Berlin (2001-2011).

Pentru cei patru ambasadori va mai rămâne probabil de soluționat numai problema îmbunătățirii traficului aerian, care ține exclusiv de competența lor, și desigur aspectele securității.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 3, f. 177-179.

251

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND UNELE COMENTARII ASUPRA PLENAREI CC-PCUS DIN ZIUA DE 9 DECEMBRIE

14 decembrie 1989, Moscova, ora 18.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

Plenara CC al PCUS, din 9 decembrie a.c., suscită diverse comentarii în rândul cadrelor sovietice și mai ales al Corpului Diplomatic.

1. Lucrători de la Secția internațională și Secția ideologică a CC al PCUS ne-au relatat că lucrările Plenarei au prilejuit dezbateri ample și contradictorii. Au fost formulate critici la adresa Biroului Politic și a CC, în ansamblu. Conducerii PCUS i s-a reproșat că nu manifestă suficientă fermitate și dinamism, pe de o parte, în combaterea unor manifestări, iar pe de altă parte, în promovarea reformelor. Din nou s-a ridicat problema lipsei unor orientări clare în activitatea actuală și de perspectivă a organizațiilor de partid. S-a relevat că, în activitatea Biroului Politic, politica de transparență („glasnosti") este insuficient aplicată. Se apreciază că dezbaterile au depășit cadrul ordinii de zi a plenarei, fiind abordate pe larg probleme referitoare la situația din partid.

Unii vorbitori au manifestat îngrijorare în legătură cu alegerile de deputați în Sovietele republicane și locale, existând teama că candidații comuniști vor suferi o înfrângere.

Plenara nu a dat o apreciere politică evenimentelor din Leningrad. Singura luare de poziție oficială a fost declarația lui V.A. Medvedev, membru al Biroului Politic, Secretar al CC al PCUS, imediat după Plenară, în sensul că platforma Comitetului Regional și Orășenesc de partid-Leningrad are și părți pozitive (chemarea la disciplină, ordine

etc.), dar că la mitingul din 22 noiembrie a.c. au fost și lozinci care nu pot fi aprobate. Într-un interviu acordat Televiziunii din Leningrad, B.V. Ghidaspov, Prim-secretar al Comitetului Regional și Orășenesc de partid – Leningrad, a menționat că, în cuvântarea rostită la Plenară, M. Gorbaciov a dat o apreciere pozitivă platformei respective, dar că această apreciere a fost eliminată din textul care a apărut în presă.

Este răspândită părerea că B.V. Ghidaspov promovează o politică conservatoare. Menționăm că, în cadrul lucrărilor Congresului Deputaților Poporului, care se desfășoară în prezent, lui B.V. Ghidaspov, care este și președintele Comisiei de mandate, i s-a cerut să răspundă cum se împacă funcția de președinte al acestei comisii cu orientarea sa conservatoare. A fost necesară intervenția lui M. Gorbaciov, care a aplanat lucrurile, atrăgând atenția că întrebarea nu are legătură cu activitatea Comisiei de mandate.

Referindu-se la motivele pentru care a fost creat un birou și nu un partid comunist al RSFSR, reprezentanți sovietici arată că nu s-a dorit să se stimuleze tendințele revizioniste din partid.

2. Diplomați ai unor țări socialiste (RDG, Iugoslavia, RPD Coreeană) remarcă tonul vehement al cuvântării rostite la Plenară de M.S. Gorbaciov, în acea parte care se referă la deputații „iresponsabili care au chemat la organizarea grevei de avertisment, înainte de începerea lucrărilor Congresului".

Mai mulți diplomați nu acordă semnificație deosebită comentariilor care au fost, în sensul că la Plenară M.S. Gorbaciov ar fi vorbit de posibilitatea demisiei sale. Se apreciază că o asemenea declarație ar fi urmărit doar scopuri tactice. În același mod sunt apreciate și lozincile lansate la Leningrad, în cadrul mitingului din 6 decembrie a.c., care chemau la „apărarea lui Gorbaciov" și la pericolul unui complot pentru înlăturarea acestuia.

Astfel de lozinci ar fi fost prezentate în mod premeditat, pentru a determina luări de poziție în sprijinul lui Gorbaciov, în scopul întăririi poziției acestuia la lucrările Congresului Deputaților. De altfel, răspunzând întrebării ziariștilor, V.A. Medvedev a declarat recent că M.S. Gorbaciov are oponenți, atât de dreapta, cât și de stânga, dar că nu crede că țara se află în fața unui complot.

Crearea Biroului rus al CC al PCUS nu a constituit o surpriză, întrucât anterior au fost referiri frecvente la o astfel de soluție. În Corpul Diplomatic se apreciază însă că, prin alegerea în fruntea Biroului,

M.S. Gorbaciov și-a întărit poziția în partid și în stat. Se exprimă, totodată, părerea că acceptând funcția de președinte al Biroului, M.S. Gorbaciov a intrat în contradicție cu propriile sale teze. Pe de o parte, el subliniază că trebuie adoptate măsuri care să pună capăt comentariilor că PCUS este un partid al rușilor, iar pe de altă parte, poziția sa actuală de Secretar General al CC al PCUS și de președinte al Biroului rus confirmă tocmai acest fapt.

Unii diplomați, ca și reprezentanți din republicile unionale, constată că M.S. Gorbaciov, ca și întreaga conducere a PCUS, are o atitudine părtinitoare față de ruși. Astfel, în timp ce se condamnă unele acțiuni ale mișcărilor naționale din republicile unionale, apreciindu-le ca extremiste și naționaliste, se manifestă toleranță și aprobare tacită față de manifestările naționaliste ale rușilor.

În Corpul Diplomatic se apreciază că nepublicarea în presă a luărilor de cuvânt ale participanților la Plenară ar fi o dovadă a atmosferei încărcate care a existat în cadrul acesteia.

Menționăm că ziarele conținând cuvântarea lui M.S. Gorbaciov și comunicatul Plenarei au apărut abia în după-amiaza zilei de 10 decembrie a.c.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 240-242.

252

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIND POZIȚIA ADMINISTRAȚIEI AMERICANE FAȚĂ DE EVOLUȚIILE DIN EUROPA DE EST ȘI, ÎN SPECIAL, RELAȚIILE ÎNTRE SUA ȘI ROMÂNIA

14 decembrie 1989, Washington, ora 21.00

Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășei Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului,
Tovarășului Ilie Șimon, director-DR V

I. Cu prilejul unei întrevederi cu F. Becker, referentul pentru România din Direcția pentru Europa Răsăriteană din Departamentul de Stat, au rezultat următoarele:

1. **Întâlnirea sovieto-americană la nivel înalt**, care a avut loc recent în Malta, a reiterat acordul celor două părți în legătură cu evoluția situației din Europa Răsăriteană, în sensul recunoașterii dreptului popoarelor de a-și hotărî viitorul în mod independent, fără amestecul URSS sau SUA. Administrația americană este animată de dorința de a acorda ajutor țărilor din Europa Răsăriteană, în vederea adâncirii procesului lor de reforme, în funcție de „meritele și evaluarea schimbărilor preconizate în fiecare țară" în ceea ce privește situația drepturilor omului, pluralismul politic, economia de piață etc. În această direcție, însă, se are în vedere să nu se ajungă la o destabilizare a situației, eventualitate care ar conduce la rezultate nedorite. O asemenea atitudine a SUA s-a manifestat în cazul Poloniei și Ungariei și este aplicabilă și celorlalte țări socialiste europene. Cu prilejul vizitei, fără precedent, a Secretarului de Stat J. Baker în RDG, s-a reliefat interesul SUA ca procesul de realizare a reformelor să fie pașnic, fără manifestări violente. În acest sens, J. Baker a arătat că reformele politice și economice din Europa Răsăriteană pot întări atât stabilitatea pe termen lung în Europa, cât și perspectivele pentru perestroika.

2. În ceea ce privește **atitudinea Administrației SUA față de relațiile cu România**, interlocutorul a menționat că nu au intervenit elemente noi care să conducă la depășirea nivelului actual, în ansamblu, al raporturilor bilaterale.

a) Administrația americană se pronunță pentru menținerea dialogului la nivel de lucru cu partea română, fără a se avea în vedere, în condițiile actuale, perspectivele trecerii la o nouă etapă, în ceea ce privește nivelul contactelor bilaterale. În acest context trebuie înscrise și alte probleme importante pentru care insistă partea română, cum este aplicarea clauzei națiunii celei mai favorizate, organizarea sesiunii Comisiei mixte guvernamentale pentru colaborare economică.

b) J. Baker a menționat că, în împrejurările actuale, există posibilități de a se realiza acțiuni în domeniul relațiilor culturale și științifice, aplicându-se o serie de prevederi ale înțelegerilor bilaterale existente. În acest sens, s-a apreciat ca o acțiune pozitivă, deși nu are caracter oficial din punct de vedere al Administrației, recentul Colocviu româno-american[222] de la București, organizat cu participarea unor

[222] Referire la Colocviul româno-american din 12-14 dec. 1989, inițiat de generalul Ilie Ceaușescu și desfășurat la București. Cu acea ocazie, delegația SUA a transmis un

oameni de știință și profesori, asupra unor teme privind probleme internaționale.

c) În ceea ce privește schimburile comerciale româno-americane, după părerea sa, o contribuție importantă la manifestarea unui interes mai mare în rândul oamenilor de afaceri americani, pentru tranzacții cu parteneri români, ar putea să o aibă adoptarea unor măsuri de către partea română, care să stimuleze și să fie atractive pentru oamenii de afaceri din SUA, inclusiv soluționarea unor probleme existente de mai mult timp între unele firme partenere, urmând ca toate acestea să fie popularizate în rândul cercurilor de afaceri din SUA.

d) Partea americană apreciază în mod pozitiv că autoritățile române au continuat să acorde aprobări la un număr important de cereri de plecare definitivă din țară și dorește ca această acțiune să se extindă mereu, iar așa-zisele cazuri să se soluționeze cât mai curând.

e) În Congres, în mijloacele de informare în masă din SUA, persistă o „imagine nefavorabilă" despre România, fiind necesar ca România „să întreprindă unele acțiuni" care să conducă la o îmbunătățire a imaginii respective. În ceea ce privește unele măsuri legislative propuse în Congres, în direcția aplicării de sancțiuni economice față de țara noastră, în momentul actual nu se pot face aprecieri asupra evoluției acestora, situația lor neputând a fi abordată pe parcursul sesiunii parlamentare din anul viitor.

3. Ambasadorul american la București, A. Green, a informat că, din primele contacte avute, nu au rezultat eventuale căi de depășire a stadiului în care se află relațiile bilaterale. Se va continua dialogul corespondenților româno-americane, avându-se în vedere identificarea de căi și domenii în care s-ar putea colabora între cele două țări, în condițiile existenței unor poziții politice diferite.

II. În timpul întrevederii, a fost reafirmată poziția activă și constructivă a țării noastre privind extinderea relațiilor cu SUA, accentuându-se că este necesar ca SUA să renunțe la atitudinea sa presantă și la încercările de presiune și amestec și să treacă la o poziție bazată pe respectarea principiilor, a prevederilor înțelegerilor româno-americane. S-a reliefat că România nu a cerut și nu va cere nimănui aprobare

mesaj a cărui esență era „politica de independență trebuie corelată cu democrația". Cf. Stephen A. Fischer-Galați, *O istorie a românilor*, București, 1998, p. 358.

pentru hotărârile sale privind politica sa internă și externă, nu va accepta niciodată presiuni și condiționări vizând politica și activitatea sa în toate domeniile. S-a subliniat, totodată, că prin rapoartele și declarațiile făcute de oficialități din Departamentul de Stat și alte instituții guvernamentale s-a contribuit la deteriorarea imaginii României, inclusiv în cadrul Congresului SUA, la utilizarea de date false și de informații distorsionate privind realitățile din țara noastră. De asemenea, s-au exprimat speranțe că Departamentul de Stat, inclusiv Direcția de Relații din Departamentul de Stat, vor acționa în mod constructiv în direcția îmbunătățirii stadiului actual al relațiilor româno-americane, reliefându-se că existența unor bune relații bilaterale este și interesul SUA, cât și pe un plan mai general.

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 4, f. 118-120.

253

TELEGRAMĂ A LUI DUMITRU POPA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BELGRAD, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND PRINCIPALELE PREVEDERI ALE DECLARAȚIEI CELUI DE-AL XIV-LEA CONGRES EXTRAORDINAR AL UCI

16 decembrie 1989, Belgrad, ora 14.20

Tovarășului Lucian Petrescu, director-DR I

Comitetul pregătitor al celui de-al XIV-lea Congres extraordinar al UCI a analizat versiunea de lucru a declarației congresului.

Datorită timpului scurt rămas până la Congres, documentul nu va mai fi trimis în dezbatere publică, urmând să fie prezentat direct forumului comuniștilor. Vă transmitem, în sinteză, principalele prevederi din acest proiect de document.

1. *Pentru o lume a păcii, libertății și solidarității*: – lumea se află în profunde transformări economice, tehnologice și politice, amenințarea ecologică este tot mai prezentă, apare un nou echilibru între forțele politice și economice. Mai ales în Europa, – țările socialiste – au loc schimbări ample. UCI luptă pentru o lume alternativă socialistă și democratică.

2. *Pentru renunțarea la socialismul autoritar*: a venit sfârșitul acestui model de socialism; sunt în curs reforme democratice și schimbări esențiale în raporturile de producție pe baza economiei de piață. Iugoslavia se află cuprinsă în aceste reforme.

3. *Pentru un socialism democratic*: scopurile UCI sunt o societate a libertăților individuale și democrației, autoconducerii, justiției sociale, solidarității și bogăției materiale.

4. *Libertatea omului* mai presus de orice: se va acționa pentru respectarea drepturilor inalienabile ale individului, care trebuie să acționeze ca subiect politic suveran, se va renunța la impunerea „de sus" a colectivismului clasei, națiunii, partidului. Fundamentul pentru toate acestea: aderarea la toate convențiile internaționale în domeniu și respectarea lor.

5. *Extinderea granițelor libertăților politice*: UCI se pronunță pentru pluralism și va lupta pentru asocierea tuturor forțelor orientate politic socialist în Uniunea organizațiilor socialiste egale în drepturi. Pentru legitimitatea sa politică, UCI va concura în alegeri; prin pluralismul politic se realizează o nouă calitate a vieții cetățenilor, se realizează un nou mod de a obține puterea în cadrul alegerilor libere.

6. *Intensificarea dreptului la autoconducere*: acest drept este unul dintre cele mai importante pentru individ în Iugoslavia, trebuie să se concretizeze ca un drept individual al fiecărui om la auto-organizare în toate sferele vieții, trebuie să se materializeze pe plan economic și social prin decizie și participare, UCI se pronunță pentru asociere sindicală liberă.

7. *Pentru egalitate în drepturi naționale*: UCI respinge exclusivismul național și șovinismul, va acționa consecvent pentru egalitatea dintre popoare, naționalități și minorități în Iugoslavia; UCI va insista energic pentru recunoașterea și respectarea drepturilor minorităților iugoslave din țările vecine.

8. *Pentru înlăturarea politocrației*: societatea trebuie eliberată de orice monopol politic, deci și de cel al UCI, situația de până acum a dus la autarhie și a ținut pe loc societatea iugoslavă, care nu s-a putut integra la timp în schimbările economice, tehnologice, politice și sociale din Europa și din lume. UCI consideră că, acum, până nu este prea târziu, trebuie schimbat totul spre binele socialismului în Iugoslavia.

9. *Pentru statul de drept și social*: aceasta presupune în concepția UCI autonomia subiecților economici, renunțarea la îndrumarea și controlul politic și de stat, controlul în societate trebuie să aparțină cetățenilor, iar justiția trebuie să fie independentă și depolitizată, alegerile trebuie să fie directe și secrete – baza statului de drept – și reprezintă suveranitatea poporului asupra statului, libertatea cetățenească se asigură, de asemenea, prin presă liberă și asociere politică.

10. *Pentru orânduire federativă democratică în Iugoslavia*: UCI se pronunță pentru principiile stabilite la CAENI (Jajce, 1943)[223] ca bază de organizare statală a țării și pentru democratizarea tuturor raporturilor în interiorul RSFI; statul trebuie să primească competențele constituționale pentru conducerea politicii macro-economice în condițiile pieței și pentru a fi garantul unor raporturi interetnice normale în țară.

11. *Renunțarea la conceptul economiei de bază*, de „înțelegere": pentru o nouă concepție de dezvoltare, în vederea asigurării eficienței economice în condițiile pieței deschise spre piața internațională și procesele integraționiste din Europa.

12. *Știința – valoare și forță*: în concepția UCI, dezvoltarea științifico-tehnologică va deveni principalul factor de progres pentru viitorul țării; se va acționa pentru includerea în programele de cercetare din Europa și alte regiuni.

13. *Nu există proprietate fără proprietar*: UCI se pronunță pentru economie în condițiile concurenței formelor de proprietate, proprietatea (de stat) trebuie să se afirme în condițiile pieței.

14. *Protecția mediului înconjurător*: protecția omului, ecologia a devenit o problemă existențială din punct de vedere biologic, economic, politic și cultural pentru societate; se impune intensificarea eforturilor pentru a se opri distrugerea naturii, dezvoltarea trebuie corelată cu ecologia.

15. *O nouă politică socială*: statul trebuie să primească acele funcții sociale care să asigure tuturor cetățenilor șanse egale de viață și

[223] Este vorba de reuniunea Consiliului Antifascist de Eliberare Națională a Iugoslaviei (*Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Jugoslavije*, AVNOJ) desfășurat la 29 nov. 1943, care a instituit un guvern provizoriu (Comitetul național de eliberare a Iugoslaviei) cu misiunea de a reconstrui Statul iugoslav.

posibilități de dezvoltare; fiecare trebuie să trăiască din munca sa, iar atunci când aceasta nu mai este posibil va interveni statul.

16. *UCI trebuie să se autotransforme*: într-o societate democratică nimeni nu poate fi deținătorul singurului adevăr politic. UCI trebuie să devină o organizație politică modernă, democratică, cu un program socialist reînnoit; comuniștii vor acționa în condițiile pluralismului politic în interacțiune cu toate celelalte organizații, pe baze democratice socialiste. UCI se poate menține în viața politică doar câștigându-și locul prin alegeri libere pluraliste.

17. *Asociați în Europa*: UCI se pronunță pentru integrarea Iugoslaviei la procesele europene; mișcarea de nealiniere rămâne în continuare un factor esențial în soluționarea problemelor internaționale; Iugoslavia trebuie să acționeze pentru a deveni membră a CEE si AELS. Europa unită trebuie să fie o unitate în diversitate.

18. *Ce fel de colaborare cu alte partide și mișcări*: UCI va fi în continuare deschisă la colaborarea cu partidele socialiste, comuniste și social-democrate din Europa și din lume, ale căror programe, după scopurile lor, sunt asemănătoare cu programul UCI.

În condițiile adoptării acestei *Declarații* la Congres, acțiunile prioritare ale UCI, după ianuarie 1990, ar urma să fie orientate în următoarele direcții:

- Trecerea la pregătirea unei noi Constituții a RSFI.
- Pregătirea propunerilor pentru un nou Program și un nou Statut al UCI.
- Adaptarea prevederilor constituționale și legale privind libertățile și drepturile individului la documentele internaționale în materie.
- Desființarea delictului verbal și a altor norme care limitează drepturile individului.
- Modernizarea legislației electorale.
- Elaborarea unei legi privind libertatea de asociere.
- Intrarea RSFI în Consiliul Europei.
- Elaborarea unui program național de oprire a inflației și de trecere imediată la reformă economică radicală.

[Notă:] Materialul a fost elaborat pe baza unei convorbiri la CC al UCI și a unor materiale publice.

AMAE, fond *Telegrame. Belgrad/1989*, vol. 5, f. 161-165.

254

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA VIZITA CANCELARULUI HELMUTH KOHL ÎN UNGARIA ŞI POZIŢIA LUI GYULA HORN CU PRIVIRE LA REUNIFICAREA GERMANIEI

16 decembrie 1989, Budapesta, ora 16.30

1. După cum am mai informat, astăzi, 16 decembrie a.c., a sosit în Ungaria, într-o vizită de trei zile, Cancelarul vest-german, Helmuth Kohl.

Acesta va avea convorbiri cu Premierul Miklós Németh, cu ministrul de Externe, Gyula Horn, cu preşedintele interimar al Ungariei, Mátyás Szűrös, precum şi cu reprezentanţii unor partide din opoziţie, între care şi cu cei ai Forumului Democrat Ungar. Ziarele ungare se referă pe larg la vizită, preluând aprecierile elogioase ale părţii vest-germane referitoare la „relaţiile strânse, de prietenie, în toate domeniile" existente între cele două ţări. Este reprodusă declaraţia ministrului Informaţiilor din RFG, Hans Klein[224], dată publicităţii în ajunul vizitei Cancelarului Kohl la Budapesta.

Se subliniază că acesta doreşte să sublinieze, prin efectuarea vizitei în Ungaria, „înalta preţuire pe care o dau germanii înţelegerii dovedite de unguri într-o etapă critică a istoriei Europei", deschizând, în septembrie a.c., frontiera cu Austria în faţa cetăţenilor RDG.

2. În contextul călătoriei lui Kohl în Ungaria şi a situaţiei actuale din RDG, reţine atenţia declaraţia ministrului de Externe ungar, Gyula Horn, făcută postului de televiziune „Sat-1", la 15 decembrie a.c., şi menţionată şi de unele din ziarele ungare din 16 decembrie. Potrivit şefului diplomaţiei ungare, „eventuala reunificare a celor două state germane este întru totul şi exclusiv treaba germanilor". G. Horn a adăugat: „Dacă divizarea Germaniei va fi perpetuată, nu va exista Casa Comună Europeană".

[224] *Hans Klein* (1931-1996), om politic german (Uniunea Creştin-Socială din Bavaria); ministru federal al Cooperării economice (12 mart. 1987-12 apr. 1989), ministru federal cu atribuţii speciale şi Şef al Presei şi Informaţiilor, purtător de cuvânt al guvernului (21 apr. 1989-18 ian. 1991); vicepreşedinte al Bundestagului (1990-1996).

Subliniind că exprimă sentimentele compatrioţilor săi, ministrul ungar a mai declarat că „o Germanie unificată nu ar destabiliza, în niciun fel, Europa, dimpotrivă, în Europa s-ar crea o situaţie nouă, care ar face posibilă o evoluţie nouă. Aceasta ar mişca, cu siguranţă, din loc concepţia comună europeană".

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 7, f. 163-164.

255

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA DECLARAŢIA LUI GRÓSZ KÁROLY PRIVIND CAUZELE CARE AU CONDUS LA DEZMEMBRAREA PMSU

16 decembrie 1989, Budapesta, ora 17.00

După cum informează ziarele ungare, în cadrul unui interviu acordat revistei poloneze „Przegląd Tygodniowy", în ajunul Congresului PMSU, care se va desfăşura la Budapesta la 17 decembrie a.c., Károly Grósz a făcut o serie de declaraţii revelatoare, cu privire la situaţia care a condus la dezmembrarea PMSU în luna octombrie a.c.

Astfel, el afirmă că, cu o lună înaintea Congresului din octombrie, pe care îl caracterizează drept „un puci bine organizat", a aflat despre intenţiile respective şi despre modul în care au fost împărţite, în prealabil, rolurile. După opinia lui Grósz, scopul acestei „lovituri de palat" a fost de a-l exclude din conducerea partidului, el fiind considerat „ultimul reprezentant al stângii".

În interviu, fostul Secretar General al PMSU repetă părerea, exprimată deja anterior, conform căreia a greşit atunci când, în februarie 1989, a împiedicat scindarea partidului şi nu a încetat colaborarea cu Rezső Nyers, Miklós Németh şi Imre Pozsgay. O altă eroare pe care a săvârşit-o, arată Grósz, a constat în propunerea, de către el însuşi, a lui Miklós Németh, pentru postul de Prim-Ministru. Acesta (Primul-Ministru), spre deosebire de el, cunoştea, încă din 1982, cu exactitate, nivelul datoriei externe a Ungariei, afirmă Grósz. Conform estimării fostului Secretar General, numărul membrilor PMSU ar fi, în prezent, de 150-180 000, în timp ce PSU, condus de Rezső Nyers, ar avea cu mult mai puţin decât cifra declarată (cca 50 000).

În cadrul unei convorbiri cu secretarul comitetului de conducere interimar al PMSU, Kálmán Dóczé, publicată în ziarul „Magyar Hírlap" din 16 decembrie a.c., acesta afirmă despre Partidul Socialist, condus de Rezső Nyers: „s-a abătut de la socialismul actual eronat, într-o direcție burgheză". Vorbind despre activitatea viitoare a PMSU, K. Docze a indicat că partidul contează, în primul rând, pe influența și sprijinul sectoarelor muncitorești din Capitală, cum ar fi cartierele Angyalföld și Csepel, dar și pe sprijinul tuturor acelora care nu au uitat cuceririle de până acum ale partidului.

Cel intervievat a enumerat între aceste realizări: cooperativizarea agriculturii și avântul economiei naționale în anii '60-'70. K. Docze a criticat drept greșită concepția cristalizată de cel de al XIII-lea Congres al PMSU, referitoare la menținerea, cu orice preț, a capacității de plată a țării și subordonarea tuturor celorlalte cerințe, inclusiv îmbunătățirea nivelului de trai, acestui obiectiv.

„Învățând din greșelile trecutului, noi dorim un marxism curat și sunt sigur că există oameni care cred acest lucru", a mai declarat K. Dóczé.

În același context, al prezentării pregătirilor pentru Congresul PMSU, care se va desfășura duminică 17 decembrie a.c., posturile de radio ungare s-au referit, pe scurt, la o declarație a lui Gyula Thürmer, fost consilier de politică externă al Secretarului General al PMSU, Károly Grósz, în care acesta afirmă că PMSU va milita pentru o Ungarie socialistă, modernă.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 7, f. 165-166.

256

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND DESFĂȘURAREA LUCRĂRILOR CELUI DE-AL II-LEA CONGRES AL DEPUTAȚILOR

17 decembrie 1989, Moscova, ora 09.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

Lucrările celui de-al doilea Congres al Deputaților au continuat, pe 14 decembrie 1989, cu discuții în secții (trei secții: problemele „însănătoșirii" economiei, etapele reformei, modul și principiile de elaborare

a viitorului Plan cincinal), iar pe 15 decembrie a.c. au fost reluate dezbaterile în ședințe plenare, prezentându-se rapoarte asupra discuțiilor din secții și luând cuvântul alți deputați, pe marginea raportului prezentat de N. Rîjkov. Atât în secții, cât și în plen, luările de cuvânt au fost contradictorii și nu au urmat o anumită tematică, fiecare deputat ridicând probleme care, după părerea sa, prezintă interes. S-au făcut aprecieri și în favoarea Programului guvernului, însă o mare pondere (în cele două zile) au deținut-o criticile și îndoielile privind realismul programului și posibilitatea realizării lui. Semnalăm următoarele aspecte:

1. B. Elțîn a formulat critici la adresa lui M. Gorbaciov, menționând că lozinca restructurării a fost lansată fără o tactică și strategie clară și a apreciat că programul produs de guvern evidențiază inconsecvență și lipsă de hotărâre în soluționarea problemelor. Făcând referiri la evoluția evenimentelor din RDG (B. Elțîn a spus că dacă cineva l-ar fi întrebat pe Honecker de câți ani are nevoie pentru democratizarea vieții interne, ar fi spus probabil că îi este necesară o perioadă de aproximativ cinci ani, dar că, fără el, multe probleme s-au soluționat rapid) și la faptul că cea de-a cincea reformă economică din Uniunea Sovietică bate pasul pe loc de cinci ani, Elțîn, indirect, s-a pronunțat în favoarea schimbării conducerii.

2. Deputatul N[ikolai N.] Daniliuk, din Regiunea Autonomă Evreiască, a insistat asupra faptului că opinia publică din URSS este preocupată permanent de întrebarea: încotro merge URSS? El a subliniat că, începându-se restructurarea, nu s-a propus o concepție a reformei economice și s-a acționat după metoda probelor și greșelilor, a experimentelor. De asemenea, el a subliniat că poporul nu a primit răspuns la întrebarea referitoare la ce anume se dorește: restructurarea socialismului, întoarcerea la capitalism sau ajungerea la un alt model. N. Daniliuk a apreciat că în prezent, mai mult decât în perioada stagnării, se fac tot felul de promisiuni, fără acoperire în fapte, în ceea ce privește bunăstarea poporului.

3. S. Arutiunian[225], Prim-secretar al CC al PC din Armenia, în ansamblu a sprijinit programul guvernului, însă a subliniat că în acest program nu a fost elaborat până la capăt un mecanism clar și precis

[225] *Suren G. Arutiunian* (1939-2019), om politic sovietic și diplomat armean; Prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri al RSS Armenia (1986-1988); Prim-secretar al CC-PC Armenia (21 mai 1988-6 apr. 1990). Diplomat (1990); Consul General la Rabat (1990-1991); ambasador al Armeniei la Minsk și pe lângă CSI (1999-2006).

privind tactica și strategia dezvoltării economice a țării. Totodată, el a subliniat că țările socialiste care au mers mai departe decât URSS pe calea relațiilor de piață traversează o perioadă foarte complexă. În aceste țări a sporit încordarea socială, există pericolul unor cataclisme politice, iar Uniunea Sovietică trebuie să preîntâmpine astfel de greșeli.

4. Cu interes a fost primită cuvântarea rostită de președintele Prezidiului Sovietului Suprem din Letonia, A. Gorbunov[226], care/, după ce a arătat că în activitatea parlamentară s-au făcut pași pe linia apropierii punctelor de vedere între centru și republici – ceea ce rezultă din adoptarea recentă a legii privind autonomia economică a Republicilor Baltice – a apreciat că, în ansamblu, activitatea Sovietului Suprem al URSS este ineficientă. A. Gorbunov a insistat asupra faptului că până în prezent „nu s-a făcut nici un pas pe linia noii concepții, mai democratice, a federației". El a menționat că populația băștinașă vede soluționarea problemelor fie pe calea ieșirii din componența URSS, fie pe calea descentralizării și delimitării precise a funcțiilor între republici și centru. În context, el a subliniat că Letonia a avut o organizare de stat independentă, care i-a fost întreruptă cu forța.

5. Reprezentanți din Letonia și RSS Moldovenească s-au pronunțat împotriva sosirii în republicile lor a unor cetățeni din alte republici. S-a menționat că, în ultimii 10 ani, în Letonia aproximativ 60% din creșterea populației a avut loc pe seama sosirilor din alte regiuni ale URSS. M. Snegur[227], președintele Sovietului Suprem din RSS Moldovenească, a arătat că, la construirea Uzinei Metalurgice din Rîbnița, fostul ministru al Siderurgiei a promis că va aduce, din afara republicii, 139 de specialiști, ca până la urmă să aducă peste 900, din care mulți nu aveau nimic comun cu industria siderurgică.

6. **Alte aspecte**:

a) Mulți deputați s-au pronunțat în favoarea dezvoltării agriculturii (pe căi diferite însă) și pentru reducerea exporturilor de materii prime (în special lemn și țiței).

[226] *Anatoli Valerianovici Gorbunov – Anatolijs Gorbunovs* (1942-), om politic sovietic (leton); președinte al Prezidiului Sovietului Suprem al RSS Letonia (1988-1990); după proclamarea independenței în 1991, președinte al Parlamentului leton (1991-1995). Vice-Premier și ministru al Dezvoltării și Transporturilor (1995-2002).

[227] *Mircea Snegur* (1940-), om politic sovietic (român moldovean). Secretar al CC-PC din RSS Moldovenească (1985-1989); deputat în Sovietul Suprem al URSS (1989-1990); președinte al Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM (29 iul. 1989). Președinte al R.Moldova (3 sept. 1990-1 dec. 1996).

b) Acad. B.E. Paton[228] (Ucraina) a apreciat că problemele energetice nu se pot soluționa numai pe seama energeticii atomice. El a considerat că siguranța blocurilor energetice actuale este mai mică în comparație cu cea presupusă. A exprimat părerea că deficitul de energie electrică din Ucraina, în următorii 5-7 ani, până la construirea unui bloc energetic mai sigur pentru centrale atomoelectrice, ar putea fi acoperit pe seama construirii de termocentrale, în special pe bază de gaze naturale, în Ucraina. În context, a menționat că URSS dispune de 45% din rezervele mondiale de gaze naturale și că, până în prezent, a folosit cu puțin peste 3% dm rezervele existente.

c) La propunerea lui M. Gorbaciov, s-a stabilit ca lucrările Congresului Deputaților să continue și în ziua de sâmbătă, 16 decembrie a.c., urmând ca, după încheierea dezbaterilor pe probleme economice, să se treacă la următorul punct al ordinii de zi – schimbări în Constituție privind sistemul electoral –, unde sunt de așteptat discuții și mai furtunoase.

Deputații din diverse grupe au încercat din nou la 15 decembrie a.c., să introducă pe ordinea de zi schimbarea articolului 6 din Constituție (rolul conducător al PCUS), încercare care însă a fost respinsă.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 266-269.

257

TELEGRAMĂ A LUI ION TEȘU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VARȘOVIA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE REFERITOARE LA BĂTĂLIA PROPAGANDISTICĂ DIN MASS-MEDIA POLONEZĂ

18 decembrie 1989, Varșovia, ora 12.00

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

Referitor la Radioul și Televiziunea polonă, vă informăm că în ultima perioadă acestea încearcă să convingă societatea polonă, prin emisiunile lor, că între polonezi nu există deosebiri esențiale, nu există contradicție

[228] *Boris Evghenievici Paton* (1918-), om de știință sovietic (ucrainean); președinte al Academiei Naționale de Științe (din 1962); membru al Sovietului Suprem al URSS (1962-1989); membru al CC-PCUS (1966-1991).

de interese, ci doar o diviziune între forţele pro-reformatoare şi forţele conservatoare, care frânează procesul transformărilor din ţară.

În acest sens, se dă de înţeles că cine nu pricepe acest lucru, cine nu sprijină singurele forţe pro-reformatoare – mişcarea cetăţenească „Solidaritatea", sindicatul „Solidaritatea", Partidul Ţărănesc „Solidaritatea", Clubul parlamentar cetăţenesc (compus din deputaţi şi senatori din partea „Solidarităţii") –, acela nu poate participa la construirea viitorului Poloniei: cine vrea să schimbe ceva trebuie să intre în „Solidaritatea".

De asemenea, radioul, televiziunea şi presa apropiată guvernului Mazowiecki au prezentat în ultima perioadă, uneori cu foarte multe amănunte, demolarea unor monumente legate de „epoca stalinistă" sau de istoria Uniunii Sovietice (a fost demolat monumentul lui Feliks Dzerzynski[229], monumentul lui Lenin de la Nowa Huta, monumentele lui Bierut[230] din diferite oraşe poloneze), schimbarea denumirilor străzilor (cel mai adesea primesc numele lui Piłsudski).

Accesul celorlalte forţe politice, chiar şi ale celor două partide din coaliţie, este foarte limitat atât la televiziune cât şi la radio. Pentru a crea impresia că „Solidaritatea" dispune de un spaţiu la fel de mic la televiziune, în programul acesteia este specificată emisiunea „Studioul Solidarităţii".

În interviurile luate – în special reprezentanţilor intelectualităţii poloneze legate de „Solidaritatea", diverşilor polonezi care au emigrat peste graniţă după instituirea stării de asediu, ziariştilor de la „Europa Liberă" etc. – este subliniată ideea că în Polonia a fost îndepărtat comunismul, că PMUP este în agonie. Menţionăm că, în ultimele zile, s-a făcut multă propagandă în legătură cu împlinirea a 9 ani de la decretarea stării de asediu în Polonia. A fost editată, zilele acestea, cartea *Noaptea generalului*, scrisă de jurnalistul francez G. Meretik. Se face mare reclamă în legătură cu două filme despre perioada stării de asediu. Unul din acestea, „Interogatoriul", a rulat la cinematograf, în mod

[229] *Feliks Edmundovici Dzierżyński* (1877-1926), revoluţionar bolşevic, creatorul CEKA (poliţia politică a Rusiei Sovietice).

[230] *Bolesław Bierut* (1892-1956), om politic polonez; lider comunist, considerat unul din principalii responsabili ai terorii de tip Stalinist; membru al Internaţionalei a III-a şi PCUS; şef al guvernului provizoriu polonez (dec. 1944); preşedinte al Consiliului Poporului (1945-1947); Prim-Secretar al PMUP (1948-1956); Preşedinte al Republicii (1947-1952) şi al Consiliului de Miniştri (1952-1954).

intenţionat, în ziua de 13.12.1989. În aceeaşi zi, la ora 12.00, la chemarea „Solidarităţii" au fost puse în funcţiune sirenele, clopotele din întreaga Polonie. În presă problema stării de asediu a fost larg comentată.

În ceea ce priveşte prezentarea situaţiei internaţionale, radioul şi televiziunea, presa proguvernamentală, uneori chiar şi cea a PMUP, scot în relief, în principal, rolul SUA în desfăşurarea evenimentelor, dar şi rolul URSS în desfăşurarea „proceselor de reforme" din ţările Europei de Est (expresia „ţări socialiste" este folosită îndeosebi în mod peiorativ).

Este de subliniat caracterul de model polonez pentru evenimentele din RDG, Cehoslovacia, Bulgaria. Referitor la URSS, sunt prezentate imagini de la evenimente negative (greve, proteste) acţiuni ale „opoziţiei sovietice".

Lui Gorbaciov i se atribuie rolul de garantul proceselor din ţările Europei de Est, deşi se dă de înţeles că ar trebui să facă mai repede şi alte concesii.

AMAE, fond *Telegrame. Varşovia/1989*, vol. 4, f. 91-92.

258

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA MOSCOVA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOR LA APLICAREA ORDINULUI PRIVIND MĂSURILE LEGATE DE TRANSPORTUL CETĂŢENILOR STRĂINI ÎN ROMÂNIA

18 decembrie 1989, Moscova, ora 12.35

1. Am reţinut ordinul dumneavoastră (comunicat cu telegrama nr. 20/016 750 din 17 decembrie a.c.[231]) şi ne vom conforma dispoziţiilor primite.

Am luat măsuri de aplicare a indicaţiilor, atât de către Secţia consulară a Ambasadei, cât şi de Consulatul General de la Kiev.

Informăm, totodată, că şeful Agenţiei TAROM a primit, de asemenea, pe linia sa, unele dispoziţii privind modul de a acţiona în ce priveşte transportul cetăţenilor străini spre ţara noastră.

[231] Nu se publică.

2. Dată fiind importanța problemei și specificul activității pe linie de vize și pașapoarte în raport cu cetățenii sovietici, semnalăm următoarele aspecte, în legătură cu care rugăm dispuneți să ni se transmită urgent indicațiile dumneavoastră:

a) Începând din dimineața zilei de 18 decembrie a.c., cetățeni sovietici au început să facă apeluri telefonice la Ambasadă, de la punctele de frontieră cu România, semnalând că sunt sute de mașini cărora nu li se permite intrarea în țara noastră și anticipăm că autoritățile sovietice vor solicita explicații în legătură cu decizia luată. Rugăm să ni se transmită orientări asupra modului cum trebuie să procedăm într-o astfel de situație.

b) În mod continuu, la Secția consulară s-au acordat vize de tranzit pentru evreii din URSS, care au aprobare să se stabilească în Israel, precum și pentru studenții străini care învață în URSS. Întrucât șeful Reprezentanței TAROM a primit orientarea de a continua traficul de tranzit în mod normal, rugăm să ni se comunice clarificări asupra modului cum acționăm în astfel de cazuri.

c) Având în vedere numărul mare de cetățeni români cu domiciliul în URSS, care obișnuiesc în perioada sărbătorilor de iarnă să se deplaseze în țara noastră, rugăm să se indice dacă acestora li se poate acorda viză.

d) Pentru deplasarea în țara noastră a cetățenilor sovietici în interes de serviciu, dispozițiile primite pe linie TAROM sunt ca cei în cauză să prezinte confirmarea scrisă de la partenerii români.

Rugăm dispuneți să se comunice dacă trebuie să informăm partea sovietică cu această problemă, pentru a-și lua măsurile necesare, știut fiind că delegațiile oficiale sovietice folosesc, pentru deplasarea la București, zborurile AEROFLOT și nu există control asupra planificării unor astfel de călătorii.

O situație similară se creează și în legătură cu cetățenii sovietici, posesori de pașapoarte simple, care au primit viză română anterior ordinului și care se pot deplasa în România cu cursa AEROFLOT.

e) Rugăm ca Departamentul Aviației Civile să transmită de urgență instrucțiuni reprezentantului TAROM, privind modul concret în care trebuie să se implice în legătura cu cursa de miercuri, 20 decembrie a.c., privind definitivarea listei pasagerilor, în îmbarcarea lor la avion.

Menționăm că lista pasagerilor parvine reprezentantului TAROM fără specificarea scopului călătoriei cetățenilor străini cu bilete emise de AEROFLOT sau alte companii.

AMAE, fond Telegrame. Moscova/1989, vol. 10, f. 271-272.

259

TELEGRAMĂ A LUI TRANDAFIR COCÂRLĂ, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VIENA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND TRANSMITEREA REGULATĂ DE ȘTIRI DE CĂTRE RADIODIFUZIUNEA AUSTRIACĂ DESPRE „CIOCNIRI VIOLENTE" LA TIMIȘOARA ȘI ARAD

18 decembrie 1989, Viena, ora 12.45

Tovarășului Aurel Duma, ministru Secretar de Stat,

Vă informăm că, începând din noaptea de 17.12.a.c., Radiodifuziunea austriacă a început să transmită știri referitoare la așa-zise „ciocniri violente", care ar fi avut loc, chipurile, între organele de ordine și participanții la o demonstrație așa-zis pașnică din orașele Timișoara și Arad. Sunt citate –, ca surse, cercurile emigrației maghiare originare din România, aflate în prezent la Budapesta, precum și o corespondență Reuter. Ziarele de luni, 18.12.a.c., nu fac referiri la această știre. Vom urmări și vom informa despre eventuale noi relatări în legătură cu aceste știri.

AMAE, fond *Telegrame. Viena/1989*, vol. 4, f. 224.

260

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA DESFĂȘURAREA CONGRESULUI AL XIV-LEA AL PMSU

18 decembrie 1989, Budapesta, ora 13.30

În legătură cu Congresul al XIV-lea al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, desfășurat la Budapesta la 17 decembrie a.c., vă informăm următoarele:

1. La lucrări au participat 782 delegați, din care 43,3% pensionari; 169 muncitori,12 lucrători agricoli, 97 funcționari, 152 intelectuali.

Congresul a fost deschis de veteranul mișcării muncitorești ungare, György Marosán[232], în vârstă de 82 de ani. Acesta a declarat că PMSU apără marxismul și acționează pentru a-și recâștiga încrederea, a condamnat lupta pentru putere care se desfășoară în prezent în Ungaria, și care implică, a subliniat G. Marosán, pericolul unui război fratricid. Lucrările Congresului au fost conduse de un prezidiu format din János Berecz, Frigyes Puja[233] și Ervin Szűcs. În continuare a luat cuvântul Károly Grósz, președintele comisiei de organizare a celui de al XIV-lea Congres al PMSU, care a declarat următoarele:

PMSU nu și-a încetat existența, el trăiește și acționează, reorganizarea sa dovedește că din Ungaria nu poate lipsi un partid care își propune drept obiectiv suprem slujirea muncitorilor, a oamenilor muncii. PMSU se dezice de greșelile predecesorului său, el numără până în prezent, deși nu există date exacte, 65 000 membri.

Ar fi greșit ca partidul să se preocupe doar cu evaluarea trecutului, și nu, în primul rând, cu sarcinile prezentului și viitorului.

Forțele fracționiste, care s-au organizat de aproape un an, au distrus, în octombrie a.c., partidul și conducerea acestuia. Ele au creat PSU, fără a consulta pe membrii partidului și procedând nedemocratic. A fost slăbită, astfel, forța organizată a stângii ungare, deschizându-se calea forțelor antisocialiste, de dreapta, producându-se prejudicii incalculabile poporului ungar și făcând posibile măsurile de subminare a bazelor orânduirii socialiste. Recunoscân-du-și propria răspundere, K. Grósz a subliniat, totodată, că, după Conferința Națională din mai 1988, PMSU a fost dezorganizat din însuși interiorul acestuia. Desigur, socialismul nu se poate înnoi peste noapte, aceasta se face prin luptă și convingere, trecerea de la socialismul birocratic la cel democratic nu va fi idilică și nici pașnică. Deplângând acțiunile deschise ale dreptei, vorbitorul a atras atenția asupra anticomunismului primitiv practicat de aceasta. El a declarat: „învățând din

[232] *György Marosán* (1908-1992), om politic ungur, reprezentant al aripii dure din PMSU.

[233] *Frigyes Puja* (1921-2008), om politic și diplomat ungur; șef al Departamentului Relații Externe al PMSU (1963-1968); ambasador la Stockholm (1953-1955), Viena (1955-1959), Helsinki (1983-1986); adjunct (1959-1963), Prim-adjunct (1968-1973) și ministru al Afacerilor Externe (1973-1983).

propriile eșecuri, dreapta dorește să realizeze restaurarea capitalismului, nu cu forța armelor, ci prin demagogie politică, pe cale pașnică. Un instrument al acesteia îl constituie naționalismul, antisemitismul și ostilitatea față de țigani".

Guvernul ungar, concentrându-se asupra asigurării „trecerii politice", nu dispune de un program economic eficient. În consecință, cea de-a treia forță (sindicatele și organizațiile obștești) participantă la dialogul politic intern dispune de un program economic mai bun decât cel guvernamental.

K. Grósz a atras atenția asupra irealismului schimbării direcției relațiilor economice externe ale Ungariei și a condamnat, totodată, modalitățile și măsura în care se desfășoară privatizarea în economia țării. El a subliniat că PMSU consideră de importanță primordială avuția colectivă și funcționarea eficientă a acesteia. Cât privește politica internațională, trebuie să se revină, a subliniat el, „la principiile de politică externă, bine consacrate în decursul deceniilor trecute".

Relațiile PMSU cu PSU, condus de Rezső Nyers, se vor cristaliza în timp, PSU poate constitui un segment al stângii. PMSU acționează nu în direcția luptei fratricide, ci a unirii cu PSU, în fața principalului adversar politic, reprezentat de forțele de dreapta.

2. În luările de cuvânt ale unor delegați au fost abordate problemele activității trecute și viitoare a PMSU.

Astfel, Róbert Ribánski a atras atenția asupra faptului că PMSU nu a acordat atenția cuvenită destinului oamenilor muncii, activitatea de partid fiind caracterizată, în trecut, de nesinceritate, birocratism și corupție. Redactorul-șef al ziarului „Szabadság", Ferenc Horváth, a dezvăluit că organul de presă al PMSU, recent înființat, este supus cenzurii, iar unuia dintre numerele elaborate nu i s-a permis tipărirea.

3. Congresul al XIV-lea al PMSU a adoptat, cu 5 voturi contra și 3 abțineri, Statutul partidului, în conformitate cu care organul suprem al acestuia este Congresul, care alege un Comitet Central de 89 membri (alegerea membrilor CC se face numai în proporție de 1/3 de către Congres, iar 2/3 direct de către organizațiile de bază ale partidului).

4. Congresul a hotărât, din lipsă de timp, amânarea dezbaterii proiectului unei declarații politice a PMSU, pentru o dată care va fi fixată între sesiunea Parlamentului, care începe astăzi, 18 decembrie 1989, și alegerile parlamentare din primăvara anului viitor.

Congresul a ales în funcția de Președinte al PMSU pe Gyula Thürmer, fost consilier de politică externă al lui Károly Grósz. Este în vârstă de cea 35 ani, a studiat în URSS și a lucrat la început în MAE, apoi în aparatul CC al PMSU, până la crearea PSU. Nu a acceptat intrarea în PSU, deși Rezső Nyers i-a propus o funcție în cadrul aparatului central al PSU. Secretari ai partidului au fost aleși: József Orosz, László Udvárhelyi și Kálmán Dóczé.

Din noul Comitet Central fac parte și Károly Grósz, János Berecz, Frigyes Puja și Róbert Ribánski.

5. În cadrul unui interviu acordat în pauza Congresului de către Károly Grósz, acesta a fost întrebat ce fel de relații va întreține PMSU în viitor cu partidele din țările socialiste, și în speță cu PCR. K. Grósz a declarat: „vom intra, cu disponibilitate, în relații cu toate partidele comuniste, social-democrate și cu cele burgheze progresiste, care sunt dispuse să colaboreze cu noi. Aș dori să amintesc că tocmai PMSU a fost acela, în timpul regimului Kádár, care a deschis larg porțile. Noi dorim să continuăm această politică, revenind la modalitățile vechi, bine cunoscute. Colaborăm și cu PCR, dar numai dacă relațiile exprimă interese reciproce".

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 7, f. 175-178.

261

TELEGRAMĂ A LUI GHEORGHE CARANFIL, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BERLIN, CĂTRE ION STOIAN, MINISTERU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA LUCRĂRILE CONGRESULUI EXTRAORDINAR AL PSUG[234]

18 decembrie 1989, Berlin, ora 17.30

În zilele de 16-17 decembrie a continuat la Berlin Congresul extraordinar al PSUG, început cu o săptămână înainte. De la lucrările Congresului au rezultat următoarele aspecte mai importante:

1. Mult discutata problemă a numelui partidului a fost rezolvată provizoriu. Până la viitorul Congres al partidului, care va avea loc

[234] Vezi doc. nr. 234 și 241.

probabil în luna martie 1990, urmează să fie consultați toți membrii de partid și apoi să se ia o decizie definitivă. În prezent, numele vechi al partidului – „Partidul Socialist Unit din Germania" – a fost completat cu adaosul – Partidul Socialismului Democratic. (PSUG-PSD).

2. PSUG-PSD dorește să se înscrie în „tradiția mișcării muncitorești, a umanismului și antifascismului. Continuă opera lui Marx, Engels și Lenin și își exprimă adeziunea față de Federația Spartakiștilor condusă de K. Liebknecht și Roza Luxemburg, față de comuniștii și social-democrații germani, față de cetățenii de toate convingerile politice care au înfruntat hitlerismul". Partidul nu se mai autodefinește ca o avangardă a clasei muncitoare, ci ca un partid al oamenilor muncii care sunt legați de tradițiile comunist-democratice, socialiste, umaniste și pacifiste.

3. Democrația internă de partid trebuie să asigure preponderența politică a organizațiilor de bază. Unitatea de acțiune nu presupune adoptarea de hotărâri unitare. Deciziile majoritare vor fi luate numai după discuții libere, critice și constructive, incluzând în acest proces și opiniile minoritare care nu trebuie reprimate. Organizațiile de bază vor fi constituite atât după principii teritoriale, cât și de producție. Organizațiile de bază vor hotărî singure principiul de activitate (în teritoriu sau întreprinderi) în funcție de condițiile concrete. Structura de bază și tendința în viitor trebuie să fie cea teritorială. Se desființează organizațiile de partid din toate instituțiile statale, inclusiv din organele armate. Se va modifica întreaga structură de partid și se va reduce substanțial aparatul de partid. Sediul Comitetului Director (fostul sediu al CC) va deveni un loc de întâlnire, o instituție deschisă tuturor, cu bibliotecă, sală de cinema, case de oaspeți, centre de informare și consultare etc.

4. PSUG-PSD se pronunță pentru reintroducerea împărțirii administrativ-teritoriale tradiționale, în 5 landuri, precum și pentru elaborarea unei noi Constituții. Urmează să fie desființate Consiliul de Stat și Consiliul Apărării Naționale și instituită funcția de Președinte – o personalitate cu „capacitate integratoare" într-o țară cu pluralism politic.

5. Proprietatea socială urmează să fie dominantă și în viitor. Totodată, vor fi extinse și reactivate formele proprietății cooperatiste, comunale (orașele și comunele vor avea o largă autonomie și venituri proprii), semistatale, particulare și străine. Vor fi dezvoltate combinatele care sunt competitive pe plan internațional și vor fi promovate totodată întreprinderile mici și mijlocii. Planificarea centrală se va mărgini la prognoze și definirea liniilor strategice. Societățile mixte vor fi numai

o parte a unei largi cooperări internaționale (la proiectele comune mari, participarea capitalului străin nu trebuie să fie majoritară). Redefinirea activității sindicale pentru o reprezentare autentică a intereselor oamenilor muncii. PSUG-PSD se pronunță pentru o Piață Comună a CAER și pentru o strânsă conlucrare cu CEE.

6. Congresul a reafirmat poziția partidului în problema germană, a cărei existență ca problemă europeană este recunoscută. PSUG-PSD consideră că „statele germane se pot dezvolta către o comunitate contractuală fără să se pericliteze stabilitatea europeană, prin acțiuni pripite, necugetate". RDG nu dorește să devină „un land federal subdezvoltat, cu viitor social nesigur". Comunitatea contractuală trebuie să se refere la structuri și probleme politice, economice, științifice, culturale, juridice și turistice, istoria urmând să decidă dacă acestea vor căpăta un „caracter confederativ". „Viitorul germanilor ține de o Europă unită".

Remarcăm că poziția PSUG-PSD în problema națională nu diferă, pe fond, de poziția forțelor politice necomuniste din RDG și este foarte apropiată de cea a guvernului vest-german.

7. Sesizăm intensificarea în continuare a contactelor politice și economice între RDG-RFG. Președintele federal Richard von Weizsäcker[235] a efectuat, pentru prima dată, o vizită particulară la Potsdam, unde a participat la o slujbă religioasă, împreună cu Primul-Ministru al RDG, Hans Modrow, cu care a avut apoi convorbiri oficiale.

La Congresul de constituire a Partidului „Deschiderea democratică", la Leipzig, au participat miniștrii federali H.D. Genscher și N. Blüm[236], care au luat cuvântul la Congres. La același Congres a participat și Rita Sussmuth[237], președinta Bundestagului.

La Congresul UCD din Berlin au participat mai mulți politicieni vest-germani, printre care E. Diepgen[238], fostul Primar al Berlinului Occidental, membru în conducerea UCD din RFG.

[235] *Richard Karl Freiherr von Weizsäcker* (1920-2015), om politic german (UCD); vice-președinte al Bundestagului (1979-1981); Primar-guvernator al Berlinului de Vest (1981-1984); Președinte al RF Germania (1 iul. 1984-30 iun. 1994).

[236] *Norbert Blüm* (1935-), om politic german (UCD); membru al Bundestagului (1972-1981, 1983-2002); ministru al Muncii și Afacerilor Sociale (1982-1998).

[237] *Rita Süssmuth* (1937-), om politic german (UCD); ministru federal al Tineretului, Familiei, Femeilor și Sănătății (1985-1988); președinte al Bundestagului (25 nov. 1988-27 sept. 1998).

[238] *Eberhard Diepgen* (1941-), om politic german (UCD); Primar-guvernator al Berlinului de Vest (9 febr. 1984-16 mart. 1989) și ulterior al Berlinului (1991-2001).

În vederea vizitei Cancelarului Kohl la Dresda, mai multe delegații economice vest-germane poartă discuții cu membrii guvernului RDG pentru definitivările programului de colaborare și ajutor economic.

AMAE, fond *Telegrame. Berlin/1989*, vol. 3, f. 187-189.

262

TELEGRAMĂ A LUI MARCEL DINU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BONN, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND UNELE APRECIERI ȘI COMENTARII ASUPRA POZIȚIEI GUVERNULUI VEST-GERMAN FAȚĂ DE EVOLUȚIA SITUAȚIEI DIN RD GERMANĂ

18 decembrie 1989, Bonn, ora 19.45

Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășului Aurel Duma, ministru Secretar de Stat

Vă informez că la 18 decembrie am avut o întâlnire cu Lutz von Stavenhagen[239], ministru Secretar de Stat la Cancelaria federală, colaborator apropiat al Cancelarului Helmuth Kohl.

În cadrul discuției, demnitarul vest-german a făcut, în principal, următoarele aprecieri și comentarii în legătură cu poziția guvernului federal față de evoluția situației din RDG.

Pentru guvernul federal, adevăratele dimensiuni ale dificultăților cu care se confruntă fosta conducere a RDG au apărut cu prilejul marcării a 40 de ani de la crearea acestui stat. Cancelarul a înțeles nu numai că fosta conducere din RDG a pierdut încrederea Uniunii Sovietice, dar că M. Gorbaciov exercită mari presiuni pentru a determina schimbări în această țară, inclusiv structurale, atât pe plan politic, cât și economic.

Urmărind cu cea mai mare atenție evoluția situației din RDG, guvernul federal încurajează tendințele spre realizarea schimbărilor structurale, care ar putea apropia momentul reunificării țării. În acest context, guvernul, cercurile politice și economice, întreține un dialog activ cu forțele de opoziție nou apărute pe scena vieții politice din

[239] *Lutz-Georg Stavenhagen* (1940-1992), om politic german (UCD); Secretar de Stat în MAE (1985-1987) și Secretar de Stat la Cancelaria federală (1987-1991).

RDG, le sprijină activ în pregătirea „momentului autodeterminării", care ar putea fi alegerile libere din mai 1990.

Exodul masiv de cetățeni din RDG în RFG a provocat îngrijorare la Bonn. Interesul guvernului federal este de a nu prelua, la un moment dat, o regiune a țării golită de populație. Tocmai de aceea, au fost stabilite și sunt aplicate măsuri convenite de comun acord pentru stabilizarea populației. În acest context trebuie privit și acordul intervenit, privind crearea fondului comun de finanțare a călătoriilor dintre cele două state germane, care va deveni operațional la începutul anului viitor, precum și adoptarea altor „măsuri de urgență", inclusiv pe plan medical. Ca urmare, s-a ajuns la o limitare a numărului celor din RDG care doresc să se stabilească în RFG, la circa o mie de persoane pe zi.

Programul în zece puncte al Cancelarului Kohl, venit într-un moment de mare însemnătate pentru evoluția situației, constituie mai degrabă un concept, un cadru larg de acțiune, nu este un calendar cu sarcini precise. Programul nu își propune să se ajungă imediat la reunificare, scoate în evidență caracterul de proces al evenimentelor, dar nici nu lasă realizarea „obiectivului național" al poporului german pentru o perioadă prea îndepărtată de timp, urmărindu-se să se dea o perspectivă concretă îndeplinirii acestui scop.

Ideea exprimată de Primul-Ministru al RDG, Hans Modrow, privind realizarea „comunității contractuale" dintre cele două state germane, concepută ca un sistem de acorduri și înțelegeri care să le apropie tot mai mult, să ridice relațiile dintre ele la o nouă calitate, ar fi fost determinantă pentru lansarea programului în zece puncte al cancelarului Kohl.

Potrivit declarației lui Stavenhagen, întâlnirea din 19 decembrie a.c. dintre cei doi conducători este chemată să dea un impuls hotărâtor concretizării conceptului „comunității contractuale" în toate domeniile care pot contribui la realizarea scopului propus. O atenție deosebită va fi acordată relațiilor economice, atât la nivel interstatal, cât și creării condițiilor necesare care să permită pătrunderea capitalului privat vest-german în RDG. Se așteaptă ca la întâlnirea celor doi Prim-Miniștri să se ajungă la o înțelegere specială privind realizarea de vizite reciproce, la ceva nou, spectaculos în relațiile dintre cetățenii celor două țări, care să aibă loc, dacă nu cu ocazia Crăciunului, cel puțin cu prilejul Anului Nou.

Guvernul vest-german urmărește cu atenție pozițiile altor state privind aceste probleme. Este satisfăcut de faptul că principiul autodeterminării poporului german și-a făcut loc în documentele adoptate recent de Piața Comună și NATO, chiar dacă apar uncie condiționări. Cancelarul continuă campania de „liniștire" a aliaților, îndeosebi prin încercarea de circumscriere a problemei reunificării Germaniei în cadrul mai larg al noii ordini de pace în Europa.

Prezentarea făcută de ministrul von Stavenhagen a degajat o notă de optimism, de convingere că se va ajunge la reunificare într-o perioadă nu prea îndepărtată, punând în evidență hotărârea Cancelarului, a guvernului și partidului său de a acționa în această direcție.

Referindu-se la unele aspecte ale așa-ziselor „reforme" care au loc în diferite țări socialiste, ministrul vest-german a recunoscut că, până în prezent, acestea nu au dus la îmbunătățirea situației economice a țărilor respective și că, dimpotrivă, dificultățile acestora au crescut îngrijorător, făcând necesar măsuri populare de austeritate, cum este cazul celor anunțate deja în Polonia și Ungaria.

Am folosit prilejul pentru a face o prezentare a considerentelor conducerii noastre de partid și de stat în legătură cu schimbările care au loc în unele țări socialiste europene, subliniind, totodată, realizările deosebite obținute de țara noastră în toate domeniile de activitate.

AMAE, fond *Telegrame. Bonn/1989*, vol. 7, f. 10-12.

263

CIRCULARĂ A MINISTERULUI AFACERILOR EXTERNE CĂTRE MISIUNILE DIPLOMATICE ALE ROMÂNIEI PRIVIND POZIȚIA GUVERNULUI ROMÂN FAȚĂ DE EVENIMENTELE DE LA TIMIȘOARA

19 decembrie 1989, București

Tovarășe Șef de Misiune,

În cazul în care, în cadrul contactelor de lucru, veți fi întrebat (**repetăm**: numai în cazul în care veți fi întrebat) în legătură cu așa-zisele evenimente de la Timișoara, răspundeți cu toată claritatea că nu aveți cunoștință despre așa ceva. După un astfel de răspuns scurt, și

fără a vă lăsa antrenat în prelungirea discuției pe această temă, veți prezenta în mod ferm următoarele:

Respingem cu hotărâre orice încercări de amestec în treburile interne ale României, stat liber și independent, orice încercare de nesocotire a atributelor fundamentale ale independenței și suveranității noastre naționale, de atentare la interesele securității țării, de încălcare a ordinii și legilor ei. În România se vor întreprinde măsuri ferme împotriva unor astfel de încercări, împotriva oricăror acțiuni provocatoare și diversioniste, inițiate de cercuri reacționare, antiromânești, de serviciile speciale și oficinele de spionaj din străinătate. Statul socialist, societatea noastră nu vor tolera, în nicio împrejurare, lezarea intereselor lor vitale, a prevederilor Constituției țării și vor lua măsurile necesare pentru respectarea cu strictețe a legalității, a ordinii de drept, fără de care nu ar fi posibilă desfășurarea normală a activităților în toate sferele societății sale. Nimănui, indiferent cine ar fi, nu-i este îngăduit să încalce legile țării, fără a suporta consecințele actelor sale.

Instruiți toți colaboratorii pentru a acționa în strictă conformitate cu indicația de mai sus. Informați imediat despre orice discuție pe care o aveți în legătură cu cele de mai sus.

(Ss) AUREL DUMA

AMAE, fond *Telegrame. Circulare*, vol. 4/1989, f. 387-388.

264

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND CEL DE-AL II-LEA CONGRES AL DEPUTAȚILOR[240]

19 decembrie 1989, Moscova, ora 10.25

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

Discuțiile, desfășurate la 16 decembrie 1989 în Congresul Deputaților, cu privire la programul prezentat de guvern, s-au caracterizat în principal prin: aprecieri deosebit de critice referitoare la situația din economia URSS și învinuiri reciproce între deputați din diverse republici; critici la adresa situației din sectorul de apărare; concluziile de ordin general formulate de N. Rîjkov și răspunsurile date de acesta grupei inter-regionale de deputați și academicianului Arbatov[241] (care a arătat că N. Rîjkov nu trebuie să se „ascundă" după hotărâri adoptate de alte organe și trebuie să răspundă pentru programul prezentat).

1. În legătură cu situația internă, menționăm următoarele aprecieri:

a) Deputatul N. Kondratenko[242], din regiunea Krasnodar, a subliniat, între altele, că:

În URSS oamenii „au obosit din cauza atâtor promisiuni și discuții". Ei nu se împacă cu ceea ce se întâmplă în țară, iar situația actuală se caracterizează prin: rafturile goale ale magazinelor, amploarea inflației, creșterea „exorbitantă" a prețurilor, zeci de mii de refugiați, morți, grevele care au devenit un fenomen obișnuit, sute de garnituri de trenuri care stau pe calea ferată, dezlănțuirea fără precedent a criminalității.

În URSS nu se duce lipsă de discuții și de pluralism de păreri, sunt însă alte deficite, în primul rând deficitul de acțiune.

Unii nu încearcă să adapteze relațiile de piață la economia URSS, ci sunt preocupați „să împingă țara pe calea dezvoltării capitalismului".

În actualele condiții, hozrasciotul[243] la nivel de ținut, regiune, republică nu poate duce decât la naționalism. Estonia realizează prin eforturi proprii numai o treime din necesarul ei în valută, iar diferența o primește de la bugetul URSS.

b) Deputatul V.K. Kașperko, mecanizator din regiunea Gomel, a apreciat că propunerile făcute de o serie de „capete înfierbântate", vizând, destrămarea tuturor colhozurilor și sovhozurilor și darea în

[240] Vezi și doc. nr. 256.

[241] *Gheorghi Arkadeevici Arbatov* (1923-2010), istoric sovietic (rus), expert în relațiile internaționale; fondator al școlii ruse de studii americane; membru al PCUS (1943) și membru al CC-PCUS (1981-1991); membru titular al Academiei de Științe a URSS (din 1974).

[242] *Nikolai Ignatovici Kondratenko* (1940-2013), om politic sovietic (rus); președinte al Comitetului Executiv al Consiliului Regional al Krasnodar al Deputaților Poporului (1987-1990).

[243] *Hozrasciotul* = gospodărire socialistă a întreprinderilor, în care fondul de rulment era factorul de bază. Legătura hozrasciotului cu legea valorii se exprima, în primul rînd, prin mecanismul stimulării reducerii sistematice a prețului de cost, prin stimularea creșterii continue a producției și a acumulărilor interne.

arendă a pământurilor, constituie o utopie care va îngreuna și mai mult situația aprovizionării cu produse agroalimentare.

c) Deputatul M. Riarkov, din Magnitogorsk, a subliniat că „istoria nu trebuie să se repete, instituirea proprietății private duce la capitalism".

d) Deputatul G. Filșin, din regiunea Iarkutsk, a arătat că, deși în URSS se vorbește mult despre orientarea socială a investițiilor, în ultimii ani ponderea deținută de „sectorul de consum" în totalul investițiilor a fost cea mai mică din istoria țării.

Totodată, el a menționat că, în timp ce în intervalul 1981-1985, datoria statului, din motive inflaționiste, a crescut cu 37 miliarde ruble, după 1985 până în 1990, din aceleași motive, datoria de stat crește cu 330 miliarde ruble, respectiv de aproximativ zece ori mai mult.

e) B. Ghidaspov, Prim-secretar la Leningrad, a relevat că mulți deputați au vorbit despre problemele republicilor și orașelor lor, însă foarte puțini au arătat ce anume trebuie întreprins pe plan local, cu forțe proprii, pentru depășirea dificultăților existente.

El a subliniat că problema principală care se pune în prezent în URSS constă în căutarea unor variante optime de îmbinare a conducerii de către stat cu autoconducerea colectivelor de muncă. A apreciat că nu trebuie să se renunțe la pârghiile statului, până când nu vor fi create condiții în acest sens.

f) Adresându-i-se lui M. Gorbaciov, deputatul V. Matiuhin, brigadier din Tiumeni, a insistat asupra necesității ca lozinca „restructurare, publicitate, democrație" să fie completată cu cuvântul „răspundere".

El a apreciat că, până în prezent, restructurarea este însoțită de lipsă de răspundere.

A criticat aprecierile făcute de reprezentanți din republicile baltice că „Rusia se folosește de munca altor republici".

2. În ce privește armata și sectorul de apărare:

a) M. Moiseev[244], Prim-adjunct al ministrului Apărării, s-a pronunțat împotriva cererilor republicilor baltice și ale altor republici privind constituirea unor „subunități naționale" în cadrul armatei și satisfacerea stagiului militar în republica de baștină.

[244] *Mihail Alekseevici Moiseev* (1939-), general sovietic (rus). Șeful Statului Major General al Forțelor Armate ale URSS și Prim-adjunct ministrului Apărării (1988-1991); Membru al CC- PCUS (1990-1991). În timpul puciului, ministru interimar al Apărării (22-23 aug. 1991), ulterior demis.

b) Acad. G. Arbatov a subliniat că:

Nicio țară din lume nu alocă atât de mult din produsul național brut, în comparație cu URSS, pentru sectorul militar. URSS cheltuiește cu acest sector 9% din Produsul Național Brut, SUA – 5,9%, RFG – 3%, Japonia – 1%. În perioada „stagnării" s-a dat mână liberă militarilor și industriei de apărare. Au fost inițiate programe costisitoare, unele în contradicție cu acordurile încheiate, cum ar fi stația de radiolocație de la Krasnoiarsk.

Chiar și după înfăptuirea reducerii unilaterale cu 500 000 persoane, armata URSS rămâne cea mai numeroasă din lume, cu o jumătate de milion mai mult față de armata chineză, slab înarmată, și cu un milion și jumătate mai mult față de armata americană.

URSS produce și are, mai mult decât oricare altă țară din lume, aproape toate tipurile de armament, în afară de, să zicem, mari nave militare și bombardiere strategice. URSS împarte cu SUA „reputația îndoielnică" de cei mai mari comercianți de arme din lume.

Cheltuielile militare risipitoare au transformat SUA în țara cu cea mai mare datorie externă, iar economia URSS a fost istovită. În 1988, în URSS, având în vedere toate sursele de finanțare, s-au cheltuit pentru ocrotirea sănătății 25,5 miliarde ruble, iar în SUA aproximativ 200 miliarde dolari.

Pentru învățământ, în URSS s-au cheltuit 46,7 miliarde ruble, iar în SUA peste 300 miliarde dolari. Sectorul de apărare din URSS spune că produce 40% din televizoare. Altcineva nici nu poate produce pentru că întreaga industrie optică, întreaga electronică au fost date acestui sector.

c) Deputatul G. Filșin a apreciat că în URSS se pun prea mari speranțe în „conversia" întreprinderilor din sectorul apărării, având în vedere, a arătat el, că „acest sector nu a fost obișnuit să țină seama de banii poporului".

3. Spre deosebire de criticile care au fost formulate de deputați în legătură cu programul prezentat de guvern, N. Rîjkov, în cuvântul de închidere a dezbaterilor pe acest punct al ordinii de zi a Congresului, a formulat aprecieri de ordin general, arătând că au fost făcute propuneri interesante, care vor fi avute în vedere, și a insistat pentru aprobarea programului de către Congresul Deputaților. A menționat că nu se dezice de acest program și „nu se ascunde după nimeni".

Nu s-a adoptat o hotărâre în privința adoptării sau nu a programului, propunerile deputaților urmând să fie examinate în continuare (inclusiv propunerile și luările de cuvânt prezentate în scris).

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 275-278.

265

TELEGRAMĂ A LUI ION TEȘU,
AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VARȘOVIA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE REFERITOARE LA DIFUZAREA DE CĂTRE RADIOUL ȘI TELEVIZIUNEA POLONEZE A UNOR ȘTIRI DESPRE „EVENIMENTELE DE LA TIMIȘOARA", PRECUM ȘI DESPRE DECLARAȚIA SEIMULUI PRIVIND SITUAȚIA DIN ROMÂNIA

19 decembrie 1989, Varșovia, ora 13.40

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
Tovarășului Lucian Petrescu, director-DR I

Vă informăm că presa, radioul și televiziunea din Polonia, începând cu seara zilei de 16 decembrie, prezintă o serie de știri referitoare la „evenimentele de la Timișoara" și la închiderea granițelor.

Se fac tot felul de afirmații privind intervenția miliției și armatei, menționându-se și existența unor victime (morți și răniți).

La reluarea lucrărilor Seimului Poloniei, în ziua de 19.12.1989, ora 09.25, ședința a început prin adoptarea – în unanimitate de voturi – a unei hotărâri propuse de Conventul seniorilor (compus din mareșalul Seimului, președinții tuturor cluburilor și cercurilor aparținând partidelor reprezentate în Seim, în care se spune, printre altele: „Ieri în România s-a ajuns la o tragedie. La Timișoara și în alte câteva orașe din România a fost folosită armata și poliția împotriva demonstranților. Nu se știe încă numărul victimelor. Ne exprimăm protestul hotărât împotriva încălcării drepturilor omului în România.

Chemăm autoritățile române să înceteze represiunile. Ne declarăm solidaritatea cu participanții la manifestări și chemăm opinia publică internațională să condamne acțiunile autorităților române".

De asemenea, a fost păstrat un moment de reculegere în memoria „victimelor".

Vă informăm că primim numeroase telefoane de la conduceri de redacții poloneze, care ne solicită informații oficiale legate de evenimentele de la Timișoara. Rugăm instrucțiunile dvs. urgente. Din informațiile pe care le deținem nu este exclus să aibă loc o demonstrație în fața ambasadei. Vă informăm că am luat toate măsurile de securitate indicate.

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia/1989*, vol. 4, f. 94-95.

266

TELEGRAMĂ A LUI PETRE GIGEA,
AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PARIS, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND REACȚII ALE MASS-MEDIEI FRANCEZE LA EVENIMENTELE DIN ROMÂNIA

19 decembrie 1989, Paris, ora 14.00

Tovarășului Aurel Duma, ministru Secretar de Stat

1. Vă informăm că principalele ziare franceze din 19.12.89 („Le Figaro", „Le Quotidien de Paris", „Libération", „La Croix", „L'Humanité", „Presse-Océan" etc.) publică pe prima pagină, cu majuscule, titluri și articole ostile cu privire la așa-zisele mișcări ce ar avea loc în țara noastră.

2. Posturile de radio și televiziune franceze transmit frecvent știri despre aceste „mișcări" și iau interviuri la persoane ostile țării noastre.

3. În cursul dimineții de 19.12.89, forțele de ordine franceze au luat unele măsuri în vederea asigurării securității necesare pe timpul desfășurării manifestației din 19.12.89, orele 18.30 (ora Franței) despre care am informat.

Vă informăm că, potrivit indicațiilor Dv. primite cu telegrama nr. 2/09489/18.12.89, întregul personal a fost instruit și s-au luat măsuri ca activitatea să se desfășoare normal.

Vom informa de urmare.

AMAE, fond *Telegrame. Paris/1989*, vol. 6, f. 110.

267

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND PREZENTAREA EVENIMENTELOR DIN ROMÂNIA LA POSTURILE DE RADIO ŞI TELEVIZIUNE SOVIETICE, PRECUM ŞI ÎN ZIARE CENTRALE

19 decembrie 1989, Moscova, ora 14.30

Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I,

1. În seara zilei de 18 decembrie 1989, Televiziunea sovietică, în cadrul programului de informaţii „Vremia", a anunţat că Agenţia ungară de presă MTI a transmis ca in oraşul Timişoara au avut loc ciocniri între forţele de ordine şi manifestanţi, care au încercat să împiedice acţiunea de scoatere din casă a preotului László Tökes de la Biserica reformată. S-a menţionat că demonstranţii au format un lanţ viu de câteva mii de persoane. Au avut loc incidente. Au fost strigate lozinci împotriva conducerii din România şi a sistemului existent. De asemenea, s-a menţionat că România a închis frontiera cu Ungaria. S-a adăugat că din România nu au parvenit ştiri în legătură cu aceste incidente.

2. În dimineaţa zilei de 19 decembrie 1989, comentatorul Televiziunii sovietice, vorbind despre „incidente la frontieră", a arătat că, în ultimul timp, sunt tot mai frecvente astfel de incidente la graniţele dintre ţări socialiste. În context, s-a menţionat că Radioteleviziunea bulgară a informat despre un incident la graniţa bulgaro-română, unde turişti bulgari şi polonezi nu au fost lăsaţi să intre în România, că între turişti şi forţele de ordine din România au fost altercaţii, un turist bulgar şi un turist polonez au fost bătuţi.

3. Sub titlul *Tulburări la Timişoara*, ziarul „Izvestia", din 19 decembrie 1989, a publicat o ştire-comentariu, semnată de corespondentul său V. Volodin, de la Bucureşti, în caseta căruia se menţionează: Sâmbătă şi duminică, oraşul Timişoara, situat în vestul României, a devenit arena unor tulburări de masă, determinate de arestul la domiciliu şi de judecarea militantului român pentru apărarea drepturilor, de naţionalitate ungară, preotul Bisericii reformate locale, László

Tökes; potrivit hotărârii Tribunalului orăşenesc, preotul urmează să plece din casa în care locuieşte. L. Tökes a fost lipsit, de asemenea, de posibilitatea de a oficia slujbe bisericeşti. Această chestiune a dobândit publicitate internaţională, în textul ştirii, între altele, se arată că:

– sâmbătă, în faţa clădirii Comitetului orăşenesc de partid, a avut loc o demonstraţie la care au participat aproximativ cinci mii de persoane. Potrivit informaţiilor neoficiale, împotriva manifestanţilor au fost folosite jeturi de apă.

– duminică, aproximativ la orele două noaptea, credincioşi cu lumânări aprinse, au format un lanţ viu în jurul bisericii reformate, exprimându-şi astfel protestul împotriva acţiunilor autorităţilor orăşeneşti. Celor care înconjurau biserica li s-au alăturat grupe de tineri care scandau lozinci chemând schimbarea conducerii ţării. Potrivit ştirilor neoficiale, încercările miliţiei de a împrăştia mulţimea au dus la ciocniri, în timpul cărora au fost sparte vitrinele la o serie de magazine. În oraş s-au auzit împuşcături răzleţe.

– ştirile cu caracter particular sosite de la Timişoara nu au primit încă o apreciere oficială. Se remarcă însă că, duminica trecută, la postul de radio central român a fost citit, în repetate rânduri, fără nici un fel de comentariu, un material referitor la necesitatea respectării stricte de către cetăţenii români a legilor ţării şi răspunderea acestora în faţa legii.

4. Buletinul TASS, cu circulaţie restrânsă din 18 decembrie 1989, menţionează că au apărut ştiri privind ciocniri serioase între forţele de securitate şi participanţii la demonstraţia antiguvernamentală care a avut loc la Timişoara.

Avem în vedere ca, într-o convorbire la conducerea Direcţiei teritoriale din MAE al URSS, să ne exprimăm nemulţumirea şi indignarea în legătură cu transmiterea, de către mijloacele de informare din URSS, a unor ştiri din surse neautorizate, cunoscute pentru atitudinea lor ostilă faţă de România.

Vom sublinia că publicarea unor astfel de ştiri duşmănoase la adresa ţării noastre nu este de natură să informeze corect opinia publică sovietică şi să contribuie la dezvoltarea raporturilor româno-sovietice.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 280-282.

268

TELEGRAMĂ A LUI TRANDAFIR COCÂRLĂ, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VIENA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND DIFUZAREA DE ȘTIRI ȘI COMENTARII ÎN LEGĂTURĂ CU EVENIMENTELE DIN TIMIȘOARA ÎN MASS-MEDIA AUSTRIACĂ, PRECUM ȘI REACȚIA ȘI MĂSURILE ANUNȚATE DE ALOIS MOCK, MINISTRUL AUSTRIAC AL AFACERILOR EXTERNE

19 decembrie 1989, Viena, ora 15.00

Tovarășului Aurel Duma, ministru Secretar de Stat

Vă informez că în ziarele austriece din 19.12.a.c., se publică articole pline de speculații în legătură cu așa-zise confruntări ale organelor de ordine din Timișoara și Arad cu grupuri de indivizi care, chipurile, demonstrau pașnic.

Toate sursele citate provin din Budapesta și Belgrad. Sunt inventați martori oculari care fac declarații necontrolabile cu privire la presupuse victime.

Se insistă cu deosebire pe rolul pastorului László Tökes, care ar fi stat la baza izbucnirii incidentelor.

Televiziunea prezintă și ea corespondențe din Budapesta și Belgrad, bazate pe interviuri ale unor așa-zișI martori oculari, toți de origine maghiară sau germană.

La telejurnalul de la ora 22.00, în noaptea de 18 spre 19 decembrie, a fost prezentat un interviu cu ministrul de Externe, Alois Mock[245], care, în esență, a declarat următoarele:

– incidentele de la Timișoara ar fi semnele începutului unor așa-zise schimbări și în România;

– ar exista temerea că presupusele schimbări din România n-ar mai fi așa „pașnice", cum s-a întâmplat până în prezent în Ungaria, Polonia, Cehoslovacia, RDG și Bulgaria, că ar exista, chipurile, pericolul unor confruntări violente.

[245] *Alois Mock* (1934-2017), om politic austriac (Partidul Popular); Vice-Cancelar (21 ian. 1987-24 apr. 1989) și ministru al Afacerilor Externe (21 ian. 1987- 4 mai 1995).

Ministrul de Externe austriac a acceptat fără replică afirmația moderatorului emisiunii, potrivit căreia s-ar fi înregistrat, chipurile, peste 400 de victime.

– ca prime reacții ale MAE austriac, ministrul A. Mock a anunțat că discuția ce ar urma să aibă loc, în ziua de 19.12., între Erich Schmid[246] și ambasadorul român, discuție în care partea austriacă ar urma să atenționeze, chipurile, partea română că ar fi vorba de încălcări ale drepturilor omului;

– invocarea dreptului Austriei de a cere informații asupra respectării drepturilor omului de la oricare țară semnatară a documentelor finale de la Helsinki și Viena;

– reîntoarcerea ambasadoarei austriece la București, pentru a se îngriji, chipurile, de „securitatea austriecilor aflați în România";

– la întrebarea moderatorului care ar fi în continuare măsurile de presiune asupra României, dacă primele demersuri nu ar avea efecte, ministrul de Externe austriac a vorbit de o așa-numită treaptă a doua a mecanismului CSCE, care ar cuprinde o serie de așa-zise sancțiuni.

De exemplu, a subliniat A. Mock, Austria ar putea reintroduce obligativitatea vizei în circulația persoanelor dintre cele două țări.

Invocând mai departe așa-zisele posibilități de exercitare de presiuni prin mecanismul CSCE asupra unei țări, ministrul austriac a vorbit de o așa-numită treaptă a treia a prevederilor documentelor de la Helsinki și Viena și anume, informarea tuturor statelor semnatare cu privire la situația creată și convocarea unei conferințe europene, dacă se obține consensul.

Ministrul austriac a precizat că, pentru moment, guvernul Austriei nu va proceda la introducerea vizei cu România și a evidențiat că speră ca demersurile politico-diplomatice ale Austriei și ale altor state să fie de natură să influențeze, chipurile, guvernul român.

El a mai precizat că un astfel de demers, în baza documentelor CSCE, n-ar putea fi interpretat ca amestec în treburile interne ale statului în discuție.

În ziarul „Die Presse" se vorbește de o scrisoare a Primarului Vienei, Helmut Zilk[247], adresată ambasadei, prin care ar protesta

[246] Ambasadorul *Erich Maximilian Schmid*, era Șeful Secției Politice a MAE austriac (1987-1990).

[247] *Helmut Zilk* (1927-2008), jurnalist și om politic austriac (PSD). Ministru federal al Învățământului și Artelor (1983-1984). Primar al Vienei (10 sept. 1984-7 nov. 1994).

pentru încălcarea drepturilor omului în România. Până la ora redactării telegramei de față, nu s-a primit scrisoarea respectivă. Vă mai informez că în noaptea trecută, în jurul orei 22.30, cei 12 indivizi care organizaseră acțiunea din cursul zilei în fața ambasadei, au revenit, încercând să protesteze în fața clădirii. Polițistul care asigură, începând de ieri dimineață, paza clădirii ambasadei i-a determinat să plece după circa 15 minute de discuții.

În cursul serii de ieri, șeful Protocolului din MAE, Gustav Ortner[248], ne-a comunicat că Ministerul de Interne a aprobat o acțiune de protest pentru 400 de persoane din lagărul de la Traiskirchen, pentru orele 17.00. Începând cu orele 16.30 poliția a masat efective importante în jurul ambasadei. Aceștia au așteptat până la orele 18.15, dar așa-zișii demonstranți nu și-au mai făcut apariția.

În urma primirii telegramei Dvs. nr. 2/09489, am procedat la aplicarea întocmai a instrucțiunilor transmise.

AMAE, fond *Telegrame. Viena/1989*, vol. 4, f. 231-232 bis.

269

TELEGRAMĂ A LUI TRANDAFIR COCÂRLĂ, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA VIENA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND PRIMIREA REPREZENTANTULUI AMBASADEI LA DIRECTORUL POLITIC AL MAE AUSTRIAC ÎN LEGĂTURĂ CU EVENIMENTELE DIN ROMÂNIA

19 decembrie 1989, Viena, ora 17.30

Tovarășului Aurel Duma, ministru Secretar de Stat

Pe baza indicațiilor dvs., am dispus să se comunice MAE austriac, directorului Erich Schmid, că, datorită stării de sănătate, nu pot da curs invitației de a merge la MAE câteva zile. Erich Schmid a insistat să fie trimis însărcinatul cu afaceri, dar cum nu era potrivit să-l trimit

[248] *Gustav Ortner* (1935-), diplomat austriac; reprezentant permanent adjunct la ONU (1979-1988); Director al Protocolului-MAE (1988-1996). Ambasador la Vatican (1997-2001).

pe tovarășul Marin Ceaușescu, l-am trimis pe tovarășul Marian Radu. Tovarășul Marian Radu a fost primit de Erich Schmid și de ambasadorul M[artin] Vukovich, șeful compartimentului pentru colaborare și cooperare europeană.

Cu acest prilej, Erich Schmid a prezentat verbal următoarele: îngrijorarea populației Austriei, a guvernului austriac cu privire la pretinsa situație ce ar exista la Timișoara și Arad. În conformitate cu documentele finale de la Helsinki și Viena, Ministerul de Externe solicită informații de la autoritățile române cu privire la ce s-a întâmplat de fapt la Timișoara și Arad. MAE austriac este îngrijorat, chipurile, de soarta pastorului reformat maghiar Tökes și a lui Dumitru Mazilu[249].

În România se află mai multe grupuri de cetățeni austrieci, în legătură cu soarta cărora nu se știe nimic. S-a insistat în special în legătură cu un grup din landul Steiermark, aflat la Timișoara, despre care nici Ambasada Austriei din București, nici rudele nu au nici o veste. Încercările autorităților austriece de a se informa direct de la MAE român ar fi eșuat, chipurile, însărcinata cu afaceri nereușind, de câteva zile, să fie primită de cineva.

În final, E. Schmid a încercat să-i înmâneze reprezentantului ambasadei un *aide-mémoire* cuprinzând, în esență, elementele de mai sus. Reprezentantul ambasadei a precizat că refuză să preia *aide-mémoire*-ul, subliniind că aceasta constituie o problemă strict internă a României, de competența conducerii statului român.

În situația creată, E. Schmid a declarat că îl va informa pe Cancelarul federal de poziția părții române și a subliniat că, după opinia sa, refuzul de a accepta *aide-mémoire*-ul nu ar fi în avantajul României.

Intervenind în discuție, ambasadorul Vukovich a ținut să atenționeze, chipurile, că prin această atitudine se încalcă prevederile documentelor finale de la Helsinki și Viena cu privire la drepturile omului.

Reprezentantul ambasadei a intervenit la acest punct și a precizat că România a adoptat o poziție clară în legătură cu așa-zisul COS 3,

[249] *Dumitru Mazilu* (1934-), jurist, profesor universitar și diplomat român; disident politic din 1987 ca urmare a reacției severe a autorităților de la București față de raportul său special asupra situației drepturilor omului și tineretului din România, fiind pus sub arest la domiciliu și scos din MAE. Raportul a fost însă transmis și publicat ca document oficial ONU la 10 iul. 1989. Cazul său a provocat vii reacții internaționale, Curtea de Justiție de la Haga cerând, la 15 dec. 1989, eliberarea sa.

privitor la drepturile omului, și că actuala atitudine este deplin compatibilă cu poziția respectivă.

În final, E. Schmid a precizat că vor informa toate celelalte 33 de state participante la procesul CSCE, cu privire la atitudinea României.

AMAE, fond *Telegrame. Viena/1989*, vol. 4, f. 237-238.

270

TELEGRAMĂ A LUI VASILE PUNGAN, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA SOFIA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE REFERITOARE LA O DEMONSTRAȚIE DE PROTEST ÎN FAȚA AMBASADEI ROMÂNE

19 decembrie 1989, Sofia, ora 21.00

Tovarășului Aurel Duma, ministru Secretar de Stat

Azi la ora 16.30 a avut loc o demonstrație la ambasada noastră din Sofia. Au participat cca 400 persoane, în special tineri, studenți și reprezentanți ai organizațiilor neoficiale. În jurul orei 18.40, când primul grup de demonstranți se împrăștia, au venit alții, cca 1 500 de manifestanți, membri ai „Asociației independente pentru apărarea drepturilor religioase", „Sindicatului independent Podkrepa" și altor organizații din Uniunea Forțelor Democratice din Bulgaria. Aceștia participaseră la o altă demonstrație în oraș, pe probleme interne.

S-au purtat pancarte și s-au strigat lozinci cu caracter denigrator, la adresa țării noastre și a conducerii sale. A fost oficiată o slujbă religioasă. S-a încercat să se predea Ambasadei o petiție de protest. Petiția a fost trimisă mijloacelor de informare în masă. La manifestație au fost prezenți ziariști bulgari și străini. Organele bulgare de ordine au fost prezente, însă nu au intervenit. Demonstrația s-a terminat la ora 19.30, fără incidente deosebite.

Manifestanții au hotărât ca mâine, 20 decembrie, să organizeze o nouă manifestație în fața ambasadei. Despre organizarea manifestației am fost informat de către directorul Direcției Consulare din MAE, cu o jumătate de oră înainte de începerea ei, în timpul unei audiențe solicitată de acesta pentru alte probleme bilaterale.

Am protestat pe loc față de această manifestație, am cerut să se ia măsuri pentru prevenirea ei, subliniind că aceasta ar fi o acțiune străină relațiilor dintre țările noastre, ea va dăuna prieteniei și colaborării dintre popoarele român și bulgar, iar răspunderea pentru aceasta revine în întregime părții bulgare. Interlocutorul a căutat diverse scuze că nu pot să o împiedice, că asemenea demonstrații se fac și împotriva conducerii lor, că vor lua măsuri pentru a nu se produce acte de violență, explicații cu care nu am fost de acord. Ulterior, am luat din nou legătura cu MAE bulgar și am exprimat protestul nostru și cererea de împiedicare a demonstrației, subliniind gravitatea acestei acțiuni pentru relațiile dintre țările noastre.

În timpul demonstrației, sesizând unele intenții agresive ale participanților, am cerut MAE bulgar să ia măsuri ferme pentru prevenirea acestora. De fiecare dată, reprezentanții bulgari au repetat aceleași explicații și scuze care nu pot fi acceptate.

Apreciem acțiunea și atitudinea demonstranților ca foarte grave, cu ieșiri de tip fascist, față de care trebuie să luăm măsuri foarte categorice. Vom face propuneri în acest sens. Mâine voi merge la Secretarul cu probleme de relații internaționale al CC al PCB (conform sugestiei), pentru a protesta și cere să se pună capăt acestor demonstrații.

AMAE, fond *Telegrame. Sofia/1989*, vol. 3, f. 307-308.

271

TELEGRAMĂ A LUI PETRE GIGEA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PARIS, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE REFERITOARE LA INVITAREA SA LA MAE FRANCEZ ȘI CONVORBIREA CU DIRECTORUL PENTRU EUROPA CU PRIVIRE LA EVENIMENTELE DIN ROMÂNIA

19 decembrie 1989, Paris, ora 24.00

Tovarășului Aurel Duma, ministru Secretar de Stat,
Tovarășului Dumitru Aninoiu, director

Vă informăm că astăzi, 19 decembrie a.c., orele 17.00 (ora Franței), am fost invitat de către Jacques Blot, directorul Direcției Europa,

pentru „a mă vedea și să-mi comunice unele probleme urgente". Directorul francez a transmis următoarele:

1. Din însărcinarea ministrului de stat și ministru francez al Afacerilor Externe, Roland Dumas, a dorit să-l vadă imediat pe ambasadorul român la Paris pentru că „evenimentele ce au avut loc la sfârșitul săptămânii trecute provoacă o mare emoție în Franța și, dacă se confirmă că ar fi avut loc în mai multe orașe din România represiuni care au provocat victime, aceasta ar determina Franța să-și exprime dezaprobarea și condamnarea totală a acestor fapte.

Ceea ce știm, din alte mărturii decât cele românești, este faptul că frontierele ar fi închise, că armata înconjoară acele orașe și că numărul victimelor ar fi mare. Cei 12 miniștri ai Afacerilor Externe ai țărilor membre ale CEE, în dimineața zilei de 19.12. a.c., în cadrul Consiliului de Miniștri al CEE, au adoptat o rezoluție comună în care condamnă represiunile ce au loc în România și atrag atenția cu privire la consecințele ce ar putea să le aibă relațiile României cu celelalte țări europene".

Directorul francez a transmis „în modul cel mai solemn, considerația că aceste acte sunt în dezacord cu angajamentele României în cadrul CSCE și aceasta atrage din partea autorităților franceze vii proteste și dezaprobare".

În acest sens, Jacques Blot s-a interesat dacă ambasadorul român are elemente în legătură cu cele transmise.

2. Ambasadorul român a respins ferm acest așa-zis protest și a exprimat regretul că guvernul francez și „cei 12" fac astfel de afirmații și iau decizii fără a cunoaște poziția oficială a guvernului român, în legătură cu aceste dezinformări care sunt proliferate în mijloace de informare în masă franceze.

S-a subliniat faptul că, până în prezent, Ambasada nu are nici un fel de cunoștință, venită oficial din partea guvernului român, în legătură cu așa-zisele evenimente menționate de directorul francez și că, după cum se poate constata, toate știrile în legătură cu ceea ce s-ar petrece în România vin de la Budapesta, care și-a făcut mai de mult timp cunoscute prin cercuri șovine, naționaliste, reacționare și antiromânești, fie din interiorul, fie din exteriorul Ungariei, acțiunile sale care vizează scopuri teritoriale și de destabilizare în Europa.

S-a menționat că atât partea franceză, cât și Consiliul de Miniștri ar fi făcut mai bine dacă ar fi așteptat o poziție oficială a guvernului român în legătură cu aceste așa-zise evenimente, înainte de a trece la

prezentări de proteste și la adoptări de rezoluții. S-a replicat directorului francez că partea română nu acceptă amestecul în treburile interne ale unor state libere și independente, așa cum se asistă de o bună bucată de vreme și în alte țări socialiste.

S-a arătat că România este un stat suveran și independent și nu admite, în nicio situație, amestecul în treburile sale interne din partea oricărui ar veni aceasta.

S-a subliniat că România a acționat și va acționa, în întreaga sa politică externă, pentru respectarea principiilor înscrise în Carta ONU, care stau la baza relațiilor dintre state și care prevăd inclusiv respectarea sistemului social al fiecărui stat.

Am arătat că România și-a exprimat recent, prin vocea sa cea mai autorizată, Președintele Nicolae Ceaușescu, dorința de a acționa necontenit pentru dezvoltarea pe calea socialismului a societății noastre.

3. Jacques Blot a intervenit, spunând că el nu s-a referit la sursele de la Budapesta, pentru că Franța cunoaște bine care este „diferendul care opune Ungaria și România" și, după cum se cunoaște, Franța nu a pus și nu va pune în cauză frontierele în Europa.

Directorul francez a spus că el vorbește din sursele MAE francez, care sunt foarte multe și de „proveniență diferită" și că nu dorește „să fie luați ca oameni neserioși".

Aceste afirmații au determinat partea franceză să „protesteze pe lângă guvernul român și să dezaprobe cele întâmplate". În ceea ce privește principiul independenței și suveranității, directorul francez a arătat că nu poate fi vorba de încălcarea acestora, ci de intervenția Franței pe lângă țările europene semnatare ale Actului de la Viena pentru ca principiile acestuia să fie respectate. A rugat ca cele transmise de guvernul francez să fie transmise autorităților române.

În continuare, Jacques Blot s-a referit la un așa-zis caz al unui cetățean francez care ar face greva foamei în localurile Ambasadei Franței la București, în vederea „deblocării unui dosar de adopțiune", arătând că nu ar dori ca acțiunea cetățeanului respectiv să se transforme „într-o dramă". A menționat că așteaptă în continuare răspuns la cererea sa de a se deplasa în România, „mâine dacă este cazul", pentru a discuta problema înfierilor și toate celelalte probleme de pe agenda bilaterală. I s-a răspuns că nu avem cunoștință despre existența acestui cetățean francez la Ambasada Franței de la București. În legătură cu dosarele de înfieri, i s-au transmis în mod exact elementele comunicate

de ministrul român al Afacerilor Externe, tovarășul Ion Stoian, ambasadorului francez la București, în ziua de 13 decembrie a.c.

Referitor la vizita directorului francez la București, i s-a spus că este oricând binevenit, pe un program stabilit de comun acord privind ansamblul relațiilor bilaterale și internaționale, dar fără condiții prealabile.

S-a arătat că, datorită atmosferei create de știrile privind așa-zisele evenimente din România, activitatea Ambasadei este perturbată de două zile de diverse amenințări și intervenții telefonice din partea unor cetățeni francezi și români care cer lămuriri cu privire la afirmațiile calomnioase făcute în presă, precum și de manifestările care s-au anunțat că vor avea loc între 19-23 decembrie a.c., prezentându-i-se o serie de aspecte și elemente concrete (în acest sens, am transmis și o Notă verbală MAE francez)

4. Directorul francez a arătat că a transmis și va interveni în continuare pe lângă organele de ordine pentru a le cere să asigure securitatea Ambasadei și a personalului acesteia. În ceea ce privește manifestațiile, a arătat că acestea nu pot fi oprite de MAE francez, dar va lua toate măsurile ca să se asigure paza necesară, așa cum, de altfel, s-a angajat și într-o întâlnire anterioară

La întâlnire au participat V. Crecea, consilier, și Jacques Faure, consilier MAE.

AMAE, fond *Telegrame. Paris/1989*, vol. 6, f. 114-117.

272

TELEGRAMĂ A LUI TRAIAN POP, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BUDAPESTA, REFERITOARE LA AFIRMAȚIILE PURTĂTORULUI DE CUVÂNT AL MINISTERULUI APĂRĂRII AL UNGARIEI PRIVIND POZIȚIA GUVERNULUI UNGAR FAȚĂ DE EVENIMENTELE DIN TIMIȘOARA ȘI ROMÂNIA

20 decembrie 1989, Budapesta, ora 01.30

Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășului Iulian Vlad, ministru Secretar de Stat

1. Vă informez că, în cadrul telejurnalului din cursul serii zilei de 19 dec. a.c., transmis pe programul II, a avut loc o scurtă convorbire

cu Keleti György[250], colonel, purtătorul de cuvânt al ministrului Apărării al Ungariei.

Reportera l-a întrebat dacă dispune de informații cu care să liniștească opinia publică. După unele știri, la Timișoara ar fi existat sute de victime, după altele peste o mie. Mulțimea ar fi dat foc la o fabrică de produse chimice, care a făcut multe victime, printre care copii, studenți. Astfel de manifestații ar mai fi avut loc și în alte orașe, ca Arad, Ploiești și București.

Răspunsul reprezentantului Ministerului Apărării:

„Aș dori foarte mult să liniștesc opinia publică. Într-adevăr, s-au răspândit multe știri la radio, televiziune și presă, care provin de la persoane incompetente, necunoscătoare. Acestea ar fi observat care de luptă pe teritoriul României, ușor de confundat cu transportoare blindate utilizate de forțele de securitate. După cunoștințele noastre, astfel de blindate au fost utilizate.

Permiteți-mi să vă spun că acum câteva minute s-a încheiat, în biroul președintelui Consiliului de Miniștri, Miklós Németh, o discuție foarte importantă, la care au participat ministrul Afacerilor Externe (Gyula Horn), ministrul Apărării (Ferenc Kárpáti[251]), precum și șeful Statului-Major al Armatei populare ungare (Borsits László[252]). Și din aceasta se poate vedea că cei mai responsabili în materie, care au răspundere față de popor, gândesc, urmăresc și apreciază evenimentele din România.

Evident că Armata populară ungară urmărește și apreciază, în continuare, evenimentele din România. Și, dacă va fi nevoie, va adopta deciziile necesare.

Din câte cunosc eu, mâine (miercuri, 20 dec. 1989) înainte de masă, Ministerul Afacerilor Externe va convoca pe ambasadorul român la ministrul Gyula Horn, pentru a solicita informații corespunzătoare, după care guvernul, respectiv MAE, va informa opinia publică în timpul cel mai scurt posibil".

---

[250] *Keleti György* (1946-), ofițer și om politic ungur (PMSU, PSU din 1992); șeful Departamentului de Presă în Ministerul Apărării (1984-1987); promovat colonel (1988) și purtător de cuvânt al ministrului Apărării (1989-1992); în retragere din 1992; ulterior ministru al Apărării (1994-1998).

[251] *Ferenc Kárpáti* (1926-2013), ofițer de carieră și om politic ungur (PMSU); ministru al Apărării (1985-1990).

[252] *Borsits László* (1939-), general-locotenent ungur; Șef al Statului Major al Armatei Populare (1 dec. 1989-1 mart. 1990) și al Forțelor de Apărare (1 mart. 1990-8 sept. 1991).

2. Rog să mi se transmită indicații, pentru situația în care voi fi convocat la ministrul Afacerilor Externe.

AMAE, fond *Telegrame. Budapesta/1989*, vol. 7, f. 201-202.

273

TELEGRAMĂ A LUI DUMITRU POPA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BELGRAD, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA DECIZIA CC-UCI DE A ÎNTRERUPE RELAȚIILE CU PCR

20 decembrie 1989, Belgrad, ora 16.40

Radio Belgrad a anunțat, în cadrul emisiunii de știri de la ora 16.00, că Prezidiul CC al UCI a hotărât să întrerupă orice relații cu Partidul Comunist Român și să retragă invitația de participare a unei delegații române la lucrările celui de-al XIV-lea Congres extraordinar al UCI. Prezidiul CC al UCI „a exprimat profunda îngrijorare față de situația apărută în România și a condamnat represaliile sângeroase".

Tot astăzi s-a anunțat că Prezidiul USPMI a condamnat „folosirea brutală a forței împotriva propriului popor" și a cerut conducerii FDUS să acționeze pentru oprirea vărsărilor de sânge .

AMAE, fond *Telegrame. Belgrad/1989*, vol. 5, f. 177.

274

TELEGRAMĂ A LUI PETRE GIGEA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PARIS, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE REFERITOARE LA DECLARAȚIA MINIȘTRILOR AFACERILOR EXTERNE AI STATELOR MEMBRE ALE CEE CU PRIVIRE LA POZIȚIA LOR FAȚĂ DE EVENIMENTELE DIN ROMÂNIA

20 decembrie 1989, Paris, ora 19.30

Tovarășului Aurel Duma, ministru Secretar de Stat

Urmare sarcinilor transmise prin telegrama dv. Nr. 2/09523 din 20.12. a.c.[253], vă transmitem în continuare textul integral al declarației

[253] Nu se publică.

miniștrilor Afacerilor Externe ai țărilor membre ale CEE, dată la Bruxelles pe 19.12. a.c., precum și declarația ministrului francez al Afacerilor Externe, făcută cu același prilej, provenite din surse ale MAE francez (buletinul zilnic).

Declarația „Celor 12" cu privire la România, Bruxelles 19.12. a.c.

„Miniștrii Afacerilor Externe ai celor 12 au luat cunoștință, cu emoție și consternare, despre informațiile referitoare la represiunea brutală și violentă făcută de autoritățile române asupra manifestațiilor populare. Condamnă cu cea mai mare fermitate atitudinea unui regim care, întorcând spatele la toate angajamentele la care a subscris în materie de drepturi ale omului în cadrul CSCE, nu știe decât să reprime prin forță aspirațiile legitime ale poporului român la libertate. Comunitatea și-a manifestat deja, în diferite moduri, mai ales prin suspendarea negocierilor unui acord de cooperare economică, dezaprobarea față de regimul care se află în România. Comunitatea își rezervă să ia măsurile corespunzătoare, în funcție de evoluția situației din această țară".

Declarația ministrului de stat Roland Dumas, Bruxelles 19.12. a.c.

„Este exact că, în această dimineață, am cerut partenerilor noștri din comunitate să întrerupă desfășurarea lucrărilor noastre pentru a publica un protest împotriva celor ce se petrec în România. Acest text v-a fost distribuit. Aș dori să spun, în numele Comunității, că este deosebit de trist să gândești că un popor poate fi tratat, de această manieră, de către conducătorii săi, cum este, în momentul de față, poporul român, în timp ce, în toată Europa și în mod special în Europa de Est, se produce o mișcare vastă de liberalizare și când suflă un vânt de libertate, care își are inspirația în principiile ce figurează în Actul final de la Helsinki. Aș adăuga la această intervenție, pentru a termina, că un regim care se poartă în acest fel cu poporul său este un regim sfârșit. În orice caz, condamnarea morală a Comunității, cu privire la evenimentele care s-au produs și care se produc în România, este o condamnare fără echivoc".

Menționăm că presa, radioul și televiziunea franceză au făcut scurte referiri la aceste declarații. Vă informăm, de asemenea, că în cadrul lucrărilor Adunării Naționale Franceze din după-amiaza zilei de 20.12. a.c., unii deputați, printre care și Edouard Balladur (RPR) fost ministru al Economiei și Finanțelor, au cerut guvernului să acționeze pentru determinarea Comunității Europene să ia măsurile cele mai severe, având în vedere evenimentele care s-ar produce în țara noastră.

Potrivit unor ştiri, transmise de televiziune, răspunzând la acestea Primul-Ministru francez, Michel Rocard, a făcut afirmaţii foarte ostile la adresa ţării noastre. Din partea Ministerului Afacerilor Externe francez a răspuns Alain Decaux.

În măsura în care vom putea intra în posesia textelor respective (sau extrase din presă) le vom transmite imediat.

AMAE, fond *Telegrame. Paris/1989*, vol. 6, f. 129.

275

TELEGRAMĂ A LUI ION TEŞU, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA VARŞOVIA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND O DEMONSTRAŢIE VIOLENTĂ DE PROTEST ÎN FAŢA AMBASADEI ROMÂNE

20 decembrie 1989, Varşovia, ora 23.10

Tovarăşului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarăşului Aurel Duma, ministru Secretar de Stat,
Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului

Vă informăm că, în după-amiaza zilei de 20.12.1989, începând cu ora 15.15, în faţa ambasadei a avut loc o manifestaţie antiromânească, la care au participat peste 300 de persoane reprezentând organizaţii şi grupări radicale şi extremiste (Confederaţia Poloniei independente – KPN, Federaţia anarhistă, Partidul Socialist Polonez, Partidul Socialist Polonez – Revoluţia Democratică, Partidul independent al Verzilor, NZS – Asociaţia independentă a studenţilor), precum şi reprezentanţi ai conducerii „Solidarităţii". Au fost prezenţi fotoreporteri polonezi şi străini, precum şi echipe de filmare.

S-a observat prezenţa în zonă a unor autoturisme aparţinând diplomaţilor Ambasadei SUA la Varşovia.

Demonstranţii au blocat poarta ambasadei şi au desfăşurat pancarte cu înscrisuri deosebit de ostile la adresa ţării noastre. În timpul manifestaţiei, au scandat lozinci cu profund caracter denigrator, anticomunist. Multe din ele s-au referit la aşa-zisele evenimente de la Timişoara.

Au aprins lumânări (de ordinul sutelor) pe gardul ambasadei, iar în faţa porţii au făcut o cruce din lumânări. Manifestanţii s-au dedat la acte huliganice, spărgând geamuri ale ambasadei, aruncând cu vopsele pe zidurile clădirii (astfel, au fost aduse pagube importante oficiului, faţada fiind greu de reparat), au dat foc la instalaţia electrică de la intrare (interfonul şi soneria). De asemenea, au aruncat afişe şi manifeste în curtea ambasadei, precum şi cu pietre, sticle, călimări cu tuş, alte obiecte. Unul dintre manifestanţi a sărit gardul ambasadei, fiind surprins în momentul în care arunca cu pietre în geamurile clădirii noastre. S-au citit o serie de declaraţii în faţa ambasadei, în principal cerându-se guvernului să întrerupă relaţiile economice cu ţara noastră.

Televiziunea polonă a transmis imagini de la această manifestaţie, comentând pe larg desfăşurarea acţiunii şi menţionând faptul că au fost sparte geamuri la ambasadă.

Având informaţii despre această manifestaţie, am intervenit din timp la MAE şi MI, pentru a lua măsurile necesare pentru asigurarea securităţii ambasadei. Deşi au fost trimise câteva echipaje de miliţie, acestea nu au intervenit. Menţionez că manifestaţia a fost deosebit de agresivă, punând în pericol securitatea ambasadei şi a lucrătorilor ei. Am luat din timp măsuri de securitate, mobilizând atât personalul ambasadei, cât şi de la grupele service. Practic, suntem în stare permanentă de alarmă.

În cursul zilei de mâine voi cere audienţă la C. Kiszczak, vicepprim-ministru şi ministru de Interne, precum şi la MAE, pentru a protesta ferm în legătură cu manifestaţia şi actele huliganice ce au avut loc. Voi cere cu insistenţă asigurarea securităţii ambasadei, deoarece în aceste condiţii nu ne putem desfăşura activitatea, fiind blocaţi permanent în ambasadă şi primind tot felul de ameninţări şi injurii la telefon.

Lozincile şi lumânările sunt păzite în continuare, şi la această oră, de un pichet permanent de demonstranţi.

Deţin informaţii certe că asemenea acţiuni vor continua şi în cursul zilelor de 21 şi 22 decembrie.

Considerăm că ar fi necesar să fie chemat şi însărcinatul cu afaceri a.i. al RP Polone la Bucureşti pentru a i se prezenta cele întâmplate la Varşovia.

N.N. Rezoluția existentă scrisă de mână: *Tov. Oancea, protest energic, asig*[urați] *condiții* [pentru] *suportarea pagubelor; să ia măsuri de asig*[urare a] *cond*[iților] *de lucru normale pentru Oficiu.*

AMAE, fond *Telegrame. Varșovia/1989*, vol. 4, f. 100-101.

276

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND RELATĂRILE MASS-MEDIEI SOVIETICE DESPRE EVOLUȚIA EVENIMENTELOR DIN ROMÂNIA

21 decembrie 1989, Moscova, ora 07.35

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului, DRI, DCP

1. În ziua de 19 decembrie 1989 televiziunea sovietică a prezentat de patru ori, în cadrul unor buletine de știri externe și a emisiunii informative „Vremia", un grupaj referitor la țara noastră.

Acesta s-a deschis cu știrea privind vizita pe care a efectuat-o în Iran tovarășul Nicolae Ceaușescu, Secretar General al PCR, Președintele RS România, convorbirile purtate, în cadrul cărora au fost discutate aspecte ale colaborării bilaterale și probleme ale situației internaționale. Au fost menționate, de asemenea, unele elemente din program – depunerea de coroane, vizitarea unei întreprinderi, acordarea unui interviu Agenției iraniene de presă. Timp de circa 30 secunde au fost prezentate imagini din timpul desfășurării convorbirilor.

În continuare, comentatorul sovietic a prezentat o serie de informații, transmise de următoarele agenții de presă din țările vecine:

a) **BTA din Bulgaria** – privind închiderea în mod unilateral de către țara noastră a graniței, incidente care ar fi avut loc între grănicerii români și grupuri de turiști bulgari și polonezi. Au fost prezentate imagini de la punctul de frontieră din zona podului de peste Dunăre, unde era o mare aglomerație de vehicule și vagoane de cale ferată, precum și de la interviurile unor turiști din grupurile menționate.

b) **De la Belgrad, TANIUG** – în care s-a informat despre demonstrații de stradă la Timișoara, în apărarea preotului L. Tökes, incidente și ciocniri între miliție și mii de demonstranți, soldate cu morți și răniți. S-a arătat că au mai avut loc demonstrații la Arad, Oradea și alte localități.

c) **De la Budapesta** – s-a menționat că Adunarea de Stat din Ungaria a adoptat o declarație privind evenimentele de la Timișoara.

d) S-a subliniat că, în numărul său din ziua respectivă, ziarul „Scânteia" a publicat un articol redacțional cu titlul *Legile țării respectate cu consecvență și aplicate cu fermitate*, în care se condamnă orice încercare de încălcare a prevederilor legilor din țara noastră și că cei care se fac vinovați trebuie trași la răspundere.

În continuare, au fost transmise comunicările făcute de ONT Carpați Agenției sovietice „Inturist" și agențiilor din RDG, privind încetarea temporară a călătoriilor de turiști spre țara noastră din aceste țări.

2. La 20 decembrie a.c., presa centrală reia, sub diverse titluri, aceste informații. Astfel: „Pravda" – *Situația din România* (52 rânduri) – publică o corespondență semnată de V. Vedrașko și TASS, în care se arată că pe străzile Capitalei țării noastre au apărut patrule mixte militare, miliție și gărzi patriotice, în legătură cu manifestările de la Timișoara.

„Sovetskaia Rossia", cu titlul *Încordare cu vecinii – înăsprirea regimului de frontieră* (știre TASS), „Izvestia", cu titlul *Încordare în România*, semnat de V Volodin, „Selskaia Jizni", cu titlul *Încordare la granițele României* – știre TASS, „Komsomolskaia Pravda", cu titlul *Dezordine în România* – corespondență de la Budapesta (semnată de A[leksandr] Kaverznev) și Sofia (de D. Mamedov), „Soțialisticeskovo Industria" – *România: încordare la granițe.*

3. „Buletinul TASS" de uz intern preia mai multe știri de la agențiile de presă din Ungaria, Polonia, Bulgaria, RDG, precum și de la Washington (SUA), Tokyo (Japonia). Se publică separat o relatare a articolului din „Scânteia".

4. În cadrul unei întâlniri cu presa, din 20 decembrie a.c., purtătorul de cuvânt al MAE al URSS, V[adim] P. Perfiliev, a arătat că la Direcția de Informații au fost puse mai multe întrebări privind evenimentele din România, în legătură cu care a menționat că, la fel ca și ceilalți corespondenți, a luat cunoștință de informațiile ce au apărut,

dar că acestea nu sunt complete, au caracter preliminar, adesea contradictoriu, dar dacă se va confirma că au fost și jertfe umane, în acest caz nu se poate să nu se exprime un adânc regret.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 294-296.

277

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND INTERVENȚIA SA LA MAE SOVIETIC ÎN LEGĂTURĂ CU MODUL DE INFORMARE ȘI COMENTARIILE MASS-MEDIEI REFERITOARE LA SITUAȚIA ȘI EVENIMENTELE DIN ROMÂNIA

21 decembrie 1989, Moscova, ora 07.35

Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

La 20 decembrie 1989, în cadrul unei convorbiri cu G.N. Gorinovici, șeful Direcției Generale a țărilor socialiste din Europa, am exprimat profunda nemulțumire în legătură cu modul deformat și tendențios în care mijloacele de informare în masă sovietice prezintă evenimentele de la Timișoara. Am menționat că materialele publicate sau transmise la Radioteleviziune nu au la bază informații veridice, ci surse neoficiale, particulare. Multe referiri se fac la știri transmise de Agenția ungară MTI, care are o atitudine dușmănoasă față de România. Am menționat că V[ladimir] M. Kulistikov, redactor-șef adjunct al revistei „Novoe Vremia", într-un interviu acordat stației de Radio „Svoboda", a exprimat păreri inadmisibile la adresa României. Am atras atenția asupra faptului că Televiziunea sovietică, în cursul zilei de 19 decembrie a.c., a găsit de cuviință să transmită, de 4 ori, grupări de știri pe tema situației de la Timișoara și din România, în general.

Am arătat că asemenea materiale nu contribuie la dezvoltarea relațiilor de prietenie româno-sovietice și nu pot fi interpretate altfel

decât ca un amestec inadmisibil în treburile noastre interne. Am rugat ca partea sovietică să ia măsuri pentru oprirea acestei campanii neprietenești la adresa țării noastre, precum și pentru prevenirea unor eventuale acțiuni în fața ambasadei noastre.

Gorinovici a spus că va informa conducerea MAE al URSS. Despre cele comunicate, a exprimat părerea că în URSS nu se desfășoară o campanie neprietenească împotriva României, susținând că „organele de informare în masă sovietice au fost nevoite să dea unele informații pe această temă, pentru a contrabalansa știrile care parvin din Occident în URSS pe calea undelor. Trecerea sub tăcere ar duce la iritarea publicului sovietic".

În continuare, a prezentat cunoscutele puncte de vedere sovietice privind pluritatea părerilor și ideilor care se exprimă în ultimul timp în URSS, în contextul informării tot mai largi a opiniei publice despre evenimentele din lume.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 297-298.

278

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND AUDIENȚA LA I.P. ABOIMOV, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE

21 decembrie 1989, Moscova, ora 08.00

Tovarășului Ion Stoian, membru supleant al CPEx. al CC al PCR, ministrul Afacerilor Externe,
Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

În seara zilei de 20 decembrie a.c., am fost invitat în audiență de I.P. Aboimov, adjunct al ministrului Afacerilor Externe al URSS, care mi-a transmis următoarele:

1. În mijloacele de informare în masă sovietice au apărut știri în legătură cu unele evenimente care ar fi avut loc în România, cu deosebire în Timișoara. Este adevărat că unele materiale publicate sunt

bazate, în principal, pe surse din străinătate. Este evident că mijloacele de informare în masă au nevoie de unele surse pe baza cărora să informeze opinia publică. În afară de aceasta, în cadrul întâlnirilor cu ziariştii străini, părţii sovietice i-au fost adresate mai multe cereri de a-şi prezenta atitudinea faţă de faptele care au fost relatate de diverse agenţii şi organe de presă privind România. De asemenea, în timpul vizitelor sale recente la Bruxelles şi Londra, E. Şevardnadze a fost solicitat să-şi spună părerea în acest sens. La Londra, după încheierea convorbirilor oficiale, ministrului de Externe sovietic i-a fost greu să convingă pe M. Thatcher că nu trebuie să se răspundă la întrebările ziariştilor referitoare la evenimentele care ar fi avut loc în România.

Conducerea MAE este informată că un interes faţă de această problemă se manifestă şi în cadrul lucrărilor celui de al II-lea Congres al Deputaţilor Poporului de la Moscova. Au fost transmise indicaţii ambasadorului URSS la Bucureşti să se adreseze părţii române pentru a obţine informaţii din surse autorizate despre conţinutul evenimentelor respective, care să confirme sau să infirme cele difuzate de agenţiile de presă străine. Până în prezent, Ambasada sovietică nu a fost în măsură să obţină şi să transmită asemenea informaţii.

De aceea, partea sovietică adresează şi pe această cale, rugămintea ca partea română să prezinte o informare, măcar cu caracter închis, despre ceea ce are loc în realitate în România. Ea este profund interesată să primească informaţii cât mai complete. În caz contrar, va fi foarte greu să se asigure o îndrumare corespunzătoare a mijloacelor de informare în masă sovietice, cu care şi aşa se întâmpină multe dificultăţi. Există teama că, în legătură cu cele relatate de presă despre evenimentele care ar fi avut loc în România, unii deputaţi din Congres să ceară ca acesta să reacţioneze într-un fel la cele întâmplate. MAE a pregătit pentru Congres o informare, în care se menţionează că nu dispune de date oficiale, dar este posibil ca acest argument să nu reziste prea mult. Potrivit informaţiilor existente la MAE, Congresul Deputaţilor urmează să adopte o declaraţie în legătură cu acţiunea militară a SUA în Panama.

Desigur, între aceste două situaţii nu există nicio legătură. În cazul Panama, este vorba de o intervenţie militară străină, iar în cazul României evenimentele au un caracter intern. I.P. Aboimov a repetat rugămintea ca, în spiritul raporturilor existente între cele două ţări, partea română să transmită o informare despre situaţia reală existentă, pentru orientarea conducerii sovietice.

2. La MAE al URSS s-au primit sesizări potrivit cărora graniţa sovieto-română ar fi fost parţial închisă pentru cetăţenii sovietici, îndeosebi turişti. Despre această situaţie, partea sovietică nu a fost informată în prealabil, o asemenea măsură constituind o surpriză. Partea sovietică nu dramatizează situaţia, dar menţionează că aceasta produce unele dificultăţi din partea turiştilor care au plătit călătoria şi şi-au planificat din timp concediile etc.

3. Faţă de cele de mai sus, am menţionat că, desigur, asupra celor de mai sus voi informa în ţară.

Totodată, am exprimat nemulţumirea pentru faptul că presa şi Radioteleviziunea sovietică au preluat şi au difuzat ştiri despre ţara noastră provenind de la agenţii de presă străine, care prezintă deformat şi dușmănos situaţia din România. Am prezentat exemple concrete de ştiri, apărute în ziarele „Izvestia", „Pravda", „Komsomolskaia Pravda", „Krasnaia Zvezda", care au fost preluate după Agenţia maghiară MTI, cunoscută pentru atitudinea dușmănoasă faţă de ţara noastră, ca şi după agenţii de presă occidentale. Am menţionat, în context, că partea română nu a solicitat părţii sovietice să o informeze despre evenimentele din Gruzia sau din Nagornîi Karabah şi nici nu a publicat ştiri provenite din surse occidentale, considerând că este vorba de probleme strict interne ale URSS.

Mi-am exprimat, de asemenea, nemulţumirea că unii corespondenţi sovietici la Bucureşti, inclusiv cel al TASS, au transmis materiale din surse neoficiale, care conţin aprecieri neconforme cu realitatea şi creează la cititorii sovietici o imagine falsă despre situaţia din ţara noastră. Am subliniat că astfel de practici nu sunt de natură să contribuie la întărirea relaţiilor dintre popoarele noastre, ci dimpotrivă aduc daune serioase acestora.

Am atras atenţia adjunctului de ministru sovietic, în termeni fermi, că o acţiune a Congresului Deputaţilor privind aşa-zisele evenimente din România ar constitui un act fără precedent în relaţiile dintre ţările noastre şi că el ar putea aduce daune serioase acestor relaţii.

La întrebarea lui I.P. Aboimov, am relatat elementele comunicate de dumneavoastră în legătură cu cazul preotului László Tökes, menţionând că acestea nu au caracter oficial.

Am prezentat, de asemenea, cu fermitate hotărârea României de a respinge orice încercări de amestec în treburile interne şi de a întreprinde măsuri hotărâte împotriva oricăror acţiuni provocatoare şi

diversioniste inițiate de cercuri reacționare, antiromânești, de serviciile speciale și oficinele de spionaj străine.

În legătură cu problema turismului, am menționat că nu dispun de o comunicare oficială privind închiderea frontierei sovieto-române. Am arătat, totodată, că au fost adoptate unele măsuri temporare privind limitarea accesului unor grupuri de turiști străini, din considerente legate de dificultățile de asigurare a hotelurilor și a condițiilor corespunzătoare. Aceste măsuri nu afectează călătoriile în interes de serviciu și nici pe cele în tranzit.

Am invocat faptul că și partea sovietică a introdus, în anumite perioade, restricții privind călătoriile turiștilor români pe anumite rute (Armenia, Gruzia), fapt care a provocat nemulțumirea acestora.

4. Convorbirea s-a desfășurat într-o atmosferă calmă, constructivă.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 299-302.

279

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA PRIMIREA SA DE CĂTRE I.P. ABOIMOV, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE AL URSS

21 decembrie 1989, Moscova, ora 14.00

1. La 21 decembrie 1989, orele 12.00, i-am făcut o vizită lui I.P. Aboimov, adjunct al ministrului Afacerilor Externe al URSS, căruia i-am prezentat pe larg cuvântarea tovarășului Nicolae Ceaușescu, Secretar General al Partidului Comunist Român, Președintele Republicii Socialiste România, rostită la 20 decembrie a.c. la posturile de radio și televiziune. I.P. Aboimov nu a făcut comentarii pe marginea cuvântării. El a adresat rugămintea să primească informații privind următoarele aspecte:

Dacă la Timișoara au fost victime omenești și care este acum situația în acest oraș.

2. Aboimov a arătat că, în cadrul primirii din 19 decembrie a.c. a însărcinatului cu afaceri a.i. al URSS la București, tovarășul Nicolae Ceaușescu a exprimat nemulțumirea față de declarațiile oficiale sovietice

în legătură cu evenimentele de la Timișoara, apreciind că acestea sunt rezultatul unor acțiuni planificate din timp în cadrul Tratatului de la Varșovia. El a menționat că persoane oficiale la București au declarat ambasadorilor unor țări socialiste că ar exista date din care rezultă că URSS ar intenționa să intervină militar în România.

În ceea ce privește pretinse declarații oficiale, probabil se are în vedere un răspuns al tovarășului E. Șevardnadze, ministrul Afacerilor Externe al URSS, la o întrebare a unui corespondent occidental, în timp ce se afla la Bruxelles, dacă în cursul evenimentelor de la Timișoara s-a folosit forța și dacă sunt victime. Tovarășul Șevardnadze a răspuns: „*Nu dispun de date, dar dacă au fost victime eu îmi exprim regretul*".

Aboimov a precizat că, dacă într-adevăr sunt victime, consideră că a fost o reacție normală. Interlocutorul a subliniat că E. Șevardnadze nu a făcut nici o altă declarație specială la Bruxelles. În legătură cu afirmațiile că aceste evenimente ar fi fost planificate de Tratatul de la Varșovia și îndeosebi cele în privința intențiilor URSS, Aboimov a arătat că personal și în mod preliminar le califică ca „declarații neîntemeiate care nu corespund realității și stârnesc nedumerire". Este puțin probabil că cineva poate crede așa ceva. „Asemenea acuzații – a subliniat Aboimov – au un caracter așa de grav, încât ele necesită o examinare cu mare atenție".

El a amintit că la baza relațiilor URSS cu alte state, inclusiv cu România, sunt situate principiile egalității depline, respectului reciproc și neintervenția în treburile interne.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 303-304.

280

TELEGRAMĂ A LUI DUMITRU POPA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BELGRAD, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND O DEMONSTRAȚIE DE PROTEST ORGANIZATĂ DE UNIUNEA TINERETULUI SOCIALIST ÎN FAȚA AMBASADEI ROMÂNE

21 decembrie 1989, Belgrad, ora 17.15

În ziua de 21 decembrie 1989, începând cu orele 13.45, în fața Ambasadei RS România are loc o demonstrație cu caracter antiromânesc a unui grup de circa 500-600 persoane.

Demonstranții poartă pancarte cu conținut antiromânesc, lumânări, iar în pomii din fața ambasadei au agățat pere. Toate mașinile care trec prin fața ambasadei claxonează în semn de solidaritate cu demonstranții, iar aceștia scandează și lozinci antiromânești. S-a intervenit de patru ori la Secretariatul federal pentru Afacerile Externe, fără a ni se spune altceva decât că solicitările noastre se înregistrează și vor fi trimise celor competenți. Demonstrația se desfășoară fără acte de violență, ordinea fiind asigurată de numeroși polițiști iugoslavi. Demonstrația este organizată de Uniunea Tineretului Socialist din Belgrad.

Am luat toate măsurile pentru asigurarea securității ambasadei și a colectivului.

AMAE, fond *Telegrame. Belgrad/1989*, vol. 5, f. 184.

281

TELEGRAMĂ A LUI DUMITRU POPA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA BELGRAD, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA POZIȚIA ORGANELOR DE PARTID ȘI DE STAT IUGOSLAVE ÎMPOTRIVA REGIMULUI DE LA BUCUREȘTI

21 decembrie 1989, Belgrad, ora 20.10

În cursul zilei de 21 decembrie 1989, următoarele organe iugoslave de partid, de stat sau sociale au adoptat atitudini și poziții antiromânești în legătură cu recentele evenimente de la Timișoara:

Prezidiul RSF Iugoslavia;
Prezidiul CC al UC din Serbia;
Prezidiul USPM din Voivodina;
Uniunea Tineretului Socialist din Iugoslavia;
Uniunea Studenților din Belgrad;
Asociația veteranilor din războiul de eliberare națională.

AMAE, fond *Telegrame. Belgrad/1989*, vol. 5, f. 186.

282

TELEGRAMĂ A LUI PETRE GIGEA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PARIS, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND PARTICIPAREA UNOR MINIȘTRI FRANCEZI, PRECUM ȘI A UNOR MEMBRI AI PARLAMENTULUI LA DEMONSTRAȚIA DE PROTEST ORGANIZATĂ ÎN FAȚA AMBASADEI ROMÂNE

21 decembrie 1989, Paris, ora 22.00

Tovarășului Ion Stoian, ministru al Afacerilor Externe,
Tovarășului Aurel Duma, ministru Secretar de Stat

1. Vă informăm că la manifestația ostilă, din seara zilei de 21 decembrie a.c., din fața ambasadei noastre, despre care vom informa separat, au participat și Brice Lalonde[254], ministru francez pentru mediul înconjurător, Bernard Kouchner[255], ministru francez pentru acțiuni umanitare, și mai mulți deputați francezi.

2. La orele 19.30 (ora Franței), Brice Lalonde și Bernard Kouchner, împreună cu comentatori de televiziune și mai mulți manifestanți, au cerut să fie primiți de ambasadorul român pentru a da lămuriri (interviu) în legătură cu așa-zisele evenimente de la București. Li s-a răspuns că ambasadorul român poate să-i întâlnească pe cei doi miniștri în timpul programului ambasadei române, fie la ambasadă, fie la sediul ministerelor celor doi reprezentanți ai guvernului francez, conform unei înțelegeri prealabile, protocolare.

3. După plecarea celor doi miniștri, la orele 19.35 a venit un grup de deputați, cu cocarda tricolor a Franței pe piept, împreună cu cameramani de televiziune și cu un grup de manifestanți, pentru a fi primiți de ambasadorul român sau un alt diplomat pentru a cere relații (interviu) despre așa-zisele evenimente ce s-ar fi produs la București în după-amiaza

[254] *Brice Lalonde* (1946-), om politic francez; Secretar de Stat pe lângă PM, însărcinat cu problemele Mediului (1988-1990); ministru delegat pe lângă PM cu problemele mediului (1990-1991) și ministru al Mediului (1991-1992).

[255] *Bernard Kouchner* (1939-), medic și om politic francez (PS); co-fondator al *Médecins sans frontières* (1971); Secretar de Stat însărcinat cu inserția socială și acțiuni umanitare (1988-1991); ulterior ministru al Sănătății și Acțiunii umanitare (1992-1993); deputat european (1994-1997); Secretar de Stat (1997-1999) și ministru delegat la Sănătate (2001-2002); ministru al Afacerilor Externe și Europene (2007-2010).

zilei de 21.12.89. Li s-a dat același răspuns ca și celor doi miniștri. Deputații au spus că vor reveni mâine, 22.12.89, în același scop.

Vă rugăm, în măsura posibilităților, să ne transmiteți urgent indicațiile Dv. privind atitudinea ce trebuie adoptată în această situație.

AMAE, fond *Telegrame. Paris/1989*, vol. 6, f. 128.

283

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND INTERVENȚIA LUI M.S. GORBACIOV LA CONGRESUL DEPUTAȚILOR POPORULUI AI URSS DESPRE SITUAȚIA COMPLEXĂ DIN ROMÂNIA

21 decembrie 1989, ora 22.45

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului, DR I

1. Potrivit emisiunii „Vremia", din seara zilei de 21.12.a.c., în cadrul ședinței Congresului Deputaților Poporului din cursul zilei de azi a luat cuvântul M.S. Gorbaciov, care, între alte probleme, s-a referit și la România. El a arătat că unii deputați, îndeosebi din RSS Moldovenească, insistă să se reacționeze la evenimentele din România. Pentru a reacționa, a continuat M.S. Gorbaciov, este necesar să dispunem de informații veridice. De aceea, am dat indicații ambasadorului URSS la București să se adreseze conducerii țării pentru a obține date exacte, iar ambasadorul român la Moscova a fost invitat la MAE, în același scop. Informațiile primite de la ambasadorul sovietic, cât și de la ambasadorul român, nu ne oferă posibilitatea să evaluăm exact situația. Presa străină a reflectat evenimentele într-un mod dramatic. Ceea ce ne-a comunicat ambasadorul sovietic la București nu confirmă acest lucru. Am indicat să continue activitatea și, după ce vom primi informații suplimentare, vom stabili și modul în care să reacționăm.

2. În cadrul aceleiași emisiuni, la rubrica știri externe, s-a relatat despre decretul privind introducerea stării excepționale în județul Timiș, precum și despre situația din Timișoara. S-a menționat că întreprinderile din oraș nu lucrează și că reluarea lucrului este condiționată

de retragerea trupelor din oraș și de demisia conducerii. S-a arătat că armata a început să părăsească localitatea. Au fost prezentate imagini de la mitingul din Piața Palatului și s-a transmis pasajul din cuvântarea tovarășului Nicolae Ceaușescu, în care s-a apreciat că în spatele evenimentelor stau forțe străine ostile care urmăresc dezmembrarea țării. De asemenea, s-au enunțat măsurile hotărâte de CPEx. al CC al PCR privind creșterea retribuțiilor și a pensiilor mici. Comentatorul a menționat că situația în București este imprevizibilă. Pe Bulevardul Magheru a avut loc o demonstrație, în cadrul căreia s-au scandat lozinci împotriva conducerii. Pe străzi continuă să patruleze forțe de ordine și tancuri. Din informațiile primite la ora 21.00 (ora Moscovei), rezultă că tensiunea în Capitală este în creștere, în Piața Universității s-au adunat câteva zeci de mii de persoane, numărul acestora fiind în creștere. Studenții au făcut apel la muncitorii din întreprinderi ca în această noapte să iasă pe străzi și să declare grevă generală în cursul zilei de mâine, 22 decembrie a.c. S-a remarcat că armata și miliția se comportă cu calm. Comentatorul a menționat că posturile de radio și televiziunea română transmit pasaje din cuvântarea tovarășului Ceaușescu la miting, relatează realizările în diverse domenii și prezintă programe de cântece patriotice.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 318-319.

284

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND DIFUZAREA ÎN CONTINUARE A INFORMAȚIILOR DESPRE EVENIMENTELE DIN ROMÂNIA

22 decembrie 1989, Moscova, ora 07.30

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului, DR I, DCP

1. Mijloacele sovietice de informare în masă continuă să publice sau să transmită informații despre țara noastră. La 21 decembrie 1989, „Pravda" publică, sub titlul *Situația din România* (86 rânduri), un grupaj

de ştiri TASS de la Bucureşti, Praga, Sofia şi Varşovia, în care se arată că presa română trece sub tăcere evenimentele de la Timişoara, ele informează numai despre vizita efectuată în Iran de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, Secretar General al PCR, Preşedintele RS România.

În convorbiri cu corespondentul TASS, reprezentantul AGERPRES ar fi declarat că nu au nici un fel de informaţii privind vreun eveniment la Timişoara.

La Praga, MAE al Cehoslovaciei a dat o declaraţie în care îşi exprimă adânca nelinişte şi un protest hotărât împotriva armatei şi forţei de ordine pentru împrăştierea demonstranţilor la Timişoara şi alte oraşe din România.

La Sofia au avut loc demonstraţii în faţa Ambasadei RS România.

De la Varşovia se informează că Biroul Politic al CC al PMUP şi-a exprimat regretul în legătură cu evenimentele din România, iar în hotărârea Seimului polonez, adoptată în unanimitate de toţi deputaţii, este condamnată „represiunea autorităţilor române" împotriva unor demonstranţi paşnici şi este exprimată solidaritatea cu jertfele acesteia.

Cu titlul *Vizita s-a încheiat* (15 rânduri), este inclusă o ştire TASS de la Teheran, privind încheierea vizitei oficiale a tovarăşului Nicolae Ceauşescu în Iran.

Ziarul „Trud" include, sub titlul *În legătură cu evenimentele din România*, un grupaj de informaţii ale corespondenţilor sovietici D. Diakov din Bucureşti, V. Hrustalev din Sofia, A. Poroşin de la Belgrad, A. Komrakov de la Budapesta, precum şi un comentariu al corespondentului de la Londra al companiei americane de televiziune CBS.

Ziarul „Izvestia" publică, sub titlul *În legătură cu evenimentele din România*, o ştire TASS de la Teheran (15 rânduri) privind încheierea vizitei tovarăşului Nicolae Ceauşescu în Iran, o corespondenţă semnată de V. Volodin, care arată că nu există nici o informaţie oficială privind necesitatea măsurilor speciale de securitate luate în Bucureşti şi la punctele de frontieră, şi o informaţie TASS (24 rânduri) privind reacţiile din diferite capitale la aceste evenimente.

2. „Buletinul TASS" de uz intern publică materiale TASS, din Austria, Bulgaria, SUA, preluări din comentariile companiilor de televiziune din SUA, Franţa, precum şi din presa din SUA, Japonia, Franţa, Marea Britanie, Cuba.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 311-312.

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND APRECIERILE LUI V.L. MUSATOV, ADJUNCT AL SECŢIEI RELAŢII INTERNATIONALE A CC-PCUS, ASUPRA EVOLUŢIILOR POLITICE DIN ŢĂRILE SOCIALISTE

22 decembrie 1989, Moscova, ora 07.30

Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului, DR I

Într-o convorbire cu N. Stânea, V[aleri] L[eonidovici] Musatov, adjunct al şefului Secţiei Internaţionale a CC al PCUS, referindu-se la situaţia din ţările est-europene, a arătat:

Procesele care au loc sunt rezultatul unor cerinţe obiective. Din păcate, aceste procese se desfăşoară contradictoriu. În unele ţări, ca Ungaria şi Polonia, transformările care au avut loc au depăşit limitele preconizate iniţial de comunişti, care au pierdut controlul. Situaţia evoluează periculos şi în Cehoslovacia, ca şi în RDG. În Bulgaria, deocamdată, partidul încearcă să-şi menţină controlul, dar nu se ştie în ce sens va evolua situaţia.

În ce îl priveşte, PCUS se străduieşte să acorde sprijin comuniştilor. Reprezentanţi ai CC al PCUS au fost sau se află în RDG, Cehoslovacia, pentru a vedea la faţa locului care este situaţia. Este regretabilă atitudinea faţă de foştii conducători. Iată, de exemplu, că E. Honnecker urmează a fi arestat. În majoritatea acestor ţări, împotriva comuniştilor, sunt excese. Partea sovietică este preocupată de soarta „Alianţei noastre". Ea este interesată, în grad înalt, de modul în care va evolua situaţia în RDG, pe fondul discuţiilor care au loc în legătură cu problema reunificării. URSS urmăreşte toate aceste procese, dar nu se amestecă în treburile interne ale partidelor şi statelor respective.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 313.

286

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR,
AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND DIFUZAREA REPORTAJULUI TV CENTRALE DESPRE *EVENIMENTELE DIN ROMÂNIA*

22 decembrie 1989, Moscova, ora 07.30

Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

În cadrul emisiunii *Astăzi în lume*, transmisă pe programul I al Televiziunii centrale sovietice, la 21 decembrie 1989, orele 18.30, a fost transmis un reportaj intitulat *Evenimentele din România*, care a cuprins următoarele:

1. S-a informat despre Decretul prezidenţial privind introducerea stării de necesitate în judeţul Timiş. Comentatorul a arătat că în decret se motivează această situaţie prin încălcarea ordinii publice şi actele de terorism. S-a menţionat că toate unităţile militare, ale Ministerului de Interne şi gărzile patriotice de pe teritoriul judeţului sunt în stare de luptă. De asemenea, s-a arătat că sunt interzise orice adunări şi sunt introduse restricţii de circulaţie.

2. În continuare au fost prezentate imagini de la un miting desfăşurat în Bulgaria. În comentariu s-a menţionat despre declaraţia Comisiei pentru problemele externe a Adunării Populare din Bulgaria, referitoare la îngrijorarea profundă a opiniei publice din această ţară privind „tulburările" din Timişoara şi alte oraşe, ciocnirile cu armata şi jertfele omeneşti.

3. În ultima parte a reportajului au fost prezentate imagini de la mitingul desfăşurat la Bucureşti, care înfăţişa pe Secretarul General al partidului, Preşedintele RS România, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, vorbind la tribună şi imagini din Piaţa Palatului. Comentatorul a arătat că în timpul desfăşurării acestei acţiuni de sprijinire a conducerii, o masă de oameni s-a îndreptat spre piaţă, scandând lozinci ostile conducerii româneşti şi cerând demisia acesteia. În continuare, s-a arătat că forţele de securitate au folosit gaz lacrimogen, demonstranţii

au fost presaţi de tancuri şi în centrul Bucureştiului s-au auzit rafale de armă automată.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 314-315.

287

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR,
AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND DECLARAŢIA ADOPTATĂ DE CONGRESULUI DEPUTAŢILOR POPORULUI AI URSS ASUPRA SITUAŢIEI DIN ROMÂNIA

22 decembrie 1989, Moscova, ora 12.35

Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,

1. Mijloacele sovietice de informare în masă au transmis o ştire prin care se arată că, în şedinţa sa din dimineaţa zilei de 22 decembrie a.c., Congresul Deputaţilor Poporului ai URSS a adoptat o declaraţie privind situaţia din România. Declaraţia a fost adoptată de Congres după ce M.S. Gorbaciov, care prezida şedinţa, a făcut cunoscut că, potrivit datelor transmise de Ambasada sovietică din România, în cursul nopţii situaţia din această ţară s-a înrăutăţit considerabil.

În textul declaraţiei se arată:

„Congresul Deputaţilor Poporului ai URSS îşi exprimă îngrijorarea serioasă în legătură cu ştirile referitoare la evenimentele dramatice din România, care au dus la victime omeneşti. Aceasta trezeşte un sentiment de profund regret. Ne exprimăm speranţa că, în cel mai scurt timp, în România vor fi găsite posibilităţi de reglementare paşnică a problemelor apărute, în spiritul răbdării, umanismului şi respectării drepturilor omului".

S-a mai arătat că preşedintele interimar al Comitetului pentru problemele internaţionale al Sovietului Suprem al URSS, A. Dzazonov [Sazonov?], şi alţi deputaţi care au luat cuvântul, au sprijinit această declaraţie.

Congresul a adoptat declaraţia cu 1 809 voturi pentru, 32 împotrivă şi 65 abţineri.

Purtătorul de cuvânt al MAE al URSS a dat citire textului acestei declarații în cadrul unei conferințe de presă, în dimineața zilei de 22 decembrie a.c.

2. În dimineața zilei de azi, 22 decembrie a.c., s-au prezentat la ambasadă, fără a se anunța în prealabil, deputații poporului S.B. Stankievici, din Moscova, și S.I. Konev, din Dneprodzerjinsk (RSS Ucraineană). Ei au fost primiți de I. Rîpan, consilier.

Cei doi deputați au adresat rugămintea să fie informați despre situația din România. Au menționat că alegătorii se interesează de această problemă și ei (deputații) nu știu cum să reacționeze, neavând date oficiale, veridice.

Diplomatul ambasadei a arătat că cea mai autorizată apreciere asupra situației a fost dată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, Secretar General al PCR, Președintele RS România, în mesajul adresat națiunii la 20 decembrie a.c.

Deputații au remarcat că cunosc numai unele fragmente din acest mesaj. I. Rîpan a prezentat ideile principale din cuvântare și a înmânat deputaților textul integral, în limba rusă, al acesteia. Deputații sovietici au mulțumit, nu au făcut nici un fel de aprecieri sau comentarii și au rugat ca, pe măsură ce vom avea alte informații, să le punem la dispoziție.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 321-322.

288

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, REFERITOARE LA RĂSPUNSUL CONDUCERII URSS LA APELUL ROMÂNIEI TRIMIS PRIN ÎNSĂRCINATUL SOVIETIC CU AFACERI A.I. LA BUCUREȘTI

22 decembrie 1989, Moscova, ora 16.20

La 22 decembrie 1989, orele 14.00, am fost convocat la Ministerul Afacerilor Externe al URSS de către I.P. Aboimov, adjunct al ministrului. Am fost însoțit de I. Rîpan, consilier. A fost prezent V.A. Lapșin, consilier.

I.P. Aboimov a arătat că este împuternicit să comunice următorul răspuns al conducerii sovietice la apelul trimis prin însărcinatul cu afaceri a.i. al URSS la București:

„Apelul transmis națiunii române, la 20 decembrie a.c., a fost examinat cu atenție la Moscova. Problemele ridicate în apel ni se par foarte serioase, întrucât privesc laturile de bază ale colaborării noastre.

În spiritul sincerității, caracteristic pentru relațiile dintre noi, am dori să vă spunem că ne-a surprins tonul acestuia și afirmația privind poziția și rolul URSS în legătură cu evenimentele de la Timișoara. Noi respingem hotărât declarațiile privind campania antiromânească care s-ar desfășura în URSS, nemaivorbind de acuzația potrivit căreia, chipurile, acțiunile împotriva României ar fi fost planificate în cadrul Tratatului de la Varșovia. Asemenea afirmații sunt neîntemeiate și absolut inacceptabile. La fel de absurde sunt și declarațiile unor persoane oficiale românești despre intențiile pe care le-ar avea URSS de a efectua o intervenție în România. Noi pornim în mod consecvent de la faptul că în relațiile cu țările aliate, ca și cu celelalte state din lume, trebuie respectate principiile suveranității, independenței, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne. Aceste principii au fost din nou confirmate în cadrul Consfătuirii CPC de la București.

Se înțelege că evenimentele dramatice care se desfășoară în România constituie o problemă internă a dumneavoastră. Faptul că în cursul evenimentelor au fost victime omenești a stârnit o îngrijorare serioasă și regrete profunde la oamenii sovietici. O reflectare a acestor sentimente o reprezintă și Declarația Congresului Deputaților Poporului.

Totodată, aș dori să vă comunic că reprezentantului nostru la Consiliul de Securitate al ONU i s-au dat indicații de a se pronunța împotriva convocării unei ședințe a Consiliului de Securitate în legătură cu evenimentele din România, așa cum propun unele state. Noi considerăm că aceasta ar fi un amestec în treburile interne ale unui stat suveran, din partea unei organizații internaționale.

Am vrea să sperăm că în rezolvarea problemelor apărute în România vor predomina înțelepciunea, realismul și se vor găsi căile politice pentru soluționarea lor în interesul poporului român prieten.

Poziția noastră este izvorâtă din dorința sinceră de a nu se introduce în relațiile noastre elemente de suspiciune, neîncredere, din năzuința

de a dezvolta în continuare relaţiile noastre în interesul popoarelor noastre, cauzei păcii şi socialismului".

I.P. Aboimov a rugat ca această comunicare să fie transmisă imediat la Bucureşti.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 324-325.

289

TELEGRAMĂ A LUI DUMITRU POPA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BELGRAD, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND DECLARAŢIA PERSONALULUI AMBASADEI ROMÂNE DE SOLIDARIZARE CU FRONTUL SALVĂRII NAŢIONALE PREZENTATĂ MAE AL RSF IUGOSLAVIA

23 decembrie 1989, Belgrad, ora 17.30

La 23 decembrie 1989, am prezentat oficial Secretariatului Federal pentru Afacerile Externe al RSF Iugoslavia, în baza indicaţiilor din circulara nr. 20/D16985/1989, o declaraţie în conformitate cu care colectivul ambasadei noastre se solidarizează cu Consiliul Frontului Salvării Naţionale şi sprijină programul acestuia.

Cu acelaşi prilej, am prezentat şi conţinutul declaraţiei colectivului de lucrători din Ministerul Afacerilor Externe. Dând o înaltă apreciere celor două declaraţii, Milivoje Maksić[256], locţiitorul Secretarului federal pentru Afacerile Externe al RSF Iugoslavia, a spus, în baza hotărârilor Prezidiului RSFI şi Consiliului Executiv Federal al RSFI, că ţara sa este pregătită să acorde imediat ajutor în medicamente, instrumentar sanitar şi alimente; de asemenea, clinica de chirurgie din Novi Sad este pregătită să trimită personal sanitar sau să primească în secţiile sale răniţi din România. Sunt pregătite, totodată, toate spitalele din zona de frontieră pentru a primi răniţi din România. Pentru toate acestea, Iugoslavia este pregătită imediat şi aşteaptă cererea părţii române. De asemenea, Iugoslavia, la solicitarea guvernului Franţei,

[256] *Milivoje Maksić* (1928-2003), om politic iugoslav (sârb, UCI, PSS); adjunct (1987-1991) şi Secretar federal (ministru) al Afacerilor Externe (dec.1991-apr. 1992).

care prezidează CEE, a acceptat ca maşinile cu medicamente şi alimente, pe care Comunitatea Europeană le va trimite în ţara noastră, să utilizeze căile rutiere iugoslave sau avioanele companiei JAT.

Maksici a exprimat admiraţia şi simpatia autorităţilor iugoslave [sic!] Consiliului Frontului Salvării Naţionale din România şi a exprimat convingerea că relaţiile de prietenie şi colaborare româno-iugoslave au o perspectivă foarte bună. „România poate conta pe Iugoslavia, pe sprijinul şi ajutorul său; Iugoslavia este nu numai o ţară vecină, ci şi o ţară prietenă de nădejde".

AMAE, fond *Telegrame. Belgrad/1989*, vol. 5, f. 189-190.

290

TELEGRAMĂ A LUI DUMITRU POPA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA BELGRAD, CĂTRE ION STOIAN, MINISTRU AL AFACERILOR EXTERNE, PRIN CARE SE EXPRIMĂ SOLIDARITATEA PERSONALULUI MISIUNII CU MIŞCAREA DE SALVARE NAŢIONALĂ

23 decembrie 1989, Belgrad, ora 17.30

Colectivul Ambasadei României la Belgrad a luat cunoştinţă, cu deosebită satisfacţie, că regimul de dictatură personală a lui Ceauşescu a fost înlăturat de popor şi condamnăm pe Nicolae Ceauşescu pentru actele sale criminale împotriva poporului. De asemenea, s-a luat cunoştinţă de declaraţia întregului personal al Ministerului Afacerilor Externe privind solidaritatea cu întreaga mişcare ce are loc în ţară, cu armata, generalii, ofiţerii, soldaţii care, în aceste împrejurări dramatice pentru ţară, sunt alături de popor.

În aceste momente grele pentru naţiunea română, declarăm că sprijinim pe deplin declaraţia lucrătorilor Ministerului Afacerilor Externe şi reiterăm că suntem cu toţii în slujba poporului român, pentru apărarea intereselor sale naţionale, pentru libertatea ţării, pentru independenţa naţională şi integritatea teritorială a statului nostru.

În cele mai grele momente ale istoriei poporului român, noi condamnăm pe criminalul Nicolae Ceauşescu, pentru actele sale prin

care, timp de un sfert de secol, a instaurat în România un regim de dictatură și teroare.

Asigurăm Consiliul Frontului de Salvare Națională că întregul colectiv al Ambasadei noastre va acționa neabătut pentru îndeplinirea tuturor sarcinilor ce ne vor fi trasate, pentru binele, fericirea poporului, pentru libertate, democrație și independență.

AMAE, fond *Telegrame. Belgrad/1989*, vol. 5, f. 192.

291

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND INFORMĂRILE LUI M.S. GORBACIOV LA CONGRESUL DEPUTAȚILOR POPORULUI AI URSS DESPRE EVOLUȚIA EVENIMENTELOR DIN ROMÂNIA

23 decembrie 1989, Moscova, ora 20.50

Tovarășului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

1. În cursul zilei de astăzi, 23 decembrie 1989, în cadrul lucrărilor celui de-al II-lea Congres al Deputaților Poporului, M.S. Gorbaciov a informat, de mai multe ori, despre evoluția situației din țara noastră. În esență, M.S. Gorbaciov a menționat că, în noaptea din 22 spre 23 decembrie, situația în București s-a înrăutățit mult; în alte orașe situația este relativ liniștită; sporește sprijinul din partea populației și a armatei. A relevat că în declarațiile făcute de reprezentanții Consiliului Frontului Salvării Naționale s-a menționat că se dorește dezvoltarea colaborării cu URSS, că România va respecta obligațiile asumate, îndeosebi cele pe linia Tratatului de la Varșovia.

Totodată, M.S. Gorbaciov a menționat că organele guvernamentale și organizațiile obștești din URSS examinează modalități de acordare a unor ajutoare poporului român, în medicamente și specialiști pentru asistență medicală răniților, fie pe teritoriul URSS, fie pe teritoriul României.

El a arătat că au fost contactate și celelalte țări participante la Tratatul de la Varșovia în vederea coordonării ajutorului pentru poporul român.

A menționat că în una din clădirile Reprezentanței comerciale a URSS la București a pătruns o grupă de teroriști care au deschis focuri de armă. În clădire s-a produs un incendiu și a fost rănit un cetățean sovietic.

2. Tot în cursul zilei de astăzi, Agenția TASS a difuzat o declarație în care, făcând referiri la numărul mare de victime, s-a arătat că URSS „nu poate rămâne indiferentă" și cere să se pună capăt atacurilor teroriste.

3. În seara zilei de 23 decembrie a.c., posturile de radio și televiziune au transmis *Declarația guvernului sovietic*, în care se menționează că: potrivit informațiilor care provin din România, rezultă că poporul român a rupt în mod hotărât cu regimul totalitar și a pășit pe calea înnoirilor democratice. S-a creat Frontul Salvării Naționale, care întrunește în rândurile sale forțele progresiste ale societății. Consiliul Frontului ce a fost constituit și-a asumat puterea deplină și s-a adresat poporului cu chemarea să sprijine programul proclamat, de profunde transformări. În țară, cu participarea activă a oamenilor muncii, se desfășoară procesul de constituire a noilor structuri ale puterii. Adversarii schimbărilor revoluționare opun rezistență, făcând uz de arme și neluând în seamă victimele în rândul populației pașnice. Oamenii sovietici sunt solidari cu poporul român care își apără idealurile de libertate, democrație și demnitate națională.

Guvernul URSS sprijină eforturile Frontului Salvării Naționale, îndreptate spre instaurarea în țară a liniștei și ordinii. Uniunea Sovietică este gata să acorde poporului român, noii conduceri a țării, un ajutor umanitar neîntârziat și efectiv, pentru lichidarea urmărilor evenimentelor tragice din ultimele zile.

4. Radioul și televiziunea din URSS informează, în cadrul fiecărui buletin de știri, despre evoluția situației din România, pe baza corespondențelor trimise de ziariștii sovietici acreditați la București.

5. În cursul zilei de astăzi, în fața ambasadei noastre au avut loc două demonstrații de solidaritate cu poporul român. La una dintre ele, un preot a oficiat o slujbă religioasă în memoria victimelor.

6. O delegație a asociației „Memorial" (fondată de reprezentanți ai Uniunii Arhitecților, cineaștilor, oamenilor de artă și teatru,

revistele „Literaturnaia Gazeta" și „Ogoniok") au predat o scrisoare, în care se arată:

„Exprimând voința a mii de moscoviți, vă rugăm să transmiteți poporului român felicitările noastre cu prilejul înlăturării regimului tiranic al lui Ceaușescu. Rușine celor care au ucis oameni pașnici! Credem în viitorul democratic al României! Forțele democrate din URSS sunt cu dumneavoastră".

7. Răspunzând la o întrebare a unui ziarist, într-o pauză a lucrărilor Congresului, N. Rîjkov a arătat că ar fi o mare greșeală să se trimită trupe sovietice în România, știut fiind că, recent, a fost condamnată trimiterea de trupe în Cehoslovacia și Afganistan.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 338-340.

292

TELEGRAMĂ A LUI PETRE GIGEA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PARIS, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND CONSTUIREA UNEI CELULE DE CRIZĂ LA MAE FRANCEZ, PENTRU SITUAȚIA DIN ROMÂNIA

24 decembrie 1989, Paris, ora 16.00

Ministrului Afacerilor Externe,

Vă informăm că la Ministerul Afacerilor Externe francez a fost constituită o „celulă de criză" pentru situația din România. Ministrul Afacerilor Externe, Roland Dumas, împreună cu alte personalități franceze s-au reunit astăzi, 24 decembrie 1989, la Ministerul Afacerilor Externe pentru a discuta despre modul în care pot ajuta poporul român în împrejurările actuale. Ministerul Afacerilor Externe francez dorește să cunoască situația din țara noastră, nevoile Comitetului pentru Salvare Națională, în vederea acordării întregului său sprijin.

Rugăm instrucțiunile dumneavoastră.

AMAE, fond *Telegrame. Paris/1989*, vol. 6, f. 143.

293

TELEGRAMĂ A LUI PETRE GIGEA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ȘI PLENIPOTENȚIAR LA PARIS, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE REFERITOARE LA ACȚIUNILE MISIUNII DE INFORMARE A AUTORITĂȚILOR ȘI OPINIEI PUBLICE FRANCEZE PRIVIND SITUAȚIA DIN ROMÂNIA ȘI MĂSURILE LUATE DE CONSILIUL FRONTULUI SALVĂRII NAȚIONALE

24 decembrie 1989, Paris, ora 16.00

Vă informăm următoarele:

1. În noaptea zilei de 21/22.12. [corect 22/23.12] 1989, am tradus și fotocopiat într-o 100 exemplare, și s-a transmis principalelor instituții și mijloacelor de informare în masă franceze, mesajul MAE și al Ambasadei române la Paris în legătură cu adeziunea și susținerea deplină a programului Consiliului Frontului pentru Salvare Națională.

2. În cursul zilei de 23.12.89, ambasadorul român la Paris a acordat 25 interviuri la toate posturile de radio și televiziune centrale franceze, apreciindu-se, în general, poziția pe care Ambasada română la Paris a avut-o, prin faptul că susține în totalitate programul Consiliului Frontului de Salvare Națională.

S-au dat interviuri la posturile de radio și televiziune, pe care le-am comunicat în cursul zilei de 23.12. 1989, și la care se mai adaugă interviurile acordate la postul de televiziune „Le Cinq", precum și o serie de patru interviuri acordate direct din studioul postului „Radio France International", secția română și secția internațională, precum și o masă rotundă la care au participat Catherine Durandin, profesor la INALCO-Sorbona, un reprezentant al Asociației Médicins sans Frontières etc.

La acestea se adaugă și interviurile acordate de consilierul de presă al ambasadei la RF I, secția română, în direct din studio, și secția internațională prin telefon, precum și la postul de radio „France-Inter".

În ziua de 24.12.89, ambasadorul român a mai acordat interviuri telefonice ziarului francez „Libération" și postului de radio „France-Inter".

Toate posturile de radio și televiziune amintite au transmis integral sau parțial interviurile acordate de ambasadorul român.

3. De asemenea, au fost luate măsuri de arborare a tricolorului românesc fără însemnele vechi, în bernă; a fost pusă o emblemă cu „Ambasada română la Paris"; s-a pus o eșarfă cu inscripția „Trăiască

România liberă"; au fost primiți reprezentanți ai demonstranților din fața ambasadei (Doru Novacovici, vicepreședintele Uniunii Mondiale a Românilor Liberi, Serghei Pop etc.), împreună cu postul de televiziune „Le Cinq", ș.a.

Au fost luate și alte măsuri de distrugere a unor materiale referitoare la regimul dictatorial totalitar (portrete, cărți, ziare, reviste etc.).

4. Toate aceste acțiuni au fost luate imediat și în raport de derularea unor evenimente locale, solicitări ale presei și televiziunii etc. Zilnic, suntem amenințați de demonstranți că vor să „ia cu asalt ambasada", inclusiv astăzi 24.12 a.c., iar organele de ordine franceze, care sunt numeroase, au recomandat, pentru a liniști manifestanții, să fim de acord cu primirea în mod permanent a delegațiilor acestora. Au insistat să vadă biroul ambasadorului împreună cu televiziunea, lucru cu care am fost de acord. Suntem amenințați în continuare cu ocuparea forțată, deși reprezentanții primiți ieri după-amiază s-au angajat că vor cere celor care demonstrează să înceteze manifestația. Se cere, în continuare, ca grupuri de 8-10 reprezentanți ai celor care demonstrează să fie primiți în ambasadă și să li se repartizeze în mod permanent 2-3 încăperi la dispoziția acestora.

Vom acționa cu calm în continuare pentru a se preîntâmpina și deznodăminte nedorite.

5. Primim zilnic telefoane din partea unor cetățeni francezi de origine română, precum și din partea unor autorități și instituții care cer informații în legătură cu posibilitățile acordării de ajutoare pentru România. Le răspundem conform indicațiilor dv. și le dăm adresele: Bureau d'Information des dons B.P.05/07, 75327 Paris'CEDEX 07; Comitetul departamental al Crucii Roșii Franceze; 300 organisme de ajutoare pe minitel-3615 Opération Villages; Médecins sans Frontières, telefon 40.21.29.29, Telex – 214 360; Radioteleviziunea Română; AGERPRES.

Ministrul de Externe al Franței, Roland Dumas, a declarat că astăzi, 24.12.a.c., pleacă spre România, via Sofia, două avioane cu 70 tone produse medicale și 60 persoane din domeniul medical, pentru a ajuta orașul București, cu spitale de campanie. De asemenea, a arătat că este în contact direct cu ambasadorul francez la București, care îl ține la curent cu evoluția evenimentelor.

Ministrul R. Dumas a arătat că, la cerere, guvernul francez poate ajuta România și cu alte produse. A arătat, de asemenea, că Franța ar susține un eventual ajutor militar al URSS, dacă acestea vor considera

necesar. Alți oameni politici cer ca țările occidentale să intervină în România pentru că nu este vorba de o problemă internă a României, ci de una europeană.

Alain Touraine[257], sociolog francez, va avea, pe 25.12 a.c., o întâlnire cu Președintele francez pentru a-i cere să se organizeze o acțiune națională franceză de ajutorare a României împreună cu organizațiile „Médicins sans Frontières" și „Médicins du Monde".

6. Mulți cetățeni francezi de origine română cer să vină în România pentru a lupta ca voluntari. De asemenea, mai mulți cetățeni din Franța, de origine română, sugerează ca autoritățile române competente să acorde jurnalistului francez de la postul de televiziune „La Cinq", Jean-Louis Calderon[258], titlul simbolic de „cetățean de onoare al României", iar locului unde a murit să i se acorde denumirea de „Jean-Louis Calderon".

Primăria orașului Cannes dorește să organizeze, pe 7 ianuarie 1990, la Palatul Congreselor, unde are loc anual festivalul filmului de la Cannes, un mare spectacol, prilej cu care, până la această dată, să se facă o chemare, pentru întreaga Franță, să vină în sprijinul României. În această idee, Primăria Cannes invită un diplomat al ambasadei cu care să se discute organizarea unei campanii de publicitate la toate posturile de radio și televiziune până la 7.01.1990. Ajutorul va consta în alimente, îmbrăcăminte și bani și ar urma să fie transportat în țară cu un avion. Persoana din cadrul Primăriei Cannes care se ocupă de această acțiune se numește Foy și are telefonul /16/ 93 39 22 44 . Cetățeanul francez Foy a rugat să fie contactat pe 26.12. a.c. pentru a i se da avizul Ambasadei române pentru această acțiune. Ambasada noastră a mulțumit și a răspuns, conform indicațiilor primite, că este întru totul de acord și că vom telefona pe 26.12. a.c pentru a transmite detalii.

7. Am luat măsuri de traducere și transmitere imediată a *Comunicatului către țară al Consiliului Frontului Salvării Naționale* la principalele instituții franceze și mijloacele de informare franceze. În legătură cu cele de mai sus, rugăm indicațiile dv.

AMAE, fond *Telegrame. Paris/1989*, vol. 6, f. 144-147.

---

[257] *Dr Alain Touraine* (1925-), sociolog și profesor universitar francez; director de studii la EHESS (École des hautes études en sciences sociales).

[258] *Jean-Louis Calderon* (1958-23 dec. 1989, București), reporter francez (Europe 1, La Cinq); o stradă din centrul Capitalei României îi poartă numele, la fel un liceu din Timișoara.

294

TELEGRAMĂ A LUI PETRE GIGEA, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA PARIS, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND RECUNOAŞTEREA FRONTULUI SALVĂRII NAŢIONALE DE CĂTRE GUVERNUL FRANCEZ

25 decembrie 1989, Paris, ora 01.00

Vă informăm următoarele:

1. În cursul după-amiezii zilei de 24.12.89, postul de radio „France-info" a anunţat că Roland Dumas, ministrul Afacerilor Externe francez, a declarat că Franţa a recunoscut Frontul Salvării Naţionale din România. Totodată, Roland Dumas a declarat că se va trimite ajutor umanitar de urgenţă (medicamente, aparatură medicală, s-a precizat că televiziunea română are nevoie de camere de luat vederi şi echipament tehnic). Sunt pregătite şi gărzi patriotice. Dacă Comitetul Frontului Salvării Naţionale are nevoie de ceva, să solicite. Reprezentantul jurnalului a anunţat că s-au constituit puncte de ajutor pentru România (peste 300) pe tot teritoriul Franţei (fapt confirmat şi la televiziune, în mai multe rânduri, se indică în mod repetat punctele de colectare a ajutoarelor).

2. Tot la 24.12.1989, în cadrul telejurnalului de la 20.00 al postului de televiziune „La Cinq" (care a prezentat zilnic ample ştiri, reportaje şi emisiuni despre evenimentele din România), ministrul Afacerilor Externe francez a declarat că „toţi cei motivaţi de situaţia din România simt necesitatea de a lupta. De aceea, trebuie să se treacă la «intervenţia de urgenţă» şi să fie răsturnat principiul neintervenţiei pentru a fi apărate drepturile omului. Situaţia din România impune introducerea acestei noi noţiuni în arsenalul juridic internaţional". Roland Dumas a arătat, în continuare, că Franţa va aproba o intervenţie a URSS şi statelor membre ale Tratatului de la Varşovia la care, în calitate de Mare Putere, să se alăture şi ţara sa. Această „intervenţie de urgenţă" s-ar putea face şi sub forma unei brigăzi internaţionale.

Citând un post de televiziune american, prezentatoarea telejurnalului a arătat că Secretarul Departamentului de Stat al SUA, James Baker, s-a declarat de acord, câteva ore mai târziu, cu ministrul de Externe francez pentru a susţine intervenţie militară a URSS şi a

statelor membre ale Pactului de la Varşovia în România. Susţine poziţia lui Roland Dumas.

3. Liderul politic francez Jacques Chirac s-a pronunţat la 24 decembrie a.c. (s-a anunţat în cadrul aceluiaşi telejurnal) pentru acordarea de ajutor militar României. El a declarat că Preşedintele francez François Mitterrand, în calitatea sa de preşedinte în exerciţiu al CEE, trebuia să solicite URSS să trimită armatei române material militar împreună cu ţările membre ale CEE.

4. Menţionăm că, în dimineaţa zilei de 24 decembrie 1989, la Biserica română din Paris – str. Jean de Beauvais –, a fost oficiată o slujbă religioasă în memoria victimelor evenimentelor tragice din România, fiind prezenţi Lionel Jospin, ministru de stat, Jacques Chirac, Primar al Parisului, Alain Juppé, Secretar General al Partidului RPR, Cardinalul Lustiger, Arhiepiscop al Parisului, alte personalităţi, precum şi un număr de români stabiliţi în Franţa.

AMAE, fond *Telegrame. Paris/1989*, vol. 6, f. 152-153.

295

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND RELAŢIILE CU AUTORITĂŢILE SOVIETICE ŞI ACTIVITATEA MISIUNII DIPLOMATICE

25 decembrie 1989, Moscova, ora 18.10

La telegrama dvs. Nr. 20/017041 din 25 decembrie a.c.[259], privind condiţiile în care se desfăşoară activitatea Ambasadei, informăm următoarele:

1. **Relaţiile cu autorităţile locale**.

– urmare indicaţiilor primite din Centrală, am realizat notificarea MAE al URSS asupra faptului că Ambasada română se solidarizează cu Consiliul Frontului Salvării Naţionale, precum şi cu programul acestuia.

[259] Nu se publică.

– aceste aspecte au fost aduse la cunoştinţa diferitelor instituţii şi organizaţii din ţara de reşedinţă cu care membrii colectivului politico-diplomatic şi economic au contacte curente de lucru, pentru asigurarea unei largi popularizări a modificărilor survenite. Totodată, au fost informate corespunzător misiunile diplomatice străine.

– se poate afirma că, în această perioadă, există contacte normale de lucru cu MAE al URSS, cu celelalte instituţii şi organizaţii sovietice.

– după data de 22 decembrie a.c., grupuri de cetăţeni sovietici au ţinut în faţa Ambasadei române demonstraţii de condamnare a regimului Ceauşescu, de solidarizare cu poporul român. Acestea s-au desfăşurat paşnic, iar organele de ordine au luat măsurile de protecţie necesare.

2. **Activitatea internă a oficiului**.

– la 23 decembrie a.c. a fost organizată, în cadrul ambasadei, o întrunire a întregului personal, în care a fost exprimată adeziunea unanimă faţă de Consiliul Frontului Salvării Naţionale şi programul adresat poporului, despre care am informat.

– au fost stabilite operativ colective care să soluţioneze de urgenţă o serie de probleme prioritare (de exemplu: asigurarea condiţiilor pentru reîntoarcerea în ţară a delegaţilor veniţi temporar în spaţiu, a persoanelor aflate în tranzit etc.). Pe linie economică, au fost mobilizate eforturile pentru realizarea [rezolvarea – *n.n.*] solicitărilor imediate parvenite din ţară, privind importul unor produse strict necesare în aceste momente.

– organizăm, în fiecare dimineaţă, adunări cu tot personalul permanent şi temporar care locuieşte în ambasadă pentru a fi informat cu noutăţile intervenite în situaţia din ţară şi a modului de soluţionare a problemelor ce s-au ridicat în ziua precedentă.

– acordăm atenţie şi preocupare pentru asigurarea unei atmosfere sănătoase în colectiv, pentru menţinerea calmului şi a unităţii tuturor membrilor acestuia. Până în prezent, nu au fost situaţii deosebite pe această linie; în colectiv există o profundă indignare în legătură cu regimul de teroare şi samavolnicie al lui Ceauşescu, ca şi faţă de acţiunile teroriste ale clicii care îl susţine şi provoacă victime.

– s-au stabilit măsuri care să asigure ca manifestarea protestului faţă de cele de mai sus să se producă organizat, combătându-se tendinţele de a se acţiona individual. S-a subliniat că este necesar, în aceste momente, ca membrii colectivului să se preocupe de soluţionarea problemelor de fond, a sarcinilor profesionale, întrucât numai în acest

mod vom răspunde chemării patriotice de a fi alături de popor în realizarea obiectivelor acestei etape.

– întregul colectiv este mobilizat pentru a manifesta vigilenţă sporită în această perioadă şi, până în prezent, nu sunt indicii că paza şi securitatea oficiului ar fi în pericol.

Rugăm să se aibă în vedere faptul că un mare număr de delegaţi este reţinut în URSS peste termenul iniţial, datorită dificultăţilor obiective datorate întreruperii traficului aerian, că sunt greutăţi în contactarea familiilor din ţară. În aceste condiţii, ar fi deosebit de util să primim zilnic un scurt buletin, conţinând date din surse autorizate, evenimentele şi o caracterizare a situaţiei din Bucureşti şi principalele oraşe, pentru a fi în măsură să completăm astfel datele recepţionate prin mijloacele de informare în masă, să contracarăm exagerări sau denaturări care mai apar şi să venim în întâmpinarea preocupării fiecărui membru al colectivului nostru şi de la alte reprezentanţe ale României din spaţiu.

3. Din informaţiile primite de la Consulatul român din Kiev, rezultă că şi acolo activitatea se desfăşoară normal.

4. Vă adresăm sincere mulţumiri pentru informaţiile comunicate despre situaţia familiilor personalului politic-diplomatic.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 341-343.

296

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CONSTANTIN OANCEA, ADJUNCT AL MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE, PRIVIND DECLARAŢIA ADMINISTRAŢIEI SUA DE RECUNOAŞTERE A FRONTULUI SALVĂRII NAŢIONALE

26 decembrie 1989, Washington, ora 05.00

Referitor la telegrama Dvs. nr. 20/017095 din 26 decembrie a.c.[260], vă informăm că am contactat imediat Departamentul de Stat şi ni s-a comunicat „Casa Albă recunoaşte Frontul Salvării Naţionale" şi, în acest sens, s-au dat instrucţiuni ambasadorului american de la Bucureşti, Alan Green, ca mâine dimineaţă, 26 decembrie a.c., să prezinte la Ministerul Afacerilor Externe această poziţie.

[260] Nu se publică.

Ni s-a promis, de asemenea, că tot mâine ne va transmite în copie, şi la ambasada noastră, declaraţia guvernului american.

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 4, f. 150.

297

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND POZIŢIA GUVERNULUI URSS FAŢĂ DE SITUAŢIA DIN ROMÂNIA

26 decembrie 1989, Moscova, ora 07.50

Tovarăşului Constantin Oancea, adjunct al ministrului,
DR I

La 25 decembrie 1989, I.P. Aboimov, adjunct al ministrului Afacerilor Externe al URSS, a ţinut o conferinţă de presă, în cadrul căreia a prezentat poziţia părţii sovietice faţă de situaţia din ţara noastră:

1. I.P. Aboimov a dat citire *Declaraţiei MAE al URSS*, adoptată la 25 decembrie a.c., în care, între altele, se arată că:

– URSS urmăreşte cu cea mai mare atenţie evoluţia evenimentelor din România prietenă;

– guvernul sovietic are legături permanente şi de consultanţă cu guvernele ţărilor participante la Tratatul de la Varşovia, face schimb de informaţii cu acestea. Atât URSS, cât şi aliaţii săi, sprijină înnoirile revoluţionare din România, eforturile Frontului Salvării Naţionale;

– convingerea statelor aliate este că poporul român a luat în mâinile sale soarta ţării şi, cu toată împotrivirea înverşunată a forţelor totalitarismului, el va obţine victoria în lupta pentru libertate şi democraţie. Tocmai având în vedere acest lucru, se înţelege că este de dorit să fie evitată orice formă de acţiune colectivă care ar putea aminti de practica trecutului. URSS face schimb de păreri şi cu alte state în legătură cu situaţia din România, în prezent solidaritatea cu românii fiind o datorie morală a întregii comunităţi mondiale;

– recunoscând Consiliul Frontului Salvării Naţionale din România, guvernul URSS, prin intermediul Ambasadei Uniunii Sovietice din Bucureşti, întreţine cu Frontul un contact permanent, inclusiv pe problemele referitoare la acordarea de ajutoare de primă urgenţă;

– URSS a confirmat Consiliului Frontului că toate obligaţiile referitoare la livrări sovietice vor fi îndeplinite cu stricteţe, iar cererile suplimentare ale părţii române vor fi examinate în ordine prioritară.

2. Dintre întrebările care i s-au pus şi răspunsurile date la conferinţa de presă de I.P. Aboimov, menţionăm:

a) Ce s-a discutat despre România la întâlnirea pe care I.P. Aboimov a avut-o cu ambasadorul SUA în URSS, la 24 decembrie a.c.?

– la întâlnire, în cadrul problemelor abordate, s-a făcut şi un schimb de informaţii şi aprecieri privind evoluţia evenimentelor din România.

b) Secretarul de Stat al SUA şi miniştrii de Externe ai Franţei şi Angliei [Marii Britanii] au declarat că ei vor înţelege motivele URSS dacă aceasta va trimite în România ajutor militar, împreună cu alţi aliaţi din Tratatul de la Varşovia, în calitate de sprijin al puterii populare. Care este poziţia URSS?

– mulţi pun părţii sovietice această întrebare. Problema oricărui fel de intervenţie în treburile interne ale oricărui stat suveran este o problemă deosebită, îndeosebi atunci când este vorba de o intervenţie militară. URSS a declarat că nu intervine în treburile interne ale altui stat, fie că este vorba de un stat aliat sau de alt stat. URSS nu numai că a enunţat un asemenea principiu, dar îl şi respectă. Partea sovietică cunoaşte declaraţia făcută de Secretarul de Stat al SUA în legătură cu problema amestecului în treburile interne ale altui stat. Este necesar să se dea dovadă de precauţie deosebită, nu numai în acţiuni, ci şi în declaraţii.

c) În ce măsură se menţine principiul răspunderii reciproce în raporturile dintre statele participante la Tratatul de la Varşovia?

– nu îmi amintesc ca în documentele Tratatului de la Varşovia să se fi înscris principiul neamestecului în treburile interne.

d) În urmă cu două zile s-a examinat cumva cu aliaţii posibilitatea unei intervenţii militare?

– problema unei intervenţii militare nu s-a examinat.

e) URSS a stabilit legături directe cu Frontul Salvării Naţionale sau prin intermediul MAE?

– de la început, s-au stabilit contacte cu Consiliul Frontului Salvării Naţionale prin Ambasada URSS la Bucureşti şi continuă aceste contacte. Iniţiatorul acestor contacte a fost Consiliul Frontului. Ne-am interesat despre ajutorul pe care să-l acordăm. Ni s-a răspuns, atunci când am pus problema, că au nevoie de sprijin politic. Acordăm deja ajutoare în medicamente, produse alimentare.

f) Dacă M.S. Gorbaciov a avut vreo convorbire cu reprezentanţii români?

– nu au fost, până în prezent, astfel de contacte.

g) Unele ţări est-europene au recunoscut deja Consiliul Frontului Salvării Naţionale. Când va recunoaşte URSS acest Consiliu?

RDG şi Ungaria au recunoscut oficial Consiliul. În *Declaraţia* guvernului sovietic, precum şi în *Declaraţia MAE al URSS*, se fac referiri clare la recunoaşterea Consiliului. Dacă va apărea necesitatea unei recunoaşteri formale, nu va fi nici o dificultate. Pornim de la aceea că practic recunoaştem Consiliul Frontului.

h) Va mai avea loc întâlnirea consultativă a miniştrilor de Externe din ţările Tratatului de la Varşovia privind situaţia din România?

– s-a discutat despre o asemenea întâlnire, însă, având în vedere evoluţia evenimentelor, s-a apreciat că ea nu este necesară.

3. Concomitent cu desfăşurarea conferinţei de presă, în cadrul unei audienţe, MAE sovietic ne-a transmis textul *Declaraţiei* prezentate de I.P. Aboimov la conferinţa de presă.

Documentul a fost, de asemenea, difuzat participanţilor la conferinţa de presă.

AMAE, fond *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 344-347.

298

TELEGRAMĂ A LUI ION BUCUR, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA MOSCOVA, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE PRIVIND SOLICITAREA UNEI AUDIENŢE LA MAE-URSS ÎN SCOPUL PRECIZĂRII RECUNOAŞTERII CONSILIULUI FSN

26 decembrie 1989, Moscova, ora 14.15

Tovarăşului Constantin Oancea,
Tovarăşei Olimpia Solomonescu,
DR I, DR III, DR IV

La Circulara Nr. 20/017095[261], supunem atenţiei Dvs. următoarele:

1. Potrivit indicaţiilor, voi solicita o audienţă la conducerea MAE sovietic, în cadrul căreia voi aborda problemele indicate de Dvs.

[261] Nu se publică.

Aşa cum se cunoaşte, până în prezent, în declaraţiile lui M.S. Gorbaciov, ca şi în *Declaraţia* guvernului URSS din 24 decembrie a.c., şi în *Declaraţia MAE* sovietic din 25 decembrie a.c., partea sovietică a exprimat solidaritatea cu poporul român şi hotărârea de a acorda ajutor umanitar. În *Declaraţia MAE* se menţionează că „recunoscând Consiliul Frontului Salvării Naţionale din România, guvernul URSS, prin Ambasada sovietică la Bucureşti, menţine cu acesta un contact permanent..."

În cadrul conferinţei de presă din 25 decembrie a.c., I.P. Aboimov, adjunct al ministrului Afacerilor Externe sovietic, răspunzând unei întrebări, a arătat că *Declaraţia* guvernului, cât şi *Declaraţia MAE*, reprezintă o recunoaştere de fapt a Consiliului Frontului Salvării Naţionale. El a adăugat că „dacă va apărea necesar, pentru URSS nu există nici o dificultate" în a face o declaraţie formală de recunoaştere.

În vederea convorbirii pe care o voi avea la conducerea MAE sovietic, rugăm precizaţi, cât mai urgent, dacă, având în vedere cele de mai sus, se consideră necesar să solicităm ca Guvernul URSS să facă şi o declaraţie formală de recunoaştere.

Avem în vedere, în acest sens, şi faptul că, până în prezent, agenţii de presă străine au prezentat diferit poziţia URSS, unele dintre ele considerând că aceasta nu ar exprima o recunoaştere expresă.

2. Rugăm, de asemenea, precizări dacă un demers, în sensul indicaţiilor din Circulara 20/17095, trebuie făcut şi pe lângă ambasadorul Afganistanului, având în vedere că ambasadorul român este acreditat şi în această ţară.

3. Aşa cum se cunoaşte, la Moscova îşi au reşedinţa ambasadorii unor ţări care sunt acreditaţi şi în România. Adresăm rugămintea să ne comunicaţi dacă consideraţi necesar să facem demersuri similare şi pe lângă ambasadorii respectivi.

În caz afirmativ, rugăm precizaţi dacă odată cu demersul oral, în cadrul unor vizite pe care ar urma să le facem acestora, putem să înmânăm şi Note verbale în care să informăm despre noua situaţie din ţara noastră, să exprimăm dorinţa părţii române de a dezvolta relaţii de prietenie şi colaborare cu ţările respective şi să formulăm solicitarea de recunoaştere a Consiliului Frontului Salvării Naţionale. Menţionăm că ambasadele acestor ţări solicită, de regulă, Note verbale pentru orice comunicare.

AMAE, fons *Telegrame. Moscova/1989*, vol. 10, f. 348-349.

299

TELEGRAMĂ A LUI ION STOICHICI, AMBASADOR EXTRAORDINAR ŞI PLENIPOTENŢIAR LA WASHINGTON, CĂTRE CENTRALA MAE PRIVIN DRECUNOAŞTEREA AMBASADEI ROMÂNIEI CA REPREZENTANTĂ A CONSILIULUI FSN

26 decembrie 1989, Washington, ora 19.00

Tovarăşei O. Solomonescu, adjunct al ministrului

Referitor la telegrama Dvs. nr. 5/03484[262], adresăm mulţumiri deosebite conducerii ministerului pentru tot sprijinul acordat ambasadei noastre. În prezent situaţia a început să se calmeze, mai sunt unele manifestaţii sporadice în faţa ambasadei. Poliţia a fost întărită de fiecare dată.

În seara zilei de 25 decembrie a.c., ora 21.30, de la Departamentul de Stat, în convorbirea solicitată de noi pentru a lua cunoştinţă de poziţia guvernului SUA faţă de Frontul Salvării Naţionale (conform celor comunicate dvs. aseară) ni s-a comunicat că azi, 26 decembrie a.c., va anunţa oficial presei că „recunoaşte Ambasada României şi personalul său din Washington ca reprezentanţi ai Consiliului Frontului Salvării Naţionale".

Situaţia s-a calmat şi în cadrul personalului nostru. Am transmis toate cele indicate, încă de ieri seară, la ambasadele din Mexic, Venezuela, Brazilia şi Misiunea din New York. În Cuba insistăm în continuare să obţinem legătura telefonică la unul din cele trei telefoane pe care le avem, prin comandă la operatoarea de la compania de telefoane (cu Cuba nu se poate vorbi prin automat).

Se acţionează permanent, cu toată capacitatea pe care o avem, pentru a îndeplini de urgenţă tot ce primim. Sugerăm să se deschidă un cont la BRCE, sunt cerinţe de a se trimite şi dolari.

Am făcut cunoscut la toate oficiile farmaceutice indicate pentru trimiterea de ajutoare, respectând indicaţia dată de Centrală. Vă asigurăm de îndeplinirea absolut strictă şi cât va fi posibil de operativ, de fiecare dată, a tuturor dispoziţiilor şi indicaţiilor primite.

Cu mulţumiri,

AMAE, fond *Telegrame. Washington/1989*, vol. 4, f. 151-152.

[262] Nu se publică.

INDICE ONOMASTIC*

A

Abalkin, Leonid Iv.: 130
Aboimov, Ivan Pavlovici: 132, 278, 279, 287, 297, 298
Adamec, Ladislav: 99,176,178,186, 187, 193, 194, 208
Adamişin, Anatoli Leonidovici: 231
Afonin, B.A.: 180
Aganbeghian, Abel G.: 221
Aggod József: 38
Aleksandrić, S.: 167
Amado, L.: 14
Andreevna, Nina Al.: 218
Andriessen, Frans: 246
Aninoiu, Dumitru: 190, 214, 228, 229, 233, 244, 271
Antall József: 38, 207, 219
Arafat, Yaser: 168
Arbatov, Gheorghi A.: 264
Arutiunian, Suren G.: 256
Asharov, A.D.: 125
Aubert, François d'~: 228
Axen, Herman:141

B

Bacskai Sándor: 38
Baka, Władysław: 36, 37, 43
Baker III, James Ad.: 55, 88, 93, 94, 95, 118, 160, 171 228, 250, 252, 294
Balev, Milko K.: 158, 159
Bálint Attila: 38
Balladur, Edouard: 228, 274
Bangemann, Martin: 142
Barabás János L.: 45
Bárányi Tibor: 38
Barcikowski, Kazimierz: 34, 36
Bartók Béla: 54
Baudouin I: 40
Bautin, Nikolai N.: 130
Bălăşoiu, Toma: 152
Becker, F.: 252
Benda, Břetislav: 188
Bényei József: 22
Berecz Frigyes: 4
Berecz János: 28, 45, 67, 81, 84, 85, 98, 103, 114, 219, 260
Békesi László: 4
Berényi Ferenc: 38
Berindei, Mihnea: 41
Bierut, Bolesław: 257
Bihári Mihály: 35
Bilecz Endre: 35
Blot, Jacques: 271
Blüm, Norbert: 261
Bobu, Emil: 3, 5, 7, 10, 11, 17, 25, 41, 47, 48, 58

* Cifra indică numărul documentului.